

Biblioteca Universitaria
GRANADA
A
21
19

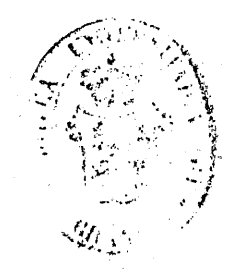
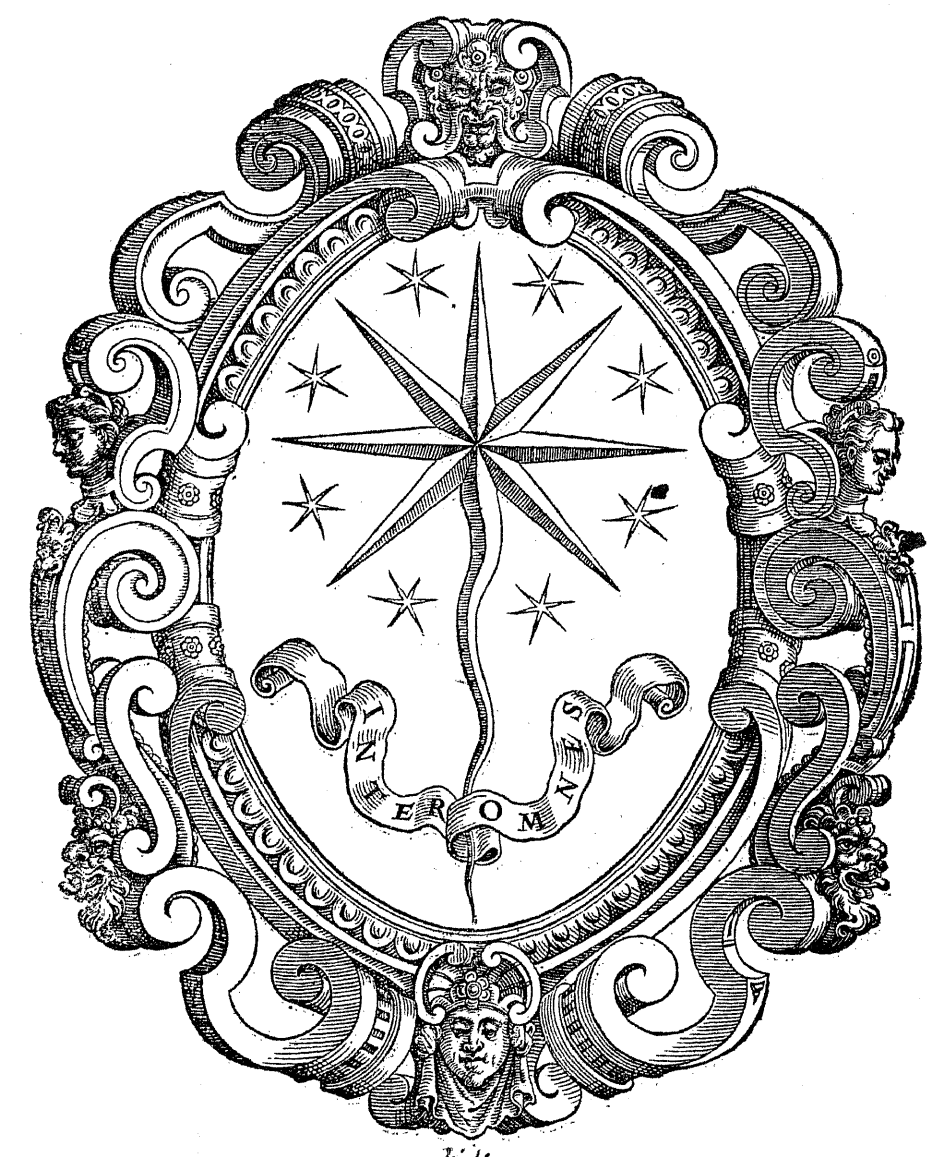
Del Colegio de la Compañia de Granada. N.º 8294 B

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Libri Quindecim.

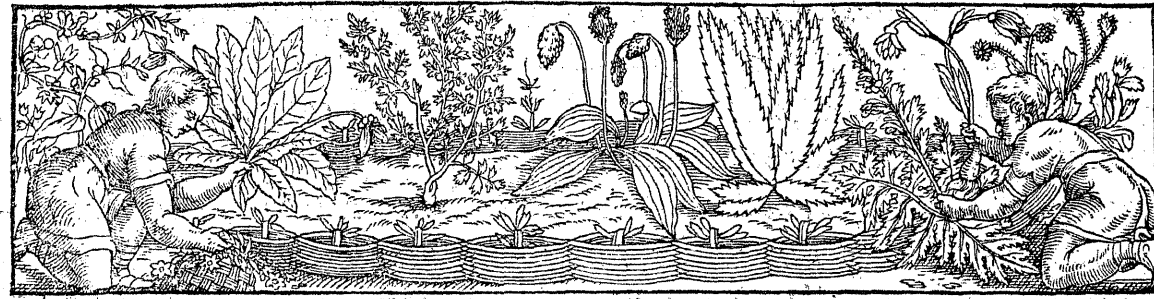
AD ILLVSTRISS. ATQ. EXCELL.
D. IACOBVM BONCOMPAGNVN,
Generalem S. R. E. Governatorem.

Qui libri Historiam ab anno DLXX vsque ad MCC continent.

CVM PRIVILEGIO
S. Caesaree Maiestatis, Philippi Regis Catholici, atque Illustriss. Senatus Veneti.

Venetiis, Apud Iordanem Zilettum.
M D LXXIII.

ILLVSTRISS. ATQ.

EXCELLENTISS. D.

IACOBO BONCOMPAGNO,

Generali S. R. E. Governatori,

CAROLVS SIGONIVS.

PRAECLARA hominum Italicorum ingenia, flus-
triss. atque Excell. Domine IACOBE, cum aetate no-
stra, incredibili veterum omnium laudandarum ar-
tium studio, ac singulari propè cupiditate flagrarint,
in hoc tamen vno, quod interdum mihi mirabile acci-
dit, praeter modum obtorpuisse, atque à semet nescio
quomodo degenerasse videntur, quod antiquum Ita-
liae statum, remq; ipsam post Romanum eversum imperium publicam pro-
fus adhuc in tenebris consenescere, atque in ipsa vetustatis caligine ob-
solescere permiserunt. neq; ea aut cuiusmodi fuerint, indagare, aut
comperta in lucem ad posterorum notitiam prodere studuerunt.
Hoc autem eò maiore me afficit admiratione, quòd ij casus post Roma-
nas deletas opes in Italia inciderunt, qui non solum magnitudine sua
possent doctorum omnium industriam, ac studia excitare, verum etiam
varietate ipsa imperitorum animos facile retinere, eosq; incunda qua-
dam frugifera lectionis voluptate replere. Etenim, si superiorum memo-
riam temporum cogitatione complecti, ac memoria repetere voluerimus,
profecto inueniemus, nec memorabiliores unquam motus in terris exti-
tisse, quam cum barbarae nationes efferata libidine nouae regionis elata
florantem sese in Italiam intulerunt: neque insigniores Italicis rebus
calamitates vlllo tempore contigisse, quam cum immani earundem
irruptione non pulcherrimi solum agri, nobilissimaeq; oppida eius di-

Epistola

repta passim, vastata, atque incensa, sed integra quoque familia, ac ciuitates deleta prorsus, atque extincta sunt. Iam vero quae alia aut opportunior, aut rebus presentibus aptior rerum esse cognitio potest, quam varias superiorum imperiorum mutationes, graues legum impositiones, tetra bella exhausta, fœdas seditiones conflatas; ceterosq; ancipites Italiae casus nosse? ut si tam multis, tamq; diris perfuncti demum diuina benignitate calamitatibus simus, nos aliquando tandem seuis illis emeruisse fluctibus gaudeamus; sin, quod Deus auertat, aliquot adhuc malorum, ac pestium tempestates nostra nobis culpa supersint, eas vero superiorum exemplo edocti in posterum prudentius euitemus, aut certe firmiore animi robore perferamus. Quinetiam illud meam in primis auget admirationem, neminem adhuc aut patrij soli caritate incensum, aut domestica laudis dulcedine captum ita fuisse, ut iniquo, atque acerbo, quemadmodum decuit, animo adhuc tulerit, Francos, atque Germanos, unde superiora nobis detrimenta illata, & fœda illa quasi iniusta vulnera sunt, veteres rerum suarum scriptores, atque explicatores habere; Italiam vero, unde ad illos omnia ornamenta dignitatis, & subsidia humanitatis manarunt, omni prorsus litterarum splendore carere. Itaque magnam mihi iure egregia voluntatis, consilijq; laudem meruisse Blondius Foroluiensis videtur, qui patrum nostrorum memoria primus res omnes Romani labentis imperij scribere est professus. Verum maiora ille multo complexus, quam prestare homini occupatissimo licuit, nequaquam tantum, quantum oportuit, consequi aut studio, aut diligentia potuit. Nam cum omnium gentium, Regumq; bella, motusq; colligere, ac mandare memoriae voluit, Italiam, quam intentiore ornare studio, atque accuratioris perpolire opera debuit, festinanti propè stylo, ac precipiti quadam, ut ita dicam, industria pertractauit. etenim cum res grauisimas multas, annorumq; descriptionem diligentem omisit, tum quae scripsit, tanta ubique breuitate perstrinxit, ut historiam nobis non solum mancā, sed etiam propè orbam attulerit. Sabellicus autem, qui emulatione laudis eius accensus in eodem proxime post illum studio videtur esse versatus, quò altius narrationem repetijt, & latiore gentium, temporumq; quasi campo se extulit, eò angustius, atque impeditius vniuersa exposuit. Neque solum Blondum, quod voluit, diligentia laude non superauit, sed scribendi etiam copia inferior, atque elegantia fuit. Quamquam uterq; eam eloquentia facultatem ad hoc genus descriptionis videtur adhibuisse, ut omnes, qui eiusmodi orationis capiuntur illecebris, prorsus à legendo repulerit. Hac igitur omnia cum ipse mecum

animo

Epistola

animo agitarem, ac voluntatis erga Italiam mea testimonium relinquere non obscurum alterum cuperem, eò me facile adduci sum passus, ut cuius antiqua, eaq; pulcherrima tempora floescente adhuc ad eiusmodi conatus ingenio prodidissim, posteriora quoque, licet longe ab illa dignitate remota, nunc demum maturescere cum aetate iudicio mihi describenda susciperem. Hic statim magna illa, qua ceteros quoq; video circumuentos fuisse, difficultas occurrit: unde nam res tam antiquas, tam obsoletas, tam dispersas eruerem, quas constaret à nemine accurate fuisse memoriae consecratas? Valuit hoc quidem plurimum ad meam in hoc officio debilitandam ac propè frangendam industriam. Verum contra tanta fuit mea in hoc quoque genere operæ probanda cupiditas, ut quod postea experiens sensi, nulla rem aggresso subsidia defutura sperarem, si modò ad ea conquirenda paulisper animum adiecissim. Quamobrem ad perscrutanda omnia siue manifesta, siue occulta, ad hoc studium quoquomodo pertinentia monumenta conuersus, primum omnes mihi siue profanarum, siue sacrarum actionum, qualescunque essent, commentarios comparauim. deinde vetera Italiae, & maxime Lombardiae tabularia perlustrauim, atque omnia ferè, quae apud ciuitates, ecclesias, monasteria pontificum, Regum, atque Imperatorum diplomata residebant, aut praesens inspexim, aut certè absens beneficio amicorum, hospitumq; cognouim. postremo singularum etiam chronica ciuitatum, quae post millesimum à CHRISTO annum confici in Italiae caepit apud priuatas nunc etiam familias asseruantur, adiunxi. Ita his omnibus assidua opera, ac flagranti studio lectis, & rebus, temporibus, locis, ac personis inter se accuratissime comparatis, ac iudicatis, fallacibus plerisq; huius operis angustijs, quae obstare videbantur, occurri. Ceterum narrationem neq; altius, quam ab aduentu, regnoq; Longobardorum institui, neq; longius, quam usq; ad mortem Imperatoris Henrici Quinti produxi. Neque enim aut solemnia anteuertere Italici regni primordia volui, quod à Longobardis illatum ad haec usque tempora continuata Regum Imperatorumq; serie permanauit. Neq; ceteriora attingere tempora omnibus iam scriptorum destitutus auxilijs potui. Neq; tamen despero, breui fore, ut, si ad diuinas humanae se quoque opes adiunxerint, facile ex his etiam salebris, quae progressum impedire meum videntur, emergam. Factum est autem, ut cum in horum, quae dixi, temporum descriptione paulò intentiore cura versarer, quae nihil aliud, nisi continentes Italiae clades, Regum discordias, populorum seditiones, variasq; perturbationes Ecclesia continent, illa saepe animum meum cogi-

tatio

Epistola

tatio non iniucunda subierit, quanto melior nostra nunc sit, quam auorum, maiorumque nostrorum conditio quondam fuerit. Nam quam illi aetatem in perpetuis olim barbarorum impressionibus, incendiis, direptionibus, principum, ciuitatumque dissidijs perferendis rerum suarum anxij peregerunt, eam nos quieto nunc animo, in ipsis pacis artibus et studiis doctrinae, pietatisque colendis traducimus. ut si quid in Reip. mali resideat, id si adsit, auribus potius, quam oculis hauriamus; si immineat, non certo praesentis sensu, sed sollicita ipsa rerum futurarum suspitione percipiamus. Quae quidem laus egregijs sine dubio pontificibus uniuersa debetur, qui nobis hac tempestate praecipuo Dei beneficio dati sunt. Est enim, si qua alia, hac maxime pontificia cura concordiam in terris, pacemque tueri, calamitates depellere, pericula propulsare, plebem alere, praecleara honestarum artium studia custodire, ac demum recto sui exemplo omnes homines eximio pietatis Christianae studio inflammare. Quam curam GREGORIVS, ut omnes sentiunt, Tertiusdecimus usque adeo sibi depoposcit, ac suam esse propriam voluit, ut unus superiores Gregorios omnes expresserit, quorum plerisque singulari quadam erga Ecclesiam, atque ipsam Christianam Rempub. arsisse caritate, accepimus. Nam ut eos praecipue nominem, qui in meam historiam incidunt, omnes ferme a primo usque ad octauum ea vel maximo capitis sui cum periculo susceperunt, quibus non salutem solum, dignitatem, atque auctoritatem Ecclesiae defenderunt, sed amplissima etiam ei urbium, prouinciarum, ac vectigalium patrimonium quaesuerunt, atque omnino solidam illi adeo gloriam pepererunt, ut in hanc usque diem integra, licet impio multorum conatu tentata atque oppugnata, peruenerit. Quamobrem gratulor primum bonis omnibus, quibus hoc tempore pontificem videre antiquorum simillimum contigit, id est, perpetuo de veteri iure Ecclesiae conseruando, ac tuendo patrimonio laborantem, eundemque de prisca disciplina renouanda, et vera pietate in animis hominum excitanda assidue cogitantem: deinde vero tibi IACOBE, ad quem propter arctam sanguinis conuinctionem maxima huius pars voluptatis, et gloria pertinet. teque ipsum iuuenem excellenti virtutis indole, ac diuina animi moderatione ad aeternam famam hominum florentem non solum laudo, quod diligenter in omni officij genere uoluntati sanctissimi parentis obtemperas; sed communi etiam, si licet, nomine gratias ago, quod pia eiusdem consilia ad Christianam fulcendam Rempub. constantissime adiuuas, ac prorsus domesticarum voluptatum, et urbanorum commodorum oblitus, nullum Reip. causa, aut peregrinationis, aut concursationis, aut laborum, aut uigiliarum in-

commodum

Epistola.

commodum respicis. usque adeo, ut cum opus sit, libenter te ab ipsa etiam liberalium artium commentatione, in quibus ab ineunte aetate uixisti, ad Ecclesiae utilitatem, cuius praefectus es constitutus, abducas, ac studia militaria, et bellica consilia tractes. Neque enim minus notum est nobis, quanta tu animi alacritate superiore anno classem conscendere, mare navigare, et aduersus communes pergens hostes omnia pro Christiana libertate pericula, dimicationesque subire uolueris, quam te nunc in Flaminia, et Piceno omnia, quae ad tuenda ipsius Italiae littora ualeant, consilia circumspicere, atque in ea cura dies, noctesque elaborare, ut ciuitates intelligant, te procreatum a Deo esse, ut pontificia praecpta exhauriens saluti humanae consuleres, ac subiectorum uitam, libertatemque defenderes. Quamobrem, cum ipse ita te geras, ut dignus sis, qui clarissimis omnium linguarum praconijs praedicaris, atque ornatissimis omnium annalium monumentis orneris, monuit me uetus mea erga te pietas, ut quando ego uirtutes complecti tuas historia mea, longe a tua aetate remota non possem, hanc ipsam historiam in tuo multo clarissimo, atque amplissimo nomine publicarem; ut ipse intelligeres, quantum ex uirtute, prudentia, uigilantia tibi dignitatis, atque auctoritatis est additum, tantum ad ueterem meam erga te obseruantiam, atque officium accessisse; meque, si maiora pro tua illustranda, atque amplificanda dignitate prestare potuissem, libenter uel cum grauissimo rerum mearum detrimento suscepturum fuisse.

Bononia, Kal. Julijs, M. D. LXXIIII.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Primus.

ITALIA, cuius magna semper, atq. excellens in omni virtute gloria fuit, illustres duos iam inde à primis temporibus nacta est principatus, vnum Imperium, Regnum alterum appellatum. Imperium Romani gens indigena, eaq. bellicosissima peperit, atq. armis, opibusq. suis extra Europam per Asiam, Africamq. longissime propagauit. Regnum ab exteris nationibus, Romana virtute iam pridem extincta, inductum est, Longobardis, Francis, atq. Germanis. Ex quibus Longobardi ipsum instituerunt, Franci auxerunt, Germani opportunioribus ad constituendam libertatem legibus temperarunt. Verum vt Imperium claris adeo, ac nobilibus veterum monumentis est commendatum, vt nemo possit eadem repetendo sua vel industria, vel eloquentia aliquid ei siue lucis, siue dignitatis adiungere, sic Regnum ita obscurum est, atq. ab omnium prope literis, ingeniisq. desertum, vt laborem non solum ad animi voluptatem iucundum, sed etiam ad communem vitæ vsum vtilem suscepturus esse videatur ille, qui ad tantas res illustrandas studium, operamue suam contulerit. Atq. hæc quidem nos ratio hoc tempore in primis adduxit, vt in hoc etiam genere, quantum perficere studio, diligentiaq. possemus, voluerimus experiri. Quare huius narrationem historię iam inde ab aduentu Longobardorum, & primis Italici regni principiis orsi vsq. ad ea tempora contexere instituiimus, quibus liberatæ Italię ciuitates memorabilia inter se bella gesserunt, grauissimasq. seditiones exercuerunt: quousq. diuersis regum beneficio principibus commendatæ eum, quem nunc obtinent, statum sunt consequutæ: diligenter interim cum vetera, quæ in promptu sunt omnibus, exterorum chronicorum monumenta peruolutantes, tum vero quæ iandiu singulis ciuitatum latent in tabulariis, è tenebris eruentes, & quoad consequi industria, ingenioq. potui-

A mus,

mus, in suos quæq. annos, ac tempora digerentes. Quamobrem Deo bene iuuante aggrediamur.

REGIO EST IN ITALIA cum vetere agrorum, urbiumq. nobilitate, tum spectata virorum, armorumq. potentia celebris, Galliae olim Cisalpinæ nomine appellata. Hanc alpibus, & Apennino monte tribus à lateribus, quasi quibusdam altissimis mœnibus cinctam, Padus interfuit, fluuius eximia magnitudine sua, & fabulosis Græcorum poetarum carminibus inclutus. Is ab occasu in orientem excurrent, ac plurimos vtrinque secum amnes deducens, maximis in Adriaticum mare deuenientibus sit aptissimus. Ex quibus nonnulli latissimos trans Padum efficiunt lacus, quibus ad amœnitatem, vsumq. nihil potest esse præclarior. Campi vero adeo culti, & vberes intercedunt, vt satis constet, haud temere alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores. Ceterum hanc regionem primi omnium, quod memoriae proditum sit, tenuere Ligures, & Etrusci, secundi Galli, postremo cum certa totius Italiae possessione Romani. Atq. horum quidem omnium imperij indicia non dubia extitere, verum Romanorum monumenta cum ad vsum præstantiora, tum ad nomen, famamq. illustriora fuere, vt qui & diuturnius imperium habuerint, & vehementius huic regioni excolendæ præ populi opulentia, ac patrij soli caritate studuerint. Nam Etrusci quidem, ac Galli oppida fere omnia construxerunt, quibus in hunc vsq. diem plurimis hæc regio frequentatur. at Romani colonias deduxerunt, vias muniuerunt, iura leges, moresq. dederunt, & cum incolas in partem libertatis, imperijq. vocassent, eam demum humanitatem, eosq. spiritus ipsis afflarunt, quorum ne nunc quidem post infinitas, atq. effusas immanium barbarorum incursiones potuerunt penitus obliuisci. Verum Romanorum ne æternum in Italia foret imperium, Gotthi effecere, qui ceteris Imperij Rom. prouinciis ab aliis, atq. aliis populis occupatis, ipsi meliore, si diu vti licuisset, fortuna Italiam inuasere, atq. Momyllo Imperatore abdicare coacto, regni sedem Rauennæ collocauerunt. Horum autem Imperio finem Iustinianus Imperator attulit Oriëntis, qui extorta ex manibus Vandilorum Africa dignitatis esse suæ ratus, Italiam quoque, vnde tanta ad se maiestas Imperij peruenisset, in libertatem asserere, per Narsetem Totilæ, Teiæq. regum opibus fractis, post annum septuagesimum Gotthos coegit aut finibus Italiae cedere, aut suo demum imperio obtemperare. Verum quod optatæ principium quietis esse oportuit, id insignioris initium mutationis induxit. Nam Iustino ad Imperij fastigium post Iustinianum euecto, nouo statim Longobardorum dominatui est aditus patefactus, quod Regnum Italiae est nominatum, de quo nunc scribere est institutum.

ERAT tum hic Italiae status. Decem, ac septem prouinciæ totam

Italiam

Italiam obtinebant, siue à Constantino Magno Imperatore, siue paullo ante illius tempora institutæ, atq. aliæ aliis præfectis gubernandæ erant commissæ. Prouinciæ erant Venetia, Liguria, Rhætia prima, Rhætia secunda, Alpes Cottiae, Tuscia, Campania, Lucania, Æmilia, Flaminia, Picenum, Valeria, Samnium, Apulia, Sicilia, Corsica, & Sardinia. Præfecti vero trium generum numerabantur, Consulares, Correctores, & Præsides. Ex prouinciis, quæ nostri præcipuè instituti sunt, Venetia à finibus Pannoniæ vsq. ad Abduam amnem porrigebatur. Liguria inde vsq. ad Alpes, ipsorumq. Gallorum fines. Alpes Cottiae ab occidente Alpibus, à meridie Tyrrheno pelago vsq. ad oppidum Lunæ terminabantur. Tuscia deinceps Apennino tenus vsq. ad Tiberim pertinebat; Æmilia à Placentia vsq. ad Forum Cornelij. atq. ei continens erat Flaminia. Hanc deinde excipiebat Picenum ad mare Adriaticum vergens, cuius pars erat Pentapolis Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconemq. complexa. & inter Picenum, atq. Erruriam Umbria, & Umbriæ adnexa Valeria. Exactis autem Gotthis expulsor ipse, victorq. Narfes à Iustiniano Imperatore summæ rerum præpositus titulo Ducis Italiae sumpto Italiam per hos prouinciarum præfectos pro suo arbitrio administrabat. Præter Ducem autem, & præfectos reliquæ sacrae erant dignitates, pontifex Ro. patriarcha Aquileiensis, archiepiscopus Rauennas, & Mediolanensis. Hos vero omnes pontifex Ro. longe dignitatis fastigio superabat. Is à clero, populoq. Ro. antiquo ritu ex ipsius ecclesiæ Ro. sinu delectus ab Imperatore ex recenti Iustiniani, ad tollenda, quæ inciderant, comitiorum dissidia instituto, confirmabatur. deinde ab Ostiensis episcopo consecratus sedem suam apud Lateranensem D. Saluatoris basilicam Constantinianam habebat. atq. in tantis Italiae calamitatibus in primis rectæ, & catholice fidei tuendæ, ac propagandæ, plebis Ro. inopiæ subleuandæ, & paci denique, atq. concordie publicæ conseruandæ studebat. Ceterum Ecclesia Ro. à Petro Apost. urbis episcopo instituta atq. eiusdem, & Pauli apostoli sacrosancto sanguine consecrata, vt principatum omnium ecclesiarum obtinebat, sic maiores quoq. opes, ac facultates habebat, præcipuè à Christianis principibus studio religionis, initio à Constantino facta, relictas. nam & pretiosis omnis generis argenteis, aureisq. donariis, & opimis agrorum, fundorumq. possessionibus erat instructa, quæ per omnes ferme Europæ, Africaq. prouincias dispersæ Romanæ ecclesiæ, siue sanctorum apostolorum patrimonia dicebantur; in Italia Patrimonium alpium Cottiarum, Tusciæ, Sabinense, Bruttiae, & Lucaniæ, Calabriae, & Siciliae. eaq. per præfectum, Rectorem Patrimonij appellatum, illuc à Pontifice missum gubernabantur. Ex quorum annuis vectigalibus pontifex cum vetera urbis templa reficiebat, atq. in maiorem splendorem ornabat, tum frumenta publicè coeme-

A ij bat,

bat, atq. in horrea publica ad necessarios vsus pauperum congererat. Romani vero terrarum quondam victores, ac domini post sedem Imperij ex vrbe remotam, quantum libertatis adepti erant, tantum antiquae dignitatis amiserant. Post autem vrbe saepius à barbaris capta, direpta, atq. incensa, vt opes infirmiores, sic spiritus humiliores nacti erant. in tantis tamen detrimentis vna ipsius pontificis late ecclesiis omnibus imperantis sede veterem splendorem nominis tuebantur. Nam cum vrbs siue religionis, siue negotiorum causa passim non solum à vicinis gentibus, sed etiam longinquis à nationibus adiretur, fiebat, vt haudquaquam antiquo excidisse imperio viderentur. Secundum vero à Pontifice locum obtinebat Patriarcha Aquileiensis. qui à clero item populoq. suo creatus consecrationem à Pontifice postulabat, ac suffraganeorum episcoporum multitudine, atq. ipsius ecclesiae amplitudine longè inter ceteros eminebat. Ecclesia enim à Marco euangelista Petri apostoli, & ab Hermagora Marci discipulo instituta, cum innocentissimos plerosq. antistites obtinuerat, tum praclaros multos sanctitate homines tulerat. Vrbs ipsa cum olim opibus, & gratia populi Romani, ac principum, praeterea nobilitate aedificiorum, ac ciuium magnificentia florisset, nihil tamen ex antiqua fortuna nisi nomen, atq. ipsum patriarchale decus retinebat. neq. enim nuper ab Atthila Hunnorum rege euersa, licet Narsetis opera restituta, vetere incolarum celebritate fuerat frequentata. Tertium locum Rauennas sibi vindicabat archiepiscopus non vetere tantum ecclesiae amplitudine, sed etiam ipsius ciuitatis dignitate elatus. Quippe Rauennates cum generis vetustate, tum insignibus beneficiis Romanorum gloriabantur. Si quidem & populus praetorios apud eos fieri conuentus voluit, & Augustus Imperator eosdem classe ad tuendam superi maris oram instruxit. & postremo Honorius eam sibi, atq. Occidentis imperio sedem vrbe Ro. relicta constituit. quod institutum successores quoq. illius tam Imperatores Ro. quam reges Gotthorum custodierunt. ex quo vrbs maximis cum aedificiorum priuatorum, publicorumq. operibus, tum non mediocribus ciuium, atq. incolarum opibus creuerat. & quod ad dignitatem insignius erat, à S. Apollinare ipsius apostoli Petri discipulo Christianis sacris imbuti, & multorum sanctorum miraculis apud se editis insigniti, omnium merito Italicorum in se ora conuerterant. Quartus inde locus Mediolanensi antistiti propter amplitudinem vrbs concedebatur. Etenim Mediolanum trans Padum inter Ticinum, & Lambrium amnes quondam à Gallis in Italiam traicientibus conditum Insulbrium, dum res eorum floruerunt, caput extitit; Gallis autem subactis eandem potentibus rerum Romanis retinuit dignitatem, tum cum haec regio Gallia Cisalpina nuncupabatur. etenim & vigente populo praetor Galliae forum ibi egit, & re ad Imperatores translata ibidem Liguriae Con-

fularis

sularis confedit. addidit inde vrbi decus, quod episcopum, ac doctorem Barnabam, CHRISTI Domini nostri discipulum, nacta est. maximam inde seniore imperante Valentiniano, Ambrosius accessionem attulit dignitatis. qui ex Consulari episcopus acclamatus, mirum in modum doctrina, atq. exemplo Mediolanensibus, & finitimis populis profuit ad salutem. ex quo ecclesia Mediolanensium, non aliter, atq. vrbs ipsa, magnam inter vicinas sibi conciliarat auctoritatem. Omnes autem archiepiscopi à clero, populoq. suo ex ipso ecclesiae gremio sumebantur; ac priores à pontifice, Mediolanensis iussu pontificis à suffraganeis suis consecrabatur. quin etiam omnes siue multitudine patrimoniorum, atq. obsequio suffraganeorum inflati, siue prauorum principum instigatione, siue aliquo haereseos errore inducti, non solum de dignitate inter se contenderunt, sed etiam Catholicae aliquando auctoritatem Ecclesiae reliquerunt, atq. omnino eo nomine aliquot ei incommoda intulerunt. Episcopi vero, atq. abbates metropolitae suis, ac pontifici Ro. subiecti, suas quisq. ecclesias, ac monasteria, ex praescriptis legibus gubernabant. Ex reliquis ciuitatibus, ac populis haud temere quisquam omnium erat, qui magnopere aut opibus, aut auctoritate praestaret.

CUM igitur hunc statum Italia obtineret, Iustinianus Imperator anno à CHRISTO nato DLXV per mensem Augustum est mortuus. Imperium 565 autem excepit Iustinus minor, sororis eius filius, homo, vt res breui docuit, haudquaquam satis aut pacis, aut belli artibus ad tantam rerum molem sustinendam instructus. Iam pridem Romani siue noua Narsetis summi Italiae gubernatoris in vrbe praesentia, qua libertatem suam imminutam arbitrabantur, offensi, siue immodicis fortasse, vt sit in victoria, eiusdem imperiis irritati, nouas moliri res cupiebant. verum nimia eius apud Iustinianum auctoritate gratiaq. deterriti, conqueuerant. vbi vero Iustinianum ex humanis rebus ereptum, & Iustinum substitutum audiuerunt, ingenti prope laetitia exultarunt, ac locum fore querelis suis rati, sequenti 566 anno litteras ad Sophiam Augustam, quae coniugis apud illum gratiam obtinebat, scripserunt. Earum litterarum haec erat sententia: nihil praesenti fortuna sua miserius, nihil afflictius fingi posse. satius multo sibi fuisse Gotthis regibus obnoxios esse, quam Graecis Imperatoribus obedire. apud quos Narsetes eunuchus imperet, & Romanos acerba, ipso ignorante Imperatore, seruitute oppressos teneat. quamobrem omnibus precibus obtestari, vt aut arctis seruitutis se vinculis eximant, aut Romanos antiquae virtutis, & gloriae memores, sibi consulere nouis quaerendis imperiis patiantur. Eas vero litteras vbi Sophia legit, extemplo Iustino ostendit, & quo pridem erat aduersus Narsetem odio inflammata, eodem mariti quoq. animum leuem scilicet, atq. infirmum accendit. Itaq. litterae è vestigio ad Narsetem ab vtroq. mittuntur. quibus à Iustino monebatur, vt primo

quoq.

quoque tempore decedens Italia Constantinopolim se reciperet, à Sophia vero, ut id eò studiosius facere maturaret, quòd ipsa illius opera uti in pens lanarum gregi ancillarum suarum distribuendis vellet. Quas res postquam Narfes accepit, aeger animi, ac contumeliae impotens respondit, Romanis quidem accusantibus, se, si male meritis esset, poenam non deprecari, Sophiae vero conuicianti, eam illi se telam orsurum, quam neque ipsa, neque maritus eius, dum uiuerent, retexere potuissent. Imperio uero Iustini haudquaquam sibi obtemperandum ratus ira, atque dolore ardens urbe excessit, ac Neapolim se recepit. Florebant eo tempore in Pannonia rei militaris, atque armorum gloria Longobardi. Hanc gentem scribit Paulus Diaconus, genere Longobardus Scandinauiam quondam insulam ad oceanum Aquilonarem incoluisse, indeque in continentem Germaniam cum liberis, vxoribusque profectam certas ibi sedes, ac domicilium posuisse. post multos inde annos iniisse Pannoniam, quae ab Hunnis adhuc, qui & Abares dicebantur, incolebatur, atque eorum auxilio uicinos Gepidas proelio deleuisse. quo factum est, ut praeter ceteros uirtutis fama, & rerum gestarum gloria antecellerent, tum cum Gotthi rerum in Italia potirentur. Praerat eis Alboinus Andoini filius, rex iam decimus numeratus. cuius claritate nominis Narfes motus cum bellum aduersus Gotthos validius compararet, ipsum e Pannonia cum magnis suorum copiis accersuerat, ac Gotthis forti, ac fidei eius opera exterminatis domum inde praemiis ingentibus, ac mirificis laudibus oneratum dimiserat. hoc uero tempore Iustinum, & Sophiam uicisci, atque Italiae spoliare possessione desiderans, postquam varia secum animo uolutauit, nihil denique consilio suo ipsis Longobardis opportunius esse constituit. qui & Italiae finitimi essent, & spe praemiorum ad quamcunque subeundam fortunam impelli haud magno momento possent, itaque expedito consilio litteras, nunciosque propere ad Alboinum regem misit, quibus eum cum popularibus suis ad inuadendam, & occupandam Italiam inuitauit, praetiosis nonnullis etiam frugibus, quae in terra feruntur Italia, muneris loco ad illicandos imperitae multitudinis animos missis: quippe terram esse cum caeli temperie, ac situs amoenitate praestantem, tum uero rerum omnium, ut ipse nosset, copia, ad incolendam optabilem. ea uero conditione, ac fortuna iam pridem esse, ut ipse certam gentis uictoriam, ac non dubium prouinciae imperium, si uirtute uti, atque occasione uellet, spe sibi posset haud difficile destinare. Gerebat eadem tempestate pontificatum Romanum Ioannes tertius, Aquileiensem Paulinus, Rauennatem Ioannes item tertius, Mediolanensem uero Honoratus, atque eorum pro se quisque commodis, ac saluti ecclesiarum suarum anxius incumberebat. Ob id pontifex Romanus, ut erat uir eximia prudentia, ac probitate ornatus, postquam Narsetem à Romanis apud Imperatorem accusatum audiuit, ac re-

pentinam

pentinam illius ex urbe profectionem uidit, ne quid per iram aduersus commodum, & quietem Ecclesiae, Italiaeque uniuersae moliretur, est uertus. itaque sedandi hominis causa ad eum Neapolim properauit. & ad colloquium processus Narsetem primo comiter, ac benignè admonuit, uideret, ne dum irae dulcedini indulgeret, praclarum liberatae à se Italiae titulum, insigni in perpetuum macula deformaret. plus enim sine dubio omnium opinione turpitudinis in accitis barbaris fore, quam gloriae, laudisque fuerit in eiectionis. deinde enixe orare incepit, ut, si quam se accepisse à Romanis iniuriam duceret, eam & sibi, & uniuersae supplicanti Italiae condonaret. Quibus uerbis impulsus Narfes in urbem se cum pontifice rettulit. uerum diuturnum huius lenitatis, ac mansuetudinis suae fructum non tulit; si quidem mox rerum, quae mouebantur, dolore, iraque consumptus, interiit. Interim Longinus Patricius successor ei à Iustino summisus, nouo cum exercitu Rauennam mari accesserat. atque, ut in rebus sit nouus, varias hominum cogitationes, sermonesque commouerat. Is Narsetem extinctum audiens, corpus eius locello plumbeo conditum cum omnibus thesauris eius, Constantinopolim misit, & quòd summa cum potestate, atque imperio uenerat, nouam pro arbitrio Italiae administrationem induxit. primum Rauennae, non Romae, praefecturae sedem posuit, nec se Ducem, sed Exarchum Italiae, quemadmodum & Africae Exarchus erat, uocauit. & prouinciarum Consularibus, Correctoribus, Praesidibusque sublatis, singulis ciuitatibus singulos Duces imposuit, ac uarios eis ad reddenda iura iudices assignauit. quòd autem Longobardos à Narsete sollicitatos in Italiam cogitare accepit, infesta eorum arma formidans Rauennam, & pleraque uenetiae oppida, quae primam belli tempestatem uidebantur exceptura, per sequentem annum praesidiis, atque operibus confirmare perrexit. Itaque ab hoc tempore maioribus in Italiae urbibus, sed praecipue Romae, atque Rauennae perpetua militum praesidia infedere, quos Imperator publico stipendio ad urbium custodiam sustentauit. quibus praefectos, iudices, & quaestores praeposuit. Stipendium illi Rogam, Praefectos magistrorum militum, iudices sacellarios, quaestores chartularios nominarunt. Interim Alboinus litteris Narsetis erectus, atque uilia sibi, & commoda proponi arbitratus, animum ad Italiam inuadendam contulerat. spem autem celeris, atque exploratae uictoriae faciebat cum facilitas aditus, tum profligatus, ac prope perditus eo tempore ipsius Italiae status. nam Italia aut lato mari, aut Alpibus altissimis septa ab una parte, qua Pannoniae adiacet, late patentem ingressum habet. per quam proxime Hunni quoque Atthila rege duce perreperant. & saeuo nouae pestilentiae morbo armis, uirisque exhausta, uix satis uel nulla externa accedente calamitate, potentiam, ac statum pristinum retinebat. quippe ante Iustiniani Imperatoris excessum, nouum ipsam morbi genus ince-

ferat,

ferat, quo per contagionem vulgato non integræ solum stirpes, atq. familiæ, sed ciuitates quoq. frequentes erant euersæ. hæc inguinaria, ac bubonis pestilentia nominata. apparebant scilicet, vt scribit Paulus, ex improviso labes quædam in ostiis, vasis, & vestimentis, quæ nulla ratione dilui, aut vlla deleri arte poterant. nascebantur autem in inguinibus hominum, atq. aliis mollioribus corporis partibus glandulæ, magnitudine nucis, quas mox subsequebatur febrium intolerabilis æstus, quibus qui inciderant, haud facile diem tertium superabant. triduo transacto spes aliqua incolumitatis obiciebatur. ea de causa vrbes, agriq. aut morte hominum exhauriebantur, aut certe fuga deserebantur, cum sibi, vt in tantis malis, pro se quisque consuleret. Si quis autem forte studio caritatis incensus propinquum, aut amicum mandare sepulturæ vellet, mox ipse eadem calamitate oppressus à proximo relinquebatur insepultus. quanquam autem Iustino ad Imperium euocato, vis mali resederat, terror tamen adhuc, atq. alienæ prorsus ab armis cogitationes, animis populorum obuersabantur. Huius igitur status haudquaquam Alboinus ignarus, nulla ratione sibi dubitandum esse putauit, quin oblatam occasionem arriperet, atq. armis apertam, ac propè desertam Italiam occuparet. Itaq. conuocatis popularibus suis consilium suum relinquendæ Pannoniæ, atq. ad eundæ Italiae aperit; Pannoniæ angustias, ac paupertatem, Italiae copias, affluentiamq. proponit, ac facilem eius ingressum, multoq. expeditiorem expugnationem ex præsentis rerum statu demonstrat. Neq. vero vos, inquit, in desertos nunc, incultosq. Pannoniæ calles, sed in opimos, ac frequentes Italiae agros, neq. ad alienas confirmandas opes, sed ad proprium constituendum imperium, ac perpetuas collocandas sedes induco. quod tanta vos facilitate assequuturos polliceor, vt ne gladium quidem victoriæ causa vos stricturos opiner; nam per patentem portam sine certamine vlllo ingressi omnia bello, pestilentia, fameq. percussa, ac prostrata ita reperietis, vt qui vobis resistat, ne armatus quidem vnus sit futurus. quòd si ferro, ac ieuue opus fuerit, non erit magni negotij, vos pristina virtute vestra afflictas laborantis iampridem Italiae opes abiicere, qui integra Hunnorum, Gepidarumq. gentium ferocissimarum arma fregistis. Quibus rationibus facile persuadet, vt cum coniugibus, & liberis suis se ad transferendas in Italiam sedes sequantur. Neq. vero suos commouisse contentus, quo maiore cum multitudine notos in Italiae fines irumperet, ac victoriæ spem exploratiorem haberet, Saxones etiam amicos è Germania suos in eiusdem expeditionis societatem sollicitauit, ac spe ingentium, quæ pollicebatur, præmiorum excitis, omnibus certam ad proficiscendum diem indixit. hæc dies pridie Kal. Aprilis fuit, quæ postero anno, indictione prima erat futura. His rumoribus in Italiam perlatis omnes subito nouarum cladum metus ingens incessit.

nam

nam Italia & moribus, & pietate iam inde ab initio humanissima cum barbararum nationum omnium arma, opesq. mirifice formidabat, quarum immanem in victoria impotentiam, superbiamq. semel, iterumq. persenserat, tum in primis ipsum Longobardorum nomen horrebat. qui gentilitatis errore infecti, & natura præter alios inculti, atq. asperi, & militari præterea consuetudine efferati trucem ipso etiam habitu speciem præ se ferebant, caput à ceruice ad occipitium vsq. radentes, capillosq. à fronte vsq. ad os demittentes, eosq. ab vtraq. parte in frontis discrimine diuidentes. Hunc autem terrorem dira auxerunt etiam cælestia oculis obiecta prodigia, nimirum hastæ, atq. acies igneæ assidue à septentrionis partibus apparentes. quæ, vt D. prodit Gregorius, ingentem instare mortalium stragem, & sædam sanguinis effusionem ab ea parte haud obscure denunciabant. Proximo anno, cum iam Saxonum viginti millia cum vxoribus & liberis euocata in Pannonia conuenissent, Alboinus paratis rebus omnibus ad profectiorem necessariis Hunnos socios in concionem aduocat, & consilio suo patefacto Pannoniam eis se, in qua Longobardi per quadraginta duos annos fuissent, relinquere ait, ea lege, vt si quo casu sibi redeundum in eam sit, domos sibi, ac prædia sua restituant. atq. his dictis cunctos inde cum familiis, ac suppellectile sua auspicatum iter ingredi iubet, Kalendis ipsis Aprilis, postridie Paschatis. Progressus inde pacato agmine vsq. ad primos Italiae fines montem quendam excelsum ascendit, bisontibus, bobus agrestibus eximia magnitudinis, quos educit, insignem. is deinde ab illo Mons regius dictus est. atq. ex eo, quantum prospicere oculis potuit, subiectam Italiam contemplatus protinus expeditionis suæ consilium expediuit. quippe singulari camporum, quos ab initio diximus, amoenitate, ac fertilitate illectus Italiae dexteram sibi petendam constituit. atq. ita motis castris Venetiam proximam regionem, armato nemine occurrente, ingreditur. Ad tristem huius irruptionis nuncium prima late trepidante, ac fugam capeffente Venetia Paulinus patriarcha metu exanimatus, vt sibi, ecclesiæq. suæ consuleret, Aquileiam reliquit, atq. omni ecclesiæ thesauro arrepto in insulam Gradi, vt ab hostium aditu liberam, se recepit. Reliquorum etiam multi alias item insulas petierunt, Venetiæ in æstuario sitas, sicuti prioribus annis Gotthis, Hunnisq. Radagaso, & Athila ducibus irrupentibus fieri cœptum erat. Alboinus primo aduentu Aquileiam recepit, inde reliquis circumiectis oppidis ad deditiorem adductis, demum Forum Iulium ipsius provinciae caput, accessit, oppidum olim à Iulio Cæsare constitutum, cum citeriorem Galliam proconsule administrans ibi iuris dicundi causa forum haberet. eoq. haud magno item certamine capto haud longius eo anno sibi progrediendum existimauit. Dum autem ibi per hiemem fuit, cum partem regionem constituit, tum de futuro bello varia secum consilia vo-

568

B

luravit

lutavit. Regio in formulam Ducatus redacta. & Gisulfus nepos eius Dux institutus, ac familiae Longobardorum, quas ille depoposcit, concessa. Hinc Ducatus Foroiulienensis nomen inclaruit. Atq. hic primus fuit, qui perpetuam in Italia ditionem, Dux institutus, adeptus sit. Annus tanta calamitate Italiae funestissimus, ceteroqui insigni rerum, quas terra fert, omnium ubertate fuit laetissimus. Postero, Alboinus inchoatam auide victoriam persecutus Opitergio, ceterisque Taruisium vsq. omissis oppidis recto populabundus itinere ipsum Taruisium ire perrexit. eò aduentans Felicem episcopum obuium habuit, eiq. oranti, ac sibi, & rebus suis incolumitatem suppliciter imploranti haud grauate libertatem, atq. omnes ecclesiae suae facultates indulgit. & Taruisium progressus praesidio deiecto oppidum suae ditionis, ac iuris effecit. Patauius inde, Montefilicis, Mantua, & Cremona, quod aut remotiora, aut maiore praesidio defensa difficiliorem, ac diuturniorem ostendebant oppugnationem, ne quid summae celeritatem victoriae moraretur, praeteritis, Vicetiam, Veronam, Tridentum, & alia Venetiae oppida ordine aggressus, atq. omnium haud magno negotio est potitus. Neq. enim Longinus tantum contrahere copiarum potuerat, vt aut aperto campo occurrere, aut idoneis praesidiis singulas vrbes tutari aduersus tantam multitudinem posset. nec Iustinus subsidij, quod constat, aliquid è Graecia summittebat. In omnibus autem receptis oppidis Duces, & valida praesidia Longobardorum imposita.

570 Quingentesimo septuagesimo inde anno, Alboinus Abduam amnem traiecit, atq. infesto exercitu Liguria fines iniuit. Sub eius incursum, vt in Venetia, sic in Liguria tanta incolarum consternatio, ac fuga facta est, vt pleriq. desertis vrbebibus ad paludes, & lacus, quod adiri à Longobardis, nisi nauigiis comparatis, non poterat, se referrent. Erant tum vastae inter Cremonam, Laudemq. paludes ab Olio, Serio, & Abdua amnibus facile angusto tum alueo exundantibus editae, eademq. multis, sed incultis insulis interstinctae. harum quae magnitudine ceteras superabat, vicinorum populorum perfugium fuit, cum eò plurimi instantis vitandi periculi causa, vt in locum tutum se cum rebus suis, omnibus ab vltiore ripa remotis linitibus, rettulissent. ex quibus cum aliquot perpetuas ibi sedes ponere decreuissent, xvij Kal. Septembris, qui dies Diuae Dei genitricis Assumptioni sacratum est, locum munire coeperunt. eumq. à Cremete singularis inter se auctoritatis viro Cremæ nomine appellarunt. exsiccatum inde paludibus locus incolis frequentatus, atq. opibus sensim adauctus est. Erat insula in Lario lacu, quem nunc Comensem dicimus, nomine Comacina. in hanc quoque, vt in tutum prorsus ab irruptione hostium locum, alij confugerunt, atq. ingentes pretiosae vestis, auri, argentiq. thesauros ex vicinis vrbebibus congeferunt. Alboinus autem Brixiam, Bergomum, Laudem, Comum, aliaq. Liguria vsq. ad Alpes oppida eodem

armorum

armorum impetu cepit. inde exercitum ad ipsum demum prouinciae caput Mediolanum promouit. Vrbs neque firmo praesidio, neque validis munitionibus erat septa. itaque imminente Alboini aduentu Honoratus archiepiscopus audita potentis hostis feritate perterritus Genuam urbem ad mare sitam se contulit. atque cum plerique subsequuti optimatum sunt. Alboinus exercitu ad moenia admoto cum urbem se, ni dederetur, expugnaturum ostendisset, ciues extremi excidij terrore perculsos ad deditionem adegit. Ita Mediolanum Nonis Septembris, tertia indictione, receptum.

ALBOINVS REX.

EDIOLANO, quod erat prouinciae caput, in potestatem adducto Longobardi continuo Alboinum ipsum regem Italiae laetis acclamationibus salutarunt, eiq. hastam insigne regium porrexerunt. Atq. hic annus regni Longobardorum in Italia fuit principium. ex quo scriptum est apud Landulfum, Longobardos anno DLXIII, indictione prima, Kalen. Aprilis de Pannonia egressos esse, secunda praedari in Italia coepisse, tertia dominatum instituisse. Rebus inde regni satis, vt in praesens licuit, ordinatis Ticinum omnis belli moles translata. Ticinenses ab antiquis Liguribus conditi, cum sub populi Romani imperio obscuriores fuissent, post Tiberio imperante in conspectum, lucemq. hominum prodierunt, à Syro praesertim Hermagorae Aquileiensis episcopi discipulo. Christiana disciplina imbuti. demum Gotthorum temporibus celebrari magis, magisque coepti sunt, cum, incenso ab Athila Mediolano, Theodoricus rex nobilem apud eos regiam construxisset. Hanc urbem naturali praeterlabentis fluminis situ per se tutam omni quoque alio genere munimentorum instruxerant. Itaque facile admotam oppugnationem, primosq. incumbentium Longobardorum conatus elusit. Quod cum Alboinus videret, ommissa oppugnatione urbem cingere obsidione constituit. atq. castris in eam rem ab occidente locatis per totam hiemem circumfedit. Tædio inde diutinæ ad Ticinum sessionis affectus cum neq. ab irrita obsidione discedere, neq. non ardentem in summa victoria complecti fortunam vellet, parte exercitus in obsidione relicta ipse cum reliqua Æmiliam, Tusciam, atq. Umbriam peragravit. Ex Æmilia Derthon, Placentia, Parma, & Brixillum in potestatem venerunt, praetereaq. Regium, & Mutina, superioribus barbarorum bellis magna ex parte subuersa. Etruria pene tota subacta. Ex Umbria Spoletum in primis est occupatum. Omnino Cottiae tantum alpes, in primisque vrbes ad mare sitae in potestate Romanorum relictae. Sed quanto bellum minoris negotij, tanto mitior victoria fuit. Spoletum nobilis quondam & originis vetustate, & Romanae coloniae dignitate, & egregia erga popu-

B ij lum

lum Romanum fide ciuitas fuit. Christiana vero religione illata insigni S. Sabini episcopi, qui sub Diocletiano martyrio affectus est, sanctitate sese inter ceteras extulit. itaque à Gothis euerfam & Narfes nobilitate eius captus restituit, & Alboinus receptam non solum conseruauit, sed etiã Umbria in formulam Ducatus redacta ipsam Ducatus caput, Duce Faroaldo imposito, fecit. Hinc Spoletanus Ducatus celebrari cœptus. Etruria vltior Romanis relicta, citerioris pars formulam Ducatus accepit. Reliquæ vrbes singulis Ducibus commendatæ. Hæc duorum annorum spatio gesta. quorum altero Honorato Mediolanensi archiepiscopo mortuo ecclesiam Fronto gubernandam accepit. His rebus prospere administratis Ticinum inde intentiore cura obsessum post tertium demum, quàm obsideri cœptum erat, annum peruenit in potestatem. Populum se trucidaturum, iratus Alboinus, si urbem caperet, concepto voto iurarat. id ne post victoriæ compos efficeret, triste omen oculis oblatum admonuit. ingrediente ferociter urbem equus eius in limine portæ procubuit. neque aut calcaribus, aut verberibus vllis poterat excitari. qua re animaduersa vnus è Longobardis dixit: reuoca domine votum, quo te obstrinxisti, populum hunc, si vrbe potireris, pessum daturum, & urbem ingredieris. nam vere Christianus in hac vrbe residet populus. Tum Alboinus, Atqui ciuibus, inquit, veniam me daturum, si dicto audientes fuerint, spondeo. atq. his dictis, repente equus magna cum omnium admiratione surrexit. Alboinus ingressus, in regiam Theodorici diuertit. eaq. post totius regni regia fuit. populus ad bonam spem reuocatus extemplo ad regem salutandum confluit. Atq. hæc quidem prima regni Italiae, de quo scripturi sumus, primordia extitere. Eodem anno Paulino patriarchæ Aquileiensi mortuo Probinus successit. Ceterum Ticino capto Alboinus sequenti ineunte Veronam se contulit. ibi, dum matura formandi regni consilia inuit sua à se virtute, atq. fortuna fundati, in medio rerum conatu, vt sunt res humanæ instabiles, est sublatu. Ea res in hunc modum est acta. Habebat Alboinus in matrimonio Rosimundam Chunimundi Gepidarum regis, quem quondam in prælio interfecerat, filiam. quodam die cum in conuiuio plus solito lætus liberiore illi genio propinaret, poculum, quod de cranio patris eius condiderat, porrigi iussit, atq. ipsam, vt hilariter cum patre suo biberet, inuitauit. cuius vocis fœditate iccta mulier subito animum iracundiæ impotem ad necem parentis, & mariti contumeliam vlciscendam conuertit, ac re cum Helminge, & Peredeo familiaribus regis communicata, ambos muliebri astu, blanditiisq. in perniciem, exitiumq. regis armauit. ita non multo post, vbi res à muliere compositæ ad insidias, instructæq. satis fuerunt, vir fortissimus, ac multarum gentium victor incautus, ac somnum capiens domestica vxoris fraude, atq. intestina familiarium conspiratione extinctus est. Hoc facinore per-

petrato

petrato Helmingis Rosimunda in matrimonium ascita regnum occupare tentauit. verum scelere palam facto à Longobardis Alboini mortem acerbe ferentibus repudiatus, non potuit. itaq. cum se apertis præterea illorum peti insidiis cerneret, consilium Verona cedendi, & ad Romanos transfugiendi cepit. consilioq. suo ad Longinum occulte delato, & accepto ab eo nauigio, secundo Pado nocturno Rauennam itinere properauit, secum Albisindam regis filiam cum Rosimunda, & Peredeo, & vniuerso Longobardorum thesauro deferens. Longinus cum benigne omnes accepit, tum præcipue Rosimundam omni blanditiarum genere coluit. Quo facto haud ægre inde mulieri persuasit, vt spe matrimonij sui Helmingem maritum extingueret. Quare mulier praua extemplo libidine coniugij splendidioris accensa, Helmingi è balneo exeunti pestiferum poculum pro salutari porrexit. Quo magna ex parte iam hauſto postquam venenum ille se bibisse animaduertit, extemplo exclamauit, atque eam, quod reliquum erat haurire nudo in pectus intentato gladio compulſit. ita ambo vnus horæ momento vi veneni præsentis absumpti, meritas paricidij poenas luerunt. Qua re lætus Longinus Albisindam, & Peredeum Constantinopolim misit, atq. ipsum Longobardicum thesaurum ex Italica ferme clade collectum, hostilis prædæ loco adiecit. ea res grauem aliquantum Iustini ex amissa Italiae possessione dolorem leuauit. Fuit Alboinus vir acer, & prudens, & vt in gentili, ac Longobardo homine, summa clementia; dignus certe, qui propter regnum hoc institutum virtutis suæ hunc ferat fructum. Paulus & Annonius ipsum tres annos & sex menses regnasse in Italia scribunt. ex quo apparet, initium regni non ab aduentu eius in Italiam, sed à victoria Mediolanensi esse sumendum. Quod qui non animaduertent, maximis se inde erroribus in subducendis sequentium annorum rationibus inuoluerunt.

CLEPHOREX.

ALBOINO ex rebus humanis sublato, ingens Longobardos mœstitia, ac tristis omnino luctus incessit. neque enim facile parem se virtute, ac sapientia reperturos esse credebant. Indictis inde creando regi comitiis vniuersi Ticini cōuenere, ac regio imperio comprobato Clephonem, virum nobilitatis inter ipsos eximiæ, regem declarauere. Hic pro insita genti superbia, crudeliter in victos consuluit. Quare quam furens Alboini victoria cladem Italiae non intenderat, sedata illius administratio attulit. siquidem ordinare regnum ingressus nobiles plerosq. subiectis in ciuitatibus homines, quibus ille pepercerat, aut ex urbibus expulſit, aut opibus excellentes morte affecit. Continuato inde Alboini exemplo bello Tanetum oppidum cispadanum recepit. Eodem anno Probinus patriarcha Aquileiensi, & Ioannes pontifex mortui Probinum excepit He-

lias.

575

lias. Ioannes funestissimo pontificatu acto ex imminentibus vrbi cladibus suo magis, quam reip. tempore, ereptus hoc anno non habuit successorem. Postero, Clepho Forum Cornelij occupauit. Hoc oppidum quondam L. Cornelius Sylla dictator construxerat. inde cum per bella ciuilia florisset, tandem Narses exciderat. Clepho autem occupatum arce ad debellandos Rauennates firmissima comuniuit, quam Imolam dixit. vnde oppidum quoq. ipsum post Imolae nomen inuenit. Inde, cum menses duodeuiginti regnasset, pueri familiaris sui manu percussus interit.

D V C E S X X X .

576

Ea re cognita Longobardi comitia creando regi iterum habuerunt. ac consilio habito in posterum abstinendum a regibus decreuerunt. atq. ex communi sententia rem vniuersam triginta Ducibus permiserunt. Ita sua cuiq. vrbs gubernanda concessa, Zabano Ticinum, Alboino Mediolanum, Vallari Bergomum, Alabi Brixia, Eoino Tridentum, itemque ceteris cetera. Eodem anno IIII Nonas Iunij Benedictus ciuis Romanus pontifex in locum Ioannis est consecratus, homo, prout tristitia haec Italiae tempora postularunt, eximia pietate ornatus. Sequenti, Duces diuiso inter se regno certatim insitam aduersus Italos barbariem effuderunt. nam & nobiles reliquos aut e ciuitatibus sustulerunt, aut tertiae partis domesticorum vectigalium tributarios reliquerunt, & populis eiectionis ipsi cum suis soli fere oppida tenuerunt. & basilicis, templis, ac monasteriis expilatis in episcopos, abbates, presbyteros, monachos, monialesq. exempla crudelitatis vltima, vniuersa moerente Italia, ediderunt. Itaq. immanitate eorum offensi Saxones, qui cum eis venerant, Italia excessere. Eodem anno Iustino Imperatore VI Nonas Octobris extincto Tiberius Thrax, Imperator iam pridem ab eo destinatus, suscepit Imperium. Quo nuncio accepto Italiae spes aliqua fortunae est melioris oblata. Tenebant hoc tempore Galliam Franci, aliquot ante annis in eam e Septentrione profecti. Regnum autem Clotharij regis filij quattuor inter se diuisum administrabant, Aripertus apud Parisios, Guntrannus Aureliis, Chilpericus inter Senones, Sigebertus Metis. Longobardi autem Duces Italia subacta, atq. ad nihilum propere redacta superbi, praecipue Zabanus, & Amo, & Rhodanus proximo anno Franciam quoq. sibi diripiendam, ac vastandam sumpserunt. siquidem expedito militum robore subalpina oppida, quae suo nondum parebant imperio cum cepissent, traiectionis Alpibus, ac diuisis copiis proxima quaeque Alpibus loca effuse populari coeperunt. atq. in Prouincia Amatum regionis praefectum acie congressum interemerunt. Quibus detrimentis rex Guntrannus adductus aduersus eos Mummolum, & Chrannichidem misit. Ex quibus Mummolus magno proelio victos Franciam cum pra-

da

da, captiuusq. relinquere extemplo coegit. atq. Anagnin castrum in finibus Italiae occupauit. Crannichis vero longius progressus Alpes superauit, ac Tridentum oppidum expugnauit. Verum haud ita multo post in proelio interemptus Eoino Duci occasionem, vt Tridentum recuperaret, aperuit. Francis infelici euentu tentatis, Longobardi animum inde ad res Italicas rettulerunt, vt quae propter infirmitatem spem victoriae celerioris praerent. ac postero anno, Faroaldo Duce Spoletano praefecto bellum 578 facere institerunt. Itaq. exercitu aduersus Longinum Exarchum adducto Rauennam, quae ingenti praesidio tenebatur, tentare non ausi Classem inuaserunt, rati locum illum ad premendam inde Rauennam fore opportunissimum. Erat Classis oppidum non longe a Rauenna ad mare locatum, ita dictum, quod ibi quondam Augustus, & successores eius classem ad tuendam superi maris oram constituerunt. id oppidum, cum haud magno praesidio seruaretur, leui certamine in potestatem adductum est. Faroaldus praeda ingenti auersa, & valido ibi praesidio relicto exercitum reduxit domum. Benedictus pontifex Gregorium, ciuem Romanum, diaconum, Constantinopolim misit, vt apud Imperatorem legatum pontificium ageret, quem illi apocrisarium, ac responsalem dixerunt. ab eo, cum eximia doctrinae laude praestaret, Eutychius patriarcha Constantinopolitanus haud dubiae de Resurrectione haereseos est conuictus. Proximo anno Longobardi communi consilio Etruriam, quae in ditione 579 Romanorum remanserat, inuadere, & si res prospere cederet, ipsam demum adoriri Romam, decreuere. Quare contractis vndiq. copiis infesto agmine in fines irruperunt. ac populationibus effuse factis, agrisq. late igne, ferroq. vastatis oppida Romanae ditionis aggressi sunt. Eo impetu Sutrium, Polimartium, Orta, Tudertum, Ameria, Perugia, Luceoli, & alia, vix ostentata oppugnatione, ad deditonem adducta. Nam Longinus ad superiora incommoda graui Classensi quoq. bello ita occupatus erat, vt vix satis virium ad Rauennatem agrum ab assiduis Longobardorum, qui Classem tenebant, incursionibus vindicandum haberet, ne dum longinquis Etruriae occurrere detrimentis, & cladibus posset. Longobardi inde spe certiore siue praedae, siue victoriae Romanae illecti in agrum Romanum processerunt. ac pecoribus, quae adipisci potuerunt, abactis foede in homines etiam, arbores, ac segetes, & tecta occurrentia saeuerunt, ac demum vrbi ipsi castra admouerunt. Erat vrbs non solum sine praesidio, sed etiam sine Duce, militumq. magistro. quodq. calamitatem ciuitatis augebat, ne frumentariae quidem rei, si diutius sustinenda obsidio esset, affatim erat. quod & continua Longobardorum incursionibus agrestes in agris sine periculo versari non paterentur, & ea aestate messium nihil fecissent, & priorum annorum inopia ipsa Ecclesiae horrea iam prope funditus exhaustisset. Quod cum Benedictus pontifex pro sua pruden-

tia

tia cerneret, extemplo litteras ad Tiberium misit, orans, vt si agrorum vastationi, atq. vrbis obsidioni obuiam ire præ longo marium, ac terrarum interuallo non posset, saltem se inopiæ, ac famis impendentis periculo liberaret. ac magnum frumenti numerum mari ad urbem summitteret. Quod postquam accepit Tiberius, continuo naues onerarias in Ægyptum ad coemendum frumentum ire, atq. inde Romam contendere iussit. Interim Longobardi, cum tentata vrbis oppugnatione sæpius à muris Romanorum virtute repulsi minus opinione profecissent, urbem obsidione cinxerant, spe ducti, se, quemadmodum pleraq. Romanorum oppida fame ad deditionem adegissent, sic Romam quoque haud dubie compulsuros. Itaq. ne quid in urbem inferretur, quod ad leuandam obsessorum inopiam pertineret, urbem tanta cura circumferebant, vt neminem aut exire, aut ingredi paterentur. quo fiebat, vt propter gliscentem in dies rerum omnium ad victum necessariorum penuriam ciuitatis miserior, atq. afflictior in dies conditio fieret. Ceterum ad graue obsidionis incommodum accessit importuna quoq. mors Benedicti pontificis, qui miseras Italiae lugens III Kalend. Augusti ex humanis excessit. Hunc vero dolorem magna ex parte leniuit Pelagius II, ciuis Romanus, qui propter singularem sanctitatis, & prudentiæ opinionem III Idus Nouembris est subrogatus. is, quod cincta vndiq. Longobardorum stationibus vrbe nuncius ad Imperatorem mitti de more non posset, extemplo sine illius auctoritate est consecratus. Iam consumptis rebus omnibus nec longius fames ferri, nec diutius sustineri obsidio poterat, cum quingentesimo octogesimo ineunte anno naues Tiberij frumento onustæ Ostiam accesserunt. Frumentum in urbem, quâquam contra tendentibus Longobardis subuectû. ciuitas, quæ iâ ad extremum redacta, & inedia, qua multi quoq. perierant, diuturna erat confecta, diuiso frumento vehementius accensa est ad reliqua obsidionis incommoda perferenda. Quod vbi Longobardi viderunt, de relinquenda obsidione consilium habuerunt. ac Romanis petentibus inducias concesserunt. easq. interposito sacramento firmarunt. Verum domos suas quisq. dilapsi temere sæuire in agrestes captiuos præcipuo religionis odio institerunt. Quippe alij, vt D. Gregorius in Dialogo refert, cum gentilium more victimas cæderent, quos carnes immolatitias secû edere nolle comperiebant, fœdissime trucidabant. alij, cum caput capræ immolassent, idq. post solemnes circumcurfationes, & nefandi carminis dedicationes summissis capitibus adorarent, quos à tam barbara superstitione refugientes videbant, misere occidebant. His de rebus Helias patriarcha Aquileiensis, cum Gradum decessorum suorum exemplo incoheret, decretû à Pelagio pontifice elicuit, vt ipsius ecclesiæ sedes ex Aquileia Gradum transferretur. atq. episcopis suis in ædem S. Euphemie ad conuen-

tum

tum vocatis decretum recitauit. atque ex eorum sententia Aquileiensis ecclesiæ interesse constituit, vt relicta immanitati Longobardorum Aquileia sedes patriarchæ in Grado, vt securiore ab eorum immanitate loco, statueretur, & posthac Gradensis ecclesia Venetæ oræ, Istriæq. ecclesiarum caput, & mater appellaretur. Insequenti anno Frontoni archiepiscopo Mediolanensi mortuo Laurentius est successus. Ceterum & hoc, & proximo Longobardi fidem, quam Romanis dederant, violarunt, atq. infestos iterum in regionem eorum exercitus induxerunt, ac variis vrbes, & castra maleficiis affecerunt, Longino adhuc etiam quotidianis Classensium incursionibus, præliisq. implicito. Eodem anno, vt scribit Beda, III Idus Augusti Tiberius Imperator est mortuus, maiorem laudem ferens Christianæ pietatis, quam militaris prudentiæ, aut virtutis. Mauricius ex Cappadocia, dux eius, vir egregius ducta in matrimonium filia ex testamento eius accepit Imperium. Hic, cum vt sapientia, sic fortitudine Iustinû, & Tiberium superaret, ac quantum Imperio dedecus, & detrimentum occupata à Longobardis Italia afferret, animaduerneret, extemplo, quod illi facere neglexerant, de pellendis illis varia secum inire consilia coepit. Opportune autem Pelagius pontifex legatos ad eum misit, qui illum de vniverso statu Romanæ vrbis, atque Italiae, & de assiduis Longobardorum iniuriis edocerent. eademq. mandata Gregorio apocrifario suo per litteras edidit. *Omnia, quæ necessaria sunt, inquit, tibi per Horatium notarium iussimus indicanda: vt quoniam Rauenna cum domino Patricio fuit, ipse quacumq. opportuna iudicaueris, domino Imperatori exponas. Nam exprimi vix potest, quantis damnis, ac claudibus à Longobardis contra iusurandum afficiamur. Promisit autem nobis Sebastianus, se necessitates, & pericula totius Italiae piissimo domino Imperatori patefacturum. Agite igitur, & consulite, quam ratione possitis mature nostris periculis subuenire: quia resp. in tantas angustias est adducta, vt nisi Princeps Magistrum militum, & Ducem huc mittat, omnibus simul auxiliis destituti. Nam pleraq. partes Romanae ditionis presidii vacant. atq. Exarchus scribit, nullum se nobis ferre auxilium posse. nam se ne ad Rauennam quidem partes tuendas satis valere. Faxit Deus, vt Imperator nostris subito periculis præsto sit, priusquam nefandissima gentis exercitus occupet, quæ adhuc à rep. obtinentur.* His de rebus Mauricius in præsens Longinum, vt parum ad tantam rerum molem sustinendam idoneum, reuocauit, ac Smaragdum Patricium, virum impigrum, atq. in primis militiæ gnarum Exarchum cum nouo exercitu Rauennam, Gregorium vero Ducem, & Castorium Magistrum militum Romam destinauit. Postero anno Smaragdus cum firmo copiarum supplemento Rauennam aduectus non ipsos solum Rauennates, sed etiam omnes Italos melioris spe conditionis impleuit. Is Rauennati re constituta, cum ad res militares

C animum

584 animum intendisset, bellum Classense a Longino coeptum magna ope continuauit, ac variis proeliis hostium audaciam fregit. & Droctulfum virum bello egregium a Longobardis ad Romanorum partes traduxit. Hic natione Sueuus erat, puer quondam a Longobardis captus, ceterum occasionem veteris vlciscendae fortunae suae quarentem Smaragdus sub aduentum suum naetus perpulit, vt ad se transfret. quo facto ille Brixillum oppidum ad Padum, Longobardis non cauentibus, occupauit, acceptisq. subitis a Smaragdo praesidiis aduersus eos obtinuit. Gregorius autem Dux, & Castorius magister militum Romam progressi ingenti omnes laetitia extulerunt, sperantes, se eorum consilio non tam urbem, qua agrum facile tutaturos. Nec minore plausu populi Gregorius apocrisarius propter integritatis, & eruditionis suae praestantiam in urbem rediens, est exceptus. Sequenti anno Mauricius multis agitatis de pellendorum Longobardorum ratione consiliis nullum opportunius esse constituit, quam, vt Francos ad arma sollicitaret; vt qui & bello semel a Longobardis lacessiti rursus eandem timere non immerito procellam possent, & propter locorum vicinitatem magnam inuadendi, atq. euadendi facultatem haberent. quare legatos ad Childebertum regem ad eam rem accendendum decreuit. Huius consilij certiores facti Longobardi continuo vt auctor est Annonius, legatos duodecim ad Mauricium Imperatorem, totidemq. ad Guntrannum, & Childebertum reges Francorum miserunt, vt pacem cum Imperatore facerent, & amicitiam cum regibus instituerent. ac per eos Francis se tributo duodecim millium solidorum annuo deuinxerunt. Eodem anno Droctulfus magna Longobardis, qui Parmam, Regiumq. tenebant, incommoda assiduis in eorum agrum incursionibus faciendis importauit, nec leuiora Smaragdo Classem oppidum oppugnanti adiumenta suppeditauit, 585 opportunis secundo Pado subsidiis summittendis. Insequenti, legati Mauricij in Franciam accesserunt, ac quinquaginta millibus solidorum Childeberto regi oblatis iuuenem facile perpulerunt, vt bellum cum Longobardis susciperet, atq. traiectis Alpibus eos ex Italia deturbaret. Qua re audita Longobardi Duces rebus suis timentes transacto decennio circa Septembrem in concilium conuenere, ibiq. relatione de praesenti statu reipub. facta, vt regius dominatus restitueretur, concordibus omnium sententiis decreuere, rati, se in hunc modum facilius & partum imperium retenturos, & Romanis noua, vt apparebat, aduersus se molientibus occursum.

FL. AVTHARIS REX.

EXEQUENTIBVS inde, quinam tanto dignus titulo foret, praeterquam quod nemo Autharim Clephonis filium opinione virtutis antecederet,

debat, nomen etiam patrum ad dignitatem deferendam plurimum valuit. Autharis autem rex designatus cum Droctulfi defectionem, & Brixilli amissionem iniquo animo ferret, Romanosq. propterea sustulisse animos cerneret, omnium primum rem eam sibi conficiendam esse arbitratus. Itaq. vt celeritate hostes imparatos opprimeret, regno nondum constituto exercitum Brixillum adduxit, ac castris positus omni ope oppugnare instituit. Ibi, cum obsidio resistentis virtute Droctulfi in longum extraheretur, solemnes, quae initio regni fiebant, munerum, honorumq. distributiones obiuit, ac ferme, quae ad formandum regnum pertinebant, cuncta transegit. siquidem satis constat, ipsum regno Longobardorum, quod adhuc & viribus imbecillum, & dignitate parum speciosum fuerat, multum & amplitudinis ad decus, & opum ad potentiam addidisse. Instituit enim, vt reges Flauij nomine antiquo imperatorum exemplo appellarentur; & vt a singulis Ducibus vectigalium suorum dimidium ad regiam tuendam amplitudinem conferretur. Is census tertio quoq. anno in Palatium regium a Iacobo Gualla scribitur esse illatus. Illis vero usum urbium dominio, & iure sibi retento reliquit. neque successores tradidit, nisi aut virili extincta stirpe, aut conflata defectione. Brixillum interea & terrestribus, & naualibus apparatus vehementissime oppugnatum: tamen Droctulfo, & subsidiariis ad omnes conatus hostium strenue occurrentibus valide resistebat. verum infinita ingruente, & in muros assidue a Pado, terraq. scandente multitudine Droctulfus exterritus postremo oppidum dedit ea conditione, vt ipse cum praesidio dimitteretur incolumis. Autharis Brixillo potitus mauros, ne in posterum receptaculum hostium esset, ad solum vsq. deiecit. Droctulfus Rauennam ad Smaragdum profectus. Is Classis oppido militum corona circumdato Longobardos assiduis oppugnationibus fatigabat. Droctulfo autem ad se cum suis veniente, viro non solum manu, sed etiam consilio ad omnia audenda promptissimo hostes premere eò vehementius institit. Eodem tempore patriarcha Aquileiensis ab Ecclesiae Romanae auctoritate defecit. Eius defectionis haec fuit occasio. Prioribus annis fama increbuerat, Catholicos tria Chalcedonensi concilio capita affinxisse. quae, quanquam falsa erat, tamen multos episcopos ad ea condemnanda perpulerat. Quod cum Helias quoque patriarcha Aquileiensis fecisset, Pelagius pontifex errorem eius coarguit, atque, vt in fide Catholicorum perseverasse vellet, admonuit, eleganti epistola per Gregorium diaconum, virum, vt diximus, eruditissimum scripta. Quem errorem Helias non solum non abiecit, vt oportuit, sed eodem etiam tres suos ex Istria suffraganeos imbut. quin etiam Ioannem Rauennatem archiepiscopum in suam sententiam traxit, hominem audacem, atq. superbia sua iam inde a Vigilij pontificatu Romanae au-

etoritate Ecclesiae respicientem. Interim Autharis per hiemem reliquis regni partibus ordinandis vacauit. In primis autem iustitiam constituit, & religionem. Iustitiae opera fuere furta, rapinae, caedes, adulteria, & reliqua eiusmodi flagitia ipso regnante seuerissime vindicata: religionis vero, quod ipse abiecta gentilitate Christiana sacra suscepit, atq. alios ad sui imitationem multos adduxit. verum, quod gloria eius immortalem imminuit, Arrianam opinionem ipse cum suis imbibit, quae Christum patre minorem, neque eiusdem cum eo esse substantiae assererat, ac Niceno iam pridem damnata Concilio fuerat. Itaque Longobardi posthac suos in ciuitatibus & ipsi episcopos habuerunt, & Catholicis multis in rebus eo quoque nomine incommodi, infestique fuerunt. Narrat D. Gregorius in Dialogo, cum episcopus Longobardus, idest Arrianus Spoletum venisset, aedem, in qua sacris operaretur, a Catholico episcopo flagitasse. Illo vero daturum se abnuente, Arrianum se postridie accessurum, atque basilicam beati Petri apostoli per vim occupaturum, esse minatum. Quod ubi aedituus sensit, continuo aedem occlusit, ferasque obiecit, ac lampades omnes, postquam aduerserauit, extinxit, sequens aedis in penetralibus abdidit. Postridie mane Arrianus ad aedem cum armata multitudine venit, eo animo, ut si clausas ianuas inuenisset, postes effringeret. Ecce autem ubi accessit, repente omnes simul ianuae patuerunt, atque vniuersae sua sponte lampades exarserunt. Arrianus autem subito luminibus captus alienas inter manus ad hospitium est reductus, quam rem ubi Longobardi ex Ducatu Spoletano nouerunt, vltro manus inde a Catholicis templis abstinerunt. Postero anno Smaragdus, cum terrestri oppugnatione Classem frustra se tentare videret, Drotulsi consilio versus naues parauit, atque ad Classem, qua mari alluebatur, admouit, ratus eam partem, ut mari tutam, fore propugnatoribus, ac stationibus vacuam. neque secus, quam putarat, inuenit. itaque scalis repente in murum illatis facile, cum nemo armatus obsisteret, in oppidum perripit, ac Longobardos arma ponere, ac sese dedere compulit. ex iis alij vita, alij libertate multati. Autharis hac re accepta doluit, verum Francorum metu exanimatus re Romana in praesens omissa inducias cum Smaragdo in triennium pepigit. Hic erat Childebertus rex, qui Mauricij Imperatoris impulsu aduersus Longobardos cum maximis Francorum copiis contendebat. Quem Autharis ubi Alpes superare accepit, subito, ut erat egregie rei militaris peritus, vtile consilium expediuit, quippe aequo Marte se configere cum eis posse diffusus Ducibus Longobardis mandata edidit, ut vrbes suas idoneis munitionibus, ac validis praesidiis confirmarent, atque intra muros Franci procellam exercitus expectarent, reliqua iudicio, ac potestati suae permitterent. Childebertus in Italiae campos degressus de singulis oppidis adoriendis disceptare confi-

lio aduocato instituit. Dum autem ille huic consultationi, exercitu praedas ex proximis agris agente, intentus est, Autharis legatos ad eum de pace misit, ac magnis muneribus datis, ut intactis Longobardis in Franciam se referret, euicit. Quod ubi accepit Mauricius, se delusum a Childeberto querens quotidianis sollicitare eum legationibus non destitit, ut aut pecuniam redderet, aut promissa seruaret, ac Longobardis bellum inferret. Per id tempus Ingundis Childeberti soror Leuigildo marito rege Hispaniae interfecto ex Hispania metu perculsa profugerat. Hanc igitur Childebertus recepturum se sperans, quod Constantinopoli esse audisset, Mauricio roganti rursus obtemperauit. ac postero anno firmum alterum Francorum, Alemanorumque exercitum in Italiam misit. verum seditione in itinere inter Francos, Alemanosque oborta, ne nunc quidem momenti quidquam ad victoriam attulit. Eo metu Autharis liberatus tertio ipso pactarum induciarum anno Italicos duabus adhuc integris in partibus est aggressus. Vni erant Istri, quos in transitu Alboinus omiserat, altera insula Comacina, in quam sub Alboini aduentum multi confugerant, atque ingentibus eorum diuitiis ex vicinis urbibus comportatis iam per viginti annos in medio Longobardorum regno tenebant. Ad Istros Eoinus Tridentinorum Dux cum firmo militum robore missus, ipse bellum Comacinatibus intulit. Istri praedis, incendiisque late in finibus suis factis exterriti legatos statim ad regem de pace miserunt, ac grandi pecuniae summa soluta in annum inducias impetrarunt. Autharis nauigiis ad traiectionem paratis exercitum in Comacinam induxit, atque oppidum defendente Francilione magistro militum acriter oppugnauit, atque ad extremum post sex menses in deditioem accepit. Francilio cum coniuge, bonisque suis Rauennam abire permissus, reliquus thesaurus Veronam auersus praedam multarum captarum urbium adaequauit. Smaragdus Exarchus opem ferre neutri parti in tempore potuit. Eodem anno Helias patriarcha est mortuus. Seuerus ciuis Rauennas in eius locum successit. Hic decessoris sui sententia reprobata vna cum Catholicis tria, quae iactabantur, Chalcedonensis concilij capita comprobauit. Quod ubi Ioannes Rauennas antistes accepit, hominem de suscepta dimouere sententia nisus postquam verbis, ac ratione non potuit, Smaragdum ad vim ei faciendam induxit. Smaragdus homo rudis facile auctoritati archiepiscopi paruit, ac Gradum cum globo armatorum profectus Seuerum in basilica comprehendit, atque inde extractum Rauennam cum iis, quos diximus, Istriae episcopis ab Helia quondam corruptis auexit. eumque variis minis illatis assentiri Ioanni coegit. Res erat nouo, eoque pessimo exemplo acta. & propterea apud Catholicos non Ioannes solum, sed etiam Smaragdus magna flagrabat infamia. Itaque ubi id Mauricius nouit, iracundia incitatus Smaragdum ab Italica pra-

588 fectura remouit. & postero anno Romanum Patricium ei successorem summisit. Eo anno Seuerus Patriarcha à Ioanne dimissus, cum Gradum se recepisset, ab episcopis, & clero suo tanquam hæreticus est repulsus. Qua de re animi anxius conuentum eorum in Mariano coegit, ac se hæreticis Rauennæ per vim assensisse, seq. Chalcedonense concilium vnà cum Catholicis approbare iurauit. Episcopi, qui rectam fidem amplexi se à patriarchæ auctoritate remouerant, fuere Altinas, Sabionensis, Tridentinus, Veronensis, Vicetinus, Taruisinus, Feltrinus, Saccilanus, Belunensis, Iulienfis, & Polanus. Interim Mauricius, cum inanem superioris quoq. anni Francorum expeditionem audisset, ira percitus, atq. animi dolore incensus litteris, nunciisq. vrgeri Childebertum perrexit, vt aliquando tandem promissa præstaret, & Longobardos inuaderet. Childebertus autem agi dignitatem iam suam ratus, nisi certum fidei, virtutisq. suæ specimen imperatori toties repetenti præberet, tertiam in Italiã profectionem parauit, maioribus, quam vnquam ante, copiis ex omni parte collectis. Hoc cognito Autharis omnem sibi belli gerendi rationem mutandam existimauit: nunquam Francos inferendi belli finem facturos, nisi vbi iusto proelio fuerint profligati. audendum igitur esse, atq. omnibus Longobardi nominis viribus in aciem descendendum, ac Deo bene iuuante pugnandum. Martem belli communem esse. vt non semper in proeliis multitudinem, sic plerunq. virtutem maximum ad victoriam momentum afferre. Itaque delectus toto regno quàm acerrime haberi iubet, ac maximo confecto exercitu transgressis tandem in Italiam Francis occurrit. Ibi Longobardos hortatus, vt virtutem pristinam retinerent, qua nuper Gepidas, atq. Italos deuicissent, memoresq. essent, se nunc non, vt ante, de imperio, sed de libertate, ac salute pugnare, neque cū Italis, sed cum Francis certare, quos per annos quindecim prope quotidianos hostes, atq. assidue in lateribus hærentes haberent, descendit in aciem. Signo proelii dato acriter vtrinq. exercitus concurrere. æquata primo pugna postremo Francorum acies inclinauit. Fusos, fugatosq. Longobardi insequuti fœdissime conciderunt. Quos vero reliquos proelium, atq. ira Longobardorum fecit, eos domum repetentes frigus feruè, famelq. consumpsit. ad summum clades ingens illata. mirifice nomen Autharis illustratum. His rebus prospere gestis inflatus Autharis cum citiorem Italiam ferme omnem suum ad obsequium redegit, quod nemò adhuc fecerat, vltiorem sibi tentandam existimauit, ea spe illectus, si virtuti fortuna non inuideret, haud magno negotio breui se Romæ quoque, ac totius Italiæ potiturum. Itaq. conuocato exercitu appetente vere in Ducatum Spoletanum processit, ac dissimulato itineris sui consilio repente inde in Samnium penetrauit. ea loca, quòd à Longobardorum sedibus essent remota, exiguis ab Imperatore præfidiis te-

589

nebantur.

nebantur. Itaq. exercitu ad eas regiones ex improviso adducto tantam populis trepidationem iniecit, vt sine certamine cum alia oppida, tum caput ipsum prouinciæ, Beneuentum ad deditionem adduxerit. Addit Paulus, eundem eodem victoriæ impetu Rhegium vsq. extremum Italiæ oppidum ad mare peruenisse, & columnam in mari positam ex equo, cui infidebat, hasta contigisse, eamq. terminum imperij Longobardorum futuram dixisse. eandem vsq. ad suam ætatem columnam Autharis appellatam. Reuersus inde Beneuentum Zotonem Ducem ibi instituit, ac reliqua omissa Italia Samnium in formulam Ducatus redegit. Ita ad duos Ducatus insignes Forouulensem, & Spoletanum tertius Beneuentanus est additus. Authari Veronam reuerso, Zoto homo auarus, & quantum perspicere coniectura potest, à religione auersus, cum monasterium Cassinas non longe à Beneuento abesse opulentissimum didicisset, temperare haud potuit, quin primo quoq. tempore illud inuaderet. Hoc monasterium S. Benedictus, qui grauissimas monastico ordini leges dedit, ac rigidam vitæ disciplinam descripsit, anno Christi quingentesimo vicesimo octauo construxerat, neq. possessionum solum multitudine ornatum, sed etiam Scholasticæ sororis suæ corpore, & suomer ibi sepulto venerandum omnibus Christianis reliquerat. Huius igitur monasterij opulentia Zoto admonitus per noctem ex improviso inuasit. neq. expilasse, atque omnibus rebus exinanisse contentus, ad solum vsq. subuertit. Dum autem Longobardi prædæ egerendæ erant intenti, Bonitus abbas, qui fuit à S. Benedicto quintus, iteq. monachi omnes, quos Zoto somno mersos oppresserat, euaserunt, ac leges secum à S. Benedicto scriptas, & libram panis, ac mensuram vini, & pretiosiore suppellectilem deferentes Romam incolumes peruenerunt. Eorum calamitate perspecta Pelagius pontifex, vt qui maximè, doluit, ac benigne acceptis sedes iuxta Patriarchium Lateranense concessit. Ibi condito monasterio post per annos centum triginta federunt. Superiore anno Autharis sororem Childeberti regis in matrimonium postularat, neq. obtinere poterat, Childeberto Ricaredum Gotthorum regem in Hispania præferente, quòd is nuper fidem Catholicam suscepisset. itaq. repudiatus à Franco sese ad Baioarium contulit, ac Theodelindam filiam à Garibaldo rege poposcit, neq. ægre admodum impetrauit. Interim Autharim visendæ sponsæ iuuenilis ardor incessit. Itaq. senex comite assumpto per speciè regij nuncij Verona secreto in Baioariam incognitus properauit. ambo in conspectum regis progressi, nomine regis verba fecerunt. Autharis ad ea, quæ senex perorauerat, addidit, se iussu regis sui Autharis sponsam visere velle, vt de forma eius certum possit iudicium domino nunciare. inde cum productam vidisset, vehementerq. laudasset, cupere se dixit, illam sibi more patrio propinare. Quod cum iussu patris illa fecisset, Autharis,

ris, postquā bibit, poculum eidem reddens manū eius digito attigit, ac faciem dextera, nemine animaduertente, permulsit. cui queribundae subiecit nutrix: noli laborare. neq. enim iste, nisi rex, & sponsus tuus esset, te tangere ausus fuisset. Profectus inde à rege cum, Baioariis officij causa prosequentibus, ad fines Italiae peruenisset, se super equum erexit, & toto connixus corpore securriculam, quam manu gestabat, in arborem aduersam adedit, inquiens. Sic ferire Autharis didicit: atq. eo dicto regem se Autharim esse Baioariis eousq. ignorantibus prodidit.

Per idem tempus agente Veronae Authari Longobardus quidam Arrianus clauem auream, quae S. Petri dicebatur, nactus cum in rem suam vertere ipso neglecto numine vellet, cultrum, quo clauem incidere volebat, proprium in guttur infixit, ac subito expirauit. iacentem autem humi clauem cum neq. praesens rex ipse Autharis, neq. aliquis ex Arrianis, qui aderant, praereligionis formidine tollere è terra auderet, tum Minulfus vnus è Longobardis Catholicus, quid pauetis, inquit, ac statim incolumis sustulit. hac re visa Autharis clauem alteram auream fabrefecit, eamq. ad Pelagium pontificem ipso descripto miraculo misit. vt S. Gregorius in Dialogo scripsit. Ad cetera mala, quibus Italia per tot annos misere afflictabatur, nouum hoc quoq. ipso inclinante anno accessit incommodum. quippe continuis imbribus Octobri mense caelo effusis tanta aquarum illuuius Italiam totam inuasit, quantam post antiquum diluuium nulla hominum, aut litterarum memoria prodidit. nam exundantibus amnibus non campi solū passim in stagna conuersi, & viae, itineraq. confusa sunt, sed tecta etiā subruta, atq. homines passim, pecudesq. nullo discrimine perierunt. Veronae Athesis amnis ita creuit, vt aqua ad aedem D. Zenonis peruenerit. quod vero pro insigni miraculo S. Gregorius scripsit, Authari ipso rege spectante, aqua apertis templi ianuis ingruens templum tamen ipsum non iniit. & paulatim crescens vsque ad fenestras, quae proximae tecto erant, euasit. qui vero in templo remanserant, cum elabi inde non possent, aquam tamen ad ianuam templi venientes hauriebant. neq. ab eius impetu aliquid noxiae accipiebant. ea aedes fuit, quae hodie in ripa Athesis sita Oratorium S. Zenonis vocatur. templo ipso incolumi, tamen muri urbis vi aquae multis in partibus subruti prociderunt. Quin etiam Romae Tiberis exitu Octobris adeo intumuit, vt super moenia scandens altiores quoq. urbis regiones late omnes obsederit. itaq. non solum innumerabiles domos subuertit, sed horreis etiam Ecclesiae deturbatis frumenti numerum ingentem corruptit. quodq. homines nouo stupore defixit, magna serpentum turba cum ingenti dracone secundo flumine in mare delapsa. quae post falsis fluctibus hausta, & ad litus eiecta intuentibus omnibus memorabile spectaculum edidit. Diluuium vero iterum foedissima pestilentia,

quam

quam inguinariam vocabant, excepit, nimirum aere ipso ex tetro terrarum humore corrupto, atq. omnino ad exitialem infalubritatem adducto. Hæc ante Longobardorum aduentum per Italiam cum maxima humani generis pernicie impotentius debacchata nouo impetu facto populos adhuc ad illius memoriam horrescentes circa Idus Nouembris inuasit. & cum ceteram plebis iuxta, ac nobilium turbam perculit, tum in primis ipsum pontificem, cuius sanctis precibus se stare arbitrabantur homines, interemit. Is initio anni quingentesimi nonagesimi, viij Idus Februarias repente cum ingenti desiderio ciuitatis est mortuus. Illo sepul-⁵⁹⁰to clerus, populusq. conueniens Gregorium diaconum, de quo sæpe ante diximus, mira animorum consensione suffecit. Quem ille honorem recusans litteras extemplo ad Imperatorem Mauricium misit, cuius filium quondam ex sacro fonte susceperat. atque illum, ne ciuitatis comitia comprobaret, orauit. verum cum urbis praefectus praecupato illius nuncio Imperatorem de ingenti populi erga eum studio docuisset, parum profecit. Hæc per mensem Februarium acta, quo eodem urbs Veronae conflato casu incendio est pene tota consumpta. Proximo paschate, cum sacro lauacro opera à sacerdotibus vetere ritu Ecclesiae nauaretur, Autharis iussit omnes Longobardorum filios in fide Arriana intingi. Sub idem tempus Childbertus acceptam cladē vlcisci cupiens quartam in Italiam expeditionem parauit. Itaq. maioribus, quam ante, delectibus habitis, & copiis omnibus rebus magis instructis summam imperij ducibus viginti commisit, eo consilio, vt diuersi diuersa petentes ipsas Longobardorum vires distraherent, atq. ita singulos Duces facilius in periculum aut aduersae edendae pugnae, aut propriae amittendae urbis adducerent, mandato edito, vt in Baioariam ante, quam in Italiam, penetrarent. Quae res cum ingentem terrorem merito Garibaldo regi attulisset, ac curis illum grauioribus occupasset, Gundoaldus filius sororem Theodelindam ad maritum sibi ducendam suscepit. Cuius rei admonitus Autharis obuiam cum honestissimo comitatu prodiit. atque eam in campo Sardis supra Veronam excepit. Ibi Idibus Maij magnifico apparatu sponsalia celebrata. Gundoaldus, cum in Italia remansisset, postea Ducatum Hastensem adeptus est. Autharis inde, cum Francos Baioaria subacta in Italiam descendere exercitu infesto audiret, metu perculsus ad vetus suum consilium se recepit. quippe hostium numerum veritus vniuersi dimicationem certaminis improbauit, Francorum impetum intra moenia singulis Ducibus excipiendum, ac sustinendum existimauit. Francis maxima, vt fama erat, mole traicientibus Duces aliquot Longobardorum siue promissis Francorum, aut Romanorum illecti, siue metu expugnationis inducti defecerunt, Minulfus Insulae S. Iulij in agro Nouariensi, Gandulfus Bergomi, & Valfaris Taruisii. Post-

D quam

quam autem Francorum exercitus in campos est degressus, praefecti collatis inter se capitibus alij alias partes communi consilio petiuerunt. ex quibus Audoaldus cum sex aliis ad dexteram, Chedinus vero cum duodecim ad laeuam est versus. Priores Mediolanum profecti castra procul in campis posuerunt. ex quibus Holo ad Bilitionis castrum in campis Caninis situm inconsulto progressus, iaculo sub mamilla traiectus interiit. reliqui ad praedandum egressi non leue ab exeuntibus Longobardis incommodum rettulerunt. Qua re animati Longobardi iusto aduersus eos exercitu processerunt. Erat stagnum quoddam in agro Mediolanensium nomine Ceresium, ex quo manabat fluuius quidam angustus ille quidem, sed profundus. ad id cum confedisse Longobardos audirent, iter eò pugnandi cupidi direxerunt. Cum ventum ad flumen esset, prodiit in vltiorem ripam Longobardus lorica, galea, atq. hasta munitus, qui Francos his verbis est allocutus: Hic dies indicabit, vtrius à Deo concessa victoria sit. ac statim à Francis quibusdam amnem occulte transgressis est trucidatus. Quod vbi Longobardorum, qui in propinquo erat, sensit exercitus, repente celeri se in urbem fuga proripuit. itaq. Franci, cum tranato flumine castra hostium vacua inuenissent, & ipsi in sua se rettulerunt, ac consilium abeundi ceperunt. Proficisci inde parantes Mauricij legati superuenientes retinere, pollicentes se post triduum cum valido exercitu Rauenna auxilio affuturos, signumq. aduentus sui cuiusdam villae, quae proximo in colle erat, incendium praebituros. Verum post sex dies, cum nemo comparuisset, Franci abire perrexerunt. Sunt qui tradant, Ticinum à Papio Francorum Duce captum appellari tum nomine Papiae inceptum. Chedinus autem cum suis laeuam petens Tridentum vsq. castrorum omnium late victor peruenit. ac contra fidem datam oppidis, quae cepit, excisis ciues captiuos fecit, ac vix rogatu Tridētini, & Sabionensis episcopi paucos mercede redemptos dimisit. Interim exercitus dysenteria ex insolentia coeli solito etiam grauioris tentari coeptus. Quare cum Autharis rex, & Duces se intra oppida continerent, Franci per tres ferme menses Italiam peruagati morbo ingrauescente domum se receperunt. Hoc cognito Autharis locum esse agendi de pace datum arbitratus continuo legatos ad Guntrannum regem misit, atq. eos ita differere iussit, se quidem fidem, atq. obsequium Francis, quae adhuc praestitisset, praestare paratum esse, neq. à sacramentis, quibus se maiores sui obligassent, recedere. orare autem illos, vt finem aliquando armorum facerent, ac suam sibi gratiam, & pacem restituerent: vt, cum vsus esset, vtriq. mutuis aduersus hostes suos auxiliis iuuantur, & inimici sui, vbi vtranq. gentem opibus florentem, & animis concordem esse accepissent, ob amicitiam iunctam potius terrentur, quam ob diffociatos animos lætarentur. Quibus Guntrannus respon-

dit,

dit, se de re tota cum Childeberto colloquuturum, & quod decretum esset, Authari responsum. Hæc autem dum aguntur, interim Romæ furente in dies acrius pestilentia vrbs assiduis funeribus exhauriebatur. Itaq. moestum vbiq. silentium, tristisq. luctus passim vniuersam ciuitatem tenebant, prementium malorum magnitudine iam prope animam despondentem. Qua re animaduersa Gregorius iij Kal. Septēb. populū ad concionem in basilicā S. Sabinæ vocauit, & diuino repletus spiritu in hæc verba disseruit.

Oportet, Carissimi fratres, vt flagella Dei, quæ metui ventura debebant, saltem presentia timeantur. & dolor aditum conuersionis aperiat, ac supplicium instans nostri duritiam cordis effringat. Etenim, teste propheta, Peruenit gladius vsq. ad animam. Quippe vniuersus populus caelestis ira mucrone confoditur, cum singuli repente adeo moriantur, vt non langor impetum mortis praueuiat, sed mors ipsa langoris tarditatem praecurrat, ac percussus quisq. ante rapiatur, quam ad lamenta penitentiae traducatur. Quinetiam habitatoribus promiscue pereuntibus domus vacua relinquuntur, filiorum funera parentes spectant, & quibus hereditatem quasuerunt, eorum ipsi heredes euadunt. Unusquisq. ergo nostrum ad penitentiae lamenta confugiat, dum flere ante percussorem vacat. Reuocemus in memoriam quidquid peccando commisimus. & quod nequiter egimus, id flendo puniamus. Praueniamus faciem eius in confessione. et, sicut propheta monet, leuemus corda nostra cum manibus ad dominum. Ad dominum namq. corda cum manibus leuare, nihil est aliud, quam orationis nostra studium bonarum actionum meritis excitare. Praebet vero, praebet, inquam, timori nostro fiduciam idem ille per prophetam clamans: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Nemo autem ob flagitiorum suorum immanitatem desperatione debilitetur. Veteriosa namq. Ninuitarum crimina triduaena penitentia obliterauit, & conuersus latro vite premia etiam in ipsa sententia mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & putemus accepisse quod petimus. citius enim precibus inflectitur iudex, si reus sceleris sui correctionem adhibeat. Ac tanto supplicio imminente importunis fletibus incumbamus. qua enim ingrata hominibus esse importunitas solet, ipso sane veritatis iudicio placet. Deus autem misericordiam suam cupit precibus posci, nec pro merito nostro vult irasci. Siquidem voce psalmistæ dicit: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & ego eripiam te, & magnificabis me. Ipse ergo testis est, se cupere misericordiam implorantibus impertire, cum admonet, vt inuocetur. Quamobrem Carissimi fratres, contrito corde, & emendatis operibus ad septiformem, vt demonstrabo, litaniam propensa in lacrymas uente progrediamur. vt iudicem de flagitiis nostris penas sumere cogitantem à sententia proposita damnationis auertamus. Feria igitur quarta prima luce clerus egrediatur ab ade SS. martyrum Cosmæ, & Damiani cum presbyteris regionis sextæ: omnes vero abbates cum monachis suis ab ade SS. martyrum Geruasii, & Protasii cum presbyteris regionis quartæ: omnes abbatissæ cum

D ij congre-

congregationibus suis ab ade SS. martyrum Marcellini, & Petri cum presbyteris regionis prima: omnes pueri, & puella ab ade SS. martyrum Ioannis, & Pauli cum presbyteris regionis secunda: omnes laici ab ade S. protomartyris Stephani cum presbyteris regionis septima: omnes mulieres viris orbatæ ab ade S. Euphemie cum presbyteris regionis quinta: omnes coniugio sociatæ ab ade S. martyris Clementis cum presbyteris regionis tertia. E singulis autem adibus in hunc modum egressi in adem beatæ Mariæ semper virginis matris IESU CHRISTI Domini nostri conueniamus, ac longis ibi fletibus, & gemitibus Domino supplicantes peccatorum nostrorum veniam imploremus.

His peroratis, iussit, ut conuocati clericorum chori per triduum psallerent, ac domini misericordiam inuocarēt. Itaq. ab illo traditum nunc quoq. manet, ut post missarum introitum nouies domini, Christiue misericordia exposcatur. Hora igitur tertia venerunt ipsi canentiū chori ad templum per cāpos vr̄bis clara voce domini misericordiā implorantes. Dū autem populus supplices ad Deum voces effundit, repente octuaginta homines in turba exanimes conciderunt. Quod ubi Gregorius animaduertit, haudquaquam exterritus, continuo populum monuit, ne ab obsecratione cessaret, sed multo intentius in studium diuinæ preceationis incumberet. Hæc Litaniæ eius, quæ Maior appellatur, & in festo S. Marci ab Ecclesia celebratur, vetus Ritualibus in libris origo refertur. Post aliquot inde dies sacra ab Imperatore iussio venit, qua Gregorium pontificem consecrari concedebatur. Itaq. Gregorius, quanquam renitens, ac tergiuersans, iij Nonas Septembris est consecratus. Ceterum diram hanc pestilentia cladem graues duæ quoq. curæ aliæ onerarunt, summa rei frumentariæ inopia ex superiore satorum inundatione profecta, & fœdæ Longobardorum Ducum in ipsam Romanorum regionem impressiones. Itaq. Gregorius, ubi pontificatum iniuit, omnium primum his duobus incommodis occurrendum existimauit, ut & annonæ copiam compararet, & auxiliis se aduersus hostium iniurias confirmaret. Indicio sunt litteræ, quas in Siciliam ad Iustinum prætorem misit, (hæ Septembris mense, Indictione nona, anno ordinationis suæ primo dicuntur datæ) ut Romam frumentum mittere maturaret. *De frumentis, inquit, quæ scribitis, longe aliter vir magnificus Citonatus asserit. quia solummodo tanta transmissa sunt, quæ pro transacta indictionis debito ad replendum Sitorium sufficerent. de qua re curam gerite. quia siquid minus huc transmittitur, non vnus quilibet homo, sed cunctus simul populus trucidatur. Ad regendum vero Sicilia patrimonium, talem, ut existimo, virum Deo auctore transmisi, cum quo vobis omnino conueniat.* Indicio sunt, quas ad Paulum Scholasticum misit, ut Romam difficillimo ciuitatis tempore venire ex Sicilia Mauricij chartularij auxilio properaret. *Etenim gladius, inquit, hostilibus foris sine cessatione confodimur, & seditione militum interno periculo grauius urge-*

mur.

mur. Interim rex Autharis Verona Papiam profectus veneno hausto repente vitam Nonis Septembris amisit.

FL. AGILVLFVS REX.

MORTE Autharis cognita Longobardi Duces Papiam continuo cōuenerunt, & comitiis habitis legatos ad Guntrannum regem decreuerunt, qui mortem Autharis nunciarent, & pacem, de qua agi cœptum erat, communi omnium nomine postularent. deinde de nouo sufficendo rege disceptari est cœptum. Ibi, quoniam nemo omnium virtute, atq. auctoritate ita eminebat, ut dignus eo fastigio communi iudicio videretur, postquam diu diuersis inter se certauere sententiis, vniuersi eò decurrerunt, ut Theodelinda spectatæ prudentiæ, ac moderationis animi femina in imperio permaneret. & quem ipsa sibi maritum è Ducibus Longobardis optasset, ille regiam potestatem teneret. Illa consilio cum maioribus natu communicato Agonem, siue Agilulfum, Taurinatum Ducem, Authari propinquitate coniunctum, elegit, virum præclaris omnibus corporis, animiq. virtutibus ad regni gubernacula tractanda aptissimum, atq. eum pro imperio mox sibi præsto esse ad Laumellum oppidum iussit. Affuit Agilulfus consilij reginæ profusus ignarus. Theodelinda, ut voluntatem suam nudaret, nobile conuiuium apparauit. Ibi, cum procedente cœna sumpto poculo vini partem haussisset, reliquam patrio more propinans præsentī Agilulfo porrexit. Cum autem Agilulfus accepto poculo reginæ dextram venerabundus cuperet osculari, tum illa non sine rubore aliquo renidens, Atqui te Agilulfe, inquit, non manum, sed os suauari oportet. ego namq. te in thori communionem elegi. Ita Agilulfus nuptiis ingenti omnium, qui aderant, gratulatione contractis rex Nouembris initio salutatur. Scribit Paulus, cum Theodelindæ nuptiæ cum Authari nuper in agro Veronensi celebrarentur, atq. oborta tempestate stipes quidam è septis regis fulmine ictus esset, ariolum quendam secreto Agilulfo Duci præsentī dixisse, fore, ut is breui Theodelindæ coniugium fortiretur. quod ille audiens manu sua se vitam illi adempturum subiecit, si cui tale quidquam enunciaffet.

Erāt Theodelinda eximio, quæ rara per ea tempora laus fuit, fidei Catholicæ studio inflammata. itaq. cōnubium viri Arriani fastidiens, quod ab Authari impetrare nequiuerat, id sibi ab Agilulfo extorquendum existimauit, quem recenti, eoque maximo beneficio sibi deuinctum habebat. Igitur locum agendæ rei naçta, omni precum genere obtestari illum instituit, ut explosum tot conciliis Arrianorum errorem relinqueret, & Catholicam veritatem ascisceret. Agilulfus autem cum veritate compulsus, tum honesta vxoris voluntate, cui summa se debere omnia intelligebat, adductus in eius se futurum auctoritate respondit, atq. ita Catholi-

cam

cam opinionem suscepit. Regis inde auctoritatem Longobardi sequuti, & qui gentilitatis, & qui hæreseos labe erant infecti, Catholica subinde dogmata sunt amplexi. Agilulfus quasi superiorum errorum poenitentia ductus, Ecclesias, & monasteria, quæ bello afflictæ fuerant, instaurare, ac possessionibus cumulare, episcopos, atque abbates, qui depressi fuerant, ad pristinos redigere honores instituit. Quod his verbis prodidit Paulus. *Per reginam Theodelindam multum utilitatis Ecclesia Dei consecuta est. Nam pene omnium ecclesiarum sublimitates Longobardi, cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, inuaserant. Sed eius salubri supplicatione rex permotus & Catholicam fidem tenuit, & multas possessiones Ecclesie largitus est, atq. episcopos, qui in depressione, atq. abiectioe erant, ad dignitatem, & honorem reduxit.* Ea res mirifice totius Italiae animos recreauit. Gregorius vero gratis Theodelindæ actis ipsam cū marito contendit in officio retinere, sperans Longobardum religione captum haud ægre pontificia auctoritate ab armis aliquando posse recedere, ac pacem Italiae restituere. quin etiam extemplo, idest ipso Decembri mense, litteras ad episcopos Italiae misit, vt Longobardorum infantes nuper sacro lauacro in hæresi Arriana ablutos Catholicæ fidei cōciliarent. *Quoniam nefandissimus, inquit, Autharis in hac, quæ nuper expleta est, paschali solemnitate Longobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit, pro qua culpa eum diuina maiestas extinxit, vt solemnitatem paschalem ulterius non videret, vestram fraternitatem decet, cunctos per loca vestra Longobardos admonere, vt, quia ubiq. grauis mortalitas imminet, eosdem filios suos in Arriana hæresi baptizatos ad Catholicam fidem concilient, quatenus super eos iram domini omnipotentis placent.* Eodem tempore Seuerum Aquileiensem antistitem, qui se iterum à Catholica societate remouerat, atq. aliquot episcopos temere in suam sententiam traxerat, Romam cum sociis euocauit, vt causa eius concilio conuocato cognosceretur. Interim in dies magis pestilentia sæuebat. ad ceteros autem casus, quibus homines foede passim absumebantur, hoc etiam mali accesserat, quod multi, cum sternerent, alij, cum oscitarent, repente spiritum emittebant. Quod cum sæpius eueniret, consuetudo inducta est, quæ nunc etiam obseruatur, vt sternerantibus salutem precando, oscitantibus signum crucis ori admo- uendo præsidium quærent. Quibus rebus permotus Gregorius ad ce-
 591 tera cælestis iræ piacula postero anno religiosam in die Resurrectionis supplicationem instituit. atq. solemnem in pompa Sanctam Virginis Dei genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore eius Lucæ Euangelistæ manu affabre ad viuum expressa iam tum in æde D. Mariæ ad Præsepe in Exquiliis sita eximia populi religione conseruabatur. Factum est autem, vt imaginem ipsam, quacunq. ferretur, tetra pestilentis cæli grauitate cedente optata salubritas sequeretur. Qua de re Deo gratulantibus omnibus ec-

cæ angelus sanctam virginem his vocibus è cælo alloquens est auditus: *Regina cæli latere alleluia, Quia quem meruisti portare alleluia, Resurrexit sicut dixit, alleluia.* Quam vbi Gregorius auribus orationem excepit, statim diuino instinctus spiritu in hunc modum expleuit. *Ora pro nobis Deum alleluia.* Exinde antiphona solemnem Ecclesie paschalis argumento lætitiæ mansit. Neque ita multo post angelus super Hadriani molem, astans, ac strictum mucronem vagina recondens conspectus est. Quo viso Gregorius exhilaratus conuerso ad populum ore, bono omnes, inquit, animo estote. nam optatus diuinæ iræ, ac furentis iampridem pestilentie finis, Deo ipso annuente, ostenditur. Atq. ita, vt ille præsensit, ipse deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen est inditum. Hæc ita, vt in Ritualibus scripta sunt, rettuli. Per eisdem dies Mauricius Imperator Theodosium filium, quem sibi Imperij consortem adiunxerat, xvij Kalendas Maij coronari Augustum iussit. Agilulfus item, cum Longobardi Mediolani frequentes mense Maio, aduocato concilio, conuenissent, rex de integro concordibus omnium animis declaratur. Scriptores Mediolanenses patrios sequuti annales asserunt, coronam ei impostam fuisse, à Theodelinda regina institutam, auream illam quidem, verum circulo ferreo interiore intexam. vnde post ferreæ coronæ nomen Italico Longobardorum in regno enituit. Agilulfus autem rex confirmatus omnium primum captiuos suos sibi repetendos, & Francos pace conciliandos ratus, statim Agnellum episcopum Tridentinum in Franciam misit ad eos, qui paullo ante ex Tridentino agro captiuo abducti fuerant, redimendos; Eoinum vero Ducem ad pacem, sicuti cœptum fuerat, flagitandam. Atq. eorum vterq. domum voti compos repetiit, Agnellus captiuus pecunia Brunichildis reginæ redemptis, Eoinus induciis in certum annorum spatium impetratis. His inde iterum, ac sæpius renouatis Franci neq. suo, neq. alieno nomine bellum Longobardis fecerunt, donec Pipinus rex à pontifice accersitus ad defendendam Ecclesie ditionem accurrit. Bellum inde à rege per ocium rebellibus est illatum. Minulfus insulæ S. Iulij Dux victus, & quia aperte Francorum partes fouerat, vita exutus. Gandulfo ad deditionem cōpulso satis visum obsides imperare.

Dum hæc rex gerit, Ariulfus Dux Spoleti cum lecta manu ad Romanam urbem oppugnandam accessit. atq. ibi hominum omnis generis cædem ingentem fecit. Fuitq. tum in magno periculo ciuitas, quod Theodosius Imperator veteranis eductis præsidia tironibus suppleuerat, neq. solito stipendio illos affecerat. Digressus inde, quod spes omnis ad irritum cecidisset, Camertes inuasit, atq. illis magno prælio superatis oppidum in potestatem redegit. *Hunc, quanquam gentilem, narrat Paulus in acie à beato martyre Sabino protectum.* Quod ille non sine sua, omniumq. admiratione in hunc modum comperiit. Quippe domum repetens in-

stituto forte cum suis de rebus gestis apud Camerinum sermone quæsiuit de proximis, quinam ille fuisset, quem in prælio fortiter præ ceteris dimicantem vidisset? respondentibus autem illis, neminē se fortius pugnantem illo ipso Duce vidisse, subiicit: Profecto multo me in omnibus rebus meliorem vidi alium, qui me quoties hostium aliquis petiit, scuto suo protexit. postquam autem Spoletum appropinquauit, vbi beati martyris Sabini episcopi sita basilica erat, cuiusnam illa tam ampla domus foret, rogauit. cui responsum est à Catholicis, S. Sabinum martyrem ibi quiescere, quem Christiani in bello defensorem haberent, ac propterea opem eius precibus exposcere consueverunt. Tum Ariulfus, vt qui tenebris erat gentilitatis oppressus; Et fieri potest, inquit, vt homo mortuus aliquod viuentibus auxilium præstet? Atq. hoc dicto, equo degressus basilicam visendi studio iniiit. Plenisq. autem in diuinam precationem conuersis, ipse picturas basilicæ lustrare oculis cœpit. Cum autem figura Sabini martyris occurrisset, lætus mox iureiurando affirmauit, tali omnino & forma, & habitu virum fuisse illum, qui se in acie protexisset. Eodem anno siccitatem laboratum est. siccitatem autem tenuis frugum omnium prouentus est consequutus. Cum à Ianuario vsq. ad Septembrem cælestes aquæ nullæ fuissent, ipsi etiam fontes exaruerunt. quæq. terra edita sunt, ea ingentium allapsa vis locustarum exedit. His de rebus Gregorius animo anxius omnia experiebatur, quibus & inopiæ rei frumentariæ consuleretur, & pax ab Ariulfo, & à Longobardis Etruriæ pareretur. neq. enim pacatis Francis Longobardos amplius Italia excessuros, & eosdem Christianis sacris imbutos accolas in dies mitiores, & ad humanitatem, pietatemq. propensiores esse sperandos. Neq. vero Longobardus à pacis consiliis penitus abhorrebat. sed Romanus Exarchus bellum, atq. arma spectans eam improbabat, neq. aut sibi, aut Imperatori decoram esse putabat. Extant vtraq. de re Gregorij epistolæ. Ac de comparanda quidem annona ad Petrum rectorem Patrimonij in Sicilia in hunc modum. *Ex quinquaginta libris auri, quas habes, noua frumenta ab extraneis compara, & in Sicilia quibus in locis non pereant, reponere, & ad nos mense Februario transmittere, exceptis frumentis, quæ nunc mense Septembri, vel Octobri iuxta consuetudinem transmitti præstolamur. quia tam parua hic natiuitas fuit, vt nisi frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat.* Narniæ quoq. pestilentiam recruduisse, idem significat scribens ad Præiectitium Narniensem episcopum. *Peruenit ad nos, peccatis imminentibus in ciuitate vestra Narniensi mortalitatem omnino grassari. quæ res nos nimis afflixit. Quamobrem salutantes fraternitatem tuam instantissime suademus, vt à Longobardorum, siue Romanorum, qui in eodem loco degunt, admonitione nulla ratione cessetis, & maxime à gentiliis, & hæreticis, vt ad veram, rectamq. fidem Catholicam conuertantur.* De pace vero sic scripsit Ianuario mense ad Ioannem

592

Rauen-

Rauennatem archiepiscopum. *Quo tempore Ariulfus ad Romanam urbem veniens alios occidit, alios detruncauit, tanta molestia affectus sum, vt in colicam molestiam caderem. Pacem facere non possumus. Peccatis meis reputo, quia qui nunc interest, & repugnare contra inimicos nostros dissimulat, & nos pacem facere vetat. quauis iam modo, etiam si velit, pacem facere non possumus. quia Ariulfus exercitum Ancturit, & Nordulfi habens eorum sibi dari precaria desiderat, vt nobiscum aliquid loqui de pace dignetur. & infra: Mouere vos non debet Romani Patricij animositas. Age cum eo, vt pacem cum Ariulfo faciamus. quia miles de Roma ablati est. Theodosiani vero, qui remanserunt, rogam non accipientes vix ad murorum custodiam se accommodant. & destituta ab omnibus ciuitas, si pacem non habet, quo modo subsistet? Addit etiam, Neapolim magno, nisi Dux mittatur, in periculo esse. Eodem anno Agilulfus rex Duces Longobardorum rebelles persequi bello perrexit. Ex quibus Gandulfus, cum se rursus aduersus eum occupata per fraudem Comacina munisset, atq. inde exactus de integro Bergomum recepisset, ibi captus tamen in gratiam est receptus. Valsaris autem Taruisij aliquandiu obsessus deniq. vnâ cum oppido concessit in potestatem. Extremo anno Gregorius pacem cum Longobardis Etruriæ fecit, scriptisq. ad Mauricium Imperatorem litteris Ariulfum facile etiam ad Romanorum partes transiturum, ostendit. Principio sequentis Laurentius archiepiscopus Mediolanensis est mortuus. Quo cognito Gregorius clerum de nouo subrogando antistite monuit, clerus Constantium subdiaconum subrogauit, & iudicium suum ad pontificem detulit. Gregorius, quia cleri comitia à populo confirmata non erant, Ioanni subdiacono negotium dedit, vt voluntates Mediolanensium, qui barbaricam Longobardorum feritatem auersati Genuæ degerent, exploraret, & si in Constantio consentientes inueniret, ipsum de more consecrari ab episcopis suis iuberet. quin etiam Constantium ipsum pallio decorauit, & Romano Exarcho commendauit. Post autem, cum accepisset, tres cum Theodinda regina episcopos se ab illius obedientia subtraxisse, quod Romæ damnationi trium capitum Chalcedonensis Concilij assensisse, atque ea de re professionem edidisse diceretur, vtrumq. crimen scriptis ad episcopos, & reginam litteris temere confictum fuisse ostendit, eosq. ad archiepiscopi auctoritatem redegit. Romanus Exarchus quinquennio iam, nulla re memorabili acta, in Exarchatu consumpto nomini suo deforme ratus, nisi præfecturam eximio aliquo facinore nobilitatam relinqueret, animum ad Perusiam, & vicinas eius regionis vrbes recuperandas adiecit, ante aliquot annos Longobardis à Ducibus occupatas. Itaq. Ducem Perusiæ Mauricionem sollicitatum occulte ad partes suas traduxit. & causa Romanæ adeundæ vrbes excogitata eò cum exercitu ornatissimo proficisci contendit. Exarchi aduentum vbi Romani cognouerunt, præcipuo sibi hono-*

593

E re

re excipiendum existimarunt. Itaq. aduentanti ad urbem ciuitas obuiam cum vexillis, vnaq. exercitus cum signis ad constitutum locum occurrit. isq. ingressus ad pontificem adorandum Lateranensi in basilica ex composito confidentem accessit. Hic deinde honos solemnibus omnibus Exarchis ad urbem venientibus mansit. Romanus inde negotio, cuius causa se venisse simularat, expleto Rauennam per Etruriam, atq. Umbriam rediit. atq. ex itinere, vt constituerat, Sutrium, Polimartium, Ortam, Tuderum, Ameriam, Luceolos, & alia oppida, quasi aliud agens, recepit, prompto in primis, atq. opportuno Mauricionis, qui etiam Perusiam tradidit, auxilio subleuatus. Qua re accepta Agilulfus accensus animum ad Mauricionis, & Romanorum vltionem intendit. & Ariulfum, vt secū bellum susciperet, incitauit. Ita postero anno paratis in fines Perusinorum exercitibus est processum. Primū ager militari licentia, ac consuetudine Longobarda foedissime deformatus, deinde exercitus vrbi admotus. Perusia, quanquam à Gregorio praefecto, & Castorio magistro militum, dimisso ex vrbe Roma praesidio, fuerat confirmata, tamen diu valide oppugnata cum Duce Mauricione peruenit in potestatem. Agilulfus Mauricione vita orbatō, ac praesidio Perusiae relicto repete castra inde Romam versus promouit. ac direpto, & incenso agro urbem ipsam oppugnare, ac Romanos captiuos facere instituit. Vrbs erat praesidio vacua. neq. enim praefectus Romam tentaturum Agilulfum, sed à Perusia protinus ad alia oppida ducturum existimarat. Itaq. castris moenibus vrbs admotis ingens vniuersae ciuitati est pauor iniectus. Tum demum Gregorius de salute ciuitatis sollicitus ab Expositione templi Ezechielis destitit, & summis in angustiis positus sacro Missarum in Canone verba illa: *Ut dies nostros in tua pace disponas*, adiecit. In tanta tamen trepidatione vrbs singulari Gregorij, & Castorij vigilantia, nec minore Romanorum industria aduersus varios Longobardorum incursum acriter est defensa. Quare post aliquot dies rex frustra se ibi sedere cum cerneret, pactis induciis abiit, & captiuos Romanos secum abducens quasi canes funibus collo implicitis traxit, atq. inde in Franciam vendendi causa transmisit. oppida cetera in potestate Romanorum relicta. Eodē anno Gregorius pontifex, cum Ioannem archiepiscopum Rauennatem non solum in sacris, sed etiam in supplicationibus pallio contra apostolicam auctoritatem vti audisset, eumq. seuerē, sicuti decuit, castigasset, vt qui plus sibi, quam fas esset, assumeret, edoctus demum alios etiam ante illum antistites eum ritum seruasse, quieuit. atq. ad retinendam Theodelindae reginae gratiam, fidemq. augendam Dialogum ei de vitis Sanctorum Italicorum hoc anno confectum inscripsit. Sequenti Ianuario crinita stella mane, & vespere toto apparuit. Ioannes Rauennas antistes vita cessit. Hominis ab Ecclesia Romanae obedientia praesita ingenij superbia alienissimi exemplo nun-

quam

quam postea Rauennati ecclesiae antistites defuere, qui certamina Romanis cum pontificibus seruere. In eius locum Marinianus est lectus. Eoinus quoq. Tridentinus Dux mortuus, atq. ei Gundaldus homo Catholicus à rege successus. Tum primum equi syluestres, & bubali in Italiā adducti ingens ipsius rei nouitate spectaculum praebuerunt. Tertio Nonas Iulij Gregorius conuentum episcoporum in Vaticano habuit in quo praeter alios abusus hic quoq. correctus, ne rectores Patrimoniorum praedijs vrbis, aut rusticis, quae quidem ad ius Ecclesiae pertinere putarent, *titulos fiscali more imprimerent*, neq. id ius illatis manibus, vt assueuerat, sed iudicio constituto defenderent. Huic decreto subscripsit Marinianus archiepiscopus designatus, quē paullo post Gregorius, Donato, & Ioanne reiectis, sacrauit, & vsu pallij decorauit. Quin etiam sanctum, ne abbas Cassinas bona monasterij dilapidare posset; ne abbate mortuo alium, quam monachum, & à monachis subrogari ius esset; ne regi iis se comitiis immiscere liceret; ne eis comitiis pecunia intercederet; ne abbatem, aut presbyterum abdicare sine certo crimine fas esset, cuius cognitio ad pontificem pertineret; ne quem monachum ad episcopatum, aut alium ecclesiasticum ordinem prouehere iniussu abbatis ius esset. atq. de his rebus litteras ad Bonitum abbatem dedit iij Nonas Octobris, indictione quarta decima, quibus multi episcopi subscripserunt. Eodē tempore Mauricius Imp. dolore aestuans, quod neq. propriis, neq. alienis opibus Longobardos eiicere ex Italia potuisset, omnē in ipsum pontificem Gregorium animi sui acerbiter euomuit. siquidem ab iniquis, & falsis hominibus instigatus litteris suo, & Theodosii filii nomine scriptis ipsum ab Ariulfo delusum, vt simplicem hominem, arguit. Ad quas Gregorius mense Iunio causam suam, atq. afflictā Italiae agens sic rescripsit: *Ego igitur, qui in serenissimis dominorum iussionibus ab Ariulfi astutia deceptus non adiuncta prudentia simplex denunciator, constat proculdubio, quia fatuus appellor. quod ita esse ego quoq. ipse confiteor. Ego enim, si fatuus non fuisset, ad ista toleranda, quae inter Longobardorum gladios hoc in loco patior, minime venissem. in ea autem re, quam de Ariulfo perhibui, quia toto corde venire ad remp. paratus fuit, dum mihi non creditur, & mentitus esse reprehendor. Et quidem si terra mea captiuitas per quotidiana momenta non excreveret, de desperatione mea, & irrisione latus tacerem. Sed hoc me vehementer affligit, quia vnde ego crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur sub Longobardorum iugo captiua. & infra. Omnipotentem dominum tanto vobis amplius pacatis, quanto me ei facile seruientem districtius affligitis. multas enim iam plagas acceperam, & superuenientibus dominorum iussionibus inueni consolationes, quas non sperabam. Si enim possum, has celeriter plagas enumerō. Primum, quod mihi pax subducta est, quam cum Longobardis in Tuscia positis sine vllō reip. dispendio feceram. deinde corrupta pace de Re-*

E ij mana

mana ciuitate milites ablati sunt, & quidem alij ab hostibus occisi, alij Narnius, & Perusii positi, & ut Perusium teneretur, Roma relicta est. Post hoc plaga grauior aduentus Agilulsi, ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et, quia nos, qui intra ciuitatem fuimus, Deo protegente, manus eius euasimus, questum est, unde culpabiles esse videremur, videlicet, cur frumenta defuerint, quae in hac vrbe diu multa seruari nullatenus possunt. sicut in alia suggestione indicauimus. Insuper de gloriosis viris Gregorio praefecto, & Castorio magistro militum non mediocriter sum affectus, qui omnia, quae potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, & labores vigiliarum, ac custodia ciuitatis in eadem obsequione vehementissimos pertulerunt, & post hac omnia graui dominorum indignatione percussi sunt. Non cessabant interea Longobardi non solum in continenti Italia, sed etiam in insulis Romanos variis iniuriis infectari, idque, quod grauius erat, ipso Exarcho non solum patiente, sed etiam prope probante, coniuente quidem certe, ac quasi ex alienis calamitatibus proprium commodum aucupante. Itaque Gregorius hac cura anxius ad Sebastianum Seriniensem episcopum scribens sic conquestus est. *Quae de amici vestri domini Romani persona in hac terra patimur, loqui minime valeamus. Breuiter tamen dico, quia eius in nos malitia gladios Longobardorum vicat. ita ut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quam reip. iudices, qui nos malitia sua rapinis, atq. fallacijs in cogitatione consumunt. Et uno tempore curam episcoporum, atq. clericorum, monasteriorum quoque, & populi gerere, contra hostium insidias vigilare, contra Ducum fallacias, atq. malitias suspectum semper existere, cuius laboris, cuius doloris sit, vestra fraternitas tanto verius pensat, quanto me, qui hac patior, purius amat.* Neq. vero his solum iniurijs grauius Gregorius doluit, sed opportuna etiam, quae potuit, accurate remedia conquisiuit. Nullum autem aptius esse, quam pacem, ratus, pacem cum Agilulfo rege tractare nuncijs vtro citroq. mittendis instituit. Atque Agilulfus quidem homo religiosus, neque omnino a pontificia auctoritate auersus libenter se facturum ostendit, si Romanus Exarchus iudicium constitui de rebus vtrinque per inducias ablati vellet. Verum Romanus nullam eius rei mentionem admittere auribus voluit. Quare Gregorius litteras ad Seuerum Scholasticum Rauennam Augusto mense misit, rogans, ut pro iure familiaritatis Romano pacem suaderet. *Quoniam, nouimus, inquit, quanta fidei sinceritate excellentissimum Exarchum diligatis, idcirco magnitudini vestrae, quae acta sunt, indicare curauimus. ut hac cognoscentes ad consentiendum eum rationabiliter prouocetis. Scitote autem, quia Agilulfus Longobardorum rex generalem pacem facere non recusat, si tamen ei dominus Patricius iudicium esse voluerit. Nam multa sibi in locis suis intra pacis terminum queritur esse commissa. Et, quoniam sibi, si ratio iudicantium inuenerit, satisfieri postulat, & ipse quoque se satisfacturum*

tisfacturum

tisfacturum modis omnibus pollicetur, siquid a partibus suis constiterit in pace commissum. *Quia ergo rationi non ambigitur conuenire quod petit, oportet esse iudicium, ut si qua ab utraq. parte male facta sunt, componantur, dummodo generalis pax valeat, Deo protegente, firmari. Nam qualiter sit nobis in omnibus necessaria, bene nostis. Sapienter itaq. sicut consueuistis, agite, ut excellentissimus Exarchus ad hoc sine mora debeat consentire, neue per eum pax renui, quod non expedit, videatur. Si enim consentire voluerit, nobiscum quidem generalem pacem facere repromittit. sed scimus quia & diuersa insulae, & loca sunt alia proculdubio peritura. Hac autem consideret, & pacem habere festinet. quatenus in hac saltem dilatione & nos quidem possumus habere ad modicum, & reipub. resistendi vires, adiuuante domino, reparentur.*

Ad has curas, quae Gregorij animum mirifice cruciabatur, alia quoque non mediocris adiuncta. Ioannes patriarcha Constantinopolitanus superbia inflatus, ac nimio Imperatorum fauore subnixus concilio vltimis Pelagij pontificis annis Constantinopoli habito se oecumenicum, idest vniuersalem, appellare episcopum instituerat, eum sibi titulum vindicans, qui ex antiquis Conciliorum decretis soli pontifici Romano conueniebat. Qua re offensus Pelagius concilium illud scriptis litteris infirmarat. Manente inde in sua sententia patriarcha, Gregorius, inito pontificatu, eundem admonuit, ne talem usurpasse titulum vellet, quem sedis Romanae proprium esse non ignoraret. Quod cum ille non faceret, & Gregorius eum persequi pro magnitudine potestatis apostolicae vellet, Mauricius Ioannis causae fauens Gregorio per litteras imperauit, ut cum eo pacem, ac concordiam ageret. Quibus acceptis Gregorius iusta ira incensus graues pro apostolicae sedis defensione litteras ad Mauricium, & Constantiam Augustos scripsit. atq. ad Constantiam quidem hoc modo. *Indico vobis, quia piissimi domini scripta suscepi, ut cum fratre, & sacerdote meo Ioanne debeam esse pacificus. Et quidem sic religiosum hominem decuit, ut ista sacerdotibus praeciperet. Sed cum se noua praesumptione, atque superbia idem frater meus vniuersalem episcopum appellet, ita ut sanctae memoriae decessoris mei tempore adscribi se in synodo tali hoc superbo titulo faceret, quamuis cuncta acta illius synodi sede contradicente apostolica soluta sint, triste mihi aliquid serenissimus dominus innuit, quod non eum corripuit, qui superbit, sed me magis ab intentione mea declinare studuit. & infra. Unde per omnipotentem dominum rogo, ne pietatis vestrae tempora permittatis vnus hominis elatione maculari, neq. tam peruerso vocabulo ullum praebeat assensum. atq. in hac causa nequaquam pietas me vestra despiciat. quia etsi peccata Gregorij tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri tamen apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur. Vnde iterum, atq. iterum per omnipotentem dominum rogo, ut, sicut parentes priores vestri principes sancti Petri apostoli gratiam quaesuerunt, ita vos quoque & hanc vobis querere, & conseruare*

seruare

seruare curetis. & propter peccata nostra, qui ei indigne seruimus, eius apud vos honor nullatenus minuat, qui & modo vobis adiutor esse in omnibus, & postmodum vestra valeat peccata dimittere. Viginti autem iam & septem annos ducimus, quos in hac urbe inter Longobardorum gladios viuimus. Quibus quam multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogentur, ut inter eos viuere possimus, suggerenda non sunt. Sed breuiter indico, sicut in Rauenna partibus dominorum pietas apud primum exercitum Italiae sacellarium habet, qui causis superuenientibus quotidianas expensas faciat, ita & in hac urbe in causis talibus eorum sacellarius ego sum. Et tamen hac ecclesia, qua uno, eodemque tempore clericis, monasteriis, pauperibus, populo, atque insuper Longobardis tam multa indefinenter expendit, ecce adhuc ex omnium ecclesiarum premitur afflictione, qua de hac vnus hominis superbia multum gemunt, etsi nihil dicere praesumunt. Ad Mauricium vero ita: Cunctis Euangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto, & omnium apostolorum Principi apostolo Petro totius ecclesiae cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: Petre amas me? pasce oves meas. Ipsi dicitur: Ecce Satanas expetiit cribrare vos, sicut triticum, & ego pro te rogavi Petre, ut fides tua non deficiat, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ipsi dicitur: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & porta inferi non proualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni caelorum. & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in caelis. Ecce clauis regni caelestis accipit, potestas ei ligandi, & soluendi tribuitur. cura ei totius ecclesiae, & principatus committitur, & tamen vniversalis apostolus non vocatur. & vir sanctissimus confacerdos meus Ioannes vocari vniversalis episcopus conatur. Exclamare compellor, ac dicere: O tempora, o mores. Ecce cuncta in Europa partibus barbarorum iuri sunt tradita, destructa urbes, euersa castra, depopolatae provinciae, nullus terrarum cultor inhabitat. seruiunt, & dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum, & tamen sacerdotes, qui in cinere, & pavimento flentes iacere debuerunt, vanitatis sibi nomina expetunt, & nouis, ac profanis vocabulis gloriantur. Ceterum ipse ad affectati principatus suspicionem, atque inuidiam apud homines euitandam seruum se seruorum Dei appellare instituit. quem morem successores subinde eius acceptum in hunc usque diem constantissime tenuerunt. Interim a Longobardis premebatur ex omni parte. sine vlla intermissione Italia. Itaque sequenti anno Crotonis oppidum in Calabria a Zotone Duce Beneuentano captum. atque omnes oppidani captiui abducti. In aliis etiam regionibus Romani foedis oppressionibus lacerati. Gregorius ob id eo intentius agere, ut pax cum Agilulfo confirmaretur, ac modus tandem tot calamitatibus poneretur. Itaque ad Secundinum eam Rauennae procurantem mense Aprili sic scripsit. Postquam reuertens Ca-

causa-

accusationem contra nos de mora potuisset aliquis inuenire, sub omni illum celeritate illuc transmittendum prouidimus. Ab eo ergo qua sunt agenda cognoscens esto sollicitus, & omni modo immine, ut pax ista debeat ordinari. quia quantum dicitur, aliqui hoc impedire conantur. pro qua re festina sollicitate agere, ut labor vester sine effectu non valeat remanere. Nam iam & partes istae, & diuersa insula in graui sunt periculo posita. Eodem anno Augustinus, & Melitus in Britanniam ad indicendum ei genti Euangelium missi.

Postero Cakanus, id est rex, Hunnorum (hi sunt quos in Pannonia 597 Longobardi reliquerant) quanquam vicinis aliis omnibus formidabilis, tamen Agilulfi regis amicitiam expetiuit, missisque Mediolanum legatis foedus cum eo percussit. Exarchus, quod ex litteris Gregorij ad Cyprianum mense Maio datis apparet, in Pado fuit occupatus. Gregorius captiuus Crotoniatis redimendis operam dedit. Itaque Theoctesto, & Andrea sic scripsit. Indico vobis, quia ex Crotonensi ciuitate, qua super Adriaticum mare in terra Italia posita transacto anno a Longobardis capta est, multi viri, & multa mulieres nobiles in pradam ducta sunt, & filij a parentibus, & parentes a filiis, & coniuges a coniugibus diuisi. ex quibus aliqui iam redempti sunt. Sed quia grauia pretia eis indicunt, multi apud nefandissimos Longobardos haecenus remanserunt. mox autem medietatem pecuniae, quam transmisistis, in eorum redemptionem transmisistis. Ne hoc quidem anno conuenire pax po- 598 tuit. Sequenti Zoto Dux Beneuentanus, & Romanus Exarchus diem suum obierunt. Zotoni Agilulfus rex Arichim suffecit, qui Gisulfum Ducem Foroiulensem propinquitate generis attingebat. Romano Callinicus Exarchus a Mauricio substitutus. Mauricius Gregorium infimulauit, quod de Malcho Longobardo, episcopo, qui in carcere ob delictum ad iudicium seruabatur, supplicium sumi iussisset. Quare Septembri mense, indicatione prima Gregorius sic apud Sabinianum diaconum, tum apud Imperatores legatum exposulauit. De qua re vnus est, quod breuiter suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego seruus eorum in morte Longobardorum miscere me voluisssem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset diuisa. Postero anno pax tam diu optata inter Romanos & Longobardos tandem 599 transacta est. Callinicus Exarchus pontifici obsequentior, quam Romanus, eam confecit, Probo abbate, quem Gregorius misit, & Theodoro curatore Rauennae, agente. Quod ex epistola Gregorij ad Ianuarium episcopum Caralitanum Septembri mense scripta perspicitur. Cognoscatis, inquit, abbatem, quem ad Agilulfum ante multum iam tempus transmisistis, pacem cum eo, Deo propicio, quantum nobis ab excellentissimo Exarcho scriptum est, ordinasse. & ideo quousque pacta de confirmatione pacis ipsius conscribantur, ne forte hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere, murorum vigilias, & sollicitudinem in locis facite omnibus adhiberi.

Pace

Pace transacta verum non dum, ut opinor, sacramento sancita Gregorius extemplo binas ad reges litteras misit; vnas ad Theodelindam, ad Agilulfum alteras. Theodelindae gratias egit, quod operam paci componendae nauasset, eamque hortatus est, ut apud regem, virum suum, ageret, ne Christianae reip. societatem reiiceret. Agilulfo gratias egit, quod rogatu suo pacem vtrique parti vtilem constituisset. simulque obsecrauit, Ducibus suis praeciperet, ut pacem, sicut promissum erat, in posterum custodirent, neque materiam sibi aut contentionis, aut seditionis aliquam quaerent. Pax inde regis iureiurando sine vlla exceptione firmata est. Ariulfus conditione adiecta iurauit. Varnafida, cuius consilio Ariulfus utebatur, omnino iurare recusauit. Cuius rei indignitate commotus Gregorius ne ipse quidem sibi decorum esse putauit iurare. sed alteri id munus mandauit, sicut ipse ad Theodorum curatorem Rauennae scripsit.

Judicamus, inquit, Ariulfum de seruanda pace non ut ipse rex iurauit, sed sub conditione, si sibi in quoquam excessum non fuerit, aut si nullus contra Arichis exercitum ambulauerit, sacramenta praestitisse. Quod quia omnino iniquum, & dolosum est, nos, tanquam si non iurasset, putamus. quia in aliquid parum facilem sibi exercendi occasionem inueniet, & plus nos, si de eo suspecti non fuerimus. Varnafida vero, ad cuius consilium idem Ariulfus cuncta agit, omnino iurare despexit. Et ideo contingit, ut ex pace, quam multum desiderauimus, nos in his partibus nullum pene remedium habere possimus. quia de istis hostibus, de quibus suspecti nunc usque fuimus, adhuc, & in posterum suspecti sumus. Cognoscat praeterea gloria vestra homines regis, qui huc transmissi sunt, ut in pacto debeamus subscribere, sed recordantes eorum, quae Agilulfus Basilio viro clarissimo conuicia super nos in beati Petri dixisse, fertur iniuriam, quamuis hoc penitus idem Agilulfus negauerit, a subscriptione tamen abstinere prauidimus. ne nos, quae inter eum, atque excellentissimum filium nostrum, dominum Exarchum, petitores sumus, & medij, si quid forte clam sublatum fuerit, falli in aliquo videamur, & nostra ei promissio in dubium veniat. & si qua de futuro, quod absit, necessitas fuerit, occasionem inueniat, qualiter nostrae petitioni consentire non debeat. Et idcirco petimus ut sicut & a filio nostro excellentissimo poposcimus, gloria vestra ea, quae nobis caritate vnita est, peragat, quatenus antequam homines ipsi ab Arichi reuertantur, rex eis sub festinatione scripta transmittat, quae tamen ad vos deferantur, in quibus eis praecipiat, ut nos subscribere non petant. Sed si tantum est, gloriosum fratrem nostrum, vel de episcopis vnū, aut certe archidiaconum subscribere faciemus. Ex his verbis, atque ex iis, quae postea consequuta sunt, rebus; satis apparet, hanc pacem parum sanctam, nec firmo admodum vinculo contractam, fuisse. Annus inde Christi sexcentessimus quiete Romanis tota Italia parta fuit insignis. Eo anno Agilulfus Romani belli cura perfunctus foedus cum Theodeberto, nouo Francorum rege, instaurauit, ac Duces

Longo-

Longobardorum, qui rebellauerant, Zangulfum Veronae, Gandulfum Bergomi, & Varnecaufum Papiæ inuasit, atque armis subactos prodendi exempli causa vita exiit. Constantio Mediolanensi archiepiscopo mortuo, cum successoribus substituendo comitia haberentur, duo ad eam dignitatem euecti sunt, Adeodatus Mediolanensis, & Agilulfus Longobardus, ille à clero catholico, hic ab Arriano electus. Diffidio autem ecclesia laborante, Gregorius pontifex de more consultus, omnem auctoritate sua controuersiam sustulit. Adeodato, quem catholici designauerant, confirmato, haud æquum esse existimans, in hominem, qui à non catholicis, & maxime Longobardis lectus esset, praebere assensum. Proximo, quod homines tacita iam pridem animorum suspitione praecerant, in apertum euasit. Callinicus namque cum propter ambiguam pacem vtrinque infida, ac suspecta essent omnia, bellum potius inferendum, quam expectandum ratus, Ducibus aliquot Longobardorum ad se traductis, Regis in fines impetum facere occupauit. Quippe Mutinam, & Regium infirma tum Longobardorum oppida, cum exercitu praetergressus, Parmæ oppidum ex improviso inuasit: eoque expugnato Godescalcum regis Agilulfi generum Ducem vna cum vxore regis filia comprehendit, ac Rauennam captiuos abduxit. eodemque tempore cohortes aliquot expeditas misit, quae Brixillum à Longobardis desertum occuparent, ac praesidio firmo tenerent. Quae ubi comperit Agilulfus, iracundia statim, eaque non iniusta exarsit, ac bellum maiore, quam ante, mole instaurare decreuit. Ceterum inferendi belli haec est ratio instituta. Longobardorum, qui in fide essent, copiis, quam maximas potuit, conuocatis; Romanos pluribus in partibus armis sibi premendos suscepit, ut viribus, animisque in diuersa distractis, facilius eos adduceret in discrimen aut salutis, aut libertatis. Itaque Ariulfo, & Tusciae Longobardis aduersus urbem Romae, & Rauennae sollicitatis, ipse nobiles vrbes Venetiae, quae Romanorum in ditione remanserant, Cremonam, Mantuam, Mōtemfelicis, Patauiumque tentauit. pertinere non ad animi dolorē solū, sed etiam ad nominis sui gloriam existimans, si quae oppida ferox Alboini victoria dimisisset, ea ipse Longobardorum ditioni, imperioque adiungeret. Quod vero longius à periculo videbatur abesse, illud primum inuasit. Hoc fuit Patauium, oppidum & vetustate originis, & oppidanorum quondam opulentia inclutum. & licet superioribus impressionibus barbarorum accisum, tamen nuper magna Longini Exarchi diligentia permunitum. Huc igitur magno collecto exercitu adiit. atque oppidū ingenti virorum, atque armorum apparatu oppugnauit. ac tandem quantum strenue ab oppidanis, praesidioque defensum, cepit, Longobardis non vim magis, quam iram in proelium afferentibus. Praesidio Rauennam dimisso iracundia omnis in oppidum est effusa. Quippe iniecto in aedifi-

F cia

cia incendio vrbe paruo momento, vt quae ex materia magna ex parte re-
fecta esset, tota flagrauit. Patauio expugnato, exercitum inde ad Montem
silicis duxit, atq. oppidum magna mole adortus, facile in potestatem re-
degit. Vtriusq. populi ciues ferme se ad aestuaria contulerunt, & se cum
prisca Venetis coniunxerunt. His rebus non tam fortiter, quam prospe-
re gestis, permoti Duces Gundoaldus Tarenti, & Gifulfus Fori Iulij, qui ab
amicitia eius desierant, protinus ad officium redierunt, atq. in fidem
ab eo recepti sunt. Ab altera parte Ariulfus Dux Spoleti, concitatis è Tu-
scia Longobardis, Callinicum Exarchum praedis ex Rauennate, ac Roma-
no agro agendis, atq. incursionibus assidue faciendis, quo minus Pataui-
nis occurrere subsidio posset, inhibuit. Ceterum dum haec armis foris
geruntur, Theodelinda domi studiis pacis intenta, oppidum olim Mo-
gunciacum, tum vero Modoetiam appellatum, quod XII millibus pas-
suum aberat à Mediolano, nobilitauit. nam & regiam ibi magnificè con-
didit, & regiae basilicam nobilissimam addidit. Basilica inde D. Ioan-
nis Baptistae nomini consecrata, ipsa se, ac Longobardos multis ei tem-
plo muneribus obligauit. Ab illo tempore Longobardi publico voto
illius Diui fuere patrocinio commendati. Loco inde accessit dignitas,
postquam corona, de qua dixi, ferrea ibi custodiri, atq. ea ibi coronari
reges sunt coepti. Sic enim Mediolanenses produnt annales, Mediola-
nensem archiepiscopum eo iure à Gregorio pont. decoratum, vt vacante
Italiae regno, ipse post XIII dies suffraganeorum suorum concilium ad-
uocaret, atq. ex eorum sententia regem constitueret, eumq. corona fer-
rea à Theodelinda instituta Modoetiae redimere. Quod ius à rege vlllo
Longobardorum vsurpatum, Paulus nusquam ostendit. immo morem
eis fuisse ait, vt hastam regi declarato porrigerent. Verum ne auctori-
tatem prorsus Mediolanensibus abrogem, illud facit, quod coronam
hanc ferream post Carolum Magnum omnibus Italiae regibus video de-
inceps fuisse solemnem. & quod hoc muneris Gregorium Theodelin-
dae petenti tribuisse, non sit absonum, vel vt gratiam reginae referret, cui
plurimum se debere ipse in Epistolis confitetur; vel vt archiepiscopo ac-
cessionem dignitatis adiungeret, quam superioribus annis Longobardo-
rum immanitate afflictam prostratamq. fuisse, sentiret. Eodem anno
Rauennates, & ceteros, qui oram maris accolunt, rursus grauissima pe-
602 stilentiae lues incessit. eadēq. longius lapsa proximo magnam hominum
stragem in vrbe, agroq. Veronensi edidit. Tum quoq. sanguinea hasta
in caelo visa, & per noctem lux clarissima fulgens mirifice pauida, ac pre-
sentis belli euentu suspensa Italorum pectora concusserunt. Rebus
Italicis Constantinopoli nuntiatis, Mauricius Callinico, quod Longo-
bardum bello prouocasset, neq. Patauium in potestate retinisset, iratus
Smaragdum iterum ei successorem substituit. Is Rauennam cum sup-

plemento

plemento copiarum aduectus Mantuam, & Cremonam maioribus, &
validioribus praefidiis confirmauit, haud dubius, Agilulfum Patauio, et
Montesilicis non contentum ad eas quoq. oppugnandas ducturum.
Agilulfus autem apparatu illius percepto ad domesticas copias magna
quoq. alienigenarum auxilia comparauit. Hi Sclauui fuerunt, quos Ca-
canus Hunnorum societate cum Agilulfo coniunctus è Pannonia misit.
Quibus conuocatis, ac simul omnibus expugnandarum urbium instru-
mentis expeditis, Iulio mense Mediolano egressus est. ac sollicita expecta-
tione tanti vtrinq. apparatus Italia Cremonam duxit. Vrbs vehementif-
sime oppugnata omnem hostium molem fortiter per multos dies su-
stinuit; verum superante, atque muros vndiq. supergrediente hostium
multitudine demum XII Kal. Septembris concessit in potestatem. Capta
vero non aliter, ac Patauium, ad solum vsq. euerfa est, Agilulfo non vi-
ctoriae magis, quam irae, atq. vltionis libidine perfurente. Cremona re-
cepta bellum inde Mantuam est translatum. Locatisq. circum castris, ac
fixis idoneo loco tormentis, moenia tanta ictuum grandine verberari coe-
pta sunt, vt percutiendi non ante finis sit factus, quam in urbem miles vi-
ctor inductus. vrbs Idibus Septembris capta, auarissime, foedissimeq.
diripitur. Hoc metu Romani, qui Volturniae castrum tenebant, adacti,
ilico deditionem fecerunt. qui vero Brixillum infederant, igne in tecta il-
lato, praecipiti se inde fuga proripuerunt. Cremonae, & Mantuae cladi-
bus Cremense castrum, accolis in eum locum, vt à Longobardorum in-
iuriis tutum, confluentibus, ita creuit, vt tribus vicis ad nouam recipien-
dam multitudinem augeri necesse fuerit. Cremete inde sine filiis mor-
tuo, Crema peruenit ad Agilulfum. Ariulfus vt superiore anno Calli-
nicum, sic hoc Smaragdum hostilibus incursionibus fatigando ab op-
pugnando Agilulfo auertit, ac Romanos, Rauennatesq. acrius vexare per-
rexit. Qua de re Gregorius animi anxius ad magistrōs militum, vt se ad
opprimendum eum accingerent, scripsit. Eae litterae Iunio mense sunt
datae. & quidem ad Velocem magistrum militum in hunc modum:
*Et pridem expressimus gloria vestra, quia milites illuc parati erant venire. Sed
quoniam inimicos congregatos & hic discurrere epistola vestra significauerat,
haec eos hic caussa retinuit. Vtile vero nunc est visum, vt aliquanti illuc milites
transmittantur, quos gloria tua admonere, & hortari, vt parati sint ad labo-
rem, studeat. Et occasione inuenta cum gloriosis filiis nostris Mauricio, &
Vitaliano loquere. & quaecūq. vobis Deo adiutore pro reip. utilitate statuerint,
facite. Et si huc, vel ad Rauennates partes nec dicendum Ariulfum cognoue-
ritis excurrere, vos à dorso eius ita, vt viros fortes decet, laborate.* Et ad Mau-
ricium, ac Vitalianum magistrōs militum ita. *Allidio nobis scripsit, quia
in proximo iam Ariulfus esset. Et timuimus, ne milites, qui ad nos diriguntur,
in manus eius inciderent. & tamen hic, quantum Deus adiuuerit, contra eum*

F ij filius

filii noster gloriosus magister militum se parauit. Sed & gloria vestra, si huc perrexerit ipse hostis, sicut consueuistis, cum auxilio Dei à dorso eius, quod potestis, perficite. Speramus enim in omnipotentis Dei virtute, & ipsius beati Petri Apostolorum principis, in cuius natali sanguinem effundere desiderat, quia ipsum sibi contrarium sine mora inueniet. Item ad eisdem. Undecimo die mensis Iunij Ariulfus hanc epistolam, quam vobis direximus, transmisit. Et ideo relegentes eam videte, si in fide sua Soanenses, quam reip. promiserunt, persisterunt, obsides dignos, de quibus positis considerare, ab eis percipite, & insuper eos sacramentis obstringite, reddentes illis, quod loco pignoris sustulistis, sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissime cognoueritis, eos cum Ariulfo de sua subditiōe loquutos fuisse, vel certo obsides ei dedisse, sicut nos Ariulfi epistola, quam vobis direximus, dubios reddidit, salubri consilio pertractantes, ne in aliquo anima nostra de sacramentis grauetur, quod vtiliter reip. indicaueritis peragite. Sed ita gloria vestra faciat, ut neque sit aliquid, unde possimus ab aduersariis comprehendere, neque in quo, quod vtilitas reip. exigit, quod auertat dominus, negligatur. Præterea gloriosi filij estote solliciti, quia, quantum comperi, hostis collectam habet, & Narnijs dicitur residere, & si huc cursum, deo sibi irato, mittere voluerit, vos loca ipsius, quantum dominus inuenit, depredate, aut certe scultas, quos mittitis, sollicitè requirant, ne dolens factum ad nos discurrat. Arichis Dux Beneuenti, quantum coniectura colligi licet, quieuit. indicio est epistola Gregorij ad illum hoc anno scripta, qua petit, ministros suos à procuratoribus eius ad trabes quasdam ad usum basilicæ Vaticanæ incidendas, atque ad mare deportandas iuari. Scripsit etiam ad Smaragdum Exarchum epistolam, sexta ineunte indiçtione, qua Istriam adhuc in potestate Romanorum fuisse ostendit. Eodem tempore, Septembri mense, acris est in Oriente seditio concitata. Quippe exercitus Mauricij tumultu in castris facto Phocam centurionem virum manu, consilioque promptissimum Imperatorem acclamauit, atque in Hebdomum adductum per Cyriacum patriarcham coronandum x. Kalendas Nouemb. curauit. Phocas post quintum diem in urbem inuectus Leontiam coniugem Augustam coronauit. ac deinde immisissis satellitibus Mauricium, qui ad primum seditionis nuncium vrbe profugerat, cum filiis, & tota familia, atque amicis eius viii Kal. Decembris interfici iussit. Idem, cum coronaretur, à patriarcha iureiurando, se Catholicam disciplinam tutaturum, adactus est. Quæ res Gregorio nunciata ipsum non securum modo, sed lætum etiam, ac bonæ spei plenum effecit. Itaque nuncium extemplo ad eum misit cum litteris, quibus afflictum iam per triginta quinque annos Italiae statum edocuit, eumque ad opem primo quoque tempore ferendam orauit. Latorem, inquit, presentium diaconum feci, & sub celeritate transmittere studui, qui cuncta, quæ in his partibus aguntur, inuento opportuno tempore valeat clementia vestra

suggestere.

suggestere. Propter quod rogo, ut serenitas vestra pias aures inclinare dignetur, ut tanto nobis valeat celerius misereri, quanto afflictionem nostram verius ex eius relatione cognouerit. Qualiter enim quotidianis gladiis, ac quantis barbarorum incursionibus ecce iam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere vocibus suggestionis valemus. Sed in omnipotente Deo confidimus, qui ea, quæ cæpit, consolationis suæ bona perficiet. Scripsit etiam alteras ad Leontiam Augustam, quibus tantum ei dignitatis fastigium gratulatus est. Sequenti anno natus est Agilulfo ex Theodelinda filius. quem die paschatis iussit sacro lauacro tingi, atque Adalualdi nomine appellari. Secundus Tridentinus episcopus ipsum de fonte suscepit, vir probata sanctitate vitæ per ea tempora clarus. Septimo Calendas Maij imagines Phocæ, & Leontiae Augustorum Romam de more delatæ sunt. Eis in conspectum productis clerus, & senatus in Lateranensi basilica Iulij læticia gestiens acclamauit. Exaudi Christe. Phoca Augusto, & Leontia Augusta vita. Inde iussu Gregorij in oratorio S. Cæsarij martyris in Palatio sunt repositæ. Iam omnis belli procella Rauennæ, atque Exarchatui imminebat. neque ad eam excipiendam tantum erat in Smaragdo neruorum, quantum ipsius periculi magnitudo poscebat; cum Agilulfus, & Ariulfus sociatis armorum consiliis eodem omnes curas, opesque intenturi suas viderentur. Quod cum Smaragdus haud obscure videret, animum ad consilia pacis Gregorio præcipue suadente conuertit. seq. regi Parmam, & filiam, ac generum cum bonis eorum omnibus redditurum, si finem facere armorum vellet, ostendit. Neque eam conditionem Agilulfus est aspernatus; ut qui gloriæ, atque iræ suæ cumulate satisfactum putaret, & rebus prospere gestis modum aliquem imponendum censeret, & Rauennæ expugnandæ difficultatem non ignoraret. Pax igitur per legatos inuicem missos tractata tandem ix Kalen. Iulias die sanctorum Geruasij, Protasijque conuenit. Itaque Gregorius ea re lætus, ut in solempni eorum martyrum commemoratione Missarum initium ab ipsius pacis commemoratione duceretur, instituit. Quod institutum adhuc in Ecclesia sanctissime custoditur. tertio vero Kalendas in festo Apostolorum, eadem iureiurando vtrinque magna ceremonia confirmata est. Quo nuncio erecta Italia ingenti gaudio exultauit. Paulus inducias pactas scribit usque ad Kalendas Aprilis, indiçtione octaua, anno sexcentesimo quinto futuras. Indiçtione inde septima ineunte, Gregorius, quanquam exitiali morbo implicitus, litteras ad Theodelindam misit, quibus filium ei natum, & sacra vnda ablutum gratulatus, simul etiam gratias apud eam Agilulfo egit, quod pacem composuit. Scripta, inquit, quæ ad nos dudum à Ianuensibus partibus transmissetis, gaudij vestri nos fecere participes, propterea quod omnipotentis Dei gratia, & filium vobis donatum, & quod valde excellentia vestra est laudabile, Catholica eum fidei no-

uimus

uimus sociatum. Oramus omnipotentem Deum, ut & vos in mandatorum suorum via custodiat, & eundem excellentissimum filium Adalualdum in suo munere faciat proficere. Paterna praeterea caritate persoluentes salutationis officium petimus, ut excellentissimo filio nostro coniugi vestro pro nobis de facta pace gratias referatis, atq. eius animum, sicut consueuistis, ad pacem de futuro per omnia prouocetis. In eadem etiam epistola scribit, se ita affectum esse, ut in magnum vitae discrimen adductus sit. Agilulfi filia Rauenna Parmam reuersa mox partus difficultate defuncta est. Ariulfus item Dux Spoleti decessit. Teudolapius Faroaldi superioris filius fratre in certamine victo ditionem obtinuit. Aetas infesta frugibus omnibus fuit. Vredine segetes omnes extinctae. quam hiems plus solito frigida excepit, quae vites quoq. omnes absumpsit. Haec mala Gregorij pontificis mortem praeiudicasse sunt visa. Ille vero sequenti anno saeuientem diutius ferre morbum non potuit. ac III Idus Martias magno Italiae cum dolore vitam reliquit, cum eximia doctrinae, ac pietatis suae magnitudine Ecclesiae Catholicae adiumenta subministrasset. vnde merito post mortem in numerum Sanctorum Confessorum, & Doctorum Ecclesiae est relatus, ac Magni cognomine decoratus. Post obitum eius inducijs saepius instauratae quies a Longobardis incursionibus fuit Italia. Quam vero necessaria pax ista fuerit, ex misero, ac perditio priorum annorum Italiae statu cognosci potest, quem Gregorius idem in Expositione Ezechielis ita descripsit: *Ubiq. luctus aspiciamus, vndiq. gemitus audimus, destructa vrbes, euer-
sa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. nullus in agris agricola, pene nullus in vrbe habitator remansit. & tamen parua humani generis reliquia adhuc quotidie, & sine cessatione feriuntur. alios in captiuitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. ipsam autem, quae aliquando mundi domina videbatur, qualis remanserit, Roma, conspiciamus, immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione ciuium, impressione hostium, frequentia minarum. iam de illa omnes potentes ablati sunt. ubi enim senatus, ubi iam populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus, & tamen nos ipsos paucos, qui remansimus, adhuc quotidie gladij, adhuc quotidie innumerae tribulationes premunt, & postquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt.* Venerabilis Beda Gregorij mortem in octauam indictionem, & annum sexcentimum quintum coniicit. in eoq. sibi aduersatur. Nam consentientibus annalibus omnibus Gregorium sedisse annos tredecim, & sex menses prodit. & tamen ad quartum decimum vsq. annum pontificatum eius perducit, nimirum deceptus ab iis, qui epistolas Gregorij digesserunt. qui extremas indictionis sextae in septimam transtulerunt, atq. hanc non diligenter cauentibus erroris materiam praebuerunt. quod etiam in aliis nonnullis peccatum fuisse animaduertimus.

CAROLISIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Secundus.

VE MADMODVM Alboinus rex Italicum regnum eximia virtutis, ac clementiae laude fundarit, Agilulfus vero hortatu Theodelindae miro religionis, ac pacis studio stabiliuerit; ut praeterea Italia, Ecclesiaeque Romana per triginta sex annos foedis a Longobardis vulnibus lacerata, egregia tandem Gregorij Magni pontificis cura, atq. auctoritate sanata sit, libro superiore retulimus. Hoc vero, qua ratione Graeci Imperatores, propter nefandam haesim a pontificibus Romanis alienati, Ecclesiae tranquillitatem euertere; Longobardi vero reges propter insanam dominandi libidinem capitalibus inter se odiis inflammati, ocium Italiae perturbare contenderint, conabimur enarrare.

PACATO regno, ac tranquillata Ecclesia, Agilulfus animi quietus, quod nemo adhuc fecerat, animum ad successorē sibi substituendum adiecit. neque, quin id decus ad filium Adalualdum, licet adhuc infantem, deferret, sibi dubitandum existimauit. Quare consilio suo nudato, conuentum in eam rem in Iulium mensem Mediolanum indixit. vbi vero constituta dies aduenit, ac Longobardi frequentes affuere, tum, legatis Francorum regis Theodeberti praesentibus, Adalualdus in Circo, patre ipso assidente, rex a populo salutatus, atq. insigni regio decoratus est. Quin & societate cum Francis renouata foedus cum eis in perpetuum est percussum. Neq. dies alius Italiae speciosior, aut laetior post ingentes tot annorum calamitates illuxit. Sabinianus inde, qui in locum Gregorij pontifex successit ex diacono fuerat, Idibus Septembris consecratus, ipsam populorum laetitiam magna omnia de illo sperantium cumulauit; verum breui omnium opinionem fefellit. Laborabat tum ingenti rei frumentariae inopia ciuitas. Qua re animaduersa ille, cum extemplo horrea, sicuti assueuerat, Ecclesiae aperuisset, frumentum quidem populo diuidi iussit, verum non gratuito, ut Gregorius, sed pretio solidorum tredecim in singulos modios constituto. Quo facto offensi pauperes, quos Gregorius in monasteriis, xenodochiis, & diaconiis, frumento publico sustentarat, ipsum facto agmine adierunt, obsecrantes, ne quos Gregorius tanta caritate pauisset, eos ipse

extrema contabescere inedia sineret. Quibus vocibus ille perstrictus turbato vultu respondit; si Gregorius laudis quarendae causa vniuersos ad se attrahere populos voluisset, se illos saturare non posse. Dicto autem erga Gregorium iniquo mox facti quoque grauioris acerbitatem adiunxit. siquidem vsque adeo inuidum se gloriae eius exhibuit, vt etiam scripta illius sanctissima criminatus, ea delere, atque ex hominum memoria euellere cogitarit. fecissetq., æquis multorum animis, vt ea combureret, nisi Petrus diaconus, intimus Gregorij quondam familiaris in medium progressus, iureiurando affirmasset, se columbam lucubratis ipsius auribus assidentem sæpius conspicatum esse; ex quo intelligi posse, quæ scripsit, eum non sine cælesti Spiritus sancti afflatu scripsisse. Qua voce æstimate mari vix potest, quantū præclaris Gregorij monumentis fidei, atq. auctoritatis adiecerit. 605 Postero vero anno in quiete à Gregorio ter liberalitatis erga pauperes adhibendæ admonitus, ne ita quidem illius auctoritati obtinere perauit. Itaq. rursus acrius castigatus in capite leuiter est percussus. Quæ ictum sæuus adeo dolor excepit, vt xi Kalendas Martias eo ipso confectus obierit. Sabiniano inde Bonifacius tertius subrogatur. Mense Aprili, & Maio stella crinita conspecta est. Mortuus est Seuerus patriarcha Aquileiensis. Post Longobardorum in Italiam aduentum, antistes Aquileiensis relicta Aquileia Gradum tenuerat, atque vnus ipse omnibus episcopis Venetiæ, Istriæq. præfuerat. Ab hoc tempore duo patriarchæ fuerunt, vnus, qui Aquileiam, alter, qui Gradum insedit. Huic instituto causam attulere Longobardi. Gisulfus enim Dux Foroiuliensis, christiana religione suscepta, vetus ditioni suæ dignitatis huius fastigium quærens, sacros honores nouo exemplo distribuere ausus, Ioannem abbatem per clerum Aquileiensis Ecclesiæ designandum patriarcham curauit. Contra vero, Candianum clerus Gradensis elegit. Dissidio perniciosi in futurum exempli oborto, res Romam delata. Pontifex Ioanne reiecto Candianum probauit, eumque pallio exornauit. Neq. eo secius Gisulfus suum patriarcham retinuit. Hinc ipsarum ecclesiarum diuisio consecuta. Aquileiensi omnes episcopi paruerunt, qui in continenti Venetia, quæ erat, Longobardorum sederunt. Gradensi ij, qui æstuarium atque Istriam Imperatorem respicientia tenuerunt. Ea re Ioannes episcopus Concordiæ motus sedem suam Caprulas ad æstuarium transtulit. Vt autem Longobardi post hac prolatis armis Venetos insulanos infestos habuerunt, sic patriarcha Aquileiensis, quem Longobardi fouebant, Gradensis, cui Veneti obediebant; possessiones, & iura nunquam destitit oppugnare. Eodem tempore Bonifacij pontificis late virtus emicuit. nã, cum Ecclesiam Romanam duplici infamia laborantem videret, vna, quod sacro ardente ambitu viuentibus episcopis de successore deligendo consularetur, altera, quod Ecclesia Constantinopolitana superbo sibi Vniuer-

falis

falis asciscendo titulo omnium principatum ecclesiarum aucuparetur, qui soli Romanæ ex omnium Conciliorum decretis deberetur, vtramq. labem pro sua prudentia, ac magnitudine animi sibi eluendam esse è vestigio censuit. Itaque, conuentu septuaginta episcoporum Romæ coacto, ex eorum sententia statuit, ne quis pontifice, aut episcopo ciuitatis suæ viuentis, de sublegando successore tractaret, sed post tertium diem, quam episcopus decessisset, in æde conuocati, quem idoneum iudicarent, omni remota gratiæ, ambitusq. suspitione, communi consensione deligerent. quin etiam legatis ad Phocam Imperatorem missis obtinuit, vt controuersiæ de principatu Constantinopolitanæ ecclesiæ, quam Mauricius fouerat, modus imponeretur. decretumq. factum, vt Romana Ecclesia prima omnium Ecclesiarum esset, perinde atq. veteribus in Conciliis sanctum esset; Romanam vero proxime non, vt ante, Alexandrina, sed Constantinopolitana exciperet. Hoc propter augustam ipsius Imperij sedem illi ecclesiæ honoris est habitum. Mense Nouembri, cum stella comata iterum hominibus affluisset, pridie Idus pontifex ipse Bonifacius obiit. Longobardi Etruriæ, cum induciis Aprili mense exactis repente duo ex Romana ditione oppida, Orbitum, & Balneoregium inuasissent, Smaragdum Exarchum earum instaurationem ab Agilulfo petere coegerunt. Eæ Nouembri mense in alterum annum duodecim millibus solidorum acceptis concessæ. Subsequenti anno Agilulfus graue, ac gloria maiorum indignum arbitratus, regem Longobardorum tot rebus fortiter, ac prosperè gestis insignem tributum adhuc Francorum regi annum pensitare, legatos tres hac de re cum ingenti vi pecuniæ ad regem Clotharium misit. qui intimis regis consiliariis pecunia sibi conciliatis, per eos triginta solidorum millia regi obtulerunt, ac tributum remissionem in perpetuum rettulerunt. Ex altera parte Smaragdus curis omnibus belli solutus, liberiore animo pacis tractare opera cum cœpisset, opus insigne molitus est. quippe Ferrariam, qui tum vicus erat ad Padum exiguus, mœnibus, quibus adhuc caruerat, sepserat. atque eam in formam castrum redegit. quæ post ad insignis vrbis magnitudinem, atq. amplitudinem aucta, potentissimorum in hunc vsque diem Principum sedes est constituta. Eodem anno Bonifacius quartus in locum Tertij subrogatus, pontifex v. Kal. Septembris est consecratus. Nouembri mense induciæ inter regem, atq. Exarchum in triennium sunt renouatæ. 606

Sequentibus inde duobus annis, Italia nouis calamitatibus, nempe annonæ inopia, aquarum illuic, & morborum vi grauissime fatigata est; 607 608 proximo vero, cum Agilulfus rex legatos ad Phocam Imp. pariterq. Phocas ad Agilulfum regem iungendæ amicitiae causa misissent, ac foedus inter se percussissent, eadem certiore in spem veteris aliquando quietis, dignitatisq. recuperandæ venit. Hanc vero etiam cumulauit præclarus 609

G

Bonifacij

610 Bonifacij Quarti pontificatus, qui insignem Tertij gloriam æmulatus illustria duo ad memoriam opera edidit. Anno namque qui subsequutus est, sexcentesimo decimo, conuentu episcoporum habito legibus labentem monachorum disciplinam coercuit. vt Beda horum temporum æqualis scriptum reliquit. & litteris ad Phocam missis templum, quod erat in vrbe nobilissimum, iam inde à M. Agrippa sub felicissimo Augusti Imperio conditum, nomine Pantheon postulauit. idque adeptus omni idolorum superstitione sublata III Idus Maij Virgini Dei matri, & omnibus martyribus dedicauit. Inde Ædes Virginis ad Martyres appellata. isq. dies festus omnium martyrum institutus. Postero, seditio in oriente ingens oborta. Heraclius Heraclij præfecti Africæ filius, adiuuante patre, Phocam in Imperio se crudeliter, impotēterq. gerentem occidit, atque à patriarcha Sergio coronatus statim Imperium occupauit. Is, cum prouincias ordinaret, Smaragdo Exarcho successorem in Italiam Ioannem Lemigium Patricium dedit. Lemigius pacatam Italiam, ac quietam Ecclesiam nactus, eum sibi statum enixe tuendum esse constituit. Itaque exemplo Smaragdi inducias ad Agilulfo rege in singulos deinceps annos poposcit. neq. in præfectura sua vel ingenij lenitate, vel consilij maturitate bellicæ rei aliquid attigit. Sequenti, Mariniano Rauennati antistiti vita functo suffectus est Ioannes Quartus Classensi oppido natus. qui & ipse apostolicæ sedi fuit deditus. Proximo, VI Kal. Aprilis Heraclius Constantinum filium consortem recepit Imperii. eodemque anno VIII Idus Maii Bonifacius pontifex obiit. eique Deus dedit suffectus XI Kal. Nouembris consecrationem accepit. Sub id tempus Columbanus, homo in insula Hybernia natus, atque eximia doctrina, & rigida vitæ innocentia, notus postquã Luxouienfē monasteriū constituerat, ac sanctitatem suam Francorū regibus multis modis probarat, in Italiam venit, atq. ab Agilulfo rege benignè acceptus cum multa alia egregiæ pietatis suæ monumenta edidit, tum in primis Mediolani agens, Arrianos, qui multi adhuc in regno erant, & verbis, & scriptis, ipso probante Agilulfo, con-

611

612

613

614

cidit. sequenti vero, cum optionem à rege accepisset, vt vbiicumq. vellet, sibi monasterium conderet, neque de loco secum constituere incertus animi posset, vbi Bobij nomen apud regem celebrari audiuit, noua subito loci cupiditate exarsit, atque eum à rege poposcit. Erat autem ad regem delatum, basilicam Petri apostoli quandam Appennini in saltibus reperiri; locum circa soli vbertate fœcundum, aquis irriguum, copia piscium affluentem, quem veteres Bobium ab riuo ibi fluente vocassent, non multis millibus passuum à Papiâ distantem. Hunc igitur locum Columbanus adeptus extemplo basilicam, quæ semirutata erat, refecit, & monasterium addidit, & aduocatis monachis abbas præfuit. atque ibi post annum interiit. Columbanum inde Attala, Attalam, Ber-

tolfus

tolfus abbas est consecutus. Quos omnes inter sanctos relatos Beda prodidit, qui illorum vitas descripsit. Monasterium ab Agilulfo, & posteris eius ditatum, & monachorum sanctitate, & Catholicæ fidei defensione præcelluit. Insequens annus memorabili Foroiulienfium clade, & Rauennati, Campanoq. tumultu fuit insignis. Ceterum Longobardorum opes in Foroiulienfem Ducatu hoc modo accisæ sunt. Cakanus Hunnorum adolescens prædandi cupiditate illectus cum expeditis militibus è Pannonia exiit, atque ex improviso in Ducatum Foroiulienfem irrupit. Ad huius rei nuncium excitus Dux Gisulfus haudquaquam se deseruit, verum impigre, ac fortiter cum omnibus, quos contrahere in tempore potuit, Longobardis occurrit. & in conspectum hostis progressus rem summæ committere pugnæ non dubitauit. verum virtutem fortuna destituit. nam collatis signis, cum multitudine hostium circūuentus vim, ac molem eorum sustinere non posset, ipse cum suis ferè omnibus est occisus. Hac clade accepta Romilda vxor, & filij Ducis atque eorum, qui in pugna ceciderant, in oppidum se Foriulij receperunt. reliqua vicina castra reliqui tenuere. in iisque, ne prædæ Hunnis essent, idoneis se præfidiis muniuere. Hunni inde, cum cetera latè incendio peruastassent, postremo ad Forumiulium accesserunt, atque illud corona circumdederunt. Interim Cakanum oppidi mœnia explorandi causa obequitantem, Romilda è muris conspicata, repente infano amore adolescentis exarsit, & nuncio ad illum misso se, si iungi secum matrimonio vellet, oppidum tradituram ostendit. Cakanus accepit conditionem, verum fefellit fidem. namque in oppidum receptus omnia direptione, atque incendio miscuit, ac Longobardos captiuos fecit, & Romildam vna nocte vxoris loco habitam duodecim inde Hunnis ad libidinem exatandam prostrauit. ac demum supplicii causa erecto palo suffixit. Hunni filiabus eius virginibus, cognito eximio pudicitia studio, pepercerunt. Perfidia Hunnorum perspecta Gisulfi filij Tato, Caco, Rodoaldus, & Grimoaldus, cum occultè se ex hostium manibus eripuissent, fuga salutem petere contenderunt. Ex quibus vnus eorum Grimoaldum puerum currenti effusè equo male hærentem perimere, ne in manus perueniret hostium, voluit. verum puero clamante, & se apte infessurum, & ceterorum cursum æquaturum esse dicente deterritus, ipsum in equum nudum imposuit, & se subsequi iussit. Reliquis autem elapsis Grimoaldus ægre equo insistens ab insequente Hunno est captus. verum, cum in castra reueheretur, facinus in viro, ne dum in puero, memorabile edidit. Nam præeuntis equitis, & equum suum freno trahentis caput tanta vi gladio appetiit, vt sopitum, exanimemq. reliquerit. Ita repetita fuga cursu intentiore vsus, fratres tandem est affecutus. Hunni vero ex Ducatu proficiscentes Longobardos viros, mulieres, ac pueros abduxerunt captiuos,

G ij fide

fide data, se eos, vnde digressi essent, Pannoniae in finibus locaturos. verum solita perfidia vsi, vbi ad Sacrum Campum peruenerunt, Pannoniae in finibus trucidarunt. Gisulfi filij postquam hostes e finibus abiisse cognouere, continuo domum repetiuerunt. ex quibus, qui ceteros aetate antecederant Tato, & Caco paternam ditionem administrarunt. Dum haec inter Longobardos geruntur, Rauennates tumultum in vrbe grauissimum concitarunt. Nam Ioannis Exarchi superbiam, atque intolerantiam auersati, quod onera solito grauiora imponeret, ad arma consurrexerunt, atque ipsum concursu populi in regiam facto, cum iudicibus, quos ad ius dicendum secum adduxerat, occiderunt. Neque vero magis quietae res in Campania, alterius Ioannis Consinij Ducis Neapolitani causa fuere. Is libidine dominationis incensus, fide violata Neapolim occupauit, atque ibi se validis aduersus Imperatorem praesidiis confirmauit. Quibus rebus in Graeciam nunciatis, Heraclius Eleutherium, Patricium, & cubicularium suum, hominem consilio, virtuteq. praestantem Exarchum in Italiam destinauit. Eodem anno Augusto mense, indictione tertia, terra ingenti motu contremuit. Terrae motum vero foedissima lues est consequuta. Hoc erat Scabiei genus, Elephantiae nomine appellatum, quod affectorum ora adeo lacerabat, vt viuentes, ne dum mortui, haud possent dignosci. quo tempore pontificia sanctitas insignem se hominibus declarauit. nam cum pontifex obuio elephantiaci homini osculum obtulisset, extemplo pristinae illum sanitati restituit. Clarus annus ceteris rerum nouitatibus trium illustrium virorum obitu euasit illustrior, Secundi Tridentini episcopi, Gundoaldi Theodelindae fratris Ducis Hastensis, & regis ipsius Agilulfi. Agilulfus per annos xxv regno erat potitus, homo cum bellica laude, tum Christiana fide egregie culta insignis. Hic enim primus rex Catholicam doctrinam probauit, atque ecclesiis, & monasteriis priuilegiis honestissimis, ac possessionibus fructuosissimis exornatis successores suos honesto exemplo ad sui imitationem accendit.

FL. ADALVALDVS REX *Cum Theodelinda matre.*

Post excessum Agilulfi Adalualdus filius, vt qui iam pridem fuerat regni socius a parente ascitus, & a Longobardis confirmatus, regnum gerere cum Theodelinda matre perrexit. Ab his, compositis Italiae rebus, nihil rei bellicae administratum. Magni vero progressus catholicae pietatis in studio facti. templa passim instaurata, ac magnificis operibus exornata. episcopi, atq. abbates eximiis priuilegiis honestati. Extant adhuc verba, quibus ipsi insignis S. Ioanni Baptistae donationis tabulas obtulerunt. *Offert gloriosissima Theodelinda regina una cum filio suo Adalualdo rege S. Ioanni patrono suo, de dono Dei, & de dotibus tabulas sua do-*

nationis,

nationis, quas in suorum praesentia scribi iussit. Si quis quolibet tempore has testes voluntatis suae corruperit, is iudicij extremi die cum Iuda proditore damnatur. Bonis S. Ioannis nullo modo se debeat aliquis immiscere, nisi tantum sacerdotes, qui ibi seruiunt die, ac nocte, tantumq. famuli, ac famula, qui ibi subiecti sunt, communiter debeant viuere. Queta in Occidente Ecclesia, in Oriente Persae christiano nomini infestissimi bellum internecinum, odio maxime religionis, gerebant. ac Christianorum prouincias auare, crude literq. vastabant. Praecipue hoc anno Cosrois regis ductu facinus memorabile perpetrarunt. Si quidem cum ingenti armorum numero Iudaeam ingressi Hierosolimis captis nonaginta christianorum millia occiderunt, atque inde abeuntes, Zachariam patriarcham captiuum abduxerunt, & ligna Crucis Domini absportarunt. Adiciunt etiam, qui rituales libros composuerunt, Cosroem, vt sanctissimae Trinitati, in contumeliam christianorum, illuderet, domum caelo similem in Perside construxisse, atque a dextra parte Crucem, a laeva gallum, in medio semetipsum statuisse. ac se patrem esse, qui medius inter filium, & spiritum Sanctum sederet, dixisse. Postero anno Gregorius Patricium aduersus Duces Gisulfi filios, Hunnorum perfidiam adaequauit. Hic Opitergium, caeterasq. citra oppidum Foriulij ciuitates, nomine Imperatoris, administrabat. adolescentes autem Tatonem, & Caconem improvidos nactus facile se in insidias trahere posse, est arbitratus. Itaque simulata amicitia Tatonem se filium adoptare velle caedenda Longobardorum more barba dixit, atque ipsum propterea Opitergium accersiuit. Vbi vero credulus ille cum Cacone fratre, atque alio non indecoro comitatu urbem inuic, continuo portas iussit occludi, atque in eos a parata armorum multitudine impetum fieri. Quod vt Tato persensit, alacriter se cum suis ad praelium praeparauit, ac varia per vicus, & fora urbis proelia, eaq. haud incruenta commisit. verum superantibus oppidanis tandem ipse cum suis omnibus est extinctus. Gregorius capite Tatonis ad se delato ne perius videretur, barbam praecidit. Hoc nuncio accepto repente patruus eorum Grasulfus Ducatum inuasit, Rodoaldo, & Grimoaldo nondum satis virum ad imperandum propter aetatis imbecillitatem habentibus. Hi postea seuerum patri imperium aspernati ad Arichim Ducem Beneuentanum nutricium nuper suum se contulerunt. Eodem anno Eleutherius Exarchus infinita cum potestate Rauennam accessit. ac statim iudicio constituto quaestionem de caede Ioannis, & iudicum eius, seuerissimam habuit. quosq. eius flagitij auctores, aut participes comperit, supplicio capitali affecit. Inde Neapolim aduersus Consinium maturatum. Ex itinere Romam progressum, vniuersa ciuitas cum vexillis, atque exercitu obuiam effusa excepit. Vrbe inde digressus Neapolim adiit, eamque, cum a Ioanne excluderetur, ad motis castris oppugnare instituit. Vrbs mu-

616

nita

nita aliquandiu egregie se sustinuit. demum qui in praesidio erant, crebris praeliorum contentionibus fatigatis vna cum ipso Ioane venit in ditionem. Ioanni vita adempta. oppidanis venia data. Vrbi Dux alius est impositus. His rebus gestis elatus Eleutherius, quod scelus in aliis acerrime erat vltus, eodem mox se obstringere non est veritus. Quippe animo ad occupandum per occasionem Italiae dominatum conuerso, Raennam repetiit, & quod sine auxilio militum cogitata perficere se non posse cernebat, integrum exercitui stipendium mira benignitate persoluit; atque eos omni humanitatis genere sibi adiungere instituit. Dum haec ille animo agit, pontifex, Deus dedit, vi Idus Octobris ex hac vita decessit. Tum vero occasionem sibi praebitam Romanae vrbis occupanda ratus, dum ciuitas nouo pontifici creādo studeret, exercitui profectio- nem indixit. verum, vbi Bonifacium Quintum celerius, quam putarat, suffectum audiuit, benignè milites allocutus ingentium spe praemiorum corruptit, atque eis patientibus titulum Regis assumpsit, ac protinus Romam ducere quasi ad insignia accipienda, contendit. Ceterum, cum Luceolos peruenisset, milites cōcepti flagitij turpitudinem auersati, defectionem fecerunt, ac tumultu concitato ipsum, tanquam maiestatis cōpertum, manifestumq. tyrannum, ix Kal. Ianuarij occiderunt, Raennamq. reuersi caput eius ad Imperatorem crimine palam facto, miserunt. postero die in ipso Nataliciorum solemni, Bonifacius pontifex consecratus est. Ciuitas consilio; atque exitu Eleutherii cognito ingenti laetitia triumphauit. Eodem anno Candiano Gradeni patriarcha mortuo, suffectus est Epiphanius notariorum primicerius. & postero, Ioanni Quarto archiepiscopo Raennati, Ioannes Quintus. Tumultibus Italicis perlatis in Graeciam, excitatus Heraclius in locum Eleutherii Isaacium Patri- cium Exarchum ad gubernandam Italiam destinauit. Idem quotidianis cladibus, quas Persae christianorum inferebant prouinciis, irritatus, legatos ad Cosroem regem de rerum compositione misit. à quo cum responsum tulisset, se christianis non ante parsurum, quam illi Crucifixo abnegato solem adorare cōpissent, bello ipsum vindicare constituit. Itaq. vt quietiore animo in eam vnam curam incumberet, postero anno legatos ad Cacanum Hunnorum, qui in Thraciam cum exercitu venerat, de pace misit, cumq. eam se daturum Cacanus ostendisset, regio assumpto comitatu ad eam firmandam processit. verum insidiis petitus relictis regalis opulentiae impedimentis in vrbem refugit, ac sequenti anno, qui fuit à Christo nato sexcentusimus vicesimus, ne quid hostile domi ad Persicum bellum contendens relinqueret, rursus eam & petiit, & impetrauit. Eo anno Persae Anastasium Persam, Christianis iam sacris imbutum, monachumq. comprehenderunt, & post acerbissimos cruciatus manu appenderunt, ac demum truncato capite vna cum aliis septuaginta sacro

marty-

martyrio affecerunt. Huius deinde ossa miraculis praefulgentia Romam delata sedem ad Aquas Saluias tenuerunt. Postero anno, vt narrat in Vita S. Eustasij Beda, Agrestinus monachus Luxouiensis, relicto abbate suo Eustasio venit Aquileiam, atq. ecclesiam illam nactus ab ecclesia Romana propter tria Chalcedonensis Concilij capita dissidentem, se dissidij eius defensorem exhibuit, ac venenatam super ea re epistolam per Auri- um Adualdi regis notarium ad Bobiensem abbatem Attalam scripsit. Heraclius, vt bellum Persis inferret, exercitum traduci in Asiam iussit, ac proximo anno, peracto Paschate, & ipse traiecit. ac per quinque continentes annos bellum cum Cosroe rege prosperè administravit; praefectis eius occurrentibus multis praeliis profligatis. Eo anno in Italia Epiphani- um patriarcham Gradensem, Fortunatus, & Bonifacium pontificem vii Kal. Nouembris extinctum Honorius exceperunt. Proximo, Eusebius ad regem Adalualdum magnis de rebus ab Heraclio venit legatus. Is, cum apud regem familiariter ageret, siue iussum Imperatoris, siue consilium suum sequutus, Adalualdo è balneo exeunti poculum specie salutiferum dedit. quo epoto rex desipere, ac planè mentis impos esse instituit. Quod vbi sensit Eusebius, ipsum & iuuenem, & amentem impulit, vt propriae securitatis causa principes Longobardorum è medio tolleret. Cœpta inde cæde, ac iam duodecim è primoribus interemptis, ne malum longius serperet, & quasi lentæ tabis contagione sensim ad singulos perueniret, veriti Longobardi, ipsum tyrannum, non regem agere criminati sunt, ac postero anno tumultu excito, regno cum regina matre Theodelinda exegerunt. atque in eius locum Arioaldum Ducem Tau- rinatum suffecerunt, cui Gundeburga Adalualdi regis soror, erat matrimonio copulata.

FL. ARIOALDVS REX.

Qvo facto ingens subito in Regno est coorta seditio, vniuersis siue sacris, siue profanis proceribus in duas partes distractis, atque aut huic, aut illi adiunctis. Quippe Arioaldum episcopi Transpadani complexi, alios etiam in suas partes traducere contenderunt. Honorius autem pontifex, atque eius hortatu Isaacius Exarchus, siue Theodelindæ studio incitati, siue Arioaldum, vt Arriana labe infectum auersati, Adalualdum sibi susceperunt defendendum. Isaacius etiam ipsum exercitu in regnum reducere est conatus. Honorius autem, cum episcopos Transpadanos audisset nobilibus magnopere suadere, vt deserto contra iusiurandum Adalualdo, se ad Arioaldum conferrent, postero anno ad Isaacium scripsit, vt Adalualdo restituto, aduersæ factionis episcopos Romam ad dicendam causam mitteret. Eæ litteræ adhuc seruantur apud Iuonem. De- latum est ad nos, episcopos Transpadanos, Petro Pauli filio suadere conatos

esse,

esse ut Adalwaldum regem desereret, Arioaldoq. tyranno se applicaret. Quamobrem, quia Petrus prauis eorum consiliis respuit obedire, et sacramenta regi Agoni Adalvaldi patri prestita, sanctè cupit seruare; et quia hoc Deo, et hominibus est ingratum, ut qui tale facinus vindicare deberent, eorum ipsi suafores existant, rogamus vos, ut postquam Adalwaldum diuino in regnum, ut speramus, auxilio reduceritis, predictos episcopos Romam mittere velitis, ne scelus impunitum eiusmodi relinquamus. Ceterum, cum Adalwaldum Isaacius non reduxisset, Arioaldus regnum obtinuit. Hic pacis cum Romanis seruatae laudem tulit, verum hæresi Arriana colenda eam penitus obscurauit. itaque sequenti anno, quamquam certum Beda huius historiae auctor occultat, Bilidulfum monachum Bobiensem ab illa animi prauitate malè multauit. Quippe Bilidulfus ab Attala abbate Papiam missus, forte in ipsum incidit. quo conspecto rex ad suos conuersus dixit; Hic de Columbani monachis est, qui Arrianis salutantibus, abnuunt respondere. Inde iocabundus saluere monachum iussit. Cui monachus, *Grata mihi salutatio tua esset, nisi tu seductoribus tuis, et nefariis de Christo Deo doctrinis assentires, verum ineffabilem in vna Deitate unitatem assereres.* Quæ cum audisset rex, indignatione accensus, Bone Deus, inquit, cur ministrum non habeo, per quem intemperantem huius monachi procacitatem vlcisar. Cui vnus è stipatoribus; Atqui ego summo studio præstabo operam, inquit. Et, annuente rege, primis tenebris monachum ab amico se recipientem, solus solum adeptus vulneribus multis affecit. ac nemine exaudiente, aut vidente, pro exanimi in via reliquit. Haud ita multo post amicus vicem monachi sub noctem domum repetentis sollicitus venit, & cum eum humi iacentem reperisset, perinde ac si sopore oppressus esset, excussit. Quo motu monachus graui quasi è somno excitatus, surrexit incolumis, & cum familiari ad monasterium reuersus se à latronibus pro mortuo relictum, tamen innoxium euasisse narrauit. Qui vero tanti patrator facinoris fuerat, mox à demone correptus, vltro suum flagitium prodidit. Qua re palam facta vox in populo increbuit, talem exitum manere omnes, qui aut monachis Bobiensibus nocuissent, aut Arrianis hæreticis studuissent. Arioaldus autem de salute sua sollicitus abbatem Attalam adiit, ac percussore tradito, ut ignosceret, postulauit. seq. in auctoritate eius futurum, si munera sua recepisset, ostendit. Quæ aspernatus Attala, monachis tamen, ut pro salute scelerati hominis supplicarent, admonitis, ipsum pristinae sanitati restituit. Sequenti anno Theodelinda regina, cum summo se deiectam regni fastigio cerneret, nec spes vlla recuperandæ dignitatis extaret, mœrore, ut verisimile videtur, extabuit, femina cum propter ceteras animi, corporisq. virtutes, tum maximè propter flagrans Catholicæ fidei studium omni litterarum laude dignissima, nec solum regno Italiae, cuius

orna-

ornamenta, atque insignia ipsi penè vniuersa debentur, sed etiam grauissimo ipso S. Gregorij testimonio inter claras, ac memorabiles mulieres numeranda. Fortunato patriarcha Gradeni mortuo, suffectus est Primigenius ab Honorio pontifice consecratus. Idem annus nobili victoria Persica, & Cruce Domini recuperata apud Christianos fuit clarissimus. Heraclius continuis victoriis superiorum annorum elatus sexto demum cum exercitu sese in Persidem intulit. ac Razastem præfectum regis magno prælio superauit. Cuius rei terrore perculsus Cosroes, ut aduentum eius vitaret, ex regia Dastagardæ præcipiti se fuga proripuit, ac Ctesiphontem prætergressus ad Tigrim contendit. Sarbarus præfectus, & Siroes filius, cum priuatis se prouocatos iniuriis quererentur, ab eo defecerunt. Siroes patre per insidias capto, ac vita spoliato regnum, quod ille ad alterum filium traducere volebat, inuasit. ac statim pacem cum Heraclio fecit, atque omnes christianos vnà cum patriarcha Hierosolymorum captiuos dimisit. Tum vero instante Heraclio sanctissima ipsa Dominicæ Crucis ligna sunt restituta. Quo spolio nullum putans Heraclius esse opimius, sequenti anno, quo Asterius in Italia ecclesiam Mediolanensem accepit, ex Perside Constantinopolim rediit, & quidem, quod prætermittendum non videtur, in itinere à Mahometho Sarracenorum principe ad se veniente, & quædam postulante, honoribus haud mediocribus cultus. Hic est Mahometus ille, homo Arabs, qui noua religione ex Iudaica, atque hæretica christiana conflata, rudes Sarracenorum animos imbuit, ac primum pro vate habitus, deinde exercitus Imperator effectus, christianis bellum in Oriente inexpiabile intulit, ac primum nomen, & arma Sarracenorum, quæ post maxima nostra pernicie claruerunt, in lucem produxit. Exceptus est Constantinopoli Heraclius ingenti omnium gratulatione, atque lætitia ciuibus obuiam vniuersis effusis, ac viis floribus, & festa fronde, quibus ingrediebatur, ornatis Proximo, Constantinopoli profectus Hierosolyma adiit, ac Crucem, & patriarcham fedi, atque honori suo restituit. In ritualibus inuenio, cum equo insidens ad urbem accessisset, portam suam sponte esse oclusam. Cuius rei admiratione attonitus, dum causam quærit, vocem è caelo audiuit, *Regem regum non ita Hierosolima esse inuectum.* qua audita extemplo se ex equo deiecit, ac nudis pedibus, porta vltro patente, intrauit. Factum est autem, ut multorum morbis ad Crucis recuperationem sanatis Ecclesia diem festum in eius honorem instituerit, quem *Crucis Exaltationem* vocant. Heraclius Iudæis vrbe pulsus Edessam recepit, eamq. Catholicis tradidit, quod Nestoriani à Cosroë acceptam tenerent. Inde Hieropolim adiit, vbi de morte Sirois regis Persarum accepit. Iam Arioaldus aduersus Bobienses monachos sanctitate eorum perspecta mitior erat factus. Itaque Bertolfo Attalæ successor, eximium hoc anno officium

ono

H præsti-

praestitit. nam cum Procus Derthonensis episcopus, monasterium sibi subiicere cupiens vicinis sollicitatis episcopis regem consulisset, ipse respondit, videndum esse, num monasteria procul ab urbibus sita, fas esset episcopis esse subiecta. & à Bertolfo abbate super eadem controuersia, quid sentiret, interrogatus, rem synodali iudicio permittendam esse asseruit. quærente vero nuncio, si res ad pontificem deferretur, num abbati, an episcopo esset suffragaturus, minime vero, inquit, fauebo eis, qui negotium famulis Dei faceffunt. Tum Bertolfus miratus, regem tam benigne de se esse loquutum, petiit, vt auxilio sibi suo proficisci Romam liceret. eoq. impetrato Honorium pontificem adiit, ac causam suam edocuit. Honorius causa, & disciplina monachorum percepta, collaudatis eis concessit, vt in pristina libertate manerent, atque Arrianam perfidiam acriter insectari perseuerarent. iusq. indulfit, ne quando Bobiense monasterium episcopali potestati esset obnoxium. Interim Italia, Ecclesiaq. bellicis a tumultibus quiescente, atque Honorio pontifice in restaurandis, atque ornandis factis vrbis ædibus insistente, noua seditio regiam Constantinopolitanam incessit. quæ postea ipsam etiam Italiam, Ecclesiamque Romanam grauissime perturbauit. Hæc fuit foedissima eorum hæresis, qui vnam in Christo Deo, atque homine voluntatem, atque actionem ponebant. quæ cum aliquot per annos orientales episcopos infecisset, ad extremum ipsos etiã Imperatores corrupit. qui post cum se à pontificibus Romanis pro officio castigari, & cum correctionem non admitterent, à corpore Ecclesiae segregari indignè ferrent, eoufque odio, atque animi impotentia processerunt, vt etiam nefarias ipsis sacrosanctis sacerdotibus insidias fecerint, eosq. palam tollere ferro, co-
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637

tione

tione iactata. Adalulfus quidam summo inter Longobardos loco natus reginam Gundebergam de stupro interpellare ausus, cum repulsam, conuiciumq. tulisset, veritus, ne ab ea proderetur, regem adiit, & secreti colloquij copiam nactus dixit, Tato Dux Etruriae consilia de nece tua cum regina communicauit, vt te sublato illam sibi cõiugio societ. Quibus verbis rex incensus ira subito prope amens, coniugem in arcem Amel-
 632
 633
 634
 635
 636
 637

H ij culpa

culpa Imperatoris accidit, sed clericorum, qui ea supprimunt, auaritiam. Existimari enim vix potest, quantas pecunias Honorius in Patriarchium Lateranense congesserit. quæ quid profunt, quando milites, qui earum constituti custodes sunt, nihil inde emolumentum capiunt, sed ibi sine ullo usu recondita conseruentur. Quin igitur itis, & quod clericorum malignitate negatur, id ipsum vestra fortitudine vindicatis. Quibus vocibus auditis milites acri aduersus Ecclesiam odio incitati subito ad diripiendum patriarchium discurrerunt, sed à clericis, qui cum armata iuuenum manu ad Seuerinum, re prouisa, coierant, magna animorum alacritate repulsi eò percurrere nequiuērunt. Hoc ubi vidit Mauricius, opinione sua lapsus milites aliquot in patriarchio quasi custodia causa locauit, atque ipse post triduum frequenti iudicum, qui consilio affuerant, agmine circumfusus accessit, ac pacis studio simulato diligenter ipsum vestiariū obsignauit. ac continuo Isaacium Exarchum de omni re transacta edocuit. Hoc nuncio excitus Isaacius repente tanto thesauro inhians Rauenna Romam aduolauit, & solemnihonore exceptus primores Ecclesiae, quasi superioris tumultus actores in exilium egit, ne quis esset, qui conatis occurrere suis aut posset, aut auderet. & post dies aliquot in Patriarchium profectus vestiariū totum exhausit, omni genere donorum refertum, quæ superiores Imperatores, Patricij, & Consules S. Petro pro salute animarum suarum ad pauperes subleuandos, redimendosq. captiuos obtulerant. Quas facultates cum Rauennam auertisset, partem inde ad Heraclium misit, pessime iam pridem de Romana Ecclesia promerentem. Eo profecto Seuerinus pontifex Kalendis Iuniis consecratus est.

FL. ROTHARIS REX.

EODEM anno Arioaldo rege sine virili stirpe mortuo Longobardi comitia creando regi habuerunt, ac Gundeburgæ reginæ mariti, regisq. optionem, vt ante Theodelindæ, dederunt. Illa Rotharim Harodum genere legit, ceteris virtutibus illo loco dignissimum, verum hæresi Arriana, quam maiore, quam adhuc quisquam alius, ope defendit, imbutum. Erant citeriore in Italia duæ inter Longobardos prouinciæ adhuc Imperatoriæ ditioni subiectæ. Alpes Cottia, & Opitergium cum omnibus oppidis vsq. Taruisium. Has regno Longobardorum adiungere Rotharis cupiens postero ineunte anno Cottias alpes cum infesto exercitu iniiit, ac primo aduentu non solum prouinciam Imperatori eripuit, sed etiam opulento, quod ibi antiquitus possidebat, patrimonio exiit. Inde terrore belli in Venetiam trās lato Opitergium, & cetera, quæ diximus, loca ad deditionem coegit. Exarchus autem, postquam maturè exercitū se ad ea loca adducere non posse animaduertit, haud tamen sibi committendum existimauit, quin, quam maxima posset, ope in proximos re-

gis fines irrumperet, atque omnia terrore, ac tumultu repletet. Itaque Rotharis, postquam cum recepta Perusia ingenti cum exercitu ad Æmiliam properare accepit, quanta maxima assequi celeritate potuit, ei sese obiecit. & ad Scultemnam annem Mutinensem, ipsius prouinciæ finem, nactus sine cunctatione in certamen descendit. Ibi collatis signis octo millia Romanorum occisione occisa. reliqui præcipiti se mandare fugæ coacti. Ea pugna finis inde omnium inter Exarchos, regesq. bellorum vsq. ad Luitprandi tempora fuit. Primores Opiterginorum amissa patria antiquos Venetos imitati & ipsi se ad æstuarium contulerunt. atque ad Plauis amnis ostia euecti locatis sedibus urbem ex Magni episcopi sui auctoritate sibi condiderunt. quam à nomine Imperatoris Heracliam nominarunt, Agrestes homines aliquot cum pecoribus sequuti, cum Heraclia contineri muris non possent, alium sibi locum ulterius muniuerunt. eumq. Equilium appellarunt. Qua re animaduersa Paulus episcopus Altinas Torcellum, & Paulus Patauinus Metamaucum sedes suas catholicas traduxerunt. atque ea omnia Seuerini pōtificis comprobata auctoritate sunt. Seuerino inde per Augustum mensem morbo absumpto Ioannes Quartus Dalmata pontificatum accepit. Hunc demum Heraclius à Sophronio Hierosolymorum patriarcha comminatus de vna Christi voluntate consuluit, atque acrem à sanctissimo viro de eiusmodi opinionis peruersitate obiurgationem rettulit. itaque pudore affectus, cum neq. susceptum errorem abiicere vellet, neq. aspera Catholicorum sustinere conuicia posset, edictum proposuit, ne quis vnā, nēue duas in Christo voluntates assereret. Mortuo Sergio patriarcha Pyrrhus vt ecclesiam, sic opinionem eius accepit. Ioannes autem pontifex Istros, ac Dalmatas, qui captiui apud hostes tenebantur, missa per Martinum abbatem pecunia redemit. & reliquias sanctorum martyrum Anastasij, Venantij, & Mauri, ne à barbaris incumbentibus dissiparetur, è Dalmatia Romam traduxit, atque ad fontem Lateranensem æde condita collocauit. Postero anno Sarraceni Mesopotamiam, & sequenti, qui fuit sexcentessimus quadragesimus, pulso rege Hormisela regnum Persarum armis occuparunt. Ioanni pontifici mortuo Theodorus homo Græcus est subrogatus. Proximo Heraclius è vita decessit. Imperium autem primū Constantinus filius, deinde eo intra paucos menses mortuo Heracleonas excepit. Eo anno grauis alius à Mauricio chartulario Romæ tumultus est concitus. is ab Isaacio Exarcho alienatus cū iisdem, per quos ante Lateranensem ecclesiam diripuerat, aduersus Isaacium coniurauit. accitisq. ex omnibus finitimis ditionis Romanæ castris hominibus Isaacium regnum affectare infimulauit, atque ob id solemniter eos sacramento adegit, se nunquam in eius auctoritate futuros. Quod ubi accepit Isaacius, haud mediocriter re nec opinata percussus continuo Romam Sa-

cellarium cum secretis mandatis, atque expedito militum robore, ingentiq. vi pecuniae misit. Is urbem ingressus palam iussit edici, se veniam, ac pecuniam iis, qui Mauricium reliquissent, & ad se transfissent, daturum. Quo audito confestim milites, ac iudices, qui se Mauricio dederant, ad Sacellarium transferunt. ac totos eius se iudicio permiserunt. Mauricium autem, qui cum paucis in aedem D. virginis ad Praesepe confugerat, Sacellarius consequutus, ipsum cum sociis comprehendit, & per vim inde abstraxit. atque ad extremum omnes boia in ceruices inducta Rauennam perduxit. Cum autem Ficoclas venisset, locum XII millibus passuum ab urbe distantem, ibi iussu Isaacii Mauricio caput abscidit, idque summa hasta praefixum Rauennam detulit. Quo conspecto Isaacius haud leuiter gauisus ipsum in Circo summo in stipite prodendi exempli causa iussit locari, socios vero eius in custodiam tradidit maturius de illorum supplicio statuturus neq. ita multo post ipse obiit repentina morte oppressus. Quae ubi palam facta est, illi effracto carcere e custodia euaserunt. ac domos quisque suas salui repetuerunt. Postero anno constans Heraclij nepos, pulso Heracleona, a senatu ad Imperij fastigium est elatus. Is Isaacii morte accepta Theodorum Calliopam patricium successorem ei constituit. Pyrrhus patriarcha Constantinopolitanus maiestatis crimine urbe pulsus, Romam venit. atque in basilicam S. Petri ingressus tabulas manu sua subscriptas apostolicae fedi, praesente clero, populoq. vniuerso, obtulit, quibus omnia condemnabat, quae a se, aut a decessoribus suis scripta, aut acta aduersus Catholicam fidem fuissent. Qua re peracta magnus ei a pontifice honor est habitus. Nam & munera eum populo diuidere, atque in sella assidere iuxta altare permisit. in Graeciam inde reuersus, cum in eundem impietatis morbum deintegro incidisset, pontifex sequenti anno iuxta ira incensus, clerum, & sacerdotes in eandem aedem vocauit, & dirum in ipsum anathema contorsit. & ubi per litteras ad sanitatem non potuit reuocare, episcopi ei quoque officium abrogauit. Pyrrho abdicato Paulus eiusdem assertor opinionis eam dignitatem iniuit. Erat annus, postquam Longobardi in Italiam venerant, septuagesimus sextus. quam ad diem ipsi sic vixerant, vt legibus nullis scriptis, verum veteribus scitis vsu quotidiano, ac repetita memoria conseruatis obtemperarent. Huic igitur incommodo occurrere Rotharis cupiens omnia scita collegit, ac multis nouis decretis reip. salutaribus aucta, in Tabulas rettulit, quas Edictum vocauit. atque hoc anno x. Kal. Decembris Papiae publicauit cum hoc proemio. *Incipit edictum, quod renouauit cum primatibus meis iudicibus, ego in Dei nomine Rotharis Rex, vir excellentissimus septimus decimus Rex gentis Longobardorum anno Regni mei, Deo propitio, octauo, etatisq. meae tricesimo octauo, indictione secunda, & post aduentum in provinciam Italia Longobardorum, ex quo*

Alboinus

Alboinus tunc temporis Rex procedente diuina clementia aduenit, anno septuagesimo sexto, feliciter, datum Ticini in Palatio. Quanta pro subiectis nostrisq. nostra fuerit sollicitudinis cura, vel sit, subter adnexatio, & norma declarat. Tam propter assiduas praecipue fatigationes pauperum, quam etiam propter superfluas exactiones ab ijs, qui maiorem virtutem habent, quos vim pati cognouimus, ob hoc considerantes Dei omnipotentis gratiam, necessarium esse perspeximus, praesentem corrigere, & componere legem, quae priores omnes remoueat, & emendet, & quod deest adiciat, quod superfluum est, abscindat, in vno prauidimus volumine complectendam. quatenus liceat vnicuique salua lege, ac iustitia quiete viuere, & propter operationem contra inimicos laborare, suosq. fines defendere. Conclusio vero talis est. Praesentis vero nostrae dispositionis edictum, quod Deo propicio cum summo studio, ac summis vigiliis, ac caelesti fauore praestitis inquirentes, & rememorantes, antiquas leges patrum nostrorum, quae scriptae non erant, condidimus. Et quae communibus omnium gentis nostrae utilitatibus expediunt, pari consilio, plerique consensu cum primatibus principibus cunctoq. felicissimo exercitu augentes constituimus, & in hoc membrano scribere iussimus, pertractantes, & sub hoc tamen capitulum reseruantes, vt quod adhuc diuina annuente clementia per subtilem inquisitionem de antiquis legibus Longobardorum tam per nosmetipsos, quam per antiquos homines memorare poterimus, in hoc Edicto subiungere debeamus, addentes quin etiam & pergaethix secundum ritus gentis nostrae confirmantes, vt sit haec lex firma, & stabilis, quatenus nostris felicissimis, & futuris temporibus firmiter, & inuolabiliter ab omnibus nostris subiectis custodiatur. Et hoc addimus ac decernimus, vt causa, quae finita sunt, non reuoluantur: quae autem finita non sunt, a praesente vicesima secunda die mensis huius Nouembris inchoata, aut orta fuerint, per hoc edictum emendentur, ac finiantur. Et hoc generaliter damus in mandatis, ne aliqua fraus per vitium scriptoris in hoc Edicto adhibeatur. si aliqua fuerit intentio, nulla alia exemplaria credantur, aut suscipiantur, nisi quod per manus Answaldi notarij nostri scriptum, aut recognitum est, & reuisum, quia per nostram iussionem scriptum est. Postero anno Paulus patriarcha palam vnam in Christo voluntatem docere instituit, & cum multos alios, tum in primis Constantem ipsum Imperatorem corrupit. Qua re cognita Theodorus pontifex ipsum per legatos suos identidem, vt rectam fidem amplecteretur primum admonuit, deinde, ubi pertinaciter in sua opinione permanentem audiuit, pro potestate, atque officio acriter etiam obiurgauit. Vbi vero inania omnia esse officia animaduertit, ad extremum sequenti etiam anno patriarchali honore priuauit. Proximus Martiniano antistiti Aquileiensi mortem, Felici vero eam attulit dignitatem. Paulus patriarcha decreto abdicationis suae accepto, qui susceptum deponere errorem debuit, ignominiae dolore accensus, eumulauit. siquidem, vt fidem catho-

licam

licam de duabus Christi voluntatibus vehementius oppugnaret, typum Imperatori proposuit, in quo falsò ex sanctorum patrum auctoritate docebat, neq. vnam, neq. duas in Christo voluntates versari. quod hæreticus adhuc nemo censuerat. quin etiam longius insania, furoreque prouectus, altare sedis apostolicæ, quod erat in ædibus Placidiaë consecratum, diripuit, & legatos pontificis de more ad sacram hostiam adorandam, atque accipiendam adire prohibuit. Constans autem ab illo inductus eisdem pontificis legatos grauib. sese monitis sapius à tanta turpitudine reuocare conatos, ceterosq. catholicos simul inuasit, atque alios carceribus, alios verberibus, partim exilio, partim aliis detrimentis affecit, & per totum Orientem subinde crudelissimè diuexauit. Quæ dum impune patrantur, sequenti anno Theodorus pontifex moritur, atque in eius locum Martinus domo Tudertinus sufficitur, vir sanctitate, & constantia incredibili præditus. Is xvi. Kal. Octobris consecratus his nunciis acceptis, primo quoq. tempore furenti tanto sibi occurrendum incendio existimauit, ac statim omnibus Italiae episcopis concilium Romam in certam Postero anno diem indixit. Cum ad constitutam diem centum quinq. episcopi conuenissent, eos exemplo Symmachi pontificis Lateranensi in basilica Saluatoris cogit, Indictione septima, mense Octobri. ac relatione de Monotheletarum opinione facta, rem ad diligentem disquisitionem adduxit. Eodem anno Rauennas ecclesia rursus à Romana defecit, auctore antistite Mauro, qui Bonò ex humanis rebus crepto, successit. Ille vero cum insita ingenio superbia inflatus, tum opportuno Constantis Imperatoris fauore subnixus, neq. consecrationem, neq. pallium à pontifice sumere voluit, verum illam à tribus suffraganeis suis, hoc ab Imperatore accepit, ac suffraganeos suos iniussu pontificis consecrauit. Ex quo per multos post annos Ecclesia Rauennas hæresi, quam vocabant Autocephalam laborauit. Arichis Dux Beneuenti post annum, quam Ducatum acceperat, quinquagesimum, diem extremum expleuit, atque Aionem filium Ducem reliquit, verum, quia parum recti sensus erat, Rodoaldo, & Grimoaldo Gifulfi, quondam Foroliuensis Ducis filijs, apud se agentibus commendauit. Iam pridem Constans concilium aduersus se à Martino indictum acceperat; itaque infesta illius decreta horrescens, ac remedium ei malo aliquod quærens Olympium cubicularium suum, ad se vocauit, atque ita dixit. Perge in Italiam Exarchi auctoritate ornatus, & quoscuq. nactus eris episcopos, aliosq. nobis in typo à Paulo, antistite edito, assentientes, subscribere iube. & si Romanum exercitum huic sententiæ astipulantem, vt Platon exarchus ostendit, inueneris, Martinum, etiam ipsum, qui in hac vrbe fuit apocrifarius, idem facere coge, sin minus, quiesce, donec, provinciam obtinueris, & exercitum maiorem Romano, Rauennatiquè confeceris.

Quod

Quod si aperte vi septum aditum senseris, Martinum ipsum per aliquam doli commentationem aggredere. His mandatis instructus Olympius postero anno Romam, concilio nondum dimisso, venit. atque in conspectum progressus pontifici, atque episcopis Imperatoris mandata de typo à Paulo edito comprobando exposuit. Postquam autem ea contemni, ac diserte repudiari ab omnibus magno animorum consensu vidit, quod erat secundum, armato exercitu terrorem, ac diffidium patribus inferre tentauit, verum ne ita quidem conatus successit. Quibus rebus cognitis pontifex, vt concilium quam maturime perageretur, elaborauit. Itaque ad extremum re diligenter excussa decretum aduersus Monotheletas ex patrum omnium auctoritate compositum, ac certorum scribarum manu descriptum per omnes Orientis ciuitates dimissum est. Cyrus, Sergius, Pyrrhus, & Paulus nominatim damnati. Eodem anno Sclauis, & Sarraceni diuersis è partibus Italiam inuasert, Sclauis ex Dalmatia, quam occuparant, Sypontum classe appulsi Apuliam, Sarraceni ex Africa ad littora Siciliae delati ipsam insulam populationibus, & incendijs vastare, ac Christianos in seruitutem abstrahere insisterunt. Sclauorum incursum vbi Aio Dux Beneuentanus cognouit, tumultuarijs cohortibus aliquot sumptis, raptim eò imprudentibus tutoribus suis occurrit. Sed proelio commisso incautus ab eis circumuentus occisus est. Eo mortuo Rodoaldus cum validiore manu superueniens Sclauos victoria ouantes inuasit, atque eis profligatis Aionis necem fortissime vindicauit, ac Ducatum inde Beneuentanum excepit. Interim Olympius decreto concilij cognito, grauissimè perturbatus, quod vltimum erat iussum, sese ad ipsum tollendum per fraudis machinationem Martinum conuertit. Iam appetebat solemnis Nataliciorum Domini dies, qui anni sexcentissimi quinquagesimi principium erat futurus. quo die pontifex antiqua cæremonia ad basilicam Præsepis nocturnum Deo sacrificium facit. Eò igitur Olympius solemnibus simulata religione perrexit. & spatharium suum, quid facere præsentem vellet, admonuit. Vbi vero venit hora, qua pontifex sacratum Domini corpus in eam vnam curam intentus, porrecturus de more Exarcho erat, spatharius, vt erat iussus, ad illum feriendum strictum, præparatumq. gladium extulit, verum diuina voluntate subito luminibus captus, propositum tenere non potuit. Qua re percussus Olympius postea pontificem allocutus secreta, quæ habebat à Constante, mandata aperuit, ac nefarij conatus sui veniam postulauit, ad omnia se illius obsequia paratum esse pollicitus, cuius caput diuino auxilio custodiri inanis suus argueret Nataliciae noctis conatus; cui Martinus, Ego vero te in gratiam summa voluntate recipiam, inquit, si in hoc consilio, voluntatique meæ parueris, vt exercitum in Siciliam primo quoq. tempore ducas, ac pulsus, deletisque, qui ibi sæuiunt, Sar-

I racenis

651 racenis Siculum populum acerbissima seruitute eripias. Quod se facturum Olympius dixit, ac paratis copiis eò traductis assiduis proeliis premere Sarracenos perrexit. Eodem anno Rodoaldus Dux Beneuentanus moriens Ducatum fratri Grimoaldo reliquit. Postero Olympius, cum ingenti labore, ac multo suorum sanguine Sarracenos Sicilia deturbasset, morbo, quem ex labore contraxerat, periit. Constans conatu suo lapsus, quod per Olympium vita Martinum spoliare non potuisset, magno dolore tulit, neq. tamen proposito suo deterritus, Olympij morte accepta, Theodorum Calliopam accersuit, atque, ut iterum Exarchus in Italiam iret, atque omni arte Martinum capere, & ad se transmittere conaretur, iniūxit. Eo anno Rhodum Sarraceni ceperunt, ac colossum Solis fama nobilitatum ad terram deiectum deleuerunt.

FL. RODOALDVS REX.

652 PROXIMO, Rotharis rex Rodoaldo filio rege relicto vita cessit, legibus à se latis, & bello prospere gesto insignis. & quidem vir inter paucos numerandus, nisi ingentia fortitudinis, ac iustitiæ decora vna Ariana perfidia maculasset. Rodoaldus ut belli causam pacis cupidus non quæsiuit, sic patria labe pollutus Catholicos episcopos variis afficere detrimentis perrexit. Theodorus autem Exarchus fraude sibi capiendū Martinum cum statuisset, Romam simulata itineris causa concessit, ac solemni cum pompa ingressus de more in basilicam Lateranensem processit, ut Martinum adoraret ibi ex composito assidentem. Vbi vero ad illum peruenit, extemplo, signo quod constitutum erat, accepto, intromissi satellites ipsum omnia alia suspicantem corripuerunt, ac nemine propter armatum circumstantem exercitum opem ferre audente in custodiam tradiderunt. Qua re vulgata ingens subito terror, ac magna trepidatio inter Catholicos orta. Missus inde sub custodia Constantinopolim pontifex curas quoque, ac sermones hominum grauiores exciuit, plerisque superiora pontificis Vigilij tempora, clademque illam Ecclesiæ memorantibus, atque ad præteritorum malorum recordationem plane horrentibus. Constans Martino capto, & ad se perducto lætatus ipsum Ponticam Chersonis in insulam relegauit. atque ibi teterrimum condidit in carcerem iussit. Martinus ætate, ac dolore Ecclesiæ pereuntis confectus diu miseriam, fæditatemq. carceris sustinere non potuit. Itaque postero anno rerum omnium difficultatibus afflictatus pridie Idus Nouembris decessit, sanctitate. & miraculis ita fulgens, ut dignus habitus sit, qui in Sanctorum numerū ab Ecclesia referretur. Vacauit inde pontificia sedes, donec certus de ipsius obitu nuncius est allatus. Tum vero III Idus Augusti pontifex in eius locum Eugenius factus. Eo anno Constans Constantinum filium cognomento Pogonatum consortem sibi asciiuit

Impe-

655 Imperij. Proximo Petrus patriarcha Constantinopolis in locum Pauli mortui subrogatus est. Hic obsequio, ut Catholicos falleret, simulato Synodicam ille quidem, ut moris erat, de fide sua ad sedem apostolicam misit, verum obscuram adeo, atque perplexam, ut vnam ne, an duas in Christo voluntates statueret, iudicari non posset. Quam ubi clerus Romanus legit, qui fuit semper in tuenda disciplina Catholica constantissimus, stomacho, atque iracundia sic exarsit, ut neq. illam accipere voluerit, & pontifici sacrificium se ad Præsepe interdicturum minatus sit, nisi promitteret, se nunquam illam approbaturum.

FL. ARIPERTVS REX.

656 SEQUENTI, Rodoaldus rex à Longobardo, cuius vxori stuprum intulerat, interfectus est. Quod ubi Longobardi cognouerunt, quia virilis stirps eius nulla supererat, continuo nouo creando regi comitia habuerunt, ac summis studiis regnum ad Aripertum, Gundoldi Theodelindæ fratris filium, detulerunt. Huius item res gestæ nullæ commemorantur. Catholica vero doctrinæ deditus fuisse existimatur. Eodem etiam anno Asterius archiepiscopus Mediolanensis, & postero Eugenius pontifex Romanus vitæ finem fecerunt. Fortis ad archiepiscopatum, Vitalianus ad pontificatum euecti. Vitalianus consecratus legatos de more cum synodica ad Imperatores misit, qua se pontificem designatum significauit. Principes legatis benignè acceptis & priuilegia Romanæ Ecclesiæ renouarunt, & codices Euangeliorum auro, gemmisque distincto beato Petro insignis loco muneris remiserunt. Idem Maurum archiepiscopum Rauennatem auctoritatem pontificiam præ superbia recusantem ad se vocauit & venire detrectantem à sacris amouit. Maurus autem eousque furoris processit, ut eadem in Vitalianum tela retorserit. Quin etiam Ferraria, quam à Smaragdo mænibus cinctam fuisse supra commemorauimus, incolarum iam multitudine aucta, ab eodem Vitaliano, episcopi dignitate ornata est. Marinus episcopus datus duodecim ei vicos (Massas appellarunt) attribuit. Aripertus autem rex Papiæ oratorium D. Saluatoris extruxit, idq. possessionibus eximiis honestauit. Per eodem etiam annos clara Ioannis episcopi Bergomatis fama enituit. Hic Arrianos Bergamo expulit, & Ferram oppidum ad Catholicam fidem traduxit, ac sacello beati martyris Alexandri constructo ornauit. & Ioanni Bono Mediolanensi archiepiscopo, qui anno sexcentesimo quinquagesimo nono iniiit, familiaris admodum fuit. eiusque auxilio opportune summisso, sæpe Arrianos incessit, homo tantæ sanctitatis, ut aliquando, cum Mediolano Bergomum se referret, Abduam amnem siccis insignitus pedibus pertransierit. Anno inde sexcentesimo sexagesimo Felici antistiti Aquileiensi Ioannes II, & postero, quantum colligi coniectura

I ij licet,

licet, Grafulfo Foroiulienfi, & Teudolapio Spoletano Ducibus Ago, & Zotho fuffecti. Eo quoque Aripertus rex vita functus est, Pertharito, & Gundeberto filiis regni heredibus institutis. quorum Pertharitus Mediolani, Gundebertus Papiæ confedit.

FL. PERTHARITVS. & FL. GVNDEBERTVS

FRATRES REGES.

VARIIS inde intestinarum discordiarum procellis Longobardorum agitari regia cœpta, multum vt firmitatis, sic etiam dignitatis nõ sine magno Italiæ damno amisit. Omnis verò principium labis ab immoderata dominandi libidine ortum. Quippe Gundebertus sua sorte non contentus cum fratre de regno contendere, eumq. inde deicere institit, atque adeo in eo perseueravit, vt, quod se viribus suis tentare vix posse vidit, id aliena sibi virtute obtinendum existimarit. Nam Garibaldum Taurinatum Ducem ad Grimoaldum Beneuentanum petitem auxilium misit, sororemque se, si enixe ab eo iuaretur, nuptui daturum sponndit. Garibaldus profectus egregie legationem est ementitus. siquidem Grimoaldum non ad opem, vt iussus erat, ferendam acuit, sed ad regnum sibi ex opportuna fratrum discordia vindicandum. Grimoaldus ad nouam regni cupiditatem erectus auida continuò spe facilem totius rei exitum deuorauit, ac Romualdo filio Duce Beneuenti instituto, maximisque repente contractis & domi, & in itinere copiis, Papiam versus proficisci cõtendit. Vbi vero Placentiam venit, Garibaldum misit, qui præsentem suum regi aduentum prænuñciaret. Is à Gundeberto de ratione Grimoaldi ex dignitate recipiendi consultus, auctor ei fuit, vt honoris causa illum in regiam suam acciperet, quippe qui & auxilio sui veniret, & mox sororem eius sibi copulaturus matrimonio esset. quòd si de illius fortasse erga se animo dubitaret, lorica sub veste indutus occurreret. Quod cum Gundeberto probasset, tum ad Grimoaldum profectus perfide ipsum, vt sibi à Gundeberto caueret, admonuit. nam se compertum habere, illum occidendi ipsius causa cum lorica futurum. Credidit id Grimoaldus. Itaque, cum in regiam receptus per mutuam salutationem regis in amplexum venisset, vereq. eum, vt Garibaldus docuerat, lorica munitionem esse sentiret, id ad cædem sui paratū criminatus ipsum confestim gladio stricto confodit, ac ditionem eius inuasit. Ea re accepta Pertharitus, qui Mediolani regnabat, in timorem sui adductus, quanta maxima celeritate potuit, fugam arripuit, atque ad Cacanum Hunnorum se recepit, Mediolani Rodelinda vxore, & filio Cuniperto relicto. Garibaldus post Taurini ab amico Gundeberti merito in paschate interfectus.

FL. GRIM.

FL. GRIMOALDVS REX.

GRIMOALDVS Mediolano potitus auidè vtrumq. & Rodelindam, & Cunipertum arripuit, ac Beneuentum exilij causa transmisit. mox Papiam reuersus regnum, ipsis consentientibus Longobardis, excepit, ac nuptiis cum sorore Gundeberti ingenti omnium lætitia celebratis exercitum Beneuentum remisit, paucis dumtaxat optimatibus secum honoris causa retentis. Hinc in vnum Pertharitum conuersus, quo viuente ipse de regno semper sibi videbatur esse laboraturus, legatos ad Cacanum misit, obtestatum, vt Pertharitum è regno suo dimitteret; ni faceret, pacem cum Longobardis nullam sibi post hac futuram sciret. Hac de causa Pertharitum Cacanus suis cedere finibus iussit. Pertharitus, cum subsidium aliud nullum salutis occurreret, ad Grimoaldi clementiam sibi confugiendum existimauit. itaque in Italiam reuersus, cum Laudem peruenisset, Vnulfum ad eum vnicum amicum suum præmisit, qui de aduètu suo commonefaceret, ac supplex sibi veniam ab eo, & incolumitatem exposceret. Ea re cognita Grimoaldus misericordia tactus illum se summo studio recepturum esse respondit, atque hospitium Papiæ pro dignitate instrui, ac res necessarias expediri mandauit. Confluente inde ad eum visendi, ac salutandi causa frequenti Papiensium multitudine, in suspicionem, vt ante, regni ab amicis adductus, subito de sententia destitit, atque eum proxima nocte custodiri, & comprehensum interfici per dispositos ad id facinus homines imperauit. Forte accidit, vt amici beneficio Pertharitus id senserit. Itaque singulari Vnulfi industria, expedito fugiendi consilio, habitum permutauit, & custodibus deceptis noctu domo, atque vrbe per auersam partem, qua dispositæ vigiliæ nullæ erant, ad amnem euasit. atque arreptis, quos forte in pascuis nactus est, equis ipse cum comitibus ab Vnulfo datis Hastam primum, deinde Taurinum, amicas ciuitates appetiit. atque inde in Franciam transit. Fugam Perthariti cognitam Grimoaldus iniquè tulit, ita tamen, vt Vnulfo, cuius opera saluus aufugerat, non solum non succensuerit, verum præmia etiã propter fidem nauaram domino suo operam amplissime impertierit. ac magnifice collaudato liberam, & secum manendi, & Pertharitum sequendi fecerit potestatem. Perthariti misericordia rex Francorum comotus, postero anno aduersus Grimoaldum maximum in Italiam militū

662

titi

663

titi, vltra hostem persequuti non sunt, verum per ocium epulas instruxerunt, & cum avidius cibo, potuq. corpora ab omnibus hostium securi insidiis onerassent, quieti se tradiderunt. Quo cognito Grimoaldus post secundam vigiliam somno, vinoq. mersos adortus tantam eorum stragem edidit, ne paucos tantum reliquerit, qui nuncium cladis domum rettulerint. is locus non procul ab Hasta ab re ipsa Francorum est riulus appellatus. Postero anno Constans Imperator in Italiam venit. Eius perfectionis multae causae produntur, alij tristi Theodosij fratris viso deterritum, qui ab eo interfectus saepe se in quiete obtulerat, ac poculo sanguine pleno porrecto, vt biberet, inuitarat, terram inuisam relinquere voluisse ferunt. alij odio Constantinopolitanorum, quos propter haeresim a se auersos videbat, impulsum imperium Romam traducere cupiuisse. quidam cupiditate Longobardorum ex Italia pellendorum arsisse tradunt. inter quos est Anastasius, & Paulus, quos sequi libet. Ineunte igitur vere Constans maximam, atque ornatissimam omnibus rebus classem Tarentum applicuit, eo animo, vt bellum Longobardis inferret. Ibi cum eremitam quendam sedere, qui diuino afflatus spiritu multa vaticinaretur, audisset, experiendae artis eius studio ipsum consuluit, num, quod moliebatur, Longobardos esset ex Italia exacturus, cui ille, minime omnium, inquit. neque enim per D. Ioannem Baptistam licet. cui gens illa eximio cultu, ac praecipua religione deseruit. Quia voce haud quaquam deterritus Tarento Beneuentum exercitum duxit, Luceria, & ceteris Longobardorum urbibus in itinere occupatis, atque eam urbem corona circumdatam, magna vi oppugnare instituit. Praerat Ducatui, vt diximus, Romualdus Grimoaldi regis filius. Is de sua salute sollicitus sub ipsum Constantis aduentum Iesualdum nutricium suum ad patrem maturato itinere proficisci, & quanto ipse versaretur in periculo, ostendere iussit. Eo profecto ipse vniuersi certaminis casum detrectans crebris eruptionibus, ac leuibus praелиis. faciendis hostem distinuit, primumq. illius impetum summa arte delusit. Grimoaldus autem periculi filij certior factus, subito quam maximum potuit, exercitum comparauit, ac Lupo Duci Foroiulensi, quem Agoni mortuo substituerat, regiam commendauit. Inde licet a multis in itinere desertus; ac summis ab aliis incommodis conflictatus Beneuentum magnis itineribus ire contendit. ac Iesualdum ad significandum aduentum suum mature praemisit. Iesualdus praegressus, cum Beneuento vicinus esset, est captus, atque ad Imperatorem adductus. Quarenti Imperatori vnde veniret, & quonam pergeret, Syncero animo se a Grimoaldo venire respondit, ab eo missum, vt filio maturum suum aduentum significaret. Qua re audita Constans in timorem rerum suarum adductus ineundae cum Romualdo pacis cepit concilium, vt incolumis Neapolim ante aduentum Grimoaldi rediret. ac-

cepta-

ceptaq. in id obside Romualdi sorore Gisa composuit pacem. Verum fallendi illius gratia Iesualdum ad muros prodire, ac patrem auxilio venire non posse, iussit nunciare praesentem mortem minitatus, si secus esset locutus. Iesualdus ad mania productus Romualdum exiuit, & clara voce, vt omnes audirent, eum bono esse animo iussit. nam patrem eius ea nocte ad Sagrum anem esse castra metatum. Quo dicto exasperatus Imperator confestim caput a ceruicibus abscindi, ac per lithobolon in urbem proiici imperauit. ac subito Grimoaldi aduentum metuens soluta Beneuenti obsidione Neapolim se recepit, nonnullis interim ad Calorem anem a Transemundo, Comite Capuano, detrimentis affectus. Tum Saburrus vnus ex optimatibus eius professus, se, si viginti millia pedatum accepisset, facile Grimoaldi exercitum deleturum, cum iis perrexit ad Formias. Quod vbi Grimoaldus, qui iam Beneuentum peruenerat, intellexit, primum ipse proficisci aduersus eum in animo habuit, deinde mutato consilio filium misit, praesertim vero id sibi muneris summo animi studio deposcentem. Ibi commisso praelio cum ancipiti ab vtraque parte dimicaretur euentu, Amelongus quidam, qui regiam hastam ferebat, victoriam ad Longobardos memorabili casu traduxit. quippe hasta ambabus manibus nixus Graecum quendam forte obuium tanta mole percussit, vt ipsum e sella decusserit, atque hasta infixum in sublimem supra caput extulerit, omnibus ingenti nouae rei admiratione prope attonitis. Quod vbi Graeci viderunt, metu perterriti in fugam se conuerterunt, ac non dubiam Romualdo victoriam reliquerunt. His de rebus Constans cum se frustra aduersus Longobardos laborare, quemadmodum sacro acceperat a vate, videret, ne temere in Italiam venisse videretur, Romam sibi adeundam putauit. Ea re Romam nunciata placuit pontifici, quoniam res erat noui, aut certe vetustate oblitterati exempli, vt Graecus Imperator Romam accederet, nouo, eoq. omnium amplissimo pompae genere illum excipi. neq. enim vt in Exarchis accipiendis, obuiam misisse satis habuit, sed ipse quoq. occurrit, neq. in laterano expectauit, sed in Vaticanum ad vota facienda deduxit. Ita Constans Imperator a Vitaliano pontifice, & vniuerso clero, populoque Ro. obuiam ad quintum lapidem honoris causa progresso exceptus III Nonas Iulias urbem iniuit. (id cum sexta indictione factum scribatur, in annum DCLXIII incurrit.) atque ad basilicam Vaticanam venerabundus accessit, & precationem adhibuit, ac dona tulit. post triduum autem, qui dies fuit Sabbati, aedem ad Praesepe inuisit, eamq. pariter donatam reliquit. postridie cum exercitu reuertit in Vaticanum, ac comiter a clero S. Petri exceptus sacrificio perpetrato, pallium auro textili obtulit. inde sequenti Sabbatho ad Lateranum progressus in basilica Iulij accubuit. postridieq. in Vaticanum regressus, re diuina audita, salutem pontifici

dixit.

dixit. & cum duodecim dies in vrbe moratus omnia ex aere ornamenta, quibus vrbs antiquitus fuerat insigniter exornata, surripuisset, ita vt ne tegulis quidem nobilissimi templi S. Virginis ad Martyres abstineret, postmodum haud bona pontificis, Romanorumque cum gratia, terrestri itinere Neapolim, atque inde in Siciliam se recepit. Grimoaldus Beneuentino liberato Transemundum Capuae Comitem, cuius strenua in eo bello usus opera fuerat, generum sibi ascuit, ac mortuo Zothone Spoleti Ducem effecit, atque inde Papiam repetiit. Lupi Ducis Foroiulienensis multa nefaria facinora absente rege edita ferebantur. Nam inter Venetos per viam, quae antiquitus in mari strata fuerat, Equestrem ad Gradum insulam exercitum introduxerat, ac direpto oppido, veteres Aquileiensis ecclesiae thesauros auerterat. & apud Papiam, cum relictus regiae custos à Grimoaldo fuisset, multa superbe, impotenterque commiserat, quod Grimoaldus, à bello non reuersurum esse sibi persuasisset. Itaque vbi eum domum repetere victoria ouantem audiuit, flagitiorum conscientia tactus, sese in Forum Iulium rettulit, ac defectionem à rege iniuit. Ob eam rem Grimoaldus vehementer ira, atque indignatione exarsit. belloque aduersus eum decreto, ne Longobardos ciuilibus bellis assuefaceret, Cacanum Hunnorum ad eius excidium inuitauit. Neque Cacanum praeclearam tantae praedae dimisit occasionem. Itaque postero anno cum infinito popularium numero in fines eius irrupit, ac late populari omnia cepit. His detrimentis Lupus impulsus impigre, fortiterque & ipse cum suis occurrit. Pugnatum est per quadriduum tanto animorum ardore à Foroiulienensibus, vt satis constat, Cacanum primis diebus multo plus cladis, quam intulerit, accepisse. Ad extremum ira simul, ac cupiditate victoriae inflammatus tanto se cum omnibus suis impetu in Longobardorum aciem incitauit, vt non eos solum loco motos auerterit, sed ipsum etiam in praecilio Lupum occiderit. Arma inde aduersus Longobardos, qui castella infederant, summo studio circumlata, regioque late populationibus, atque incendiis diripi, ac vastari temere coepta. Id vero, vbi Grimoaldus audiuit, nunciis missis Cacanum monuit, vt Lupo vindicato Foroiulienensi regione decederet. Cui respondit Cacanum, se haudquaquam terram eam relicturum, quam ipse armis, ac multo suorum sanguine partam teneret. Quo responso Grimoaldus incensus bellum aduersus eum decreuit, ac copias in eam rem, quam maximas potuit, comparauit, verum haudquaquam cum immenso Cacani exercitu conferendas. Aderant forte legati Cacani, cum ipse exercitum recensebat. ibi exiguitatem copiarum suarum occultare, ac maioris speciem praebere exercitus volens, legatosque decipere, eosdem milites diuerso habitu, atque armatu instructos in praesentia legatorum per dies aliquot quasi nouum semper exercitum, decurrere iussit, atque ad eos conuersus, ita dixit. Cum hac, quam vidistis,

multitu-

multitudine Cacanum inuadam, nisi protinus Foriulij finibus cesserit. Quae cum Cacano legati renunciaissent, territus extemplo se in regnum suum recepit. Lupo interfecto Varnefritus filius Sclauis in auxilium aduocatis Ducatum occupare tentauit, verum Grimoaldus eo deleto Vetricum Vicetinum suffecit. & Theoderatam Lupi filiam Romualdo filio Beneuenti Duci matrimonio sociauit. His rebus ex sententia administratis Grimoaldus inde sequenti anno omnes suas ad eos viciscendos cogitationes conuertit, qui se bello Beneuentano reliquerant. Praecipue autem Forum Popilij in Flaminea diruit, cuius ciues sibi, legatisque suis vltro, citroque belli Beneuentani causa commeantibus incommodi fuerant. Quippe quadragesimae tempore alio simulato bello per montem Bardonis Tusciam iniit. inde nec opinantibus omnibus repente se ex Apennino demisit, ac pridie Paschatis oppidum ea ipsa hora, qua pueris sacra aqua ad salutem inficiendis opera impendebatur, inuasit. ac tanta caede totam urbem expleuit, vt ne à diaconis quidem, qui ei seruebant officio, militaris licentia temperauerit. Inde Opiterginæ fraudis recordatus, per quam fratres sui Tato, & Caco miserè fuerant interfecti, Opitergium adertus deleuit, eiusque fines Foroiulienensibus Taruisinis, & Cenetensibus diuisit, eius oppidi clade Equilium auctum episcopum & petiit, & obtinuit. Post biennium Alzeo Dux Bulgarorum cum popularibus suis pacato in Italiam agmine venit, agrumque à Grimoaldo sibi, & suis ad incolendum postulauit. Eius petitioni Grimoaldus obsequutus in Ducatum eos Beneuentanum transmisit, atque oppida Sepiam, Bouianum, & Aeserniani, tum deserta, à filio iussit concedi, eorumque gastaldium, siue Comitem appellari. Bellicis inde curis omissis sequenti anno ad pacis studia se conuertit, iuraque populis describere institit. Quippe ex iudicum suorum sententia cum Edictum à Rothari editum nonnullis in partibus imperfectum esse sentiret, aliquot ei leges adiecit, quas maxime idoneas iudicauit. easque cum hoc proemio diulgauit. *Superiore pagina huius Edicti legitur, quod adhuc annuente domino memorare poterimus, de singulis causis, quae presenti non essent adfectae, in hoc Edicto adiungere debeamus, ita vt causae, quae iudicatae, & finite sunt, non reuoluantur. Ideo ego Grimoaldus vir excellentissimus rex gentis Longobardorum anno, Deo propicio, sexto regni mei, mense Iulio, Indictione undecima, per suggestionem iudicum, omniumque consensum, quae illis dura, & impia in hoc Edicto visa sunt, ad meliorem sensum reuocare prauidimus.* Proximo, Ioanne Bono Mediolanensi antistite mortuo Antoninus est substitutus. Eo anno Constante Imperatore Idibus Iulij, xii Indictione, in Sicilia occiso Constantinus filius, vt ceperat, continuauit Imperium. Hic paterno exemplo vitae, mortisque euentu deterritus fautor Ecclesiae Romanae fuit acerrimus. Itaque agre patiens, dissidium inter Constantinopoli-

K tanam,

tanam, & Romanam Ecclesiam de duabus Christi voluntatibus ortum, statim cogitare de concilio ad eam rem indicendo coepit, sperans, si pontifex annueret, rem posse haud difficile conuenire. . Annus inde sexcentusimus septuagesimus, quiq. proximè consequuti sunt, nulla re alia memorabili, nisi variis principū funeribus, & successionebus claruerunt. 670
 671 Eo anno Ioanne Aquileiensi antistite mortuo Petrus Ecclesiam administrandam accepit. Biennio vero interiecto vi. Kalendas Februarias pontifex Vitalianus est mortuus, eiq. Adeodatus subrogatus. Neque ita multo post Maurus archiepiscopus Rauennas, qui ecclesiam illam à Romana obedientia reuocarat, diem suum obiit, præcepto clericis suis relicto, ne quando pontifici Ro. parerent. Quod vbi Adeodatus accepit, ne Mauro iusta ritu Ecclesiae soluerentur, edixit. In Mauri locum successus Reparatus eandem contumaciam tenuit. & ad Imperatorem profectus iura eadem, quæ Maurus obtinuerat, impetrauit. Antoninus etiam Mediolanensis antistes extinctus successorem Mauricilium est adeptus. Eodem quoq. anno Grimoaldus rex memorabili casu migravit è vita. quippe vena nono post sanguinis missionem die, dum arcus tendendi causa conuinceretur, aperta. Hic Arriano errore à Ioanne episcopo Bergomate spectatae sanctitatis, atque doctrinae viro liberatus basilicam Farræ in insula Fulcheria, quæ nunc Abduana est glareæ, Diuo Alexandro sacram attribuit, & basilicam D. Ambrosio Papiæ extruxit, virq. fuit in omni vitæ officio sagacitatis, ac solertiae singularis.

FL. GARIBALDVS REX.

MORTVO Grimoaldo regnum ad Garibaldum filium puerili præditum ætate peruenit. Eo tempore Pertharitus è Francia late parentem Grimoaldi potentiam fugiens in Angliam cogitauit. Verum vix dum è litore soluit, cum repente vocem inde audiuit, Pertharitum in patriam reuocantis, quod Grimoaldus die ante tertio esset defunctus. Quam vbi Pertharitus accepit, raptim littus repetiit, nemineque, qui de Grimoaldo nunciaret, inuento, haud dubie diuino se reuocari nuncio ratus magnis in Italiam redire itineribus maturauit. Neq. vero ipsius coniecturam inanis elusit euentus. Nam ad Alpium claustra cum accessisset, omnia obsequia Palatina, omnemq. aulae regiae pompam cum ingenti Longobardorum multitudine præstolantem inuenit. Qua re erectus animo Papiam adiit, ac puero Garibaldo exturbato post mensem à morte Grimoaldi tertium regnum summis studiis Longobardorum iniuit. ac statim Rodelindam vxorem, & Cunipertum filium ab exilio Beneuentano reduxit.

PERTHARITVS ITERVM REX

cum CUNIPERTO FILIO.

POSTERO vero anno, vt Deo, cuius beneficio vitam, & regnum retinuerat, se gratum ostenderet, ab ea Ticini parte, qua olim euaserat, monasterium nouum S. virginis, & martyri Agathæ condidit, idq. multis virginibus aggregatis, & possessionibus attributis cohonestauit. cuius exemplum vxor Rodelinda sequuta ædem S. Dei genitrici extra mœnia ædificauit. quæ ad Perticas dicta. Regnum inde quiete ac iuste administratum. Eodem anno Ampelius ad archiepiscopatum Mediolanensem euectus. Post triennium sublato è rebus humanis vi Kal. Iulij pontifice Adeodato sæui admodum imbres, & scædæ tempestates fuerunt. Fulminum ictu magna pecudum, hominumq. manus exanimata. Frumenta cum vi tempestatis colligi nequiuissent, in agris renata maturuerunt. Demum populis diuinas in supplicationes conuersis pax à Deo est impetrata. In locum Adeodati pontificis mortui, Donus est consecratus. Sequenti anno Reparato Rauennati archiepiscopo vita functo Theodorus, & proximo, Ampelio Mediolanensi Mansuetus est substitutus. Eo demum anno Constantinus Imperator, quod diu secum animo agitarat, ad effectum perduxit, vt concilium aduersus Monotheletas indiceret, & Ro. Ecclesiae Constantinopolitanam adiungeret, scilicet insolentia Georgij noui patriarchæ impulsus, qui adiuuante Macario, patriarcha Antiocheno, aduersus duas Christi voluntates ita inuehebatur, vt non agere, sed furere videretur. Quippe indictione vi, pridie Idus Augusti sacram epistolam ad Donum pontificem misit, qua decreto animi sui nudato petiit, vt legatos ad se mitteret, qui generali, quod Constantinopolim indixisset, concilio præsiderent. nam se Theodoro Exarcho mandasse, vt legatis, & episcopis ad Concilium venientibus naues idoneas, & necessarios sumptus suppeditaret. Extat adhuc epistola in ipsius Concilij Actis intexta. Eodem anno Rauennas Ecclesia hoc modo ad Romanæ obsequium est redacta. Theodorus archiepiscopus cum veterem cleri disciplinam nimia superiorum antistitum indulgentia lapsam vellet restituere, clericos plerosq. nouorum seueritate institutorum offendit. Itaque die natali Domini ad ædem D. Appollinaris Classensem ad rem diuinam de more faciendam ipsum contra instituta deducere noluerunt. Quam iniuriam vt vlcisceretur, ecclesiam Rauennatem, quod ipsos magno dolore laturos sciebat, Ecclesiae Ro. litteris ad pontificem scriptis restituit. Tertio inde Idus Aprilis Dono pontifici mortuo Agatho subrogatus, ac vi Idus Iulias consecratus. Hic designatus litteras extemplo ad Imperatorem de more misit, quibus præter cetera, illud postulauit, vt summa pecuniæ releuaretur, quæ pro pontificis consecratio-

ne dabatur. idq. obtinuit. quin etiam cum Diualem accepisset, quæ ad Donum pontificem de Concilio mittebatur, è vestigio illius collaudato consilio legatos ad id propediem se missurum ostendit. atque episcopis Occidentis conuentum in Lateranum indixit, vt re ex eorum sententia constituta, quoniam omnibus Constantinopolim ire non erat commodum, singulorum voluntates ad Concilium mitteret. Eodem anno Theodorus Rauennas archiepiscopus Romam conuentus causa profectus, ad Agathonis pedes accessit, ac præsens obedientiam, quam Maurus, & Reparatus decessores sui abnuerant, Ecclesiæ Romanæ restituit. Mansuetus item Mediolanensis archiepiscopus conuocatis suffraganeis suis Mediolani conuentum habuit, ac decretum de duabus Christi voluntatibus ex eorum auctoritate confecit. id quod epistola à Damiano, episcopo Papiensi, excellentis ea tempestate doctrinæ viro ad Imperatorem conscripta complexus est. atque inde cum suffraganeis ad conuentum Romanum processit. Quæ dum aguntur, Pertharitus rex, Cunipertum filium in regni societatem vocauit. Anno inde, qui subsequutus est, sexcentesimo octuagesimo, Luna Iunio mense nitorem suum mirabili obscuritate scedauit. Iulio autem, Augusto, & Septembri, Romam tetra adeo pestilentia est adorta, vt frequentatis funeribus libitina non sufficeret. reliquam inde Italiam cum incessisset, in primis Papiæ urbem prope ad vastitatem redegit. Cùm ingrauescente vi morbi, ciues ad iuga montium recessissent, in plateis, viisq. urbis herbæ, ac frutices passim enatæ. In tantis rerum asperitatibus multi cacodæmonem venabulo domorum ostia ferientem se animaduertisse affirmarunt, & quàm multis ille ictibus cuiusq. domus ostium percussisset, tam multos ex illa homines postredie periisse. His calamitatibus modus tandem diuina ope implorata paratus. Cum diuino proditum oraculo esset, pestilentiam non ante remissuram, quàm in æde D. Petri ad Vincula ara D. martyri Sebastiano statueretur, haudquaquam contempta oraculi fides est. delatisq. ad Urbem sacris Sebastiani relliquiis, ara ibi constituta subito morbus elanguit. Ab eo tempore obseruatum, vt qui inciderent, martyrem ipsum in vota vocarent. Conuentus interim Romæ à pontifice est habitus centum viginti quinque episcopis, quorum nunc etiã extant nomina, conuocatis. decretumq. de duabus Christi naturis, voluntatibusq. confectum, atque singulorum manu firmatum. Quibus rebus rite peractis tandem pontifex episcopis quibusdam diu, sed frustra, ex longinquis regionibus expectatis legatos tres Constantinopolim, qui vices suas implerent, misit, Theodorum, Sergiumq. presbyteros, & Ioannem diaconum, qui post ad pontificatum euectus est; Conuentus vero totidem alios, qui suo nomine ei interessent, Ioannem Portuensum, Abundantium Paternensem, & Ioannem Rheginum episcopos. Theodorus etiam Rauennas archiepi-

scopus

scopus Theodorum presbyterum destinauit, pro partibus suis agendis. Hi cum magno clericorum, & monachorum numero conscensis nauibus Octobri mense Constantinopolim perueuerunt, atque honorificè ab Imperatore in Palatio excepti litteras ei pontificis, & conuentus Romani reddiderunt. quibus excusatio de legatis serius missis, & fides episcoporum de duabus voluntatibus Christi continebatur. Quibus lectis Imperator legatos hortatus est, vt veritatem remotis omnibus philosophorum concertationibus ex vnis sanctorum scriptorum monumentis conarètur eruere. atque eis hospitia parata distribuit, & quotidianos in eos sumptus assignauit. ac mox Georgium Constantinopolis, & Macarium Antiochiæ patriarchas, vt primo quoque tēpore suos metropolitans, atque episcopos in urbem aduocarent, admonuit. Die inde dominico sacra pompa Spiritus sancti inuocandi gratia per urbem ducta, ad eamq. legati equis stratis missis mira benignitate Principis inuitati. Tandem vii. Idus Nouembris in penetrabile Palatij, qui Trullus dicebatur, concilium conuocatum. Ibi Constantino Imperatore, Georgio patriarcha Constantinopolitano, Petro patriarcha Alexandrini vicario, Macario patriarcha Antiocheno, & Georgio legato Theodori sedis Hierosolymitanæ, quæ vacabat, vicarij residentibus, Legati pontificis, Conuentusq. Romani, atque omnes Orientalium ecclesiarum metropolitæ, episcopiq. recepti. & suo quisq. loco assidere iussi. Quibus rite perfectis Georgio, & Macario mandatum, vt quibus suam sententiam de vna Christi voluntate conciliorum auctoritatibus fulcirent, expromerent. Illi tria superiora concilia protulerunt. verum multa eis de suo affinxisse conuicti risum omnibus præbuerunt. xvii. vero Kal. Decembris Catholici decretum pontificis, Conuentusq. Rom. de duabus voluntatibus ediderunt. His vtrinque prolatis data est inde opera Sanctorum patrum testimoniis ab vtraque parte prodendis. Cum mensis Decembris in audiendis hæreticorum tabulis abiisset, Idus inde Februariæ Catholicorum cognoscēdis testimoniis sunt consumptæ. Quorum multitudine, atque auctoritate Georgius patriarcha permotus statim de sententia destitit. Itaque reuocatis v. Nonas Martias in concilium patribus cum surrexisset, clara voce se cum episcopis suis decreto de duabus Christi voluntatibus assentiri dixit, ac continuo in partes catholicorum transiuit. Macarius autem patriarcha, quid sui iudicij esset, rogatus, se cū suis in pristino manere proposito affirmavit, citiusq. millies moriturum, quàm de suscepta sententia decessurum. Quam vocem vbi Imperator, & Catholici audierunt, ira perciti orarium collo demi iusserunt. eumq. cum suis ex concilio pulsum sacro anathemate persecuti sunt. Factum est autem, vt eadem hora atræ omnes aranearum telæ conclauis è laquearibus lapsæ sint. Qua re conspecta cuncti subito viles ipsas hæreticorum sordes euauisse

læris

lætis vocibus, atque animis ominati sunt. . Macario inde cum fociis abdicato, atque in Italiam relegato Theophanes abbas est substitutus. Nomina omnium antistitum, qui superioribus annis vnam voluntatem defenderant, ex omnibus locis deleta Cyri, Sergij, Pyrri, Pauli, & Petri. Die inde Resurrectionis Ioannes episcopus Portuensis, legatus in aede S. Sophiae missarum solemnibus Imperatore, populoq. praesente Latine celebravit tanto cum populi plausu, atque lætitia, ut is nouo more Latine quoque Imperatorum laudibus acclamarit. . Ex quo omnes dirum tandem duarum ecclesiarum dissidium penitus esse sublatum iudicant, ac maximas de conciliata concordia gratias deo egerunt. Postremo v. Idus Septembris professio fidei à Concilio constituta, ac post quinq. dierum spatium singulorum episcoporum subscriptionibus roborata est. Nulli tamen ex more canones scripti. Hoc est sextum generale Concilium ad Nicænum, Ephesinum, Chalcedonense, & Constantinopolitana duo adiectum. . quibus summa fidei Christianae fundata est. Decimo Kalendas Ianuarias Constantinus remissis legatis litteras ad pontificem, & conuentum Romanum dedit, quibus se rem ex sententia confecisse significauit. Extant horum omnium acta, quae scripsimus. Simul alias litteras dedit, quibus capita patrimoniorum Siciliae, & Calabriae annona releuauit, & frumenti coemptionem remisit, & alia, quae Romana soluendo non erat Ecclesia. . Postero anno Agatho pontifex III Idus Ianuarias morte absumptus. In eius locum Leo secundus creatus, atque à tribus episcopis Ostiensi, Portuensi, & Veliterno consecratus, cum adhuc ab vno tantum Ostiensi consecrari moris fuisset. Hic mense Iulio legatos à Concilio reuersos cum litteris Imperatoris, & ipsius Concilij actis accepit, eaque auctoritate sua firmavit. Constantinus ecclesia Constantinopolitana ad amicitiam, concordiamq. cum Romana redacta, graue esse arbitratus, Rauennatem superbiae causa à communi consensione, & iudicio dissentire, diualem ad Leonem misit, praecipiens ut post hac archiepiscopus Rauennas designatus ex antiquo instituto Romam ad consecrationem à pontifice accipiendam contenderet, neq. consecratus ultra octo dierum spatium Romae maneret. Cui decreto Leo mira benignitate adiecit, ne quod Romanum officium pecuniae quidquam pro pallij concessione repeteret. . Sequenti anno Luna in Parasceue pene tota suffusa sanguine laborauit. neque, nisi post gallicinium, fulsit. Nonis Leo pontifex litteris ad Constantinum missis se Concilium ab eo peractum approbare ostendit. ac IIII Kal. Iulias periit. Et hic in Sanctorum numerum est relatus. Eodem anno Antoninus Ioanni episcopo Bergomati suffectus. Ioannes ab arrianis, quos persequebatur, occisus est, vir eruditionis atq. innocentiae singularis. Hunc Cunipertus rex iuuenis libertate eius offensus perdere aliquando in animo habuit. atque ei ad hospitium suum re-

uertenti

uertenti effrenem, atque indomitum equum, qui cum fremitu excutere infessores solebat, de industria praebuit. Qui à Ioanne infessus ita lenitus est, ut placido mitiq. passu domum vsq. deuexerit. Qua re Cunipertus commotus postea Ioannem magno in honore habuit, atque ei mitrem alterum proprio ante commodo destinatum donauit. Non cessabat interim Constantinus dies noctesq. cogitare de dignitate, auctoritateq. Romanae Ecclesiae adaugenda. . Itaque sequenti anno, quo Leoni mortuo, Benedictus secundus pontifex est suffectus, hoc deesse illius cumulandae amplitudini arbitratus, antiquam ei comitiorum in legendo pontifice libertatem restituit. Quippe diualem ad clerum, populum, exercitumque Ro. missa indulgit, ut quem ipsi pontificem, iustis comitiis, concordibus animis designassent, eum extemplo consecrare sine Imperatoris auctoritate ius esset. quod post Iustiniani tempora ita fuerat obseruatum, ut raro sine summa necessitate esset praetermissum. . Initio inde Ianuarij apparuit Stella noctu caelo sereno ea obscuritate infecta, veluti cum lunam nubes subiit. & mense Februario meridie altera ab occasu cum magno fulgore ad orientem decurrit. Martio vero Vesuius mons in Campania per dies aliquot ignes euomuit, atque omnia virentia circumquaq. adussit. Hæc praenunciassent obitum Benedicti pontificis iudicata. qui Idibus Maiis supremum vitae suae diem confecit. In eius locum Ioannes Quintus Augusto mense suffectus, qui Agathonis pontificis fuerat in Concilio Constantinopolitano legatus. Eius pontificatum, quod diutino morbo implicatus fuerit, nulla res memorabilis insigniuit. Christophorus Gradensem ecclesiam administrandam accepit. Ioannes pontifex decessit e vita. postero anno III Nonas Augusti. Comitiis inde nouo creando pontifici indictis, extemplo ciuitas comitiorum libertatem adeptam, vetere dissidio conflagrauit. nam clerus Petrum presbyterum, exercitus intulit Theodorum. vtraque autem parte in sua per aliquot dies pertinacia persistente, tandem clerus relicto Petro Cononem presbyterum arreptum, pontificem salutauit. Quod ubi iudices, & primores exercitus cognouerunt, sine vlla mora in eandem sententiam discesserunt, nunciisque ad Theodorum Exarchum missis Cononem XII Kal. Nouembris consecrarunt. . Principio vero mensis Septembris, indictione XIII mortuo Constantino Imperatore Iustinianus, qui fuerat à patre in Imperij societatem ascitus, continuauit imperium, cum annum esset natus XVI. Is sancta patris vestigia persecutus, extemplo sacram ad Ioannem pontificem, quem nondum vita excessisse audierat, misit, qua nunciauit, se reperisse codices sexti Concilij à patre Constantino confecti, ac statim patriarchas, episcopos, apocrisarium pontificium, & senatum, exercitumq. adhibuisse, atque eos iis audientibus recitandos, & manu singulorum, ne vitari possent, obfignandos curasse. Ea

extat

687

extat ad pontificem Ioannem inscripta. Anastasius vero ad Cononem missam esse scribit, quod est interpretandum, mortuo Ioanne Cononi pontifici redditam fuisse. Postero vero anno cognita Cononis consecratione alteram ad eum scripsit, qua ducenta se capita releuare significauit, quæ custodes Patrimonij Brutia, & Lucania quotannis pendebant, & vt restituerentur familiae eius Patrimonij, & Sicilia, quæ pignoris nomine à militia tenebantur. Cono vero rectorem Patrimonij Siciliae Constantinum ecclesiae Syracusanæ diaconum fecit, atque ei præter consuetudinem multa indulgit. Interim regum ocium, quo regnum summa cum omnium gratulatione reflorescebat, Dux tridentinus Alahis interrupit. Is victoria parta de Comite Baioariorum inflatus regem despiciens validis se Tridenti aduersus eum præsiidiis communiuit. quamobrem Tridenti summa à Pertharito ope obsessus est. verum vrbe subito ex improviso egressus castra regis inuasit, atque eum cum suis fugæ se mandare coegit. Forte Cunipertus iam inde ab adolescentia magna cum eo fuerat familiaritate coniunctus. Itaque veteris necessitudinis memor patrè precibus exorauit, vt eum in gratiam reciperet, licet castris ab eo exutus, atque in fugam compulsus esset. quin etiam eodem erga illum studio incitatus patrem post sæpe illi insidias molientem ab incepto non solum deterruit, sed etiam fidelem sperans fore, Ducem Brixia creandum curauit, Pertharito sæpe monente, videret, quid pararet. non enim sibi ipsi amicum beneficio deuincire, sed inimicum in exitium suum præsiidiis haud modicis confirmare. regnum illum nouo Brixianorum, quorum maxime semper inter Longobardos copiae fuerint, auxilio tentaturum. Vt Ioannes, sic Cono aduersa per totum pontificatum valetudine est confictatus. Cono vero, cum se morti propinquum videret, clero, & monasteriis ingens auri pondus legauit. cuius cupiditate incensus Paschalis archidiaconus litteras ad Ioannem misit, qui paullo ante Theodoro mortuo subrogatus Rauennæ Exarchus aduenerat. atq. ei grandem se pecuniam daturum, si ipsius beneficio pontificatum obtinuisset, ostendit. Qua re cognita Ioannes iudicibus suis, quos paullo ante Romam ad ius dicendum miserat, imperauit, vt Conone mortuo omni ope Paschali subrogando adessent. Conone inde xi Kal. Octobris extincto ciuitas in duas vt ante, partes concessit, ac Theodorum archipresbyterum, & Paschalem archidiaconum pontifices legit. atque vna pars interiora Patriarchii, altera vero exteriora insedit. Gliscente vero certamine, atque altera alteram de loco pellere contendente primores iudicum, exercitus, cleri, & populi faniores consilio vsi ad sacrum Palatium perrexerunt, ac quo modo coeptæ occurrendum esset seditioni, consultare coeperunt. ac demum expedito consilio Sergium presbyterum pontificem designarunt. Quippe ex media populi turba arreptum in oratorium beati Casarii, quod erat

intra

intra Palatium, deinde in Lateranense patriarchium cum faustis clamoribus perduxerunt. & foribus, quæ clausæ erant, effractis ingressi sunt. Ea re cognita Theodorus subito se abdicauit, atque vltro Sergium adoraui. Paschalis autem spe sua se frustratum dolens subito Exarchum cum suis iudicibus Romam auxilio aduocauit, & coactus inde se abdicauit. Exarchus spe præmij excitatus tanta celeritate, tantoq. silentio ad urbem accessit, vt neq. vexilla, neque exercitus solito in loco occurrere solennis honoris causa potuerit, sed vix extra portas obuius fuerit. Ingressus autem urbem cum Sergium ab omnibus coli, eundem omnium studiis defendi videret, Paschalem reliquit. verum, ne frustra Romam venisset, pecuniam à Paschali promissam à Sergio flagitauit. Cui Sergius vehementer eiusmodi petitione offensus respondit, talem pecuniam se neque soluere æquum esse, neque, si æquum esset, facultatem suppetere. & vt hominis animum permoueret, canthara, & coronas aureas, quæ ante aram, & Confessionem S. Petri ab antiquo pendebant, demi iussit, & pignori tradi. neq. propterea quidquam profecit. Reuerso inde cum ingenti pecunia Rauennam Exarcho, Sergius viii Kal. Ianuarij consecratus est. 688
Eo anno Theodoro archiepiscopo cum mala clericorum Rauennatum gratia mortuo Damianus sublectus exemplo eius Romam venit, atque à Sergio consecrationem accepit, & solemne obsequium præstitit. 689
Postero, Paschalis falsæ religionis conuictus depulsus est ab officio archidiaconatus, atque in monasterium trusus. Anno inde sexcentesimo nonagesimo Pertharitus rex vitam reliquit. Cunipertus autem filius regnum continuauit, atque Hermelindam ex Anglosaxonum genere sibi matrimonio copulauit. 690

FL. CUNIPERTVS REX SOLVS.

MVTATA est inde & Ecclesiae, & Regno fortuna, ac veteres seditiones, & antiqua dissidia instaurata. Quippe & Iustinianus Imperator aduersus pontificem, & Alahis Dux aduersus regem hostilia machinati inter finis tumultibus omnia miscuerunt. Ceterum Imperatoriae alienationis hæc fuit causa. Iustinianus postero anno à suis deprauatus conciliū 691
Constantinopoli habuit. atque ei capita quædam contra ecclesiasticum ritum affinxit. Cui concilio cum apocrisarij pontificis per imprudentiam subscripsissent, Sergius pontifex fallacia cognita subscribere noluit. Ea de re Iustinianus vsq. adeo est offensus, vt ab Ecclesia Romana, quam hucusq. enixe defenderat, se remouerit. Itaque dolori indulgens proximo anno Constantem auum imitatus Sergium Magistrianum Romam 692
misit, negotio dato, vt Ioannem Portuensem episcopum, & Bonifacium sedis apostolicæ consiliarium caperet, & ad se perduceret. qui profectus prospere imperata perfecit. Regnum vero idem, qui antea, perfidia,

L

atque

atque impotentiae morbus incessit. Quippe Alahis acceptorum beneficiorum, ac fidei regi datae oblitus Cunipertum de regno extrudere cogitavit. & Aldone, ac Graufone fratribus ciuibus Brixianis summæ potentiae viris, aliisque Longobardis consilij sui in societatem ascitis captato tempore, quo Cunipertus ab omnibus insidiis securus, Papiensi forte ab urbe recesserat, Papiam introiuit, regiaque custodibus perterritis in potestatem adducta salutari se regem iussit. Qua re Cunipertus examinatus, inops consilij in Comacinam insulam sese abdidit, ibique opere se, ac praesidio communiuit. Ceterum quo scelere sibi regnum Alahis vindicauit, eodem quoque administrare instituit. Præerat eo tempore ecclesiae Papiensi Damianus singularis sanctitatis, atque doctrinae vir. Is cum Alahim regiam occupasse videret, ne ipse, aut ecclesia sua detrimenti aliquid caperet, Thomam diaconum prudentem, ac religiosum virum ad sacram salutationem offerendam misit. Thomas profectus nunciari Alahi iussit, se pro foribus stare, & ab episcopo benedictionem afferre. Tum Alahis, qui præcipuum in clericos gerebat odium, responderi imperauit, si munda scemoralia haberet, intraret, sin minus, foris se contineret. Tum Thomas, nunciate, inquit, me scemoralia munda habere, quia hodie bene lota induxi. Quod cum nunciatum Alahi esset, Atqui ego, inquit, non de scemoralibus loquor, sed de iis, quæ intra scemoralium continentur. Thoma vero hanc Dei, non illius curam, & cognitionem esse subiiciente, Alahis ad se venire hominem iussit, atque asperis, & contumeliosis verbis excepit. quin etiam, vt Arrianus, Antonino Bergomati episcopo Farrensem basilicam, redditusque eius à Grimoaldo attributos eripuit. Quibus, aliisque similibus facinoribus plerique commoti Cuniperti desiderio flagrare, ipsumque odio habere coeperunt. Accessit etiam, Aldo, qui priuata iniuria insidiarum sibi meditarum exacerbatus, Cunipertum in regiam reducere destinauit. Itaque Graufone fratre assumpto Alahim pro intimæ familiaritatis necessitudine adiit, ac, quin tu, inquit, Alahis vrbe tandem securus egrederis, atque animi causa venatum in syluam cum tuis iuuenibus abis, nobisque, qui ex te toti pendemus, vrbis, ac regiae custodiam tradis? Quod si feceris, pro certo spondemus, nos caput ad te Cuniperti relatores, & te omni tandem timore liberatores. Probauit Alahis quod Aldo admonuit, & primo quoque tempore ex vrbe in maximam syluam venationis causa processit. Quo facto Aldo ad Cunipertum se contulit, ac suppliciter venia erroris sui petita, insidiisque tyranni patefactis, vrbem se illi tradere paratum esse ostendit, si certa die propius accessisset. Cunipertus gratis actis libenti animo conditionem accepit, ac constituta die ad vrbem prodiit. receptusque ab Aldo ne regiam sine vlllo tumultu recuperauit. Cunipertum in regiam reuersum statim clerici omnes episcopi que complexi sunt. Tum Aldo nuncia-

ri Ala-

ri Alahi in syluam iussit, cumulate se, quæ promiserat, expleuisse. non enim Cuniperti caput solum, sed totum etiam corpus habere in potestate. Si quidem ipsum in regia esse. Eo Alahis nuntio attonitus, multa, grauique ei est comminatus. Bellum inde paraturus in Istriam iter instituit, atque in itinere Vicetiam, & Taruisium amicitiam suam repudiantem vi, alias vrbes blanditiis sibi adiunxit. & nouo astutiae genere Forouliensem exercitum ad se traduxit. Quippe eum ad pontem Lipientiae nactus, vt miles quisque traiciebat, Sacramentum sibi dicere iussit, cauens ne quis regressus rem patefaceret, ac reliquos, qui transitori erant, à transitu deterreret. Neque ita multo post firmo instructus exercitu aduersus Cunipertum processit, ac castra ad Abduam in Campo Coronatae locauit. Qua re cognita Cunipertus copiis impigre comparatis & ipse contra eum ire perrexit. Ibi, cum in conspectu exercitus essent, Cunipertus Alahim misso nuncio ad rem singulari dirimendam certamine prouocauit. quod Alahis respuit, roboris Cuniperti, atque audaciae recordatus. Itaque in summi proelii casum instructae acies sunt. Cum vero iam prope esset, vt vtrinque concurreretur, Zeno diaconus vicem regis sollicitus ipsum conuenit, atque ita dixit: Domine rex, omnis vita nostra in salute tua consistit. quia, si tu in acie cecideris, omnes nos tyrannus Alahis per summos cruciatus necabit. Quin tu igitur mihi ornatum regium tradis, & ego manum cum illo conferam? Nam, si ibi ego periero, tu facile causam recuperabis tuam, si vicero, maior ex victoria serui tui in te gloria redundabit. Quod vbi Cunipertus audiuit, haudquaquam se permissurum esse respondit. verum paucorum, qui aderant, amicorum precibus, & lacrymis victus demum concessit. ac loriam, galeam, ocreas, ceteraque sua arma diacono tribuit, atque eum pro se in proelium misit. Erat eiusdem staturæ, & habitus. itaque cum esset de tentorio armatus egressus, ab omnibus pro rege acceptus est. Commissum inde proelium, & totis vtrinque viribus decertatum est. Ceteris strenuam operam in sua quoque parte nauantibus Alahis opimum decus expetens, acriter in eam se præcipue intulit, in qua stare regem existimauit. ac diaconum vnum specie armorum deceptus telo appetens interfecit, ac statim iacenti caput præcidi, ac pilo ad terrorem hostibus incutiendum iussit præfigi. Verum vbi dempta casside clericum se pro rege vidit interemisse, ira furens, Malum clericis omnibus, inquit, si quando integram victoriam comparaturo: Cunipertus autem vt suos eodem errore ductos in fugam se dare præcipites sensit, nudato capite sese ostentans eos à fuga retinuit, ac bene sperare de tota victoria iussit. Post paucos inde dies iterum exercitus in proelium prodierunt. ante vero, quam confligerent, Cunipertus rursus Alahim, num viritum dimicare vellet, prouocauit verum nihil obtinuit. Pugnatum est inde ab vtraque parte maximo armorum, & animo

L ij rum

mitteretur cades, portas vr̄bis ad excludendos armatos occlusit. ac sacerdotes ad sedandum militum furorem obuam misit. Ananem autem fuisse suspicionem post res ipsa edocuit. nam Exarchus rebus Romanis compositis Rauennam inde se tacitus contulit. Eo vero, qui insequutus est, anno Cunipertus excessit è vita, Luiperto filio rege instituto, atq. 703 Asprando summæ nobilitatis, ac sapientiæ viro pueri tutore relicto. Fuit Cunipertus, vt inquit Paulus, vir mira elegantiã vitæ, ac morum suauitate ornatus, atque in bello audaciæ singularis, in primisque Catholicus. quæ laus superiorum regum paucissimis contigit.

FL. LVITPERTVS REX.

704 **ASPRANDVS** regnum Luitperti pueri nomine octo mensium spatio vt pacate, sic sancte administravit. Quibus exactis sequenti anno Ragumbertus, qui fuerat Gundeberti regis filius, Taurinatium Dux arma paravit, patrij regni recuperandi occasionem sibi ex infirma Luitperti ætate oblatam ratus. Quod vbi Asprandus cognouit, Rotharito Duce Bergomati, atque Laudensi in auxilium euocato in agro Nouariensi occurrit. Ibi summo proelio depugnatum. Ragumbertus Asprando, & Rotharito, superatis mox magna vi regnum inuasit.

FL. RAGVMBERTVS REX.

RAGVMBERTO vero rerum potente Gisulfus Dux Beneuentanus, qui Grimoaldo suffectus fuerat, valido cum exercitu Campaniæ fines ingressus omnia igne, ferroq. vastauit, atque ingentem pecoris, maiorèq. hominum prædam abegit, vsq. ad Horrea, nomen id loci erat, nemine resistente progressus. Quod vbi ad aures Ioannis pontificis accidit, viribus ciuitatis diffusis, quod ipse præstare poterat, ad preces se contulit, ac sacerdotibus obuam cum amplissimis muneribus missis, vt retrocederet, ac captiuos restitueret, impetrauit.

FL. ARIPERTVS II REX.

705 **EODEM** anno mortuo Ragumberto Aripertus filius suscepit regnum. VIII inde Idus Ianuarias Ioannes pontifex naturæ concessit, atque eius loco cum Ioannes VII tenuit. Aripertus rex, vt securitatem sibi, ac regno pararet, bello Luiperto regi, quem regno pater ipsius Ragumbertus expulerat, internecinum redintegravit. & cum eo, & Asprando, & Rotharito partes eius tuentibus summo apud Papiam proelio decertavit. In eo Luipertus puer captus. Asprandus, & Rotharitus fugati, ille in insulam Comacinam, hic Nouariam se recepit. Inde arma ad Asprandum, Rotharitumque debellandum translata. Laude capta Bergomum obsidione est cinctum. eoque ingenti bellicorum tormentorum mole expugnato

Rotha-

Rotharitus captus, atque in Taurinos in exilium actus. Postremo exercitus aduersus Asprandum in Comacinam missus oppidum circumfedit, atque Asprando elapso in ditionem redegit, idq. sine cunctatione subuertit. Quibus rebus prospere gestis pulcherrimam inde victoriam tetra animi impotentia deformauit. nam & Luitperto regi innocenti vitam ademit, & Sigiprando, Asprandi filio, oculos eruit; & Theoderatæ vxori, atq. Aurunæ sorori miserandum in modum nasum, auresq. vulnere foedissimo detruncavit. Luitprando tantum puero ignotum. & ad patrem, qui in Baioanam exulatum contenderat, se conferre permissum. Eodem anno Ferdulfus, qui mortuo Aldone Ducatum Foroiulensem susceperat, Sclauos, qui in Ducatum irruperant, temere aggressus, se cum tota Foroiulensium nobilitate pessundedit. Ex ingenti numero solus Munichis, Petri Foroiuliani, & Vr̄si Genetensis Ducum pater, euasit. Is, cum de equo deiectus esset, manibus licet vinculis impeditis lanceam ei, qui se vinxerat, abstulit, atque eo vulnerato se per aspera, ac prærupta loca deiecit. Ferdulfo suffectus est Corbolus. quo non ita multo post vita functo Ducatum rex ad Pemmonem traduxit. qui ex Ratberga vxore filios tres suscepit Rachim, Rathaitum, & Aistulfum. Quorum Rachis, & Aistulfus post ad regiam dignitatem euecti longe, lateq. famam sui nominis extenderunt. Aripertus hac crudelitate remota regnum prudenter, & sancte administravit. Ad ceteras ecclesias, quas liberalissime donauit, erga Romanam præcipue munificus fuit. quippe sequenti anno pontifici multos fundos, & nominatim Patrimonium Alpium Cottiarum, à Rothari rege ademptum, restitui. eamq. donationem aureis litteris exaratam ad pontificem misit. Eodem anno Iustinianus, cum per decennium imperio spoliatus exulasset, insidias Chersonensium, & Bosphoranorum metuens è Ponto profugit. atque ad Trebellium regem Bulgarorum se contulit. atque inde auxilio eius regnum recuperavit. & Leontium, ac Tiberium, qui sedem suam vsurpauerant, captos in medio iugulari Circo præcepit. Callnicum vero patriarcham luminibus exiit, ac Cyrum abbatem, qui se exulem in Ponto aluerat, ei substituit. Hinc noua rerum, quas aduersus Romanam ecclesiam impie aut gesserat, ac cogitarat, pœnitentia adactus, eximium se Catholicæ propugnatorem fidei declarauit. Itaque volumen Concilij, quod contra Romanæ ritum Ecclesiæ scripserat, Romam per duos metropolitas ad Ioannem pontificem destinauit, idque ab eo, non, vt ante, approbari, sed nunc demum emendari, & corrigi postulauit. quin etiam episcopos Orientis iterum aduocauit, & quod desiderari videbatur, ex eorum sententia canones centum duos sexti concilij, qui scripti non fuerant, scribi iussit, vt Theophanes prodidit. Id Concilium in Ianuarium vsque mensẽ sequentis anni productum. Sic enim in Canone LIII proditur. Sub hunc annum Ro-

mualdus

708 mualdus Dux Beneuentanus Gisulfo est substitutus . & Ioanni pontifici vita functo Sisinius . qui sauo pedum dolore iactatus post viginti dies e vita migravit . Nouo inde incunte anno Constantinus pontifex in eius locum est consecratus . Eodem anno mortuo Damiano Rauennate archiepiscopo Felix est successus . Moris iam tum erat, vt episcopi, antequam consecrarentur, rationem fidei, atque obsequij sui ederent, eamq. in pontificium tabularium referrent. quod *cautiones in scrinio facere* illi dicebant . Felix autem Romam ad consecrationem accipiendam profectus causam defectionis, & tumultus quaerens, rationem ex instituto non edidit, sed potentia Romanorum iudicum nixus eam pro arbitrato exposuit . ac domum reuersus Rauennates ab obedientia Romani pontificis proposita antiqua sedis suae libertate, ac dignitate auertit . Ratio eius a pontifice in Confessione beati Petri posita post aliquot dies, atro quasi incendio afflata, reperta est . Manente inde in contumacia sua Felice, neq. aut pontificis monitis, aut Imperatoris edictis obtemperante annus abiit . Ea res Iustiniano relata mirifice animum eius offendit . Itaque sequenti anno, cum Theophylacto Exarcha mortuo Felicem furere, neq. praecipis ullis aures praebere, verum pontificem in ordinem cogere, audiret, iusta indignatione accensus armis sibi cogendum, qui pontificis imperium detrectaret, existimauit : ac propterea Theodorum Patricium, & primicerium exercitus Siciliae cum classe Rauennam ire, atque archiepiscopi, & Rauennatum insolentem vindicare superbiam iussit . Quod vbi cognouit Felix, festim & ipse auxilia ex vicinis, & subiectis ecclesijs aduocauit, Ceruensi, Comaclensi, Popilliensi, Caesenate, Imolensi, & Faentina . & cum iis ad littus ad exscensionem hostium impediendam occurrit . Theodorus autem classe ad oram Rauennatem appulsa, vt copias exponeret, variis in locis cum occurrentibus Rauennatibus depugnauit . atque iis demum in fugam compulsis bellicum vrbis ipsi terrorem admouit . eamq. breui vna cum ciuibus, & archiepiscopo in dedicationem accepit . Quaestione inde de seditionis sociis habita plerosq. optimatum eius sceleris manifestos aut vita, aut ciuitate, aut fortunis multauit . praecipue autem archiepiscopum cathenis vincitum Constantinopolim iussit deuehi . ac constitutis Rauennatum rebus recepit se in Siciliam . Archiepiscopus a Iustiniano candenti lamina obiecta luminibus exutus, atque in Pontum relegatus . Ita insignis Rauennatis ecclesiae contumacia exemplo apud posteros memorabili castigata .

710 Anno inde septingentesimo decimo, Iustinianus Chersonenses, & Bosphoranos, a quibus exul appetitus insidiis fuerat, vlcisci gestiens, exercitum ad eos misit, & Chersonem expugnari, ac mira crudelitate omnes eius incolas interimi iussit . Quo facto pueros, a quibus temperatum iniussu suo fuerat, ad se mitti imperauit . ac se Ponticos internecino bello persecutu-

rum

rum ostendit . Pueri Octobri mense in naues impositi omnes saua oborta tempestate submersi sunt . Quod postquam Chersonenses, qui reliqui fuerant, vna cum Bosphoranis cognouerunt, Philippicum cognomento Bardanem apud se exulantem ducem sibi legerunt, ac vicinis populis adiunctis Imperatorem aduersus Iustinianum appellauerunt . Quae dum geruntur, Iustinianus pontificem videre, ac de rebus suis opportune consulere cupiens sacra missa, vt ad se accederet, obsecrauit . Imperatoris voluntati, quod Catholicae Ecclesiae rationibus conducere videbatur, nihil abnuuit pontifex . Itaque nauigijs comparatis III Nonas Octobris, indictione nona, conscendit honesta clericorum, episcoporumq. caterua stipatus ; ac Neapolim prouectus illic Ioannem Tizocopum Patricium repperit, qui in locum Theophylacti mortui Rauennam mittebatur Exarchus . Soluens inde Neapoli Siciliam adiit . atque ibi a Theodoro Patricio, licet infirma valetudine oppresso, liberaliter est exceptus . Rhegium inde, & Crotonem praeteruectus Callipolim, & Callipoli Hydrontum peruenit . ibiq. hiemauit . Iustinianus bellum aduersus Philippicum exulem moliens principio sequentis anni in Bithyniam abiit, mandatis editis, vt quocunq. pontifex diuerteret, ibi non aliter a magistratibus recipe retur, ac si ipse adesset . Itaque Constantinus incunte vere Hydronto digressus in omnibus, quae attigit, Graeciae oppidis omni genere liberalitatis est cultus . Constantinopolim inde accedenti Tiberius Iustiniani filius, & Cyrus patriarcha cum Patricijs, clericis, & ciuibus vniuersis obuiam ad septem millia passuum exierunt, ac diem festum agentes in urbem equis ornatissimis cum comitatu suo impositum, ac pontificiam chlamydem de more indutum induxerunt, atque in aedibus Placidiae, vbi paratum erat hospitium, collocarunt . Iustinianus de aduentu pontificis certior factus sacram alteram ad eum ex Bithynia misit gratis actis rogans, ne Nicomediam accedere grauaretur . nam se illuc quoq. Nicæa processurum . Profectus est ergo Nicomediam Constantinus ingenti honore ab illa quoq. ciuitate exceptus . Neq. ita multo post Iustinianus aduenit . Inauditus post hominum memoriam in iis locis pontificis, Imperatorisq. congressus omnes vicinos populos ad visendum tantam rarum in terris spectaculum concitauit . Itaque frequentissima omnis generis multitudo circumfusa Imperator urbem ingressus ad pontificem ex composito expectantem accessit . ac de more coronatus ad pedes eius procubuit, atque eis osculum tulit . & solemnibus datis vtrinque amplexibus benigne in primis, ac liberaliter appellauit, omnibus, qui aderant, ingentes praelatitia plausus edentibus, nec minus nostris propter insignem principum concordiam, ecclesiarumq. laetantibus . Inde ad suas vterque aedes digressi sequentes dies variis de ecclesia, imperioque constituendo sermonibus traduxerunt . Quibus cum Imperator, se classem, exercitumq.

M aduersus

aduersus Philippicum mittere velle diceret, pontifex, ne id faceret, magnopere dissuasit. Verum irrita omnis eius oratio fuit. Placuit inde vtrique, vt die dominico res diuina à pontifice fieret. Ea vero apparatusissima pompa confecta Imperator peccatis ante suis expiatus corpus ab eo domini sumpsit, ac vetera omnia Romanæ ecclesiæ priuilegia confirmauit. atque cum inde Romam dimisit. Pontifex prospera nauigatione vsus, licet aduersa valetudine sæpe tentatus sospes peruenit Caietam, vbi sacerdotes, & magnam populi R. partem obuiam sibi profectos offendit, atque eis prosequentibus VIII Kal. Nouembris, Indictione x ad urbem accessit. Dum autem pontifex Romam nauigauit, Iustinianus classem, exercitumq. in Pontum misit. Qui ab oppugnatione Cherfonis à Ponticis auxilio Chazarorum depulsus, cum re irrita ad Imperatorem redire non auderet, ad Philippicum eximiis muneribus inuitatus defecit. Quod vbi Iustinianus sensit vsq. ad Synopem rei propius cognoscendæ causa progressus, Constantinopolim redire maturauit. Verum à Philippico præuentus non solum Imperio, sed etiam vita est spoliatus. nam ab exercitu suo relictum ad Amastridem Helias Philippici Dux interfecit. Tiberium vero eius filium Philippici iussu, cum in templum Blachernarum confugisset, inde abstractum satellites eius misere iugularunt. Philippicus Imperium occupauit, ac caput Iustiniani Romam misit. Tristis eius cladis nuncius tertio post reditum pontificis mense Romam allatus vniuersam ciuitatem mœrore, atque acerbitate repleuit. Principio

712

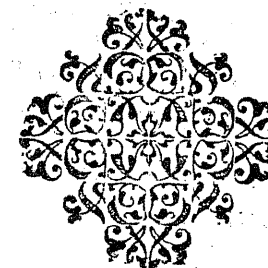
insequenti anni Asprandus cum aliquot annos in Baioaria exulasset, de reperenda Italia cogitauit. Animum autem addidit Baioarius rex, qui se ad Aripertum regem vliscendum auxilia enixe subministraturum spondebat. Itaque idoneo ab illo exercitu accepto sese in Italiam rettulit, ac Papiam progressus prælium cum eo intrepide occurrente cômisit. quod nox magna vtrinque edita cæde diremit. Aripertus, quanquam constabat, Baioarios eo prælio fusos, victosq. cessisse, tamen non in castra, vt victor sed quasi victus in urbem refugit. Quare cum se suis metum, hostibus audaciam iniecisse videret, consilium cœpit in Franciam abeundi, atque auro, quantum potuit ferre, è regia sumpto clam ex vrbe excessit. verum in tranando flumine ponderè auri, & fluminis vnda oppressus indigna morte occubuit. Cadauer eius postridie inuentum, & in regiam cum ingenti omnium dolore relatam in basilica D. Saluatoris ab superiore Ariperto constructa sepultum est. Hæc mense Martio gesta. Aripertus tanta regnum industria gubernauit, vt per noctem è regia egrediens, atque urbem mutato habitu lustrans, quid de se singuli dicerent, exploraret, ac diligenter, quemadmodum ius à suis iudicibus diceretur, inuestigaret. Idem aduenientibus ad se gentium exterarum legatis vilibus indutus vestibus occurrebat, quo minus ipsis Italiae deliciis caperen-

tur.

tur. neque apparatus epulis illos excipiebat, neq. præsentibus illis magnificas vllas in aliis rebus impensas edebat. Eodem tempore Transmundo Spoletanorum Duce mortuo successit Faroaldus filius, isq. cum Volchila fratre ditionem administravit.

FL. ASPRANDVS REX.

ARIPERTO rebus humanis exempto Asprandus victor regno potitus est, vir sapientiæ laudè nemini postponendus, atque in omni vitæ officio singularis. Is post tres menses Idibus Iuniis, Indictione decima, vita cedens effigiem morum, virtutis, ac prudentiæ suæ filium Luitprandum reliquit, eum, cui puero victor Aripertus pepererat, atque ad patrem in Baioariam se conferre permiserat. qui cum à Longobardis de Asprandi ægroti salute desperantibus regnare esset iussus, post excessum eius in regno est confirmatus.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Tertius.

SEQUENTI libro insignes duos, ac maxime memorabiles Italiae motus aperiemus. quibus noua duo in illa imperia instituta sunt. Nam qua ratione Graecis Imperatoribus Romana, Rauennatiq. ditione lapsis, & Longobardis regibus Italico regno depulsis, illam Romani pontifices, hoc Francorum reges inierint, exponemus. Quas mutationes satis constat ab iisdem fontibus ambas fluxisse, nempe prauo haereseos studio, & dira late domnandi cupiditate. quae omnibus populis, regnisq. certum semper exitium intulere.

CETERVM haeretica peste non amplius Longobarda, sed adhuc Constantinopolitana regia laborauit. Philippicus enim Imperio accepto nihil prius habuit, quam vt sexti Concilij acta peruerteret, ac fractam, abiectamque Monotheletarum haeresim excitaret. Id autem non suo iudicio, sed Ioannis monachi cuiusdam impulsu suscepit. qui cum vaticinandi artem profiteretur, Imperium illum adepturum, diuque potiturum ostenderat, si ipsum de duplici Christi voluntate Concilium sustulisset. Quod cum sacramento se facturum Philippicus affirmasset, inito Imperio omnium primum id sibi praestandum existimauit. Itaque Cyropatriarcha sede depulso Ioannem ei substituit. concilioq. nouo coacto sextum pro imperij magnitudine Concilium abrogauit. Quin etiam idem eodem Ioanne doctore nouam alteram haeresim hausit, quae nouas alias inter Graecam, & Romanam Ecclesiam discordias excitauit. Etenim in eam opinionem impulsus est, vt veteribus Conciliis aduersantibus crederet, sanctas Christi, & Virginis Dei genitricis, aliorumq. Diuorum imagines nullo cultu, ac veneratione dignandas, ac nullo loco, nulloq. numero esse habendas. Itaque nouo furore, atque vecordia percitus picturam sexti concilij e basilica abradi, & sacras omnes e templis imagines aboleri praecipit. atque his de rebus sacram ad Constantinum pontificem misit, neque tam faeda actionis poscere comprobationem

nem

nem erubuit. Hac re cognita pontifex vehementer est animo perturbatus. occurrerunt enim continuo prudentissimo, atque optimo viro omnia, quae ex hac labe poterant Ecclesiae Romanae accidere detrimenta, haerentibus praesertim adhuc in omnium animis cladibus, quas proxima monotheletarum haeresis ex iisdem sedibus attulisset. cum ea controuersia componi non sine acerbissimis Catholicorum cruciatibus, atq. adeo etiam ipsius pontificis sanguine potuisset. Quare, veritus ne si orientem illum ignem non continuo opprimeret, ingenti mox omnia, tum cum opem ferre non posset, ardere incendio cerneret, statim Italiae episcopos ad concilium aduocauit. atque eis coactis miseram Ecclesiae Catholicae conditionem, quae paullulum per sceleratos, ac perditos homines non posset, interquiescere, deplorauit. Inde breui superioribus haeresibus memoratis nouam nunc emeruisse aliam addidit. quippe existere homines Deo ipsi vsque adeo inimicos, atque infestos, vt sanctam eius imaginem, cuius aspectu homines ad religionis, pietatisq. memoriam accendantur, neq. pictam, neq. fictam pati possint. in hac vero opinione nouum esse Imperatorem. Hunc enim non solum sacras omnes ex Constantinopolitana ecclesia imagines iniussu sedis apostolicae sustulisse, sed etiam tam proiectae audaciae esse, vt scelus suum ipsius comprobari auctoritate non dubitet postulare. Exquisitis inde de more sententiis, cum nemo esset, quin rem tantam grauissimo notandam esse decreto censeret, ex omnium consensu omnes, qui sanctis imaginibus venerationem constituta ab Ecclesia denegarent, damnati. & Philippicus ipse, qui tantum esset facinus ausus, nominatim diro in eum composito carmine poenis inferorum deuotus. Inde ad populum progressus eandem causam ingenti animi magnitudine perorauit. atq. eo consentiente, atque iubente decreuit, ne Philippici, tanquam haeretici Imperatoris, aut litterae, aut nummi reciperentur, neq. imago eius, vt assueuerat, in templum inferretur, neq. nomen in sacrorum solemnibus ederetur. Quin etiam sexti concilij pictura, quae deleta Constantinopoli fuerat, iussa est egregio opere in porticu Vaticana reponi. Quibus decretis auditis Italia tota nouarum rerum expectatione suspensa, Rauennates tumultum in vrbe concitauerunt, ac Ioannem Exarchum superbe, atq. auare nimis imperitantem interfecerunt.

FL. LVITPRANDVS REX.

DVM autem haec aguntur, mortuo Idibus, vt diximus, Iuniis Asprando Luitprandus Papiæ regnum ocepit. Hic praclaro patris, ac superiorum regum exemplo Catholicam fidem amplexus non minus pacis studia, quam belli, vt cuiusq. tulit occasio, coluit. Primum autem virtutis specimen dedit, quod insidias sibi ab Rothari cognato suo domi paratas ingenua solertia, atque animi magnitudine superauit. Quo periculo pro-

ipere

713 sperere, egregieque perfunctus animum inde contulit ad regnum legibus instruendum. Quippe omnes ex regni partibus iudices Longobardos in regiam euocauit, eosque de nouo iure constituendo consuluit. Itaque re sequenti anno confecta nouae leges ad antiquum Rotharis Edictum aduinctae, Indictione xi, pridie Kalendas Martias diuulgatae sunt, anno adhuc illius primo, ut ipse in earum prooemio scripsit. *Recolimus, quoniam robustissimus decessor noster, atque eminentissimus Rothar rex sicut ipse est in scriptis effatus suis superius in Longobardis Edictum renouauit, atque instituit, ubi et prudenter inserere curauit dicens, ut quisque Longobardorum Princeps eius successor superfluum quid ibi reperiret, ex eo sapienter auferret, et quod minus inueniret, Deo inspirante, adiceret.* Post hunc enim gloriosissimus Grimoald rex, quae illi secundum dominum placita fuerunt, minuit, et ampliauit. Cuius nos normam sequuti diuinitus, ut credimus, inspirati simili modo ea, quae iuxta Dei legem nobis congrua apparuerunt, subtrahere, et addere decreuimus, sicuti et in presenti pagina scribere iussimus. Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine Luitprand excellentissimus, Christianus, et Catholicus Deo dilecta gentis Longobardorum rex anno, Deo propicio, regni mei primo pridie Kal. Martias indictione undecima una cum omnibus iudicibus de Austria, et Neustria partibus, et de Tuscia finibus cum reliquis fidelibus meis Longobardis, et cuncto populo assistente hac nobis iuxta Dei timorem, atque amorem sancta comparuerunt, et placuerunt. Regno inde adiunctis legibus constituto Luitprandus simul etiam regiae consulendum uectigalibus ratus, Patrimonium Alpium Cottiarum paullo ante ab Ariperto rege pontifici restitutum repetiit, et alterum etiam Sabinense ademit. Eodem anno Petrus a Philippico Imperatore in Italiam venit, ut Romanam urbem Ducis nomine administraret. Hominem ab haeretico, et damnato Imperatore missum Romani pro insito pietatis studio auersati, posteaquam Rauennam aduectum acceperunt, in urbem haudquam recipiendum esse constituerunt. Itaque Petro urbem cum valido comitatu ingredienti Christophorus primicerius vir summæ in vrbe auctoritatis cum firma ciuium manu se se obiecit, et, ut progressum impediret, atrox in Sacra via pro Palladio certamen iniuit. Cum ingenti utriusque partis strage dimicaretur, pontifex caedem auersatus extemplo sacerdotes cum sacris Euangeliis & Cruce domini ad dirimendam pugnam immisit. Eorum interuentu tumultus sedatus, ita tamen ut pars Petri superata discesserit. 714 Sequenti, Philippicus, cum susceptam de religione sententiam Ioanne patriarcha animum assidue stimulante pertinaciter tueretur, turpiter parti Imperij culmine deturbatus est. Nam pridie Pentecostes Rufus Opsicianorum praefectus cum valida Thracum manu ex improviso in urbem per Auream portam irrupit, et regiam ingressus ipsum incautum arripuit, atque in Armatorium Praefinorum deductum,

nemine

nemine animaduertente cacauit. postridie vero in Pentecoste populo in Magnum templum coacto ab Ioanne patriarcha Artemius, princeps secretariorum, Imperator est consecratus, atque Anastasius appellatus. Hic litteris egregie doctus fuit, & Catholicae pietatis apprime studiosus. Itaque scholastico Exarcho Rauennam, quae post Ioannis mortem eo magistratu vacauerat, contendenti sacram ad Constantinum pontificem dedit, qua se catholica decreta, & sextum concilium enixe tutaturum esse promisit: qua pontifici Romae reddita Scholasticus Rauennam inde se contulit. Eo tempore Romani demum Petrum Ducem, cum se commodis eorum consulturum iuraret, in urbem receperunt. Postero, 715 inter archiepiscopum Mediolanensem, & episcopum Papiensem exorta, archiepiscopus noui parandi iuris causa episcopi consecrationem ad se traducere uoluit. Quod ius ad eum non pertinere episcopo contendente ex communi sententia res est Romam reiecta. Ibi, causa utrinque apud pontificem agitata, archiepiscopus aduersantibus omnibus uetustatis exemplis victus abscessit. Felix item archiepiscopus Rauennas ab exilio reuocatus ad ecclesiam suam se, quanuis luminibus captus, recepit, & poenitentia factorum impulsus solemnem, ac legitimam fidei professionem exhibuit, & debitum pontifici obsequium reddidit. Proximo, 716 III. Idus Februarij Constantinus pontifex ex humanis excessit. Locum eius Gregorius secundus, diaconus, idemque ciuis Romanus, tenuit, vir eximie sacris, & profanis litteris eruditus. unde propter egregias eius lucubrations Dialogi est cognomen adeptus. Is cum aegram, ac variis difficultatibus laborantem ecclesiam accepisset, maximum studium ad eam sanandam, atque ad concordiam redigendam adhibuit. & magna eo nomine pericula, ac labores ingentes exhaustit. In primis autem, cum causa sanctarum imaginum in animis Catholicorum haereret, Constantinum imitatus conuentum in Laterano coegit. atque ex episcoporum sententia veterem earum uenerationem retinendam esse ad excitandam languiscentem multitudinis imperitae memoriam statuit. Luitprandum autem regem haud obscure Italiae imperium affectantem grauibus, ac piis admonitionibus tanto pietatis studio inflammauit, ut mox Patrimonium Alpium Cottiarum Romanae Ecclesiae restituerit, & ratam Ariperti donationem habuerit. Eodem anno XIIII Kal. Septembris Imperatoris Anastasij milites aduersus Sarracenos missi Imperium ipsi Rhodi abrogarunt, atque ad Theodosium quendam Adramyttenum, pium in primis hominem, detulerunt. Anastasius ad Nicæam proelio a Theodosio superatus, ut uitae suae consulere, clericum est professus. Theodosius Constantinopolim adiit, atque, ut erat Catholicae fidei deditus, extemplo sexti Concilij acta, quae in basilica quondam picta Philippicus aboleuerat, restituenda, sacrasque imagines reponendas curauit. Quinta decima inde in-

de in-

de indictione Romae ingenti est aquarum illuue laboratum. Continuis multorum dierum imbribus Tiberis amnis vsq. adeo intumuit; vt stupentibus simul, ac timentibus omnibus vrbis muris superatis aestus vsq. ad basilicam S. Marci defluerit, atque in via Lata ad vnus hominis, & semis staturam ascēderit. A porta S. Petri ad pontem Miluium aquae decurrentes cum incredibili & vrbis, & agri detrimento coiuerunt. Demū post septem dies populo ex optimi pontificis instituto diuinas in preces effuso impetus omnis aquae refedit, aedificiis tamen plerisque, arboribusque subtractis. Eodem tempore Cumarum oppidum in Campania à Duce Beneuentano per dolum est captum. Qua de re laborantibus Romanis pontifex precibus primum, deinde pretio cum eo egit, vt redderet. Quod postquam impetrare non potuit, graue in eum anathema contorsit. vbi vero contemni etiam anathema cognouit, Ioannem Ducem Neapolitanum impulit, vt firma militum manu parata nocturno oppidum impetu occuparet, atque inde Longobardos eiiceret. Cōsilio pontificis Dux paruit. atque oppidum per noctem ex improviso adortus, trecentos Longobardos cum eorum gastaldio cecidit, & viuos amplius quingentos in potestatem redegit, Neapolimq. deduxit. Receptum oppidum à pontifice septuaginta auri, quae promiserat, pondo redemptum. Postero anno Leo Isaurus, qui & Cono est appellatus, cum dux esset legionū orientalium, atque Anastasij partes aduersus Theodosium tueretur, Imperator est salutatus. Quo facto elatus confestim Nicomediam cum ingenti exercitu prodiit, atque occurrentem Theodosij filium, congressus proelio, profligauit, atque vnā cum proceribus, & thesauro in potestatem adduxit. Aduentu inde eius Constantinopolim Theodosius territus, salute impetrata, se Imperio abdicauit, atque vnā cum filio clericum reddidit. Hic Leo Philippici exemplo, vano duorū Hebræorum vaticinio inductus, cum se sanctis imaginibus hostem fore, si praedicto potitus esset Imperio, promississet, fidem haudquaquam fefellit, verum Ecclesia haud ita multo post apertissime eo nomine oppugnata Imperium & sibi, & posteris suis funestissimum comparauit. Eodem anno, quod ad memoriam est insigne, Sarraceni ex Mauritania in Hispaniam transuecti Gotthos expulerunt, eamq. occupatam in multa regna distribuerunt. Donatus patriarcha Gradenfis in locum Christophori est suffectus. Sequenti, Nonis Aprilis Luitprandus rex aedem D. Carophoro extra Comi mœnia dedicauit. & per idem tempus arcem ibi munitissimam condidit, quam Barratelum vocauit. Faroaldus, Dux spoletanorum, Narniam oppidum dolo ademit Romanis, & simulato ad regem itinere Classem, Rauennatum castrum, furto interceptit. verum vtrumque iussu regis statim restituit. Aduersus eum filius inde Transmundus exortus patre abdicato, & clericum profiteri compulso Duca-

tum

tum arripuit. Sclauum cum iterum in Foroiuliensem Ducatum populabundi venissent, magno proelio à Pemmone Duce, vno tantum sene Siualdo amisso, deleti. Sarraceni, cum littora alia omnia Orientis infestis incursionibus lacerassent, in Thraciam ex Asia transgressi ingenti admotu exercitu Constantinopolim obsederunt. Quod vbi Sergius praetor Siciliae accepit, de Leone actum existimans Gregorium quendam Constantinopolitanum Imperatorem salutauit, eumque Tiberium appellauit. isque inito Imperio quosdam etiam ad magistratus euexit. Qua re audita Leo Paulum chartulanum, Patricium, ac praetorem Siciliae designatum duobus Spathariis, & magna militum manu tributa in Siciliam cū litteris ad magistratus, & ciuitates misit, orans, ne officio decessisse, fidemque, quam semel dederant, vlla violasse ratione vellent. Is dromone magna celeritate Syracusas aduectus Sergium stupore, metuque percussum in Italiam ad Longobardos se conferre coegit. Populus vero Syracusanus litteris Leonis acceptis, postquam Imperatorem incolumen esse audiuit, Tiberium, & magistratus ab eo creatos dedit. Quorum capita à ceruicibus amputata Paulus Constantinopolim misit. alios vero eius coniurationis affines aut sacra tonsione affecit, aut virgis caesos, naribusue multatos in exilium egit. Sarraceni interim vi famis, pestilentiaeque adacti xviii Kal. Augusti obsidionem soluerunt. Postero anno Leoni filius Constantinus est natus. Is, cum sacro lauacro ablueretur, aquam stercore forte infecit qua re animaduersa patriarcha statim oraculum cecinit, fore vt is aliquando omnia sacra pollueret. ab illa re Copronymi cognomen est inditum. Sereno patriarchae Aquileiensi creato Gregorius pontifex Luitprandi regis rogatu pallium, quod praedecessoribus eius fuerat denegatum, indulgit. & ne Gradenfis Ecclesiae iura inuaderet, monuit. post autem cum accepisset, eum praeccepta sua despexisse, iterum vt possessionibus se contineret, quae in regno Longobardorum essent, edixit. Extant his de rebus litterae. Erat eo tempore monachorum ordo, Cassinate monasterio ante annos centum triginta à Longobardis incenso, & monachis in diuersa palatis, ad paucos redactus, ac valde debilitatus. Hoc cum Gregorius cerneret, item pro viribus restituendum est arbitratus. itaque Petronacem, ciuem Brixianum, virum pietate commemorabili praeditum nactus sanctis praecceptis, vt huic officio in seruiret, hortatus est. Quo facto Petronax assumptis ex Lateranensi monasterio monachis Cassinum perrexit, additisque, qui ibi dudum confederant, in commune vitam agere coepit anno à Christo nato septingentesimo vicesimo. A quibus abbas ascitus decoris aedibus instauratis S. Benedicti disciplinam prope intermortuam excitauit. Itaque sextus à S. Benedicto abbas numeratur, atque alter Cassinatis monasterij conditor praedicatur. Eodem anno in die Resurrectionis, Indictione tertia, puer ipse

N

Copro-

Copronymus à patre Imperator per Germanum patriarcham est coronatus. Sarraceni, cum infestis incurfionibus late maria omnia vagarentur, excensione in Sardiniam facta insulam, quæ exiguo Græcorum præsidio tenebatur, in potestatem adduxerunt, ac sæuire in templa, & sepulchra omnia Sanctorum instituerunt. In primis autem locum, in quem Sacra D. Augustini Hipponensis episcopi ossa ex Africa translata fuerant, barbara impietate foedarunt. Quod ubi rex Luitprandus accepit, magno repente dolore exarsit, ac legatis eo missis magno illa prætio à Sarracenis redemit. ac postero Papiam ad se transportari curauit. Postquam autem ea Genuam appulsa audiuit, Papia egressus obuiam eis illuc vsq. processit, eaque editorum miraculorum magnitudine percitus diuino honore coluit. Cum autem postridie à ministris nulla neque vi, neque arte moueri possent, vehementer ea re perturbatus, Sancte Confessor, inquit, Si tua hinc ossa tolli, & Papiam transferri propicius patieris, spondeo, tunc templum in tui honorem ædificaturum. Quæ ubi vota concepit, ossa subito nullo molimine sustulit, & Papiam effusa obuiam cum clero ciuitate deuenit. Eodem anno, quippe Indictione quarta, mense Aprili, Leonis Imperij anno sexto, Constantini secundo, Gregorius pontifex cõuentum in Laterano habuit, cuius canones septemdecim extant aduersus eos, qui virgines aut Deo sacratas, aut sibi sanguine coniunctas ducebant. Sequenti Luitprandus ossa S. Augustini in templo S. Petri ad Cœlum aureum à se condito, ac pretioso, quod adhuc extat, in monumento recondidit. Magnarum abhinc rerum, & grauium seditionum initia sunt inducta quibus insignis in Italia Ecclesiæ dominatus est constitutus. Quippe Leo dirum sacris imaginibus bellum Philippici exemplo moliens, Gregorij pontificis insidiam capiti cœpit. quod eo viuente, ac Catholicorum causam studiose, ardentique tuente se flagitium, quod animo conceperat, commode ad exitum perducere posse diffideret. Itaque postero anno Marino Spathario suo, quem Ducem Romæ declarauerat, secreta mandata proficiscenti dedit, vt quoquo modo posset, Gregorium ipsum occideret. Is tantum parricidium per Basilium Ducem, Iordanem Cartularium, & Ioannem subdiaconum occulte molitus proposito excidit, aperto Dei miraculo, antequam rem aggrediretur, apoplexi repentina correptus. Reuerso inde Marino Constantinopolim Leo in suscepta sententia manens Paulum Patricium cum iisdem mandatis Exarchum in Italiam misit. Is Rauennam profectus, cum neminem tanto facinori patrando Basilio ipso, & sociis aptiorem existimaret, eosdem per litteras, vt inchoata perficerent, est hortatus. Verum ne tum quidem res ex sententia cessit. nam Romani, coniuratione detecta, socios eius omnes comprehenderunt, in primisq. Iordanem, & Ioannem ultimo supplicio, Basilium monastica inclusione mulctarunt. Postero anno mor-

tuo

tuo Donato Gradenfi patriarcha Petrus episcopus Polanus contra leges ad patriarchatū euectus; cum esset à Gregorio pontifice indignus vtraque sede iudicatus, tamen cleri, & populi Veneti, Istrique precibus pristinae est ecclesiæ restitutus. Antonius inde legitime subrogatus consecrationem cum pallio impetrauit. Leo Imperator rebus Romanis perceptis haudquaquam proposito suo dimotus Spathario altero in Italiam misso Paulum Exarchum monuit, vt si vita expellere Gregorium haud posset, saltem de pontificatu deiiceret, atque ei alterum substitueret. Ita Paulus simul mandato Imperatoris adductus, simul Gregorij odio stimulatus, quod ab eo tributum ecclesiis imponere vetaretur, exercitum Rauennatem Spathano tribuit. cumq. Romam contendere, & pontificem in vincula conicere iussit. Atque ne hæc quidem latere Gregorium res potuit. Itaque, vt libertatem suam simul, ac salutem defenderet, coactus est aduersus prauas Christiani Imperatoris insidias barbarorum simul, atque hostium auxilium implorare. Quippe reliquis remotis subsidiis Longobardos ex Spoletano, Tuscoq. Ducatu exciuit, ac spe, præmiisque repletos aduentantibus Exarchi legionibus obtulit. Hi magna animorum alacritate ad urbem profecti pontem Salarium, pontemque Miluium cum validis armatorum cohortibus infederunt, & commisso cum adueniente Spathario proelio Rauennatē exercitum ab urbis aditu summouerunt, Spathariumque ipsum Rauennam se referre incepto irrito coegerunt. Bellum inde à Longobardis interueniens aliquantum hæc consilia interrupit. Post Rotharis regnum nullum Longobardis regibus cum Exarcho Italiae, ipsiq. adeo Romanis extiterat bellum, nempe Longobardis ipsis aut pacem studiose fouentibus, aut armis inter se exitiose certantibus. Tranquillato vero post multos annos regno Luitprandus à suis quietus idoneam se prolatandi regni adeptum occasionem ex ipsa Romanorum discordia ratus, vetus bellum cum Exarcho redintegrare constituit. Quod bellum inde à Rachi, Aistulfo, & Desiderio regibus deinceps quasi hereditario iure exceptum prorsus regnum ipsum, nomenque clarissimum regum Longobardorum extinxit. Itaque proximo anno instructissimo exercitu comparato repente in Exarchatum, vt qui ditioni suæ continens erat, irrupit, ac caput ipsum ditionis Rauennam magna militum corona circumdedit. Paulus ex summa prosperitate in magnam repente difficultatem adductus haudquaquam se deseruit. verum urbem adiuuantibus enixe Rauennatibus ingenti animi magnitudine custodiuit. Seque paratum esse ad vltima omnia potius perferenda, quam ad dedendam urbem ostendit. Qua re Luitprandus permotus castra inde mouit, ac quasi re desperata Classem accessit, eamque, cum exiguo præsidio teneretur, breui expugnauit, direptamque deleuit. Classe diruta Rauennates timere, ac rebus suis diffidere incoeperunt. Quod ubi rex sensit, con-

N ij tinuo

tinuo victorem exercitum Rauennam reduxit, ac spe opimioris multo prædæ incensum urbem aggredi iussit. Oppidanis, ac præfidiariis assiduis oppugnationibus aut deletis, aut fessis Paulus se sine externis sustinere auxilium posse desperans, urbe excessit. Qua re animaduersa Luitprandus urbem acrius instans intrauit, eamq. captam militibus diripiendam concessit. Urbs, ut quæ diu Imperatorum, regum, Exarchorum, ac summorum denique antistitum sedes fuerat, variis & priuatis, & publicis opibus affluens erat. Rex autem ditato exercitu cum alia inde antiquæ fortunæ monumenta egressus, tamen in primis veterem æneam equestrem Romani Imperatoris statuam miro opere, artificioque perfectam euexit, ac Papiam deferri curauit. quæ propter eximiam nobilitatem suam in hodiernum vsq. diem inter præcipua urbis eius ornamenta ad amissæ solatium gloriæ in foro à ciuibus ostentatur. Rauenna capta pleræque Exarchatus ciuitates confestim in deditionem venerunt. Exarchatus inde in formulam Ducatus redactus, eiq. Hildebrandus nepos, qui postea rex fuit, impositus, & quod puer erat, Peredeus Dux Vicetinus socius ei consiliorum adiunctus. Paulus Rauenna pulsus, se ad Venetos Heracliam contulit, atque Vrsi Ducis, auxilium implorauit. Hoc vbi Gregorius sensit, priuatas iniurias publicæ causæ posthabendas ratus statim litteras ad Vrsi eundem misit. atque eum, ut Paulum omni ope iuaret, hortatus est. Litteræ adhuc extant in hæc verba conscriptæ. *Gregorius episcopus seruus seruorum Dei Dilecto filio Vrsi Duci Venetorum S. quia peccato fauente Rauennatum ciuitas, quæ multarum caput ecclesiarum est, a nefanda gente Longobardorum capta est, & filius noster eximius, Dominus Exarchus apud Venetias, ut cognouimus, moratur, debeat nobilitas tua ei adherere, & cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sanctæ reip. imperiali seruitio dominorum, filiorumq. nostrorum Leonis, & Constantini magnorum Imperatorum ipsa reuocetur Rauennatum ciuitas amore sanctæ fidei nostræ.* Lectis litteris Veneti pontificis auctoritatem sequuti Paulum summa ope iuuandum decreuerunt. ac ratione rei gerendæ cum eo composita classem ornarunt, sermone dissipato, se aduersus Sarracenos rogatu Imperatoris contendere statuisse. His ita constitutis Paulus quasi à Venetis repulsus aliquot contractis copiis Imolam accessit, & quasi eam urbem premere oppugnatione vellet, ibi exercitum quam maximum potuit, comparauit. ac die cum Venetis composita castris inde Rauennam versus motis urbem à terra repente inuasit. Pridie vero Veneti cum simulata in Orientem nauigatione euecti è portu essent, nondum orto sole in anchoris constiterunt. atque eadem prope, qua Paulus, hora classe ad littus appulsa nauales urbi milites admouerunt. Ad tantum tumultum exciti Hildebrandus, & Peredeus omnes, qui ferre arma possent, ad moenia properare, eaque præsentibus animis, corporibusq. tutari iusserunt. Cum

omnes

omnes haud aliter ac iussi erant, impigre, fortiterque fecissent, haud ægre hostes clara iam luce scalis appositis moenia scandere contententes sustinuerunt. Dum ad muros pugnatur, Veneti porta, quæ ad mare vergebat, effracta urbem intrarunt. Qua re animaduersa Duces cum valido armatorum globo se obiecerunt. ac proelium atrocissimum commiserunt. Quod cum per aliquot horarum spatium fortiter sustinuissent, tandem superueniente cum terrestribus copiis Paulo circumuenti acie excesserunt. Peredeus fugiens in Pineto occisus. Hildebrandus viuis in manus Venetorum peruenit. Recepta urbe Paulus sedem, & præfecturam suam iniuit. Veneti opera egregie nauata domum redierunt. Hæc tanta celeritate acta sunt, ut rex auxilio accurrere Papiam nequiverit. Hoc demum anno Leo Imperator, quod vatibus Iudæis promissum præstare iandiu animo cupiebat, palam agere de sacris abolendis imaginibus cepit atq. ea de relitteras ad pontificem misit, gratiæ suæ spem faciens, si voluntati tuæ se dedidisset, dignitatis abdicationem intentans, si imperium abnuisset. Cui Gregorius pro sedis dignitate rescripsit, sanctas imagines ex antiquo Catholicorum instituto in Ecclesia coli, neq. sibi venerationem earum abrogare aut pro arbitrio licere, aut pro officio conuenire. mone-re autem illum etiam, atque etiam, ut diligenter & quid ageret, & quousque progrediretur, animaduerteret. neque enim Imperatoris esse, noui aliquid de fide statuere, sed quæ antiquitus decreta à patribus fuissent, quacunq. ratione defendere. Inde ad Romanos, Rauennates, Pentapolitanos, Venetosque conuersus ipsum conceptæ hæreseos accusauit, dignumq. esse, qui si in incepto maneret, ab omnibus desereretur, ut qui vltro se ab Ecclesiæ Catholice corpore secreuisset, ostendit. Quibus Leo nihil permotus sequenti anno bellum nefarium sanctis imaginibus, earumque cultoribus intulit. Quippe signa, ac simulachra Domini, ac matris, martyrumque eius omnia tota passim urbe deleri, ac disci iussit. Quod cum insolenti obsequentium ministrorum libidine curaretur, vehementer populum ipsum antiquæ pietatis studio inflammatum offendit. Itaque cum dolorem ferre, iramq. tenere non posset, agmine facto in regiam introrupit, & familiaribus eius multis, in primisque iis, qui impositum Auræ portæ Domini signum deiiciebant, necem attulit. Quare Leo exarcebatus ciuium alios bonis spoliavit, alios in exilium egit, in alios verberibus, in alios vltimo supplicio animaduertit, ac bellum atrox adeo cum Catholicis gessit, ut ne sacræ quidem scholæ pepercerit. Hoc erat nobile prope Palatium Auditorium, in quo vetere instituto magister vnus doctrinæ magnitudine clarus cum discipulis duodecim ingenio, studioque præstantibus versabatur. Hi postquam omne dicendi artificium attingissent, magna cura ecclesiasticam rerum diuinarum scientiam pertractabant. neque sine eorum consilio publicè agi quidquam ne Im-

peratori

peratori quidem permittebatur. In hos igitur Leo, cum ad se vocatos saepe in suam adducere sententiam, sed frustra, tentasset, sese acri iracundia elatus inuexit, atque in Auditorio inclusos ipsos cum libris, qui magni pretij erant, & sacra omni comburi suppellectile iussit. Ea res ingentem in Graecia atque in Italia seditionem exciuit. Etenim Graeci & qui continentem, & qui insulas incolebant, his auditis magnam classem pararunt, eamque belli faciendi causa Constantinopolim direxerunt. verum in itinere naues, artificiose igne casu conflato, cum incendium cōcepissent, subito concremarunt. Romae autem Gregorius pontifex harum rerum certior factus saeuire animo, atque extrema meditari remedia coepit. Itaque pontificis Constantini exemplo decretum proposuit, quo Leonem Imperatorem piorum communione remouit, ut qui non solum non Catholicus, sed etiam Catholicis infestissimus esset. ac mox Italiae populos sacramenti, quo se illi obligauerant, religione exoluit. & ne ei aut tributum darent, aut alia ratione obedirent, indixit. Quo decreto accepto Romani, Campani, Rauennates, & Pentapolitani à Leone subito defecerunt, ac variis tumultibus excitatis ipsos etiam violare magistratus non dubitarunt. Quippe Rauennae Paulus Exarchus occisus est. Romae Petrus Dux luminibus captus: In Campania Exhilaratus Dux, cum populos aduersus pontificem incitaret, à Romanis eò profectis vna cum filio Hadriano est obruncatus. Quin etiam odij sui vim aduersus eum vehementer adeo intenderunt, ut ad hostiles acerbitates prouecti de Imperio illi abrogando, alioque Imperatore legendo rettulerint. Quod consilium pontifex, ut parum praesenti tempori aptum, opportunumque repudiavit. Eodem tempore ingens prodigium è Graecia nunciatum: Inter Theram, ac Therasiam insulas per aliquot dies è profundo maris caligo quaedam quasi ab ardente fornace surgens emerit. quae paulatim densata, in lapidemque concreta totum illum locum, ac coelum ardore suo accendit. In medio vero ignis insula in terram constipata, Therae insulae est aggesta. Qua re audita iudicatum ab hominibus est, Deum insignem Imperatorij flagitij nouitatem voluisse memorabilis huius prodigij nouitate notare. Eodem anno Sereno patriarchae Aquileiensi mortuo Calistus Taruisinae Ecclesiae archidiaconus regis Luitprandi fauore est substitutus. Erant inter Imolam, & Mutinam nonnulla ex regione Aemiliae loca nondum à Longobardis aut armis tentata, aut certe oppressa. His igitur Luitprandus postero anno, noua concitati tumultu occasione allectus bellum intulit. ac leui certamine Feronianum, Montem bellum, Buxerum, & Persicetum in ditionem cum adduxisset, demum ipsam etiam urbem Bononiam occupauit. Haec urbs ab Etruscis tum cum imperio regionem Transpenninam tenebant, constructa Gallorum inde Boiorum in Italiam transcendentium sedes fuit. deinde

à populo

à populo Ro. recepta ius coloniae Latinae obtinuit. Demum ad Christiana sacra traducta cum alios sanctos episcopos, tum maxime Petronium, hominem Constantinopolitanum, eruditione, ac pietate insignem est consequuta, cuius beneficio praclaris multis ab Imperatore Theodosio minore beneficiis honestata ad Gotthos inde peruenit. quibus expulsis, cum sub ius Romani recidisset Imperij, nunc demum Longobardae potentiae cessit. Hac igitur capta Luitprandus fortunam voto aridentem sequutus, Rauennate ditione ommissa, sese in Pentapolim intulit, ac nemine resistendi gratia occurrente victor ab Arimino vsq. Auximum penetrauit. ac demum ad Vicum Pileum regionis constituendae causa confedit. Quo cognito ciuitatum oratores cum muneribus, & sacris episcoporum suorum salutationibus ad eum de more se contulerunt. verum à Romanis militibus in itinere forte oppressi ad vnum capti omnes, atque interfecti sunt. Rumore Italicae defectionis in Graeciam perlato Leo rabie furens Eutygium Patricium Exarchum primo quoque tempore in Italiam contendere, ac Gregorio eius auctori vitam, quo quo modo posset, adimere imperauit. Profectus Neapolim Eutygius Campanorum partem in fide retinuit, atque inde Romam ministrum misit, secreto mandato dato, ut pontificem cum optimatibus Romanorum extingueret. Ut omnia Imperatoris acta ea tempestate suspecta erant, sic alienus ministri Exarchi in urbem aduentus hominum oculos in se conuertit, omnino, ne quid insidiarum pontificis capiti strueretur, extimescentium. Itaque re patefacta Romani studio incitati eum comprehenderunt, & sceleris meditati conuictum grauius punire voluerunt; verum pontifex eiusmodi consilio mature occurrit, atque Eutygium diro anathemate percussisse, satis habuit. Multa egregia Romani praesentis genti gloriae, pietatisque studio pro libertate Italiae, ac dignitate Ecclesiae ausi sunt: nihil magnificentius, quam quod Longobardos reges, Graecosque Imperatores siue dominandi libidine, siue haereseos prauitate urbi, pontificibusque impotentius imminentes semper pro viribus arcuerunt, fidemque Catholicam constantissime defendentes libertatem, dignitatemque Ecclesiae suam esse libertatem, ac dignitatem putarunt. Quod igitur iam pridem grauibus flagitiis Leonis impulsu spe, ac studio destinarant, id hoc maxime tempore ut facerent, praesenti pontificis, Ecclesiaeque inducti periculo sunt. Quippe rebus commemoratis exasperati certa animi sententia impium, saeuumque Leonis Imperium respuerunt, ac solemni sacramento se pontificis vitam, statumque in perpetuum defensuros, atque eius in omnibus rebus auctoritati obtemperaturos iurarunt. Ita Roma, Romanusque Ducatus à Graecis ad Romanum pontificem propter nefandam eorum haereseos, impietatemque peruenit. Fuerunt autem haec oppida: Roma cum castellis, oppidis, & viculis in Tusciae partibus, idest Portus,

Centum-

Centumcellae, Cære, Bleda, Maturanum, Sutrium, Nepes, Castellum Gallefij, Orta, Polimartium, Ameria, Tuder, Perugia, Harnia, & Oriculi. & in partibus Latij Signia, Anagnia, Ferentinum, Alatrium, Patricum, Frusino, ac Tibur. & in regione Campaniae Sora, Arces, Aquinum, Teanum, & Capua. Euty chius inde cum exercitu Rauennam profectus urbem tenuit, ac Rauennates Imperij studiosos facile ad fidem redegit. Qua cura perfunctus cogitare inde de sancti pontificis exitio coepit. quo sublato facile se & Romanam ditionem amissam recuperaturum, & sanctarum imaginum cultum profligaturum ex Leonis auctoritate sperabat. atque adeo totus in eam curam incubuit, vt etiam Longobardos muneribus aduersus eum sollicitare non dubitaret. Itaque eo, vt existimari licet, auctore sequenti anno Luitprandus Sutrium oppidum dolo Ecclesiae ademit. Verum mox muneribus, monitisq. pontificis victus post dies XL restituit. Hoc cum XI. indictione factum notet Anastasius, profecto anno septingentesimo vicesimo octauo factum esse apparet, vt ille scribit. Hac re animaduersa Euty chius regem sibi alliciendum, atque societate, amicitiaq. adiungendum quoquo pacto constituit. Defecerat à rege illo tempore Transmundus, Dux Spoletanus, cumq. pro merito vicisci mirifice cupiebat Luitprandus. Id vbi sensit Euty chius, legatos ad eum de societate, atque amicitia misit, ac foedus cum eo ea conditione percussit, vt sociatis armis ille Ducem, ipse pontificem vindicaret, ac ditione, vitaque & hunc, & illum exueret. Ita proximo anno comparatis, coniunctisq. exercitibus ambo magno se in Ducem impetu intulerunt. Is, cum imminentem belli tempestatem propriis se propulsare viribus non posse perspiceret, vltro se regis imperata facturum dixit. atque obsidibus datis solemniter se sacramento deuinxit. Itaque cum nulla in Longobardum belli materia remansisset, omnis inde Romam translatus est terror, castraq. in Campo Neronis à rege, & Exarcho è regione templi S. Petri locata, atque acri Roma premi obsidione est coepit. Iampridem hoc sentiens pontifex praesidiis, & operibus, quibus potuerat, urbem firmarat. Quae cum fatis non esse aduersus tantam molem videret, ac simul agri vastationem, & templorum violationem effugere vellet, quo ad eius fieri posset, Spoletani Ducis exemplo armorum consilium posuit. & ad preces sibi confugiendum constituit, insigni pietatis Luitprandi regis fama permotus. Itaque vrbe cum decoro comitatu clericorum, & optimatum Romanorum egressus in castra ad regem venit, atque in hanc differere sententiam coepit. *Si solo, Luitprande rex, Leonis ipsius exercitu hanc urbem obsideri nouissem, omnes, mihi crede, obsidionis labores potius exhausissem, quam aut ad pacem, aut ad inducias vllas postulandas exissem. Quid enim de sacris templis, & religiosis sepulchris liberandis agere cum eo conuenit, qui nuper sanctas Christi, ac Diuorum imagines ferro, atque igne delere,*

ac sa-

ac sacrata templa nefariis manibus incestare non dubitauit? Nunc vero, cum tuo potissimum ductu hoc bellum audirem administrari, teque praecipue in castris ad urbem positus obuersari, cuius inter eximias prudentia, virtutis, ac iustitiae laudes egregia pietas, ac summa Sanctorum veneratio commendatur, non dubitavi ad te venire, & qua ad Dei causam pertinere mihi viderentur, mone-re. Non credo, te ignorare rex Luitprande, te urbem illam infesto exercitu oppugnare, cuius ecclesiam principes ipsi apostolorum Petrus, & Paulus pretioso suo sanguine consecrarunt; terram vero sanctissimis suis sepulchris omnibus terrarum gentibus venerabilem reliquerunt. An igitur ipse in animum induces, ipsa Sanctorum apostolorum templa, ac sepulchra augustissima alieno arbitrio lacerare, qui vnus Confessoris ossa, ne à barbaris ignominia afficerentur, magno auri pondere redemisti; atque in regiam tuam translata templo, ac sepulchro pretiosissime decorasti? Quin potius in proposita tua bene de ecclesia merendi sententia permanes, quam fedissimo Leonis de Deo ipso pessime sentientis exemplo duceris? ac multos bonos in nobilissima vrbe conseruanda, quae vnum in ea perdenda perditissimum imitaris? Notus est omnibus nobis propter insignem ipsius crudelitatem Athila rex Hunnus, sed tibi multo, vt credo, notior, quod ea loca tenuit, in quibus maiores tui postea confederunt. Hic cruorem, cademq. anhelans aliquando ad Romam incendendam cursu incitato contendit. Quod vbi pontifex, qui tum erat, Leo accepit, raptim ei ad Padum amnem accurrit, atque ipsum, ne longius progrediretur, orauit. ac demum specie Sanctorum Petri & Pauli colloquio assistentium territum praeter opinionem omnium facilem, mitemque ad auctoritatem suam adduxit. An vero Athila, qui non solum non Catholicus, sed longe etiam à Christianis sacris, atque omnino ab ipsa, vt aiunt, humanitate auersus fuit, ab vrbe Roma adeunda vno prope Romani pontificis nutu sese remouit, Luitprandus vero rex insigni Catholicae pietatis studio etiam apud venturos homines praedicandus in eiusdem urbis oppugnatione perstare volet, quae incestam secum violationem eorum templorum, sepulchrorumque adducat, quae adhuc semper non solum finitimis, atque humanissimis gentibus, sed etiam remotissimis, & prope barbaris nationibus non tam pium spectaculum praebuerunt, quam religionem, atque horrorem aspectantibus iniecerunt? & Athila imagine tantum apostolorum deterritus cesserit, Luitprandus vero eorundem, quae hinc etiam prospicit, sepulchrorum aspectu non commouebitur? neque idem grauia à presenti eorum numine exigenda piacula extimescet, qui ad propiciandos eos multa etiam bona de patrimonio detracta regio impertiuit? Quibus dictis rex siue tacita religione captus, siue praesentis pontificis verecundia adductus statim ad pedes eius se prostravit, & sine vlllo maleficio ex agro Romano se recessurum esse promisit. Mox cum ab Exarcho moneretur, vt iussa Imperatoris impleret, id est vt pontificem aut captiuum faceret, aut ferro perimeret, non solum id consilium vt impium, sceleratumq. repudiauit,

O

verum

verum etiam pontificem, ut Exarchum in gratiam recipere vellet, oravit. Inde ad templum S. Petri nullis ea tempestate moribus septum accessit, atque ad aram profectus paludamentum, quo erat iudutus, armillas, baltheum, enses auratum, coronam auream, & crucem argenteam, ante augustissimum corpus apostoli posuit, & supplex Deo vota, atque ipsi apostolorum principi fecit. atque inde exercitum domum reduxit. Morante inde Eutychio Romae Tiberius quidam, cognomento Petasius, tumultu in Etruria concitato Imperium sibi vindicare tentavit, non nullis populis sacramentum apud se dicere iussis. verum Eutychio consilium non expediente brevi per exercitum Romanum iussu pontificis est oppressus. Gerebat eo tempore summum in Francia magistratum Carolus cognomento Martellus. qui magistratus vulgo Maiordomus appellabatur, ac ius omne regni domi, forisq. gerendi habebat. Is Longobardorum amicitiam rebus Franciae vtilem fore, & commodam ratus filium suum Pipinum ad regem Luitprandum misit, rogans ut attonsa Longobardorum more caesarie ipsum sibi filium adoptaret. Quam rem adeptus certissimum se fidelis amicitiae pignus consecutum esse, est arbitratus. Interea Leo his cognitis indies acrius saeviebat, ac crudelius bellum sacris imaginibus faciebat. Itaque eodem hoc anno, nempe Imperij sui tertio decimo, Germanum patriarcham, pro imaginibus sentientem, acciuit, ac blandis in suam sententiam pellicere verbis contendit. Cui Germanus respondit. Sanctarum quidem abolitionem imaginum de Imperator aliquando futuram accepimus, verum non imperante te, sed Conone. Atqui, inquit ille, verum mihi a sacro lauacro Cononis est nomen. Tum Germanus; Auertat Deus, inquit, ut hoc te imperante mali contingat. Antichristi praecursor est, & divinae plane humanitatis euerfor, qui hoc effecturus est. Qua re ille audita exarsit, ac minas in eum iactare aciores instituit. Cui Germanus, Desine minari, inquit, sacramenti memor, quo te obstrinxisti, apostolicos, ac divinos Ecclesiae ritus nulla parte moturum. Verum ne ita quidem Leo sententia destitit. immo rationem iniuit, qua Germanum iam, non tanquam Confessorem, sed tanquam coniuratorem euerteret. Itaque Anastasio quodam Germani discipulo, atque Syncello in consilij societatem vocato VII Idus Ianuarias, Indictione XIII, anno Christi septingentesimo tricesimo, episcoporum conventum aduersus imagines habuit, atque ei ipse celso praesidens in tribunali Germanum iterum aduocavit. ac blanditiis primum, deinde minis ad sui comprobationem consilij traducere institit. Verum Germanus tanta constantia fuit, ut sacerdotio potius se abiturum, quam recto proposito praese tulerit. pallioque reddito, si ego sum Ionas, inquit proiice me in mare. neque enim sine generali concilio aliquid mihi innouare ex apostolorum, patrumq. doctrina licet. atque ita se officio abdicavit. Qui

bus re-

bus rebus actis Leo XI Kal. Februarias Anastasium subrogavit, ac conventu dimisso imagines omnes publice comburi iussit. quiq. ei sententiae non subscripserunt, misere aut capite, aut alia corporis parte mulctavit. Quod ubi cognouit Gregorius, per litteras eum admonuit, ut ad Catholicam veritatem, ritumque tuendum se referret, atque Anastasium sacerdotali officio spoliavit. Eodem anno, cum Sarraceni Prouinciam, regionem Franciae, inuasissent, atque in primis, teste Mariano, Auennionem cepissent, Luitprandus a Carolo Martello auxilio pro iure amicitiae aduocatus est. Itaque post mensem Maium, (nam eo mense, tertia decima Indictione Papiæ fuit,) summo ad illum studio cum expeditis copiis Longobardorum accurrit, ac maxima ad eam victoriam adiumenta subministravit. Dum autem ille abfuit, Exarchus tempus sibi oblatum Aemiliam, Pentapolimque amissa recuperandi ratus, ipse exercitum in Pentapolim duxit, Agathonem vero Perusinarum Ducem in Aemiliam misit. Non eadem utroq. in loco fortuna fuit. Exarchus, cum castra ad Ariminum posuisset, proelio commisso exercitum Longobardorum prostravit. Quo facto ciuitates Pentapolis in fidem continuo redierunt. Agatho vero ad recipiendam in Aemilia Bononiam profectus, quam Valcaris, Peredeus, & Rotharis tuebantur, insigni accepta calamitate recessit. Postero anno III Idus Februarias Gregorius pontifex supremum vitae die 731 expleuit, indictione, ut scribit Anastasius, quarta decima ingenti gloria relicta doctrinae, sanctitatis, & rerum, quas tam prospere, quam pie pro dignitate Ecclesiae administravit. In eius locum lectus est Gregorius tertius, presbyter, a populo summo consensu, dum iusta mortuo soluerentur. Is inito pontificatu cultum sacrarum imaginum, qui ab Imperatoribus oppugnabatur, ante omnia sibi defendendum existimans litteras subito ad eos scripsit ad tam prauam opinionem abiiciendam adhortans. Quas litteras Gregorius presbyter, qui pertulit, reddere praemetu non ausus ad pontificem rettulit integras. Quod simul pontifex sensit, intempestiua illius contumacia offensus acriter eum increpuit, & cum iisdem redire Constantinopolim iussit. Verum Imperatores hominem in Sicilia coerceri mandarunt, & persequentem annum in custodia habuerunt. Sub idem tempus Calistus patriarcha Aquileiensis possessiones Gradenfis 732 ecclesiae occupatas iussu Gregorij pontificis reddidit. Eodem anno Gregorius de nuncio suo in Sicilia retento certior factus conuentum in Lateranum pro cultu sanctarum imaginum retinendo coegit. Ad quem archiepiscopi Antonius Gradenfis, & Ioannes Rauennas qui Felici successerat, & nonaginta tres episcopi conuenerunt. ac relatione facta eorum sententia ita decreuit. *Si quis posthac veterem Catholica Ecclesia usum contemnens aduersus eandem, sacrarum venerationem imaginum abrogarit, sit extorris a corpore, et sanguine Domini nostri Iesu Christi vel totius Eccle-*

O ij sia uni-

ſua unitate. Qua re perfecta Imperatores litteris aliis in eandem ſententiam ſcriptis ruruſus officij ſui admonuit, eaſque per Conſtantinum Deſenſorem miſit. Verum & hic captus, ac per annum in cuſtodia habitus mandata explere nequiuit. Hiſ cognitiſ Leo indigne ferens, ſe non ſolum Romani ditioſe exutum, ſed etiam communione piorum ruruſus eiectum, quod adhuc facere variis de cauſſis omiſerat, pontificem, ac Romanos tranſmarinis vindicare legionibus ſtatuit. Itaque hoc anno, qui fuit Imperij ſui ſextus decimus, claſſem cum ingenti exercitu in Italiam miſit, ac ducibus, vt bellum Eccleſiae facerent, imperauit. Verum diuina voluntate ne nunc quidem tenere propoſitum potuit. Claſſis enim cum proſpera nauigatione uſa in Adriaticum uſq. ſinum incolumis perueniſſet, ibi ſaeva tempeſtate aborta ſaeco lacerata naufragio periit. Qua re cognita Leo iracundia exarſit, ac prope furens Siculo, & Calabro populo tributum intolerabile in caput impoſuit, eiufq. rei cauſſa infantem etiam inſpici, atque in tabulas referri mandauit. Quin etiam uectigal, quod Patrimonium templorum apoſtolorum dicebatur, tria ſeſquitalenta, regio ſiſco attribuit. Quinque inde anni ab omni parte quiete, neque magnis vllis rebus, niſi principum ſucceſſione nobilitati, abierunt.

733 Si quidem poſtero Romualdus Dux Beneuentanus poſt annos xxvi morte conſumptus Giſulfum puerum Ducem reliquit ex filia ſororiſ Luitprandi ſuſceptum. Quem cum propter imbecillam aetatem Luitprandus parum idoneum tantis rebus adminiſtrandis putaret, praefectura remouit, ac Gregorium alium nepotem ſuum impoſuit. Biennio vero

734 interiecto Theodorus eccleſiam Mediolanenſem, & poſt alterum biennium Ioannes vi Rauennatem obtinuit. Is annus tumultum inſigne

735 Foroiulienſibus attulit. Quippe Caliſtus patriarcha Aquileienſis cum aſſiduis Sclauorum incurſionibus conſtictatus Aquileiam proſuſ relinque

736 re ſtatuiſſet, Amatoreſ episcopum de oppido Foroiulij depulit, cum diceret, inſignem Ducis ſedem patriarchae magis, quam episcopo conuenire. Hac de cauſſa Pemmo Dux ira percitus Califtuſ adiuuantibus Longobardis arripuit, atque in mare praecipitare voluit. Verum a ſuis retentus in cuſtodiam tradidit. ac victu ibi tenuiſſimo ſuſtentauit. Rei indignitate permotus Luitprandus grauiffime Pemmoni ſuccenſuit, ac Ducatum ademptum filio eius Rachifio dedit. Inde Rachifij etiam gratia Pemmoni, & Rathuito, atque Aiftulfo fratribus eius ignotum. In ceteros, qui cum Pemmonem Califtum vexarant, ſeuere animaduerſum.

738 Sequenti anno Rachis Dux Foriulij Sclauos bello adortus eſt. quippe in Carniolam cum exercitu ingreſſus ingenti hoſtium ſtrage facta omnia peruaſtauit. Repentino inde eorum incurſu petitus, lanceam armigero non praebente, qui primus occurrit, eum claua quam manu geſtabat, percuffit, ac ſubita morte affecto reliquorum impetum retardauit. Ab

illo

illo inde tempore magis, magiſq. fama eius inclaruit. Eodem anno bellum graue inter Longobardos eſt ortum, cuius contagione ipſa quoque Roma magnum eſt in diſcrimen adducta. Hoc bellum Tranſemundus, Dux Spoletanus, exciuit. Is defectionem a rege moliens pacem cum pontifice vrbiſ Romanae dominatum adeptuſ compoſuit, & foedus, atq. amicitiam iunxit, caſtro Gallienſium reddito, cuius cauſſa Romanum ille Ducatum diu habuerat infeſtiſſimum. Itaque ea ſocietate ſubnixus regis imperata facere detrectauit. Luitprandus ad dignitatem, praefidiuſq. regni eam pertinere defectionem ratus paratum continuo aduerſus eum eduxit exercitum. Tranſemundus impetum regis non tulit, verum vrbe elapſus ad pontificem nouo principatu fulgentem confugit, atque eum, vt ſe ſe tuererur, orauit. qui & deceſſorem eius promptis nuper aduerſus Exarchum auxiliis protexiſſet, & cum ipſo foedere ſe ſanctiſſimo ſociateſſet. Pontifex adhibito in conſilium Duce Stephano ex eius, & militum Romanorum ſententia ipſum recepit in fidem. Luitprandus Ducatu Spoletano prope ſine certamine in poteſtatem redacto Hildericum nepoteſ ei praefecit Ducem, rebusq. Spoletanis compoſitiſ legatos ad pontificem miſit, ac Tranſemundum ſibi dediſt postulauit, & ni dederet, bello ſe perſequuturum vrbeſt ostendit. Pontifici haudquaquam eſt fide, dignitateq. ſua eſt viſum, Ducem bene de Eccleſia meritum, eumque ſocium, ac demum etiam deditum ad ſupplicium tradere. omniaque potius aduerſi belli incommoda patiendae, quam tantam fidei iacturam faciendam ex communi Romanorum conſilio ratus, haudquaquam ſe dedere velle hominem dixit. Hac de cauſſa Luitprandus tranſacta hieme exercitum ex

739 Ducatu Spoletano in Romanum traduxit, atque Ameriam, Ortam, Polimartium, & Bledam oppida occupauit. inde in vrbiſ fineſ ingreſſus vaſtato agro vrbiſ demum obſidionem admouit: caſtrisq. in Campo Neroniſ ſtatutiſ multos nobileſ Romanorum more Longobardorum attonſiſ ad ſe attraxit. Hiſ malis Gregorius circunuentus deceſſoriſ ſui exemplo regem precibus, vt obſidionem ſolueret, inſtitit, miſſiſ oratoribus, fatigare. quas cum irritas, atque inanes animaduerteret, neque ex Italia ſubſidium vllum ſperaret, ad externa ſibi confugiendum exiſtimauit. Per ea tempora Franci non militariſ ſolum virtutiſ, ſed Catholicae quoq. pietatiſ laude praeftabant. Carolus autem Marcellus, de quo ſupra commemorauimus, egregie erga Romanam Eccleſiam animatus regnuſ pro rege adminiſtrabat. Ad hunc igitur propere legatos Anaſtaſium episcopum, & Sergium preſbyterum maritimo itinere deſtinauit. atque honoris eius gratia claues ſancti ſepulchri, aliaque munera auguſtiſſima miſit, obteſtans, vt ſibi, atque affectiſ Eccleſiae rebus ſuccurreret, & vrbeſt obſidione Longobardorum eximeret. Ea res vt noua, ſic mirabilis, atque honorifica illo tempore viſa. Nec dubium eſt, quin illud exemplum mi

rifice

rifice Romanæ Ecclesiæ dubiis in posterum illius in rebus profuerit. Carolus, quanto ea res honori & regi, & sibi futura esset, intelligens, quòd primus à Francis à pontifice Ro. esset ad amicitiam appetitus, legatos liberalissime excepit, & fœdere cum Ecclesia iuncto eos extemplo cū suis remisit, datis muneribus, quæ pontifici redderent, & mandatis, quæ ad Luitprandum super Romano bello deferrent. Grata Luitprando ea legatio fuit. Caroloque petenti, vt Romana ditione sine maleficio cederet, haud grauate concessit. oppida tamen quattuor, quæ occupauerat, sibi retinuit, atque inde Papiam Augusto mense, septima Indictione, repetiit. Luitprandum profectum, & hostilem exercitum è finibus eductū vbi Transmundus cognouit, confestim Ducatum armis repetere institit. atque ei Gregorius pontifex, & Godescalcus Beneuenti Dux, paullo ante Gregorio Duci mortuo à Beneuentanis in iussu regis suffectus, alacri studio auxilia præstiterunt: ille, vt susceptum semel amici hominis patrocinium tueretur; atque eo reducto per illum Ameriam, Ortam, Bledam, Polimartiumq. recuperaret, hic, vt firmior aduersus infensum sibi regem præsidio, & incolumitate eius euaderet. Itaque his copiis assumptis in Ducatum ingressus Marsicanos; Furconenses, Balbenses, & Pinnenses primo aduentu recepit. Inde per Sabinum agrum in Reatinos transgressus id quoq. oppidum adduxit in ditionem. Demum Decembri mense, Indictione octaua, Spoletum repente adortus, Duce Hilderico interempto, recepit. Eo anno Deus dedit, Vrsi filius, Heraclia Ducatum gessit. itemque sequenti, qui fuit à Christo nato septingentesimus quadagesimus. Adiuuit inde conatus Transmundi grauis, quo Luitprandus implicatus est, morbus. qui adeo periculosus fuit, vt Longobardi de vita regis, & regni salute solliciti Hildebrandum nepotem eius regem ad basilicam Dei genitricis ad Perticas declararint. Cum autem hastam ei de more porrigerent, cuculus in vertice hastæ confedit. ex quo infaustum illi fore regnum est intellectum. Itaque Luitprandus ex morbo recreatus, ac tristi illo omine perturbatus regnum nepoti confirmare volens eum regni sibi socium, corona imposita, comparauit. Eodem anno per Nouembrem, & Decembrem mensem Constantinopolis sæuo terræ motu contremuit. Priuata domus, & templa, aliaque publica monumenta ferme omnia prociderunt: ac multi mortales ædificiorum oppressi ruinis exanimati sunt, diuino numine seuerè, vt rebantur homines, ipsam sanctarum abilitationem imaginum vindicante. Sequens annus triū clarissimorum principum morte fuit insignis, Leonis Imperatoris, Caroli Francia proregis, Gregorique pontificis. Leo XII Kal. Iulij mortuus Constantinum Copronymum multo ante à se in Imperij societatem ascitum Imperatorem reliquit. Horret animus ea litteris prodere quæ de huius immanitate, atque impietate à Græcis scriptoribus memorentur.

Hic

Hic patre tetrior, ac detestabilior, longius etiam à Deo, & Virgine Dei matre omnibusq. sanctis discessit. Quippe præstigiis, libidinibus, dæmonum inuocationibus, extorum dissectionibus, præterea venationibus, ludisq. deditus idoneum se Antichristo instrumentum exhibuit. atque patriarchæ vocem prope diuino ex ore missam confirmauit: qua hunc sacra omnia inquinatum prædixit. Itaque inito post patris mortem Imperio vniuersali edicto proposito imperauit, ne quis aliquem ex seruis Dei nomine Sancti decoraret, neque ipsorum Sanctorum auxilium inuocaret, sed eorum reliquias conspiceret, ac pro nihilo duceret: neque Mariam virginem imploraret, neque Dei genitricem vocaret. Quia sumpto loculo auro referto, de quibusdam, qui aderant forte, rogauit, quantum pretij æstimarent? cum responsum esset, magni, exempto auro, iterum quanti æstimarent, quæsiuit. Respondentibus autem illis, Nihili, Recte iudicatis, inquit. Maria quoque, dum Christum gestauit, summi pretij fuit, postquam eum peperit, nihilo ceteris mulieribus prærior est. Hæc populus audiens incredibili mœrore oppressus ipseus odio ad Artabasdum animos inclinauit, qui sororem eius habebat in matrimonio. In Francia Carolus XI. Kal. Nouembris vita cedens tres filios reliquit Grifonem, Pipinum, & Carlomanum. ex quibus Pipinus regiam patris præfecturam obtinuit. qui patris vestigiis insistens mirifice post ecclesiam Romanam eximio studio catholicæ pietatis ornauit. Gregorio vero III Kal. Decēbris ex rebus humanis exempto Zacharias presbyter, natione Græcus successit. Is III Nonas Decembris consecratus, vt laboranti Ecclesiæ mederetur, postero ineunte anno legatos alios ad regem misit, per quos quattuor erepta oppida repoposcit, alios ad nouum Imperatorem, per quos quasdam massas Ecclesiæ postulauit. simulque Synodicam ad Constantinopolitanam direxit, qua fidei suæ summam exposuit. Ex quibus qui ad regem perrexerunt, responsum tulerunt, se pontifici, cum ad ea loca venisset, cumulate satisfacturum, qui vero Constantinopolim contenderunt, ij Constantinum absentem, Artabasdum vero Imperatorem appellatum reppererunt. Ceterum Artabasdus hoc modo ad Imperium erat euectus. Constantinus in regionem Opsicianam profectus Artabasdum qui Dorylæi erat, studiis populorum erga eum permotus, opprimere est conatus. Qua re cognita Artabasdus exercitum aduersus Constantinum promouit, & præfecto eius Bisero obtruncato, & Constantino in fugam coniecto Constantinopolim aduolauit, ac sacris imaginibus reponi per urbem iussis, extemplo ab omnibus ordinibus Imperator est salutatus. Quo facto Anastasius patriarcha in concionem ascendit, ac tenens Crucem domini ita dixit: Per eum, qui huic ligno affixus est, iuro, Constantinum Copronymum hæc mihi verba dixisse: Noli credere, quem Maria peperit, Christum, filium Dei, sed purum

homi-

hominem esse. ita enim cum Maria mater peperit, ut & me Maria mater mea. Quibus vocibus auditis populus inflammatus extemplo ei Imperium abrogauit. Eodem anno Luitprandus nouum bellum Transfemundo intulit, Rachi Duce cum Foroiulianis opem ferente. Quo cognito Transfemundus cum Spoletanis, atque Romanis copiis obuiam prodiit, atque ad Fanum, ubi exercitum nauibus deuectum expositurus rex erat, occurrere properauit. Quo conatu lapsus ipsum à Fano ad Forū Sempronij contendentem media in Sylua nactus inuasit. Rachis Dux, & frater eius Aistulfus cum Foroiulianis extremum claudebant agmen. In hos cum Spoletani se intulissent, graue praelium inierunt, ac, licet ducibus totam pugnam fortiter sustinentibus, multos ex hostibus vulnerarunt. Rachis à quodam Spoletano, nomine Bertone, nominatim praelio prouocatus, in certamen descendit, atque conferta manu illum equo deiecit. qui permissu Rachis manibus, pedibusq. reptans euasit in syluam. Aistulfus uero à duobus in ponte circumuentus alterum auersa cuspide de ponte deturbauit, alterum grauiter vulneratum demersit in fluiuium. Dirempta pugna Spoletum inde est processum. Transfemundus, cum se mœnibus inclusisset, obsessus peruenit in ditionem. Eum Ducatu spoliatum Luitprandus clericum esse iussit, & in locum eius Asprandum nepotem suum substituit. Non reddebat interea rex quattuor oppida crepta, quæ se redditurum sponderat, cum ad hæc loca uenisset. Id Zacharias pontifex miratus, omisso, quod inane putabat, allegationis officio ipsum sibi Gregorij secundi exemplo conueniendum existimauit, Interamnæ in ditione Spoletana forte sedentem. Ita uniuerso Romano prosequente clero vrbe egressus illud intendit iter. Hoc postquam rex accepit, humanitate se uinci haud passus subito legatum ei Grimoaldum obuiam, qui Narniam usq. deduceret, misit. Ibi duces, & milites pleriq. regis eum exceperunt. Interamnæ uero appropinquanti rex cum reliquo optimatum, ac militum agmine occurrit, & basilica beati Valentini martyris cum eo uisitata, ac diuina precatione de more perfecta aliquot cum eo spatia iucundissimo sermone illato confecit, & ad hospitium ei paratum dimisit. Postridie eius diei cum iterum ad colloquium esset processum, tum pontifex ita uerba fecit. *Si clementiam, æquitatemq. tuam Luitprande rex, nunquam ipsa esset Ecclesia Romana experta, tamen constanti fama iustitiae tuae adductus me, quacunque à te honesta peterem, haud dubie impetraturum esse considerem. Nunc uero cum es tu Gregorio decessori meo benignum te adeo, mitemq. praeberis, ut eius rogatu urbis obsidionem, quam alieno inferebas arbitrio, solueris, & iustitiam ita colas, ut non ueteribus solum legibus studiose seruandis, sed nouis etiam ferendis regnum tuum sanctissime administres, quid est cur ego Ecclesia ius à te postulare, aut per te mihi negatum iri addubitem? Etenim si quidquam aliud regi conuenit, praecipue pro-*

missorum,

missorum, & fidei conseruatio conuenit. Quam cum tu, ut audio, priuato cuiq. & praestes & singulis in tuo regno praestandam diligentissime cures, non uideo, cur non eam ipsi quoq. Ecclesia seruari censeas oportere. à qua una hac tota de iustitia fideque tuenda disciplina formata est. Peto igitur, ut oppida à te Ecclesia occupata, & captiuos superiore bello factos, nec diu, ut oportuit, restitutos, quemadmodum saepe spondesti, beato Petro restituas. ne quem magnifico apud regiam tuam templo condecorasti, eundem bonis suis in sua sede per te expilatum esse diuinius homines demirentur. & si cumulare beneficium hoc cum ingenti tua laude cupis, rogo, ut foedere te cum Ecclesia iungas, pro certo habens, te non solum animæ tuæ post mortem salutare remedium adepturum, sed etiam aeternam apud posteros nominis commendationem laturum, cum Ecclesiam ab Imperatore Christiano desertam primus ipse omnium Longobardorum iuncta cum pontifice societate susceperis defendendam. Quibus uerbis rex mollitus, ac simul hominis constantiam, & sanctitatem miratus haud ægre quacunque postulauit, indulxit. Nam ei quattuor oppida, & captiuos restituit, & foedus cum Ecclesia in xx annos percussit. quin etiam (adeo pontificio ipso, atque apostolico nomine est affectus.) ultro Sabinense patrimonium triginta ante annos creptum restituit. atque in super Narniensi, Anconitano, Auximate, Humanateque patrimonis, & ualle agri Sutrini, Magna uocata, donauit. postridie uero, quæ dies dominica fuit, à pontifice post rem diuinam perfectam ad prandium inuitatus maxima cum eo comitate accubuit. Quo facto pontifex ad oppida ex regionum legatorum manibus recipienda processit. Legati fuere Hildebrandus nepos regis Dux Clusinus, Tacpertus, & Raningus, & Grimoaldus Etruriæ gastaldi. Ameriam primum, deinde Ortam, tum Polimartium, atque ad extremum per fines Tusciæ Longobardorum, & Sutrinis Bledam est uentum. Inde in urbem reuersus ut populū ad gratias Deo agendas incitaret, supplicationem ab æde S. Dei genitricis ad martyres usque ad basilicam Vaticanam instituit. Hæc decima, ut scribit Anastasius, indictione sunt gesta. Iam pridem Luitprandus male erga Godescalcum Ducem Beneuentanum erat affectus, & quia iniussu suo Ducatum inisset, & quia Transfemundo hosti opem priore bello tulisset. Itaque Transfemundum ex sententia ultus continuè exercitum aduersus Godescalcum direxit. Quo cognito ille perterritus aduentum eius sibi non expectandum, sed in Græciam fugiendum putauit. uerum id assequi à Beneuentanis Gisulfi olim Ducis amicis, nauim cum uxore, liberisque conscendens oppressus, non potuit. Luitprandus autem Beneuento positus Gisulfum, quem olim propter ætatem remouerat, iterum imposuit Ducem. rebusq. prospere gestis uictor se recepit in regiam. Sequenti uero anno id est indictione, ut Anastasius inquit, undecima, siue ocij im-

7 43

P dein-

deintegro in Exarchatum immisit, ac Caesena oppido occupato Rauennam inde se oppugnare velle ostendit. Quod ubi Euty chius Exarchus, & Ioannes archiepiscopus, & populus Rauennas, ac ciuitates Pentapolis, & Aemiliae compererunt, extemplo oratores cum litteris ad pontificem miserunt, orantes, vt afflictis rebus suis subueniret, id est auctoritate sua, quam sanctissimam apud regem esse constaret, eum ab eiusmodi conatu auerteret. Neque eorum petitioni quidquam abnuit pontifex. Etenim legatis Benedicto episcopo, & Ambrosio notariorum primicerio ad eum eximiiis cum muneribus missis, petiit, vt Caesenam, aliaq. loca restitueret, & à Rauennati oppugnatione desisteret. verum nihil aequi potuit impetrare. Itaque inani, vt saepe iam expertus erat, officio legationis praeterito regis iterum adeundi consilium cepit. relictaq. vrbs Stephano Duci cura, ipso ardente media aestate caelo, iter Rauennam versus instituit. Exceptus inde ad basilicam beati Christophori ad quinquagesimum à Rauenna lapidem ab exarcho, & promiscuo Rauennatum populo extra portas vrbs effuso, & cum miris laudum acclamationibus in urbem deductus Stephanum presbyterum, & Ambrosium primicerium aduentum suum regi misit praenunciatum. Hi, cum Imolam in fines Longobardorum venissent, ac quaedam ad intersepiendum pontifici transitum parari audissent, ipsum primo quoq. tempore admonuerunt. Verum ille haudquaquam exterritus postridie mane continuato itinere in fines hostium iniit. atque ad Padum contendit. Ibi à regis optimatibus obuiam missis exceptus IIII Kalendas Iulii in ipsa beatorum apostolorum vigilia Papiam peruenit, ac basilica S. Petri ad caelum aureum visita ta urbem intrauit. postridie, qui dies erat apostolorum festus, in eandem aedem cum ipso rege regressus magna pompa sacris est operatus. Ibi mutuis perfuncti salutationibus vna sunt epulati. Inde in urbem est reditum. Tertio die pontifex ad regem ab illo inuitatus se contulit, & magno honore cultus eum orare suppliciter institit, ne Rauennatum ditionem vexare vellet, & vt adempta Aemiliae loca, in primisq. Caesenam restitueret. Cui rex, licet grauate, se in eius auctoritate futurum respondit. Decedentem inde vsque ad Padum prosequutus dimisit, datis ex primoribus suis, qui Rauennatum loca, in primisq. Caesenam redderent, tertia tantum agri parte retenta. Quibus locis receptis pontifex urbem repetiit, ac gratis Deo actis solemne apostolorum anniuersaria coere monia celebravit. Quae dum aguntur, nuncius affertur, Luitprandum regem repentina morte sublatum esse. Qua re accepta cuncti animos erexerunt ac melius de rep. sperare coeperunt. Fuit Luitprandus vir, si nimiam libidinem dominandi remoueas, omni laude, sed maxime religionis ornatus. Si quidem, vt inquit Paulus, multa in Christi honorem per singula loca, ubi degere solebat, templa construxit, monasterium S. Petri ad Ca-

lum

lum Aureum extra Papiæ mœnia, & alterum Bardonis in monte Berce tum dictum ædificauit. In Olonna vero miro opere in honorem S. Anastasij martyris Christo domicilium statuit, in quo & monasterium excitauit. In suo Palatio oratorium S. Saluatoris condidit, & quod nulli alij reges habuerant, sacerdotes, & clericos instituit, qui ei quotidie diuina officia celebrarent. Eo regnante Baudolinus apud Forum iuxta amnem Tanarum mirandis edendis operibus floruit. Narrat idem Paulus, Luitprandum aliquando venantem grauitex letifero sororis filij vulnere esse affectum, statimq. nuncium ad Baudolinum, vt pro iuuenis salute Christum oraret, misisse. Baudolinum autem praecupato nuncio dixisse, non esse, cur rogaretur. nam puerum illum esse defunctum. ex quo apparuisse, illum spiritu diuino esse repletum. Pari etiam integritatis, & vaticinij laude apud Veronam Theolapius praestitit. & Petrus Papiensis episcopus eodem quoq. tempore singularem opinionem habuit sanctitatis. sepultus est in aede S. Petri cum hoc elogio.

*Flauius hoc tumulto Luitprandus conditor olim
Longobardorum rex inclytus, acer in armis,
Et bello victor. Sutriumq. Bononia firmant
Hoc, & Ariminum, nec non inuicta Spoleti
Mœnia. Namque sibi hac subiecit fortior armis.
Roma suas vires iam pridem milite multo
Obsessa expauit. deinceps tremuere feroces
Usque Saraceni, quos dispulit impiger ipso,
Cum premerent Gallos, Carolo poscente iuuari.
Ungarus à solo hoc adiutus, Francus, & omnes
Vicini grata degebant pace per omnes.
Rege sub hoc fulsit, quod mirum est, sancta, frequensq.
Religio, vt recolunt alpes, ecclesia quarum
Hunc habuit, vincente ipso; & per grandia templa
Qua viuens struxit. quibus & famosus in orbe
Semper, & aternus lustrabit sacula cuncta,
Præcipue Petro caelesti hac sede locata
Clauigero, statuit caelo quam prouidus aureo.
Augustinus ubi, huc aliunde abductus eodem
Rege iacet, cuius doctrina ecclesia fulget.*

FL. HILDEBRANDVS REX.

MORTVVM Luitprandum nepos eius Hildebrandus excepit. quem regem à populo designatum, atque ab auo confirmatum fuisse supra commemorauimus. Erat tum castellum quoddam in via Aemilia longe ab vrbe Mutina quattuor millia passuum distans, quod Ciuitatis Geminia-

P ij

næ a

næ à nomine S. Geminiani, episcopi Mutinensis, cuius sepulchro, & miraculis Mutina præcipuè gloriatur, & Ciuitatis Nouæ nomen ferebat. Huius igitur ciuitatis ædem S. Petro, vt est hodie quoque, dicatam Hildebrandus rex Ioanni episcopo Mutinensi donauit. Constantinus exercitu Constantinopolim adducto vrbē obsedit, atque Artabafdo in potestatem redacto ipsam, Imperiumq. recepit. & ludis editis Artabafdu oculis spoliatum vna cum Anastasio patriarcha in Circum cōtumeliæ causa produxit. Legatis inde pontificiis requisitis, atque ad se venire iussis 744 duas massas, quas pontifex postularat, concessit. Sequenti anno Longobardi regni Hildebrandi pertæsi ipsum post septem menses è regno deiecerunt, idque Rachisio Duci Foroiulienfi ob virtutis eius præstantiam detulerunt.

FL. RACHIS REX.

Hic inuito ingenti fauore omnium regno statim pacis se studiosum, & ecclesiarum patronum fore ostendit. Itaque Zachariæ pontifici instauracionem fœderis, quod cum Luitprando icerat, postulanti summa voluntate concessit. Parmensi, & Mutinensi episcopis possessiones honestissimas tradidit. Postero vero anno, vt ius in regno sanctissime coleretur, 745 adhibitis omnibus Longobardorum ex Austria, Neustriaq. iudicibus leges veteres diligenter perpendit. quæq. correctione egere iudicauit, ea nouis legibus latis ex eorum sententia emendauit. atque has sequenti anno Kalendis Martiis anno regni sui secundo, indictione quarta decima, promulgauit, cum hoc proemio. *Quoniam gloriosissimus, & præcelsus Rotharis huius Longobardorum gentis princeps, sibi Deo inspirante, leges inseruit, atque innouauit vt omnes intentiones, & dissensiones malorum regali studio resicaret. Et quidem statuit, vt cuncti successores eius, quæ sibi Deo inspirante aspera, & dura cognoscerent, illa ad mollitiã, & pietatis adducerent gratiam. Deinde successor eius Grimoald præcellentissimus rex, dum studiose, ac vigilanter singulorum considerans necessitates, quæ illis melius complacere, ad cultum salutis augendo, minuendoq. adduxit. Post hunc vero gloriosissimus, & orthodoxæ fidei cultor, atque huius gentis gubernator, & noster per Dei omnipotentiam nutritor Luitprand eximius, ac præcelsus, ac sapientissimus princeps, persistens in Dei operibus, & quotidianis vigiliis, omnipotentia, & sobrietate ornatus, sicuti à Deo promeruit per ipsius inspiratione omnia dicentem, reliquit, & in Edicti pagina cum suis Longobardis iudicibus confirmauit. Idcirco per redemptoris nostri prouidentiam ego diuino auxilio fretus Rachis præcellentissimus, & eximius princeps anno regni mei secundo, die Kalendarum Martiarum, indictione quartadecima, dum cum gentis nostræ, idest Longobardorum iudicibus tam de Austria, quam de Tuscia, vel Neustria finibus vniuersa, quæ à decessoribus nostris statuta sunt, sollicitè consideras-*

sem,

sem, quadam ibi, iusta, & quadam purganda cognouimus. Eodem anno, Imperij Constantini sexto, mense Ianuario terra in Syria maximo tremore quassata est. quo templa, ac monasteria pleraque corruerunt, ac ruinis multa hominum millia elisa sunt. Neque ita multo post grauis Siciliam, & Calabriam pestilentia bubonis inuasit, quæ Monobasiã inde, totamq. Græciam pertulit, ac per totam indictionem XIII. sæuiit, diuinitus, vt vulgò ferebant homines, ad vexandum, affligendumque Constantinum immissa, quod fœdo patris exemplo nuper esset in sanctas Dei imagines debacchatus. Siquidem serpens longius siue cœli grauitate, siue corporum contagione Constantinopolim quoque ipsam decima quinta indictione peruenit. Quod vero vehementius mortalium mentes, curasque 747 sollicitauit, in hominum vestibus, & sacris ecclesiarum indumentis, velisq. cruciculæ plurimæ animaduersæ sunt, quasi liuida olei macula quadam infectæ, quæ asperius aliquid etiam, quàm id, quod in manibus erat, portendere à sollicitis futurorum mentibus putabantur. Eadem indictione Carlomanus Pipini frater regnum Franciæ reliquit, ac Romam ad Pontificem cum honestissimo Francorum comitatu concessit, multaque eximia dona beato Petro apostolo tulit. Ibi studio religionis accensus clericum se innitari à pontifice cum petiisset in monte Soracte sibi monasterium condidit, idq. S. Syluestro dicauit, quod ibi latuisse, S. Syluester miserimis suis temporibus diceretur, antequam Constantinus Magnus sacris Christianis imbueretur. Post aliquod inde tempus assidua Francorum prætereuntium, & ad se tanquam ad dominum adeuntium turba offensus Cassinum se recepit, ac monachus factus rigida se S. Benedicti disciplina deuinxit. Ceterum monasterium Cassinas Petronax abbas à Longobardis, vt diximus, inflammatum Gregorio secundo, & tertio adiuuantibus instaurare incœpit, & ad extremum Zacharia pontifice 748 sedente, atque opitulante absoluit. Quo factò Zacharias ipse eo perrexit, ac postero incunte anno ædem S. Benedicti vna cum tredecim archiepiscopis, & sexaginta octo episcopis consecrauit, ac sacros libros multos obtulit, & leges, quas pater Benedictus manu sua scripserat, & pondus panis, & mensurã vini, quæ Romam delata à fugientibus Longobardorum rabiem monachis fuerant, reddidit. ac varia ad vsum Ecclesiæ ornamenta cōcessit, multaq. alia Petronaci præsentis, & successoribus eius beneficia detulit. quæ postquam Aquinum venit, diplomate amplo complexus est, quod indictione prima, XII. Kal. Martij in hanc ferme sententiam dedit. *Vt monasterium Cassinas cum cellis omnibus ad se pertinentibus ab episcoporum ditione esset solutum, ac soli pontificiæ sedi obnoxium. vt in conuentu episcoporum abbas Cassinas supra omnes abbates sederet, in consiliis, & iudiciis ante omnes sententiam diceret. vt monasterium Cassinas dignitate cetera omnia superaret. Ut mortuo abbate monachi ex corpore suo, nisi idonea persona deesset,*

abbatem

abbatem eligerent, eumq. probandum, ac consecrandum, pontifici Ro. praeberent. Ne episcopo missarum solemnitas in eius possessionibus celebrare ius esset nisi ab abbate, aut praeposito inuitatus esset. Ne episcopo decimas ab eo exigere, sacris sacerdotum interdiceret, aut ad conuentum vocare liceret. Abbas ordinationes inire, altaria sacrare, Chrisma accipere per quemlibet, aut à quolibet episcopo posset. Insuper praedia omnia monasterij & praesentia, & futura ei in perpetuum confirmata. Eodem incunte primae Indictionis vere cum ingrauescere morbus in vrbe Constantinopolitana coepisset, tum per aetatem omne acerbitatis suae virus effudit. Integris domibus exhaustis ne qui mortuorum quidem sepelliendorum curam haberent, superfuere. Plaustris vulgò aceruatim elati. vrbis, ac suburbanis sepulchris expletis cisternae quoque, & lacus, & horri ad vsum sepulchrorum traducti vix suffecerunt. Postero, vrbes Syriae nouo terrae motu ita sunt agitatae, vt aliae funditus, aliae magna ex parte prociderint. quaedam ex montibus in subiectos campos per sex millia passuum tectis saluis, incolumibusque translatae sunt. Mediolani Natalis archiepiscopus factus. Interim Rachis rex exemplum decessoris sui sequutus, vt regni fines amplificaret, pacis studia, quae adhuc summa cum sua laude coluerat, intermisit, ac paratis armis Pentapoli bellum intulit, atq. oppidis eius plerisque primo aduentu captis demum etiam in Ducatum Romanum, pontificiamq. ditionem traiecit, ac Perusiam acri premere obsidione instituit. Imperatore longe remoto, atque omnino à rebus Italiae, vt videbatur, auerso, Exarcho vero parum neruorum ad Rauennae fines tuendos, ne dum ad longinquiores protegendos habente, Zacharias vt serpens aduersus se incendium propulsaret, quod armis non poterat, auctoritate sibi tentandum existimauit. Itaque decoro optimatum comitatu assumpto vrbe egressus Rachim in castris Perusinis conuenit, ac benigne ab eo exceptus ita agere cum illo coepit, vt mirari se magnopere diceret, regem Catholicae fidei assertorem, & legum iurisq. latorem inducere in animu potuisse, vt auidius alienas opes appeteret, ac Christianos iniuria aliqua, praesertim nulla ipse laceffit afficeret, & praesertim bona S. Petri ad eum non pertinentia violaret. An vero oblitus es, inquit, aut diuinorum praecceptorum, vt ta nefanda audeas, aut poenas iniustitiae propositas ita contemnis, vt exiguum vitae fructum horrendis, ac perpetuis post mortem cruciatibus anteponas? Hinc latissimum campum iuris, & iniuriae humanae, & poenarum, praemiorumq. diuinorum ingressus tanta orationis maiestate, tantaque dicendi copia causam ipsam Dei peregit, vt Rachis religione perfusus non solum à Perusiae oppugnatione recesserit, sed etiam oppida Pentapolis occupata reddiderit, atque in omni officio fidelem se pontifici, obsequentemq. praestiterit. Inde vterque domum reuersus est suo facto plurimum delectatus, pontifex, quod auctoritate, & praesentia

449

sentia

sentia religionis rem tantam ex sententia confecerat, Rachis, quod diuino oraculo sine vllis praemiis humanis obtemperasset. Hinc secum praecceptis sanctissimi patris saepius animo repetitis sequenti anno, qui fuit septingentesimus quinquagesimus, cupido ingens incesit ipsius pontificis venerandi, & sancta apostolorum limina visitandi. Itaque vxore Thasia, & Ratruda filia secum ductis Romam adiit, atque in conspectu Zachariae profectus ipsum de more ad terram prostratus adorauit. Vix credibile diuini numinis, ac tacitae religionis vim, & potentiam ignorantibus videatur. Pontificia maiestate, quae diuinae locum in terris obtinet, vsque adeo captus est, vt repentino religionis amore flagarit, ac regno se abdicarit, & clericus factus ipse cum vxore, & filia monasticae se vitae deuouerit, pontifice, ceterisque non tam hominem laudibus in caelum ferentibus, quam facti magnitudine stupefcentibus. Itaque habitu manu pontificis sumpto Cassinum concessit ad vitam sub legibus S. Benedicti degendam. Quem vxor, filiaque sequuta ipso permittente, atq. adiuuante abbate monasterium virginum non longe à Cassino propria pecunia aedificarunt, ibiq. monastico ornatu sumpto vitam sanctissime traduxerunt. Eodem tempore insigne aliud à Zacharia editum opus est, quod ad iungendos Ro. Ecclesiae Francos animos mirifice valuit. Regnabant iam pridem in Francia posteri Merouei, regno in hunc modum vltimorum regum incuria, atque ignauia constituto. Regium nomen penes regem erat, potestas autem in eum, qui Maiordomus regis dicebatur, vniuersa erat collata. Si quidem rex Kal. Maij in Campum Martium curru vectus, atque pro tribunali sedens, ipso praesente pro rege, solemnitas, quae à populis ferebantur, dona suscipiebat, & quae deinceps eo anno agenda essent, populis indicebat. Illo vero domum reuerso prorex omnia pro arbitrio dispensabat. Hunc magistratum paullo ante Carolus Martellus gesserat, tum vero Pipinus Caroli filius summa cum industria, ac virtutis comendatione administrabat, Chilperico rege nullam partem cura sibi regiae deposcente. Quod indignum esse Pipinus existimans Zachariam consuluit, vter ei regio fastigio dignior videretur, is ne, qui ocio languens nihil ad communem vtilitatem afferret, an qui dies, noctesq. de regni salute, atque custodia cogitaret? Cui Zacharias respondit, omnino se regem illum iudicare, qui regni commodis, & incolumitati seruiret, rogatusq. ab illo decretum pro magnitudine potestatis interposuit, quo regnum Chilperico, vt parum idoneo, abrogauit, & Francis sacramenti religione solutis, vt Pipinum regem substituerent, auctor fuit. Quo decreto accepto Franci conuenerunt, ac Chilperico abdicato Pipinum regem consentientibus omnium voluntatibus designarunt, eumque Sueffione per Bonifacium Moguntinum archiepiscopum consecrarunt. Chilpericus regno pulsus in monasterium est coniectus Zacharias

750

rias

rias domum Cultam construxit in Patrimonio Tusciae xv millibus passuum ab urbe, eamq. vsui Ecclesiae dedicauit. Fuit Rachis vir memorabilis, sed regno deposito, quam administrato hominum memoriae commendatior. Aemilianus Gradensis ecclesiae archidiaconus ad patriarchatum ascendit.

FL. AISTULFVS REX.

LONGOBARDI simul Rachim abdicasse regno se audiuerunt, comitiis habitis Aistulfum fratrem ei substituerunt, virum egregium in primis & consilio, manuq. promptum, nec facile rem Longobardam humiliorum, quam acceperat, relicturum. Is initio regni fratrem imitatus singulare pacis, atque Ecclesiae studium praese tulit. Nam & foedus cum pontifice Zacharia id ipsum postulante anxie renouauit, & cum possessiones à superioribus regibus concessas instituto exemplo ecclesiis confirmaret, in primis priuilegium à Cuniperto, & Rachi indultum Lopicino Mutinensi episcopo sanxit. Eodem anno Anselmus Dux Foroiuliensis Giseltrudae uxoris Aistulfi frater studio religionis incensus monasterium cum xenodochio apud Fananum montanum Mutinensis dioeceseos locum extruxit, atque ibi multorum monachorum abbas praesuit. Ducatus inde Foroiuliensis ad Petrum Munichis filium est delatus. Sequenti anno Constantinus Imperator Leonem filium puerum Imperij consortem recepit, & per patriarcham Anastasium consecrari iussit. Postero Idibus Martij Zacharias pontifex vitae finem imposuit rebus pro Ecclesiae salute, & apostolicae sedis auctoritate non tam pie, quam prospere gestis inter primores pontifices merito numerandus. Quo facto clerus, & populus conuocatus Stephanum presbyterum in eius locum substituit. Hic de more in Lateranum delatus graui repente somno oppressus est. post triduum, cum experrectus res familiae componere aliquando instituisset, subito mente alienatus vocem amisit, & postridie eius diei expirauit. Quo facto vniuersi iterum in basilica S. Dei genitricis ad Praesepe coacti suppliciter opem Dei, & ipsius sanctae Virginis implorauerunt. atque inde vnanimes Stephanum, diaconum, pontificem acclamarunt, eumq. in Lateranum cum ingentibus praeconiis deportarunt. Hic Stephanus, quoniam prioris, qui ante consecrationem obiit, non est habita ratio, III. Nonas Aprilis consecratus secundus est appellatus. Is nihil prius sibi curandum, quam pacem, & quietem Ecclesiae ratus tertio post consecrationem mense Paulum diaconum fratrem suum, & Ambrosium primicerium legatos ad Aistulfum misit, eumq. muneribus sequutus, vt secum in xl. annos foedus firmaret, obtinuit. Eodem anno Ansfridus Mediolanensem, Sergius Rauennatem ecclesiam acceperunt. Anselmus etiam abbas Fanani alterum Mutinensibus in Campis locum

trans

trans Scultemnam annem nomine Nonantulae legit, eumq. monachorum manibus asperis sentibus perpuratum altero ibi condito monasterio decorauit. Inde ipsius regis permisso Romam profectus sacram à pontifice cucullam, baculumq. accepit, & S. Syluestri corpus impetratum eò deportauit. Id monasterium magnis post regum muneribus, ac possessionibus auctum monachorum supra mille multitudine, praediorum numero, ac iurium amplitudine inter omnia Italiae fuit clarissimum. Ab eodem etiam Anselmo hospitium in via Aemilia est constructum longe à monasterio ad excipiendos eos, quibus ad se iter flectere non esset commodum. idque D. Ambrosij nomini consecratum. Interim Aistulfum confirmatis per biennium opibus eadem, quae Luitprandum, & Rachim, prolatandi regni cupido incessit. Bellum autem ab Exarchatu sibi ordiendum Luitprandi exemplo decreuit, ratus, Constantinum, aut quia bello alio occuparetur, aut pestilentia totam Graeciam, Asiamq. vrente impediretur, opem in tempore non laturum, aut quia multis de causis ab Italicorum commodis abhorreret, ne hoc quidem magnopere curaturum. atque ita armis maiore, quam quisquam alius ante, ope paratis ad urbem ipsam, rerum caput Rauennam processit, eamque effusis omnibus Longobardici regni viribus acriter oppugnare instituit. Euty-chius Exarchus adhuc urbi praerat. is armatis impigre oppidanis, & quos in praesidio habebat, militibus primo, fortiter vim, impetumque incumbentium Longobardorum excepit. ad extremum, cum se exhaustam viris, opibusq. superiore bello urbem externis omnibus auxiliis destitutus diu tueri non posse animaduerneret, consilium eius dedendae coepit, atq. inde egressus in Graeciam se, nulla tentata, vt ante, recuperatione, recepit. Rauenna in potestatem adducta nullo inde negotio cetera Exarchatus, Pentapolisq. oppida venerunt in ditionem. Atque hic quidem finis eius praefecturae fuit, quae superbe, atque impotenter per ducentos ferme annos Italiae imperauit. finis etiam Imperii, cuius Rauenna post Honorium Augustum, qui Romam cum hac permutauit, perpetua sedes, ac domicilium extitit. Iam Longobardorum imperio citra Romam omnia tenebantur, ipsa Roma, ac Romana, siue pontificia, ditione excepta. cuius expugnatio quò effectu difficilior, eò ad nomen famamque illustrior videbatur. Et Aistulfus Exarchatu, Pentapoliq. potitus facile spe, ac cupiditate totius sibi Italiae imperium despondebat. His igitur inflatus cogitationibus animum ad pontificiam ditionem adiecit, quam etsi per foedus attingere non licebat, tamen, quòd continuata victoriae serie tractus ad eam videbatur, iure aliquo ad se pertinere existimabat. vt illud omittam, quòd cum ipse Exarchatum Rauennatem teneret, ex antiquo instituto se tanquam Exarchum Romanis quoq. imperare aequum esse, interpretabatur. Itaque quarto post percussum foedus mense exer-

Q citu

citu in agrum Narniensem adducto oppidum statim iuris sui effecit. Inde nuncios ad pontificem misit, per quos se Romanam ditionem, agrum, urbemque armis oppressurum ostendit, nisi Romani sponderent, se quottannis aureum solidum sibi pro cuiusque capite depensuros. Cuius denunciationis asperitate pontifex non aliter, ac par erat, permotus continuo abbates Sanctorum Vincentij, & Benedicti spectatae vitae, sanctitatisque homines accersuit, eosque ad Aistulfum ire, & quibus possent, rationibus, precibusque ad foedus pie, sancteque conseruandum hortari, atque impellere iussit. ac munera, quae illi suo nomine redderent, amplissima dedit. Verum Aistulfo & nuncios, & munera impotenter, ac superbe reiiciente prorsus irrita ea legatio fuit. Iam a principio irruptionis pontifex Constantinum litteris admonuerat, ut periclitanti Exarchatui mature auxilium ferret, neque eum subsidij inopia Longobardi regis in manus peruenire permetteret. id cum ipsius imperio perniciosum, tum nomini quoque apud posteros fore turpissimum. Itaque sequenti anno Ioannes silentarius ab eo cum litteris ad pontificem, regemque super ea rescriptis aduenit. Quem ubi pontifex vidit, prope ipsum cum fratre suo Paulo ad regem Rauennae hibernantem ire, eosque & suo, & Imperatoris nomine ipsum orare iussit, ut oppida, quae coeperat, restituere, & quibus imminebat, nulla vexare ratione vellet. Quo postulato accepto ille nihil aliud respondit, quam se nuncium ea de re ad Imperatorem missurum. Hoc cognito pontifex legatos suos cum ipso imperiali legato Constantinum oratum misit, ut quando precibus ad aequitatem perlici Longobardus non posset, ipse vi demum, armisque, ut erat Imperatorio nomine dignum, illum in officio esse compelleret. Quibus profectis Aistulfus ineunte vere cum exercitu Romanam in ditionem irrupit, ac castra capere, ferro, igneque agros, villasque vastare, & incolas in seruitutem abstrahere coepit. ac demum exercitum urbi ipsi admoto vltimum pontifici, ac Romanis excidium, & seruitutem, nisi suae se potestati permitterent, intentauit. Quamobrem his oppressus difficultatibus pontifex populum in basilicam Laterani vocauit, ac concione habita afflictam praesentium rerum conditionem miserabiliter queri lacrymabundus inccepit: quippe imminere urbi regem cum copiis, opibusque firmissimum, tum auri, sanguinisque sitientissimum: vires porro suas aduersus tantas facultates infirmas esse, praesertim nullis Italicis auxiliis sustentatas: Quare nihil aliud remedij superesse, quam ad diuinam opem confugere. quae, si suppliciter peteretur, haudquaquam dubitandum esse, quin, ut semper alias, mature, atque opportunè impetraretur. Itaque solemnes se supplicationes indicere, easque pie fieri ab omnibus, & iuste, praecipere. Quae cum lacrymantibus effuse omnibus perorasset, ad extremum ipse sanctam Saluatoris imaginem, non hominis manu pictam, sed ab

ipsum

ipsius ore formatam in humeros adiuuantibus sacerdotibus, sustulit, atque vniuerso prosequente populo nudis pedibus ad basilicam ad Praesepe processit, tabulis foederis ab Aistulfo temere violati a Crucis vexillo praelatis. ibique capitibus omnium cinere, humilitatis argumento, conspersis vehementibus fletibus diuinam opem, ac misericordiam inuocauit. Ea re rite perfecta, prope diuinitus admoneri est visus, ut Gregorij exemplo auxilium a Francia postulare. Itaque confestim fidum ad se hominem accersuit, eumque, peregrini ornatu sumpto, occulte, ne a Longobardis interciperetur, ad regem properare Pipinum iussit. Earum litterarum summa erat. cupere se cum eo de praesenti statu Ecclesiae ad colloquium conuenire, sed, ne Aistulfi excipiat insidiis, extimescere. quamobrem orare illum etiam, atque etiam, ut legatos ad se suos mitteret, quorum ope tutus peruenire ad Alpes posset. Erat Pipinus magno illo beneficio pontificiae sedi obstrictus, quod Zacharias pontifex ipsi nuper, ut scripsimus, Chilperico rege abdicato Francorum regnum addixerat, idque, quod fieri vix posse videbatur, sacrosancta auctoritate sua iustum effecerat. cupiebatque idem ius ad Carolum, & Carlomanum filios ab eadem potestate transferri. Itaque cognito Stephani postulato eiusmodi sibi fortunam oblatam laetatus facile petenti pontifici est obsecutus, & continuo Rodgandum abbatem, & Antharium Ducem legatos, qui eum deducerent, destinauit. Dum autem urbs cum tota ditione a Longobardis grauissime premebatur, legati Pipini regem ad omnia pontificis commoda paratum esse referentes venerunt. Quin etiam eodem tempore Ioannes silentarius a Constantino cum legatis pontificis rediit, narrans, Imperatori placere, ut ipse ad regem proficiscens quantum precibus, atque auctoritate proficere posset, experiretur. se itineris ab illo securitatem impetraturum. Ita laxata obsidione pontifex ix Kal. Nouembris, Indictione vii, vrbe exiit, ac legatis Pipini, & Constantini ducentibus iter Papiam versus intendit, clero, ac populo Romae, ceterarumque urbium prosequentibus, & ne se tanto periculo obiiceret, obrestantibus. Eo in fines Longobardorum ingresso per noctem igneus quasi globus a Francia in Austrum vergens apparuit. Vbi vero Papiam appropinquauit, Aistulfus nuncio obuiam misso admonuit, ne a se aut Rauennam, aut Exarchatum, aut alia Reip. loca a Longobardis occupata reposceret. Ille vero nequaquam ea denunciatione perterritus nihilo secius ad congressum eius perrexit, ac multis muneribus oneratum lacrymans obsecrauit, ut bona crepta eis, quorum essent, restitueret, & Rauennam Imperij Italici sedem, cui Alboinus, & Autharis, foeda tum gentilitatis, tum Arrianismi labe infecti pepercissent, dimitteret, ne tetrior Catholicus fuisse gentili, & haeretico ad posteros proderetur. Pontificem vero legati Constantini subsequuti idem postularunt, verum voces omnium Aistulfo diserte negante ad ir-

Q ij ritum

ritum ceciderunt. Subiicientibus inde Pipini legatis, ut pontificem tuto in Franciam ire permetteret, Aistulfus in pontificem versus, num in Franciam contendere vellet, est percontatus. Quod cum pontifex affirmasset dolore ardens per optimates suos eum à tali proposito auocare contendit, sed postquam in eo sensit perseverare, dimisit. Tum pontifex episcopis, & presbyteris, clericisque aliquot tantum secum retentis xvii Kal. Decembris Alpes versus ire perrexit. ad earumque claustra progressus gratias Deo egit, quod se perfidi regis è manibus emisisset. Continuato inde itinere ad monasterium S. Mauricij ventum, quod rex quoque se conuenturum esse ostenderat. Ibi eum Floradus abbas, & Rotardus Dux obuiam à Pipino missi adierunt, ac regis nomine, ut Pontigonem accedere vellet, orarunt. Progredienti inde ad Pontigonem pontifici Pipinus ad centum passuum millia Carolum filium, qui postea Magnus est appellatus, obuiam cum suis optimatibus misit, ipse cum vxore ad tertium lapidem sese obrulit, atque ad eius conspectum de equo descendens, & se ad terram inclinans vnà cum coniuge, & filiis, & optimatibus suis ipsum excepit. & cum aliquo etiam spatio operam, ut assolebat, ei stratoris nauasset cuncto cum canticis, & laudibus occurrente populo in regiam Pontigonis perduxit. vii inde Idus Ianuarij, qui est dies Epiphaniae consecratus, colloquio in oratorio constituto Pipinum vltro pontifex appellauit, ac nouam Aistulfi perfidiam, libidinem, atque impotentiam in ipsa republica, Ecclesiaque Romana vexanda exposuit. Imperatore propter nefandam haeresim ab Ecclesia, atque Italiae commodis, & dignitate auerso, vtrūque omnes spes suas in eius fide, atque potentia posuisse. quae quales, quantaeque sint, patrem eius Carolum non regem, sed regis vicarium satis docuisse, cum Luitprandum eadem molientem sua auctoritate à nefario incepto, Gregorij pontificis voluntate commotus, auerit. Accessisse inde ipsum haudquaquam contemnendum Zachariae pontificis beneficium, cuius decreto Pipinum ad tantum fastigium dignitatis euectum par sit in perpetuum Ecclesiae esse defensorem acerrimum. quamobrem precibus omnibus orare illum, ut causam beati Petri, & reip. Romanorum aduersus Longobardum suscipiat. & armis illum ad ea loca, quae cepit, restituenda compellat. Quibus peroratis Pipinus respondit, se datum operam, ut & ille, & Italia tota intelligat, sibi neque erga Ecclesiam fidem deesse, neque in Italia defendenda virtutem. proxima aestate exercitum trans Alpes traiecturum, & Aistulfum, si vltro nolit, per vim Exarchatum, & cetera loca iuri reip. restituere coacturum. vnum illud modo enixe ab eo petere, ut secum in Francia vsque ad illud tempus remaneat, seq. interim, ac filios suos Carolum, & Carlomanum reges Franciae, Zachariae restituto, perungat. se tum demum iuste regnare existimatos, cum rite appellati à pontifice Romano, consecratiq. reges erunt.

Gratiis

Gratiis actis, vtraque res à pontifice benigne promissa. Profectus inde cum rege Parisios reliquum tempus in monasterio S. Dionysij egit. Interim Aistulfus omni quasi belli cura solutus regno legibus cumulando vacauit. Itaque Kal. Martiis, Indictione vii, leges ad Edictum adiectas cum hoc proemio diulgauit. *Dei omnipotentis auxilio ego Aistulfus praecellentissimus Catholicus Longobardorum rex praecessorum nostrorum omnia instituta perpendens quadam ibi reperimus non adnexa, de quibus maximus error nostrorum iudices addenda iudicia volebant. Ideo anno felicissimi regni nostri in Dei nomine quinto, in die Kalendarum Martiarum, indictione septima, conuocatis ex diuersis partibus regni nostri pertinentibus iudicibus communi consilio in Edicti pagina affigi statuimus, quae praecellentia nostra secundum dominum iusta comparauerunt.* Impedita inde expeditio est, quod pontifex graui, ac periculoso morbo oppressus non ante Augustum mensem conuuluit. Dum autem ille in Francia aegrotauit, Constantinus Italiam, atque Ecclesiam auersatus conuentum in Oriente contra sanctas imagines trecentorum triginta octo episcoporum coegit, cui nemo ex patriarchis interfuit. & quae sibi visa sunt, decernenda curauit. is conuentus à die iiii Idus Februarias vsq. ad vi Idus Augusti septimae indictionis perductus est. In eo imperator Constantinum Sylei episcopum patriarcham pronunciauit, atque ex eius sententia Catholicos, in primisque Germanum olim patriarcham explosit. Ineunte autem Augusto pontifex sanatus quod Pipino promiserat, praestitit. nempe ut ipsum cum filiis, & vxore regem inungeret. Ea vero res, indicto Francis in v. Idus Augusti concilio, in hunc modum est confecta. Pontifex aegritudine se liberatum ab apostolis Petro, & Paulo, quos sibi in quiete narrabat apparuisse, professus aram illis eo die in aede S. Dionysij dedicauit, ac rem diuinam, pro recuperata valetudine gratias acturus, obiuit. Haec igitur dum ageret solemnium pompa Pipinum, & Carolum, ac Carlomanum filios, & vxorem Bertradam, reges inunxit, solemnium carmine astantes Francorum proceres sacra detestationis obstringens, ne quando alios, quam ex superstitibus ipsorum progenie super se regnare iuberent, quos constaret diuina prouidentia ad Catholicam Ecclesiam tutelam ascitos, ac per ipsum Christi vicarium vnictione sanctissima consecratos; vniuersa interim, quae conuenerat, Francorum nobilitate plaudente, atque ad tantae rei spectaculum praelæticia gestiente. Extat apud Reginonem ipsius pontificis hac de re scripta epistola. His rebus rite administratis Pipinus cum pontifice Carisiacum adiit, atque ibi conuentu omnium regni procerum habito de bello Longobardico rettulit. Huic concilio affuit quoque Pipini frater Carlomanus, Cassinas monachus, ex Italia ad dissuadendum expeditionem, sed inuitus, profectus. Neque enim ipse abbatis sui iussa detrectare, neque abbas aut Rachis monachi preces repudiare, aut Aistulfi fratris eius regis impe-

rium

rium ausus est recusare. Hic relatione de bello facta summo studio causam Longobardi, sed iniquis omnium auribus egit. Quem pontifex subsequutus, cum ardentia regum, ac Francorum omnium erga Romanam Ecclesiam studia animaduerneret, siue propria gentis pietate, siue nouis pontificum beneficiis excitata, occasione non defuit, Itaque non solum bellum pro recuperando Exarchatu, Pentapolique suavit, sed etiam ne ea redderentur Imperatori, contendit. quippe Constantinum propter desertam Italiae tutelam, & inimicitias cum Ecclesia aperte susceptas indignum esse, qui rerum in Italia potiretur. Quod si Pipinus aut grati hominis officium praestare, aut animae suae consulere, aut pontifici laboris, & periculi sui praemium aliquod tribuere vellet, qui durissimum, ac periculosissimum iter pro salute Italiae, atque Ecclesiae suscepisset, vtramque regionem beato Petro praecipui beneficii loco concederet. Cum ab vtraque parte peroratum esset, Franci maximo animorum consensu bellum decreuerunt. Pipinus autem palam audientibus omnibus, Ego vero, inquit, si me Longobardicae compotem victoriae Deus fecerit, polliceor, me pro remissione peccatorum meorum impetranda Exarchatum, & Pentapolim Reip. Romanae adempta beato Petro, & successoribus eius traditurum in perpetuum possidenda. Atque ita praesentem scribam referre in tabulas iussit. easque & suo, & Caroli, & Carlomani filiorum praesentium sacramento muniuit. ac statim tota Francia delectus haberi indicta ad conueniendum die mandauit, & Carlomanum fratrem in monasterium Viennense traduxit. in quo post paullo mortem oppetiit. Dum autem delectus habentur, Aistulfus semel, atque iterum per litteras, nunciosque de reddendis urbibus rogatus, ac magnis quoque ad eam rem muneribus inuitatus est. Eo vero preces, ac munera omnia aspernante tandem octaua indictione Pipinus conuocatum exercitum per Viennensem agrum institit ducere. Placuit tum pontifici quippe imminentem humanam caedem exhorrescenti, vt rursus res per legatos, ac litteras tentaretur; haud difficile fore, vt Aistulfus fama tantae ruentis in se procellae, tempestatisque permotus consilium armorum abiiceret, & ad aequitatem, officiumque rediret. Itaque euntibus ad eum Pipini legatis litteras & ipse ad eum dedit, per omnia sancta mysteria, atque ipsum horrendum extremi iudicij diem obtestans, vt pacate, & sine sanguinis effusione bona S. Ecclesiae, & Romanorum reip. redderet. Quae omnia Aistulfus non solum obstinato animo respuit, sed etiam minas in pontificem, Pipinum, & Francos ipsos actiores iactauit. Quibus acceptis Pipinus, praemissis, qui Alpium suarum transitus insiderent, protinus inde Mauriennam processit. Ibi pontificem sacris solemniter operantem audiuit, & cum vniuersis suis proceribus coluit. Munera quoque, quae Aistulfo destinauerat, Deo offerens ipsi ex fide sua distribuenda concessit.

atque

atque inde ad Alpes ire perrexit. Interim Aistulfus, cum exigua Francorum manu saltus Alpium teneri audisset, multitudine suorum confusus ad Alpes properauit, ac sub lucem impetum in stationem fecit. Franci virtute vixi, & loco adiuti egregie vim eorum sustinuerunt, & commisso proelio pauci plurimos caeciderunt. Hac clade accepta Aistulfus repente fugam arripuit, & consilio campo cedendi capto Papiam regressus summum ibi rei euentum experiri constituit. Franci vallo Longobardorum in Alpibus superato multa eorum spolia pepererunt. Pipinus traiectis nullo labore Alpibus omnia circunquaque loca late fuga, ac terrore compleuit, ac nemine resistente ad urbem Papiam peruenit. Ibi, cum regem mœnibus se tenentem nullam proelii copiam facturum animaduerneret, agrum vastare, agrestes captiuos facere, atque urbem ipsam acrius institit obsidere. Audiens inde Aistulfum remissa tandem pertinacia ad pacem animum inclinare, & scriptis tabulis pacem facturum, atque in eam obsides se daturum spondere, haud grauante assensit, praesertim vero assiduis precibus pontificis fatigatus, quibus rogabatur, vt vastatione agri, & caede hominum temperaret, remque, si posset, pacate cum Aistulfo transigeret. Pax igitur in has leges conuenit, vt Aistulfus Exarchatum, & Pentapolim, & quaecumque cepisset alia se restitutum sanctissimo Sacramento iuraret, atque in ea obsides quadraginta in Franciam deducendos daret. Quae cum Aistulfus fecisset, Pipinus in Francia hieme iam saeuiente reuertit. Stephanus Hieronymo Pipini fratre, & Fulrado abbate Pipini iussu comitante Romam repetiit. Vterque ingenti populorum extra portas occurrentium, ac victoriam gratulantium hilaritate exceptus. Sequenti anno, postquam Pipinus in Franciam, Stephanus Romam peruenerunt, atque omnis externorum armorum ex Italia terror excessit, Aistulfus ad pristinum ingenium reuersus, cum certum interim ad loca restituenda spatium impetrasset, nihil promissorum exoluit. verum tumultuario exercitu Rauennae conscripto Romanum in agrum incurrit, ac loca suburbana omnia populatus vastauit, & sepulchris sanctorum martyrum violatis ossa eorum nequissime dissipauit, atque inde ad urbem oppugnandam accessit, Narnia prius, quam paullo ante dimiserat, occupata; pro certo habens, Pipinum amici semel officio functum haudquaquam Alpes pontificij commodi causa de integro traiecturum. Ea re ictus pontifex legatos subito de seruandis pactis ad eum misit, & cum pacati nihil rettulisset, Varnerium ad se a Pipino missum cum legatis suis in Franciam maritimo itinere, quod tutius, ac celerius perueniret, iussit contendere, ac Pipino haec vniuersa significare, ipsum per omnia sacra obtestans, vt quae semel beato Petro promiserat, aliquando impleret. His rebus cognitis Pipinus vehemēti ira, ac dolore exarsit. & nouo decreto bello novos populis delectus indixit. Quo nuncio percussus Aistulfus

Romana

Romana obsidione post tertium mensem relicta raptim ad propria tuenda se rettulit. Iam autumnus per nonam indictionem magna ex parte processerat, cum Pipinus paratum exercitum ducere ad saltus Alpium cepit. quos cum primo aduentu deiectis Aistulfi praesidiis occupasset, haud difficile inde ipsas Alpes transmisit. Quo facto, armato nemine sese obuiam offerente, processit Papiam, atque ibi Aistulfum mœnibus, ut ante, inclusum instituit obsidere. Nondum Romae auditum erat, Pipinum ad Alpes peruenisse, cum Georgius protonotarius, & Ioannes silentiarius legati ad Pipinum ab Imperatore missi Romam accesserunt. Hi secreta ab illo mandata habebant, Pipini ad Exarchatum, & Pentapolim Imperio, non Ecclesiae restituendum orandi. Itaque Romae nihil morati, acceptis à pontifice sociis maritimo itinere Massyliam properarunt. Ibi egressi, cum Pipinum audissent iam Longobardorum fines ingressum, vnus eorum Georgius negotio Ioanni dato, ut arte legatos pontificios distineret, praegressus ad Pipinum contendit, eumque in castris apud Papiam conuentum primo muneribus regiis oneravit, deinde impense orare institit, ut Exarchatum, & Pentapolim, si, quemadmodum spes erat, recepisset, non pontifici, sed Imperatori concederet. Cui Pipinus summa pietate respondit, se nullis praemiis humanis inductum, sed diuinæ promerendae gratiae studio inflammatum Ecclesiam Romanam in fidem recepisse. quod id ad animae suae salutem, & peccatorum remissionem valiturum iampridem sibi persuasisset. Exarchatum, & Pentapolim si recepisset, S. Petro se, & successoribus eius traditurum, iurasse. Quare nulla adduci ratione posse, ut fidem fallat, officioque decedat. Interim Aistulfus per aliquot dies diligenter obsessus extremum expugnationis, atque excidij periculum timens legatos cum liberis mandatis ad Pipinum de compositione misit. Qui in colloquium progressi Aistulfum pacem petere dixerunt, eamque non Exarchatu solum, & Pentapoli restituenda, sed Comaelo etiam adiungendo praesto esse redimere, addiderunt. Conditione à Pipino accepta inde foedus scriptum, atque iureiurando, obsidibusque firmatum. Quibus rebus perfectis Pipinus Exarchatum, Pentapolimque iterum S. Petro, & successoribus eius in perpetuum possidenda concessit, atque ita scribam referre ipsas donationis in tabulas iussit. Neque ita multo post Fulrado abbate, qui ab Aistulfo singula acciperet, & pontifici assignaret, relicto, ipse Franciam repetiuit. Fulradus cum procuratoribus Aistulfi in Exarchatum, Pentapolimque progressus omnes vrbes praeter Ferrariam, Fauentiam, & Caballum recepit. & obsidibus de vnaquaque sumptis, ac primoribus secum earum ductis, Romam adiit, atque singularum urbium claves vnâ cum tabulis ipsis donationis in Confessione S. Petri deposuit. Ceterum Exarchatus complexus est Rauennam, Bononiam, Imolam, Fauentiam, Forum popillij, Forum Liuij, Caesenam, Bobium, Ferrariam,

Coma-

Comaclum, Adriam, Ficolas, & Gabellum. Pentapolis vero Ariminum, Pisaurum, Concham, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Humanam, Aesium, Forum sempronij, Montem Feretri, Vrbinum, Territorium Balnense, Calles, Luceolos, & Eugubium cum castris, & finibus ad haec oppida pertinentibus. ut ex Ludouici Pij priuilegio apparet, quo haec donatio confirmatur. Pontifex noua ditioe ornatus Rauennatem administrationem archiepiscopo, & tribunis ciuitatis concessit. unde archiepiscopus se Exarchum inscripsit. Eodem anno Lætus Mediolanensis archiepiscopus, & Vitalianus patriarcha Gradenfis est factus. Is cum Stephanus pontifex rogantibus Iustinopolitanis episcopi habendius indulgisset, Ioannem à clero, populoque creatum confirmavit, & consecrauit. Aistulfus sequentem annum in consultationibus de foedere frangendo, & bello instaurando consumpsit, atque in eius exitu inter venandum equo effusus, siue, ut alij narrant, ab apro forte percussus exiguo die rum spatio vitam finiuit, fide violata, quam bello vel prudenter suscepto, vel strenue gesto, memorabilior.

FL. DESIDERIVS REX cum ADALGISO filio.

AISTULFI morte comperta, cum nemo omnium esset, ad quem regnum iure hereditario pertineret, Desiderius, qui Comes stabuli Aistulfo fuerat, tumque Ducatum Tusciae eiusdem beneficio administrabat, ipsum sibi Longobardis Tusciae suffragantibus vindicauit. Quod ubi Rachis audiuit, usque adeo indignatione exarsit, ut monachum exuere, ac regnum iterum inire voluerit. Neque vero aut eius consilij auctores, aut ad rem gerendam deerant adiutores, plerisque ad eum ex Liguria, Aemilia, & Venetia Longobardis seditionis gratia confluentibus. His rebus animaduersis, Desiderius summum non regni solum, sed Ducatus etiam in timorem adductus sequenti anno se se ad Stephanum pontificem contulit, atque ei Fauentiam, Caballum, Ferrariamque ab Aistulfo non restituta, se traditurum, & pacem, foedusque pro ipsius arbitrio instauraturum promisit, si ad suas se partes applicuisset, seque in regni possessione aut armis, aut auctoritate retinisset. Stephanus, re cum Fulrado abbate communicata, omnia se facturum, quae ille peteret, demonstrauit. ac Fulrado ipso, & Paulo fratre ad eum in Etruriam misso foedus ex sententia sanxit, Desiderio, atque exercitu eius diris execrationibus, si quando fide decessissent, obstrictis. deinde per Stephanum presbyterum Rachisium monuit, ut in pristino vitae instituto mansisset, neque Desiderium regem à se appellatum, sociumque sibi ascitum vlla ratione sollicitasse vellet. Quin etiam Fulradus auxiliis Francorum, Romanorumque stipatus ad Desiderium transiit, & se, si res armis esset disceptanda, ei non defuturum ostendit. Ita cedente Rachisio Longobardi territi regnum Desiderio confirmarunt.

firmarunt. Desiderius Papiam progressus regno inito Fauentiā, Caballum, & Ferrariam pontifici tradidit. Neque ita multo post, vi Kalendas Maij, Indictione decima Stephanus moritur, vir cum ceteris virtutibus inclutus, tum aucta Exarchatu, Pentapoliq. Ecclesia, facile cum Gregorio Dialogo, qui Romanum Ducatum peperit, conferendus. Stephanū inde Paulus frater eius excepit. Hic fratris exemplo foedus cum Desiderio renouauit, & tranquillata Ecclesia per decem inde annos quiete pontificatum administravit. Idem Sergium Rauennatē archiepiscopum apud se accusatum, quod, cum uxorem haberet, ecclesiam accepisset, coram se adesse, & causam dicere iussit. Neque vero Desiderius minus se pacis studiosum, aut Ecclesiae cupidum Paulo ipso pontifice ostendit. nam in Etruria oppida alia noua construxit, alia vetera instaurauit. in Venetia monasterium in Leno Brixiani agri vico D. Benedicto aedificauit, ac praediis amplissimis honestauit. Ecclesiis de more priuilegia sanciens in primis Geminiano Mutinensi episcopo satisfecit. Biennio post Adalgisum filium socium sibi regni, more iam saepius usurpato, asciuit. filiam vero Ansilbergam diuino cultui virginem destinauit. atque ei monasterium ad urbem Brixiae aedificare, uxore Ansa, & Adalgiso filio adiuuante, instituit. & cum transisset annus septingentesimus, sexagesimus, nulla alia re, nisi luce sereno caelo mirabiliter obscurata, insignis, monasterium absolutum Domino Saluatori, & S. Iuliae martyri dedicauit, ac luculentissimis possessionibus exornauit. & aggregatis in vitae communione virginibus Ansilbergam abbatissam praeposuit. Neq. solum priuilegiis suis monasterium decorauit, quorum aliquot anno regni sui quinto, Adalgisi secundo, indictione quattadecima, per menses Martium, & Aprilem, & indictione quattadecima per Octobrem dedit, sed etiam Paulum ipsum pontificem perpulit, vt monasterium idem auctoritate. quoque pontificia confirmaret. Extat hoc quoq. diploma cum ceteris apud

758
759
760
761
762
763
764
765

Virgines vii Kalendas Nouembris, indictione prima, Laterano datum. Gisulfo vero Beneuenti Duce mortuo, Ducatum ad Aragisum detulit, qui filiam suam alteram Adelpergam habebat in matrimonio. quem post vt diuturno tempore, sic ingenti animi magnitudine, & maxima ad posteritatis memoriā claritate obtinuit. Postero anno Ioannes, origine Tergestinus patriarcha Gradensis est factus. Subsequens triennium variis prodigiis plenum ingentem omnium orientalium animis religionem incussit, imminentem aliquam portendi calamitatem credentium. Proximo siquidem anno ingens in Orientis, & Septentrionis partibus gelu exitit. Pontus ad centum millia passuum ita obriguit, vt glacies lapidis duritiem exaequaret. & niue ad viginti cubitos alta superueniente similitudinem montis referret. Eadem Februarii mense secundae Indictionis in multas partes diffracta, ac secundo aestu ad moenia Constantinopo-

lis delata

lis delata omnibus ad portentosa rei spectaculum accurrētibz pauidas, ac turbulentas cogitationes iniecit. Mense Martio Stellae caelo labentes apparuere, omnibus, quorum obiectae oculis sunt, vltimum saeculi finē adesse credentibus. Quodq. magis terrere sanctorum contemptores imaginum potuit, Christus ipse Deus, ac Dominus noster, quanta imaginem suam coli sanctitate vellet, silentibus praemetu mortalium linguis, aperte edocuit. quippe sequenti anno ante diem quintum Idus Nouembris 766 Berythi, quae est vrbs Syriae, miraculum ingens, & valde commemorandum est editum. Iudaei quidam imaginem Christi Crucifixi in aedibus ab Christiano homine conductis cum reperissent, contumeliae causa illam deposuerunt, atque omnia in illam probra, quae quondam in Christum viuentem intulerant, congesserunt, illudentes, conspuentes, atque coedentes. Demum autem, cum iterum in crucem egissent, lancea latus hauserunt. Quo facto subito sanguis, & aqua manauit. Quem illi vase admoto cum suscepissent, vt virtutis, de qua sermone acceperant, periculum facerent, agros eo suos in Synagoga coactos asperferunt. Quibus statim aegritudine liberatis Iudaei religione perfusi continuo Adeodatum vrbs episcopum adierunt, ac sanguine ei cum imagine reddito miraculum rettulerunt, ac sacris se initiari Christianis petierunt. Hic sanguis inde diuersas inter ecclesias diuisus in Italiam quoq. demum est deportatus. Ceterum quod Christus sanctitatem imaginum suarum tuebatur apertius, eod Constantinus Imperator eam oppugnabat infensus. Etenim xii Kal. Decembris, Indictione quarta principes, militesque, qui sancta simulachra veneraretur, apud se postulatos iussit comprehendi, & foedis tormentis excrucian. & iuramentum ab omnibus Imperio suo subiectis exegit, se sanctas in posterum imagines despecturos. Idem Constantinum patriarcham interfecit, quia secretum suum enunciaisset, se neque Christum pro Deo, neq. matrem pro Deipara habere. & Nicetam Eunuchum errori suo suffragantem substituit. Monachorum inde ordinem delere cu statuisset, Constantinopoli alios occidit, alios ignominiae causa per Circum incedere singulas mulieres manu tenentes iussit. ceteros, qui in Thracia erant, Ephesum traductos aut uxores ducere coegit, aut oculos eruit, & templis eorum, ac monasteriis venditis redactam pecuniam militibus sibi assentientibus dedit. Quin & sanctae Virginis, aliorumq. Diuorum pias pro hominibus apud Deum intercessionis scriptis editis improbauit, atq. ossa Sanctorum alia in mare proiecit, alia foedissime conspurcauit. Postero anno Paulus pontifex iiii Kal. Iulij decessit 767 a vita. Haecenus Desiderius egregie, & prope sancte se gessit. Hinc libidine imperij prope hereditaria stimulatus occasiones quaerere Italiae, atque Ecclesiae perturbandae instituit. Itaque Paulo nondum mortuo, sed grauissime affecto vt materiam rerum Romae nouandarum praerberet, To-

R ij tonem

tonem Ducem Nepesinum ad sedem apostolicam inuadendam sollicitauit. ac secreto ad eam rem auxilium ei suum promisit. Qua re Toto erectus sibi non defuit, ac fratribus tribus adiuuantibus repente ex oppido Nepesino, aliisque Tusciae ciuitatibus tumultuariam & urbanorum, & agrarium manum contraxit, ac porta S. Pancratij urbem ingressus cum domum peruenisset, statim Constantinum fratrem suum praesentem destinavit pontificem, quem honorem capere ille non poterat nullis dum sacris initiatus. Qua re cognita satellites armati Constantinum arripuerunt atque in Lateranum adductum a Georgio episcopo Praenestino clericum instituendum curarunt: itaque postridie Constantinus subdiaconus, & diaconus contra sancta Ecclesiae instituta sacratus populum sibi iureiurando adegit, ac die dominico III Nonas Iulij in Vaticanum cum multitudine armorum progressus ab eodem episcopo Praenestino, Ciconato Portuensi, & Eustatio Albanensi consecratus per vim sedem apostolicam, repugnantibus omnibus vetustatis exemplis, inuasit, ac sacros ordines impertire, & sacramenta dispensare, quasi rite creatus, coepit. Postero anno, cum maxima apud omnes propter iniusta Constantini comitia Ecclesia flagraret infamia, Valdepertus presbyter huius ignominiae impotens Romanos ciues aliquot conuocauit, & cum iis ad monasterium S. Viti profectus concione habita Constantini comitia improbauit, atque ex eorum consensu Philippum presbyterum pontificem declarauit, atque inde abductum perduxit in Lateranum. Praestabat eo tempore in urbe opibus, atque auctoritate Christophorus primicerius, siquidem primicerius, & secundicerius assessores pontificis erant, atque latera eius incendentes tegebant, & proximum locum post praefectum urbis, siue Ducem tenebant. Hic rerum harum indignitate permotus, cum neque Constantinum, neque Philippum rite lectos putaret, in conspectu Romanorum iurauit, se in urbe non fururum, dum Philippus Lateranum teneret. Qua voce excitus repente Gratianus quidam Romanos aliquot aduocauit, ac Philippum a Laterano eductum, monasterium repetere compulit. Ea re perfecta, Christophorus inde in Constantinum se intulit, ac Nonis Augusti cleri, militiaeque principes, caeterosque Romanos ciues aduocauit, atque una cum iis de legitimo creando pontifice consultauit. Non dubia ea comitia fuerunt. omnium studia in unum Stephanum presbyterum S. Caeciliae, virum innocentissimum, inclinarunt. Itaque ad Titulum S. Caeciliae profecti concordēs illum pontificem designarunt, ac magnis in Lateranum cum acclamationibus deduxerunt. Is postridie eius diei rebus omnibus rite peractis est consecratus. & Stephanus tertius appellatus. Pontificatu inuito omnium primum sibi ordinandam Ecclesiam duxit, Desiderij fraude, atque astutia perturbatam. Itaque Constantino in medium templum producto, atque abdicare, & monasterium inire

coacto

coacto conuentum indixit, ac Sergium Christophori primicerij filium secundicerium, & nomenclatorem ad Pipinum regem misit, oratum, ut ad se eruditissimum quenquam a Francia episcopum mitteret, quod eorum auctoritate ecclesiam constitueret. Dum is in itinere erat Pipinus 1x Kal. Octobris ex hac luce subtractus est. Carolus, & Carlomanus filij regni suam uterque partem male concordēs susceperunt, diuersis in locis reges per archiepiscopos consecrati. Vterque a Sergio conuentus legatione accepta morem voluntati pontificis gessit: Ita proximo anno mensis Aprilis, Indictione septima, frequens ex Francia, & Italia in Laterano episcoporum conuentus est habitus. Ibi cum alia praesentibus temporibus apta decreta sunt, tum in primis Constantini Comitia abrogata. Quae statutum est, ut episcopi presbyteri, & diaconi, caeterique a Constantino consecrati iterum a Stephano sacrentur. atque omnia denique Constantini acta instaurarentur praeter baptismum, & chrismum. & ne quis in posterum nisi aut diaconus, aut presbyter cardinalis ad pontificatum euocaretur. Praeterea cultus sacrarum imaginum ab Imperatore Constantino sublatus est confirmatus, & Sergius Rauennas archiepiscopus absolutus. Recitatae etiam litterae sunt Ioannis patriarchae Gradenfis conquerentis de rege Longobardorum, qui res, & homines Istri affligeret, & de episcopis Istriae, qui fauore eius nixi praecipua sua negligerent, seque inter se consecrarent. quibus Stephanus se illius rationibus consulturum, respondit. atque his perfectis omnes nudis in Vaticanum pedibus processerunt, atque ex ambone acta conuentus populo recitarunt. His rebus auditis Desiderius, postquam spe, conatuque suo se depulsum Christophori primicerij, caeterorumque principum Romanorum opera sensit, ne in futurum consiliis coepusq. refragari suis possent, eos sibi constituit de medio remouendos. Itaque simulato religionis studio Romam se ad visitanda ipsa apostolorum limina contulit. & benigne in Vaticano exceptus cum eo ante corpus S. Petri ita est collocutus, ut & foedus instaurauerit, & iura sua se Ecclesiae tributurum pontifici repetenti promiserit. demum ut omnem a se prauorum consiliorum suspicionem auerteret, multa in Constantinum adulterinum pontificem, aliosque ecclesiastici officij turbatores differuit. postremo discedens Paulo Affiatae Duci urbis, quem sibi consulto amicum, fidumque muneribus magnis effecerat, mandauit, ut comparato crimine Christophoro primicerio, & filio eius secundicerio manus iniiceret, ac vita spoliaret. & ut potentissimo quoque ciue aut in custodiam dato, aut in exilium pulso spiritus, animosque Romanorum contunderet, atque ad rem gerendam infirmos, languidosque redigeret. Quae omnia diligenter post ab eo, & summa cum cura perfecta sunt. Eodem anno Bertrada Francorum regum mater gliscens inter filios discordiam auersata Salutias rei componendae causa cum Carlomano in col-

loquium

lequium venit. Inde transgressa in Italiam nuptias filiae Desiderij regis cum Carolo filio pepigit. & visitatis Romanis apostolorum basilicis in Franciam se recepit. Anno septingentesimo septuagesimo Thomas Mediolani archiepiscopatam est nactus. Desiderius Romam turbasse non contentus Rauennam simili quoque seditione conciuuit: mortuo namque Sergio archiepiscopo Michaelem ecclesiae scriniarium nullis dum sacris imbutum per Mauricium Ducem Ariminensem ad archiepiscopatum euexit, verum ne haec quidem illi processit fraus, siquidem Michaelis diris grauibus a pontifice re perspecta deuoto, clerus iustioribus comitiis Leonem archidiaconum legit, eumque a pontifice consecratum pro vero antistite coluit. Insequenti, Desiderius, cum Brixiam ad visendam filiam accessisset, monasterium S. Iuliae nouis praediis cumulauit mense Iulio, Indictione IX, anno regni sui XV. Mauricius Dux Venetorum assiduas calamitates Gradensi ecclesiae a Longobardis illatas iniquo animo ferens legatos conquestum vna cum patriarcha Romam ad Stephanum pontificem misit, quem mortuum inuenerunt. Est autem mortuus postero anno pridie Kalendas Februarias, atque ei Hadrianus ciuis Romanus successit. Hic ingenti virtutis indole praeditus nihil sibi magis, quam a Desiderij insidiis cauendum existimauit, quem communi iampridem saluti, & Irberrati Italiae inhiare non ignorabat. Itaque eadem hora, qua pontifex designatus est, omnes eos, quibus Affarta Dux Desiderio obsequutus iniquior fuerat, aut custodiis educi, aut de exilio reuocari iussit. & post aliquot dies gratulantibus omnibus consecrationem accepit. Eodem tempore Berta Carlomani vxor parum sibi, filiisque suis loci, dignitatisque praualentibus Caroli opibus fore in Francia, marito mortuo, arbitrata ad Desiderium regem in Italiam venit, ac se, filiosque suos in eius clientelam dicauit. Erat Desiderius eo tempore Carolo propter repudiatam paullo ante filiam vehementer iratus. Itaque ipsius vlscendi occasione libenter arrepta, mulierem filiosque in fidem suscepit, eosque aduersus Carolum regem per nouum pontificem consecrare reges descreuit, verum alienum eius ingenium veritus hominem ante sibi adiungendum, & quoquo pacto conciliandum putauit, ne, si se Carolo dederet, firmiores eius in se opes efficeret, eumque legatis missis de renouando foedere obsecrauit. Quibus Hadrianus ita respondit: Ego quidem pacem cum omnibus Christianis habere, & cum rege vestro in ea concordia esse, quae inter Romanos, & Longobardos superioribus annis est constituta, desidero. Sed qui possum ei credere, qui Stephano decessori meo, prout ipse mihi narrauit, fidem ante corpus beati Petri iureiurando datam de iure suo Ecclesiae tribuendo fefellit? Quin etiam idem mihi Stephanus rettulit, cum legatos ad eum misisset, adhortans, vt beato Petro promissa persolueret, ipsum sic respondisse: Satis habeat pontifex Stephanus, quod Chri-

stophorum,

stophorum, Sergiumque de medio sustuli, qui graue in eum imperium exercebant: nam si eum ego non tuebor, in magno periculo versatur. etenim Carlomanus eorum amicus paratus est cum exercitu Romam ad vlscendam eorum necem, atque ipsum capiendum contendere: an vos hunc hominem dignum esse putatis, quocum pactio aliqua foederis sanciat? Quibus verbis auditis legati iurare non dubitarunt, Desiderium ipsi cumulate satisfacturum, & foedus, si renouaretur, constantissime seruaturum. Itaque Hadrianus respondit, legatos se ad eum pro eo negotio transigendo missurum. Desiderius responsi pontificis certior factus aequi se aliquid ab eo impetraturum esse diffidit. Erat autem illud postulaturus, vt Carlomani filios, qui apud se erant, reges inungeret; non vt ipsis pueris gratiam tribueret, sed vt compos votifactus aut Carolum a pontificis amicitia alienaret, aut bello ciuili per eandem causam in Francia concitato facilius Romam, Italiamque subigeret. Itaque extorquere vi cupiens, quod vitro negatum iri sibi videbat, nondum duobus mensibus Hadriani pontificatus exactis in Exarchatum irrupit, ac primo aduentu Ferrariam, Comaclum, & Fauentiam occupauit, & Rauennam bellum se transferre velle ostendit. Vix legati ad Desiderium destinati Perusiam venerant, cum Iulianus, Petrus, & Vitalianus tribuni a Leone archiepiscopo missi Romam accesserunt, nunciantes, Ferrariam, Comaclum, & Fauentiam a Desiderio captas esse, atque ipsi Rauennae periculum imminere. Quo nuncio ictus Hadrianus legatos suos ad Desiderium proficiscentes monuit, vt vrbes ereptas a Desiderio repeterent. Quibus Desiderius respondit, si Hadrianus ad se venisset, se in illius auctoritate futurum. Quo negato infensior factus subito exercitum in Pentapolim transcendere iussit, & fines urbium Senogalliae, Aesij, Montisferrati, Urbini, Eugubij, & aliarum caedibus, praedationibus, & incendiis peruastrauit. Bledae familias ad colligendas segetes vrbe per aestatem egressas Longobardi Tusciae adorti omnibus optimatibus vitam eripuerunt. & incensis rebus omnibus praedam hominum, pecudumque ingentem egerunt. Oriculis captis eadem quoque, & multo foediora Romanis in finibus perpetrata. Quare Hadrianus flecendi hominis causa abbatem S. Vincentij cum monachis viginti venerandae sanctitatis hominibus allegauit. Qui Papiam profecti ad pedes eius se coram iudicibus proiecerunt, ac lacrymarum pleni orarunt, vt finem populandi faceret, & capta oppida restitueret. verum & haec quoque cum eodem responso dimissa legatio est, facturum vtrumque, si Hadrianus ad se venisset. Missis a Desiderio legatis Andreae Referendario, & stabili Duci, cum idem nomine regis colloquium postulassent, Hadrianus sic respondit. Nunciate meo nomine regi vestro, me coram Deo omnipotente spondere, si oppida beati Petri reddiderit, me aut hic Romae, aut vbiicumque ille voluerit, in

congressum

congressum eius venturum, & cum eo communi de salute, & quiete Italiae locuturum. & si sefellero, non recuso, quin ille pro arbitrato illa rursus inuadat. Quod si ille duriosem se mihi praebuerit, denuncio illi, nunquam me in conspectum eius daturum. Missi inde Pardus monachus S. Soebae, & Anastasius primus Defensor, ut ciuitates reciperent, eadem obtestati cum eodem responso redierunt. Missos postremo alios Desiderius non solum non audiuit, sed grauibus quoque cum minis dimisit, se cum exercitu Romam venturum, atque urbem hostiliter obsessurum. Eodem anno Sigualdus patriarcha Aquileiensis Papiam fuit. Extat enim diploma ab illo monasterio S. Iuliae Brixiano indultum, ac III Idus octobris, Indictione vndecima anno Desiderij, & Adalgisi regum XVI, & XIII Ticino datum. Interim Hadrianus in tantis rerum angustiis positus urbi, ut in extremo periculo, consulere statuit, ac portis praclusis eam muniri, & praesidiis maioribus, atque intentionibus custodiri praecipit. ac demum Stephani exemplo Carolum Franciae regem his de rebus docere, atque aduersus Desiderium aduocare decreuit. Itaque Petrum legatum maritimo itinere ad euitandas terrestres Desiderij insidias in Franciam misit Carolum oratum, ut aui, patrisque exemplo opem affectis Ecclesiae rebus afferret. Desiderium iam pridem salutis, & libertati Italiae insidiatum, nunc oppidis Ecclesiae occupatis ipsi etiam Romanae urbi extrema omnia minitari. Huius tam nefariis, ac tam impotentis conatus causam haudquaquam obscuram esse. nimirum cogere se ad inungendos Carlomani filios velle. Quod quanti ipsius interit, eundem pro sua prudentia intelligere posse. Cui criminationi Desiderius quodam in Edicto respondit. quod ad Grimoaldum Viterbij Comitem misit, in quo se bene meritum esse de Italia ostendit, contra atque Hadrianus pontifex criminetur. Id edictum, quia ad haec illustranda tempora maxime valet, in hos libuit annales includere. *Renocamus statuta regis Aistulsi contra Vetulonios edita ut lacus non Tirensum, sed Vetulonum sit. quia lacus magnus ideo Italia quia eorum ager prius est Italia dicta ab ibi sede Itali, & ut suam Longulam non Longobardulam, sed cognomine sui ampliatis Tirreni Terbum vocent, & ut sub uno muro cingant tria oppida Longulam, Vetuloniam, Tirrenam, Volturiam dictam Etruriam, totamque urbem nostra adiectione Viterbum pronuncient, ut de Roda & Ciuita Balneoregium dici iussimus. permittimus pecuniis imprimi F. A. V. L. sed amoueri Herculem, & poni sanctum Laurentium eorum patronum, ut facit Roma, & Bononia. iubemus quoque reparari Cortanientam, Dardanum, Assum, Foranum, Cornietum, Tuscanellam. Nos enim non sumus Tuscia destructores, ut nos apud Gallos accusat Hadrianus Papa. nam in Tuscia adificauimus a fundamentis vobis quidem Volcurreris Caluellum, Vicum, Orchianum, Balneariam, Barbaranum, Garrosillum, Sentinatibus autem Ansdonias, & Radacofanum, Volateram, Rodacomalum,*

dacomalum, Lunam, Sergianum, Petram sanctam, olim Forum Feroniae, Focensibus sanctos Geminianum, & Miniatem. Fesulanis oppidum Munionis, in quod vagos sparsos Arinianos & palantes Fluentinos collegimus. Rursus plures antiquas nobiles urbes ampliauimus, & muris cinximus. Et nunc idem agimus circa Lucam, Pistorium, Aretium, Orbitum, & Etruriam nunc Viterbum. cuius nomen, aut a nobis constituta decreta si quis violauerit, aut capite puniatur, aut laqueo stranguletur. Hoc itaque non est Etruria destruere, ut nos arguit Hadrianus, qui pacem vltro a nobis oblatam respuit. Quare tibi Grimoalde praefecte Viterbiensis praecipimus, ut quandiu dubia pax perseuerat, iubeas omnes Tuscia milites paratos esse in armis, & comitati- bus, ac stipendia sine auaritia in promptu habeas, ut non solum occurrere hostibus, sed etiam illos inuadere possis. . . . Et cives non grauibis nouis exactio- nibus. Legatus Massyliam mari postero anno prouectus terra inde ad Ca- 773

rolum in Theodonis villam, ubi ille hiemauerat, properauit, atque eo conuento pontificia mandata renunciauit. Erat Carolus omnibus virtutibus, quae magno regi conuenirent, ornatus, sed praecipue Catholica pietate, quae maxima quoque patris, auique laus extiterat, insignitus. Itaque voluntate perspecta pontificis summa animi alacritate respondit, se ipsius studio libenter obsequaturum, ac, Desiderium ut siue auctoritate siue armis a vexatione Romanae deterreret Ecclesiae, connixurum. apud se cum beneficiorum ab Ecclesia acceptorum memoriam, tum sedis apostolicae maiestatem & esse, & in perpetuum fore sanctissimam. atque his dictis extemplo nuncios ad Desiderium misit, & ut sua redderet pontifici, iussit Desiderius, cum se satisfacturum respondisset, nihil tamen praestitit. verum aliam rationem cogendi ad inungendum Hadriani excogitauit. Papia cum Adalgiso, & Berta, filiisque Bertae, quos sacrari reges volebat, egressus pacato agmine Romam versus intendit iter, consilio simulato, se voti causa ad sancta apostolorum limina visitanda procedere. atque ubi Spoletum accessit, per Andream Referendarium, aliosque iudices duos aduentum suum pontifici nunciauit. His ab Hadriano responsum, videret, quod veniret; neque enim se, nisi receptis oppidis suis copiam ei sui facturum. Quo responso Desiderius haud motus iter suum continuauit. Itaque appropinquantem audiens Hadrianus portas urbis claudi iussit, & praesidia, quae ex Romanis, Campanis, Tuscis, & Pentapolitanis contraxerat, suo quaque loco disposuit, omnibus praecipiens, ut aduenienti regi aditum fortiter intercluderent. basilicarum vero beatorum Petri, & Pauli, quae extra urbem nullis cincta mœnibus erant, thesauros, & ornamenta in urbem transtulit. & ianuas omnes basilicae S. Petri occludi, & ferris muniri iussit, ut, si se inuito ad eam Desiderius accessisset, ingressus ei non pateret, nisi si cum animae suae detrimento sacros moliri postes auderet. Inde composito grauis in caput eius, & familiae co-

mitumque execrationis carmine, episcopos tres Eustratium Albanensem, Andream Praenestinum, & Theodosium Tiburtinum ad eum Interamnae sedentem misit, atque ei per omnia mysteria sacra denunciauit, ne in iussu suo Romanos fines iniret. Cui denunciationi Desiderius ita paruuit, ut subito ab Interamna se rettulerit. Sub hoc tempus Leone archiepiscopo Rauennati mortuo Ioannes septimus, & Ioanni Gratiolus est substitutus. Interim legati à Carolo venerunt percontantes, num Desiderius pontifici satisfacisset, quemadmodum se fecisse, nuncio in Franciam misso, significasset. Quibus domum repetentibus pontifex & ipse suos ad Carolum legatos adiunxit, atque omnia, quae acta essent, edocuit, iterumque, ut ius tueretur Ecclesiae, postulauit. Pontificij nuncij, cum ex itinere Papiam flexissent, ac iussu pontificis eadem poposcissent idem responsum tulerunt. Inde continuato itinere cum ad Carolum peruenissent, legationem renunciarunt. Tum Carolus Desiderium per nuncios pertentauit, num quattuordecim millibus solidorum acceptis satisfacere pontifici vellet? Verum ne ita quidem quidquam profecit. Itaque armis sibi cogendum, qui voluntate obedire nollet, existimans Francorum concilium aduocauit, atque ad eos de postulato pontificio, & tota re Longobardica rettulit. Ibi nemo omnium extitit, qui non inique Desiderium, perfideque fecisse nouamque eius arrogantiam comprimendam, & Ecclesiae primo quoque tempore opem ferendam esse censuerit. Quamobrem decreto bello ingentes ubique delectus agi, atque arma intentiore, quam vnquam antea, studio, expediri, ut facile omnibus appareret, Francos se non ad Ecclesiam subleuandam, sed ad Longobardorum regnum euertendum accingere. Cum ad diem dictam omnes pedestres, equestresque copiae Geneuam in Burgundia iam senescente autumno conuenissent, Carolus explicato de ratione inferendi belli consilio exercitum in duas partes diuisit, quarum vnā Bernardo patruo tradidit, eumque per montem Iouis praecedere ad saltus Alpium occupandos iussit, cum altera ipse per Cinisium montem est subsequutus. Desiderius contra ad certum harum rerum nuncium excitus subito cohortes aliquot ad eosdem Alpium transitus insidendos, eosque validis munitionibus confirmandos misit. deinde ingentem ex Foroiuliensi, Beneuentano, Spoletano, Etruscoque Ducatu, totoque regno collectum exercitum Augustam, & Taurinum contendere iussit, eo consilio, ut, si forte Carolus ipsis perruptis Alpium faucibus in Campos descendisset, illius impetum totius regni viribus excipere non dubia spe victoriae posset. Carolus postquam ad Alpes appropinquauit, novos ad Desiderium nuncios misit, per quos ostendit, se eandem, quam supra, pecuniam, si in officio vellet esse, daturum, & si tres tantum iudicum filios obsides pro fide restituendarum urbium tradidisset, exercitum inde subito reducturum. simulque, ut dum

liceret,

liceret, sibi, ac rebus suis consuleret, monuit. Postquam autem reuersis cum irrita responsio legatis ipsum de sua pertinacia nihil remittere sensit, exercitum ad saltus promouit, ac coniunctis ibi castris, cum eos à Desiderio teneri videret, expeditam militum cohortem per montes auios circumductam à tergo Desiderium inuadere imperauit. Quo prospere facto Desiderius ad auersas Alpes castrametatus usque adeo extimuit, ut per noctem relictis tentoriis, ac suppellectile fugam arripuerit. Quod sentiens Carolus cum toto exercitu Alpes subito superauit, atque eum propere insequi coepit, ac multos, dum effuse fugerent, interfecit. Variat hoc in loco historia. Gothifredus enim summo proelio decertatum in campo inter Nouariam, ac Papiam sito cum maxima Desiderij clade scribit, unde locus Mortariae nomen acceperit. Anastasius vero, & Annonius quibus credidisse malis, Desiderium ab Alpibus sine vilo proelio Papiam esse regressum. Desiderius igitur summi proelii vitare discrimen volens sese Papiam muris inclusit. quam urbem proximo Aistulfi casu admonitus variis operibus, munitionibusque firmauerat. Adalgisus vero iussu patris cum Berta, & filiis Veronam, urbem munitissimam, & prope alteram Longobardorum regiam, se recepit. Antequam Desiderius ad Alpes procederet, spoletanorum, & Reatinorum aliquot haud multum spei in re Longobarda ponentes se se pontifici tradiderunt. Quippe ex singulis ciuitatibus singuli Romam perrexerunt, & in basilica S. Petri coacti ad pedes praesentis se pontificis prostrauerunt, atque in verba eius perpetuam Ecclesiae Romanae fidem, obsequiumque iurarunt. deinde barbam, & capillum more Romano posuerunt. Vbi vero nuncius est allatus, Desiderium ab Alpibus esse depulsum, reliqui certatim confugientes eodem se sacramento obligauerunt. Pontifex eximia moderatione vsus Hildebrandum spoletanis approbantibus Ducem dedit, ac Longobardis, qui Romam domicilij causa migrare vellent, locum attribuit. qui inde vicus Longobardorum est appellatus. Spoletanos inde Firmani, & Auximates, Anconitanique, & ciues castelli Felicitatis sequuti eodem modo attonsi sese Ecclesiae dederunt. Carolus, ubi Desiderium ancipitem vniuersi proelii detrectatem fortunam vidit, patris exemplo Papiam obsidione circumdedit, eamque Hildegardae vxore, & filiis ex Francia euocatis aspernima hieme usque ad diem Domini natalem perduxit. qui initium anni DCCCLXXIII erat futurus. Quo in castris celebrato post aliquot dies obsidionem Bernardo commisit, atque ipse Veronam cum delecta militum manu sese contulit. Verona premi capta Adalgisus diu se posse Caroli impetum sustinere diffusus vrbe euasit, atque in Graeciam profugit. Eo profecto Veronenses subito Carolo deditionem fecerunt. Carolus vrbe potitus Bertam, & filios in potestatem redactos in Franciam remisit, ac summo honore habuit. Verona recepta arma inde ad reliqua Tran-

liceret,

S ij spadana

Spadana oppida circumlata. rogataeque singulae ciuitates, num se dederent, an belli fortunam experiri mallerent, haud magno admodum labore, victoris clementiam, potentiamque secuta. venerunt in ditionem. Inde ad Papiam obsidionem est reditum. quae una integram victoriam morabatur. Cum autem Carolus sexto prope iam illam mense circumfederet, iamque dies Resurrectionis instaret, cupido inuasit, illum cum pontifice celebrare, ac simul, quod diu optauerat, sacra ipsa apostolorum limina visitare. Quare relicto iterum ad urbis obsidionem Bernardo episcopo, abbatibus, iudicibus, & militibus delectis assumptis Romam iter instituit. ac ciuitatibus obuiam, quacunq; incedebat, effusis, ipsumq; laetis animis liberatorem, seruatoremque Italiae salutibus pridie paschatis ad urbem accessit. Hac de re Hadrianus laetatus ingenti sibi honore Carolum putauit excipiendum, regem cum opibus praepollentem, tum & maiorum beneficiis, & suis diuinitus de Romana Ecclesia meritum. Ordo vero eius honoris hic fuit. Primum vniuersi iudices obuiam ei ad millia passuum triginta profecti cum vexillis ipsum exceperunt. in quo ridendus est Blondi, & Sabellici, & Platinæ error, qui triginta millia iudicum obuiam prodiisse falso ex Anastasio rettulerunt. ac iudices non pro magistratibus, sed pro hominibus paullo honestioribus acceperunt. deinde ad primum lapidem vniuersae scholae cum patronis, & pueris palmarum, olearumque ramos tenentibus, & laudes Caroli celebrantibus occurrerunt. extremum agmen cruces venerandae claufere, quas regi non aliter, atque exarchis, Patriciisque quondam solebat, obuiam misit. Pontifex summo mane cum vniuerso clero, & populo ad basilicam Vaticanam concessit, eumque in gradibus cum clero assidens expectauit. Carolus ubi cruces est conspicatus, illico ex equo se venerabundus deiecit, eoque stratoribus pontificis dato cum suis iudicibus reliquum iter pedibus in Vaticanum peregit. Vbi vero ad gradus peruenit, singulis piuum osculum ferens ad pontificem in summo sedentem ascendit. Ibi a pontifice benigne exceptus, mutuis amplexibus, & gratulationibus initis, in basilicam est deductus, vniuerso clero auctorem publicae salutis, libertatisque canente, *ac benedictum esse, qui veniret in nomine Domini certatim laetis vocibus acclamante.* Postquam autem prosequentibus episcopis abbatibus, Francisq; Caroli comitibus ad Confessionem venerunt prostrati ad terram omnipotenti Deo, beatoque Petro de tanta victoria gratias omnes egerunt. Ea re perfecta rogauit inde pontificem Carolus, ut sibi urbem ad visitanda templa voti persoluendi gratia liceret inire. idque pontifex annuit, accepto, datoque super sacrosancto apostoli corpore Sacramento, neutrum neutri insidias paraturum. Ingressus ergo cum pontifice basilicam Saluatoris Lateranensem adiuit, ibique tantisper fuit, dum operam baptismati pontifex dedit: atque inde Vaticanum

repetiit.

repetiit. postridie vero, qui dies Resurrectionis illuxit pontificis accitu iudicibus, & militibus Romanis obuiam missis urbem deintegro ingressus ad basilicam S. Mariae ad Praesepe contendit, req. diuina perfecta cum pontifice in Lateranum profectus hilariter cum eo est epulatus. tertio die pontifex sacris in Vaticano operatus regi ipsi praesenti gratias agendas amplissima, atque ornatissima oratione curauit. Ibi beneficia Pipini, & Martelli erga Ecclesiam Romanam commemorata. Egregia familiae pietas, fides, ac fortitudo magnifice collaudata, eaque cum insigni omnium Francorum commendatione coniuncta. Carolum haud quamquam ab instituto patrio, auitoque degenerantem cum maximo popularium exercitu aduersus Ecclesiae hostes transgressum, diuino auxilio non minorem statim foelicitatis, quam alacritatis suae tulisse fructum. sperari quoque intra paucos dies euenturum, ut cuncta illi Italia de toto confecto bello, captisque hostibus gratuletur, quemadmodum nunc de iis, quae acta sunt, ingentes illi gratiae & Italiae, & Ecclesiae nomine iure aguntur. Quarto sacra in basilica S. Pauli eodem praesente rege confecta. Quinto pontifex Carolum cum suis cleri, militumque iudicibus in basilica Vaticana conuenit, rogauitque, ut sponsonem expleret, quam Pipinus pater, & ipse, & Carlo manus frater cum omnibus iudicibus Franciae apud Carnificum Stephano pontifici fecerant. Quare audita Carolus eius sponsonis recitari tabulas iussit, ac cognitae sine cunctatione ipse cum iudicibus suis probauit. Ea vero complexa est, ut scripsimus, Exarchatum, & Pentapolim. Quo facto Iterio scribae suo praesenti mandauit, ut eam donationem noua altera cumlaret, nempe addens Corsicam, Sardiniam, Siciliam, Territorium Sabinense, Ducatum Spoletanum, Tuscumque Longobardorum una cum censu, qui quotannis pro his Ducatibus regi Longobardorum persoluebatur, salua tamen super eosdem Ducatus regia ditione. Atque has donationis tabulas suo, episcoporum, abbatum, graphionumque suorum manu subscriptas super altare S. Petri, & in Confessione, ut testata sacratis monumentis essent, deposuit, ac solemniter se, suosque in eam rem iureiurando deuinxit. aliasque eodem exemplo per apostolicum scrinarium descriptas secum deportauit. Huius donationis testis est Anastasius in Hadriano, & Hadrianus ipse in epistola ad Constantinum, & Irenem Augustos post missa, in qua haec verba sunt. *Carolus Dux Francorum, & Longobardorum, ac Patricius Romanorum Apostolicae Dei Ecclesiae ob nimium amorem plura bona in perpetuum obtulit possidenda tam prouincias, quam ciuitates, seu castra, & cetera territoria. Et patrimonia, quae a perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti eidem Dei Ecclesiae restituit, cuius esse dinoscebantur.* Eadem vero in tabulis Ludouici Caroli filij multo etiam apertius repetuntur. ex quibus etiam intelligitur, Ducatum Tusciae Longobardorum complexum

esse

esse castrum Felicitatis, Orbitum, Balneoregium, Ferenti castrum, Viterbium, Marchiam Tuscanam, Populonium, Soanam, & Rosellas. His rebus actis post octauum diem Carolus Papiam in castra recessit. Ibi cum expugnandae munitissimae urbis, rege ad omnia obsidionis incommoda industrie, ac nauiter occurrente, ratio nulla ostenderetur, satisque appareret, Desiderium nullam ad deditioem venturum, quod sperabat, urbe regia conseruata facile se amissa omnia posse recuperare, perseuerare in obsidione decreuit. Iampridem ex magna rerum, quae inueheretur, difficultate foeda fames, & ex fame grauis pestilentia ciuitatem inuaserat, quae duo mala non solum inclusos, sed etiam solutos homines vltima debilitare desperatione consueuere. Itaque cum Desiderius auersos in luctum, moeroremque ab armis, & propugnatione non tam oppidanos, quam milites ipsos videret, ad extremum consilium necessarium magis, quam utile deditioem cepit. ac se, uxorem, liberos, regiamque in Caroli potestatem permisit. Quo facto omnes subito Longobardi clementiam potius eius experiri, quam vim cupientes eiusdem se fidei dediderunt. Desiderius amisso regno apud posteros fuit illustrior, quam aut Alboinus adepto, aut Autharis, & Agilulfus formato. tantum vnus ei Caroli victoris virtus, & amplitudo gratiae, honorisque conciliauit. Atque hic quidem finis regni Longobardorum in Italia fuit, anno postquam Italiam occupauerant, ducentesimo sexto, Christi vero septingentesimo septuagesimo quarto. Ceterum Longobardorum imperium saeuum ab initio, atque impotens post Christianam religionem, catholicamque fidem ascitam mitius, ac benignius erat effectum. Testes sunt rectae leges eorum, quibus furta, latrocinia, rapinae, caedes, adulteria seu rissime vindicantur, ac libertas, & fortunae priuatorum summo studio conseruantur. Docent templa magnifica, & monasteria amplissima, quibus pietatis ergo ipsi potissimum citeriorem Italiam exornarunt. basilicam episcoporum, quas amplissimis praemiis honestarunt. inlyta oppida, quae aut noua condiderunt, aut diruta instaurarunt. homines sanctitate conspicui, quibus honores eximios habuerunt, demum pontifex ipse, quem cum ditione opibusque auxerunt, tum tanto cultu, ac reuerentia profecuti sunt, vt monente eo regnum ipsum dimiserunt, monachumque induerint. Haec autem omnia decora nimia vna dominandi, ac dilatandi regni libido corruptit ita, vt etiam fastigio regio, & inueterata iam Italiae dominatione exuerit.

Ioannes Bab. Gna-
ty Sabot 204.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Quartus.

CAROLVS MAGNVS REX.

REGNUM inde à Desiderio ad Carolū, & à Longobardis ad Francos deuenit, qui multo illustriora etiam, ac memorabilia moderationis, & iustitiae monumenta ad commodum Italiae, & dignitatem Ecclesiae reliquerunt. Quod opus vt virtute, ac sapientia Pipini, & Caroli inchoatum illorum deinceps persecuti posterius sint, proximis libris expedire conabimur, quos regno Francorum in Italia describendo dicauimus.

VICTO, captoque rege Desiderio, & Longobardis omnibus in fide, ac deditioem acceptis Carolus regnum Italicū sibi iure victoriae vindicauit. Quod vt nouo praeterea iure sanciret, vetus, vt putabatur, pontificis Gregorij decretum adhibuit. Quippe Modoetiae se per archiepiscopum Mediolanensem corona redimiri ferrea voluit, atque, vt ita apud posteros obseruaretur, instituit. Ea res maxima fieri caeremonia consueuit, quae in Rituali antiquissimo continetur, qui Ordo Romanus vocatur. Perduto scilicet per episcopos ex cubiculo in templum, atque ad aram maximam rege, archiepiscopus post solemnes aliquot preces effusas populum alloquutus interrogabat, num se tali regi subiicere, atque illius mandatis, & iussionibus constanti fide vellet obtemperare? Vbi vero populus se velle responderat, regis caput, pectus, scapulas, atque ipsas brachiorum compages oleo sancto ungebatur, Deum orans, vt & in bello gerendo, & in sobole propaganda votis eius annueret, ornato inde ense, armillis, pallio, annulo, & sceptro coronam imponebat, & per Chorum ductum in folio collocabat, atque osculo pacis oblato diuinam inde rem faciebat. Haec tum Thomas Mediolanensis archiepiscopus egit. Ex quo tantum ei Ecclesiae splendoris accreuit, vt in posterum contendere de dignitate cum Rauennate non dubitaret. His rebus Papiam, atque Modoetiam actis Carolus officij sui esse duxit, Italiae, cuius dominus, atque arbiter non solum armis, sed etiam legibus, erat effectus, rempublicam ordinare. Quoniam autem commodius consilio, & auctoritate Hadriani pontificis

tificis se omnibus partibus consulturum esse putauit, Romam ad confilia cum eo communicanda iter intendit. Eo cognito Hadrianus exemplo sacros ex Italia proceres aduocauit, & cum episcopi centum quinquaginta quattuor, abbatesque plurimi conuenissent, Carolum solemniter occursum ciuitatis excepit. atque ad eos de illius honoribus rettulit. Visum omnibus est, praesenti tempore conuenire, ut rex potentissimus, atque optime cum patre, auoque de Romana Ecclesia meritis extraordinariis honorum afficeretur insignibus. Itaque uniuerso procerum consentiente conuentu decretum, ut Carolus Patricius Romanus esset; per singulas prouincias archiepiscopos, & episcopos institueret, ita ut nisi ab eo laudarentur, & instituerentur, a nemine sacrarentur; & ut pontificem eligeret, sedemque apostolicam ordinaret. Ceterum Patriciatus ordo, ac dignitas post Constantinum Magnum Romano in Imperio maximi, ac splendidissimi tituli fuit. Episcoporum autem, quam dixi, institutionem Inuestituram illi vocarunt, eamque annulo, & baculo porrigendo perfici voluerunt. Pontificis porro legendi ius videtur ad seditiones, & dissidia Romanorum tollenda collatum. Haec enim vetere labente disciplina, atque amplissimi in terris honoris furente cupiditate comitia pontificia recenti Constantini exemplo cum maxima omnium Christianorum offensione corruerant; cum nemo Romae satis auctoritatis, aut opum ad seditiones, tumultusque coercendos haberet. Hoc autem ius legendi pontificis Carolus Romanis eximia moderatione animi usus, remisit, eosque comitia antiqua ratione per clerum, populumque habere, modo sine tumultu, ambituque concessit.

His ille honoribus insignitus eodem inde alacrius formando regno, atque Italiae constituendae se tradidit. Primum autem Apuliam, & Calabriam Imperatori, sicut a victoria fuerat Iustiniani, reliquit. quae post a Normannis occupatae in alterius Regni formulam concessere, quod demum Neapolitanum est appellatum. Ducatum inde Beneuentanum Aragiso Desiderij regis genero, Spoletanum Hildebrando, Foroiuliensem Rodgando permisit, antiquo feudi iure erga se, quod erga reges Longobardorum fuerat, conseruato. Exarchatum Rauennatem, Pentapolim, Ducatum Perusinum, Romanum, Tuscum, & Campanum iure principatu, & ditione sibi retenta pontifici permisit, Reliqua ipse sibi nomine Regni retinuit. Id autem fuit, quodcumque reges Longobardorum in Liguria, Aemilia, Venetiaque possederant, Tuscia quoque citeriore, & Cottiis Alpibus attributis. Ea pars Longobardia, siue, ut postea dixerunt, Lombardia vocata. Exarchatus Romaniae, siue Romaniolae nomine est appellatus. Italia diuisa eiusmodi deinde eius administrationem induxit. Duces ipsos liberos iussit esse vno tantum regij feudi vinculo obligatos. eo vero qui se obstrinxerunt, ij ad annum censum tale sacramentum susceperunt.

Promitto,

Promitto, me domino meo Carolo, & filiis eius fidelem futurum in tota vita sine fraude, doloque malo. Item: Iuro per haec sancta Dei Evangelia me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum domino, nec id quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciatum in eius detrimentum scientem. Hoc autem iusiurandum si fefellissent, aut si sine filiis decessissent Ducatus ad alium transferebatur, eaque translatio, ut in episcopis, & abbatibus, Inuestitura dicebatur. Atque hoc idem in ceteris vasallis, siue feudatariis, ut Comitibus, Capitaneis, & Valuasoribus obseruatum est. De quibus post pluribus, cum de regno a Germanis inuito referemus, a quibus haec omnia instituta perfecta sunt. Porro autem populos, ac ciuitates in Regno sitas ita gubernare instituit. Regni limites, atque oppida Comitibus administranda commisit, atque eis omnem publicam, & priuatam iurisdictionem mandauit. Limites marchas vocarunt. unde praefecti limitum marcharum Comites, ac marchiones dicti. Extra ordinem autem legatos quosdam in Regnum maiore, quam Comites, cum potestate misit, quos Missos vocauit. Singularum ciuitatum agros superiore Longobardorum imperio confusos, aut inter populos ab antiquo litigiosos pro suo iudicio, ut quidquam postulatam est, terminare instituit, eosque ferre aut montibus, aut paludibus, aut fluminibus circumscripsit. Ciuitates item in verba regis iurare instituit, atque in iureiurando haec verba adiacere. *Et vitam, membrum, mentem, & rectum eius honorem seruaturum.* Feudatariis autem ciuitatibus, ecclesiis, ac monasteriis certa tributorum genera imposuit, foderum, paratam, & mansionaticum appellata, quae aduenienti potissimum in Italiam regi persoluerent. Quae deinde pro ipsius, & successorum eius benignitate aut ex parte leuata, aut in totum remissa sunt. Episcopis, & abbatibus veteres ecclesiarum, ac monasteriorum possessiones a Longobardis, aliusue ante concessas rogatus a singulis confirmauit, ac pro cuiusque meritis nouas indulxit. Et, ut libertatis speciem aliquam praebuisse Italiae videretur, quoties in Italiam venit, conuentus episcoporum abbatum, ac procerum Italicorum habere instituit, & cum iis res regni grauissimas Francorum instituto communicauit. Idem legem etiam Salicam in Italiam intulit. Erat autem Salica idem, quod Francia. Si quidem Franci orientales Salij appellati. Ita ab hoc tempore tribus Italia legibus vixit; Romana, Longobarda, & Salica. Obseruatum est autem, ut qua quisque lege viuere vellet, profiteretur, atque ex ea ius illi diceretur. Quam consuetudinem Italia inde vsque ad Lotharij secundi, Imperatoris tempora conseruauit.

Atque his ferme rebus institutis Carolus Papiam se rettulit, ibique valido praesidio relicto, ac Desiderio cum vxore secum abducto reuertit in Franciam. Eodem anno Veneti, qui aestuaria tenebant, cum vni adhuc tantum episcopo Metamaucensi paruissent, nouum episcopum in insu-

T la, quae

la, quæ Oliuola, aut Castellum dicebatur, Hadriani pontificis auctoritate instituere, atque ei proximas insulas Geminum, Riualtum, Luprum & Dorsum durum subdidere. Clero inde, ac populo ad concilium aduocato Obelerius est creatus. qui à Duce inuestitus à patriarcha cōsecrationem accepit. Anno inde septingentesimo septuagesimo quinto, Indictione XIII, Constantinus Imperator diem supremum obiuit. Leo filius, cognomento Porphyrogenitus excepit imperium. Ad hunc imperij initio Adalgisus, qui fuerat rex Longobardorum, accessit, & benigne exceptus Patriciatus dignitatem obtinuit. Nemini dubium videbatur, quin Italia insigni Caroli victoria pacata, & constituta bello, dum Francorum florentia cum arma vigerent, esset vacatura. Quod ne eueniret, Longobardi Duces, qui ab eo relictī fuerant, impedimento fuerunt. qui imperij summam Longobardo nomini ademptam, & ad Francos translata indigne passi, ac vetere libidine dominandi accensi res moliri nouas nunquam destiterunt. In primis Rodgandus Foroiulensium Dux proximis sollicitatis ad defectionem ciuitatibus magnos motus exciuit. Quos Carolus, cum à bello Saxonico in Franciam reuersus audisset, armis putauit vindicandos, haud dubie intelligens, si res hæc impune Rodgando foret, breui se totam Italiam gliscentibus in dies defectionibus amissurum, si fortiter inceptis occurreret, neminem non vltro in officio permanfurum. Ita Nataliciis domini in Alsatia celebratis cum firmissimo exercitu Alpes superauit, ac recta in Foruiulium ire perrexit. Eo cum venisset, moram nullam interposuit, quin subito acie cum hoste confingeret. Fusso, fugatoque exercitu Rodgandus captus, & quod regnum affectauerat, vltimo supplicio affectus. Ciuitates, quæ defecerant, cum se dederant, facile veniam impetrarunt. Taruisium inde ad pascha celebrandum profectus Ducatum Foroiulensem Regno attribuit, ac Comitibus singulas ciuitates administrandas dedit. atque inde se recepit in Franciā. Per eosdem dies Leo Imperator Constantinum filium Imperij consortem sibi asciiuit, atque ei coronam de more imposuit. Eodem etiam anno Paulinum patriarcham Ecclesia Aquileiensis adepta, Ioannem vero octauum archiepiscopum Rauennas. Quieta inde ab armis per multos annos Italia fuit. Postero Carolus Saxonibus, qui rebellauerant, in Germania domitis omnium Saxonum ad res eorum constituendas conuentum habuit Pardebrunnæ. Sequenti Veneti Mauricio Duci, vt Ioannem filium sibi collegam ascisceret, concesserunt, ac tum primum instituto exemplo Duces duos habere cœperunt. Eo anno Carolus & in Hispania, & in Saxonia prospere dimicauit. Quibus rebus auditis Hildebrandus Dux Spoletanus, simul Rodgandi casu exanimatus, simul Caroli prosperitate permotus, hominem extraordinariis honoribus sibi colendum putauit, qui opibus extraordinariis esset instructus, ac proximo

vere

vere ad eum Compendij in Saxonia commorantem accessit, & muneribus eximiis latis se ad eius nutum præsto esse, futurumque ostendit, & liberaliter ab eo tractatus discessit. Annus inde septingentesimus octogesima res duas memorabiles attulit, mortem Leonis Imperatoris, & aduentum in Italiam Caroli regis. Leo cum patris exemplo in eos, qui sanctis dediti imaginibus essent, inclementius se gessisset, per mensem Septembrem interiit. Imperium puer Constantinus Porphyrogenitus vnā cum Irene matre excelsi animi, summique consilij femina administrare perrexit. Carolus autem, cum videret, se assiduis Saxoniae, atque Hispaniae bellis implicitum haud facile Italiam tueri, aut retinere in officio posse, nisi regem illi traderet, qui præsens iura præsentibus diceret, ac domesticos, externosque hostes præsentium armorum terrore comprimeret, Pipinum maiorem natu filium regni sibi socium destinauit. Itaque postquam è Saxonia rediit, labente iam anno comitibus Hildegarde vxore, & Pipino, ac Ludouico filiis sumptis in Italiam iter instituit. atque ante Natalicia domini Papiam peruenit. Nataliciis inde regio apparatus cum Thoma archiepiscopo celebratis, se se ad res regni constituendas conuertit, ac frequenti sacrorum, profanorumque procerum conuentu coacto ex eorum sententia leges, quæ nunc quoque leguntur, tulit. easque Kalendis Martii promulgauit: *Ut archiepiscopi, & episcopi ea iura haberent, quæ legibus sancta essent, monasteria ea disciplina tenerentur, quæ à patribus fuissent obstricta.* reliqua inde sunt de homicidiis, latrociniis, & periuriis puniendis, & de iure à comitibus, & Vassis dominicis benigne reddendo. Statu Italiae satis, vt res tulit, in præsens formato Romam inde ad coronandum pontificia manu Pipinum accessit. Proficiscentem episcopi, ac ciuitates eximiis honoribus coluerunt, ac certatim opportuna rebus quisque suis priuilegia petierunt. Nec minore animi alacritate eundem Romæ pontifex Hadrianus excepit, haudquaquam veterum, & nouorum erga ecclesiam beneficiorum eius oblitus. Itaque petenti, vt filios reges appellaret, nihil eius studio abnuuit. dieque ei officio celebrando indicta, quæ Dominicæ Resurrectioni est consecrata, magna omnium, qui frequentes aderant, approbatione, ac lætitia Pipinum Italiae, & Ludouicū Aquitaniæ reges inunxit, & Pipinum alterum sacro lauacro tinctum de fonte ipso leuauit. Quibus rebus actis Papiam inde est reditum. Ibi à Thoma archiepiscopo eadem opera renauata. Nam & Pipinum Modætiæ, exemplo iam à Carolo instituto, ferrea corona donauit, & Gislam filiam de eodem fonte ritu Christiano ablutam suscepit. Atque his rebus actis Italia Pipino regi commendata recessit in Franciam.

IDEM CAROLVS CVM PIPINO Filio REX.

REGNO Pipini mirifice vniuersa lætata Italia est, habituram se domi

T ij sentiens

sentiens, à quo iura commode posceret, & per quē externos etiam Hunnorum, & Sarracenorum impetus vtrinque à terra, & à mari imminentiū propulsaret. Itaque coronationi eius lætissima, ac frequentissima affuit. Neque vero Pipinus alacria gratulantium populorum studia fastiduit, verum cum vniuersis, & singulis fide, officioque certauit. Quare cū Italiam publicis operibus ad cultum ciuitatum instruxit, tum eandem legibus ad ocij fructum salutaribus temperauit. Vt Caroli, sic Pipini extant leges post frequenti episcoporum, principumque conuentu perlatae, de restaurandis, & ordinandis ecclesiis; de monasteriis, & xenodochiis reparandis; de pontibus, & viis reficiendis; de Romipetarū securitate præstanda; de iure à Comitibus, Comitumque iudicibus dicendo. De fugitiuis porro sic scriptum est. *Unusquisq. index studeat inquirendis seruis, & ancillis fugientibus In Austria, Neustria, Aemilia, Tuscia, & per omnia maris littora perquirantur.* Item: *Qui ex partibus Beneuenti, Spoleti, Romania, & Pentapolis confugium faciunt, ad propria loca restituantur.* Dum autem is in Italia fuit, Rauennæ plerunque egit, aut vetere vr̄bis amplitudine, aut certe naualis rei administrandæ opportunitate inductus. Sequenti anno Ioannes post Mauricij patris obitum solus Ducatum Metamauci obtinuit. & post annum Mauricium filium consensu populi sibi collegam cooptauit. Quiete per nouum creatum regem Italiae parta postero anno principium quoque factum est concordiae inter Ecclesiam Constantinopolitanam, Romanamque conciliandæ, quæ multos iam ante annos propter cultum sacrarum imaginum capitali inter se odio cœperant dissidere. Paulus patriarcha Constantinopolitanus repente morbo oppressus vltro sedem reliquit, atque attonsus in monasterium se Sancti Flori coniecit. Hoc cognito Irene cum Constantino filio ad eum tristis accessit, & causam huius facti quæsiuit. Cui ille suspirans, Vtinam, inquit, nunquam in sacerdotij sede sedissem, Ecclesia Dei tyrannide oppressa, & à reliquis sedibus Catholicis segregata, ac diris, detestationibusq. deuota. rogantique iterum, vt sensum animi sui disertius aperiret, Nisi concilium generale aduocetur, inquit, atque sanctarum cultus imaginum reuocetur, spes nulla salutis relinquitur. Tum illa, Atqui, inquit, cur tu patriarcha designatus imaginum despicientiæ subscripsisti? Et hoc est ipsum, respondit, quo valde discrucior, precorque Deum, ne debitas à me repetat pœnas, quod hucusque tacitus tulerim, & vestri timore veritatem non patefecerim. atque his dictis haud inde multo post migravit è vita. Irene autem senatu, ac populo conuocato de nouo creando antistite retulit, ac Tarasium à secretis nominauit, virum probitatis, ac prudentiæ singularis. Verum is inexpiabile dissidium duarum ecclesiarum causatus nunquam se honorem illum accepturum affirmauit, nisi concilium ad eas reconciliandas indiceretur. Quod cum Augusta, & populus pro-

mississent,

mississent, Tarasius sacerdotium accepit, atque viii Kal. Ianuarij consecratus, & synodica de more, & fidei suæ confessione Romam missa ab Hadriano pontifice est approbatus. Scripsit etiam Irene ad pontificem, rogans, vt legatos ad generale concilium mitteret, quod ipsa concordiae causa Constantinopoli habere desideraret. Quibus litteris lectis Hadrianus exhilaratus extemplo legatos destinauit Petrum Vicedominum Ecclesiae, & Petrum abbatem S. Sabæ viros pietate, atque eruditione insignes Euocati etiam patriarchæ Antiochenus, & Alexandrinus, cum ipsi venire non possent, legatos miserunt. Itaque proximo anno, cum episcopi omnes iussu Imperatorum acciti aduenissent, simul cum pontificis, & patriarcharum legatis in basilica Apostolorum vi Idus Augusti, nona Indictione, confederunt, ac sanctorum patrum scripta relegere, eaque inuicē obiicere veritatis eruendæ causa in conspectu Imperatorum cœperunt: verum armatis hominibus nuper à Constantino auo corruptis fœdo. cū tumultu in templum se inferentibus, & cædem catholicis, ni quiescerent intentantibus nihil perfecerunt. Interim reslorescentibus Pipini prudentia, atque iustitia Italiae rebus nouum bellum interuenit, quod optatum Italicorum ocium interrupit. Aragifus quippe Dux Beneuentanus superbia elatus defecit. Superbiæ eius illud certo sit argumento, quod vltro nouo titulo se pro Duce Principem appellari, & ab episcopis suis tanquam regem inungi, & corona ornari iusserat, atque in suis diplomatibus: *Ex nostro sacratissimo Palatio*, subscribere instituerat. Hic igitur mira prolatandæ ditionis cupiditate incensus, Pipino rege paruifecto, infestum in finitimam pontificis prouinciam exercitum duxit, neque amens aut miserabilem Desiderij soceri casum exhorruit, aut late patentem Caroli potentiam formidauit. Huius rei certior per Hadrianum Carolus factus, domesticis bellis opportune perfunctus, Ecclesiae tuendæ causa prope in Italiam sibi traiciendum esse constituit. Itaque numero peditū, equitumque idoneo comparato ineunte hieme Alpes tanta celeritate superauit, vt solemnia Natalicia Florentiæ in Etruria celebrarit. Hæc vr̄bs à Totila Gotthorum rege quondam euerfa hoc tempore Caroli iussu dicitur esse resecta. Romam inde cum venisset, consilium rei gerendæ cum Hadriano communicauit. Aragifus tum demum, quam parum suarum virium ea foret contentio, sentiens filium Romualdum, qui pacem peteret, & per amplis eum muneribus deliniret, Romam misit, & se satisfacturum pontifici illius arbitrato promisit. Eiusmodi postulatam Carolus ex Hadriani auctoritate repudiavit, & Romualdō apud se retento exercitum in agrum Capuanum adduxit, atque direptis, incensisque omnibus vr̄bem ad deditionem coegit. Ea re cognita Aragifus imminentem Beneuento procellam timens vr̄bem reliquit, & Salernum maritimum oppidum adiit, veritus, ne, si se Beneuenti mœnibus inclusisset, in-

obsidione,

obsidione, copiam fugæ, cum cuperet, non haberet. Et quidem recēs Desiderij exitus cautos omnes reddere poterat ad vitandos ancipites eiusmodi obsidionum euentus. atque inde ad extrema delapsus secundam legationem misit, qua se spondit obsidem alterum etiam filium Grimoaldum daturum, quæq. ab eo imperarentur, obediēter exequuturum. Hæc à Carolo est accepta conditio. Romualdo filio maiore dimisso, Grimoaldum retinuit, & solemne Sacramentum ab ipso, & populo Beneuentano exegit. Recordatus, inde Cassinas monasterium in iis locis esse, clara iam pridem sanctitatis, & religionis fama nobilitatum, illud inuisit, ac, præclaris S. Benedicto donis oblatis, veteres rogatu monachorum possessiones nouo priuilegio confirmauit. Demum vrbe repetita Pascha cum pontifice obiuit, ac votis ad apostolorum templa solutis, & pontificia expiatione accepta, se recepit in Lombardiam. VI Idus Iunias Regij cum esset, Apollinaris episcopus eum adiit, rogans, vt, quoniam incensa basilica omnes veterum priuilegiorum tabulæ conflagrassent, quæ suæ Longobardi reges ecclesiæ indulgissent, ipse præsentis, futuraeque possessiones, familias, clerumque ecclesiæ in fidem suam reciperet, & pro gente Francorum nuper in Italiam introducta antiquos ecclesiæ suæ terminos conseruaret, atque vtrumque vno, eodemq. diplomate comprehenderet. Extat diploma apud Regienses anno regni Caroli tertio decimo, Pipini septimo, datum. Inde VI Kalendas Octobris Veronæ cum ageret, rogatu Geminiani episcopi ecclesiæ Mutinensi confirmauit prædia à regibus, & reginis ante concessa. simulque cauit, *ne quis index ab episcopo aut fodrum exigeret, aut mansiones, aut paratas, aut fideiussores acciperet, aut homines eius vlla ratione vexaret. atque ei Plebem Gandaceti, aliaque bona donauit.* Inde traiecit in Franciam. Dum hæc à Carolo in Italia aguntur, Irene Augusta in Græcia, cura concilij habendi haudquam omissa, mense Maio concilium Nicæam, Bithyniæ urbem, indixit, vbi primo quoque concilio celebrato fuerat hæresis Arriana labefactata. atque eò omnes episcopos, legatosque coegit. Ibi septimum, quod dicitur, generale concilium Octobri mense vndecima Indictione peractum est, trecentis quinquaginta episcopis præsentibus, & legatis pōtificis præsentibus; atque ex omnium auctoritate antiquus sanctis imaginibus, & Cruci honos est redditus. & patriarchæ, ceterique, qui secus senserant, condemnati. Concilio perfectò, episcopi omnes Nouembri mense Constantinopolim adierunt, & præsentibus Imperatoribus acta Concilij recitarunt. Quæ cum Imperatores propria subscriptione firmassent, eos dimiserunt. Ita rursus pax Italiae, atque Ecclesiæ restituta. Carolus domum reuersus conuentu Vormaciæ habito, proceres, quæ à se in Italia gesta essent, edocuit. cumque adiecisset, se Romæ a legatis Tassilonis Ducis Baioriæ de pace esse tentatum, ex eorum auctoritate, nunquid

Tassilo

Tassilo, promissa præstare vellet. experiri, & Baioriam tribus exercitibus aggredi statuit. Itaque, cum Pipinum Italicas copias in Tridentinam vallem adducere imperasset, orientales vero Francos, & Saxones ad Danubium peruenisse audisset, ipse cum tertio exercitu ad Lethum flumen, quod Alemanos à Baioriis diuidit, apud Augustam confedit. Tum Tassilo circumuentum se videns supplex ad Carolum venit, ac superiorum erratorum veniam implorauit. Quo factò Carolus ad lenitatē inclinans, Theodone filio eius, ac duodecim aliis obsidibus acceptis, & populo sacramento adactò, pacem dedit, & in Franciam regressus apud Moguntiam in villa Ingilenehim hiemauit. Secundum Pascha in conuentu Tassilo accusatus est, quòd, postquam filium obsidem tradidisset, Luitberga vxore, quæ Desiderij Longobardorum regis fuerat filia, instigante Hunnos aduersus Francos sollicitasset. Quod cum inficiari non posset, damnatus maiestatis vnà cum Theodone filio tonsus, in monasterium est coniectus. Hunni vero, cum, sicut promiserant, duobus exercitibus, vno Forum iulium, altero Baioriam inuasissent, vtrouque fusi, fugatiq. re irrita recesserunt. Idem hic annus vt nouas cum Græcis similitates, sic noua bellorum incendia concitauit. Carolus, cum se filiam nuptui daturum Constantino Imperatori, adhuc iuueni, ostendisset, tamen mutato consilio denegauit. Ea re Constantinus ira vehementer incensus. Itaque Caroli vlciscendi auidus bellum inferre Italiae statuit, atque Adalgisum quondam Italiae regem, qui apud se erat, legatis Ioanne Sacellario, & Theodoro prætorè Siciliae datis, validum eò traducere exercitum iussit, ratus ad regis antiqui præsentiam Italiam repente ad arma esse confurrecturam. Præerat Beneuentanis Grimoaldus paulo ante post patris obitum regis beneficio Principatum adeptus. Is, quòd periculo propior esset, huius, quæ parabatur, expeditionis admonitus extemplo Pipinum regem edocuit, ac regiam gratiam Adelgisi necessitudini, (nam ex forore erat genitus) anteposuit. Pipinus nuncio haudquam contempto Hildebrandum Ducem Spoletanum in armis esse præcepit, & Vinigisum legatum eò cum pedestribus, equestribusque copiis destinauit. ac Grimoaldum bonum animum habere, atque impetum hostium fortiter excipere, si se inuaderent, iussit. Interim Adalgisus Græcorum, quas adducebat, copias in Calabria exposuit eo animo, vt eas in Ducatum Beneuenti proximum introduceret, atque eo occupato ipsam deinceps pontificiam ditionem opprimeret. Quo nuncio accepto, Vinigisus, Hildebrandus, & Grimoaldus iunctis, quos quisque confecerat, exercitibus raptim occurrerunt, atque eum, ne longius inferretur, summo committendo prælio coercendum omni ope duxerunt. Pugnatum est in Calabria magno, si quando vnquam ante aliàs, armorum, atque animorum ardore, cum & Longobardi fidem, & Græci virtutem probare regibus suis studerent.

Aequata

Aequata per aliquot horas pugna demum Græcorum acies inclinavit. Fufus, fugatusque exercitus. multi occisi, pluresque in prælio capti sunt (spoliorum quoque præda ingens parta. Inter cetera Adelfus ipse in potestatem concessit, atque in tormentis habitus expiravit. Carolus in Baioariam profectus in prouinciæ formulam eam redegit, ac Franciæ regno subiecit. Inde Aquas hibernatum se rettulit. Postero anno Irene Imperium Constantino filio eripere conata ipsa Imperio fauore popularium in Constantinum inclinante deiecta est. Is anno, qui insequutus est septingentesimo nonagesimo Bulgaros hostes ex Mœsia, quam inuaserat exturbare ingressus ingentem cladem accepit. Carolus Vormaciæ legatos Hunnorum, qui Pannoniam tenebant, audiuit. Petebant Hunni, ut termini inter Pannoniam, & Baioariam ponerentur, paulo ante regno Francorum adiunctam. Vbi vero quod petebant, impetrare non potuerunt, impetum in Baioariæ fines fecerunt. Quo cognito Carolus postero anno exercitum aduersus eos adduxit. ac præsiidiis Hunnorum deiectis, castellisque expugnatis, & vastata magna ex parte Pannonia in Baioariam incolumis se recepit. Tiberis indictione xv, mense Decembri, anno pontificatus Hadriani vicesimo, assiduis inflatus imbribus in urbem per Flaminiam portam irrupit. ac fœda occurrentium ædificiorum strage edita triduo per urbem non aliter, ac per proprium aluicem ad inauditam elatus altitudinem fluxit, multosque inopia cibariorum oppressos ad mortem adegisset, nisi singularis Hadriani cura mature tanto periculo, lintribus ad suppeditandum cibum paratis, subuenisset. Aedificiis, & arboribus vastitas ubique magna, æstu recedente, illata. Proximo, Felix Orgellorum in Pirenæo monte episcopus, natione Hispanus, ab Eliphando Toleti episcopo per litteras consultus, utrum Christus adoptiuus an naturalis Dei filius esset credendus, contra veterem Ecclesiæ doctrinam adoptiuum esse non solum asseruit, sed etiam scripto ad eum volumine tueri non dubitauit. Cuius rei causa ad Carolum in Baioaria versantem adductus, atque ex auctoritate episcoporum, quos Carolus ad id ipsum acciuit, damnatus Romam est missus. Ibi in conspectum Hadriani productus in basilica S. Petri errore suo se abdicauit. Eadem æstate Pipinus Caroli filius ex concubina susceptus aduersus Carolum patrem cum quibusdam Francis coniurationem iniuit. qui se impotentiam reginæ Fastradæ ferre non posse asserbant. quæ coniuratio cum per Fardulfum Longobardum detecta esset, ipse ob id meritum monasterio S. Dionysij donatus est. Eodem anno grauis alius in Ducatu Beneuentano tumultus exortus. auctorem eius, quia non traditur alius, ipsum Principem Grimoaldum fuisse crediderim, regium patris exemplo obsequium detrectantem. Huius defectionis Carolus certior factus litteras ad Pipinū misit, ut Italicum ad eam vindicandam exercitum compararet. nam se

mox

mox Ludouicum fratrem cum Francico quoque robore summissurum, eodemque tempore Ludouicum in Aquitaniam remissum, quid facere vellet, edocuit. Ludouicus Francis assumptis, per asperos Cinisij montis tramites cum in Italiam descendisset, magnis itineribus ad fratrem Rauennam cōtendit, atque ibi Domini Natalicia celebrauit. Inde iun-
793
ctis copijs ambo in Beneuentanam regionem processerunt, ac cūcta obuia populati castrum vnum ceperunt, & transacta hieme domum redierunt. Libet autem suspicari, Grimoaldum, quod in Francorum historijs reticetur, metu perterritum ad officium rediisse. Neque enim ambos reges exercitus ex hostili agro tam cito reducturos fuisse, est verisimile. verum & hoc, ut multa horum temporum alia, silentio annalium maneat incompertum. Postero anno Carolus Pascha Francfordiæ celebrauit, ac frequens eò concilium episcoporum è Francia, Germania, atque Italia
794
aduocauit. cui Theophilus, & Stephanus, episcopi, legati missi à Pontifice præfederunt. Ex eorum auctoritate Felicianæ hæresis, quæ cum Arriana faciebat, damnata. Erat locus inter Mosam, & Rhenum situs, quæ Aquæ Grani dicebantur. Eius amœnitate Carolus iam pridem mirifice captus ibi proximo anno basilicam magnifici operis, & singularis
795
pulchritudinis S. Dei genitrici construxit. ad quam ornandam columnæ quoque, & marmora Roma, Rauennaque deuecta. VII inde Kalendas Ianuarias die festo S. Stephani Hadrianus Pontifex moritur eximie sanctitatis fama relicta. eodemque die Leo, presbyter cardinalis, in eius locum sufficitur, à proceribus, clero, optimatibus, cunctoque populo auide expetitus, & Leo tertius appellatur. Is postridie consecratus extemplo per legatos certiore Carolum de sua renunciatione fecit, & clausas Cō-
796
fessionis S. Petri, & vexillum urbis, aliaque perhonorifica munera misit. Addit etiam Annonius, rogasse, ut aliquem ex optimatibus suis Romam mitteret, qui populum R. *in fide, & subiectione*, sic enim inquit, per sacramenta firmaret. Eodem anno Paulinus Patriarcha Aquileiensis renouato more, qui intermissus per assidua bella fuerat, conuentum suorum episcoporum Forumiuliū aduocauit, & varijs decretis, quæ adhuc extant, factis labentem religionis disciplinam sustinuit. Prioribus annis Carolus Forumiuliū ex prouincia rursus ad formulam Ducatus redegerat, ac remotis Comitibus Henricum, Ducem constituerat: credo, ut Hunnos, qui adhuc in armis erant, aut reprimeret insultantes, aut quiescentes fatigaret. Hic igitur, cum Pipini regis iussu bellum Pannoniæ intulisset, hoc anno exercitu repente in eam regionem inducto Iringum, eorum Ducem cum alijs Ducibus imparatum oppressit, atque eis occisis Rhingum eorum regiam expilauit: ac thesaurum longo annorum interuallo coactum Aquas ad Carolum misit. Carolus eo nuncio exhilaratus maximam thesauri partem per Angilbertum abbatem,

V quem

quem ad Pontificem destinauerat, Romam misit ad sancta Apostolorum limina offerendam. & cum exercitu in Saxoniam transijt. Hunni Ducibus amissis regem crearunt, seq. ad bellum siue fortiter patendum, siue impigre inferendum illius auspicijs compararunt. Quod posteaquam Pipinus audiuit, nuncio ad patrem in Saxoniam misso, cum lecto militum robore in fines eorum irrupit, & hostibus trans Tibiscum amnem fugatis, eorum regiam occupauit, prædaque ingenti potitus ad patrem hiberna Aquis agentem se contulit, ac regni spolia, quæ secum detulerat, obtulit. nec nisi postero anno Italiam repetiuit. Eo anno Irene Augusta Constantini filij insolentia percita ipsi manus iniici, atque efodi oculos iussit. & cum ille simul vulneris dolore, simul animi mœrore contabuisset, soli sibi Imperium vindicauit. Sequenti, Thomæ Mediolanensi Archiepiscopo mortuo Petrus est subrogatus. Irene legatos ad Carolum Aquas misit ad Sisimum, Tarasij Patriarchæ fratrem, qui priore bello captus in proelio fuerat, repetendum. Interim pacata, exactis Longobardis, Italia Romani luxuria diffluentes præsentis statu non contenti antiquam aduersus Pontificem libertatem repetere cupuerunt. Itaque, ut primùm data facultas est, tantum Romæ tumultus fecerunt, ut nouandis in toto Occidente rebus occasionem præbuerint. Hi fuere Hadriani necessarii, & Paschalis Primicerius, & Campulus Sacellarius, Principes ciuitatis. Illos ira acuebat, quod acta Hadriani nonnulla Leo rescindere moliretur, hos pudor, quod proprias vitæ fordes acriter idē insisteret insectari. His igitur quasi facibus inflammati Leoni quædam crimina more accusatorio obiecerunt, & cum ea nemini probassent, iracundia elati capiti eius insidias compararunt, ac certam diem scelerato exequendo consilio destinarunt. Ea die, sequenti anno, ex vetere Ecclesiæ instituto Pontifex solemnem cleri, populiq. cum supplicatione pompam erat ducturus ab æde S. Laurétij, quæ Lucinæ dicitur, ad ædem S. Georgij martyris, cuius natalicia agebantur, ut ibi & rem diuinam faceret, & pias omnipotenti Deo pro salute populi Christiani preces offerret. Ea igitur ubi dies aduenit, Paschalis, & Campulus, de quibus diximus, dispositis, qua ducenda pompa erat, insidijs pontificis è patriarchio egredientis latera de more cinxerunt. Vbi vero ad ædem SS. Stephani, & Syluestri est ventum, focij eorum, ut compositum fuerat, repente ex insidijs eruperunt. atque impetu facto Leonem corripuerunt, & in terram abiectum, paschali caput, Campulo pedes tenentibus, sacris vestibus exuerunt, atque oculos elidere, & linguam præcidere contenderunt. Tractum inde in proximam ædem, & ante altare constitutum diris vulneribus affecere, ac mox sanguine madentem, ac semianimem in monasterium S. Erasmi arctæ custodię tradidere. Ibi insigni Dei beneficio aspectus, & sermo, quibus eousque caruerat, restitutus est. Interim Albinus cubicularius stu-

dio

dio pontificis inflammatus, amicis alijs aduocatis, per noctem ad monasterium venit, ac custodes frustratus Leonem inde extraxit, atque in basilicam Vaticanam perduxit, obstupescens ad tantæ rei miraculum omnibus, ac summam Dei potentiam celebrantibus, quod oculorum, & linguæ usum vicario suo restituisset, & fauciatum, laceratumque sanasset. Coniurati hac re cognita iracundia exarsere, ac domum Albini adorsæ, hostiliterque direptam funditus euertere. Diuulgata per vicinas ciuitates huius flagitij fama Vinigifus Dux Spoletanus, qui nuper Hildebrando fuerat substitutus, prope cum exercitu Romam accurrit, ac pontificem exceptum Spoletum incolumem deduxit. & protinus in Franciam ad Carolum vnicum afflictæ Ecclesiæ ea tempestate præsidium misit, episcopis, abbatibus, & nobilibus viris, qui complures ad eum officij causa confluerant, prosequentibus. Venientem ad se superatis iam Alpibus Leonem ubi Carolus sensit, magno sibi excipiendum honore constituit, ne Pipino patre in eo inferior officio videretur, qui Stephanum pontificem complexus effusa in omnem honorem magnificentia fuerat. Habito igitur conuentu ad Rhenum in loco, qui Lippia dicebatur, ibi in castris Leonis opperiri aduentum cœpit. Primum autem Hildimaldum archiepiscopum, ac sacerdotem suum, deinde Pipinum filium regem, qui tum forte apud se erat, cum honestissimo procerum comitatu obuiam misit. postremo ipse quoque occurrit, & solemniter venerabundus excepit. Post oscula, amplexusque inuicem datos pontifex, *Gloria in excelsis Deo* præcinuit, ac reliqua suscipiente clero solemne super astantem populum precationis carmen effudit. atque inde ad hospitium sibi paratum, rege, regiaque familia deducente, diuertit. Tbi postea liberam colloquij copiam nactus acerbas in se principum Romanorum iniurias rettulit, ac sibi, & pontificiæ sedi opem miserimo vtriusque tempore implorauit. *Neque vero dissimulare possum, inquit, quin Ecclesia sauioribus saepe alias fluctibus agitata sit, sed illud contendo, pontificem nunquam nec manus dedecus suscepisse, nec grauius periculum subiisse. neque enim externis armis, sed domesticis, nec palam, sed per insidias, neque in tenebris, sed vniuerso inspectante clero, & populo est circumuentus. Hi vero fuere Romani principes, qui Longobardico terrore amoto, precipiti animi impotentia euecti nihil aliud agitant, quam, ut, excusso Ecclesiæ imperio, veterem quandam libertatem, quam ipsi sibi finxerunt in somno, recuperent. Hoc ut assequantur, ab ipso pontifice, quem sibi dominum ascuerant, varijs criminibus fatigando cœperunt. Quod ubi non processit, eidem vitam adimere voluerunt. sacris certe vestibus in sacra pompa indutum, & sacra caterua cinctum non solum hostili impressione aggressi sunt, sed etiam barbara immanitate sacro sanctum multarunt, ac fœda laceratione corporis affecerunt. Equidem diffiteri non possum, debuisse me his calamitatibus obrutum ad Imperatoris fidem, auxiliumque confugere, quem*

V ij tutorem,

tutorem, ac patronum sibi Ecclesia iam pridem habeat constitutum. Verum praterquam quod Imperatores iam dudum ita se aduersus Ecclesiam gerunt, ut plus ab eis detrimenti metuendum, quam auxilij expectandum esse videatur, nota etiam eius, qui nunc rerum potitur, ut in muliebri spiritu, animoque, infirmitas ab huiusmodi me consilio capiendo deterruit. Gratiarum autem Deo ingentes ago, primum, quod nefarius me latronum à manibus prater opinionem omnium incolumem conseruauit, deinde quod Imperatore Ecclesia patrociniū deserente, tu extitisti, qui ad eius salutem, dignitatemque tuendam non solum opes, ac virtutem incredibilem, sed studium etiam, ac fidem adhibes singularem. Hæc igitur ne me opinio fallat, te per omnia sacra, perque auitam, patriamque in protegenda Ecclesia gloriam oro. Quibus rebus auditis Carolus magno se iniurias eius dolore respondit ferre. atque ut spei ipsum suæ in se positæ non pœniteret, Deo bene iuuante, daturum operam esse. Interim coniurati pontificis absentia vires nacti armata manu possessiones, & prædia Ecclesiæ adorti diripuerunt, & conficta in Leonem crimina ad Carolum detulerunt. Transacta inde æstate ex auctoritate episcoporum, reliquorumque, qui pontificem in Francia adierant sacerdotum, Leonem Romam remittendum, & rem iudicio disceptandam constituit. Ita conuentum ipsum, quid sui iudicij esset, edocuit, ac bene sperare iussum in Italiam conspicuo episcoporum, nobiliumque Francorum comitatu tributo dimisit. Leo cum magnis ab omnibus ciuitatibus in itinere honoribus cultus, tum à Romana maximis est exceptus. Ad urbem aduentantem clerus, senatus, milites, populus, & scholæ Francorū, Saxonum, & Longobardorum ingenti matronarum quoque admitta turba ad pontem Miluium effusi pridie Natalicia S. Andreae cum signis, & vexillis exceperunt, & in basilicam S. Petri cum canticis deduxerunt. Ibi re diuina magna caremonia facta omnibus sacratum Domini corpus est impertitum. Postridie urbem ingressi ipsum Laterani in sede reposuerunt. Post aliquot dies legati regis, qui prosequuti pontificem fuerant, episcopi, Comitesq. Francorum in aula pontificia confedere, & quæstionem de coniuratis exercere, eosque, cum inania, & vana afferre omnia iudicassent, in Franciam vincetos misere. Eodem anno Henricus Dux Foroiulienfis post res multas aduersus Hunnos prospere gestas apud Tarfaticam, Liburniæ urbem, insidiis exceptus oppidanorum occisus est. Taruisium alij falso pro Tarfatica ediderunt. Carolus Saxoniarum rebus compositis Aquas in hiberna concessit. subsequente vero Augusto, anno octingentesimo, Moguntiam profectus regnorum conuentū habuit. Ibi, quoniam tribus grauissimis Italiae curis agitabatur, defectione Grimoaldi, cæde Henrici, & violatione Leonis, quorum vnumquodq. acerrime pro regia dignitate vindicandum existimabat, Italiam primo quoque tempore petendam decreuit, ac dimisso conuentu militibus, & pro-

ceribus

ceribus diem ad proficiscendum indixit. Ea vero postquam dies accessit, procedente iam autumno Alpes vnà cum Pipino rege traiecit. atque in Italiam degressus recto itinere in Liburniam properauit. Ibi nex Henrici merito sumpto de Tarfaticensibus supplicio vindicata. Cadolachus Dux Foroiulienfis datus. Ex Foro inde Iulio Rauennam, ac diebus ibi septem in apparatu Beneuentani belli explicando consumptis Anconem est ventum. Ex Ancona Pipinus cum exercitu aduersus Grimoaldum profectus, ipse Romam per Ducatum Spoletanum contendit. Aduentanti ad urbem Leo vii Idus Octobris ad Nomentum vsque duodecimo ab urbe lapide cum senatu occurrit, & cum eo epulatus, ac collocutus ilico Romam se rettulit, & rationem excipiendi regis edixit, quæ talis fuit. Postridie cruces, & sacræ relliquiæ cum vexillis ciuitatis obuiam missæ. & certis passim in locis peregrinorum, ac ciuium chori, qui venientis laudes canerent, collocati ipse basilicæ Vaticanæ in gradibus cum insigni cleri, atque episcoporum corona confedit. atque aduentem, & gradus ascendentem ritu iam instituto excepit. cunctisque læte psallentibus precationis causa in templum, atque ad Confessionem deduxit. Inde ad sua ab utroque hospitia est diuersum. Post septem inde dies Carolus concionem populi aduocauit, & causa aduentus sui Romam exposita cognoscendæ Leonis causæ diem edixit. Eo die accito episcoporum Francorum, atque Italicorum consilio accusatores, reusque adesse iussi, ipse vnà cum ceteris ad iudicandum assedit. Ibi, cum inimici Leonis criminibus inferendis accusationem peregrissent, ac plerique apparatus Leonis defensionem erecto animo expectarent, neque res pro dignitate apostolicæ sedis agi videretur, consurrexere episcopi, ac causæ pontificiæ cognitionem dixerunt, non episcopis, sed ipsi conuenire pontifici. susciperet Leo partes suas, quique summum iudicium in omnes haberet, idem de se, solo numine vel teste, vel vindice, iudicaret. Quibus Leo respondit, leges veteres de criminibus purgandis extare, se ea defensione, quæ legibus esset constituta, vsurum. Quibus annuentibus alia die præsentibus omnibus ambonem ædis ascendit, ac contingens Euangelia solemnè iureiurando se innocentem esse pronunciauit, his verbis: *Nota res est fratres carissimi, malos aduersus me homines surrexisse, meque ac vitam meam grauissimis criminibus infamasse. Cuius rei cognoscenda gratia clementissimus hic, ac serenissimus rex Carolus vnà cum sacerdotibus, ac principibus suis ad hanc urbem se contulit. Quamobrem ego Leo pontifex S. R. E. à nemine iudicatus, neque coactus, sed mea voluntate impulsus purgo me presentibus vobis coram Deo, & angelis eius, qui conscientiam nouit, & beato Petro principe apostolorum, in cuius conspectu consistimus, neque sceleratas res, quas mihi obiiciunt, perpetrasse, neque perpetrari iussisse, Deum testans, in cuius iudicium venturi sumus, & in cuius conspectu consistimus. & hoc facio non le-*

gibus

gibus collis obstrictus, neque hanc consuetudinem, aut decretum in sancta Ecclesia successoribus meis, & fratribus coepiscopis imponere cupiens, sed ut certius iniquis vos suspicionibus liberem. Atque his verbis auditis omnes eum pro infante habuerunt, ac per solemnes supplicationes gratias Deo, matrique eius, & beato Petro, omnibusque Sanctis egerunt. Ceterum hac ratione olim se Pelagius quoque pontifex expiarat, exitij se nihil Vigilij pontificis capiti comparasse.

**IIDEM CAROLVS IMPERATOR, ET CVM
PIPINO FILIO REX.**

His actis Leo cogitare inde exemplo Hadriani de referenda Carolo gratia coepit. quem ad liberandam maximo periculo, ac turpi infamia Ecclesiam ex Francia venire non piguisset. Et certe, postquam Cono Imperator nefanda haeresi deprauatus Gregorium secundum pontificem persequi, ac Romanam vexare Ecclesiam coeperat, nunquam desuerunt, qui alium Ecclesiae defensorem quaerendum, idest alium Imperij titulo decorandum esse contenderunt. Cuius rei post saepe quoque renouata mentio est, postquam animaduersum est, Constantinum, ac posteros eius aut male de fide sentire, aut profus ipsius Ecclesiae patrocinium reliquisse. Neque dubium fuit, quin, si cuiquam tantus honos esset habendus, is aut Pipino regi, aut certe Carolo ipsius filio deberetur, qui Catholica fide colenda, infidelibus, haereticis, ac rebellibus Ecclesiae persequendis se nomine reges, re ipsa Imperatores praestarent. Quin etiam Carolus viuente Hadriano eum affectasse titulum videtur. siquidem, cum beneficia Ecclesiis indulgeret, ita praefari consuevit. *Carolus Dei gratia rex Francorum, & Longobardorum, & Patricius Romanorum: Si ecclesiarum Dei seruis munificentiam nostram impertimus, eorumque studiis libenter obsequimur, id nobis ad Augustalis excellentiae culmen proficere credimus, & quod cunctis pretiosius est dignitatibus, aeternum retributionis premium capeffere non diffidimus.* His igitur sic se habentibus, quod Hadrianus facere praetermiserat, Leo arrepta ex nouis Romanorum turbis occasione sibi explendum existimauit, ut Catholicum eundem, ac potentissimum regem firmum simul, ac fidum Christianis, atque ipsi Romanae Ecclesiae tutorem ac patronum pararet. ipsumque Imperatorio titulo insigniret. diemque huic solemnem proxima Domini Natalicia destinauit. Quod ut celebrius esset, Pipinus rex quoque accitus, bello Beneuentano Vinigiso Duci commisso, in urbem venit, ac secum ad nouum visendum spectaculum infinitam mortalium turbam attraxit. Res autem in hunc modum administrata est. Vbi dies Nataliciorum aduenit, Carolus summo mane Vaticanam basilicam adiit, atque ad Confessionem progressus solemnem Dei obsecrationem iniuit. Qua perfecta pontifex, qui ex composito aderat, chlamydem Augustalem, & coronam auream pretiosissimam,

quam

801

quam de industria comparauerat, ei imposuit. Quo facto populus uniuersus ter voce clarissima latissimus acclamauit: CAROLO AVGVSTO A. DEO CORONATO, MAGNO, ET PISSIMO IMPERATORI ROMANORVM VITA, ET VICTORIA. Deo inde, Diuisque rite in auxilium inuocatis, Imperatorius illi titulus a populo confirmatus est. Popolari inde acclamatione sedata pontifex patrem, & filium astantes, illum Imperatorem Romanorum, hunc regem Italiae oleo sancto perunxit, ac deinde sacris conficiendis se tradidit. Quibus absolutis Carolus unum cum Pipino basilicae Vaticanae abacum argenteam & diuersa vasa ex auro purissimo fabrefacta ad usum abaci obtulit, Lateranensi vero Crucem eximiam, ex iacinctorum gemmis conflata, quam Leo in supplicationibus praeferi Carolo obsequutus instituit. Ex quibus singulis perspicitur potest, quam alienum a vero sit, quod quidam scripserunt, haec omnia a Leone ipsi inscienti, ac repugnanti Carolo esse delata, Carolumque saepe dixisse, se, si Leonis voluntatem praesensisset, nequaquam eo die processurum in Vaticanum fuisse. Ceterum hunc dignitatis Imperatoriae titulum, cum in Momyllo Augustulo ultimo Occidentis Imperatore antea trecentos ferme annos sub regnum Gotthorum in Italia defecisset, in eodem Occidente pontifex renouauit, ut haberet Ecclesia Romana aduersus infideles, haereticos, ac seditiones tutorem; cuius officium repudiasset iam pridem Imperator Orientis videretur. Indicat hoc ipsius iurifurandi formula, quo pontifex Imperatorem coronam impositurus, obstrinxit. quae in antiquissimo commentario, qui Ordo Romanus dicitur, memoratur. *In nomine Christi spondeo, atque polliceor ego. N. Imperator coram Deo, & Beato Petro Apostolo, me protectorem, ac defensorem fore huius sanctae Romanae Ecclesiae in omnibus utilitatibus, quatenus diuino fultus fuero adiutorio, prout sciero, poteroque.* His actis Carolus abiecto Patricij titulo Imperatorem se Romanorum, atque Augustum inscripsit. In hoc ille maiestatis fastigio collocatus, officio suo conuenire est arbitratus, ut Italiani, atque uniuersam Christianam rempublicam ordinaret. Itaque ei curae, quod reliquum hiemis fuit, impendit. Accusatores Leonis, cum capite damnasset, rogatu Leonis animum ad clementiam inclinantis ea poena exemit, atque in exilium egisse satis habuit. Leges nouas ad Edicta Longobardorum, quas quidem praesens desiderare usus videbatur, adiunxit, & res ecclesiasticas nouis institutis formauit. Ex leges adhuc Mutinae leguntur cum hoc proemio: *Carolus diuino nutu coronatus, Romanum regens Imperium, Serenissimus Augustus omnibus Comitibus gastaldis, seu cunctis reipublicae per provinciam Italiae a nostra mansuetudine propositis anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi DC CCI, Indictione IX, anno regni nostri in Francia XXXIII, In Italia XXVIII, consulatus nostri primo. Cum in Italiam propter utilitatem sanctae Dei Ecclesiae, ac prouinciarum disponendarum venissemus, mul-*

ta, atque.

ta, atque diuersa per vrbes singulas ante conspectum nostrum quaestiones uenerunt tam de ecclesiasticis, quam de publicis, & priuatis rebus per ea, quae statim recitata ex Romana, seu Longobarda lege competenti sententia certamina sunt. quorum iudicialis sententia à legislatoribus aut penitus ommissa est, aut à posteris obliuioni tradita. Quo circa nos considerantes utilitatem nostram, & populi à Deo nobis concessi, ea, quae ab antecessoribus nostris regibus Italiae in Edictis legis Longobardica ab ipsis edita praetermissa sunt, iuxta rerum, & temporum considerationem addere curauimus, solliciti, ut necessaria, quae legi defuerant, supplerentur, ut in rebus dubijs non quorumlibet arbitrium, sed nostra legis auctoritas praeualeret. Paschate inde peracto Pipinum aduersus Beneuentanos remisit, ac Vinigisum reuocauit. & vii Kalendas Maij vrbe digressus Spoletum accessit. Ibi, dum apud Vinigisum esset, pridie Kalendas, hora noctis secunda, maximo terrae motu Italia tota concussa est. multa ubiq. aedificia, sed in primis Romae tectum basilicae S. Pauli procubuit. Ob id institutum est à Leone, ut praecedentibus tribus Ascensionem diebus supplicationes ad diuersa templa haberentur: quam rem Mamertus episcopus Viennensis in Ecclesiam suam primus intulerat, seq. pariter ingentis quondam terrae motus periculo liberauerat. Spoletum inde Rauennam, Rauenna Papiam est processum. Ibi cum audisset legatum regis Persarum ex Oriente ad se uenientem Pisanum in portum esse adiectum, missis, qui exciperent, nuncijs, inter Vercellas, & Eporœdiam urbem eum audiuit. & Natalicij S. Io. Baptistae Eporœdiae actis Julio mense Alpes traiecit. Octobri Isaac Iudaeus regis Persarum nomine ex Africa elephantem adducens portum Veneris attigit: & quia propter nimium altitudinem superare Alpes non potuit, hiemem Vercellis traduxit. Immanis bellua propter sui raritatem ingenti spectaculo ueruerse Italiae fuit. Dum haec agebantur, Pipinus in Ducatum Beneuentanum ingressus Teate oppidum cum praefecto eius Rodelino cepit, ac subdito igne statim incendit. Quo terrore multa eius ditionis castella in ditionem se contulerunt. Eodem anno Urbanus Ecclesiae Aquileiensi praefectus est. Praerat adhuc Orientali Imperio Irene, mulier non minore religione, quam prudentia praedita. Huius nuptias auide Carolus expetebat, ut iuncto sibi Orientis Imperio Imperatoriam dignitatem non recenti solum titulo, sed etiam antiqua possessione repraesentaret. Nec fecius Irene, secunda Caroli fortuna, ac virtutis claritate permora pacem habere cum illo cupiebat. Itaque sequenti anno foedus utrinque per legatos inuicem missos percussum, ac confirmatum est. Pontifex etiam legatis suis missis earum nuptiarum se conciliatorem fore professus est. neq. Irene conditionem aspernabatur. Quod cum agi Nicephorus Patricius, & Logotheta sensisset, ut id prohiberet, tumultu concitato Irene comprehendit, eaq. Kal. Nouembris abdicare coacta Imperium

ipse.

ipse, legatis pontificis nondum vrbe profectis, arripuit. Interim in Ducatu Beneuentano varia fortuna res gesta est. Pipinus bello ad singula oppida circumlato Ortonam, & Luceriam diuturna oppugnatione fatigatas adduxit in potestatem, & Vinigisum Ducem Spoletanum praefidio imposuit Luceriae. Obfessus inde acriter à Grimoaldo Vinigisus, cum aduersa valetudine vteretur, vnà cum ipso oppido venit in ditionem. captiuus tamen summo honore est habitus. Tertio decimo Kalendas Augusti Isaac cum elephante, & ceteris muneribus, quae à rege Persarum mittebantur, Aquas peruenit, & regis nomine omnia Carolo obtulit. nomen elephanto erat Abulabaz. Carolus, cum in Italia neque magistratus iuredicundo, neque populos dicto audiendo leges seruare suas audisset, Pipinum regem, ut huic rei operam daret, admonuit, scripta haec quae adhuc extat, in libro legum Francicarum epistola. *Carolus Serenissimus Augustus à Deo coronatus, Magnus, & pacificus, Imperator Romanorum, gubernans imperium, ac per misericordiam Dei rex Francorum, & Longobardorum dilectissimo filio suo Pipino glorioso regi sempiternam in domino salutem.* Peruenit ad aures clementia nostra, quod aliqui Duces, eorumque Juniores gastaldij, vicarij, centenarij, venatores, & ceteri per singula territoria habitantes vel discurrentes mansionaticos, & paruaredos accipiunt non solum à liberis hominibus, sed etiam de ecclesijs dei, monasterijs videlicet virorum, ac puellarum, & xenodochijs, atque per diuersas plebes insuper seruiantes ecclesiarum dei in eorum opera, id est in vineis, campis seu pratis, nec non & in eorum aedificijs illos faciunt operare, & carnaticum, & vinum contra omnem iustitiam ab eis exactare non cessant, & multas patiuntur oppressiones ipsi ecclesijs dei seruiantes. Ideo Karissime fili has litteras ad tuam dilectionem direximus, ut hoc anno hanc causam diligenter, ac prudenter inquirere facias. Et si veritas est, quod ita factum sit, deinceps omnimodis emendare, & corrigere studeas. quatenus in diebus nostris citius pax ecclesiarum dei siue illarum seruiantum in omnibus conseruetur, & ut merces copiosa nobis, ac tibi exinde iugiter accrescat. *Audiuimus etiam, quod quaedam capitula, quae in lege scribi iussimus, per alia loca aliqui ex nostris, ac vestris dicunt, quod nos nequam hanc causam per nosmetipsos conditam habeamus, & ideo eam nolunt obedire, nec consentire, neque pro lege tenere.* Tu valde nosti, quomodo, vel qualiter tecum locuti sumus de ipsis capitulis, & ideo tuam admonemus amabilem dilectionem, ut per vniuersum regnum tibi à deo commissum ea nota facias, & obedire, atque implere praecipias. Nicephorus Imperio inito rebus pariter conducere suis arbitratus pacem cum Carolo habere, legatos ad Carolum ad Salam annem castra habentem de feriendo foedere misit. eos Carolus non benigne solum excepit, sed etiam foedere iecto cum litteris domum remisit. In eo foedere illud nominatim expressum, ut Veneti inter vtrumque Imperium positi liberi, atque immunes, & ab vtroque

X securi

securi viuerent, ac sine molestia res suas in regno Italico possiderent. Eo anno magna inter Venetos coorta seditio vr̄bis Heraclianae excidio caussam attulit. Christophorus homo Graecus, Oliuolensis episcopus, Ioanne Duce contendente, ac gratiae Nicephori Imperatoris in ea re feruiente, fuerat constitutus. Quam rem cum iniquo ferrent animo Venetiarum tribuni, Ioannem patriarcham Gradensem, ne illum consecraret, orarant. Itaque Ioannes obsequutus Christophorum non solum non consecrauit sed etiam piorum communionem amouit. Quo facto Ioannes Dux vsque adeo exarsit ira, vt Mauricio filio Duce assumpto classem Gradum adduxerit. atque, oppido primo aduentu capto, patriarcham arreptum ex celsissima turri praecipitarit. Ioanni inde mortuo suffectus est studio tribunorum Fortunatus sanguinis illi coniunctione propinquus. Cui Leo pontifex pallium concessit, indictione xi, duodecimo Kalendas Aprilis. Is accito Obelerio Metamaucensi tribuno consilium in Franciam adeundi coepit, vt Carolum aduersus Duces incenderet res Nicephori maiore, quam par esset, studio complectentes. Quo excepto consilio, Duces subito classem Gradum iterum promouerunt. ac Fortunatum, & Obelerium inde excedere coegerunt. Ii cum se Taruisium contulissent, Obelerius a Venetis exulibus Dux est declaratus. Fortunatus in Franciam, vt constituerat, properauit. Pipinus Vinigiso Duce recepto inducias cum Grimoaldo pepigit, & ad patrem Aquis hibernantem se rettulit. Postero anno Obelerius Taruisio cum valida armatorum manu egressus repente Metamaucum repetiit, ac Ioanne, Mauricioque exactis Ducalem ipse coronam accepit, & consensu populi Beatum, ac Valentinum fratres honoris sibi confortes asciuit. Christophoro Oliuolensi episcopo, qui Ioannis, & Mauricij fuerat familiarissimus, vr̄be metu profecto statim Ioannes diaconus est suffectus. Fortunatus interim in Franciam profectus Carolum de caede decessori suo a Ducibus illata edocuit, atque animum eorum ad orientale Imperium inclinantem aperuit. & eximie ab eo cultus tale rescriptum elicuit. *Concedit Carolus Imperator Augustus Fortunato patriarcha Gradi, vt ipse, sacerdotes, serui, & coloni eius in terra sua, in Istria, Romaniola, & Longobardia, & ubicunque, quiete degant. iubetque, vt in possessionibus, quibus rite inuestitus est, nullus iudex publicus iniuste ad causas audiendas, fructa exigenda, mansiones, aut paratas faciendas, iniustas redhibitiones inquirendas exactare audeat. Datum Idibus Augusti.* Forte sanguinis ex imagine Crucifixi Saluatoris in Syria effusi portio delata Mantuam fuerat. eaque multis editis miraculis omnium christianorum. pectora incredibili religione perfuderat. Huius rei fama cum per huius anni aestatem ad aures Caroli accidisset, vt erat eximia pietate imbutus, Leonem pontificem per litteras obsecrauit, vt accurate horum miraculorum veritatem vellet ad liquidum explorare, & comper-

tam

tam sibi significare. Ob id Leo Roma egressus Mantuam Nouembri mense venit, & re cognita, ad Carolum scripsit, cupere se illum, vbiuq. terrarum esset, conuenire, & cum eo Dominica Natalicia celebrare. Quo nuncio Carolus excitatus Carolum filium obuiam ei ad S. Mauricium misit, atque ipse subsequutus Remos occurrit. ibique exceptum primo Carisiacum, vbi solemne Natalicium actum, deinde Aquas perduxit, & post octo dies multis, magnisque muneribus profectus per Baioariam in Italiam remisit, datis Rauennam vsque comitibus. Interim Obelerius, & tribuni magno comparato exercitu Heracliam, vnde Ioannes, & Mauricius originem trahebant, in eorum contemptum inuasert, atque in ditionem adductam funditus euerterunt. Heracliani, quae maior erat nobilitatis Venetae pars, quod ea per aliquot annos sedes Imperij fuerat, alij Metamaucum, alij Torcellum, sed plerique Riualtum petierunt. Fortunatus etiam ex Francia reuersus eodem tempore sedem suam repetiit. Eodem anno Theodorus Hunnorum Cacanus ad Carolum profectus locum sibi dari ad incolendum inter Sabariam, & Carnuntum postulauit causam afferens, quod propter continentes Sclauorum incursiones pristinas tenere sedes non posset. Quae Carolus, quod Christianus esset, voti damnatum, ac magnifice donatum remisit. ac misso contra Sclauos, Boemosque Carolo filio, cum exercitu, Becchonem eorum Ducem late vastato agro necauit. Maxentius patriarcha Aquileiensis creatus. Ioannes, & Mauricius cum Metamauco pulsi se Mantuam recepissent, Nicephorum de rebus, quae euenerant, deque exilio, in quo ipsius causa erant, fecerant certiore rumorque increbuerat, Nicephorum, classem ad eos reducendos missurum. Itaque extremo anno Obelerius, & Beatus Valentino fratre domi relicto vna cum Paulo Duce, & Donato episcopo Iadertinis Carolum in Theodonis villa cum Pipino, & Ludouico filiis hibernantem adierunt. & post solemne Natalicium magnificis donis cultum rogarunt, vt Venetos, ac Dalmatas in amicitiam reciperet, ac Duces, populosque suos confirmaret. Quibus auditis Carolus haud grauate assensit, ac foedere concesso dimisit. Ea aestate Sarraceni insulas, & littora Italiae infesta latrocinis habuerunt, partim ex Africa, partim ex Hispania quas iam pridem occuparant, euecti. Ea res Pipinum, vt in Italiam reuerteretur, exciuit. Reuersus autem classem in Corsicam insulam, quam Sarraceni ex Hispania inuasert, misit, eosque aduentu suo nec opinato percussos inde se proripere compulit. Vnus Audomarus Comes Genuensis imprudenter cum eis congressus in praelio cecidit. Eodem tempore Nicetas Patricius cum classe in Adriaticum sinum venit, a Nicephoro ad comprimendas intestinas Dalmatarum, Venetorumque discordias missus. Ad eius aduentum Dalmatia nulla expectata oppugnatione in fidem eadem, qua defecerat, leuitate,

X ij reuertit.

reuertit. Veneti recepto Niceta Duces, quos ille restituere iussus erat, se recepturos negarunt, ac Beatum Ducem Constantinopolim miserunt, qui sui consilii Nicephoro rationem redderet, atque excusationem, cur non recepissent, afferret. Sub aduentum Nicetae Fortunatus patriarcha sibi timens iterum in Franciam abiit. Pipinus his auditis, cum Nicetae Venetiis agenti obuiam ire, ac socios Venetos in fide retinere pro regia dignitate studeret, tamen hoc anno nihil tentauit. Sequenti vero, cum aduersus eum Venetiis agentem ducere instituisset, tamen pactis usque ad mensum Augustum induciis quieuit. Ita Nicetas Constantinopolim abiit. Eodem anno Carolus Burchardum Comitem Stabuli aduersus Sarracenos Corsicam adhuc vexantes misit qui proelio cum eis contracto tredecim naues eripuit, atque hostes cum insigni caede fugauit. Postero, cum iam tempus induciarum exisset, Paulus praefectus Nicetae loco a Nicephoro ad bellum missus classem in Dalmatiam primum, deinde Venetias appulit, & succedente hieme partem eius ad Comaclum insulam Venetorum finibus obiectam misit. Ibi satis constat summo esse proelio decertatum. ab vtra vero parte victoria steterit, parum conuenit, Venetis scriptoribus hoc decus ad Paulum, Francis vero ad Pipinum trahentibus. Ea res facit, vt credam, magna vtrinque strage pugnatum. Itaque haud difficile factu fuit, vt vterque sequenti anno ad pacem animos inclinaret. resque sine dubio conuenisset, nisi Obelerius totum negocium impedisset. Qua de re in vtriusque offensionem incurrit. Eo anno Graeci, qui Orobite dicebantur, Populonium maritimum Etruria oppidum captum diripuerunt. Sarraceni vero Sardiniam rursus aggressi pridie paschatis Aleriam oppidum occuparunt, & praeter episcopum, ac paucos aetate, ac morbo confectos in ea nihil reliquerunt. Rauennae Valerius archiepiscopus factus. Carolus Nouembri mense conuentum Aquis habuit de processione Spiritus sancti, quam in quaestionem Ioannes quidam monachus Hierosolymis reuocauerat. atque eius rei definienda causa legatos Romam ad pontificem misit. Sequitur inde annus octingentesimus decimus magno bello Pipini regis cum Venetis gesto nobilitatus. Eius belli historia varie adeo a Francis, Venetisque commemoratur, vt neque in causa, neque in euentu eius consentiant. Ac Franci quidem scribunt, Pipinum perfidia Ducum Venetorum impulsam terra, marique Venetiam inuasisse, eaque cum Ducibus bello subacta ad vastanda Dalmatiae littora classem misisse, verum, Paulo Cephalleniae praefecto cum classe Orientali subsidio accurrente, domum re infecta reuersum esse. Sin autem Venetos sequimur, Pipinus iussu patris hoc bellum intulit, vt Obelerium, & Valentinum Duces reduceret, quos Beatus frater Constantinopoli reuersus, tanquam Francis amicos, vrbe, Ducatuque depulerat. Belli vero vt apparatus, sic etiam exitus fuit memorabilis.

Pipinus

Pipinus naualibus, terrestribusque copiis expeditis Rauenna profectus in aestuarium Venetiae venit, ac statim Brondulum, Clodiam, Pelestrinam, & Albiolam oppida, littoraque, quae aestuario praetenta sunt, occupauit, atque inde recta Metamaucum, quae tum Ducum regia erat, perrexit. Qua re perculsi Metamaucenses coniuges, liberos, omnemque pretiosiorum suppellectilem in lembos raptim imposuerunt, atque in Riuum altum, & Oliuolam cum Beato ipso Duce se receperunt, rati eas insulas ab hostili impressione magno intercedente canali fore securiores, quorum exemplum sequuti alij quoque ex aliis insulis tribuni populos & ipsi suos ad communem tuendam libertatem eodem continuo traduxerunt. Pipinus cum Metamauci nihil, nisi domos vacuas repperisset, eas diruit, ac litore toto percurso usque ad Portum peruenit. Ibi cum omnem belli summam ad Oliuolam, & Riuoaltum constituisse, omnesque Venetorum copias ad eum locum tenendum collatas esse audiret, eum inuadere statuit. Verum maioribus nauigijs eodem penetrari non posse a peritis regionis edoctus, ex proximis amnibus lintres omnes contraxit, ad quos, quia satis multi non erant, rates ex trabibus compactas adiecit, ac castellorum in modum munitas affatim armis, virisque repleuit, atque eas aduersus hostes, Obelerio facilem victoriam pollicente, immisit. Rates partim accessu aestus, partim remulco linternium, partim longis militum pilis impulsae aliquanto spatio cursum prospere confecerunt. vbi vero in altiore aquam sunt prouectae, neque contis amplius impelli, neque propter grauitatem suam remulco trahi longius potuerunt. Id cum Veneti sensissent, atque aestu decedente, iamque in contrarium rapiente Francos laborantes vidissent, continuo leuibus linternibus, quibus abundabant, se intulerunt, ac remulcis incisus rates a linternibus separarunt. Quo facto lintres ipsos adorti plerisque aut fluctibus submerserunt, aut in potestatem adductos pessime habuerunt. Inde rates, quae in paludes ab ipso aestus impetu abreptae subsederant, usque adeo virgere coeperunt, vt Franci tenui vado confisi in aquam se demitterent, quod pedibus ad littus perfugerent. Verum opinione sua decepti mox obruti limo caesi omnes, aut capti sunt. Pipinus, qui cum paucis Metamaucum foelicem rei exitum opperire se rettulerat, vbi tantum suorum cladem audiuit, maestus Obelerio, & Valentino secum ductis Rauennam repetiit. Hac tanta victoria parta ingens inter Venetos gratulatio facta. nouaque formandae reip. consilia inita. Beatus Dux cum Metamaucum excisum videret, animum ad sedem in Riuum altum, & Oliuolam traducendam adiecit, eas propter magnitudinem suam satis amplas ad vicinorum populorum multitudinem, & reip. quam sibi pollicebatur, dignitatem recipiendam fore arbitratus. atque tribunis, & primoribus insularum in consilium aduocatis ex eorum auctoritate regiam eodem traduxit. Beato vero, antequam res ad exitum per-

duceretur,

duceretur, vita functo Angelus Particiacus Dux substitutus incepta persolvere institit. Itaque, cum Riuoaltum Duci, Oliuolam episcopo destinasset, prima Ducalis praetorij, quo loco nunc est, fundamenta iecit. Vrbs tota Riuoaltum, & Oliuolam continens post vno Venetiarum nomine appellata. Hæc eius vrbs, & reip. quæ ad hunc vsque diem opulentissima, atque amplissima fuit, principia fuisse feruntur, quæ tum terminis à Grado ad Caput aggeris angustissimis claudebatur. Interim Pipinus Rauenna Mediolanum profectus VIII Idus Iulias est mortuus, vir, si diutius vita suppeditasset, virtutis magnitudine patritam, auitamq. gloriam facile adæquaturus. Cadauer eius Veronam delatum sepultum est in monasterio S. Zenonis, quod rex ipse construxerat, atque opimis possessionibus exornarat. Hoc sepulchrum alte terra obrutum Veronenses in cœmeterio monasterij hodie ostendunt. Eodem anno Valerium archiepiscopum Rauennatem extinctum Marinus est subsequutus. & Corsica nouis Sarracenorum incursionibus afflictata. Immaturam Pipini filij mortem Carolus acerbissime tulit. Itaque partim ætate, partim mœrore confectus posthac omnia ad ocium, & quietem consilia contulit. Prima cura fuit pacis, & religionis. Pacem cum Nicephoro Octobri mense à legato eius rogatus Aquis composuit, & legatos præcipuos ad eam faciendam Constantinopolim misit. quibus Obelerium quoq. olim Ducem Venetorum adiunxit. Sequenti vero anno, cum sæpe graui valetudine tentari cœpisset, thesaurum suum magna ex parte ex vestibus, aliaque suppellectili prætiosa constantem pij muneris loco ecclesiis regnorum suorum metropolitanis, quæ vna, & viginti erant, legauit. quarum quinque tum Italia continebat, Romam, Rauennam, Mediolanum, Aquileiam, & Gradum. Inde pridie Nonas Decembris cum hibernatum Aquas venisset, Carolum filium natu maximum perdidit. Proximo vero, ad domesticum ex duorum filiorum intempestiua morte maiorem tristi simul illo quoque rumore perculsus est, Sarracenos ex Africa, & Hispania sociatis quasi armis ad littora Italiae depopulanda concurrere. Itaque mature sibi tantis detrimentis occurrendum ratus conuentu Aquis peracto Bernardum, Pipini filium, egregiæ virtutis adolescentem cum exercitu propere ire in Italiam iussit, Vallone patrule alterius Bernardi filio expeditionis socio dato. Interim Sarraceni tanto accepto apparatu deterri Italiã omiserunt, atque alij se in Corsicam, alij in Sardiniam intulerunt. Ex quibus qui attigere Sardiniam, prope omnes occisione occisi sunt. Grimoaldus Princeps Beneuentanus, qui graui cum Pipino bello contenderat, saniore vsus consilio arma posuit, atque oratores de pace ad Carolum misit, eamque septem millibus solidorum aureorum obtinuit, quotannis tributi nomine persoluendis. In Græcia Nicephorus Imperator post multas, & insignes victorias in Mœsia contra Bulga-

ros

ros partas demum VIII Kalendas Augusti commisso cum Crumo rege proelio cecidit. eique Michael Rangabe, gener eius, Imperator successit. Hic legatos Caroli ad Nicephorum missos de fœdere renouando agentes libenter audiuit, atque eis proficiscentibus suos ad Carolum addidit. vt fœdus pactum cum Nicephoro confirmarent. Legati, cum Aquas adissent, fœdus instaurarunt id, in quo libertati, atque immunitati Venetorum præcipue cauebatur. tabulisque confectis Græca oratione laudes Caroli celebrarunt, Imperatorem cum, & Basileum nominantes. & cum domum redeuntes Romam diuertissent, easdem tabulas in basilica Vaticana à Leone pontifice receperunt. Qua re cognita Carolus ineunte uere Amalharium archiepiscopum Treuirensis, & Petrum Nonantulanum abbatem ad eundem pro eodem faciando fœdere misit. Michael in Moesiam cum exercitu aduersus Crumum profectus, atque inde fugatus præ dolore monachum induit, ac Leoni Armenio Bardæ Patricij filio Imperium tradidit. Hic quò meliorem ad res gerendas fortunam, eò deteriore ad Catholicam colendam religionem attulit voluntatem. Crumum enim castris in Thracia positis sæuientem, eruptione facta incautum excepit, ac grauius vulneratum fuga sibi consulere, & domum redire coegit. Verum ea victoria elatus nouam aduersus sanctas imagines seditionem exciuit, praua scilicet monachi cuiusdam oratione impulsus, qui breui eum regnum cum vita amissurum, nisi cultu idolorum abstineret, indixit. Itaq. proposito edicto omnes tolli imagines imperauit, & Nicephorum patriarcham edictum illud incusantem, & cultum imaginum defendentem in insulam Præconnesum relegauit, ac Theodotum ei substituit. qui Leoni gratificans & ipse acriter imagines oppugnauit. Cum hoc etiam fœdus renouatum, in quo de libertate, immunitate, & quiete Venetorum continebatur. Eodem anno Clodienses, & ceteri, qui Pipini bello æstuarum, insulasque reliquerant, domos suas repetiuerunt, easq. reficere contenderunt. Sarraceni ex Corsica in Hispaniam cum præda redeuntes ab Irmingario, Comite Emporitano, octo nauibus spoliati sunt. Itaque, vt id damnum resarcirent, Centum cellas Etruriæ, & Nicææ Prouinciæ oppida adorti vastauerunt. Sardiniam inde aggressi multis amissis, fortiter inde repulsi sunt.

CAROLVS IMP. ET CVM BERNARDO N. REX.

CAROLVS inde Nouembri mense alium Aquis conuentum egit. Ibi, cum se affecta iam ætate, & parum agendis rebus idonea cerneret, vt honestis imperandi laboribus opportunos sibi socios compararet, ac simul imminentibus domesticorum dissidiorum incommodis obuiam iret, quinto decimo Kalendas Decembris Ludouicum filium ex Aquitania euocauit, atque ipsum præsentem consortem Imperij, Bernardum

vero

vero nepotem absentem regem Italiae declarauit. Res agebatur in templo D. Virginis ab eo constructo, circumstantibus regnorum ferme omnium profanis, sacratisq. proceribus. & corona aurea super aram maximam erat de industria collocata. Itaque audientibus, atque approbantibus omnibus ad Ludouicum versus, Accede, inquit, Ludouice, & coronam capiti tuo non dignitatis solum ornamento, sed regnis etiam nostris, & reip. Christianae praesidio laetus impone. ac mecum vna Imperium auspicias post hac consiliis moderare. Paruit voluntati patris filius, & corona accepta simul principes apud se Sacramenta dicere iussit. Id deinde institutum posterius reges tenuerunt, ut viuentes filios alios sibi socios Imperij cooptarent, alios regnorum haereditas relinquerent. ex quo opes Francorum, quae regnante Carolo maximae, amplissimaeque fuerunt, demum propè cum ingenti Franci nominis gloria ad nihilum reciderunt. Carolus inde, & Ludouicus, cum nouis regnum legibus stabilirent, ita de episcoporum electione sanxerunt. *Sacrorum canonum non ignari, ut Dei nomini sancta Dei ecclesia suo liberius potiatur honore, assensum ecclesiastico ordini praebeamus, ut episcopi per electionem cleri, et populi secundum statuta canonum de propria diocesi remota personarum, et munerum acceptione ob vite meritum, et sapientia donum eligantur, ut exemplo, et verbo sibi subiectis usquequaq. prodesse valeant.* Ex quo apparet, Carolum decreto, ut diximus, Hadriani renunciaffe. Ludouicus inde maximis muneribus oneratus in Aquitaniam rediit. In Italia vero Bernardus iussu Caroli rex ab archiepiscopo Mediolanensi Modotiae coronatus regnum administrare patris exemplo instituit. Cum hic rerum status in Italia esset, ac nouo Bernardi regno summam omnes in spem erecti tranquillitatis, & ocij diuturni fuissent, ecce grauis repente casus incidit, qui ingenti omnia luctu, ac moerore compleuit. Siquidem Carolus hiberna Aquis agens subita febris Ianuario mense, ac mox saeuo lateris dolore corripitur. & v. Kalendas Februarias moritur. Sepultus est in aede D. Dei Genitricis à se constructa, vir bello, paceq. summus, iustitiae litterarumque cultor eximius, atque omnium Imperatorum post Constantinum Magnum, quem ut cognomine, sic virtute aequauit, sine controuersia maximus. ac praecipuus Italiae restitutor, & Catholicae Ecclesiae assertor habendus.

LUDOVICVS IMP. cum BERNARDO Fratris filio REGE.

NUNCIO mortis patris accepto Ludouicus ex Aquitania properè Aquas reuertit, ac statim à populis Caroli iudicium, voluntatemque sequentis magno animorum consensu paterno in solio confirmatus vniuersa regnorum Imperijque iura suscepit. Omnium autem primum testamentum patris cum inspexisset, summa cura explere contendit. Itaque mandatis eius insistens mensam argenteam, quae forma quadrangula de-

scriptio-

scriptionem vrbs Constantinopolitanae complectebatur, basilicae Vaticanae largitus est, alteram vero, quae rotunda Romanae vrbs effigiem exprimebat, Ecclesiae Rauennati. Inde ad ordinanda, ut res monebat, regna conuersus conuentum Aquis egit. Ibi primum omnium legatos ad pontificem destinauit, per quos se imitatione patris Ecclesiae Romanae perpetuum fore defensorem ostendit. & legationes, quae aut ad patrem, aut ad se missae fuerant, benigne audiuit. atque iis dimissis Nordbertum episcopum Regiensem, & Richouium Pictauium Comitem ad renouandam cum Leone Imperatore amicitiam misit. Bernardum, fratris Pipini filium, regem ad se ex Italia euocatum, maximis muneribus prosequutus, ut Italia virtute, ac fide administranda laudem patris assequeretur, est adhortatus. Cum Grimoaldo Duce Beneuentano pacem ita firmavit, si tributum idem penderet, quod cum patre pepigerat. Demum ius populis comiter dicere, atque Ecclesiis, & ciuitatibus Caroli patris beneficia, ut quodq. repetitum est, liberaliter instituit affirmare. Carolo ex humanis rebus subtracto, cuius metu omnis facile in officio continebatur Italia, principes Romani rursus coniurationem Leonis pontificis interimendi fecerunt. qua per indicem ad Leonem delata omnes digni ultimo supplicio iudicati sunt. Hoc vero vbi Ludouicus postero anno, cum in Saxoniam iret, accepit, Francfordia decedens, Bernardum regem, quem secum adhuc habebat, primo quoque tempore in Italiam ire, & rem compertam sibi significare praecipit. Bernardus Romam profectus, quanquam graui morbo implicitus, cuncta ingenti solertia inquisiuit, quaeq. comperit, per Geroldum Comitem ad Ludouicum omnia detulit. Quem legati Leonis Ioannes episcopus Syluae Candidae, Theodorus Nomenclator, & Sergius Dux subsequuti Ludouico de omnibus criminibus, quibus causa Leonis onerabatur, satisfecerunt. Interim Leo vehementissime aegrotauit. Quod ut Romani inimici eius senserunt, firma satellitum manu contracta omnes villas nuper ab eo singularum ciuitatum in agris constructas inuaserunt, ac direptas incendio concremarunt. inde Romam ire, ut quae sibi per vim erepta querebantur, reciperent, perrexerunt. Qua re praecipit Bernardus, quod ipse adhuc aeger erat, per Vinigisum Ducem Spoletanum eos ab eiusmodi conatu auertit, atque de omnibus rebus, ut gestae erant, Ludouicum edocuit. Eodem anno Nordbertus, & Ricouius legati ad Ludouicum reuersi foederis instaurati tabulas Constantinopoli rettulerunt. Eorum quoque sermone cognitum est, mense Augusto per continuos quinque dies terrae motum grauiter adeo Thraciam afflixisse, ut & Vrbs aedificia plura deiicerit, & aliarum ciuitatum populos foedis ruinis oppresserit. Petro archiepiscopo Mediolanensi mortuo Odbertus est substitutus. Postero Leo morbi diuturnitate confectus pridie Idus Iunij vitam reliquit. ei. pau-

Y cis

cis post diebus Stephanus diaconus successit, qui Quartus est appellatus. Hic statim per legatos Ludouicum Imperatorem designatum de consecratione sua commonescit, simulque ostendit, se iter in Franciam ad ornare, ut ipsum instituto more Imperatorem inungeret, & cum eodem de ratione constituendae Ecclesiae consultaret. Quare duobus, quam consecratus fuit, mensibus iter ingressus est. narrant quidam, cum Rauennam ex itinere peruenisset, ibi diuinis operatum auido, ac religioso populo sacrata Christi sandalia ostendisse. Stephani voluntate perspecta Ludouicus mirifice laetatus cum prope legatos illi obuiam, qui Remos eum adducerent, summos homines misit, tum ipse aduentum eius praeueniens cum honestissima optimatum caterua occurrit. consecratio inde in ante diem quartum Kalendas Septembris, quae dies dominica erat, indicta est postquam ea accessit, ac principes, populi que frequentes noui spectaculi gratia conuenerunt, pontifex Ludouico, atq. Hirmingarde con iuge praesentibus rem diuinam ritu pontificio fecit. ac mox illum Augustum, hanc Augustam pronunciauit, & corona pretiosissima imposita, quam secum Roma detulerat, oleo sancto perunxit. amicitia sanctissime confirmata Ludouicus praeter cetera crucem magni pretij basilicae Vaticanae donauit, ac Romanos, qui propter flagitia aduersus Ecclesiam, & Leonem admitta captiui in Francia tenebantur, dimisit. Ad extremum salutaribus Italiae, Ecclesiaeque consiliis agitatis pontifex Romam Imperator Compendium se recepit. Ex Compendio inde Aquas in hiberna processum. Ibi legatus Imperatoris Leonis Nicephorus est auditus, de finibus Dalmatarum, ac Foroiulensium agens. ad eamque disceptationem Cadolachus Dux Foroiulensium, ad quem ea res pertinebat, adhibitus.

817

Sequenti anno Stephanus viii Kalendas Februarias, tertio, quam Romam redierat, nondum transacto mense extremum vitae spiritum edidit. In eius locum Romanus clerus, populusque Paschalem, presbyterum S. Praxedis, pontificem sublegerunt. Is, simulatque consecrationem accepit, legatos cum muneribus ad Ludouicum, & litteras misit, quibus se inuitum, & reluctantem pontificem creatum significauit. Duobus post mensibus Ludouicus adhuc Aquis agens feria quinta, qua caena Domini celebratur, cum e templo Sacris solemnibus peractis se referret domum, sublicia, per quam transibat, porticu procidente vna cum optimatibus viginti procubuit. ac, ceteris variis casibus circumuentis, ipse plus periculi, quam cladis contraxit. Itaque diligentia medicorum intra viginti dies ex omni contusione sanatus omnium principum, populorumque suorum conuentum egit. Ibi cum multa alia regnis salutaria statuit, tum in primis in conspectu omnium Lotharium maximum natu filium Imperatorem, & regem Franciae, Pipinum vero Aquitaniae, Ludouicum Bauariae declarauit. & cum Paschalis pontifex Theodoro Nomenclaturae

tore

tore misso pactum, quod cum decessoribus suis a patre, auoque eius factum fuerat, sibi confirmari postulasset, haud grauate petitioni eius indulgit. Tabulae eius Confirmationis haec sunt. *Ego Ludouicus imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostrae tibi beato Petro Principi apostolorum, & per te Vicario tuo domino Paschali summo pontifici, ac vniuersali papa, & successoribus eius in perpetuum, sicut a praedecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, & ditione tenuistis, & disposuistis ciuitatem Romanam cum Ducatu suo, & suburbanis, atque viculis omnibus, & territoriis eius montanis, & maritimis littoribus, ac portibus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, oppidis, & viculis in Tuscia partibus, idest portum, Centumcellas, Cere, Bledam, Maturanum, Sutrium, Nepes, Castellum Gallesti, Ortam, Polimartium, Ameriam, Tudertum, Perusium, cum tribus insulis suis, idest maiorem, & minorem Puluensem, & lacum, Narniam, Otriculos cum omnibus finibus, ac territoriis ad supradictas ciuitates pertinentibus. Simili modo & in partibus Campaniae Signiam, Anagninam, Ferentinum, Alatrium, Patricium, Frusimonem cum omnibus finibus Campaniae, nec non & Tibur cum omnibus finibus, & territoriis ad easdem ciuitates pertinentibus. Nec non exarchatum Rauennatem sub integritate cum suburbanis, ciuitatibus, oppidis, & castellis, quae pia recordationis Dominus Pipinus rex, & bona memoria genitor noster Carolus Imperator beato Petro apostolo, iam dudum per donationis paginam restituerunt, haec est ciuitatem Rauennam, & Aemiliam, & Bobium, Casenum, Forum popillij, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, & Adriam, & Gabellum cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis, in terra, marique ad supradictas ciuitates pertinentibus. Simul & Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Humanam, Aesum, Forum Sempronij, Montem Feretri, Urbinum, & territorium Balnense, Calles, Luceolos, Eugubium cum omnibus finibus, & terris ad easdem ciuitates pertinentibus. Eodem modo territorium Sabinense, sicut a genitore nostro Carolo Imperatore beato Petro per donationis scriptum concessum est, & sub integritate, quemadmodum ab Ilerio, & Maienario abbatibus illius missis inter idem territorium Sabinense, & Reatinum diffinitum est; Item in partibus Tusciae Longobardorum Castellum Felicitatis, Urbsuetum, Balneum regis, Ferenti castrum, Viterbium, Marcam Tuscanam, Populoniam, Soanam, Rosellas; Et insulas Corsicam, Sardiniam, & Siciliam sub integritate cum omnibus adiacentibus, ac territoriis, ac maritimis littoribus, portibus ad supradictas ciuitates, & insulas pertinentibus. Item in partibus Campaniae Soram, Arces, Aquinium, Teanum, & Capuam; Et patrimonium ad potestatem, & nostram ditionem pertinentia, sicut est patrimonium Beneuentanum, & Salernitanum, & patrimonium Calabriae inferioris, & superioris, & patrimonium Neapolitanum, & ubicunque in partibus regni, atque imperij a Deo nobis commissi patrimonium nostra esse noscuntur.*

I ij tur.

tur. Has omnes supradictas provincias, urbes, ciuitates, & oppida, atque castella, viculos, & territoria, simulque & patrimonia iam dicta ecclesia tua beate Petre Apostole, & per te beato vicario tuo spirituali patri domino Paschali summo pontifici, ac vniuersali papa, eiusque successoribus vsque in finem sæculi eo modo confirmamus, ut in suo detineant iure, principatu, atque ditione. Simili modo per hoc nostra confirmationis decretum firmamus donationes, quas pia recordationis dominus Pipinus rex avus noster, & postea dominus, & genitor noster Carolus Imperator beato apostolo Petro spontanea voluntate contulerunt. Necnon & censum, & pensionem, seu ceteras donationes, qua annuatim in Palatium regis Longobardorum inferri solebant, siue de Tuscia Lombardorum, siue de Ducatu Spoletano, sicut in suprascriptis donationibus continetur, & inter sancta memoria Adrianum papam, & dominum & genitorem nostrum Carolum imperatorem conuenit, quando idem pontifici eidem de suprascriptis Ducatibus, idest Tuscano, & Spoletano sua auctoritatis præceptum confirmavit, eo scilicet modo ut annis singulis prædictus census ecclesia beati Petri apostoli persoluatur, salua super eosdem Ducatus in omnibus nostra ditione, & illorum ad nostram partem subiectione. Ceterum, sicut diximus, omnia superius nominata ita ad nostram partem per hoc nostra confirmationis decretum roboramus, ut in nostro, nostrorumque successorum permaneant iure, principatu, atque ditione, ut neque à nobis, neque à filiis, vel successoribus nostris per quodlibet argumentum, siue machinamentum in quacunque parte muniatur nostra potestas, aut nobis de suprascriptis omnibus, vel successoribus nostris inde aliquid subtrahatur, de suprascriptis videlicet provinciis, urbibus, ciuitatibus, oppidis, castris, viculis, insulis, territoriis, atque patrimoniis, necnon & pensionibus, atque censibus, ita ut neque nos ea subtrahamus, neque quibuslibet subtrahere volentibus consentiamus, sed potius omnia qua superius leguntur, idest provincias, ciuitates, urbes, oppida, castella, territoria, patrimonia, atque insulas, census & pensiones ecclesia beati Petri apostoli & pontificibus in sacratissima illius sede in perpetuum residentibus in quantum possumus defendere nos promittimus, ad hoc ut omnia ea nullius ditionis ad utendum, & fruendum, atque disponendum firmiter valeat obtinere. nullamque in eis nobis partem, atque potestatem disponendi, vel iudicandi, subtrahendi, vel minorandi vendicamus, nisi quando ab illo, qui eo tempore huius sancta ecclesia regimen tenuerit, rogati fuerimus. Et si quilibet homo de supradictis ciuitatibus ad vestram ecclesiam pertinentibus ad nos venerit subtrahere se volens de vestra iurisdictione, vel potestate, vel quamlibet aliquam iniquam machinationem metuens, aut culpam commissam fugiens, nullo modo eum aliter recipiemus, nisi ad iustam pro eo faciendam intercessionem; ita duataxat si culpa, quam commisit, venialis fuerit inuenta. sin autem, comprehensum eum ad vestram potestatem remitemus, exceptis his, qui violentiam, vel oppressionem potentiorum passi ideo ad nos veniant, ut per nostram intercessionem iustitiam accipere mereantur.

tur.

tur. Quorum altera conditio est à superioribus valde disiuncta. Et quando diuina vocatione huius sacratissima sedis pontifex de hoc sæculo migrauerit, nullus de hoc regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus licentiam habeat contra Romanos aut publice aut priuatim veniendi, aut electionem faciendi, nullusque in ciuitatibus, aut in territoriis ad ecclesia beati Petri apostoli potestatem pertinentibus aliquid malum propter hoc presumat facere, sed liceat Romanis cum omni veneratione, & sine qualibet perturbatione honorificam suo pontifici exhibere sepulturam, & eum, quem diuina inspiratione, & beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine aliqua promissione ad ordinem pontificatus elegerint, sine aliqua ambiguitate, atque contradictione more canonico consecrare, & dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad nostros successores Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & inter illum amicitiam, & caritatem, & pacem consocient, sicut temporibus pia recordationis domini Caroli attoni nostri, siue domini Pipini aui nostri, vel & Caroli imperatoris genitoris nostri consuetudo erat faciendi. Hac autem ut ab omnibus Dei ecclesia fidelibus, & nostris firmum esse credatur, firmissime per futuras generationes, & sæcula futura custodiatur, papa manus signaculo, & venerabilium episcoporum, atque abatum, vel etiam optimatum nostrorum sub iureiurando promissionibus, & subscriptionibus pactum nostre confirmationis roboramus, & per legatum sancta ecclesia Theodorum nomine domino Paschali papa direximus. Ex his apparet, Pipinum, & Carolum partim concessisse, partim concessa Ecclesia confirmasse Romam cum Ducatu Romano, qui circumiecta Etruriæ, & Latij oppida contineret; Rauennam cum Exarchatu; Pentapolim, quæ post Marchia Anconitana est dicta; Ducatum Tuscanum, siue partem Tusciæ Longobardorum, quæ ita dicebatur, quia & altera Tuscia erat Ecclesia, cuius caput erat Perugia; insulas, Corsicam, Sardiniam, & Siciliam; Campaniæ partem, cuius caput erat Capua à Duce Beneuentano possessa; patrimonia ad se pertinentia Beneuentanum, Salernitanum, Calabria superioris, & inferioris, & Neapolitanum; itē censum, & pensionem, quæ quotannis in Palatium regis Longobardorum inferri solebant, siue de Tuscia Longobardorum, siue de Ducatu Spoletano; necnon Tuscanum, Spoletanumque Ducatum. Ludouicum vero omnia supra memorata confirmasse. eosdem etiam concessisse, ut Romani nouum pontificem pro iudicio suo crearent, modo sine tumultu, & largitione, & creatum consecrarent, modo pontifex se per legatos de sua consecratione commonefaceret, & pacem secum sanciret. quam rem nominatim admonuisse non fuit alienum, quia comitia pontificia ad Romanorum auaritiam, & ambitionem coercendam variis post fuerunt legibus astringenda. Nuncio in Italiam de diuisione regnorum à Ludouico facta perlato Bernardus rex à proceribus Francis inductus regni Fræ-

ciæ

818
 ciae Ludouico eripiendi consilium iniit, id ad se potius pertinere iamprim-
 dem persuasus, qui Pipino maiore Caroli filio esset natus, quam ad Lu-
 douicum ipsum, qui Pipino ætatis iure concederet. atque omnibus Ita-
 liae ciuitatibus in sua verba iurare iussis, saltus Alpium idoneis impositis
 præfidiis confirmauit. eius coniurationis affines ex Italia fuisse Anselmus
 Mediolanensis, & Volfoldus Cremonensis antistites arguuntur. Ludo-
 uicus, cum de Vosego Aquas reuertens trepido nuncio hæc à Bernardo
 comparari audisset, confestim magnum è Francia, atque Germania exer-
 citum euocauit, atque aduersus eum contendere properauit. Quod vbi
 Bernardus sensit, metu perterritus, maxime, quòd se à suis quotidie dese-
 ri cerneret, arma posuit, atque vltro Ludouico ad Cabillonem sedenti se
 tradidit. quem ceteri imitati sponte sua omnia, sicut acta erant, enun-
 ciarunt. Ludouicus coniuratione nudata, ac seditiosis omnibus in po-
 testatem adductis Aquas in hiberna se rettulit. Proximo anno Fortu-
 natus patriarcha veteris priuilegij sui confirmatione à Ludouico rece-
 pta, & reconciliata cum Venetis gratia, ecclesiam Gradensem repetiit, ac
 Ioannem abbatem, qui illam inuaserat, ad monasterium redire coegit.
 In Ducatu vero Beneuentano tumultus nouus exortus. Radelchis Comes
 Compfanus inita defectione Grimoaldum Principem Beneuentanum
 occidit, atque ei Siconem substituit. inde facti poenitentia ductus collo-
 cathena implicito ad monasterium S. Benedicti se contulit. Sico Nea-
 polim diuturna fatigatam obsidione recepit, atque inde Beneuentanum
 corpus S. Ianuarij martyris deportauit. Paucis post Pascha diebus Ludo-
 uicus iudicium de coniuratis exercuit, Cum iudices Bernardum, ac reli-
 quos coniurationis auctores rei capitalis damnassent, ipse Bernardum lu-
 minibus orbasse satis habuit. Episcopos conuentus decreto abdicatos
 in monasteria condidit. ceteri pro cuiusque merito aut exilio, aut sacra-
 tionis multati. Decessit inde Bernardus xv Kal. Maij, sepultus Medio-
 lani in æde S. Ambrosij. in qua nunc etiam cippus eius inuisitur cum
 hoc elogio. *Bernardus ciuilitate mirabilis, ceterisque pijs virtutibus incly-
 tus rex hic requiescit. regnavit annos 1111, Menses v. obiit xv Kal. Maij In-
 dictione .x1, filius Pia memoria Pipini.*

LUDOVICVS PIVS IMP. ET REX SOLVS.

Eo mortuo Ludouicus regnum per legatos administrans Brittoni-
 bus bellum intulit. quo perfecto Hirmingardè vxore v. Nonas Octo-
 bris amissa Aquas reuertens Heristallium venit. Ibi multorum princi-
 pum legati auditi: in primis autem Siconis Beneuenti Ducis, & Kiude-
 uiti Pannoniae inferioris. Sico donis oblatis necis Grimoaldi crimen à
 se auertebat, & Ducatum sibi confirmari petebat. Kiudeuitus res nouas
 moliens Cadolachum Ducem Foroiulieussem crudelitatis, atque info-

lentiae

819
 lentiae accusabat. Siconi pax data, Liudeuito bellum indictum est.
 Aquas inde progressus post Natalicia Domini conuentum episcoporum,
 ac principum habuit, in quo statum ecclesiarum, ac monasteriorum for-
 mauit, ac veteribus legibus nouas aliquot valde necessarias addidit. Qua
 cura perfunctus nouarum nuptiarum auidus inspectis plerisque nobiliū
 filiabus Iudithem Velfonis Comitis filiam duxit, virginem præter ceteras
 specie, ac pulchritudine insignem. Ex qua Carolum inde suscepit,
 qui Calui cognomen atque Imperij titulum tulit: Interim Cadolachus,
 qui Ludouici iussu exercitum aduersus Liudeuitum in Pannoniam
 duxerat, re parum prospere gesta recessit. ea re superbia Liudeuitus elat-
 us legatos compositionis causa ad Ludouicum misit, & se certis, quas
 ferebat, conditionibus, imperata facturum est pollicitus. quibus non ac-
 ceptis Ludouicus alias ei tulit, quas aspernatus Liudeuitus belli causa vi-
 cinas ciuitates ad arma sollicitauit. Cadolachus repente morbo absum-
 ptus Baldericum successorem accepit. is in Carantanorum regionem,
 quæ ad Liudeuitum defecerat, ingressus Liudeuiti exercitum occurrentem
 iuxta Drauum flumen adortus stragem ingentem dedit, & maiorem ali-
 quanto pauorem, ac tumultum fecit. Sequenti anno, qui ab ortu Chri-
 sti octingentesimus vicesimus fuit, Ludouicus conuentu Aquis acto in
 vnam Pannonici belli curam intentus constituit, vt tribus exercitibus tri-
 bus in partibus Pannonia peteretur, ac populata vastataque prouincia
 Liudeuitus ad pacem petendam adigeretur. itaque primo vere, simulatq.
 in agris pabuli copia fuit, exercitus tres in Saxonia, Franconia, Aleman-
 ia, Baioaria, atque Italia conscripti præsto fuerunt, atque vnus ex Italia per
 Noricas Alpes, alter per Carantanos, tertius per Baioariam, & Pannoniam
 superiorem iniuit. ac duo quidem dexter, ac sinister ægrius ingressi fines
 sunt, ille, quòd in Alpibus traiciendis ab firma hostium manu repulsus
 est, hic longitudine itineris, & Drauo, quod traiciendum erat, flumine
 impeditus. Medius autem, qui per Carantanos transiit, quanuis tri-
 bus in locis auersus, tamen ter hoste fuso, Drauoque transmissio celerius
 ad loca destinata peruenit. Liudeuitus occurrere æquo campo non au-
 sus nusquam se ostendit. verum castello, quod in arduo monte muniue-
 rat, se, suosque continuit. neque de accipiendis, aut ferendis conditioni-
 bus verbum vllum fecit. Exercitus in vnum coacti totam ferme regio-
 nem ferro, ignique pessunderunt, & nullo insigni detrimento accepto
 domum repetiuerunt. is vero, qui per Pannoniam superiorem iter fece-
 rat, in traiectu Draui ex locorum, & aquarum insalubritate graui soluti
 vètris morbo tètatus, ac magna ex parte cōsumptus est. Eis profectis Car-
 niolenses, qui circa Dauum fluuium habitabant, & Foroiulienfibus fini-
 timi erant, Balderico se dederunt. quos imitati Carantani in fidem re-
 dierunt. In Italico mari octo naues negotiatorum de Sardinia ad Ita-

liam

821 liam reuertentium à piratis captæ, atque demersæ sunt. Et Sarraceni in Siciliam delati Panormum ceperunt. Ludouico inde Aquis hiemate Leo Imperator per dies Natalicios à Michael Balbo occisus est. Imperium ipse sibi Michael vindicauit. Hic Nicephoro patriarchæ sanctarum imaginum restitutionem postulanti rescripsit, se neque vllum de fide decretum conuellere, nec quæ recepta iam vsu essent, reuocare velle. per se suo cuique iudicio de religione vti licere. neque tamen in hac sententia perstitit. nam, quam diu in Imperio fuit, bellum cum christianis crudelissimum, ne dum cum catholicis gessit. si quidem monachos alios supplicis, alios carcere, alios exilio afflictauit; Methodium, qui post ad patriarchatum euectus est, in insulam relegatum custodiae tradidit; Euthymium Sardinum episcopum flagris caesum necauit, vno illo crimine, quod cultum Sanctis imaginibus adhiberent. quantò vero acius Christianos oppressit, tanto plus Iudæos tributorum, ac vectigalium immunitatibus alleuauit. quin etiam, cum Copronymum tanquam præclarum sanctitatis exemplum sibi imitandum suscepisset, ad extremum impietatis euasit. Itaque modò sabbati ieiunium præcipere, modò linguam aduersus prophetas acuere, aliàs futuram resurrectionem negare, & bona, quæ nobis ex ea promittuntur, illudere, aliàs diabolum nullum esse contendere, quod de eo scriptum apud Moysen nihil esset. Idem fornicationes amplexus sacramenta per Deum concepta probauit, & Iudam inter eos qui salui sint, rettulit. quin & pascha perperam, & præter tempus à nobis celebrari dixit, & omnino nostram sacrarum rerum institutionem repudiavit. litteras adeo auersatus est, vt ne pueros quidem iis permiserit erudiri, ne quis ex iis aut stultitiam suam arguere, aut oculorum, & linguæ velocitate sibi laudem in legendo posset præripere. Ludouicus conuentu mense Maio Nouiomagi habito regnorum partitionem inter filios factam ipsorum procerum sacramento firmavit. & legatos pontificis, Petrum Centumcellensem episcopum, & Leonem Nomenclatorem audiuit. & duces, exercitusque ad annuam expeditionem Pannonicam destinavit. per autumnum inde in Vogesi saltu venatione se oblectauit. Ibi de Leone Imperatore occiso, & Michael substituto nuncius est acceptus. Vrsus episcopus Oliuolensis, seu Venetiarum creatus basilicam S. Petri in Oliuola sedem ecclesiæ inchoauit. Fortunatus patriarcha Gradenfis apud Ludouicum accusatus, quod Liudeuitum ad perseverandum in pertinacia hortaretur, atque adesse ad aulam eo nomine iussus Iaderam urbem Dalmatiæ aufugit. ac naui conscensa Constantinopolim ope Ioannis illius prouinciæ præfecti contendit. Octobri mense, cum conuentus apud Theodonis villam ageretur, Lotharius Ludouici filius Hirmingardem Hugonis Comitis filiam duxit. eæ nuptiæ cum aliorum, tum in primis legatorum pontificiorum Theodori primicerij, & Flori præsen-

tia

822 tia honestate. affuere quoque. Duces, qui populata Pannonia, pugnandi nulla facultate ab hoste data, reuersi erant. in tanta gratularione Ludouicus iis, qui cum Bernardo coniurauerant, ad se productis, non solum vitæ, sed etiam bonorum, quæ redacta in publicum fuerant, gratiam fecit. atque inde Aquas hibernatum se rettulit. Ibi sedens. vi Idus Februarias Adeodato episcopo Mutinensi confirmavit omnia prædia, atque omnia iura, quæ superiores reges Ecclesiæ Mutinensi indulserant, Cunipertus, Luitprandus, Hildebrandus, Rachis, Desiderius, & genitor suus Carolus, sanciens, *ne quis iudex publicus aut Comes, aut gastaldus super his litem mouere possit. Et ut in demortui episcopi locum, si quis illo honore dignus in clero reperiretur, ipsi suis suffragiis deligere episcopum possent.* Vinigis Dux Spoletanus iam ætate confectus rebus se abdicans humanis monachum induit. neque ita multo post morbo oppressus nulla virili stirpe relicta migravit è vita. In eius locum Suppo Brixie Comes Dux factus. Liudeuitus ad Franci exercitus incursionem in Pannoniam factam, Sciscia oppido relicto, ad Sorabos in Dalmatiam se recepit. & Duce vno eorum, à quibus exceptus fuerat, interfecto oppidum eius in ditionem adduxit. & missis ad exercitum Ludouici legatis, se in conspectum eius venire velle ostendit. Ludouicus mense Augusto conuentum Attinaaci habuit. in quo omnia, quæ à patre suo, aut à se per iram aduersus insidiatores capituli sui acta erant, emendare seueritatem auersatus contendit. ac Lotharium filium regem Italiae destinatum in Italiam ad coronam accipiendam, & iura reddenda populis misit, quæ post Bernardi damnationem præsentia regis caruerat. eiq. cum ceterorum, tum in primis Romanæ Ecclesiæ salutem, ac dignitatem commendauit. atque autumnali venatione peracta trans Rhenum Francfordiam in hiberna concessit. Ibi in conuentu populorum suorum legationes auditæ.

IDEM LVDOVICVS IMP. CVM LOTHARIO F.

REGE, ET IMPER.

823 LOTHARIVS iussu patris in Italiam proficiscens frequenti occursum populorum excipitur, ac rite ab archiepiscopo rex Modetiæ coronatur. Inde ad ius dicendum conuersus breui moderatione, ac iustitia sua effecit, vt merito esset omnibus acceptissimus. Itaque proximo anno, cum à patre nondum absoluta iurisdictione reuocaretur, Paschalis pontifex eum Romam acciuit, ac benigne acceptum die ipso Paschatis magna cæremonia regem, & Imperatorem, imposita de more corona, inunxit. quo facto ille statim Papiam, atque inde mense Iunio ad patrem se recepit, alterum Francfordiæ conuentum agentem. Ibi cum inchoatam iurisdictionem se non absoluisse diceret, Ludouicus primo quoque tempore legatos ad eam absoluendam Adelardum Palatij, & Muringum

Z

Brixia

Brixiae Comites misit, & Drogonem fratrem suum Ecclesiae Metensi archiepiscopum suffragiis cleri praefecit. Dimisso conuentu nuncius est allatus, Liudeuitum in Dalmatia dolo esse necatum; Romae vero Theodorum primicerium, & Leonem Nomenclatorem illius generum, quia Lotharij partibus studerent, in Patriarchio Lateranensi primum oculis, deinde vita esse orbatos. idq. facinus dici, aut iussu, aut consilio pontificis esse patratum. Itaque ad eam rem explorandam Ludouicus legatos subito destinauit. verum, eis non dum profectis, legati à Paschali aduenere, Ioannes episcopus Syluae Candidae, & Benedictus archidiaconus rogantes imperatorem, vt talem, quae ferebatur, auerteret à Paschali suspicionem. quibus cum idoneo responso dimissis legatos suos ad rem cognoscendam extemplo discedere imperauit. Interim Paschalis aegre passus, se eiusmodi crimine innoxium onerari, episcopos vicinos acciuit, atque eis praesentibus se solemniter cocepto, Leonis more, sacramento purgavit, atque eos, qui interfecti fuerant, velut maiestatis reos iure caesos esse pronunciauit, Legatosque rursus ad Ludouicum, qui omnium rerum actarum rationem ederent, misit. Itaque venientes Ludouici legati veritatem non solum eruere, sed ne inuestigare quidem satis potuerunt.

Eodem anno prodigia multa nunciata aegras hominum mentes magnopere perculerunt. in primis in oppido lacus Comensis, Grabadona imago Sanctae Virginis puerum IESUM gremio continens, ac Magos munera offerentes excipiens in abside aedis S. Io. Baptistae depicta, sed nimiam vetustate obsolescens tanta claritate per duorum dierum spatium fulsit, vt splendorem nouae picturae omnium aspectantium iudicio superaret, Magorum tamen imaginibus in pristina obscuritate manentibus. Multis etiam in locis saeva cum grandine ingentis ponderis lapides deciderunt. aedificiaque de caelo tacta, atque homines, & pecora fulminum ictu passim exanimata sunt. Haec grauissimam, quae insequuta est, pestilentiam portendere iudicata. Hiems aspera, & solito longior non solum pecudes, sed etiam homines multos frigore absumpsit. Postero anno legati pontificis Romam regressi eundem grauiter affectum inuenerunt. eo vero paucos intra dies pridie Idus Maij morte extincto Romani de more conuocati duos diuisis inter se voluntatibus sublegerunt. quorum alter Eugenius archipresbyter S. Sabinae, praeualente nobilitate, in seditione consecrationem accepit. Cuius rei nuncio ab ipso accepto Ludouicus conuentum per Iulium mensem Compendij habuit, atque eo perfecto Lotharium regem in Italiam remisit, vt suo nomine cum nouo pontifice, populoque Ro. constitueret, quae in rem Ecclesiae, atque Italiae viderentur. atque ipse exercitum aduersus Brittones duxit. Lotharius post Idus Augusti profectus est. ipse Brittonico bello confecto xv Kalendas Decembris Rotomagum regressus legatos Michaelis Imperatoris, & For-

tunatum

tunatum patriarcham Gradensem audiuit. Legati litteras cum donis redentes se pacis componendae causa missos esse dixerunt, addentes de veneratione sanctarum imaginum, propter quam se Romam ire iussos esse significarunt. Fortunatus causam fugae suae excusare ingressus Romam ad eam probandam pontifici cum legatis dimissus haud ita multo post obiit. inde Aquas ad hiemandum perrexit. Eodem anno Petronax Ecclesiam Rauennatensem, & Maxentius Aquileiensem accepit. Postero Lotharius in Italia Supponi Spoletano Duci mortuo Adelardum, qui Comes Palatij erat, suffecit. quo intra quinque menses febris languore consumpto Mauringum Brixiae Comitem, qui pariter ius dicendo magnam laudem pepererat, subrogauit. qui nuncio collati honoris accepto decubuit, & post paucos dies vitam finiuit. Romam demum progressus, atq. ab Eugenio benigne exceptus, patris voluntate nudata, res ciuitatis Romanae composuit, in primis qui fortunis suis euersi fuerant, in integrum restitutis legesque ex Eugenij auctoritate ad basilicam Vaticanam conscripsit. Ex quibus hanc inferere hoc loco placet ad comitia pontificum, & res ecclesiasticas pertinentem. *Volumus, vt ad electionem pontificis nemo audeat venire neque liber, neque seruus, qui aliquod impedimentum inferat, exceptis illis tantum Romanis, quibus antiqua fuit consuetudo concessa per constitutionem sanctorum patrum eligendi pontificem. Quod si quis contra nostram iussionem facere ausus fuerit, exilio afficiatur. Volumus, vt cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege velit viuere, vt ea, qua professus sit viuere velle, viuat. eique denunciatur, vt hoc unusquisque sciat tam Duces, quam Iudices, vel reliquus populus. Quod si in offensionem suam contra eandem legem fecerint, eidem legi, qua profitentur, ex constitutione pontificis, & nostra subiacebunt. De rebus ecclesiarum iniuste occupatis per occasionem quasi licentia accepta à pontifice, & de iis, qua nec dum reddita sunt, & tamen fuerunt à potestate pontificum occupata, volumus vt per legatos nostros restituantur. Placet nobis, vt cuncti iudices, siue ij, qui cunctis praesse debent, per quos iudiciaria potestas in hac vrbe Roma exercetur, aut in ceteris prouincijs exerceri debet, in praesentiam nostram veniant. Volumus numerum, & nomina eorum scire, & singulos de munere sibi credito admonere. Nouissime admonemus, vt omnes homines, sicut Dei gratiam, & nostram habere desiderant, ita praesent in omnibus obedientiam, ac reuerentiam huic pontifici.* Illud etiam propter tumultus superiores adiectum videtur, vt ad vitanda comitiorum diffidia aut legati regis, aut rex ipse, si in vrbe adessent, consecrationi interessent. sic enim subsequenter annis est obseruatum, & Post remò noua etiam lege sancitum. Proditum est etiam memoriae, Lotharium pro foribus basilicae Vaticanae de feudis statuisse consilio sapientum Mediolani, Papiae, Cremonae, Mantuae, Veronae, Taruisij, Patauij, Vicetiae, Parmae, Lucae, Pisarum, Syponi, Marchionum, Ducum, &

motu

Z ij

Valua-

Valuafforum maiorum. Ludouicus Paschate Aquis celebrato Nouomagum venationis causa perrexit. deinde Aquas ad conuentum habendum repetiit. quo dimisso Vogesum venandi causa profectus Lothariū ex Italia regressum excepit. ac confecta venatione Aquas reuertit. Ibi Venerius, qui in locum Fortunati patriarchae Gradenfis erat suffectus, missis nunciis confirmationem priuilegij à Carolo ecclesiae Gradenfi concessi à Ludouico, & Lothario impetrauit. 826
Sequenti anno Ludouicus Aquis circa Idus Maij egressus ad Kalendas Iunias ad Ingelenheim venit. Eo in loco frequenti conuentu ex diuersis terrarum partibus legationes auditae. inter eas praecipua fuit pontificia, quam Leo Centumcellensis episcopus cum Theophylacto Nomenclatore obiuit. Inde trans Rhenū ad oppidum Salisburgum profectus legatos Neapolitanorū habuit obuios, transactaque autumnali venatione ad Kalendas Octobris secundo Moeno Fracfordiam nauigauit, & medio Octobri alterum ad Ingelenheim conuentum habuit. atque inde hibernorum causa Aquas petiuit. 827
Insequenti anno mense Augusto Eugenius pontifex mortuus. atque in eius locum Valentinus suffectus. qui in pontificatu vix mensem expleuit. Eo vita functo Gregorius presbyter S. Marci ab omnibus, sed inuitus, sublectus & Quartus vocatus. Verum, quoniam legatus regis aberat, non prius est consecratus, quam is in urbem rediens, cuiusmodi ea comitia fuissent, ex noua lege quaesuit. Ab eo palliū Venerio patriarchae concessum. Legati Michaelis Imperatoris Septembri mense Ludouicum Compendij conuenerunt, ac mandatis editis magna comitate dimissi sunt. Aquae inde à Ludouico repetitae. Ibi per mensem Februarium conuentus peractus. in quo Baldericus Dux Foroiuliensis, quod superioris Pannoniae fines ignauia sua vri à Bulgaris esset passus, Ducatus honore priuatus est, marchia ipsa duodecim Comitibus iterum distributa. qua in re Lotharius insignem se accepisse à patre iniuriam est arbitratus. Halitgarius Cameracensis episcopus, & Ansfridus abbas Nonantulanus Constantinopolim cum legatione missi honorifice à Michaeli suscepti sunt. Ludouicus conuentu ad Ingelenheim habito. Quirino Primicerio, & Teophylacto Nomenclatore pontificiis legatis auditis in Theodonis villam perrexit, atque inde Lotharium cum magnis copiis ad Hispanicam marcham aduersus Sarracenos tuendam misit. Bonifacius Comes, cui Corsicae insulae tuendae cura erat mandata, assumpto fratre Berthario, atque aliis quibusdam e Tuscia sociis parua classe Corsicam, & Sardiniam perlustrauit, & nullo ibi praedone reperto. in Africam prouectus inter Vticam, & Carthaginem ingentem incolarum manum occurrentem variis praeliis concidit. ac maximum Afriis terrorem incussit. Michael Imperator Sarracenis ad Siciliam cursu incitato tendentibus auxiliis à Iustiano Duce Venetorum acceptis occurrit. Ludouicus ad festū
diem

diem S. Martini Aquas in hiberna regressus diuersis conuentibus habendis res regno opportunas constituere institit. Eo anno corpus S. Marci Euangelistae Venetias Alexandria delatum, & magno honore à ciuitate tota exceptum. Sequenti Iustinianus Dux est mortuus, atque ei Ioānes frater suffectus. quo sedente basilica Ducali praetorio continens in honorem Euangelistae construi coepit corpus eius recepit. Ludouicus mense Augusto ad generalem Vormaciae conuentum processit. Ibi oblata annua dona recepta, & legationes Roma, & Beneuento aliisque longinquis è terris auditae. & Lotharius in Italiam dimissus. Eodem anno Michael Imperatore Kal. Octobris extincto Imperiū Theophilus filius eius excepit. qui superiores omnes Imperatores immanitate aduersus eos, qui sanctas tuebantur imagines, superauit. Nam Leo Isaurus, & Copronymus filius tantum, ne cultus eis adhiberetur, & Michael pater eius, ne vlli imagini nomen Sancti subscriberetur, edixerant. Theophilus autem omnino pingi eas noluit, & in templis pro sanctis pecudes, & aues reponi praecipit. & quos in earum veneratione perseuerare animaduertit, eos in carcere fame, ac siti confecit. Monachos vero urbium aditu prohibuit, monasteriis profanis hominibus ad incolendum concessit. praecipue autem monachi Abrahamitae monachorum, & imaginū tueri causam ingressi, quod S. Lucas Deiparae imaginem depinxisset, & Christus ipse effigiem suam sine manus opere expressam nobis in linteo reliquisset, post diros cruciatus morte affecti sunt. Quin etiam pictorum insectatio fuit sed ante omnes Sanctorum virorum Theophanis, Theodori, & Methodij, qui hoc nomine in exilium pulsi sunt, insignis constantia floruit. Haec aduersus catholicos per eos dies faede Theophilus, vir alioquin iustitia, & multis aliis naturae bonis memoratu dignissimus. Dū haec in Oriente tam impie, & impotenter administrantur, ne Occidentis quidem satis quietae res fuerunt. Annus enim, qui subsequutus est, octingentesimus tricesimus tumultum in Francia memorabilem attulit. Per dies quadragesimae cum Ludouicus loca mari vicina obiret, regni proceres aliquot foedere inter se inito coniurarunt. ac compositis rei agenda consiliis Pipinum regem adierunt, docentes, non solum caeteros, sed ipsum etiam à Ludouico patre contemni, vnum à cubiculo Berhardum prope in aula regia dominari non virtutis ope, sed turpibus reginae amoribus. infinitam illam gratiam, atque auctoritatem adeptum. Quod probrum quando pater blanditiis mediocribus, quasi quibusdam praestigiis, captus non modo non auerteret, sed neque etiam animaduertiret, optimi filij partes esse, quem vnum haec in primis attingant, primo quoque tempore obuiam ire, ac patrem tanta labe infamiae liberare. si hoc ipse perficeret, fore vt insignem non solum virtutis famam, sed etiam ingentem apud omnes gratiam sibi pareret. Quibus verbis iuue-
nis

nis temere incitatus se totum eorum consiliis tradidit. & contractis quibusdam copiis vna cum eis Verimbriam patrem, & nouercam cum amatore vlturus aduenit. Eo nuncio Ludouicus attonitus continuo Berhardo fuga sibi consulere, & Iudithem in monasterium securitatis causa se includere iussis, Compendium petiit. Re comperta coniurati consilio capto Iudithem e monasterio ad se educi iusserunt, ac variis minis exterritam docuerunt, nullam aliam saluti eius viam patere, quam vt ipsa monasticam vitam iniret, atque idem facere Ludouicum persuaderet. Cum se facturam vtrunque constantissime spondidisset, liberata ad Ludouicum processit, & summa cum fide promissa persoluit. Ludouicus, cum se quid sibi faciendum esset, deliberaturum dixisset, ipsi vt vitandi periculi causa se velaret, auctor fuit. Ita ad coniuratos reuersa iussu eorum monasterium S. Cunegundis iniuit. Ad harum rerum nuncium Lotharius excitus repente mense Maio ex Italia aduolauit, ac statim a coniuratis corruptus omnia, quae acta erant, vt iuste facta, laudauit. Ita aetas his difficultatibus acta. Ex consensu inde utriusq. partis succedente autumno conuentus Neomagum Francis, & Germanis proceribus est indictus. Cum omnes conuenissent, Ludouicus per diuersas causas, quos sibi maxime infestos putabat, e conuentu pellere astute instituit. Qua re animaduersa coniurati consilium alio secedendi ceperunt. Tum Ludouicus Lotharium arripuit, ac leniter castigatum produxit ad populum, placidaq. oratione furorem eorum in praesens compefcuit. Seditioe sedata coniurationis principes comprehensi. Cum constituto iudicio rei capitalis damnati omnes essent, tamen mitiore poena decreta laici tonderi, reliqui in monasteriis asseruari iussi. Inde Aquas in hiberna concessum. Eodem anno Obelerius, quem Ducatu, & patria deturbatum demonstrauius, Constantinopoli reuersus oppidum Vigliae in Istria Ducatus recuperandi animo occupauit. Quo cognito Ioannes Dux exercitum e Venetorum adduxit, atq. urbem oppugnare summa ope instituit. A Metamaucensibus, cum se ad Obelerium ciuem suum contulissent, desertus, retro castra mouit, ac Metamaucum ad ortus incendio deformauit. atq. obsidione Vigliae repetita Obelerium in potestatem adductum suspendio pridie Paschatis interemit. Maxentius patriarcha Aquileiensis Lotharij fauore suffultus episcopos Istriae Gradensi Ecclesiae subtrahere conatus ne Gregorij quidem Pontificis interdicto quieuit. Sequenti, Ludouicus Iudithem e monasterio reuocauit verum non prius vxoris loco habuit, quam ipsa legitime obiecta crimina expiauit. Id vero in die Purificationis effectum. Hoc modo compositis rebus, filij in sua quisque regna dimissi. Paschate Aquis acto, Ingelehim centum. Ibi omnibus iis, qui in custodias traditi fuerant, est ignotum. Conuentu inde in Theodonis villam translato Berhardus, & Pipinus, vt reus, & accusator,

citati.

citati. Berhardus, cum more Francico se singulari certamine oblatum crimen diluturum esse professus esset, non comparente accusatore semet sacramento purgavit. Pipinus inde conuentu iam dimisso aduenit. Quem Ludouicus molliter castigare volens se cum ad Natalicia vsq. detinuit, quae Aquis peregit. Is haud ita multo post inuitum teneri se diutius indignatus in iussu patris discessit. & cum Berhardo nefariorum consiliorum societatem coiuit. Itaq. Ludouicus ineunte vere ad motus quosdam Aquitaniae componendos profectus conuentu Aureliis habuit, atq. eò Pipinū, & Berhardum adesse iussos, illum Treuiros in liberam custodiam misit, hunc honore tradito spoliauit. Pipinus a factione e custodia emissus omnia libera concursatione peragrauit, quoad pater sub hiemem in Franciam ex Aquitania rediit. Postero anno Pipinus, & Ludouicus in eam opinionem a coniuratis adducti sunt, vt insidias sibi a patre parari arbitrarentur. Itaque copiis repente quas potuerunt, contractis bellum gerere decreuerunt. Qua re audita haud segniter Ludouicus Vormaciam armato & ipse exercitu occurrit, atq. ibi consultare, quid facto opus esset, instituit. Iam pridem hos tumultus Gregorius pontifex audiuerat, atq. imminetia Ecclesiae detrimenta uehementer pro egregia ipsius pietate doluerat. Itaque cum eos motus non languescere, vt spes fuerat, sed ingrauescere in dies videret, consilium cepit in Franciam proficiscendi, & num auctoritate sua filios patri reconciliare posset, experiundi. Quare viii Kal. Iulias, cum instructae vtrinque acies starent, aduenit. Eo conspecto arma ab vtraque parte e vestigio religionis reuerentia posita. Gregorius primum Ludouicum allocutus causam itineris sui exposuit, atque omnia, quae ad conciliandam cum filiis concordiam pertinebant, disseruit. Inde patre ad pacem faciendam adducto progressus ad filios eandem causam orauit, verum propter tumultum instantis, ac pacem aspernantis multitudinis nihil apud eos profecit. Interim tertio Kalendas Iulias Ludouicus filios monuit, cauerent, ne se potestati furentis, ac praecipitis vulgi permitterent. Cui filij clemens in speciem responsum reddiderunt, se contempta multitudine in auctoritate illius futuros, si ipse ad se venire, & coram de rebus communibus disserere, praesente pontifice, in animum induxisset. His verbis deceptus Ludouicus ad eos perrexit, sed statim perrexisse poenituit. Nam cum vxore a filiis comprehensus ipse in Francia, Iudith in oppido Dertthonis Italico diligenti custodia tradita est. Quibus rebus merito offensus Gregorius Romam re irrita se recepit. Pipinus inde in Aquitaniam, Ludouicus in Baioariam contendentes, Lothario, qui interim ex Italia aduenerat, summam totius peragenda tragodiae comiserunt. Lotharius secum patrem habens Sueffionem, inde Kal. Octobris Compendium venit. Ibi conuentu acto legatos a Theophilo Imperatore missos audiuit, & receptis donis cum responso dimisit. postremo ex auctoritate episcoporum piaculum

patri

834

patri imposuit, & indicta causa ante altare arma deponere, & imperio se abdicare coegit. & pulla ueste indutū Aquas hibernatum deduxit. Mediolanensis ecclesia eo anno Angilberto administranda concessa est. Magna inde rerum commutatio facta. Per hiemem regnorum proceres, qui coniurationis erant expertes. miserijs Ludouici permoti restituendi eius causa arma sumpserunt, precipue in Francia Eggebardus Comes, & Villemus Comes stabuli, quam plurimos è populo potuerunt in causam deduxerunt. E Germania uero Hugo abbas in Aquitaniam profectus Pipinum ad hoc ipsum incitare contendit. Berhardus & Varinus in Burgundia populum promissis erectum in uerba sua iurare iusserunt. Quibus rebus perceptis Lotharius ineunte uere Parisios uenit, atq. omnes suarum partium homines huc adesse præcepit. Verum Eggebardus Comes cum valido exercitu obuiam factus, Ludouicum ut liberaret, indixit, ni ultro faceret, per uim esse facturum, ac prælio se rem commissurum. Id prælium ne iniretur, nam accensi ytrinq. animi erant, Ludouicus sui, suorumq. periculo territus precibus, atq. auctoritate prohibuit. Pipinus ex Aquitania ueniens, cum ad amnem Sequanam peruenisset, & pontes intercisos, & lintres auersos reperisset, ultra progredi non potuit. Varinus, & Berhardus cum suis ad Matronam progressi aduersis tempestatibus retardati, & colligendis militibus occupati diebus aliquot substituerunt. Demum Quadragesima ineunte legatos ad Lotharium miserunt, ut Ludouicum dimitteret, aut bellum aduersus se grauissimum expectaret. Quibus Lotharius respondit, nemini omnium grauiores paternas ærumnas esse, quam sibi. earum uero culpam haud quaquam penes se residere, sed penes proceres, qui ipsum deseruissent, & penes episcopos, qui imperium abrogassent, atque habendum in custodia censuissent. Inde, ut omnes se rei communi consilio componendæ causa adirent, præcepit. Verum haud ita multo post mutato consilio patre in monasterio S. Dionysij relicto in Burgundiam abiit. His actis Ludouicus eorum consilio, qui secum remanserant, usus Augustalia recipere insignia statuit. itaq. per episcopos Ecclesiæ reconciliatus, & manibus eorum armis, quæ exuerat, cinctus, iterum se pro rege, & Imperatore gerere omnibus lætitia exultantibus cepit. Cum Carisiacum aduisset, media Quadragesima Pipinum, & alios ad se profectos recepit in gratiam, dimissoq. eo in aquitaniam progressus Aquas Iudithem ex Italia reuocauit. Tempore inde post Resurrectionem, & Penthecosten uenationibus, & piscationibus acto Lingonum oppidum adit, & Lotharium, qui non longe cum exercitu aberat, cum filio Ludouico hostili insequi animo cœpit. Lotharius, cum legatis missis, quæ petebat, impetrare à patre non potuisset, retro castra mouit. Hunc Ludouicus breuiore itinere ad Confluentem Ligeris consecutus supplicem ad se venire coegit, ac paterna auctoritate

acriter

835

acriter primum de rebus aduersus se actis increpuit, deinde misericordiam imploranti ignouit. postremo in uerba sua cum proceribus suis iurare coactum propere in Italiam decedere imperauit. ac saltus Alpium, ne posthac eas se inuito transiret, firmis impositis præsijs obseruari præcepit. Per idem tempus Sicone Beneuentano mortuo Sicardus filius excepit Principatum. Angilbertus antistes Mediolanensis uita functus, atq. in eius locum Angilbertus alter successus. Ludouicus recepto Imperio ad res constituendas conuersus conuentum Attiniaci habuit, in quo de rebus præcipue Ecclesiasticis sanxit. Inde Natalicijs diebus cum fratre suo Drogone archiepiscopo celebratis post Purificationem conuentum in Theodonis uilla habuit. ubi episcopos duos, à quibus damnatus fuerat, dignitate nudauit. reliqui in Italiam euaserunt. Initio inde Quadragesimæ conuentu Metis acto à septem se archiepiscopis reconciliari ecclesiæ iussit. Qua de re populi ingentes Deo gratias gaudio gestientes egerunt. Postremo secundum Pentheosten conuentus alius actus. ibi quemadmodum legati in prouincias missi ius dixissent, & latrocinia vindicassent, quæsiuit, & Pipinum, ac Ludouicum, acriter, tanquam bonorum oppressores increpuit, atq. inde Aquas se recepit. Interim Iudith infirma Ludouici ualitudine examinata, ac de se, filioq. suo Carolo, siquid Ludouico humanitus accideret, non sine causa sollicita, maritum hortata est, ut se alicui è filijs præcipue commendaret, cuius fido post mortem eius præsidio tuta esset, neminem ad id aptiorem esse Lothario. Quamobrem operam daret, ut sui ille clientelam sincera fide reconciliatus susciperet. Vxori iusta, atque opportuna roganti Ludouicus obsequutus Lotharium primo quoq. tempore ad se venire integram gratiæ suæ restitutionem pollicitus iussit. sed ille graui morbo impeditus non potuit. Per hoc tempus Sarraceni usq. adeo infestis incurfionibus Italiæ littora lacerarunt, ut etiam episcopi ire ad ea defendenda compulsi sint. Siquidem Claudius Taurinas episcopus scribit, se ineunte uere ad Sarracenos à littoribus summo uentos accurrisse, neq. magis calamo, quam gladio studuisse. Eius uero rei maximam culpam Lotharius tulit. Nam domum reuersus Italiam, cuius alacria aduersus patrem studia desiderauerat, impune ab ijs vri, diripiq. permittit, & pontificem patriæ, ut rebatur, causæ fautorem vexare, ecclesiasq. bonis spoliare, nullo prætenso iuris titulo, institit. Quare Gregorius, perinde ac par erat, commotus Ludouicum extemplo fecit certiozem. Ludouicus grauius hoc nuncio perturbatus aduersus Normanos, qui Frisiam inuaserant, proficiscens legatos statim Fulconem, & Adrealdum abbates ad Lotharium, atq. Gregorium destinauit. Fulconi mandatum, ut Lotharium admoneret, ne Ecclesiam Romanam, cuius dignitatem Pipinus auus, & Carolus pater sibi tuen-

A a dam,

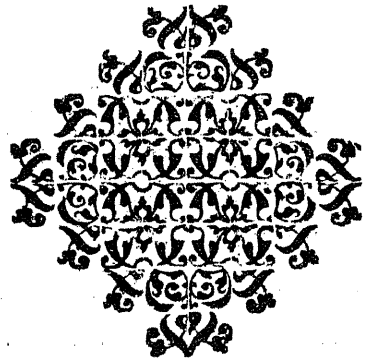
dam, atq. augendam ingenti nominis sui cum gloria inceperant, indigne à suis laniari, diripi, q. permitteret. ac memoria repeteret, se, cum illi regnum Italiae tradidisset, simul etiam tutelam Romanæ Ecclesiæ commississe. deniq. cogitaret, quo se sibi sacramento proxime deuinxisset. cuius obliuione, aut negligentia prouideret, ne diuinam in se iram accenderet. postremo daret operam, vt militares annonæ, & statua sibi parata essent mox in Italiam exemplo patris ad sancta apostolorum limina visitanda venturo. Adrebaldo vero negotium datum, vt Gregorium conueniret, atq. eum bono animo esse iuberet. nam quæ à filio aut patrata, aut permessa dicerentur, se inuito, & inscio esse commissæ. proinde se daturum operam, ne quid Ecclesia detrimenti acciperet. Adhæc Lotharius in ira persistens inclementer sane respondit, se quæ ecclesijs adempta dicerentur, alia redditurum, alia, quemadmodum restituerentur, rationem inire non posse. Gregorius autem ex Ludouici legatione tantum cepit voluptatis, vt grauissimi, quo premebatur, prope morbi oblitus legatos & ipse duos ad eum ad gratias agendas, & accusandum Lotharium miserit. Quod vbi Lotharius sensit, continuo eos Bononiæ per Leonem quendam ad id missum curauit coercendos, ne vltra progredierentur. verum mox omnium eiusmodi consiliorum, factorumq. pænituit. siquidem sæuissima initio Septembris oborta pestilentia omnes, quorum hæc consilijs egerat, optimates intra Idus Nouembres amisit. Eodem anno Gregorij decreto commemoratio Sanctorum martyrum, quæ IIII Idus Maij celebrabatur, in Kalendas Nouemb. translata est. Postero Ludouicus conuentu in Purificatione Aquis peracto cognitionem de rebus Ecclesiæ ablatiis exercuit. Hilduino abbate quærente quòd Pipinus prædia quædam S. Germani Parisiensis in Aquitania sita surripuisset, ex conuentus auctoritate illum increpuit, atq. de imminente Dei iudicio admonitum protinus ad satisfaciendum adduxit. Conuentu inde Lugdunum translato litem Lugdunensis, & Viennensis ecclesiæ, quæ episcopo vacabant, cognouit. atq. inde autumnali venatione peracta ad festum S. Martini Aquas se rettulit. Ibi Natalis dies Domini, & Resurrectio celebrata. Per eos dies stella crinita in signo Virginis cum maxima aspectantium admiratione effulsit. Quo viso Ludouicus exterritus, quòd triste sibi, vitæq. suæ aliquid portendere, iudicabat, id sacris precibus & pijs largitionibus expiauit. ac medio Septembri conuentu Carisiaci conuocato Carolum filium ex Iudithe susceptum ense cinxit, & regali corona ornatum Neustriæ parte donauit. Inde Aquas in hiberna recessum. ibi Pipinum regem Aquitaniæ morte sublatum luxit. Rebus Franciæ hunc statum habentibus Ludouicus nouis vxoris precibus fatigatus Lotharium filium iterum aduocauit. ac post Pascha, cum Vormaciæ conuentum haberet,

venientem

venientem ingenti comitate excepit. ac regnis inter filios, vt ante, diuisis Carolum puerum, quem post Pipini mortem regem Aquitaniæ fecit, & Iudithem matrem eius illi summopere commendauit. atq. vt concordiam, pacemq. inter se agerent, oratos, omnes in sua regna dimisit. Eodem anno Petrus Tradonicus Dux Venetorum Sclauos, & Narentanos ad eorum cohibenda latrocinia fœdere illigauit. Sequenti vero eisdem rupto fœdere prædantes adortus magna accepta clade domum recessit. Eo anno per mensem Maium sol obscuratus est. Ceterum quiescentibus ceteris Ludouicus iunior tumultum exciuit. Quippe forte sua non contentus arreptis armis omnia trans Rhenum occupare annisus est. verum occurrente cum exercitu patre, cum supplex veniam postulasset, ac se, quæ perperam egisset, emendaturum esse promitteret, inani incepto recessit. Eodem anno Sicardo adhuc Beneuenti Principatum administrante ossa S. Bartholemæi ex insula Liparitana Beneuentum delata sunt. Petronacem archiepiscopum Raennatem mortuum Georgius est subsequutus. Postero, qui fuit à Natali Christi octingentesimus quadragesimus, in Ducatu Beneuentano noua coorta seditio magnarum ei prouinciæ attulit calamitatum initium. Nam Sicardo Principe à suis per tumultum occiso Adelgisus quæstor eius ditionem inuasit. Capuani vero, quibus tunc Landulfus gastaldio præerat, cum Adelgisum propter impotentiam eius odio haberent, Siconolfum Sicardi filium, qui Tarenti exulabat, continuo acciuerunt, ac Principem esse iusserunt. Is magna Capuanorum, & Beneuentanorum, quibus Adelgisus inuisus erat, manu instructus Salernum urbem adiit, eamq. summa vi oppugnare instituit. Interim Ludouicus iterum à patre defecit. ac Baioaria egressus cum Saxonibus, ac Thuringis Alemaniam incurfauit. verum patre post Pascha ad eius comprimendos impetus accurrente, conspectum eius non tulit. ac fuga rursus in regnum suum sese rettulit. Hoc Ludouici humanorum operum vltimum fuit. Nam mox sole prodigiose obscurato tantam ex ea re animo tristitiam contraxit, vt in perniciosum morbum incidit. Quare animaduersa Vormacia, vbi conuentum instituerat, ad Insulam Moguntia proxiam se deuehi iussit, atq. ibi solemnibus omnibus præsentem fratrem Drogone archiepiscopo ritu christiano peractis. XII Kalendas Iulij obiit, vir ad ceteras virtutes, quibus excelluit, clementiæ, & pietatis laude insignis, quæ ei quoq. Pij cognomen apud posteros dedit insignior tamen futurus, nisi extrema ætas eius crebris, & fœdis filiorum fuisset deformata seditionibus. Eodem anno Theodosius Patricius Venetias profectus Petrum Ducem Venetorum protospatharium Imperatoris constituit, atq. auxilium eius contra Sarracenos Apuliam diuexantes postulauit. Missæ Tarentum naues,

Aa ij vbi

vbi Sabbas Sarracenorum princeps sedebat, acriter prælium cum Sarracenis commiserunt. verum multitudine hostium circumuentæ in potestatem cum militibus, qui superstites prælio fuerant, peruenierunt. Ea victoria Sarraceni elati Auferense oppidum in Dalmatia, & Anconitanum in Italia, capta diripuerunt, & naues Venetorum mercibus onustas nacti in potestatem cum vectoribus redegerunt.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Quintus:

LOTHARIUS REX, ET IMPERATOR.

TRISTIORA inde labentis in dies, decrescensq. apud Francos Imperij tempora subeunt. quibus quantum de Francorum dignitate, potentiaq. decessit, tantum Italicorum libertati, amplitudiniq. accreuit. Cuius rei causam primum attulit ipsa regnorum à Carolo instituta diuisio, deinde diuisionis gratia dira à filijs Ludouici armorum introducta contentio. De quibus quàm planissime poterimus, hoc libro scribere persequemur. Ludouici morte in Italiam nunciata Lotharius subito in Franciam se recepit, ac magno procerum consensu regnum Franciæ, Imperiumq. solus iniuit. & populorum rebus consulere summa cura instituit. Gratulantibus autem regis comitate simul, atq. iustitia ceteris, soli fratres eius Ludouicus, & Carolus intimis sensibus angebantur, cum iniqua patris diuisione maiorem hereditatis partem penes Lotharium esse perspicerent: ipsum regem Franciæ, atq. Italiæ suspici, ipsum Imperatorem titulo, atque auctoritate supra omnes amplissima, atque augustissima ad gloriam celebrari, se autem Aquitaniæ, & Baiuariæ finibus exiguis sane, atq. angustis inclusos nequaquam ambos posse cum illo vno aut opibus, aut amplitudine comparari. Itaq. communicatis doloribus simul etiam consilia amplificandi imperij conferunt. Et, quoniam nullum sibi subsidium relinqui, nisi in armis, vident, ab armis petere statuunt. atq. in eandem fortunæ societatem Pipinum quoq. Pipini fratris mortui filium vocant, Aquitaniæ regno, quod patris eius fuerat, ab Ludouico auo dudum exclusum. multosq. alios sibi ex media nobilitate Franciæ asciscunt, siue facti equitate, siue rerum nouarum cupiditate permotos. Nec minore studio ius suum, & patris iudicium tueri Lotharius parat. Itaq. copias, & auxilia vndiq. conquirat, atq. in Bur-

gun-

841 gundiam sese conferens eam belli sedem capit. Quare cum vniuersum Franciae nomen breui aut in hac, aut in illa parte consisteret, postero anno in Ascensione summo ad Fontanetum, Altissiodorensis agri vicum, praelio decertatur, ac tanta strage ex vtraq. parte pugnatur, vt non solum ad prolatandos, sed ne ad tuendos quidem proprios fines satis in Francis roboris relinquatur. Victoriae tamen decus penes Ludouicum, & Carolum mansit. Huic praelio Georgium archiepiscopum Rauennatem interfuisse apud quosdam inuenio, in Franciam cum ornato equitatu, vt Ludouici filiam suscipere e sacro fonte profectum. Lotharius e praelio elapsus Aquas in regiam se recepit. Hac re animaduersa Ludouicus, & Carolus exercitum celerrime reparant, atq. eum insequuti Aquas se oppugnare velle ostendunt. Ea re Lotharius territus relictis Aquis, quam maximis potest, itineribus cum vxore, & filijs Lugdunum, & Viennam contendit. atq. ibi reficiendo intentus exercitui substitit. Interim legatis vltro, citroq. comitantibus placuit vtriq. parti inducias constituere, ac de rerum compositione differere. Ita optimatibus vicinis ab vtraq. parte electis summa rei permessa. Hac regum dissensione comperta Sclau, & Sarraceni Africani accensi in sinum Adriaticum processerunt. Sclau Venetorum oppidum Caprulense depopulati, Sarraceni a Venetis praelio victi Ragusium in Dalmatiam petierunt, atq. eam urbem obsidere inceperunt. Eodem anno in Campania Adelgifus, & Siconolfus mutuis eo vsq. odijs proruperunt, vt Sarracenos, qui praedonum adhuc tantum more littora Italiae incurfarant, acciuerint. Adelgifus enim domesticis opibus se sustinere bellum posse diffusus per Pandonem, qui Barrio praerat, Sarracenos Africae euocauit, Siconolfus vero Hispaniae Sarraceni Ragusio a Pandone acciti cum essent circa Barrium, & oram Italiae maritimam collocati, intempesta nocte Barrium ex improviso adorti oppidum occuparunt, atq. ipsum Pandonem interemerunt. Quos Adelgifus muneribus, atq. officijs cultos ad sui auxilium inuitauit. atq. eorum ope Capuam, & Siconolfi regionem omnem vastauit. Siconolfus vero Hispaniensium auxilio vsus omnes praeter Sypontum in circuitu vrbes ab Adelgifi amicitia reuocauit, & Salernum recepit. Sarraceni inde per triginta ferme annos Barrium tenuerunt, atq. inde egressi non solum omnem Apuliam, & Calabriam, quae Graeco Imperatori, sed etiam Campaniam ipsam, quae Principi Beneuentano parebat, infestam habuerunt, ac multa eorum sibi oppida subiecerunt. Ceterum in Graecia mortuo per Ianuarium sequentem Imperatore Theophilo Michael Porphyrogenitus filius eius vna cum Theodora matre excepit Imperium. Theodora confirmato Imperio nihil prius habuit, quam de haeresi eorum, qui sacras persequerentur imagines, constituere, quae ab Imperio Leonis Armenij vsq. ad mortem

Theo-

Theophili orientale Imperium peruasisset. ad eam vero extirpandam socium se Michaelis pueri tutor Theoctistus pollicebatur, Manuele altero tutore tergiuersante, nec satis animi sui consilium explicante. Cum autem nemo verba de hac re facere senatu, & Ianne patriarcha aduersante auderet, diuina oblata occasio omnem plane haesitationem exemit. Manuelem saeuo, ac periculoso morbo oppressum, atq. a medicis deploratum monachus quidam adiit, atq. eum e morbo emersum, & longius etiam vitae spatium producturum, si auctoritati suae obtemperare vellet, ostendit. Facturum se enixe omnia, quae ille statuisset, Michaelie dicente, Vna salutis tuae, inquit, est via, si sanctas imagines templis restituendas curaris. Re promissa repente admirantibus omnibus e morbo recreatus Theodora conuenit, ac sermonem de reponendis imaginibus intulit. Theodora vero aliquid contra senatus, & patriarchae voluntatem immutare de religione verente, Nisi tu mihi assenseris, inquit, scito, te, filiumq. tuum breui Imperium, vitamq. amissurum. Qua voce percussa itatim se in eius auctoritate futuram dixit. Ceterum conuocato apud Theoctistum concilio, ac causa imaginum ab vtraq. parte sanctorum patrum testimonijs in medium prolatis in disceptationem adducta, catholici victoriam rettulerunt. Itaq. in eorum sententiam decretum est factum, vt pristinus imaginum ornatus templis restitueretur, & Ianne patriarcha abdicare coacto Methodius, vir sanctus, est subrogatus. Interim in Francia sequestres pacis collatis capitibus rem in hunc modum composuerunt, vt noua regnorum partitione facta, fratres sua quisq. forte contentus pacem agitent. Ex communi autem consilio Carolo omnia a mari Britannico vsque ad Mosam concessa sunt. Ludouico, quaecunque in Germania ultra Rhenum continerentur; Lothario Belgica, quae Austrasia dicebatur, cum Burgundia, Prouincia, Italia, Roma, & Romani Imperij titulo, Pipino vero Aquitania. Ita ad rem conficiendam locus, ac dies regibus ipsis est constitutus. In Italia vero Siconolfus oppidum Beneuenti sed frustra, oppugnauit. Cum autem pecunia, vnde promissa Sarracenis stipendia penderet, non suppeteret, Cassinas monasterium adiit, ac thesaurum, quo a Carolo, Pipino, & Ludouico regibus donatum fuerat, mutui nomine sumpsit. ea vero pretiosa suppellex magnifici templi, atq. sacrorum altarium fuit. Postero anno reges fratres in vnum locum conuenerunt. (eum insulam Sequanae vocat Ado, Virdunum vero urbem Sigebertus,) ac datis, acceptisq. inuicem sacramentis, se, quae per sequestres vtrinq. constituta essent, rata in perpetuum habituros, pacem inter se inierunt. ac Carolus titulum regis Franciae sibi asciuit; Ludouicus Germaniae, qui primum ab eo est vsurpatus; Lotharius Franciae, & Italiae; Pipinus Aquitaniae. atq. his actis Lotharius Metas in Austrasiam, reliqui in sua quisq. regna reuersi sunt.

Lotharius,

844

Lotharius, cum nouo regno Aufrasiae, quae pars erat Franciae, constituendo se tradidisset, atq. eam pro Aufrasia Lotharingiam à suo nomine appellasset, ne Italia sine rege esset, Ludouicum filium natu maximum nouo ineunte anno regem Italiae declarauit, atq. Imperij sibi consortem, patrem, auumq. imitatus, adiunxit. Opportune autem consilio eius mors Gregorij pontificis accidit, quem, quia uiuentem offenderat, parum æquum postulato suo se præbiturum putabat. Mortuus est autem VIII Kalendas Februarias. atq. ei IIII Idus Sergius secundus à clero, & optimatibus est suffectus. Id uero ubi Sergij litteris accepit Lotharius, continuo Ludouicum cum ornatissimo in Italiam exercitu iussit contendere, ac regia, atq. imperatoria insignia à nouo pontifice postulare. atq. ei Drogonem Metensem archiepiscopum patrum suum comitem itineris, & iuuenilis moderatorem ætatis adiunxit. Ludouicus ineunte uere iter ingressus, cum in Italiam descendisset, quanquam mitis ingenij iuuenis, insolentia tamen ætatis elatus Lombardiam liberiore, quam par erat, agmine peragrauit, Drogonem ipso non solum non prohibente, sed prope etiam approbante. Bononiam uero ubi aduenit, cum male ab oppidanis acciperetur, ira percitus exercitum urbi admouit, atq. imparatam ciuitatem adortus urbem leui negotio expugnauit, ac muris ad uictoriae monumentum, pœnamq. defectionis nudauit. tantas porro in agro strages edidit, ut finitimi populi hostili, atq. inuitata Francorum feritate perterrefacti proprias sedes desererent, atq. abdita latibula incolumitatis causa conquirerent. Neq. uero tantam sacro in antistite inultam negligentiam Deus longius fuit. Namq. exercitu pari ueteriorum locorum cum vastitate ad Pontem Capellæ progresso repente ex læta serenitate nimbus obscurissimus ortus horrenda procellarum, fulminumq. vi secum adducta multos ex ipsius Drogonis comitibus perculit. Quo prodigio & si Franci haud leuiter commoti animis sunt, nequaquam tamen insita ferocitate deposita, superbo ire ad urbem agmine perrexerunt. Sergius, ubi alienum Ludouici armati aduentum, ac res in itinere per impotentiam animi gestas accepit, haud mediocriter miratus extimuit. & tamen consuetudo illum honore excipere statuit. Appetebat dies post Pentecosten octaua. Ea igitur die regio aduentanti ad urbem adolescenti tria obuiam agmina misit, atq. ipse summis basilicæ Vaticanæ in gradibus de more, sacro ipso clero undiq. circumfuso, assedit. primum uniuersi iudices cum vexillis ad nouem ferme millia passuum occurrerunt. deinde omnes militiae scholæ decoras laudes canentes cum patronis ad primum lapidem, postremo augustæ cum signis cruces ad portam urbis præsto fuere. Ille uero, postquam sacratas cruces aspexit, protinus ex equo descendit, ac populo, iudicibus, & scholis præcedere iussis, ad basilicam Vaticanam pe-

destris

destris exemplum proauis sui Caroli imitatus accessit. & per gradus ad pontificem progressus osculum sancto pedi infixit. ac dextera eius apprehensa ad postes ædis argenteos prodijt. Tum pontifex sui memor omnes templi præcludi ianuas iussit, atq. illum intuens, Ludouice, inquit, si pacis, ac salutis Ecclesiæ causa uenisti, iussu meo hæc tibi portæ patebunt, sin minus, nunquam per me tibi aperientur. Cum autem Ludouicus se puro, ac sincero erga Ecclesiam animo, patris, proauisq. exemplo, uenisse respondisset, tum patefactis ad natum pontificis ostijs ædem ingressus ad Confessionem accessit, uniuerso clero, *Benedictum esse, qui ueniret in nomine Domini*, concinente. atque inde gratijs Deo suppliciter actis, & lustrato salutari carmine per pontificem populo ad sua uterq. hospitia se recepit. Interim Franci, qui in castris extra urbem uetere de more remanserant, eadem impotentia uis suburbana ædificia omnia lacerarunt, atq. fruges, segetesq. omnes more hostium corruperunt. Itaq. eos urbem inire, atq. augusta Dei templa inuisere cupientes pontifex obseratis, munitisq. portis inhibuit.

LOTHARIVS CVM LVDOVICO
F. I. M. P. E. T. E. X.

Ostulato inde colloquio Ludouicus nomine Lotharij patris à pontifice petijt, ut se exemplo iam semel, atq. iterum usurpato regijs, atq. Imperatorijs insignibus decoraret. Cui pontifex benigne, se obsecuturum, respondit. itaq. sequente dominica episcopis, abbatibus, & proceribus Francis, qui cum eo urbem inierant, in eadem basilica conuocatis rem diuinam facere ingressus ipsum oleo sancto perunxit, & regali, atq. Imperiali corona decoratum regem Italiae, atq. Imperatorem, populo lætis Augustum sæpe uocibus acclamante, pronunciauit. atq. inde sacra peregit. Proditum memoriae est, hanc rem tanta ex omnibus Italiae partibus principum, populorumq. frequentia celebratam, ut præ multitudine hominum maturæ segetes maximum in agris detrimentum acceperint. Inter ceteros Siconolfus, qui se Principem Beneuentanum ferebat, cum magno exercitu uenit, ac benigne à rege, ac pontifice acceptus, facile quæcunq. petijt, impetrauit. Ludouicum à Sergio non regem solum, ut scribit Anastasius, sed etiam Imperatorem inunctum præter Adonem scriptorem horum temporum æqualem, & Leonem Ostiensem, uetera etiam Lotharij diplomata fidem faciunt, in quibus anni Imperij eius cum annis Imperij filij ita iunguntur, ut facile appareat, Ludouici Imperium in Italia hoc anno habuisse initium. His actis Ludouicus Papiam sese rettulit, ac iura populis reddere, & ecclesijs priuilegia indulgere regio more instituit. Eodem anno Angilbertus Mediolanensis archiepiscopus ab

Bb Ecclesia

845 Ecclesia Romana parum comperta de causa desciuit. tantumq. exemplo in posterum valuit, vt non nisi post ducentos annos Ecclesia Mediolanensis ad Romanæ obedientiam, auctoritatemq. redierit. Sequens nulla re memorabili siue à Ludouico in Italia, siue à Lothario in Lotharingia gesta fuit insignis. Legi diploma Lotharij hoc anno datum Carisiaco IIII *Idus Ianuarias anno*, vt subscriptum est, *Lotharij Augusti in Italia XXII, in Francia secundo, et Ludouici Imperatoris primo.* item alterum VII *Idus Septembris datum Gandulfo villa, Palatio regio, anno Imperij Lotharij in Italia XXII, in Francia secundo.* Oblectatus est enim sede Transalpina posthac Lotharius ita, vt, dum vixit, Italiam non attigerit. ac Ludouico summam rerum Italicarum permiserit.

846 Postero anno Andreas Aquileiensi Ecclesie est præfectus. Sergius litem, quæ inter Aquileiensem, & Gradensem ecclesiam propter Istriæ ecclesias orta erat, sedare cupiens litteras ad patriarchas Venerium Gradensem, & Andream Aquileiensem scripsit, eosq. nihil vltra contendere, sed concilio adesse, quod ipse præfente Imperatore habiturus erat, edixit. Eodem anno insigne Romana Ecclesia accepit detrimentum. Quippe Sarraceni prædæ libidine stimulati ex Africa classem Romanis littoribus intulerunt, & procursum ad urbem facto opimas apostolorum Petri, & Pauli suburbanas basilicas, nemine vim propulsante, diripuerunt. ac, pretiosis omnibus earum ornamentis ablatis, ipsas etiam basilicæ Vaticanæ valuas argenteas absportarunt. Appia inde via digressi Fundos petiere, oppidoq. succenso, & ciuibus aut morte, aut seruitute multatis prope Caietam confedere. Ea re audita Ludouicus Vidonem Ducem Spoletanum cum exercitu auxilio accurrere iussit, sed Spoletanis conferto prælio in fugam compulsis minus opinione profecit. Erat autem Ludouicus in Lombardia iure dicundo populis occupatus.

847 Quod apparet ex diplomate sequenti anno VIII Kal. Martias Mantuæ dato. cui ita subscriptum est. *Anno Imperij Lotharij XXIII, Ludouici Augusti in Italia III. Mantua, Palatio regio.* Eo anno Methodio patriarcha Constantinopolis mortuo Ignatius, Michaelis Balbi quondam Imperatoris filius, ad eam dignitatem euehitur. cuius causa maximæ inde inter duas Ecclesias Romanam, & Constantinopolitanam exarsere contentiones. Pridie Idus Aprilis Sergius pontifex moritur. Ea re Romani perculsi, quod Sarraceni adhuc in Italia prædabantur, nondum iustis Sergio persolutis de successore, qui tantis malis consilio, atq. auctoritate occurreret, consultare cæperunt. Et, quoniam res nullam eximere horam patiebatur, eodem die in ædem Quattuor Coronatorum conuenientes presbyterum eius Ecclesiæ Cardinalem, nomine Leonem spectatæ sanctitatis, ac prudentiæ virum vno animorum consensu pontificem delegerunt, atq. inuitum tantam suscipere prouinciam coegerunt.

ac su-

ac subito nouo direptionis imminente periculo sine permissu principis consecrarunt. Is Leo quartus vocatus. Sarraceni, cum armis ad egregia Campaniæ monasteria circumlatis in primis opulentissimum omnium Cassinas ante profectioem expilare statuisserunt, ad flumen proximum sub noctem accesserunt. postridie vero tranare cupientes, effuso repente per noctem imbre late adeo restagnasse omnia reppererunt, vt quod pridie pedibus vadabatur, mox trajici, non nisi maximis præparatis lintribus, posset. Ita ceterioribus cellis incensis frementes, quod tantæ iacturam prædæ fecissent, ad mare profecti naues conscendere, verum sæua coorta tempestate iactati optatum tenere cursum nequiuerunt, sed pleriq. fœdis factis naufragijs periire, sanctis ipsis apostolis iniquam templorum suorum direptionem præfenti suo numine punientibus. Per eosdem dies Deus dedit ad Ecclesiam Rauennatensem peruenit. Et eodem anno Indictione x vehementi adeo motu terra concussa est, vt sæuiorem Romani non meminissent. Æternia pene tota procubuit, & magna pars populi cum ipso episcopo infans ædificiorum ruinis obruta est. Ceterum Leo pontificatus sui principio magnam sanctitatis, ac prudentiæ suæ declarandæ materiam nactus est. Romæ iuxta ædem S. Lucie basiliscus, dirum serpentis genus, est ortus, qui venenato spiritu suo omnibus, qui ad cauernam eius accedebant, repentinum afferebat interitum. Itaq. trepidantibus ad tantum periculum vniuersis pontifex solemni ieiunio, ac precatione perfectis in die Assumptionis è Patriarchio exijt, & cum hymnis, ac canticis sancta præcedente imagine ad basilicam S. Adriani martyris pedibus cum clero processit. Inde ad basilicam S. Virginis ad Præsepe perrexit, & cum ad specum, vbi cubare serpens dicebatur, appropinquasset, caterua fidelium, qua stipabatur, subsistere iussa interrito animo ad os specus, vnde pestifer erumpebat afflatus, accessit, atq. oculis, palmisq. in cælum intentis, Deum omnipotentem, vt tetra illa peste populum liberaret, orauit. Quo facto repente fœdum virus illud serpentis euauit. Quinetiam conflatum temere in Saxorum vico incendium cum vi venti flantis auctum longius serperet, atq. omni humana ope frustra aduersante Longobardorum vico comprehenso ipsi etiam Vaticanæ basilicæ immineret, idem propere accurrit, & precatione, ac signo crucis adhibito subito furentium omnem vim flammarum compescuit. Postero vero anno, profectis ex Italia Sarracenis, ad basilicas sanctorum Petri, & Pauli nouis ornamentis honestandas conuersus, cum multis præstantissimis Vaticanam donarijs cumulauit, tum Crucem in primis Caroli Magni nobilem, quæ Paschali sedente per noctem furto surrepta fuerat, ex purissimo auro, gemmisq. pretiosis refectam non minimum decus basilicæ Lateranensi restituit. & Victori patriarchæ Gradenfi creato pallium tribuit. Proximo, Ludouicus pa-

Bb ij trem,

849

trem, proauumq. imitatus, Ecclesiam Patavinam sub patrocinium suum recepit. Extat diploma, cuius partem ascribere consuetudinis illustrandae gratia placet. *Deprecatus est clementiam nostram Rorius episcopus ut suam sedem sub nostram defensionem susciperemus. cui obsequuti hoc nostra immunitatis praeceptum fieri iussimus. quo cauemus, ne quis Comes, gastaldus, vel iudex, seu quilibet reip. minister, vel quispiam ex iudiciaria potestate in ecclesiis, xenodochijs loca, agros, possessiones memoratae ecclesiae quas nunc in quibuslibet pagis, ac territorijs intra ditionem Imperij nostri iuste, ac legaliter possidet, vel ea, quae deinceps in iure ipsius sancti loci voluerit diuina pietas augeri, ad causas cuiusuis iudicium more audiendas, aut freda exigenda, aut mansiones, vel paratas faciendas, aut fideiussiones tollendas, aut homines ipsius sedis tam ingenuos, quam et seruos distringendos, nec ullas redhibitiones, aut illicitas occasiones requirendas, vlllo vnquam tempore ingredi audeat, aut ea quae supra memorata sunt, penitus exigere praesumat, sed liceat memorato episcopo, eiusq. successoribus res praedictae ecclesiae cum ecclesijs baptismalibus, oratorijs, xenodochijs cum omnibus rebus, et hominibus ad eam iuste, et legaliter aspicientibus quiete viuere, et residere.* Datum v i Idus Februarias Anno Christo propicio Imperij Domini Lotharii Pii Imperatoris xxxvi, et Ludouici gloriosissimi Augusti in Italia vi. Indictione xii, in Palatio regio. Eodem anno, nempe, ut scribit Anastasius, Indictione xii, Leo de salute vna ciuitatis sollicitus muros vrbs nimia iam vetustate labentes instaurauit, & valuas portarum ligneas refecit, & turrets quindecim reposuit, duabusq. alijs ad Tiberim constitutis cavit, ne naues vlla vrbs subire sese inuito possent. Dum autem haec ille molitur, Sarraceni superioris praedae dulcedine incitati maiore nauium, atq. hominum numero comparato Romam vnam spectantes in Sardiniam accesserunt. Quod vbi ipse cognouit, continuo Lotharium, & Ludouicum litteris, quae adhuc extant, instantis certiores periculi fecit, seq. saluti vrbs non defuturum pro virili ostendit. Inde Romanos ad patriam, & Ecclesiam Dei tutandam pro antiqua pietatis, ac fortitudinis laude accendit. Hoc cognito Neapolitani, Amalfitani, & Caietani, quorum ad eam vsq. diem naualis incognita virtus fuerat, certatim classem ornarunt, atque huius petendi decoris gratia Sarraceni occurrere cum statuisserent, Ostiam progressi aduentum suum pontifici nunciarunt. Miratus Leo, primores eorum, in primisq. Caesarium Sergij magistrum militum filium, ipsius classis praefectum acciuit, & quo animo ad littus Romanum accessissent, quaesiuit. Cum illi se venisse dicerent, ut proelio cum Sarraceni confligerent, ac Romana templa, moeniaq. defenderent, incredibilem fructum voluptatis cepit, atque eos honestissime in Laterano excepit. Vix memorari potest res vel euentu, vel exemplo in tota antiquitate nobilior. Horum populorum pontifex alacritate comperta, ut eos in bene

agendi

agendi proposito confirmaret, postridie vniuerso non solum clero, sed etiam populo comitante Ostiam eis occurrit. & sacris in aede Beatae Aureae magna caeremonia celebratis, precatufq., ut quod denouo bello in animo Christiani haberent, ea res ut sibi, atq. Ecclesiae bene, ac feliciter eueniret, omnes humanis ante noxijs expiatis corpore Domini nostri sacrao refecit. atq. bona spe rei bene gerendae repletos inde ad praelium diuina cum benedictione dimisit. Iam Sarraceni classem propius ad mouerant, ut nostri, ne si vellent quidem, iusti detrectandi praelij facultatem haberent. Itaq. postridie eius diei acri facto in eos impetu tanto animorum ardore, tantaq. alacritate pugnarunt, ut classe eorum dispersa, aut in proximas insulas compulsa plerofq. aut foede contrucidarint, aut inferiuitem captiuos abstraxerint. Clarissima haec de Sarracenis, communibus hostibus, victoria insigne Romanis antiqui naualis triumphispectaculum praebuit. Quod iterum post tot clades acceptas ut videremus, Deus Pio V. pontificatum administrante concessit, cum profligata, captaq. a foederatis Turcarum maxima atque ornatissima ad Echinades classe M. Antonius Columna pontificius in eo bello praefectus spolia, captiuosq. in vrbs adducens reuertit. Hac victoria Leo erectus maiora inde opera moliri ad ornamentum, & securitatem vrbs non dubitauit. Itaq. sequenti anno, qui fuit octingentesimus quinquagesimus, S. Petri basilicam nouo ad vsus rei diuinæ, eoq. magnifico campanario exornauit, & ne eiusmodi in posterum obnoxia impressionibus, ac direptionibus esset, Vaticanum ipsum munire, & lapideis muris, qui ad eam diem nulli fuerant, sepire instituit. Postero, Adelolfus rex Angliae vulgata Leonis pontificis sanctitate permotus venit Romam, ac benigne exceptus, cum ad basilicam S. Petri adisset, damnatus voti regnum suum tributarium Ecclesiae Romanae constituit, singulis familiaribus nummo argenteo in annos singulos obligatis. Sub idem tempus Massar, dux Sarracenorum, qui Barrium infidebant, Beneuentum auxilio ab Adelgiso contra Siconolfum vocatus Beneuentanos ipso Adelgiso despecto multis modis afflixit, & monasterijs aliquot regionis vastatis, Telesiam oppidum occupauit, & populatione Aquinum vsque producta inde se rettulit Beneuentum. Haec vero vbi Ludouicus Mantuae, & Brixiae agens per Bassacium monasterij Cassinatis abbatem accepit, continuo exercitum eò adduxit, & castris Beneuento admotis Adelgifum, ac Sarracenos, ciuibus eos tradentibus, in potestatem adduxit. ac Sarracenos in vigilijs Pentecostes ad vnum extra vrbs moenia cum ipso forum duce Massare iugulauit. & ut belli materiam tolleret, Ducatum Beneuentanum inter Adelgifum, & Siconolfum diuisit. Adelgifus Beneuenti, Siconolfus Salerni Princeps relictus. Haec Salernitani Principatus fuere primordia. Adelgifus inde, & Siconolfus pactum huius

diuisionis

852 diuisionis inter se confirmantes, statuerunt, Monasterium S. Benedicti,
 853 Sanctiq. Vincentij ad se non pertinere, quia sub tutela Imperatorum Lo-
 854 tharij, & filij eius Ludouici posita essent. Postero inde anno Ludoui-
 cus Mantuæ egit. atq. inde priuilegium episcopo Cremonensi cōcessit.
 Proximo, in Franciam ad colloquium patris cōtendit. Sequenti, Sarraceni, qui relictī Barrij fuerant, iterum Apuliam, Calabriam, Beneuentanumq. Ducatum hostiliter incurfarunt. atq. effusis populationibus omnia miscuerunt. Quo facto Bassacius abbas à Principibus rogatus Iacobum S. Vincentij abbatem assumpsit, atq. in Franciam profectus Ludouicum, vt in Italiam ad hæc propulsanda mala primo quoq. tempore rediret, orauit. Lotharius autem cum audiret simul lapsum Ecclesiæ, ac regni disciplinam à Carolo auo, & Ludouico patre seuerissimis ante legibus in Italia constitutam, eidem decedenti præcepit, vt, cum primum per bellicas occupationes posset, regni episcopos, & optimates aduocaret, & nouis eam decretis ex eorum auctoritate constringeret. Ludouicus in Italiam progressus, parato exercitu, Barrium citato agmine prodijt, atq. adiuuantibus Capuanis varia cum Sarracenis prælia edidit. Verum, cum se eorum perfidia parum proficere ad victoriam intelligeret, Siconolfi filio, qui patri successerat, è Salerno deiecto, & Principatu Ademario tradito per hiemem inde Papiam reuertit. Ibi ocium nactus mandata conficere patris cupiens conuentum indixit. Cum mense Ianuario sacri, & profani proceres conuenissent, Angilberto archiepiscopo Mediolanensi, & Andrea patriarcha Aquileiensi adhibitis, se cognoscere velle dixit de vita, & officio episcoporum, atq. omnium clericorum, sacris concionibus ad populum, instauratione templorum, plebium, & xenodochiorum, disciplina monachorum, iurisdictione Comitum, atq. ea, quæ correctione egere viderentur, emendare. Quo mandato accepto illi rem ad episcopos rettulerunt, & post diligentem aliquot dierum inquisitionem tale Ludouico responsum reddiderunt. *Nos Angilbertus archiepiscopus, & Andreas patriarcha voluntatem vestram conuentui notam fecimus, qua gratissima omnibus accidit. seruato autem ordine questionum vestrarum respondemus, episcoporum, & reliquorum, quos ita vitam suam instituire oporteret, vt omnibus virtutis, & sanctitatis exemplo essent, alios alijs languidijs in suo munere esse uersatos. Quibus vt spatium emendandi sui tribuatis, oramus, parati interim delationes nominum accipere, & ijs qui detulerint, ius dicere. Conciones ad populum partim episcoporum, partim populorum negligentia intermissas inuenimus. Sacerdotum nulla est excusatio. Laici vero, & maxime potentes, ac nobiles, quos studiosius eiusmodi interesse concionibus oporteret, delubra adibus suis coniuncta habent, in quibus rem diuinam audientes maiora adire templa non curant. Quare solis pauperibus accedentibus nulla alia concionis materia relinquitur;*

quam

quam suadendi, vt afflictam suam conditionem magna patientia tolerant. Quod si diuites se ad audiendum darent, tum de luxu, de libidinibus, de auaritia, deq. pijs largitionibus monerentur. Quamobrem vt eis maiora templa frequentandi necessitatem imponatis, oramus, quos eò studiosius verbum Dei audire æquum est, quò maioribus à Deo bonis affecti sunt. Et, quoniam quidam Comites, ac vasi dominici presbyteros, & clericos nostros iniussu nostro recipiunt, & ubicunq. initiatos, & fortasse non consecratos sacris operari iubent, id ne faciant, prohibendum censemus. Ministros Comitum propter frequentes iurisdictiones pauperibus graues esse, comperimus. in eo vero, vt leui vestri obseruetur, postulamus. Statuimus porro, ne episcopi plebes pro confirmando populo aduentes graues sint archipresbyteris suis. Vt immunitates seruentur, quemadmodum à patre uestro sancitum est. & populus eos dies ueneretur, quos episcopus suus festos indixerit. Quibus rebus cognitis Ludouicus pridie Nonas Februarias in Augustali aula sedens, presentibus optimatibus suis, ita differuit. *Sape alias uos monuimus, ut pro se quisq. uiuere ex lege Christiana studeret, & suos à rapinis contineret. quod quia adhuc segnus factum est, posthac ut omnes studium eò suum totum conferant, imperamus. Statuimus igitur, ut ecclesia in nostro regno cum suis rebus, & familijs sint tutæ, prout maiorum nostrorum temporibus fuere. earumq. rectores proprijs fruantur priuilegijs; monachi in suis cœnobijs antiquas disciplinae suae leges obseruent; clerus omnis suo fungatur officio; singuli magistratus, & curatores reipius dicant ex legibus; in locis solitis instaurent pratoria, quibus nos, legatosq. nostros possint recipere, ne incommodum Ecclesijs afferamus. Qui nos aduent, caueant, ne cui incolarum in itinere noxia sint, contraq. incola, ne nos aduentibus, quæ aduictum pertinent, parcius, aut carius prabeant, quam uicinis.* Per eisdem dies Leo Pontifex munionem Vaticanam absoluit, nempe sexto, quam eam inchoauerat, anno. urbemq. eam magna cœremonia consecrauit, & Leoninam à suo nomine appellauit. Extat hodie quoq. carmen, quo illam consecrationem obiuit. *Præsta quæsumus omnipotens, & misericors Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro apostolo tuo, tua pietatis indulgentiam consequantur. & ciuitas hac quam ego famulus tuus Leo quartus episcopus te auxiliante meo nomine Leoninam uocaui, nouoq. opere dedicaui, ut semper illa sa maneant, ac secura.* Noua inde vrbs Corforum Romam quotidie metu Sarracenorum confugientium multitudine frequentata. Demum munita vrbe ualvas argenteas basilicæ Vaticanæ reposuit, & ad formandum Ecclesiæ statum conuentum episcoporum lx. duorum in Laterano habuit, in quo antiqua pōtificum decreta renouauit, & Anastasium Cardinalem grauib. de criminibus reum condemnauit. Tranquillatam inde pontificis, regumq. uirtute remp. Daniel quidam mirifice perturbauit. Hic ad Lotharium in Franciam profectus detulit, Gratianum magistrum militum, eximie uirtutis, atq. auctoritatis uirum, Romæ seditionem

inter

849

inter regnum, & sacerdotium ferere, atq. de transferendo in Græciam Imperio agitare. Quam rem haudquaquam spernendam Lotharius ratus Ludouico scripsit, vt exemplo Romam ad rem inquirendam contenderet. Ludouicus Romam profectus, atq. in Vaticano hospitatus constituta, admirante pontifice, quæstione rem vnà cum eo totam cognouit. Daniel, qui in Franciam iuerat, falsi conuictus in Gratiani potestatem est traditus. Itaq. Leo, probata innocentia sua, scriptis, quæ extant, ad Lotharium litteris professus est, *se præcepta eius, & maiorum seruare, & in perpetuum seruaturum esse.* petijtq., vt *quemadmodum antea, sic nunc, & in posterum lex Romana valeret.* Atq. his actis xv i Kalend. Augusti decessit, à posteris in numerum Diuorum propter eximiam eius sanctitatem relatus. Sexto inde die clerus, populusq. Rom. secundum precationem ad Titulum Calisti concurret, atq. inde Benedictum presbyterum Cardinalem spectatæ in primis vitæ hominem in Patriarchium Lateranense deduxit, eumq. in solio collocauit, & cum eo in basilicam Saluatoris descendit. Quæ dum aguntur, seditiosi quidam Anastasium Cardinalem, quem Leo abdicarat, per legatos Imperatorum, vi, atq. armis intentatis, temere intruserunt, ac Benedictum è Laterano exegerunt. Benedictus à suis ad basilicam ad Præsepæ deductus ibi per triduum, precibus, ac ieiunijs studuit. Tum vero qui Anastasium legerant, ad eum profecti, procumbentes ad terram, vestigia ipsius osculari cæperunt, atq. errato suo veniam petierunt. Qua haud grauate concessa Benedictus in Lateranum reductus est. inde Anastasio in carcerem coniecto, atq. abdicare coacto iterum in pontificia sede locatus, & è Laterano perductus in Vaticanum, i i i Kal. Octobris, legatis ipsis Imperatorum præsentibus, consecratus, & Benedictus tertius appellatus est. Eodem anno Lotharius hereditarium filiorum dissidium veritus conuocatis optimatibus regna sua inter eos diuisit, ac Ludouico Italiam cum Imperij titulo, Lothario Lotharingiam, & Carolo cum parte Prouinciæ Burgundiam tradidit. ac relicta rerum humanarum cura mox monachum Prumiensi in monasterio induit. atq. ibi i i i Kalend. Octobris extremum spiritum edidit. Hic eam vitæ varietatem attulit, vt meliorne, an deterior fuerit, diiudicari non possit. nisi quod mortis honestas omnem vitæ delere turpitudinem potuit.

LUDOVICVS II IMPER. ET REX.

Ortuo Lothario, Ludouicus ex paterna, auitaq. hereditate solum Imperij titulum cum ipso regno Italiae tenuit. Itaq., vt is, qui rerum trans Alpes nihil haberet, Italiam vnã excoluit, eamq. singulari cum cura, ac fide administrare, ac tueri aduersus externas impressiones omnes perrexit, nec solum Papiæ, sed

etiam

etiam Mediolani, & in alijs vrbibus pluribus Lombardiæ versari iurisdictionis gratia consuevit. Ceterum ad eum Mantuæ commorantem Petrus Dux Venetorum legatum Adeodatum misit, atq. ab eo priuilegium elicuit de possessionibus cleri, & populi Veneti in imperio eius iuste, ac legitime possidendis, prout per fædus cum Græcis ictum Carolo proauo suo regnante possederant. Postero anno Ioannes nonus ecclesiam Rauennatem, Venantius Aquileiensem, & Vitalis Gradensem accepit. In Campania, cum Capua, quæ & Sicopolis dicebatur, ante annos ferme xxv in monte Trifisco ædificata sæpius incendio conflasset, Lando Comes, & Landulfus episcopus cum ceteris propinquis suis alteram apud Pontem Casulini construxerunt. Ludouicus cum Augusta coniuge Venetias proficiscens ab vtroq. Duce, & populo obuiam egressis ad ædem S. Michaelis ad Brondulum ingenti honore excipitur. & ad confirmandam amicitiam Ioannis Ducis filiam de sacro fonte suscipit. Sequenti Bassacius abbas Cassinas est mortuus. in eius locum monachi Bertharium subrogarunt. Magnitudo rerum in Campania gerendarum efficit, vt abbatum etiam Cassinatium comitia memorentur. Hic pericula monasterio imminencia contemplatus monasterium superius muris, turribusq. firmissimis in modum castelli muniuit. atq. oppidum ad crepidinem montis circa monasterium Domini Saluatoris instituit. quod S. Benedicti Ciuitatem vocauit. Ludouicus Romam profectus cum Benedicto pontifice, quæ regno, atq. Ecclesiæ opportuna esse videbantur, consultauit. Quibus consilijs mature compositis sequenti anno vrbe profectus Lombardiam versus iter suscepit. Postquam autem Benedictum ipsum pontificem v i Idus Aprilis mortuum esse audiuit, subito urbem, vt consecrationi noui pontificis interesset, repetijt. Ceterum iustis mortuo Benedicto solutis clerus, populusq. solemnibus precibus, ieiunijsq. perfunctus in ædem beati Dionysij est conuocatus. Ibi relatione de nouo sublegendo pontifice facta ceteris omnibus prælatus est Nicolaus, Cardinalis diaconus, vir & doctrina, & sanctitate illo tempore inclytus. Itaq. citato gradu in Vaticanum progressi ipsum vel inuitum arripuerunt, atq. in Lateranum deductum apostolico in solio posuerunt. Nicolaus inde v i i Kalendas Maij in Vaticanum reductus, & Ludouico præsentente consecratus super Augustissimum apostoli Petri corpus magno rerum apparatu diuinis est operatus. Inde paucis interpositis diebus, cum Ludouicum de profectio-
ne cogitare audisset, officij causa ad eum in castra venit. Quod vbi Ludouicus sensit, obuiam aliquanto viæ spatio prodijt. & degressus ex equo frenum per integrum sagittæ iactum tenuit, & conuiuio sub militari tabernaculo excepit. Quo suauissimis sermonibus celebrato donis ipsum magnificis coluit, & in urbem reuertentem prosequutus de-

Cc stinatio

859

stinato in loco iterum ad frenum accessit. oculoq. sancto pedi oblato in tabernaculum se, atq. inde in Lombardiam recepit. Postero anno nouus in Ecclesia Constantinopolitana tumultus est ortus, non dum veteri discordiarum ob sanctarum imaginum cultum incendio plane restincto. Bardas Michaelis Imperatoris auunculus, Cæsar creatus, auctor turbarum fuit. Quippe facta cum vxore diuortio, nura duxit. Quod cum patriarcha Ignatius comperisset, ei, vt qui sacris à legibus discessisset, piorum communione interdixit. Ea re Bardas exacerbatus, vbi placare patriarcham non potuit, conuentu propria auctoritate coacto Ignatium sede deiecit, ac Photium senatorem nullis sacris initium substituit. eumq. per Gregorium episcopum Syracusanum nuper à Benedicto pontifice condemnatum curauit initiandum, ac deinde etiam consecrandum. Per eosdem dies nouum etiam in Rauennati Ecclesia diffidium excitatum est. Ioannes archiepiscopus veteri Ecclesie superbia elatus pontificiam auctoritatem prorsus repudiabat, neque ei se obnoxium esse per scriptas à se tabulas assererat, & hæresis suspectus erat, ac iura episcoporum Æmiliae deteriora faciebat. Hæc cum suffraganei Benedicto pontifice pertulissent, Nicolai spectata seueritate illecti, ad eum confugerunt, ac crimina omnia Ioannis aduersus se exponenda, ius ab eo postulantes, curarunt. Quibus auditis pontifex respondit, se calamitatibus eorum remedium allaturum, ac Ioannis impotentiam compressurum. Extremo anno, 1111 Kalend. Nouembris, & v. 1 Kalendas Ianuarias Tiberis super ripas effusus circumiectos vrbi campos cum maximo arborum, ac satorum exitio inundauit, atq. urbem ingressus complura templa, atq. ædificia labefecit. Postero, qui fuit octingentesimus sexagesimus, Constantinopolitanam, & Rauennatem causam sanctus, seuerusq. pontifex cognoscere studuit. Nam Constantinopoli orta graui inter ciues seditione, cum alij Ignatium, alij Photium tuerentur, Imperator legatos, litterasq. ad pontificem misit, quibus accusato Ignatio petijt, vt pontifex legatos ad se suos mitteret, quorum opera seditio sedaretur. Addidere etiam legati hæresim Sconomachorum recruduisse, ac sanctas imagines passim in ciuitate deleri, & Christum ipsum foedis vulgo maledictis incessi. Itaq. Nicolaus, vt tantis vulneribus Ecclesie mederetur, episcopos duos Radoaldum Portuenssem, & Zachariam Anagninum legauit, datis mandatis, vt causas, cur Ignatius pulsus esset, cognoscerent, cum Photio, tanquam cum laico, versarentur, & vt controuersias de sanctis imaginibus, si quæ ad se deferrentur, deciderent. Quin etiam lectione Photij reprobata imaginum cultum retinendum suasisit, atq. vt Calabriae, & Siciliae patrimonia sibi redderentur, postulauit. Extant litteræ hæc datæ v. 11 Kal. Octobris, Indictione 1 x, cum his verbis. *Præterea Calabritanum patrimonium, & Siculum,*

quæq.

quæq. nostræ Ecclesie concessa fuerunt, & ea possidenda obtinuit, & disponendo per suos familiares regere studuit, concessionibus reddantur. quoniam irrationabile est, vt ecclesiastica possessio, vnde luminaria, & concinnationes Ecclesie Dei fieri debent, terrena quauis potestate subtrahantur, sed domui Dei restituta meritum redditoris multiplicent. & suscipientis votum spiritualis desiderij lucris exerceatur. Eodem modo litteras ad Photium dedit factum eius arguentes. In Rauennati vero causa Ioannem archiepiscopum ter Romæ coram se adesse præcepit, ac demum imperium detrectantem officio pontificali priuauit. Ea re ictus Ioannes Ludouicum Papiæ conuenit, orans, vt sibi durissimo suo tempore adesset, se Rauennati sede suffraganeorum suorum coitione deiectum, neminem, per quem restituatur, habere, nisi illum, cuius beneficio sit adeptus. ni causam apud pontificem ipse suam suscipiat, nihil fortuna sua fore perditius. Ita Ludouicus hominis misericordia tactus Nicolaum ad audiendam eius causam rogauit. Nicolaus, ne iniuriam vtriq. fecisse videretur, Romam conuentum ad eam rem cognoscendam indixit. Proximo anno legati pontificis Constantinopolim profecti mandata eius transgressi sunt. Nam qui Ignatij causam cognoscere tantummodo iussi erant, iudicium suum interposuerunt, atq. Ignatium iure abdicatum, & Photium rite substitutum laudarunt. verum Romam extremo anno reuersi nihil aliud pontifici, quam Ignatium de sede à conuentu Constantinopolitano depulsum, Photium vero collocatum, renunciarunt. Biduo vero post Leo legatus Imperatoris adueniens duo volumina pontifici reddidit, vnum, in quo acta abdicationis Ignatianæ continebantur, alterum, in quo sanctarum imaginum reddidit etiam litteras, quibus petebat Imperator, vt abdicationem Ignatij, & substitutionem Photij confirmaret. Eodem anno Vitalis patriarcha Gradenfis, & episcopi ex Campania, Tuscia, Pentapoli, Æmilia, alijsq. regionibus Romam euocati à pontifice conuenerunt, vt de criminibus Ioanni archiepiscopo obiectis cognoscerent. Ipse etiam Ioannes citatus ad dicendam causam accessit. Res tribus diebus, tribusq. conuentibus acta est. Primo die, cum episcopi vnà cum pontifice, & Ludouici Imperatoris legatis Leonianis in ædibus confedisissent, Ioannes de detrectato pontificis imperio est accusatus. Cui accusationi cum respondere in re manifesta non posset, erratum confessus pontificiam misericordiam implorauit, ac repudiatis tabulis promissionis, & sacramenti, quæ tempore consecrationis suæ præcisa, atq. obscura nimis oratione conscripserat, nouas alias apertiores, ac synceriores exarauit, easq. super Cruce, & sacro Euangelio positas recitauit clara voce, omnibus audientibus, iurans, se dum vita suppeteret, constantissime, quæ in eis scripta essent, omnia seruaturum. Postridie eius diei episcopi conuenerunt in Lateranum.

861

Cc ij Ibi

Ibi Ioannes de hæresi causam dixit. Quod crimen cum tatis dierte diluisse visus esset, veniam, ac rei diuinæ faciendæ ius impetrauit. Tertio die conuentus iterum Leonianis in ædibus conuocatus est. Eo demum die causa episcoporum Æmiliæ est audita. Hi, cum facta accusandi copia surrexissent, hæc præsentis archiepiscopo crimina obtulerunt: Ioannem secundo quoq. anno episcopia sua cum ferme quingentorum hominum, equorumq. numero perlustrare, ac tandiu in singulis moram trahere, donec omnia, quæ ad fructus episcopi, alimentum clericorum, & pauperum, susceptionem peregrinorum, atq. instaurationem basilicarum pertinerent, cum magna illa multitudine consumpsisset, neq. antè recedere, quàm ab episcopo ducentos manicos sibi, familiaribus vero suis dona non modica exegisset; Eundem tres, aut quattuor equos perpetuo alendos, agros fodiendos, vineas pastinandas quotannis suffraganeis suis, tanquam prædiorum suorum procuratoribus, vel repugnantibus attribuere. Plebes, Titulos, & monasteria ad episcopium suum pertinentia administrationi suæ subtrahere, & sibi ipsi subijcere. præterea necessitatem sibi imponere, vt ecclesijs suis desertis more presbyterorum singulis mensibus Rauennæ ministrent, & se xx, aut xxx diebus per vim Rauennæ tenere. per quos nulli clerico suo equo vehi per urbem iniussu ipsius sine magno discrimine suo licere. ac demum episcopos ire Romam ad limina Apostolorum amplectenda, & sedem apostolicam visitandam more prædecessorum suorum non permittere. Quæ cum dixissent, ac se testimonijs confirmaturos omnia ostendissent, tum Ioanni ad respondendum locus est datus. Ioannem, cum ad hæc refutanda vires non suppetent, manifesta animi consternatio incessit. Ex quo fontem omnes facile iudicarunt. Itaq. episcopi, qui in conuentu iudices assidebant, ad pontificem conuersi, hæc singula aduersus leges facta ab archiepiscopo docuerunt, atq. ab eo vehementius, vt perpetuo coerceret decreto, ad incolumitatem ecclesiarum, postularunt. Tum pontifex tanta mala in sancta Ecclesia Dei pululasse conquestus, rem esse dignam asseruit, quæ scito grauissimo notaretur. Itaq. ne Ioannis exemplo alij metropolitani temere eiusmodi se delictis obstringerent, præsentis concilio Ioanni sic interdixit. *Secundo quoq. anno sedem apostolicam visitato, nisi aut aduersa valetudine præpeditus, aut pontificio beneficio absolutus. Episcopos per Æmiliam ne consecrato, nisi à clero, populoq. electos, & litteris super ea re à pontifice missis. Eosdem episcopos, quotiescunq. ad apostolicam sedem venire voluerint, ne prohibeto, & nullam ab eis pecuniam, nisi, qua legibus contineatur, exigito. Nullius hominis res quocunq. modo, ac iure partas, & possessas aliqua ratione occupato, aut titulum super imposito, donec in præsentia apostolici, aut legati eius, aut Vesterarij Rauenna legitime illas in iudicio obtineas, Prædia, quæ à*

iure

iure S. Petri ad ius S. Apollinaris transfusisti, & per emphyteosim singulis hominibus tribuisti, diligenter exquire, & ipsas emphyteoses rescinde, & S. Petro, cuius fuerunt, restitue. Atq. his actis conuentus dimissus est. Eodem anno Ludouicus Imperator per Ianuarium mensem ius Brixie dixit, vnde priuilegia dedit. per Septembrem vero Parmæ. Ibi xiiii Kalendas Octobris Ernido Mutinensi episcopo indulgit, *vt in monasteria, xenodochia, ecclesias baptismales, & reliquas possessiones, quæ ad episcopatum pertinerent, siue à regibus, & reginis, siue ab alijs religiosjs hominibus dono datas nemo iudex publicus ad causas audiendas, fræda exigenda, mansiones, aut paratas faciendas, fideiussores accipiendos, homines episcopatus distringendos inire, aut aliquid exigere auderet.* Postero pontifex, præsentis Leone legato Imperatoris Michaelis, conuentu Ecclesiæ suæ aduocato, decreto professus est, nequaquam se legatos aut ad abdicandum Ignatium, aut ad Photium confirmandum misisse. idque renuntiandum Michaeli, & Photio per eundem Leonem curauit, litteris ad vtrumq. mense Martio, Indictione decima datis. atq. hoc idem patriarchis, & metropolitis omnibus eodem die ad liberandam fidem suam significauit. Proximo ingens excitata in Lotharingæ regno seditio, atq. ab eodem, quo Constantinopolitana, profecta initio magnam vniuersæ occidentali Ecclesiæ intulit perturbationem. Lotharius Lotharingæ Rex, Imperatoris Ludouici frater, infano Valdradæ concubinæ olim suæ incensus amore cum Thietberga vxore diuortium facere gestiens. Guntharium Coloniensem archiepiscopum primo per nuncios, deinde per semetipsum promissis pluribus oneratum, vt sibi obsequeretur, induxit. Guntharius fide gratificandi data, Thietgardum Treuirensis archiepiscopum hominem parum in ecclesiastica doctrina versatum, prolatis quibusdam ex diuinis scripturis in speciem testimonijs, nullo negotio in suæ sententiæ assensum traduxit, ac re composita Metas conuentum indixit. Conuentu coacto, Thietberga adesse iubetur; & cum accessisset de incestu cum fratre commisso postulata testibus subornatis reuincitur. Recitatis inde sanctorum patrum de incestu decretis, ab episcopis non solum à thoro legitimo separatur, sed etiam omnis ei maritalis coniunctio inhibetur. Sequenti vero alter ex composito Aquis conuentus cogitur. Ibi Lotharius in medium prodijt, ac se diuortium cum vxore fecisse, se uero episcoporum condemnata iudicio dixit. se à concubitu continere, & sine vxore sæuientem vigentis ætatis sustinere non posse. Quamobrem quid fieri placeret, consulere. Quibus rebus auditis decretum est, illam iustam vxorem non fuisse, quæ publico incesti damnata iudicio esset. ipsum Lotharium aliam rite vxorem ducere posse. Quæ postquam Lotharius impetrauit, lætus statim Valdradam sibi matrimonio copulauit. Hæc ipsa vt erant ex omni parte fœda, & pessimo

mo

865 mo in posterum exemplo acta, statim ad Nicolaum pontificem Thietberge fratres detulerunt. iusq. sibi, ac forori in causa, quae summam religionis attingeret, poposcerunt. Nicolaus cum haec & noua, & à sacris legibus dissidentia haudquaquam putaret esse ferenda, continuo legatos duos in Franciam destinauit, qui omnia, ut essent acta, cognoscerent, cognitaq. renunciarent. Hi fuere Haganus, & Radoaldus paullo ante ex Graeca legatione reuersus. Legati profecti Lothario mandata pontificis ediderunt. cumq. ab eo responsum tulissent, se nihil aliud egisse, nisi quod episcopi conuocati sibi faciendum praestitissent, episcopos, qui eos conuentus habuerant, Romam ire ad reddendam rationem pontifici praeeperunt. Postero anno pontifex comperto, quod adhuc fugerat, legatos suos actis Constantinopolitanis de abdicatione Ignatij, & subrogatione Photij consensisse, conuentum Romam indixit. cumq. in basilica Vaticana primum, deinde propter loci frigiditatem in Lateranensi habuit. In eo Zacharias legatus, qui Romae erat, assensum praebuisse pontificis iniussu conuictus, episcopatu, & communionem priuatus est. Photius, qui ex laico fastigium patriarchale conscenderat, & Gregorius episcopus Syracusanus, qui illum consecrauerat, quiq. à Photio initiati fuerant, è coetu piorum expulsi sunt; Ignatius dignitati pristinae restitutus; Episcopi, qui post deiectionem Ignatij relegati fuerant, reuocati. Iannem, qui quondam patriarcha imagines conculcandas censuerat, diris detestationibus obstrinxerunt. Ex legatis autem, qui in Franciam missi fuerunt, Radoaldus acceptis ijs, quae aduersus Zachariam collegam olim suum decreta erant, exanimatus, aufugit, neq. in conspectum se dare pontificis poenam eandem metuens voluit. Haganus vnus legationem renunciauit, addens, neminem se inuenisse in Lotharij regno episcopum, qui canonicis esset disciplinis imbutus. Quibus rebus cognitis pontifex Arsenium legatum misit ad dirimendum iniustum inter Lotharium, & Valdradam matrimonium. Interim Thietgardus, & Guntharius archiepiscopi cum suffraganeis suis aduenerunt, atq. iussi conuentus Metensis, atq. Aquensis acta proferre, paruerunt. rogatiq. num ea probarent, se approbare dixerunt. Re inde inter episcopos legitime disceptata reuocati in conuentum ipsi cum actis suis damnati, & omni ecclesiastica dignitate exuti sunt. Principio eiusdem anni ingens in Campania bellum exarsit. quod Imperatorem Ludouicum inde assidue in reliquum vitae tempus exercuit. Seodanus Sarracenorum, qui Barrium tenebant, dux Adelgiso, Beneuentano Principe, instigante Capuanum Principatum inuasit. Quippe Barrio egressus Capuam petijt, eaq. regione direpta in agrum Neapolitanum irrupit, ac crebris populationibus atq. incendijs vastare omnia institit. Ea re excitati Maiepolus, & Vandelpertus, quorum ille Telestae, hic Bouiani gastaldiatum gerebat, conducto

Lamberto

Lamberto Duce Spoletano, & Gerardo Marforum Comite signa aduersus eum tulerunt; verum de Capuana populatione reuertentem aggressi commisso praelio superati sunt. Praecipue Gerardus, Maiepolus, & Vandelpertus in acie cecidere. Qua victoria inflatus Sarracenus pleraq. circumiecta castra deleuit. quin etiam Quadagesimae initio monasterium S. Vincentij magnis diuitijs affluens adiit. &, cum monachi, aduentu eius praeepto, ad castellum suum monasterio proximum, confugissent, immisso exercitu domestica omnia instrumenta disiecit, frumenta, & legumina in amnem profudit, atq. ecclesiae thesaurum industria monachorum absconditum è latebris eruit, ac sauum demum incendium monasterio intulit. Post tertium inde diem ad portas vsque Capuanae vrbs progressus plaustra onusta, & iumenta cum hominibus multa cepit, atq. inde Teanum accessit. Ea re cognita Bertharius abbas imminentem Cassinati monasterio, ac populo ex infesto illius aduentu cladem formidans per Raginaldum diaconum suum tria illi aureorum millia dono misit. atque ita furentem libidinem eius compescuit. Venafrum inde cum contendisset, oppidum intra paucos dies in potestatem adduxit, ac vicina loca deuastans aliquot ibi dies permansit, ac demum populationibus aliquot alijs factis recepit inde se Barrium. Longobardi vero quantis angustijs vrgerentur, videntes legatos iam tertium ad Ludouicum Imperatorem miserunt, precibus imis orantes, vt rursus ad se veniret, & se, suaq. oppida à nefandissima Sarracenorum gente defenderet. Id cum Imperatorium munus cenferi, tum Ludouico Imperatori Magni Caroli pronepoti praecipue omnium animis destinari. Scriptores Graeci Ludouicum etiam à Michaeli Imperatore rogatum fuisse, vt Apuliam Sarracenorum armis magna ex parte captam recuperaret, atq. ab eo quoq. auxilia accepisse, auctores sunt. Ludouicus, his cognitis, delectus ad hoc bellum acerrime haberi praecipit, atq. ingentes & validas vndiq. peditatus, equitatusq. copias congregauit. & Engilberga vxore assumpta rursus in Ducatum Beneuentanum processit. Per Soranum autem agrum Beneuenti fines ingressus mense Iunio Cassinas monasterium infimum adiit, à Berthario, & omnibus monachis maximo honore exceptus. postridie montem, vota Deo facturus ascendit, & benigne acceptus totum oculis monasterium perlustrauit. cumq. illud laudasset, priuilegia à superioribus regibus monasterio data firmavit, ac donis varijs decoratum reliquit. Inde profectus Capuam, cuius priore bello expertus perfidiam fuerat, trium mensium spatio obsessam recepit, eamq. maxima ex parte deleuit. Mox Salerno, Amalfi, Puteolisq. aditis conuerso itinere per Neapolitanum agrum adiit Sueffulam. Inde ad vallem Caudinam castrametatus petijt Beneuentum, atq. ad Adelgisum diuertit hospitem haud satis, nisi cogente

metu,

metu, in officio permanfurum. Ibi archiepiscopi Colonienfis, & Treuerenfis pontificia damnatione ambufti ipfum adierunt, ac decreti pontificij iniquitatem expoftularunt: nouo exemplo, neq. eo fatiſ laudando factum eſſe, vt metropolitanus inſciente Imperatore, atq. alijs metropolitans abſentibus, dignitate ſpoliarentur. ac multis congeſtis in pontificem maledictis opem Imperatoris orarunt. verum, ſicut decuit, irrita omnia ceciderunt. Radoaldus cum latibula omnia quærens tamen ſe nuſquam tutum eſſe animaduertet, Romam venit, cum eſſet conuentus iam propter Sarracenorum impreſſiones dimiſſus, atq. in aliud tempus dilatus. Poſtero anno Arſenius legatus in Francia Lotharium indicto anathemate perpulit, vt nuncium Valdradrę remitteret, & Thietbergam veterem in matrimonij ſocietatem reciperet, ſeq., dum vita ſuper-eſſet, iuſtę coniugis loco habiturum iuraret. Inde Valdradę imperauit, vt Romam ad reddendam ſui rationem contenderet. Eorum neutrum eſt obſeruatum. Lotharius profecto ex Francia Arſenio Valdradę inſtinctu iterum Thietbergam ream adulterij fecit, ſeq. id crimen ſingulari certamine comparatis ab vtraq. parte, quos illi campioni vocabant, propugnatoribus probaturum, & ſi Thietberga inferior fuiſſet, vita eam ſpoliaturum, oſtendit. Thietberga ceteris præſidijs deſtituta ad Carolum Caluum, regem Franciæ, Lotharij patruum ſeſe contulit. Qua re cognita Nicolaus litteras ad Carolum ſcripſit, monens, ne quid iniurię fieri Thietbergę permetteret. cui neq. adulterij crimen Lotharius iuſte obijcere poſſet, neq. ſingulari certamine prouocare, fas eſſet. Singulare certamen nulla diuina lege ſancitum eſſe, qui id tentarent, Deum ipſum videri tentare, in Purificatione vero Valdradam, vt quæ iuſſis ſuis non paruiffet, piorum è cætu motam pronunciauit. & Lothario per litteras erroris ſui admonito edixit, vt ab eius, tanquàm abſtentę, amplexibus abſtineret, & Thietbergę, tanquàm legitimę vxori, hæreret. Eodem anno Ludouicus vltimam Sarracenorum bello manum imponere, eoſq. prorfus exterminare ex Italia cupiens, exercitum Barrium ſedem, atq. arcem eorum duxit, ac vario oppidum apparatu oppugnare inſtituit. Non ſuccedente autem incepto, perſpecta expugnationis difficultate, Lotharium fratrem, vt ſibi auxilio è Francia adueniret, rogauit. qui ſe morem ei geſturum eſſe oſtendit. Idibus Nouemb. xv Indictione, Nicolaus maledictis Michaelis Imperatoris impulſus legatos episcopos Donatum Oſtienſem, Stephanum Nepesinum, & Marinum diaconum ad eum de re Ignatij per conuentum conſtituenda miſit. Hi profecti poſtero anno in ipſam rerum perturbationem mediam inciderunt. Siquidem ix Kalendas Maij Baſilius, quem Michael confortem Imperij receperat, ipſum per inſidias Michaelem occidit, atq. Imperium vni ſibi aſciuit. Lotharius ope Caroli patruj in Italiam auxilio

Ludouici

Ludouici fratris aduenit. Ludouicus Lotharij auxilijs nixus Luceriam oppidum, quod à Sarracenis in Apulia tenebatur, adortus collatis ſignis victus acie ceſſit. inde redintegratis viribus cum hoſtes magno prælio ſuperaffet, Luceriam cum omnibus finitimis caſtris in poteſtatem adduxit. Poſtremo omni Barrium bello compulſo urbem maiore, quàm adhuc, mole oppugnauit. ſed, Sarracenis valide propugnantibus, nihil profecit. Lotharius militibus ſuis ex inſueto æſtatis calore, & cæli intemperie grauiffimos in morbos lapſis, ac pleriq. peſtilentibus araneorum morſibus foediore morte conſumptis domum inglorius redijt. Ludouico vero Beneuentum ſe referenti Sarraceni Barrio egreſſi duo millia equorum extremi agminis ademèrunt. atque, agminibus duobus factis, montem Gargani petierunt, atq. ædem S. Michaelis, eoſq. qui voti cauſa eò conuenerant, ſpoliarunt. Quo nuncio Imperator, Pontifex, & Romani grauiffime perturbati ſunt. Tãdõnem quoque per hos dies Mediolanenſem adminiſtraſſe Eccleſiam, Nicolai pontificis ad eum epistolę ſunt argumento. Nicolaus autem Idibus Nouembris occubuit. qui Gregorium Magnũ vt cognomine, ſic gloria adæquauit. Vndecimo Kalendas Decembris clerus, populufq. in baſilica ad Præſepẽ coactus Hadrianum, cardinalem præſbyterum, ſubrogauit, atque inde humeris de more in Lateranenſe patriarchium deportauit. Is Hadrianus ſecundus vocatus. Quo cognito legati Ludouici, qui Romę aderant, ſe non eſſe ad comitia vocatos expoftularunt, verum edocti, id factum non regię auctoritatis contemptu, ſed, ne expectatio regionum in legendo pontifice legatorum nouũ ius, velut probato exemplo, regi in poſterum compararet, morę nihil fecerunt. & leti ad venerandum cum alijs pontificem acceſſerunt. Ludouicus autem re cognita Romanos collaudauit, quòd dignum ea ſede pontificem ſublegiſſent, ſeq. iura Eccleſię amplificare, non minuere velle, oſtendit. Poſtero anno venere legati à Baſilio Imperatore nouo ad Hadrianum, quos ille ad Nicolaum de habendo concilio deſtinauerat. Cauſa vero mittendi hæc incidit. Cum Baſilius inito Imperio templum Magnum ad ſacram hoſtiam accipiendam inire vellet, Photius patriarcha eum repulit, indignum eſſe templi ingreſſu aſſerens, qui manu ſua hominem, atque eum Imperatorem interemiſſet. Hac de re Baſilius ira percitus de concilio aduerſus Photium generali habendo ad Nicolaum legatos miſit. qui Nicolaum ex humanis ſubtractum cum inueniſſent, legationem Hadriano expoſuerunt. Hadrianus legatos eoſdem, quos Nicolaus deſtinauerat, confirmauit, Donatum Oſtienſem, & Stephanum Nepesinum episcopos, & Marinum diaconum. cum quibus fuit etiam Anaſtaſius bibliothecarius, qui vitas ſuperiorum pontificum exarauit. His præſidentibus conciliũ octauum generale concelebratum eſt. in quo diſſidium de Ignatij abdicatione, &

D d Photij

Photij substitutione sublatum est, Photio diris deuoto, & Ignatio in pristinum honoris locum restituto. Statutum est etiam, *ut consecrationes, & promotiones episcoporum clericorum electione, & decreto, & episcoporum collegio fierent, neue laici principes, aut potentes semet immiscerent electioni, vel promotioni patriarcha, aut metropolitani, aut cuiuslibet episcopi*: & rursus sacrarum imaginum cultus est confirmatus. Hoc concilium anno DCCCLXXI perfectum esse Annonius auctor est. Ludouicus Barrio rursus, sed frustra, tentato bellum Materam, Venusiam Canusiumq. pariter à Sarracenis occupata traduxit. Matera capta igne succensa est. reliqua validis praesidijs impositis communita. Vbiq. sanctorum loca lustrata, quae, ut Ado inquit, perfidia, ac scelere barbarorum erant polluta. Lotharius in gratiam tandem redire Ecclesiae cupiens noui pontificis comitate allectus ad eum scripsit, se litteris, & legationibus à Nicolao pontifice contendisse, ut ipse, & aecusatores sui coram audirentur, sed semper repulsum esse. nunc ab eodem idem flagitare, ut coram venire, & colloqui liceat. Ad quas Hadrianus respondit, se ad iustam purgationem accipiendam paratum esse, neq. quod omnes leges diuinæ, atq. humanæ iuberent, repudiare. si ille se obiecti criminis infontem putaret, ad se adiret, ut veniam expetitam acciperet. Sin minus, tamen ne venire pigeret, ut merita piacula penitentiae caperet. Sequenti igitur anno Romam venit, magna procerum suorum caterua stipatus. Ibi rogatus ab Hadriano, num diligenter omnia pontificis Nicolai praecepta, ac conceptum iusiurandum seruasset, respondit, se omnia sanctissime custodisse. idq. proceres omnes eius, qui aderant, suo testimonio confirmarunt. Tum Hadrianus, Reliquum est igitur, inquit, ut ad Confessionem S. Petri accedas, & salutaris hostiae, quam pro corporis, & animæ tuæ salute immolabimus, partem nobiscum sumas, ac per hanc membris Christi iungaris, unde abscissus videbaris. Quod Lotharius summo studio dixit se facturum. Tum pontifex ad rem diuinam faciendam progressus est. qua perfecta corpus Domini in manus sumpsit, & in Lotharium versus, Age Lothari, inquit, si te expertem interdicti à Nicolao adulterij sentis, ac sincera fide te in posterum à Valdradae concubitu temperatum promittis, sacramentum salutis aeternæ ad remissionem peccatorum tuorum profuturum accipe. Sin minus, caue, ne ad internecionem animæ tuæ suscipias. Ille vero caecis sine dubitatione suscepit. Tum singulis proceribus eius accitis idem obtulit, dicens: Si regi Lothario in obiecto adulterij crimine non fauisti, & Valdradae piorum communionem priuatæ colloquium refugisti, corpus, & sanguis Domini nostri profit tibi ad vitam aeternam. Huius vero tanti, ac tam manifesti flagitij maturas Deus poenas expetijt. Siquidem Lotharius domum rediens, cum Laice morbo esset oppressus, demum Placentiae VIII Idus Augusti

mortem

mortem oppetijt. & reliqui penè omnes ea sceleris tabe contacti ante anni exitum varijs casibus perierunt. Dum hæc aguntur, Ludouicus omni in Sarracenicum bellum cura intentus, classe Basilij Imperatoris iuuante Barrium rursus terrestribus, ac maritimis viribus est adortus. Sarracenis superioribus oppugnationibus fessis, ac subsidij desperatione debilitatis oppidum anno, quam obsideri ceperat, quarto in ditionem cum duce Seodano redactum, & ne in posterum arx hostium esset, subuersum est. Seodanum Leo Ostiensis necatum, Græci omnes Capuam in custodiam traductum scripserunt. Arma inde Tarentum, quod item à Sarracenis tenebatur, conuersa sunt. Interim duo aduersus Ludouicum Comites conspirarunt. Quo ille cognito fugientes Marsiam vsq. est insequutus. Ibi illi consistere non ausi Beneuentum se contulerunt, atq. implorata Adelgisi fide seruati sunt. Dum autem eos Ludouicus persequitur, Æterniam accessit, eamq. breui admota oppugnatione recepit. Inde prætergressus Allifas per Telefinum agrum ad Ciuitatem S. Agathæ venit, quam multos ante dies iusserat oppugnari. At Bertario abbate pro Hifembrando, propinquo suo, ciuitatis gastaldeo, rogante & ipsi, & ciuitati pepercit. ac Beneuentum Adelgiso infensus reuertit. Ibi Adelgisi quoq. cum se ad Imperatoris genua proiecisset, ac veniam sibi, & receptis Comitibus petijisset, haud difficile gratiam impetrauit. Versus Dux Venetorum prospere ad Tarentum prælio nauali confligit. Hendelmarius Ecclesiam Aquileiensem accepit. Anno, qui insequutus est, octingentesimo septuagesimo, Ludouicus, & Carolus Lotharij patrum, quorum alter Germaniæ, alter Franciæ rex erat, v. Kalendas Augusti in vnum conuenientes Lotharingiam ita inter se diuiserunt, ut Ludouicus vrbes Coloniam, Aquas, Treuiros, Traiectum, Metas, Argentinam, & Basileam, Carolus Lugdunum, Visontionem, Viennam, Tungros, Tullum, & Viridunum cum adiacentibus obtineret. Ludouicus autem Imperator legatis missis fraternam hereditatem ad fratrem potius, quam ad patruos pertinere contendens, Hadriano ius suum tuente, ac per legatos diras in Ludouicum, & Carolum intentante idem sibi regnum, sed frustra vindicauit. is Sarracenicum ne bellum hoc anno persequutus sit, incompertum. Tarentum quidem certe cum aliquot alijs Calabriae locis in eorum ditione remansit. Postero anno compositis Campaniæ rebus Romam se recepit. & postridie in festo Pentecostes ab Hadriano pontifice nescio qua de causa, iterum coronatus perfectis sacris cum eo in Lateranum insigni cum pompa processit. Ludouico absente Seodanus, quem ille discedens dimiserat, Adelgiso adiuuante Beneuentum, Capuam, ac multas alias Beneuentanæ, & Capuanæ ditionis ciuitates sollicitauit, atq. accito domo exercitu ad se traduxit. Quod vbi Ludouicus accepit, ira fremens rursus exercitum in ea loca

D d ij promouit,

promouit, Beneuentum in primis, totius defectionis caput, cupiens expugnare. Adelfigus, vt Ludouicum aduentare præcepit, obuiam læto vultu progressus, ab omnibus se rebellium populorum consilijs separauit, atq., vt semper aliàs, sic nunc paratum esse ad omnia, quæ imperaret, facienda ostendit. Quibus verbis Ludouicus inductus, ac magnificis præterea muneribus delinitus facile ignouit. ac Beneuento dimisso aduersus alias ciuitates, quæ defecerant, arma conuertit, easq. haud magno certamine recuperauit. Capua vna, quæ quadrato lapide erat constructa, ciuibus diutius resistendi audaciam præbuit. Hæc igitur frequenti militum corona circumdata, atq. omnibus exeundi facultas adempta. Inde ager longe, lateq. vastatus. His de rebus Capuani ad extremam rerum omnium inopiam, ac necessitatem adducti episcopo assumpto corpus S. Germani in humeros sustulerunt, ac patefactis portis supplices in castra ad Ludouicum perrexerunt. eumq., vt, si non suis, at Diui illius meritis sibi ignoscere vellet, infimis precibus obsecrarunt. Placidi, mitisq. ingenij Imperator sordes, lacrymasq. supplicantium ferre non potuit, ac statim veniam se dare respondit, atq. ita Sarracenis expulsis, præfidioq. in omnibus receptis oppidis firmo relicto Beneuentum se rettulit, ac milites in æstiuam dimisit. Exercitus interim patrijs soli reuifendi studio flagrare, domumq. post tot, tantosq. labores exantlatos spectare. Id vbi Adelfigus animaduertit, Ludouicum conueniens simulanter hortatur, vt exercitui gratiam reuifendæ aliquando patriæ faciat, ac ditionem suam prægrauante militum multitudine leuet, cum nulla belli materia ipsius sit virtute, ac felicitate relicta. Quo probato ille exercitum maxima ex parte dimisit, atq. ipse cum paucis nihil mali suspicans restitit. Adelfigus, vbi Ludouicum proprijs orbatum viribus sensit, constituto die satellites adhibuit scelerati consilij sui participes, atq. agmine facto in ædes, in quibus ille meridiabatur, irrumperè institit. Ludouicus strepitu armorum audito ex lecto repente desiliit, atq. arreptis armis cum paucis, qui aderant sui, custodibus ad ostium domus occurrit, adituq. intercluso hostem à liminibus arcuit. Adelfigus, vbi vidit eò se penetrare sine suorum cæde non posse, fasces iussit adduci, atq. ædibus ignem subijci. Hoc cognito Ludouicus exterritus inducias sibi dari, pacemq. poposcit. cui respondit Adelfigus, nihil æqui se concedere posse, nisi iureiurando promitteret, se nunquam in posterum Beneuenti fines intraturum, neq. huius iniuriæ vindictam aliquam exacturum. Ita Ludouicus præfenti necessitate adactus allatis sanctorum reliquijs eiusmodi se sacramento deuinxit: ac postridie Beneuento egressus Berolam petijt. atq. ibi per menses vndecim mansit. Itaq. sequenti anno, cum ibi esset, primum tria, deinde nouem millia Sarracenorum per Comites suos apud Capuam profligauit. Profectus est inde Capuam.

872

Cuius

Cuius aduentu comperto, Sarraceni Principatum reliquerunt, atq. in Calabriam concesserunt. eaq. populationibus lacerata conscensis nauibus in Africam se receperunt, quicunq. è naufragijs euaserunt. Eodem anno Hadrianus pontifex Kalendis Nouembris moritur, atque ei Ioannes VIII decimo nono Kalendas Ianuarias ex archidiacono Cardinali sufficitur. Proximo Ludouicus, cum annum iam Capuæ confecisset, ac pulsus tota Campania Sarracenis iniquo aduersus vnum Adelfigum, atq. exulcerato animo esset, Romam sibi repetendam, & nouum pontificem super ea re consulendum putauit. A pontifice honorifice exceptus petijt, vt concilium de summa re conuocaret. Ibi congregatis patribus scelus in se, ac perfidiam Adelfigi edocuit, vt verbis deceptum, vt in ædibus obsessum, vt metu mortis perterrefactum sacramento se grauiissimo obligauisset. atq. vt ea de re sententiæ dicerentur, postulauit. Ea relatione facta censuere patres, Adelfigum, qui se hostili, ac perfido animo aduersus Imperatorem gessisset, hostem esse Imperij iudicandum, ac rursus bello quàm acerrime persequendum. Sacramentum non esse, quod aduersus remp. susciperetur, nec Ludouico obesse debere, quod salutis conseruandæ causa iurasset. Atq. ita pontifex Ludouicum sacramento, quo se obstrinxerat, diuina auctoritate absoluit. Hoc decreto Ludouicus erectus bellum maioribus opibus instaurauit. verum, ne periurus existimaretur, reginam summæ rerum præfecit, eamq. exercitum Beneuentum adducere iussit. Adelfigus, cum se hostem iudicatum, atq. vniuersis peti viribus intelligeret, tantam se tempestatem sustinere posse diffusus spem salutis in fuga posuit, atq. in Corsicam insulam sese abdidit. Eodem anno Gradensis Ecclesia ad Petrum Venetum est translata. Sequenti Rodoaldus gastaldio Aquinas castrum apud Pontem Curuum construxit, quod ab eo Pontem Curuum vocauit. quo in loco Fregellæ quondam inclyta Romanorum colonia fuit. Brixiaë tribus diebus, tribusq. noctibus sanguine pluuit. Ludouicus in Lombardiam reuersus ius populis dixit, & beneficia postulantibus, quæ sunt visa, concessit. Adelfigus Beneuentanum recepit Principatum, & moriens Aionem filium ne, an fratrem sibi assumpsit socium. Ioannes pontifex Rauennæ conuentum septuaginta episcoporum egit. In eo conuentu lis inter Vrsum Ducem Venetiarum, & Petrum Patriarcham Gradensem composita est. Mortuo Senatore, episcopo Torcellano, Petrus patriarcha confirmare, & consecrare Dominicum Leonis Caloprini filium monasterij Altinatis abbatem abnuerat, quia sibi virilia succidisset, perterritusq. à Duce Romam contenderat. Hinc cum Ioanne pontifice Rauennam perrexit. quò etiam Hendelmarius Aquileiensis patriarcha, & Leo Caprulenensis episcopus, & alij eiusdem prouinciæ episcopi aduocati. qui quoniam conuentu iam confecto aduenerunt, communionem

873

874

priuati,

875 priuati, sed Ducis precibus restituti sunt. Bona tamen Ecclesiae Torcellanae Dominico permissa. Postero anno Ludouicus saeuum morbum nactus mense Augusto mortem Mediolani oppetijt. Extat adhuc vetus eius in aede Ambrosiana sepulchri elogium. Fuit vir pietate, iustitia, & religione insignis. verum studium in eo gloriae, & dignitatis Italicae conseruandae multo maius aut fortuna, aut opibus fuit, nec tantum virtute quantum voluntate, complexus est. Ludouici vxor Engilberga religionis caussa nobile monasterium ad vrbem Placentiae aedificarat, idq. Diuis Sixto, & Agapito consecrarat. Eodem anno Anspertus archiepiscopatum Mediolanensem accepit. ad quem Ioannis pontificis apud Tuonem extat epistola.

CAROLVS CALVVS REX, ET IMPERATOR.

Mortuo Ludouico magna inde pro Imperij titulo, regnoq. Italiae asciscendo certamina concitata sunt. Etenim ad hanc diem eiusmodi decus a patre viuente maximo natu filio deferri, idq. subsequente archiepiscopi, ac pontificis consecratione consueuerat affirmari. Sic Carolus Magnus Pipino, & Ludouico, sic Ludouicus Lothario, sic demum Lotharius Ludouico indulserat. Ludouico vero sine vlla virili prole extincto, certatim Franci, Italique, ad eius laudis cupiditatem, ac studium exarserunt. In Francia patri Ludouici Carolus Caluus Franciae, & Ludouicus Germaniae reges; cum sine contentione Lotharingiam diuisissent, certatim animum ad Italiam, atq. ad Imperium adiecerunt, haud dubia spe, eius fore vtrumq., qui prior armatus in Italiam descendisset, ac parata pontificia gratia solemnina ab illo insignia recepisset. Ac Carolus quidem, nuncio apud Duciacum de morte Ludouici accepto, statim motis castris ad Pontigonem perrexit, & proceribus, quos potuit, sumptis Kalendis Septembris iter ingressus in Italiam per montem Iouis transire contendit. Ludouicus autem pari studio inflammatus, ac consilij fratris certior factus primo Carolum Crassum, deinde Carlomanum filios, qui iter Caluo impedirent, magno cum exercitu misit. Ex quibus, cum Crassum in fugam compulsum, Carlomanum perterritum a Caluo audisset, ira furens ipse cum tertio filio Ludouico magno impetu in Franciam introrupit, ipsamq. hostiliter dilacerare instituit. Romae vero res in hunc modum turbatae. Aequum nimirum videbatur principibus, quando Ludouicus Imperator vita, nullo relicto successore, cessisset, eum titulum iam ad Italos, praesertim, opibus demum, atq. auctoritate florentes reuerti. atq. antiquam Imperandi maiestatem ab externis interceptam post tot saecula Italiae reddi. Hoc autem consilium intulerunt iidem, qui in ciuitate

quoq.

quoq. opibus excellabant, Comites Tusculani. Verum, cum Ioannem pontificem adissent, eumq. in suam sententiam trahere contendissent ab eo in vnum Caluum conuerso, tanquam male de rep. sentientes, reiecti sunt. Caluus autem domesticis nullis detrimentis a proposito suo dimotus maturato itinere in Italiam venerat, atq. Italicis plerisque, in ditionem acceptis legatos ad pontificem cum muneribus eximij miserat, per quos, si corona donaretur, se Ecclesiam in perpetuum a quibuscunq. hostium iniurijs defensurum, & Romanam ditionem penitus remissurum ostenderat. Itaq. Ioannes, vt Romanos repudiavit, sic Caluum, vt Romam ad coronam accipiendam contenderet, inuitauit, & cum xv Kalendas Ianuarias vrbem inisset, solemni ciuitatis occursum exceptus die Domini Natali in basilica Vaticana ante Confessionem de more Augustum consecrauit, sanctissimo ante iureiurando deuinctum, se aduersus inimicos Ecclesiae perpetuo pontifici pro viribus affuturum. Quo facto Carolus multa, eaq. pretiosa S. Petro dona tulit. Hinc titulus Imperatoris Augusti posthac syncerum pontificis beneficium esse, anniq. Imperij a consecratione pontificia repeti cepti. Nonis inde Ianuarij egressus vrbe Papiam venit. & corona regia ab Ansperto archiepiscopo sumpta forum egit, legesq. regio more populis dedit, ac ciuitatum, & ecclesiarum iura renouare instituit. Praeter cetera xi Kalendas Martias priuilegia Caroli Magni, Pij, Lotharij, ac Ludouici nepotis, vt vocat, sui ecclesiae Cremonensi firmata. Inde Bosonem, Buuini Comitis filium, Richildis vxoris suae fratrem, Ducem declarauit, & Vidonem Lamberti, ac Berengarium Eberardi filios Spoleti, & Fori Iulij confirmauit. atq. his actis trans Alpes abiit. Caluo Italia profecto Tusculani Comites, quorum principem se gerebat is, quem Luitprandus Albertum Marchionem, Annonius Adelbertum Comitem, alij Albericum Comitem vocant, Lamberto Comite in societatem assumpto Ioanni pontifici ob repulsam acceptam irati aduersus eum coniurationem iniuerunt, cuius participes Formosus episcopus Portuensis, & Gregorius Nomenclator, fuerunt. Quod vbi Ioannes comperit, diras in Formosum, & Gregorium, sociosq. eorum execrationes intendit. Interim Caluus in monasterio S. Dionysij Pascha celebrauit. atq. ex auctoritate pontificiorum legatorum conuentum in Idus Iulias Pontigonem indixit. Is conuentus xi Kalendas, Indictione nona, praesente Imperatore, pontificisq. legatis est institutus. In eo praeter cetera x Kalendas electio Imperatoris, quam episcopi, & reliqui Italici regni proceres comprobarant, legesq., quas ille Papiensi in regia tulerat, confirmata. v inde Idus Iulias venire legatis pontificis, Leo pontificis nepos, & Petrus Foro Sempronienensis episcopi, qui Imperatorem, & episcopos verbis pontificis salutarunt. post die vero dona a pontifice missa obtulerunt, Imperatori sceptrum,

& baculum

& baculum aureum, Imperatrici pallia, & armillas cum gemmis, ijdemq. damnationem Formosi episcopi, & Gregorij Nomenclatoris, & eorum, qui cum eis contra se conspirauerant, toto approbante concilio recitarunt. Dimisso inde concilio Caluus legatos pontificis eximie donatos dimisit in urbem. profectusq. Pontigone III Kal. Augusti venit Catalaunos, ibiq. vsque ad Idus imbecillitate valetudinis est detentus. Inde progressus Remos cum Syluacum pergeret, nuntium accepit, fratrem suum Ludouicum Germaniae regem v. Kalendas Septembris diem suum Francfordiae obiisse. Itaq. propere Aquas, Coloniamq. contendit, vt Lotharingiam, quae fratris, & filij eius Lotharij fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat, Carlomanum, Ludouicum, & Carolum cognomine Crassum. Ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patrum patrum regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit, ira incensus, quod patrum inuadere regnum esset ausus, Francfordia copias mouit, atq. ad alteram Rheni ripam e regione confedit. Ibi iure primum, deinde gratia per legatos petita, cum neutrum impetrasset, decem homines cum aqua calida, totidemq. cum frigida, decemq. alios cum ferro candenti misit, iussos experiri iudicio, vtri regnum illud conueniret, quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuississet. Qui, re tentata, cum detrimentum nullum cepissent, nihil tamen aequi obtinuerunt. Ob id Ludouicus animo incitatus VIII Idus Octobris Rhenum copias occulte traiecit, ac Calui exercitum adortus ipsum in fugam versum profligauit. Victo Caluo, fratribus paterna regna inter se partientibus, Carlomano Baioaria, Pannonia, Carantanum, Boemia, & Morauia euenit, Ludouico Franconia, Thuringia, Saxonia, Frisia, & pars Lotharingiae; Crasso Alemania, & altera Lotharingia. Dum autem haec in Francia a Caluo Imperatore, & rege Italiae administrantur, Sarraceni, qui Tarenti a Ludouico dimissi remanserant, collectis viribus Barrium, ac finitima Barrio loca populabundi percurserunt. & Salernitanos, Amalfitanos, ac Neapolitanos impulerunt, vt iuncto secum foedere Romanam urbem inuaderent. Quod vbi pontifex Ioannes rescivit, conatibus eorum occurrere cupiens Lambertum, & Vidonem eius fratrem, Spoleti Duces, Caluo ipso iubente, assumpsit, ac Neapolim, Salernumq. progressus Guaiferio principi Salernitano, vt rupto foedere secum Sarracenos adoriretur, induxit. Sergium vero Ducem Neapolitanum, vbi ad officium redigere non potuit, prorsus piorum societate, congressuq. priuauit. Nihil commodius a pontifice geri potuerat, si in ijs fides fuisset, in quibus esse debebat. Hic fuit Athanasius Neapolitanus episcopus, qui Sergio fratre capto, Romamq. transmissio Dux ipse suffectus cum Sarracenis foedus instaurauit, atq. eis iuxta Neapolim collocatis Beneuentanos, Capuanos, Salernitanos,

nitanos, Romanosq. fines hostiliter populari, ne ecclesijs quidem parcens, perrexit. Quibus rebus adductus pontifex legatos ad Caluum duos misit, Petrum Forisempronij, & Petrum Senogalliae episcopos orans, vt ad vindicandam, quemadmodum iureiurando promiserat, a Sarracenis Ecclesiam armatus accederet, neq. in ea re horam vllam eximeret. ac Februario sequente conuentum a Caluo rogatus Romae habuit, in quo electionem, & consecrationem ipsius Imperatoris Romae factam ratam esse in perpetuum statuit, diris grauib. quicunq. eam ausi fuissent infirmare, deuinctis. Caluus legatione pontificis, cum Pascha apud Compendium ageret, cognita, se non defuturum respondit, ac statim rebus Franciae per Iunium mensem conuentu Compendij habito constitutis cum Richilde vxore, & maxima pecuniaria, atq. ingenti pretiosae suppellectilis copia in Italiam iter intendit. Ex altera parte pontifex, vt maturius regem de instanti bello consuleret, vrbe egressus ad ipsum contendit. Quod vbi Caluus Iuram montem iam praeteruectus vna cum actis Romanis accepit, & ipse iter, opportune occurrere volens, accelerauit. Vercellis congressi vna Papiam processerunt. Grauia inde Sarraceni belli propulsandi consilia Carlomanus rex Bauariae interrupit. Is, quod pater Ludouicus tentauerat, perfecturum se arbitratus in Italiam cum maximo armatorum numero descendebat. Eo illi nuncio exanimati nouo consilio capto statim Papiam reliquerunt, Derthonemq. se contulerunt. Ibi Richildis Augusta a pontifice consecrata est. Addit etiam Regino, eundem Bosoni vxoris suae fratri Hirmingardem Ludouici Imperatoris mortui filiam in matrimonium collocasse, ac Prouincia donatum regem appellasse. Rumore inde de Carlomani aduentu in dies magis increbescente Caluus Richildem cum thesauro domum remisit. neq. ita multo post ipse quoq. subsequi coepit, postquam proceres suos, quos acciuerat, seditione conflata, non venire, Carlomanum vero iam iam affuturum accepit. Quo facto & ipse pontifex urbem repetijt, cruce ab eo aurea magni ponderis, & pretiosis gemmis ornata donatus. Iam alpes Imperator attigerat, cum eum repentina febris inuasit. Qua re permotus Sedechiam Iudaeum, medicum sibi dilectum, adhibuit, atq. ex eius sententia praesentis remedij gratia puluerem quendam mortiferum hausit, atq. inde Cinisium montem ascendere coepit. Vbi vero ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingrauescentis morbi magnitudine, & veneni sauitie conflictatus Richildem, quae apud Mauriennam erat, acciuit, atq. in eius complexu vndecimo die, pridie Nonas Octobris, animam efflauit. Ceterum ad hoc malum illud quoq. adiunctum. Capuani expulso Landulfo episcopo Landulfum summo apud se loco natum, licet vxore praeditum, & neophytum suffecerunt. ac summis precibus pontificem, vt eum consecraret,

orarunt. Qua re cognita Bertarius abbas Cassinas, & Leo Teanenſis episcopus Ioannem pontificem Romæ adierunt, monentes, ne postulationi tam iniquæ, atq. insignem iniuriam ciuitati, ac pontificiæ auctoritati perniciem allaturæ aures præberet. Pontifex hominum grauitate permotus primò se facturum negauit, deinde precibus nobilium expugnatus neophytum consecrauit. Qua ex re seditio in ciuitate grauis est orta. Quod vbi Sarraceni animaduertunt, rursus omnia populando vastarunt. Pontifex autem, vt seditionem extingueret, Landulfum in Ecclesia Capuæ veteris episcopum constituit. Landulfum vero in noua. atq. æqua sorte inter vtrumq. ecclesiæ bona diuisit. Paulo post Pandulfus, qui Capuæ præerat, cum pontificis in fide maneret, petijt ab eo, vt Caietam, quæ tum in ditione pontificis erat, sibi subijceret. Qua re impetrata ille ciues acerba premere seruitute instituit. Id vero cum pati Docibilis Dux Caietanus non posset, Sarracenos Agropoli aduocauit, atq. Caietam, vt sibi auxilio essent, adductos Formianis in collibus collocauit. Quibus de rebus pontifex edoctus, quacunq. ratione potuit, Caietanos ab amicitia Sarracenorum auertit, Docibilemq., vt arma Sarracenis inferret, induxit. Verum, cum Docibilis acie cum Sarracenis congressus male pugnaſſet, captiuos suos recuperandi cupidus foedus cum eis percussit, atq. Garilianum arcem ad Lirim amnem in finibus Campaniæ condidit, eamq. illis ad habitandum concessit. Quo ad cetera incommoda nihil accidere potuit Romanæ post in multos annos ditioni perniciosius. Gradensis Ecclesia ad Petrum Venetum, licet recusantem delata.

LVDOVICVS BALBUS IMPER.
ET CARLOMANVS REX.

Mortuo Caluo Carlomanus extemplo Italiae regnum iniuit. An vero Italiam, cui imminēbat, adierit; an potius, vt Franci scribunt, in regnum suum Bauariæ falso Caroli aduersus se contententis nuncio exanimatus receperit, parum comperit. Regnum quidem ipsum Italiae per triennium tenuisse, in maximo Francorum, Germanorumq. annalium silentio vetera multa, quæ in Lombardia leguntur, diplomata fidem faciunt, quibus ipse Bauariæ, atq. Italiae rex, sic enim se inscribit, per hos tres annos ecclesijs, populisq. beneficia confirmauit, ante à Carolo, Pio, Lothario, & Ludouico regibus condonata. Omnia tamen diplomata in Bauaria data sunt. Ludouicus vero Balbus, patris morte audita, Compendij cum Richilde nouerca pridie Kalendas Decembris conuenit. atq. ab ea tabulas patris accepit, quibus ille regnum sibi Franciæ tradebat, & ensē S. Petri, per quem se regem instituebat, & regiam vestem, & coronam, & sceptrum

auro,

auro, gemmisq. pretiosis distinctum. atq. ita magno episcoporum, procerumq. consensu v. Idus Decembris rex ab Hincmaro Remensi archiepiscopo consecratus, & coronatus est. Is acceptis solemnibus omnium sacramentis prope Suesſionas in monasterio S. Medardi Natalem Domini, & Pascha in monasterio S. Dionysij, celebrauit. Progressus inde ad quosdam compescendos tumultus Turonum, ibi grauissime ægrotauit. Eo anno Lupus patriarcha Aquileiensis est factus. Interim Romæ morte Calui audita Albertus, & Lambertus, quos Ioannes piorum communionē secreuerat, animos sustulerunt, & postquam mortuo Caluo consilijs suis adhuc repugnantem viderunt, nouo tumultu concitato ipsum per arma captum in carcerem condiderunt, ac patriarchium, & fundos eius diripuerunt. Ille vero ope suorum elapsus parum se tuto in vrbe esse existimans ad Ludouicum, cuius patrem Imperiali corona donauerat, sibi proficiscendum putauit. Itaq., postquam nouas in eos detestationes intendit, vrbe cum pretiosissimis sanctorum corporum reliquijs exijt, ac maritimo itinere in Prouinciam in die Pentecostes accessit. Inde Bosonis Prouinciæ regis auxilio Lugdunum progressus ad Balbum nuncios de suo aduentu Turonum præmisit. Ludouicus, missis obuiam episcopis, Trecaſ vt adiret, rogauit. Eò vero profectus pontifex conuentum episcoporum Gallia, qui officij causa conuenerant, egit, atq. ad eos de iniurijs Alberti, & coniuratorum sibi, atq. ecclesiæ illatis rettulit, & vt anathema à se in eos intentum confirmarent, postulauit. Anathema de scripto recitatū vbi episcopi audiuerunt, scripto se quoq. confirmare velle dixerunt. Itaq. postridie iterum conuocati ita decreuerunt. *Beatissime Pater Catholica, atq. apostolica Ecclesia Romana summe pontifex, Nos filij, famuli, ac discipuli tui Galliarum, ac Belgicarum episcopi iniurijs, quas vobis, & sanctæ matri nostræ, atq. omnium ecclesiarum magistra improbi homines intulerunt, uehementer dolemus, & propterea sententiam vestram quam privilegio beati Petri, & sedis apostolicæ in eos; & socios eorum iuxta sacros canones Spiritu Dei conditos, atq. hominum reuerentia consecratos, & iuxta prædecessorum vestrorum decreta pronunciaſtis, verbo, & assensu nostro, atq. auctoritate sancti Spiritus approbamus, idest, quos communionē priuasti, pro priuatis habemus, quos ab Ecclesia repulisti, repellimus, quos anathemate perculisti, percussos esse iudicamus, & quos rite satisfacientes in gratiam receperitis, recipiemus.* In eodem etiam conuentu Formosus præsens omni ecclesiastica dignitate nudatus, & laicam vitam posthac traducere iussus. idemq. sacramento adactus, se in posterum neq. vrbe, neq. episcopatum repetiturum. & quædam alia instituta ad rationes Ecclesiæ pertinentia ex veteribus Concilijs sunt relata. Kalendis inde Septembris Balbus aduenit, neq. enim propter imbecillitatem valetudinis ante potuit. Colloquio constituto Balbus duris se

E e ij ipſius,

ipsius, atq. Ecclesiae, quae commemorabat, temporibus se affuturum ostendit, si ille se Augustali corona, quam patri suo tradiderat, exornaret. Cui cum se pontifex gratificaturum summo studio respondisset, ipsum, VII Idus Septembris, maximo totius Galliae concursu, Imperatorem inunxit, solemni iureiurando adactum, se Ecclesiam, dum vixisset, ab hostium, & maxime infidelium impressionibus tutaturum. atq. his rebus actis multis vltro citroq. officijs praestitis abierunt, pontifex eodem comitante Bosone per saltus montis Cinisij in Italiam, Balbus vero Compendium. Ioannes Romam reuersus, inimicis Balbi auctoritate perterritis, cum Sarracenos se absente Romana occupasse littora inuenisset, nulla interposita mora cum ijs, quae ad manum erant, amicorum copijs aduersus hostes contendit. atq. eis pulsus Balbum in Italiam ad conficiendas eorum reliquias aduocauit. Litterae ad Imperatorem, & reginam scriptae adhuc leguntur. *Romam reuersi omnia littora nostra Fundis, & Terracina teneri à Sarracenis inuenimus. Quare non amplius, quam quinque dies, in urbe morati cum fidelibus nostris exiimus, & naues eorum octodecim cepimus, & seruos sexcentos liberauimus. ideo vestro ad nos aduentu est opus, ut virtute vestra praeterita damna resarciantur, & futura prohibeantur.* Balbus cum legatos misisset ad patrieles suos Ludouicum, & Carolum Crassum, de concilianda, quae Lotharingiae destinebatur diuisione, concordia responso Compendij, quod optabat, accepto vsq. ad Heristallium venit. Inde, Kalendis Nouembribus conueniens cum Ludouico apud Marsiam pacem cum eis ita firmavit. *Sicut inter patrem meum Carolum, & patrem vestrum Ludouicum regnum Lotharij diuisum fuit, volumus, ut ita ratum sit. De regno vero, quod Ludouicus Imperator in Italia habuit, quia non dum eius aliqua diuisio inita est, quicumq. modo illud tenet, ita teneat, donec conuenientes ex communium amicorum consilio, quod equius, meliusue visum fuerit, statuamus. Omnes autem sciant, nos regni Italia partem repetisse, & repetere, & repetituros esse.* Dimisso conuentu Ludouicus in Germaniam se recepit. Lupo Ecclesia Aquileiensis mandata. Balbus Natalem Domini in Longlaro Purificationem vero Pontigone peregit. vnde Treacas, atq. inde Compendium adiit. Ibi morbo fauente, nam veneno infectus dicebatur, per fidos homines Odonem episcopum, & Aluinum Comitem coronam, enses, & reliquum ornatum regium ad Ludouicum filium misit, atq. eum regem consecrari Franciae iussit. neq. ita multo post, III Idus Aprilis, in Parasceue mortem oppetijt. Post multos procerum, variosq. tumultus Ludouicus, & Carlomanus Balbi filij reges Franciae ab episcopis consecrati sunt. Boso autem, Hirmingarde instigante vxore, Burgundiam repente inuasit, ac se regem eius coronari, regibus Ludouico, & Carlomano despectis, iussit. Annus inde octingentesimus octuagesimus imma-

879

880

tura

tura Carlomani, regis Bauariae, atq. Italiae, morte fuit nobilitatus. Is paralyti oppressus VII Nonas Aprilis in Bauaria ad Odingas occubuit, vir religiosissimus, & litteris eruditus, & laudis bellicae haud expers, vt qui cum Ludouico patre, & sine illo multis praелиjs fauientem Sclauorum ferociam compressisset. Audita morte eius Ludouicus frater, rex Lotharingiae, subito Ratisponam accurrit, ac regem se salutari Baioariae iussit. Arnulfo Carlomani ex concubina filia Carantanum iampridem ei à patre destinatum est datum.

CAROLVS CRASSVS REX, ET IMPERATOR.

Rassus autem Alemaniae rex maiora animo agitans egressus ex Alemania in Italiam aduolauit, & benigne receptus ab Italici regni insignia ab archiepiscopo sumpsit. conuentuq. procerum de more aduocato regnum constituere institit. Mox à Ludouico, & Carlomano Franciae regibus reuocatus eos bellum aduersus Bosonem gerentes, ac Viennam oppidum obsidentes adiuuit. Verum, haud ita multo post, Imperij Romani cupidine ardens in Italiam iterum se recepit. Neq. consilium, aut cupiditatem eius ipse est frustratus euentus. Romam enim cum Valperto patriarcha Aquileiensi progressus summo studio à pontifice, populoq. Romano exceptus est, petensq. vt sibi insignia Augustalia traderentur, cum se in auctoritate pontificis futurum, ecclesiamq. defensurum enixe, promitteret, facile impetrauit. Corona in ipsis Christi Natalicijs exornatus solemne sacramentum suscepit, atq. omnibus rebus, quae cum pontifice de rep. agendaerant, expeditis Lombardiam repetijt. In itinere Rauennam cum accessisset, foedus inter Venetos, atq. Italicos sibi subiectos in quinquennium renouauit. Sanxitq. vt Sclau, qui mare assiduis latrocinijs infestum habebant, communibus armis non solum arcerentur, sed etiam peterentur. inde IX Kal. Iunias Nonantulam venit, atq. inde quoq. diplomata dedit. Interim Ludouicus, rex Franciae, relicto ad Viennae obsidionem Carlomano fratre, Nortmanis Franciam ineuntibus sese obtulit. Eodem anno Ioannes Particiacus mortuo patre Vrso Ducatum Venetiarum gerens Badoarium fratrem Romam misit, vt Comitatum Comaclensem à Ioanne pontifice postulare. Quare praeccepta Marinus Comes consilio cum Iudicibus habito cum armato militum globo egressus Badoarium in itinere adortus commissa pugna vulneratum comprehendit, & sacramento obstrictum, se illam iniuriam neq. armis, neq. iure persequuturum, dimisit. Badoarius Venetias reuersus haud ita multo post ex vulnere est mortuus. Ea dere Ioannes Dux exercitu Comaclum adducto oppidum expugnauit, atq. eis, qui fraternae conscij iniuriae fue-

881

rant,

882 rant, vindicatis domum repetijt. Sequenti, cum res eiusmodi incidissent, vt nouo pontificis, Imperatorisq. colloquio opus esset, Crassus Ra- uennam Februario mense, vt cum pontifice congrederetur, se contulit, & quae è rep. ecclesiae fuerunt, cum eo consuluit. Nortmani in die Epi- phaniae monasterium Prumiense ingressi, postquam fortunas inde om- nes auexerunt, subiecto incendio combusserent. &, cum Ludouicum Lotharingiae regem fato concessisse audissent, animo incitati Nonis Aprilis Treuiros urbem nobilissimam in Coena domini occuparunt, eaq. succensa infesta signa Metas conuerterunt. Crassus Baioariae regno inuito ad accipiendum item Lotharingiae regnum, & opem prouinciae fe- rendam accitus ex Italia mouit, atq. innumerabili Italicorum, Baioario- rum, Francorumq. contracta manu in Franciam transijt. regnoq. altero inuito Nortmanos, sed inani incepto, Metis obsedit. Gotfrido regi Normariorum christiano facto Frisia data, ac Lotharij filia Gísla in ma- trimonium collocata, reliqui Normani ingenti pondere auri accepto finibus excefferunt. Quo facto Crassus formandi regni causa Kalend. Nouembris conuentum Vormaciae habuit. Eodem anno Ioannes pon- tífex xviii Kal. Ianuarias mortuus est. Tum vero Tusculanorum Co- mitum factio ad nouum pontificem pro arbitrio suo creandum omni ope incubuit, ac Marinum Gallelianum, Martinum i i vulgo nominant, ex cardinali diacono subrogauit. Is in ipso Nataliciorum die consecra- tus Albertum, & ceteros à Ioanne damnatos restituit, & praecipue For- mosum in gratiam Ecclesiae recepit, ac religione solutum episcopatum, urbemq. repetere iussit. Ceterum ab hoc tempore Romana Ecclesia grauissime laborauit, distracta in duas factiones ciuitate. quarum alte- rius principes Comites Tusculani fuere. Qui urbanam potentiam asse- ctantes pontifices, quos cupiditatibus suis aduersarios nacti sunt, coniu- rationibus initis fatigarunt, & eis pulsis aut pecunia, aut vi vel propin- quos, vel amicos suos cupiditatibus suis opportunos intrudere institue- runt. Itaq. regibus, & pontificibus assiduis certaminibus occupatis paullatim vetus Ecclesiae disciplina est lapsa. si quidem praeter cetera turpi Simoniacorum, & Nicolaitarum haeresi polluta, ac corrupta sunt omnia. quorum illi interdicta sacrorum commercia, hi prohibita cleri- corum connubia defendebant. Interim Crassus regno Franciae consti- tuto Italiam reuisit. Nonis enim Maij Veronae, iiii Idus Mantuae fuit, vtrinq. diplomata data anno Imperij D. Caroli in Italia tertio, in Francia secundo. Victor patriarcha Gradenfis factus, licet inuitus, Ioanni Duci morem gerens Dominicum Torcellanum episcopum consecrauit, dili- genter tamen increpitum, quod, repugnantibus legibus, dignitatem epi- scopalem accipiebat. Crassus graui langore oppressus cum propicio S. Alexandri numine se leuatum existimaret, Bergomum ad inuisendam

martyris

884 martyris illius in ea vrbe basilicam voti causa contendit, ac i i i Kalen. Augusti omnia à regibus Longobardis, & Francis ei Ecclesiae concessa priuilegia renouauit. & Papiam regressus per Octobrem mensem viridi- cundo vacauit. Eodem anno Ludouicus Balbi filius, rex Franciae, obiit. regnum eius Carlomanus frater obtinuit. qui Vienna demum capta Hirmengardem, Bosonis vxorem, adduxit in potestatem. Proximo anno xv Kal. Februarias Marinus pontifex moritur. post triduum Aga- pitus eadem Romanorum principum suffragante factione sublegitur. atq. Hadrianus tertius appellatur. Hic Victori patriarchae Gradenfi pallium dedit. Friderico Ecclesia Aquileiensis commissa. In Francia Normani Sequanam annem inuecti Franciae regnum assiduis incurfio- nibus laniant. quas cum sustinere Carlomanus non posset, x i i millia pondo argenti puri datis, atq. inducijs in x i i annos acceptis pacatos è regno dimittit. neq. ita multo post ab apro intervenandum sauciatus vi- tam, regnumq. relinquit. Ad huius mortis nuncium excitati Norma- ni in regnum se iterum intulerunt, inducias se cum Carlomano pepigisse, non cum alio, asserentes. quicumq. Carlomano successisset, eum pacem, atq. amicitiam suam eadem summa pecuniae redempturum. Quibus vocibus Franciae primores exanimati Crassum Imperatorem ad regnum accipiendum inuitant, & venienti ad Gundulfi villam occurrunt. ac se illius potestati solemnibus sacramentis obstringunt. Normani inde è Sequana egressi Lotharingiam inierunt, & castris ad Louanium positus vtramq. incurfare prouinciam institerunt. Ea re Crassus in Lotharin- giam reuersus, quanta maxima adhiberi celeritas potuit, aduersus eos contendit. atq. ad Mosam annem adeptus post quindecim dierum obsi- dionem ad deditionem adduxit. Verum vt illud fortiter gestum, sic hoc imprudenter. quippe duces eorum captos non ea, qua oportuit, feueritate multauit, sed accepto iureiurando, & foedere icto munifice, liberaliterq. donatos dimisit. Profecto Italia Crasso Sarraceni, qui Garilianum tenebant, celebri opulencia monasterij Cassinatis allecti eò ex improviso se intulerunt, ac pridie Nonas Septembris superiore mo- nasterio inflammato x i Kal. Nouembris foedum in inferioris quoq. te- cta incendium iniecerunt, & Bertarium abbatem ad aram beati Martini crudelissime obruncarunt. Monachorum, qui ad tantum terrorem trepida se inde fuga proripuerunt, opportunum Teanum receptaculum fuit. Ii sublatis, quas quisq. potuit, de sacra suppellectili rebus, Ange- lario monasterij praeposito sibi abbate delecto in cella S. Benedicti sedes posuerunt. Sarraceni praeda onusti Garilianum alacres redierunt. Iampridem Italici, Romaniq. veteres spiritus recipere coeperant, ac Fran- cis Imperatoribus, regibusq. contemni post imminutas opes, & exorta inter eos certamina caeptis externum iugum à ceruicibus deicere cupie- bant.

bant. Itaq. Sarracenos impune Italiam, ecclesiamq. populantes ipsorum regum incuria indignati ipsi res aliquando respicere suas, viresq. florentis demum perpendere Italiae instituerunt. Omnium vna vox erat, quando Crassus virili stirpe careret, qui vnus antiqua virtutis indole praeditus ex Caroli Magni legitima progenie superesset, cui propter egregia erga Italiam, atque Ecclesiam merita Imperij titulus commissus fuisset, tempus voce prope missa monere, vt aliquando tandem sibi ipsis consulere. neque id decus cum alia gente communicari, vulgariue permitterent. non adeo veterem indolem Italicae virtutis exoleuisse, quin vnus ex multis reperiri in ea possit, qui auitam representare consilio, atq. officio imperandi gloriam queat. haud dubie, si rex praesens Italiam gubernaret, maturius eum omnibus hostium irruptionibus occurrerem, & salutem, dignitatemq. Ecclesiae tutaturum. Suffragabatur huic sententiae aliena reip. ipsius quoq. Crassi Imperatoris absentia, qui durissimo, & remotissimo bello implicitus rationibus Ecclesiae, atq. Italiae praesens seruire non poterat. His rebus instincti Hadrianum pontificem adeunt, eumq., vt salutari decreto in posterum reip. caueat, orant. Hadrianus, siue proximo Ioannis, si negaret, exemplo deterritus, siue Romae, atq. Italiae laude, saluteq. permotus facile petentium in potestate fuit. ac statim insignia duo decreta fecit: vnum pro Romanorum libertate, *Ut pontifex designatus consecrari sine praesentia regis, aut legatorum eius posset*: alterum pro dignitate Italiae, *Vt moriente rege Crasso sine filijs regnum Italicis principibus vna cum titulo Imperij traderetur*. Quibus rebus auditis Crassus in Italiam se recepit. ac sequenti anno per Aprilem mensis Papiae ius dixit. Eo anno v. i. Idus Maij Hadrianus decessit e vita. in eius locum Stephanus v. post triduum est substitutus. Hic est, qui Huberto episcopo Moguntino respondens purgationem ex parte sustulit, quae candenti ferro, & feruenti aqua fiebat. *Consulisti, inquit, de infantibus, qui in vno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, vtrum ferro candenti, & aqua feruente, an alio quolibet examine parentes se purgare debeant, eos non oppressisse. Monendi sunt parentes, ne tam tenellos secum in vno lecto collocent. Nam ferri candentis, aut aquae feruentis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones.* Idem etiam cum accepisset, populum Imolensem in eligendo episcopo seditionem excitasse, Romanum archiepiscopum Rauennatem admonuit, vt videret, ne electio contra canones fieret. In Venetia tanta aquarum inundatio fuit, vt in prodigium verterit. Crassus v. i. Kalendas Septembris Vibelingae fuit, atq. inde diplomata dedit, anno Imperij in Italia quinto, in Francia quarto, in Gallia primo. Godefridus rex Normanorum ab Hugone, vxoris suae fratre, quondam ex Valdrada, & Lothario nato sollicitatus vrbes aliquot a Crasso Imperatore in Germaniam

reuerfo

reuerfo ex regno Lotharingae poscit, ni faciat, arma se pro eis occupandis capturum ostendit. atq. insidijs Crassi exceptus ipse vita, Hugo luminibus spoliatur. Sequens annus insignis Vngarorum ex Scythia in Pannoniam aduentu fuit. Hi populi, qui, qualesq. fuerint, post suo loco aperietur. Normani item Sequana rursus egressi Louanium inuaserrunt duorum regnorum in finibus situm, atq. inde crebris excursionibus vtrumq. acriter fatigarunt. Contra quos Crassus cum semel, atq. iterum paratos exercitus immisisset, nihil tamen operae pretij fecit. Eodem anno Basilius Imperator est mortuus. In eius locum Leo filiorum maximus est successus. Postero in Ducatu Beneuentano Aio Princeps audita Basilij morte sese ab amicitia Graecorum auertit, ac sibi totam provinciam vindicauit. & Constantini exercitum, quem Leo aduersus se miserat, in fugam compulit. In Francia Normani motis Louanio castris Sequanam intrant, ac Parisios obsident. Cum Henricus Dux a Crasso aduersus eos missus in insidias eorum precipitasset, ipse ad soluendam obsidionem accurrens ne ita quidem quidquam momenti attulit. Normani Franciae finibus peragratis vrbes cum templis incenderunt, episcopos cum clericis trucidarunt, & passim omnis aetatis, sexusq. homines barbara crudelitate necarunt. Itaq. Crassus Neustriam, quae vltra Sequanam suum Imperium detrectabat, pacis habendae causa eis concessit, atq. in Alemaniam se recepit. Ibi Richilde coniugem adulterij postulauit, atq. in concione, se nunquam cum ea concubuisse, iurauit. Quod crimen illa ita repulit, vt se virginem esse, idq. se Dei iudicio, aut singulari certamine, aut candentis ferri tractatione confirmaturam esse, responderit. nec multo post constructo sibi monasterio velum sumpsit. Exinde Crassus corpore, atq. animo languidiore esse instituit. Itaq. Nouembri mense Triburias in festum diem S. Martini conuentum Transalpinis proceribus habuit, atq. ad eos de rep. rettulit. Ea occasione oblata Germani Italicorum exemplo adducti eum accusarunt, q. siue aetatis, erat. n. adolescens, siue naturae vitio tantis tractandis rebus parum consilij, ac neruorum haberet. & communi consensu regnum ei abrogarunt, & Arnulfum Carlomani filium successerunt, qui extemplo regnum accepit. Qua ex re Crassus tantum animum merorem contraxit, vt mox pridie Idus Ianuarij migrarit e vita. Aequauit Crassus superiorum regum omnium opes tribus regnis Germaniae, Italiae, Franciaeq. in vnum collatis, tituloq. insuper Imperij magnificentissimo ascito. Quae omnia soli Carolus Magnus, & Ludouicus Pius ante se obtinuerat. Atq. hic quidem status Italiae Francis regnum tenentibus fuit, quibus rerum potentibus ipsa diuturni otij, atq. optatae pacis fructum vberimum tulit, q. ab assiduis bellis recreata, & iustis Francorum imperijs renouata plurimum cum ad sobolis incrementum, & cultum aedificiorum, & rectorum disciplinarum ornatum, tum in primis ad religionis sanctitatem, & Imperij dignitatem profecit.

FF CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE

Liber Sextus.

BERENGARIVS REX. ET VIDO REX,
ET IMPERATOR ADVERSVS BERENGARIVM.

FRANCOS inde reges Italici exceperunt. Hi summam sibi rerum haud malo consilio asciscere nixi intestinis populorum discordijs Italiam perturbarunt, ac se ipsos profus vna cum Ecclesia perdidērunt, ea tempora in Remp. inferentes, quibus nulla alia tetriora, ac fœdiora fuisse, vel principum nequitia, vel populorum insania in tota antiquitate reperiuntur. Quem statum rerum mira superiorum scriptorum inscitia deprauatum nos dirigere hoc libro in suos quæq; annos distribuentes, conabimur, principio ab ipsa discordiarum origine repetito. Præstabant hoc tempore opibus citeriore in Italia duo Duces Foroiulienſis, ac Spoletanus. & duo marchiones Lucensis, & Eporediensis, Francorum omnes regum beneficio ad honores illos euecti. Foroiulienſi, & Veronenſi ditioni Berengarius, Spoletanæ, vt diximus, Vido præerat. Hi à superioribus regibus producti, cum ad maximas opes, summamq; auctoritatem peruenissent, mortuo Crasso, proximo Hadriani decreto subnixi reliquis approbantibus Italis regnum Italiae, Imperijq; titulum sibi vindicare conati sunt. verum propter insanam populorum cupiditatem, & fœda certaminum studia totum regnum perniciosis in multos annos tumultibus impleuerunt. Quippe iam pridem decreto Hadriani diuulgato, atq; ipso adhuc superstite Crasso tacito inter se fœdere pepigerant, vt ipso sine filijs moriente rege, cui militarem operam ambo nauarant, Vido Franciæ, Berengarius Italiae regnum inuaderet. Mortuo inde ineunte anno DCCCLXXXVIII nulla relicta stirpe Crasso Berengarius extemplo studijs suorum suffultus sine certamine regnum Italiae occupauit. Vido, Stephano hortante, atq; annitente pontifice, ad regnum Franciæ capessendum progressus nihil profecit. Nam, cum Franci Eudonem Comitem

Parisiensem

Parisiensem, Caroli simplicis, qui postea rex fuit, tutorem substituisse, regno exclusus inanis in Italiam se recepit. Interim Berengarius, quem admodum ex veteribus eius tabulis liquet, quarum multa nos archetypa apud ipsas adhuc Lombardiæ ciuitates inspeximus, regnum iniuit. Quippe Papiam agmine pacato ingressus coronam ab Anselmo nouo Mediolanensi antistite sumpsit, atq; ibi vetere instituto sedem regiam collocauit, ac priuilegio ciuitatibus, ecclesijs, & monasterijs, vt quodq; postulatum est, superiorum regum more, sanciuit. Eodem anno Dominicus archiepiscopatum Rauennatem accepit. & Rodulfus, Ricardi Ducis filius, in Francia aduersus Othonem, atq; Arnulphum reges regem se Burgundiæ appellauit, is, qui postea ad regnum Italiae aduersus Berengarium venit. Vido autem Spoletum reuersus, cum se ardentibus magnæ partis Italiae studijs florere videret, spe Francica deturbatus de regno inde Italiae vsurpando consilium habuit, atq; ita extremo anno pontifice, Romanisq; enixe fruentibus rex aduersus Berengarium à suis est saluatus. Regia dignitas pessimo in posterum exemplo diuisa subito Italiam in duas contrarias factiones distraxit, vsq; adeo vt nemo reperiretur, qui eum alterum regem vigere vellet, alteri non omne vltro, si posset, exitium compararet. Sed maior pars, licet Berengarij causa iustior esset, pontificis, credo, auctoritate impulsa ad Vidonem se contulit. Hoc vt Vido sensit, postero anno Berengarium parta regni possessione deijcere statuit, atq; ingentem in id exercitum partim ex sua, partim ex Berengarij ditione contraxit. & Spoletum egressus aduersus eum ire contendit. Huic Berengarius Papia profectus in agro Placentino cum expeditis & ipse copijs sese obtulit. Prælio ad Trebiam amnem commisso vtrinque dimicatum est acriter. Sed Vidonis impetum ad extremum Berengarius ferre non potuit. Pulsus acie, verum haudquaquam animo territus, exercitum Augusto, & Septembri mense Cremonæ, ac Veronæ refecit, prælij casum de integro tentaturus. ac paullo post ferocior aduersus Vidonem in agro Brixiano agentem reuertit. verum collatis signis tanta clade est affectus, vt extremo anno Italia cedere fuerit coactus. Eo facto Vido Papiam recepit, atq; anno, qui insequutus est, octingentesimo nonagesimo, Lombardiam nullo ferme negotio in potestatem redegit. demum vniuersa hortante Italia, nouo procedente anno, Romam à Stephano pontifice accersitus, quod conſequebatur, Imperator ab eo ix Kal. Martij est consecratus. Atq; ita antiquum Italiae Imperium Italici post tam multas, ac tam diras gentium exterarum impressiones recuperarunt. Vido, vt se pontifici gratum præberet, priuilegia, ac dona à Pipino rege, Carolo, & Pio Imperatoribus Ro. Ecclesiæ data probauit. inde Papiam regressus solemnem regni constituendi causa conuentum habuit. & beneficia ecclesijs, ac ciuitatibus more regio indul-

Ff ij gere

gere ingressus Petro Duci Venetorum vetus priuilegium de tuta, iustaq. rerum suarum possessione firmavit. ac legestulit, quas se Kalendis Maij Papiæ anno Imperij sui primo edidisse scribit. quarum vna hæc est. *Placuit nobis statuere, ut episcopi, et Comites conueniant in suis parochijs, et comitatibus pro pace, et salute incoletium apud se, ita ut nullum pradonem, aut raptorem, aut incestatorem permittant. Quod si quos per fines suos transire velle ad huius regni vastationem audiuerint, obuiam nuncios mittant, qui moneant, ut sine iniuria, ac maleficio transeant. Curent autem, ut eis transeuntibus qua necessaria sunt, solita mercede vendantur. si vero illi aliquid rapuerint, ab episcopo, et Comite eius loci ex banni nostri sententia soluant. Sin minus; ab episcopo communionem pellantur. Quod si Comes, populusq. ipsos pradones inuasent, atq. occiderint, ne questio de ijs, qui ceciderint, habeatur. Si comes hoc prætermiserit, proprio honore priuetur. si vicinum suum auxilio aduocare necesse habuerit, et ille recusauerit, similiter proprio honore nudetur, et triginta libras argenti Comiti pendat.* Eodem etiam mense, nempe xii Kal. Iunij Stephanus pontifex morte absumptus est. Comitibus nouo creando pontifici habitis dissidium in Ecclesia grauissimum est coortum, factionibus, quæ Romanam ciuitatem tenebant, parum in legendo successore consentientibus. Alberti enim factio Sergium Comitem Tusculanum Ecclesiæ Romanæ Cardinalem presbyterum pontificem declarauit, atque consecrandi causa ad altare admoit, hominem nulla re, nisi splendore familiæ, commendatum. Hominis indignitate offensa contraria factio Formosum, de quo diximus, Portuensem episcopum, intulit, virum tum inter ceteros elegantia doctrinæ, morumq. probitate præstantem. Quod ubi Sergiani viderunt, statim vociferari cæperunt, Formosum creari pontificem non licere. Eum sacramento interposito perpetua se laicæ vitæ consuetudine obstrinxisse. atq. alienæ episcopatum ecclesiæ obtinere. semper ita obseruatum vsq. ad eam diem fuisse, ut pontifices ex ipsa tantum Romana Ecclesia sumerentur. Quibus frustra contendentibus aduersarij Sergium ab altari remouerunt, ac Formosum ipsum consecrauerunt. Inde totus Formosi pontificatus assiduis Sergianorum contentionibus fuit infestus, Vidone Imperatore euidenter parti Sergianæ studeente. Interim Berengarius salutare aliquod afflictæ suæ fortunæ auxilium quærens ad Arnulfum Germaniæ regem se receperat, ac se omnibus in rebus obnoxium illi fore ostenderat, si Vidonem ipsius beneficio expulisset, regnumq. recuperasset. Itaq. Arnulfus Berengario gratificatus Zuendebaldum filium cum haud inualida militum manu in Italiam misit. Is profectus castra ad Papiam oppugnationis causa locauit. Verum amniculo, quo vrbs alluebatur, Veruarolo copijs, atq. operibus à Vidone accurate munito nullum vrbi detrimentum inferre potuit. Itaq. post dies xxi, cum obsidione po-

tius,

tius, quam oppugnatione res ageretur, parua res totum belli apparatus discussit. Quippe eques vnus è Baioaria, qui superioribus diebus quietis vtrinq. stationibus in alueum annis progressus Italis sæpe ignauiam, atq. equitandi incitiam arrogantius obiectarat, more solito prodijt, atq. equitem Italum nactus hastam ei de manu extorsit. Quo conspecto Hubaldus Bonifacij, qui postea Spoletanorum marchio fuit, pater Italicum recuperare decus cupiens clypeum, ac lanceam sumpsit, atq. in medium equo proeductus stolide glorientem inter suos Baioarium pro-uocauit. Baioarius quasi victoriæ certus impigre in certamen descendit, eo consilio, ut habili equo crebris cursibus, et recuribus circumagendo Hubaldum ad eam rem rudem deciperet. verum opinione frustratus est. nam cum assiduis anfractibus artem suam prope ad fastidium omnium ostentasset, tandem, dum impulso equo, ut de improviso in Hubaldum reflecteret, terga ostendit, Hubaldus in eum repente inuectus, atque, antequam se conuertere posset, adeptus lancea ad cor vsq. traiecit. Hic casus mirificam Italicis ad pugnandum alacritatem, Germanis contra maximum torporem iniecit. Itaq. Zuendebaldus exterritus, atq. ut quidam scripserunt, pecunia quoq. à Vidone corruptus consilium domum redeundi cepit. atq. ita vano incepto recessit. Vido hac victoria elatus extremo anno Lambertum filium socium sibi regni asciiuit. Hoc eodem anno piratæ aliquot Sarracenorum ex Hispania ad littora Italiae forte delati Fraxinetum arcem in Alpium Cottiarum prouincia occuparunt, eamq. per multos post annos cum maximo Lombardiæ detrimento tenuerunt. atq. eorum, qui in Campania Garilianum infederat, prædationes æquarunt. Leo autem Imperator iniurijs Aionis Beneuentani Ducis exacerbatus nouum exercitum aduersus eum Symbaticio protospathario suo duce misit. qui Beneuento obsidionem admouit, ac post tres menses xv Kal. Nouembris suæ ditionis effecit. Inde Ducatus Beneuentanus per aliquot annos Græcorum fuit in potestate. Siquidem Symbaticio Georgius Patricius est summiffus, qui Beneuento per triennium præfuit. Vido Imperator x Kal. Decembris, cum esset Lignaci, anno Imperij sui primo Leudoino ecclesiæ Mutinensis episcopo beneficia superiorum regum nouis concessionibus cumulauit, siquidem ad cetera adijcit: *Concedimus etiam eidem episcopo, ut quemadmodum loca, in quibus prædicta ciuitas Mutina constructa fuerat, sicut antecessorum nostrorum auctoritate concessa sunt, ita nostra auctoritatis præcepto firma remaneant. Concedimus etiam ei vias, pontes, portas, et quicquid ex antiquo iure incolumi ciuitate de his regia auctoritati per procuratores reip. soluebatur. Item, ut ubicunq. vias, pontes, portas in sua terra habuerit, loco nostrum, liberam exigendi debitum ex eis uectigal habeat potestatem. et ut liceat ei fossas fodere, molendina construere, portas erigere, et ultra mille*

passis

passus in circuitu munire ad salutem ipsius sanctae Ecclesiae, eiusq. Canonica, & aquam aperire, & claudere. atq. cum omnibus suis rebus, & ad eas pertinentibus quietam sub nostra defensione vitam traducere. Et biduo post, cum esset Ferrariæ, Ecclesiæ Veronensi vetera item priuilegia confirmauit.

892

893

Insequens annus nulla re memorabili fuit insignis. Proximo Berengarius exul ad Arnulfum Vormaciæ conuentum habentem, reuersus summis iterum ab eo precibus contendit, vt ipse in Italiam trajiceret. fore enim, vt si præsens rem gereret, vniuersam ad se leui momento traduceret. maiusq. communibus præsidium rebus afferret, quàm absens per Zuendebaldum puerum attulisset. Aderat etiam Carolus simplex, Ludouici regis quondam Franciæ filius, qui auxilium sibi aduersus Eudonis tutoris tyrannidem implorabat. Arnulphus autem vtrumq. dignum esse auxilio iudicans militaribus copijs, quæ visæ sunt, Carolo datis, ipse in Italiam, quò maiorum spe rerum vocabatur, sibi transeundum putauit. Neq. enim dubitabat, quin, si res ex sententia successisset, manentibus discordijs, Italia potiri, atq. Imperij titulum aduersus Vidonem adipisci, haud magno admodum negotio posset. Itaq. fenescente iam autumno per iuga Tridentina iter ingressus cum maximo pedestrium, atq. equestrium copiarum numero in Italiam, ipsum secum habens Berengarium, transijt. atq. eum Veronæ constituit. extant enim diplomata hoc anno, nempe DCCCXCIII, v *Idus Nouembris, Verona ab illo data, anno regni illius sexto.* Bergomum inde nouo ineunte anno progressus, cum à ciuibus murorum munitione confisis excluderetur, ira percitus oppido oppugnationem admouit, eoq. in Purificatione capto Comitum eius Ambrosium prodendi exempli causa ante portam vrbs suspendio strangulauit. Quo terrore adacti Mediolanenses, Papienses, & Placentini confestim ei se præmissis nuncijs tradiderunt. Harum rerum secundo successu lætus Othone Othonis Magni auctore ad recipiendum Mediolanum misso ipse Papiam perrexit, ac Berengario restituto Vidonem cum filio, atque vxore Spoletum versus fugientem insequi cœpit.

894

Placentiam inde progressus haud vltra sibi tendendum existimauit. verum transgressus Alpes exercitum aduersus veterem hostem, Rodulfum, Burgundiæ regem, adduxit. Quare cognita Vido collecto animo fugam continuit, & conuerso impetu ipsum insequi cœpit. Verum ad Iarum agri Placentini annum cum peruenisset, vomitu sanguinis repentino oppressus interiit.

IDEM

IDEM BERENGARIUS REX, ET LAMBERTVS
REX ET IMPERATOR.

BERENGARIUS autem, cum eodem fere tempore profectio- nem Arnulfi, & mortem Vidonis audisset, subito Verona Papiam se cum exercitu rettulit, ac regiam rursus obtinuit. Italici, qui Vidonem sequuti fuerant, Berengarij aduersus se iracundiam veriti Vidonis partes tueri perseuerarunt, & se ad Lambertum Vidonis filium regem, qui Spoleti sedebat, contulerunt. eumq. ad repetendum regnum à Berengario occupatum, auxilia sua polliciti incitarunt. His verbis, subsidijsq. excitus Lambertus Spoletum exercitum eduxit, ac Papiam versus ire perrexit. Quo cognito Berengarius à plerisque suorum desertus, Papiam discessit, ac Veronam, ne tentato quidem certamine, redijt. Lambertus vacuum regem Papiam ingressus regnum summa suorum gratulatione recepit, idq. administrare, foris de more agendis, instituit. Postero vero anno Sergianis à principibus vocatus Romam contendit, ac Formosum, partemq. eius grauitè afflictauit. Eodem anno bellum in Ducatu Beneuentano exciuit Vido, quem Leo Ostiensis Ducem, & marchionem vocat, qui Græcis Ducatu exactis ipsum sibi vindicauit: atq. ibi per duos ferme annos resedit. Ceterum Sergianorum iniurias iniquo ferens animo Formosus Arnulfum auxilio ex Germania occultis nuncijs euocat, atq. ad Lamberti tyrannidem compescendam impellit. neq. Berengarius huic operi se defuturum ostendit. Quibus rebus Arnulfus adductus nulla interposita mora in Italiam Octobri mense iter suscepit. atq. ad Padum profectus partem exercitus Bononia per Apenninum Florentiam ire iubet, ipse ora Ligustici, Tyrheniq. maris lustrata eodem proficiscitur, ita vt Lunæ Natalicia celebret. Exercitus in transeundo Apennino iactatus, iumentis plerisque pestilentia amissis tamen incolumis euasit. Progressus inde Romam castra ad vrbs Leoninam locauit. Ageltruda Lamberti mater præsidio vrbs fuerat à filio decedente relicta. Hæc vim Germanorum sustinere se posse verita sub aduentum Arnulfi subito ex vrbe profugit, ac Spoletanam in ditionem progressa Camerini oppido sese inclusit. Arnulfus admoto exercitu, vbi Romanos imperium suum detrectantes cognouit, ira percitus vrbs oppugnare instituit. neq. per aliquot dies Romanis strenue se tuentibus quidquam profecit. Ceterum, dum vrbs varijs frustra perumpendi conatibus sumptis obsidebatur, oblata est egregia præter opinionem, ipsius occupandæ fortuna. Lepusculus forte inaudito ante exercitus clamore perterritus ad vrbs fugit, eumq. militaris quasi ludi causa militum manus auide insequi cœpit. Quod vbi itationes videre Romanæ; re ignota, vniuersis se peti viribus arbitratæ metu repente de muris se proiecerunt. Hac re conspecta Germani locum sibi datum

895

896

datum

datum aggrediendae urbis rati subito sarcinas muris admouerunt, eisque ad iustam altitudinem coaceruatis extemplo alij muros conscenderunt, alij portam ariete perfrēgerunt. atque urbem defensorum inanem ingressi, ut Transtiberini sese dederent, effecerunt. Arnulfus urbe primus per vim post Gotthicam tempestatem positus ipsum subito Sergium expulit, ac Sergianos omnes, qui sibi obstiterant, interemit. neque aut pueris, aut mulieribus, aut sacerdotibus, sacrativae virginibus ipsis pepercit. atque ad extremum se à Formoso Imperatorem, & Augustum inungi imperavit. ac populum Romanum in haec verba iureiurando adegit. *Testor Deum, omnesque Divos, & per divina mysteria iuro, me, quoad vitam, fore in potestate Imperatoris Arnulfi, neque Lamberti, aut matris eius rebus fautorum, neque ut dignitatem aliquam adipiscantur, aut hanc urbem servitute premant, operam daturum.* Urbe inde egressus Lambertum in Ducatum est persecutus. Lamberto vero incertis in locis latitante, nec sui copiam faciente Camerini Ageltrudam obsedit. Mulier ceteris destituta subsidijs, cum ad vim par non esset, ad dolum se contulit. quippe occulte per ministrum pecunia corruptum soporiferum ei poculum ad leniendam, ut praese ferebat, iracundiam praebuit. Quo hausto repente somno ille est captus. Ex quo post triduum excitatus cum neque sentire, neque quae sentiret, exprimere commode posset, ac mugitus potius, quam voces ederet, amicorum consilio Camerini obsidionem, bellumque omne aduersus Lambertum reliquit, ac Lombardiam versus ire perrexit. Verum cum in Etruriam transgressus montem Bardonis ascenderet, libido incessit Berengarii, qui in comitatu aderat, excæcandi, atque regni Italiae occupandi. Quod ubi Berengarius, qui laternarium agebat, à cognato suo, Arnulfi familiari forte cognovit, trepidus eum laterna alteri data deseruit, Veronamque se, & Forumiulium rettulit. Ea causa factum, ut re vulgata Arnulfus ab Italicis despici, & pro nihilo duci sit coeptus. Itaque Papiam cum peruenisset, irati Papienses per noctem milites eius in urbe incautos adorti tanta caede prostrauerunt, ut salutis causa se in cloacas abscondere cogerentur. Ob id, cum de reditu in Germaniam cogitaret, atque Verona transire propter magnas Berengarii ibi sedentis opes non auderet, per montem Iouis iter suscepit, atque Anscario Eporediae marchione resistere sibi parante perterrefacto, trans Alpes abiit. Lambertus rex Lombardiam perlustrans in exitu anni Regij fuit, atque inde v r r Idus Decembris privilegia matris Ageltrudae rogatu indulfit. Eodem vero anno Formosus pontifex obiit. In eius locum Bonifacius sextus post biduum est susceptus, cum diaconatu, & presbyteratu eiectus per tumultum popularem à Sergianis pristinis esset ordinibus restitutus. is Gregorio Victoris fratri patriarchae Gradenfi pallium tribuit. Eo vero post dies quindecim ex humanis rebus exempto

Stephanus

Stephanus sextus ex episcopo Anagnino, Sergiana superante factione, creatur. Itaque inito pontificatu Sergianis incitantibus nihil prius habuit, quam, ut, quod Bonifacius ne inchoare quidem morte praereptus potuerat, ipse perficeret, id est, ut Formosi mortui pontificatum exterminaret. Quare episcopis, clericisque adhibitis conventum habuit, atque ad eum de Formosi comitijs, actisque pontificijs rettulit. Qua relatione Sergiani erecti basilicam Vaticanam per speciem expilandi thesauri tumultuose ingressi sunt. ac violato Formosi sepulchro cadaver eius extraxerunt, ac iussu Stephani in conspectum conventus producerunt. Quod oculis episcoporum obiectum Stephanus pontificalibus vestibus exui, & laicalibus indui iussit. & conventum metu, minisque, ut Formosum tanquam simoniae compertum damnaret, adegit. Damnatum inde Sergiani ira, ac libidine inflammati proiecerunt in Tiberim. Neque vero hac iniuria contentus Stephanus fuit. quin etiam omnia Formosi pontificatus acta rescidit, atque in primis eos, qui initiati ab eo fuerant, exauctoravit. & Arnulfum regem, quem Formosus metu consecravit Imperatorem, vitio factum esse pronunciauit, Lambertum vero regem Italiae, factionis suae partes exemplo patris foventem inunxit Imperatorem. Eodem anno terra ingenti motu concussa, cuius impulsu basilica Lateranensis magna ex parte procubuit. Quod multo vero memorabilius est, Sigifridus Comes qui ab Atestinis principibus genus ducebat, ex agro Lucensi, ubi aliquandiu fuerat, in Regiensem migravit. atque ibi castra, & possessiones multas praesenti, qua abundabat, pecunia comparavit. ac postea urbem Parmae Sarracenorum à Fraxineto incurrentium metu percussam in deditionem accepit, regibus ipsis nequaquam satis aut virium, aut animi ad tantam iniuriam prohibendam habentibus. Hic filios tres genuit, Sigifridum, Athonem, & Gerardum. quorum Atho genus Mathildis Comitissae procreavit, cuius post crebra mentio fiet; & marchionum Atestinorum, qui in hunc usque diem maximae in Italia potentiae, atque auctoritatis fuerunt. Berengarius Aprili mense Veronae, Nouembri Aquis, Ianuario Cenetae forum egit. Inde Kalendis Aprilis mortuus pontifex Stephanus, atque in eius locum sublectus Romanus ex Constantino Marini quondam pontificis fratre genitus. à quo Vitalis minor patriarcha Gradenfis pallij honorem obtinuit. Hic Formosi causam tanquam à Stephano inique oppugnata suscepit. Erat enim civitas tacita religione perfusa. Nam cadaver Formosi, quod Sergiani in Tiberim iecerant, cum fluitans ad os Tiberis peruenisset, saepius ab aestu marino reiectum pisces quidam inuenerant; & cum in basilicam Vaticanam reportaretur, Sanctorum illum imagines venerabundae salutasse fuerat visae. Itaque nouo conventu episcoporum habito Stephanum neque ordine, neque recte fecisse pronunciauit, quod in Formosum adeo impotenti animo desequisset.

Gg Eo

898

Eo vero intra quinque mensium spatium morte sublato Theodorus secundus est subrogatus, qui eandem causam amplexus omnes etiam à Formoso initiatos, quos Stephanus abdicarat, pristinis ordinibus reddidit. Quo post dies viginti defuncto Albertus, factionis princeps, qui se pontificatu, atq. adeo etiam principatu Romano deiectum videbat, Sergium iterum inferre contendit. verum ab aduersarijs victus, ac repulsius est. V Idus Septembris Ioannes nonus, diaconus, ex contraria factione creatus est. Eodem anno Leo Aquileiensem Ecclesiam, Ioannes decimus Rauennatam obtinuit. Postero Ioannes pontifex diro, quo laborabat Ecclesia, mederi morbo cupiens celebre habere concilium statuit, idq. metu Sergianorum, qui in armis ob secundam Sergij repulsam erant, Rauennam indixit, atq. Ioanne archiepiscopo admonito, Lambertum Imperatorem eò quoq. reip. constituendæ gratia comiter inuitauit. Cum septuaginta quattuor episcopi contuissent pontifice, atq. Imperatore præsentem conuentus est institutus, deq. causâ Formosi, & ceteris rebus, quæ egere correctione in Ecclesia videbantur, relatum. Dictis autem ex ordine de re quaq. sententijs, pontifex decretis factis acta conuentus à Stephano habiti infirmauit, ita tamen vt episcopis & presbyteris, qui ei interfuerant, veniam postulantes, & vim, ac metum excusantibus, indulserit; Arnulfi regis imperialem consecrationem, vt metu extortam, rescidit; Sergium, & socios damnatos restitui vetuit; Violatores sepulchri, cadauerisq. Formosi damnauit. & Formosum, vt qui propter necessitatem ex aliena Ecclesia ad Romanæ administrationem venisset, pontificem confirmauit. verum, ne quid simile posthac in Ecclesia fieret, sanxit. Episcopi à Stephano exaugurati ad gradus pristinos redacti. Sacra Lamberti Imperatoris inunctio confirmata, itemq. cetera à Stephano pro salute Ecclesiæ acta. Quin etiam statutum, ne pontifices designatos, nisi in conspectu legatorum regionum, ius esset consecrari. in quo superiori decreto Hadriani est obrogatum, ad vitanda, quæ in comitijs oriebantur, cum maxima Ecclesiæ offensione dissidia. Ibi etiam Lambertus Imperator donationes Ecclesiæ ab regibus prædecessoribus suis factas, & à Vidone patre Imperatore instauratas confirmauit. Huius concilij acta Mutinæ apud Canonicos Ecclesiæ scripta reperiuntur. Itaq. summam eorum in hanc historiam, quia res est multis de rebus cognitione dignissima, intexere placuit. Consilij ab episcopis agitatis, ac sententijs dictis, demum pontifex ex eorum auctoritate, præsentem Lamberto Imperatore, ita pronunciauit. *Synodum à Stephano v. i. pontifice decessore nostro celebratam, in qua cadauer Formosi pontificis è sepulchro extractum, & quasi ad iudicium adductum, iudicatum, atq. damnatum est, quod nunquam alias factum accepimus, penitus abrogamus, & ne posthac tale aliquid fiat, per Spiritus sancti iudicium interdiciamus.*

Episcopis,

Episcopis, presbyteris, & reliquis clericis, qui ei synodo interfuerunt, quia veniam petentes vi se, ac metu interfuisse confessi sunt, sanctæ synodi precibus indulgemus, cauentes, ne quis posthac episcopis aut vim, aut detrimentum inferat, quominus eis libere sententiam dicere liceat. Quia necessitatis causa de Portuensi Ecclesia Formosus ob vitæ meritâ ad apostolicam sedem est euocatus, statuimus, ne quis id in exemplum trahat, sacris legibus prohibentibus. Etenim quod necessitate concessum est, id sublata necessitate auctoritatem non debet habere. Ne quis quem de gradu ecclesiastico synodice deturbatum, neq. dum canonicè restitutum ad altiora prouehat, quemadmodum Bonifacium primum in subdiaconatu, deinde in presbyteratu popularis manus euexit. Quod si spretis sanctissimorum patrum decretis id quoquo modo tentauerit, non solum apostolico anathemate feriat, sed imperatoriam quoq. indignationem experiat. Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos, qui ab eodem Formoso pontifice rite consecrati temere quorundam libidine exaugurati sunt, ad proprios ordines, & gradus redigimus. Reordinationes, & rebaptilationes, & sedium mutationes, quas sancti patres in Africano concilio interdixerunt, & nos interdiciamus. Sacram inunctionem spiritualis filij nostri Lamberti in Imperatorem firmam, & ratam in perpetuum esse Spiritu sancto suffragante decernimus. illam vero barbaricam, quæ per surreptionem extorta est, omnino abrogamus. consecrationes vero sacri chrismat, & olei, & quacumq. pro statu Ecclesiæ gessit, firma, & inuiolata omni tempore permanere apostolica auctoritate sancimus. Ea, quæ in ipso supra commemorato concilio scripta sunt, quoniam contra canonicam auctoritatem acta esse sanxistis, decernimus, vt accedente consensu vestro igne crementur, prout de Ariminensi, & Ephesina secunda synodo factum proditur de ijs, quæ contra sanctissimum pontificem Leonem acta sunt. & quæ tempore Hadriani iunioris aduersus sanctissimum pontificem Nicolaum Constantinopoli nequiter acta sunt. Sergium, Benedictum, atq. Marinum dudum S. Romanæ Ecclesiæ presbyteros, Ioannem, Paschalem, & Ioannem dudum Sanctæ apostolicæ sedis diaconos iuste, & legitime damnatos, & è gremio sanctæ Dei Ecclesiæ segregatos si quis inter ecclesiasticos iniussu nostro referre, aut ad ipsos gradus, quibus iuste priuati sunt, redigere, aut sacerdotes vocare, aut habere voluerit, aut nobiscum non senserit, sciat, se anathemate percussum iri. Violatores sepulchri Formosi pontificis, qui facta ad rapiendum thesaurum conspiratione corpus eius traxerunt, atq. in Iberim proiecerunt, nisi respuerint, à sanctæ Dei Ecclesiæ liminibus propulsamus. Quia Sancta Romana Ecclesiæ moriente pontifice multas patitur violentias, quod insciente Imperatore, aut legatis eius absentibus pontifex consecratur, neq. canonico ritu missi ab Imperatore intersint nuncij, qui vim, & scandala in eius consecratione prohibeant, volumus, vt posthac pontifex conuenientibus episcopis, & uniuerso clero, senatu, & populo expetente legatur. atq. ita in conspectu omnium celeberrime electus ab omnibus, præsentibus legatis Imperatoris consecratur. nemoq. sine periculo sa-

Gg y cramenta,

cramenta, aut promissa noua arte ab eo audeat extorquere, nisi quoua antiqua contineatur consuetudine, ne quid scandali, aut detrimenti Ecclesia patiatur. Quoniam perniciofa inoleuit consuetudo, ut Iudices populi flagitia populi, quae ab episcopis essent inquirenda, inquirent, & si in possessione Ecclesia, aut clerici feminas deprehendant, tanquam adulteras, capiant, ac vexent, donec à dominis, aut à parentibus earum pretio redimantur. ex quo propinquorum inopia, & mulierum fornicandi licentia sequitur, quòd nihil pertinere ad episcopum afferant, quae semel à magistratu iudicata, & liberata sit: ob hac statumus, ut episcopi habeant in sua diœcesi liberam potestatem scelerum, & adulteria inquirendi, iudicandi, & puniendi, prout sacri canones iubent. & cum opus fuerit, ad coercedos contumaces magistratus opem implorent. Atq. his decretis ita subiecit. Quando igitur dilectissimi fratres vos nobiscum conuenistis, ut duce Spiritu sancto communi vestrum omnium consilio ea, quae necessaria sanctae Dei Ecclesia putaremus unà cum gloriosissimo Imperatore, Lamberto constituere-mus, uultis ne, ut quae capitulatim notata sunt, recitentur, examinentur, & confirmentur? Cui episcopi responderunt. Ingentes Deo Saluatori nostro gratias agimus, qui te sua praefecit Ecclesia, qui omnem ex ea zizaniam euellere conaueris. Capitula, quae pro communi omnium cautione ad munimentum Ecclesia scripta sunt, placet recitari, ut discamus, quae uel obseruare, uel cauere debeamus. Ea uero fuerunt eiusmodi. Si quis sanctorum patrum decreta contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum Caroli Magni, Ludouici, Lotharij, & filij eius Ludouici de ecclesiasticis decimis in eorum Capitularibus constituta, non obseruauerit, & eas aliubi, quam in baptismalibus Ecclesiis iniussu episcopi dederit, & qui dedit, & qui recepit, auctoritate sedis apostolicae, & sanctae synodi, communionem remotus sit. Si quis Romanus, cuiuscunq. sit ordinis, siue de clero, siue de senatu ad nostram Imperatoriam maiestatem uenire uoluerit, aut necessitate compulsus nostrum auxilium implorauerit, nemo ei impedimentum afferat, aut eius uita noceat, aut in eundo, aut in redeundo, aut in manendo liceatq. Imperatori aut per se, aut per legatos suos causam eius cognoscere. Qui secus fecerit, ab Imperatore puniatur. ut priuilegium S. R. E. quod primis temporibus per piissimos Imperatores constitutum est, à nobis firmetur. Ut flagitia, de quibus ad uos uenimus, quae in territorio nostro committi conspeximus, in truncationibus, depraedationibus, incendijs, rapinis, & uolentijs à uobis diligentissime, & prout necesse est, legitime coerceantur. Ut pactum, quod à uostro genitore D. Vidone, & à uobis piissimis Imperatoribus ex antiqua consuetudine factum est, renouetur, & inuiolatum seruetur. Quoniam Maiestas uestra nouit, quas conspirationes Romani, Longobardi, & Franci faciant aduersus Apostolicam, & Imperatoriam auctoritatem in terris beati Petri, ut, sicut praedecessores uestri prohibuerunt, ne fierent, sic in posterum & ipsi Augustali uestro decreto prohibeatis. Cum ad pontificatum euecti basilicam Domini nostri Constantinianam dirutam cerneremus, eius restituenda causa qua traherentur,

inciderent,

inciderent, misimus, sed qui missi sunt, nefariorum hominum temeritate mandata nostra exequi non potuerunt. Quod opus ut ad exitum perducatur, tanquam dilectissimus filius, & gloriosissimus Imperator, operam date. Et quoniam S. R. Ecclesia eò inopia est redacta, ut pecunia, quae pauperibus pro incolumitate uestri Imperij distribui solebant, unà cum stipendijs clericorum exhausta sint, his ad stabilitatem Imperij uestri unà cum fidelibus uestris prospicite. Quibus recitatis, cum episcopi sibi placere succlamassent, tum ita perorauit. Quando igitur uos uno consensu, quae Christo bene iuuante statuimus, approbastis, hortor uos, ut commissae uobis Ecclesia curam agere studeatis, & gregem Christi sanguine redemptum bonis exemplis, & salutaribus documentis imbuatis. Ubi uero domum redieritis, ieiunium indicite, supplicationes agite, orantes Deum, ut iram suam à populo auertat, pacem tribuat, dissidia dirimat, peccata miserando aboleat, & ad defensionem sanctae suae Ecclesiae spiritalem filium nostrum Imperatorem Lambertum conseruet, & superbarum gentium ceruices sua potenti dextera subiiciat. Atq. his actis, dimisso concilio suas quisq. domos repetijt. Berengario interim in Foro iulio agitanti aliquid ad repetendum regnum optatae lucis affulsit. Quippe Italici principes, ut antè Berengarij, sic nunc Lamberti imperium, ut nimis graue, perosi consilia de illo pellendo, & restituendo Berengario contulerunt. Quin etiam Mangifredus Mediolani Comes, qui urbem aduersus Lambertum tenebat, uicina loca Lamberti auctoritatem sequentia hostilibus populationibus incurfauit. Et eodem tempore Adelbertus Lucae marchio, homo longe omnium in Italia ea tempestate ditissimus, Hildebrando Comite in societatem ascito occulte aduersus eum exercitum comparauit, scilicet ab uxore Berta, inquieti ingenij femina regni cupiditate accensus. Lambertus autem, cum Mangifredo capitalis rei damnato, atq. necato omnes se ab nouis ineundis consilijs deterruisse putaret, à concilio Rauennati reuersus uenationis causa Marincum in nemus se contulit. extat nunc quoq. Mutinae diploma pridie Kal. Octobris anno DCCCXCVIII à Lamberto Imperatore, anno sui septimo, ex Marincò datum, quo patris sui Vidonis priuilegium Mutinensi Ecclesiae confirmauit. Ibi, cum per aliquot dies assiduis uenationibus intentus agitaret, Adelbertum Bardonem montem cum diuersis, & infirmis aduersus se copijs superare cognouit. Itaq. ut erat prompti in omni re expedienda consilij, ne tempus in accièndo maiore domo exercitu tereret, strenuos centum, quos secum in armis habebat, milites sumpsit, ac propere aduersus hostem eduxit. Illi ex monte in campos ad Burgum S. Domnini degressi, nullo Lamberti ante explorato consilio, nullis munimentis ante castris firmatis, cibo, ac potui largius indulserunt. ac quieti inde ac sommo se, quasi per summum ocium, tradiderunt. Quod ubi Lambertus Placentiam profectus praecipit, con-

fectum

festim silentio noctis vrbe excessit, ac raptim agmine acto alios immobiles, alios semisomnos, plerosq. ad arma trepidantes oppressit. Hildebrando fuga elapso Adelbertus in praesepio, cum ibi forte latitaret, est captus. Cui, cum ad se ductus esset, Lambertus dixit: Nimirum Bertha vxor tua diuino tum afflata spiritu fuit, cum se scientia sua te ipsum aut regem, aut asinum effecturam promisit. nam quia regem non potuit, asinum, ne mentiretur, effecit, dum te ad praesepe confugere compulit. Atq. his dictis eum cum nonnullis alijs Papiam in custodiam misit. atq. inde Marincum repetijt, vt de captiuis secreto à congressu hominum loco statueret. Erat praeter ceteros cum eo Hugo Mangifredi filius, quem post patris necem ipse omnibus honoribus colligendae beneuolentiae causa erat complexus. Forte autem accidit, vt inter venandum ceteris in diuersas syluae partes effuse, vt fit, equorum cursu perlati Hugo cum Lamberto remanserit. qui paternae iniuriae recordatus consilium vlciscendae cepit, occasionem nactus, quod rex ad quasdam angustias, per quas aper impellendus erat, constiterat, atq. labore, & expectatione diutina fatigatus paululum quieturus semetipsi custodiendum commiserat. Itaq. somno stratum gladio percutere veritus, ne sanguinis effusio patratores facinoris proderet, ceruici fustem infixit, atq. ipsum effuse currentem equo praecipitasse, collumq. fregisse, disseminauit. Extat regis huius tale apud Luitprandum elogium: *Inerat illi honesta morum probitas, sancta, & formidolosa seueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore splendida, mentis canicies decorabat sancta. Plane plus ille reip. quam respublica illi, ornamenti tribuerat. Quod si non immatura morte praereptus esset, post Romanos vnus totum sibi terrarum orbem viriliter subiiecisset.*

IDEM BERENGARIUS REX SOLVS.

NVNCIO de Lamberti nece accepto Berengarius sine cunctatione Verona Papiam processit, regiaq. recepta Adelbertum custodia liberauit, ac singulas inde vrbes regni constituendi causa lustrare instituit. Itaq. v 11 Idus Decembris, Bononiae cum esset, anno regni sui vndecimo, superiorum regum priuilegia Mutinensi concessa Ecclesiae comprobauit. Qui vero à Berengario auersi erant, ne Lamberti quidem morte cum eo in gratiam redierunt, sed noui regis cupiditate flagrantibus, cum neminem ex Italia probarent, quem Berengario opponerent, extrinsecus quaesierunt. Regnabat tum in Prouincia Ludouicus Bosonis regis, de quo supra scripsimus, filius, Ludouici secundi Imperatoris, atq. Italiae regis nepos, virtute, atq. iustitia clarus. Hunc igitur vel quia Italiae propinquus erat, vel quia à

Carolo

Carolo Magno genus trahebat, nuncijs missis in Italiam inuitarunt, atq. obsequium ei suum, si Berengarium pelleret, obtulerunt. Huius autem conspirationis auctor, & princeps fuit Adelbertus Episcopus rœdiae marchio, qui Berengarij gener erat, atq. ex filia eius Gisla Berengarium genuerat, eum, qui post & ipse regnum Italiae tenuit. Ceterum noua hæc in Adelberto perfidia admirationi omnibus fuit. Nam tanta sanctitate ab ineunte pueritia fuerat, vt si à venatione forte recedens in pauperem incidisset, neq. praesentem pecuniam, quam ei daret, habuisset, cornu, quod pretiosum collo gestabat, elargiretur, & post ab eo, quanti aestimaret, redimeret. Hac legatione accepta Ludouicus quasi hereditariam, ac sibi debitam ditionem repeteret, quam auus suus ingenti cum gloria possidisset, exercitum in eam expeditionem, quam primum potuit, comparauit. Contra Berengarius, neq. enim tanta res latere hominem prudentissimum potuit, ad Adelbertum Lucæ marchionem, quem paullo ante vinculis soluerat, se recepit. atq. detestandam generis sui perfidiam, & insanam aduersariorum suorum pertinaciam, quibus vehementissime premeretur, ostendit. tolerandos eos adhuc fuisse, cum Vidonem, & Lambertum homines Italicos sibi reges optarunt. nunc vix ferendam illorum stultitiam apparere, cum externum iterum seruitutis iugum Italis velint in ceruices imponere, eosq. grauib. imperijs, quibus se eximia Dei benignitate aliquando liberauerant, rursus subicere. Ludouicum Prouinciæ regem aduersus se aduocasse, qui non solum externus, sed etiam externo patre, ac suis etiam, dum vixit, propter superbiam inuiso, genitus sit. quam obrem orare illum etiam, atq. etiam, vt siue sua, siue Italiae causa, communem remp. secum suscipiat, & sociatis armis Ludouico in Italiam descendenti resistat; ni faciat, regia insignia sine dubio iterum ad exteros peruentura. quod ne eueniat, nullius, quam ipsius, vehementius interesse. His verbis addidit etiam munera amplissima. Quibus Adelbertus impulsus, se in eius auctoritate dixit fore. Itaq. sequenti anno Ludouico in Italiam cum exercitu magno transgresso Berengarius cum multo maiore occurrit, atq. illum ita circumuenit, vt copiam euadendi omnem ademerit. Quia difficultate oppressus Ludouicus, missis nuncijs Berengarium, vt se in eolamem redire permetteret, obsecrauit, seq. si id faceret, nullis vnquam in posterum conditionibus Italiam repetiturum esse, iureiurando asseruit. Quo accepto Berengarius, mitis, synceriq. ingenij vit, ipsum haud grauate dimisit. Eodem anno in Campania Adelgiso Principe Beneuenti mortuo Atenulfus Capuae gastaldeus Principatum vtrumq. cum filio Landulfo inuasit. Cuius progenies in ducentos inde ferme annos vtramq. ditionem obtinuit. Hic assiduis maleficijs Sarracenorum impulsus, qui Gariliano egressi neminem Romam aut negotij, aut voti causa ire nisi

spoliatum,

spoliatum, aut grandi pecunia multatum finebant, Neapolitanis, & Amalfitanis assumptis Garilianum processit, confectoq. ex lintribus ponte iuxta Traiectum transiens acriter eos oppugnare instituit. Sed, cum nocte quadam minus diligenter custodiae agerentur, à Sarracenis, & Caietanis ex improviso oppressus multos suorum amisit, & cum reliquis fugatus ad Pontem se recepit. Ibi receptis animis tanto ardore proelium est instauratum, vt Sarraceni coacti fuerint in fugam se vertere, ac castra sua repetere. Eodem anno 1x Kal. Octobris Ioannes pontifex morte absumptus est. In eius locum Tusculanorum factio Benedictum quartum subrogauit, eumq. contra legem sine auctoritate regia consecrauit. Et 111 Kalendas Decembris Arnulfus rex Germaniae, quem vitio Imperatorem factum fuisse, Rauennati in concilio fuerat constitutum, pediculari morbo confectus interiit. Ei vero proceres, & optimates in Forcheim conuenientes postero anno, qui fuit nongentesimus, Ludouicum filium suffecere, & coronatum, ac regis vestibus exornatum, regali in folio locauere. cui nihil rei cum regno Italiae fuit, Interim inimici Berengarij consilia agitare, quemadmodum Ludouicum in Italiam attraherent, non cessabant. addebat autem animum Benedictus pontifex ex parte Comitum Tusculanorum creatus, à quo se facile Augustalia illi quoq. impetraturos insignia confidebant. Itaq., quod ratio nulla melior ostendebatur, ad ipsum Tusciae marchionem Adelbertum se conferunt, ac Berengarij superbia, Ludouici vero comitate proposita, quantis studijs Italici erga Ludouicum accensi sint, docent. in eo spes omnes ocij, & tranquillitatis Italiae posuisse. nec dubitare, quin, si secum ipse ad illum reuocandum voluerit consentire, proprijs ille omissis rationibus facile in animum inducat, vt Italorum votis obtemperet. His vero Bertavxor accessit. quae, cum quotidianis maritum stimulis aduersus Berengarium non desisteret incitare, tum vero petitione Italicorum erecta multo etiam vehementius instigauit. Itaq. Adelbertus cum Italorum, tum vxoris voluntate permotus, legatos se missurum ad Ludouicum de repetenda Italia dixit, ac continuo misit. Ludouicus vbi se ab Adelberto vocari sensit, certam spem Italiae potiunde concepit, ac iuris iurandi, praenimia regnandi cupiditate, ratione non habita cum maiore, quam ante, copiarum numero Alpes versus iter intendit. ac tota sibi fere occurrente Lombardia eas traiecit. Quod postquam Berengarius audiit, proelio rem experiri non ausus subito Papiam reliquit, Veronamq. se rettulit.

LVDOVICVS

LVDOVICVS III REX, ET IMP. CONTRA BERENGARIVM REGEM.

LVDOVICVS inde vacuam Papiam ingressus magna principum, & populorum gratulatione regis est insignibus exornatus. Regno rursus in duas partes diuiso certatim vterq. rex beneficia amicis postulantibus dedit. Extant enim vtriusq. diplomata, Berengarij quidem 1111 Idus Martias, & 1111 Kal. Nouembris Verona, Ludouici vero pridie Idus Octobris Olorona, & pridie Kalend. Nouembris Placentia, episcopis Mutinensi, & Regiensi hoc anno concessa. Postero inde Ludouicus prosequentibus Italicis Romam contendit, & coronam, titulumq. Imperatoris à Benedicto pontifice accepit. inde Papiam regressus superiorum Imperatorum munera confirmare de more perrexit. Legitur Nonantulae diploma, in quo auctoritate sua rata esse omnia iubet, quae monasterio Nonantulano à regibus donata fuerant, Aistulfo, Desiderio, Adalgiso, Carolo maiore, Ludouico maiore, Lothario, Ludouico Pijssimo, Carlomano, Carolo Iunior, Arnulfo, Vidone, & Lamberto Imperatoribus. Id vero rescriptum datum est ab ipso Imperatore anno adhuc in Italia primo, Papia, Kalend. Iulij anno Christi nongentesimo primo. Ceterum dum haec geruntur, noui, atq. antehac inauditi Italiae hostes apparuerunt. qui Italicos paullisper se superioribus à cladibus attollentes, ac quasi aliquam antiquae dignitatis lucem aspicere incipientes crebris incursionibus, ac foedis populationibus affligerunt. Hi fuere Vngari. qui ex Scythia Crasso regnante profecti Pannoniam victis, pulsifq. Hunnis occupauerant. Agrestibus moribus, atq. ad solam belli diritatem formati praedita gens fuisse dicitur. matres pueris primum natis faciem caedere didicere, vt ante vulnorum dolores tolerare assuescerent, quam lactis nutrimenta perciperent. sagittis in proelio plus, quam gladio utebantur, quas tanta industria destinabant, vt earum ictus nulla vitari industria possent. neq. manum cominus conferere, neq. vrbes premere oppugnatione sciebant. eminus autem non solum procurrentibus, sed etiam refugientibus equis pugnant, ita vt cum maxime formidare viderentur, maximae hostibus formidini forent. carnibus crudis vescerantur. sanguinem bibebant. corda hominum, quos ceperant, in partes dissecta, velut pro remedio, deuorabant. ingenia crudelia, tumida, seditiosa. nihil veri, nihil sinceri, fraus, & perfidia omnia. in feminis eadem ferocitas, atq. in viris. filijs vnà equitandi, iaculandi. ratio magna cura, atq. solertia tradebatur. Semper aut intestinis discordijs, aut externis bellis agitati neq. ipsi quietem agebant, neq. alios quiescere patiebantur. Haec igitur tam fera, tamq. barbara gens biennio ante morte Arnulfi regis erecta Marauanorum gentem, quam Arnulfus ope eorum subegerat, simulq. Baioario-

H h rum

rum adierat, atq. omnia in eos hostilis impotentiae exempla ediderat. & cum Ludouico nouo rege proelio ad Augustam congressa exercitum eius occidione occiderat. ac Baioariorum inde, Sueuorum, Francorum, & Saxonum fines rapinis, atq. incendijs peruastarat. Quibus rebus elati hoc anno animum ad inuadendam Italiam adiecerunt, ac modica assumpta militum manu in Venetiam transgressi ad Brentam agri Patauini amnem confederunt. Inde speculatores missi, qui terrae situm, populorum frequentiam, mores, ac studia ciuitatum explorarent, ac comperita referrent. Ii profecti ita renunciarunt: Campos esse colonis repletos, ab vno latere montibus arduis, sed fertilibus; ab altero mari Adriatico cinctos. oppida inesse multa, ac pleraq. munitissima. populos, quanquam incognitae fortitudinis, tamen infinitae apparere multitudinis. quamobrem, si cupido diuitiarum, quarum tantam apud Italos copiam viderint, quantam ne in toto quidem terrarum orbe credant esse, sic eos sollicitat, vt abstinere non possint, magnopere suadere, vt domum iter dierum decem, aut paulo amplius repetant, ac contractis omnibus gentis suae militibus redeant, vt Italis non minus multitudine, quam fortitudine sua esse terrori possint. Quibus rebus auditis omnes subito castra mouent, ac domum reuersi totam hiemem in apparatu armorum, & exercitatione militum ponunt. Ludouicis interim nihil actum ratus, nisi tota Berengarium Italia deturbaret, exercitum assumpsit, atq. aduersus eum Veronae x Kal. Septembris agentem, processit. Quod postquam sensit Berengarius, viribus, ac fortuna sua diffusus subito Veronensi quoq. ditione relicta in Bauariam se recepit. Ludouicus omnium rerum breui haud magno labore potitus Verona inde Papiam reuertit, ac sequenti anno totum regnum pacate administrare perrexit. Legi diploma ab eo *IIII Idus Maij Papia datum anno regni sui in Italia secundo, Christi DCCCII.* Inuasit inde cupido, quem ad modum Lombardiam inuiserat, sic Tusciam quoq. lustrare. Itaq. Papia egressus Lucam adiit. Ibi effuso in omnem magnificentiae regiae speciem apparatu ab Adelberto marchione exceptus est. Cum autem lectissimorum militum cohortes, summam domus dignitatem, & mirabiles familiae impensas videret, inuidia tactus in aurem amico inquit: Nimirum hic regis potius, quam marchionis nomine potest dignari, neq. enim vlla in re mihi, nisi titulo, cedit. Quod verbum Berta, vt erat versuti ingenij mulier, forte excipiens ad maritum continuo detulit, animumq. ab illo eius alienauit. Lustrato inde regno, rebusq., quantum res ferre videbatur, satis in praesens compositis, Veronam se contulit, ac quasi ab omnibus iam securus insidijs exercitum Adelardo episcopo adhortante dimisit. Hoc vero vbi Berengarius comperit, in omnes repetendi regni occasiones intentus, occulte à Bauaria in Italiam redijt, ac xii Kalend.

Augusti

Augusti ex improviso Veronam aduenit. ac custodibusq. urbis corruptis, silentio noctis ingressus nonnullos expertae fidei, ac spectatae fortitudinis viros contraxit. Mediam tum urbem amnis Athesis interfluens ingenti marmoreo egregij operis ponte partem vtramq. iungebat. à laeva autem fluminis, quae vergebat ad Aquilonem, urbis pars sita erat, difficili adeo, arduoq. colle munita, vt, si pars, quam dexteram fluius alluebat, in hostium potestatem venisset, haec tamen egregie sustinere se posset. in vertice vero collis pretiosi operis erat basilica S. Petri, vbi propter loci amoenitatem, & munitiois firmitatem Ludouicus agebat. Berengarius igitur urbem per noctem ingressus, traiecto cum globo suorum militum ponte, sub lucem in collem euasit. Ad eum tumultum excitus Ludouicus, quid nam id rei esset, querere de suis coepit, ac re incomperita trepidus in basilicam se recepit, atq. in penetralibus eius sese abdidit. Quarente autem, ac perscrutante omnia Berengario, miles eius, qui vnus fugientem animaduertat, timens ne repertus occideretur, Berengarium adiit, atq. ita dixit: Rex, quando te Deus tantae victoriae compotem fecit, vt hostem tuum in potestate habeas, aequum est, & te praecipis eius obtemperare, qui inquit: *Estote misericordes, sicut est pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.* Berengarius autem intelligens, eum, vbi nam Ludouicus lateret, tenere, sed vitae eius consulere velle, respondit: Putas ne me homo insulse, quem mihi Deus tradidit in manus, occidere velle? Qua voce erectus miles locum, vbi se Ludouicus condiderat, indicauit. Berengarius autem, cum Ludouicum comprehendi iussisset, tum in conspectum suum productum ita appellauit: Non credo, te oblitum eius temporis esse, cum ego te meis praesidijs circumseptum ita, vt elabi non posses, misericordia tui captus, quae nulla tibi debebatur, dimisi, ipseque te nunquam amplius Italiam ingressurum mihi sacramento interposito spondidisti. quare, quando tu neq. beneficij mei, neq. iurandi tui rationem, vt decuit, habuisti, meq. eodem tempore, ac Deum ipsum libidine alieni regni percitus fefellisti, vitam quidem, sicut ei, qui te mihi prodidit, promisi, concedo, oculos vero erui tibi prodendi exempli gratia iubeo. atq. his dictis Ludouicus statim luminibus orbatus, & regno se abdicare coactus est.

IDEM BERENGARIUS SOLVS.

BERENGARIUS inde recepta Verona Papiam reuersus regnum, nemine repugnante, recuperavit, idq. per annos inde viginti duos pacate administravit. Nam Italici dira Ludouici calamitate fracti ad officium redierunt, atq. in Berengarij ferme auctoritate fuerunt. v. Idus Augusti Papia cum esset, Mu i-

Hh ij nonem

nentem ecclesiam, Gothifredo episcopo postulante, magnifice muneravit, anno regni sui, ut in diplomate scriptum est, quinto decimo. Hæc autem dum ille agit, Vngari, prout statuerant, Pannonia egressi, mense Augusto, iterum in Italiam irruerunt, atq. Aquileiam, & Veronam vrbes munitissimas præteruecti, Comum, Bergomum, atq. ipsam denique regni sedem Papiam, late omnia populando, resistente nemine, petierunt. atq. in itinere Trusardum episcopum Vercellensem grandicum pecunia fugientem adepti, necarunt. Ad primum huius tam fœditum tumultus nuncium excitus Berengarius, nuncijs in omnes regni partes dimissis, ac ciuitatibus de imminente periculo monitis ingentem ex tota Italia vltro nomina dante exercitum conuocauit. eumq. aduersus Vngaros effuse omnia peruagantes adduxit. Vngari triplo maioribus se peti copijs, quam quas ipsi adduxerant, ex insperato cernentes, planè quid consilij caperent, nesciebant. nam nec rem pugne committere confidebant, nec fugam capessendo se elapsuros sperabant. Demum præstare visum est, fugam, quam prælium, experiri. Cum autem hærentibus assidue in terga Italicis ad amnem Abduam effuse fugiendo eadem, qua venerant, via perlati essent, atq. in eo festinanter, ac tumultuose tranandò multos amisissent, desperatione debilitati petierunt ab Italis, ut se, vniuersa præda recepta, viuos abire permitterent. Eam vero petitionem Italici superbe, vniuersos deposcentes in vincula, respuerunt. Quo audito Vngari repetita fuga in Campos Veronenses elati sunt. Ibi, cum primum Italicorum agmen extremum esset Vngarorum adeptum, leuè prælium est commissum. Quo cum superiores fuissent Vngari, mox vniuerso superueniente Italicorum exercitu territi, rursus ceptæ se fugæ mandarunt. Postquam ad Brentam amnem est ventum, equis cursum, fugamq. præ lassitudine denegantibus consistere coacti trans amnem castra locarunt. ac nuncijs ad Berengarium, qui cis amnem confederat, missis postularunt, ut suppellectilem omnem suam, captiuos, arma, equos omnes præter eos, quibus vterentur, acciperet, & se abire incolumes sineret, iurantes, se datis in fidem obsidibus filijs suis, nunquam amplius prædæ causa Italiam ingressuros. Ad hæc Italici nimia rerum prosperitate cæcati responderunt, stulti hominis esse, muneris, aut conditionis aliquid à mortuo, aut plane iam profligato, accipere. Quare audita Vngaros indignatio acris incessit, & Quæ noua, inquit, ignauia, ac torpedo animos nostros oppressit? an vero, quando vitam neq. pretio redimere, neq. fuga seruare pertinaci hostium insolentia possumus, dubitamus, quid dæctè in eorum castra irumpere, & morte nostra mortem illis inferre. quamq. à patribus nostris fortitudinis gloriã accepimus, eandem posteris nos quoq. nostris relinquere? quanquam, quid si ne mortem quidem oppetemus? an vero nos ignoramus, qui id

sæpe

sæpe consequuti virtute nostra sumus, quam exigua sæpe virorum manus ingentes hostium copias profligarit, quamq. sæpe Mars fugientem perculerit, fortiter vero resistentem protexerit? Quibus verbis confirmati, qui ante fugere decreuerant, iam summo in quencumq. casum contendere prælio statuunt. atq. ita insidijs bifariam dispositis, recta amne traiecto, in hostes se medios inferunt. Italici responso expectando defessi interim se corporibus curandis, ut victoriæ certi tradiderant. Itaq. Vngari irruptione facta incautos adorti partim epulantes intererunt, partim equis adeptis fuga interclusos prostrauerunt. Auxit etiam Italicorum cladem, quòd nonnulli non solum non pugnarunt, sed proximos etiam, ut soli superstites dominarentur, à manu conferenda deterruerunt. quosq. in alijs casus cum voluptate spectarunt, in eos ipsi haud ita multo post inciderunt. Hæc victoria elati Vngari inde Taruisium, Vicetiam, & Patauium populati sunt, cum omnes munitis locis infessis victori se obijcere hosti metuerent. Inde postero, Venetos aggressi paratis lembis non solum Ciuitatem nouam, Equilium, Clodiam, & Caput Aggeris incenderunt, sed etiam Albiolam prouecti Metamaucum, & Riualtum die festo S. Petri tentarunt. Demum à Petro Duce naualibus cum copijs acriter resistentem repulsi, sese ad mediterranea contulerunt. atq. ad Apenninum populando progressi obuia omnia, quæ munita non erant, loca vastarunt. neq. ecclesijs, aut monasterijs temperarunt. Præter cetera Nonantulano monasterio diti in primis, atq. opulento fœdum incendium est illatum. Leopardus abbas cum monachis forte euasit incolumis. Tandem, cum se Italia non excessuros, nisi certa pecuniæ summa accepta, ostenderent, Berengarius, ut primo quoq. tempore ea peste Italiam liberaret, summo studio eam collegit, atq., ut quamprimum abirent, effecit. Leuata inde Vngarorum mole Italia tum ad refarcienda damna conuersus in primis studuit ecclesijs, quæ vim eorum passæ fuerant, subleuandis. Eo præsentè Bergomi Adelperus episcopus ossa S. Alexandri martyris, qui in ipsa vrbis basilica colitur, ex antiquo sepulchro in Confessionem, vbi nunc quoq. quiescunt, traduxit. & rescriptum ab eo impetrauit. Sequenti, idem aliquot Regiensi basilicæ possessiones ad damna ab Vngaris accepta restituenda concessit. quod ex diplomate apparet, *anno DCCCIII, regni sui xvii, pridie Nonas Ianuarij, rogatu Berthila coniugis dato*. Eodem anno vi Idus Aprilis Benedictus pontifex moritur. Noui inde comitia pontificis non Romæ solum, sed etiam Ecclesiæ totius ocium perturbarunt, libidine Romanorum ut cum maxime sæuiente, atq. humanas leges, diuinasq. spernente in Benedicti locum Leo v est suffectus. Hominem incautum, & parum tractandis rebus idoneum esse, cum animaduertisset Christophorus sacerdos eius quadragesimo, quam consecratus fuit, die accitis

locis

905 socijs comprehendit, atq. in custodiam traditum abdicare coegit, atq. ipse se pontificem facere nouo exemplo non dubitauit. Huius inde audaciam imitatus Sergius, qui bis iam ab aduersarijs de pontificatu fuerat deturbatus, illum exigere, & semet ipsum inferre constituit. Itaq. ne aduersae potentia factionis opprimeretur, Adelbertum Tusciae marchionem, vt sibi auxilio esset, orauit. & conspiratione facta Christophorum 1x Kalendas Ianuarias comprehensum se abdicare, atq. monasterium inire coegit, ac postridie sedem occupauit. Is Sergius tertius appellatus. Pontificatum male partum nullo tamen insigni probro foedauit. Neq. enim Formosi cadauer ex sepulchro iterum ab eo post xx annos extractum, vt quidam scribunt, est verisimile. Eodem anno Andreas ecclesiam Mediolanensem, Petrus Rauennatem, Laurentius Gradensem obtinuit. Berengarius annum Papiæ egit. vbi per mensem Iunium nouis muneribus Mutinensis ecclesiae cladem ab Hungaris acceptam sarcinuit. Postero, Vngari noua prædandi cupiditate incensi nouis Italiam populationibus incurfarunt. Nec Berengarius propter suorum perfidiam militum aliqua ratione est aduersus. Sarraceni vero etiam multo, quam antea, impotentius ipsius extrema Italiae lacerarunt. Nam & qui Fraxinetum infederant, reliquis circa direptis vrbibus oppidum Aquarum non longe à Papiâ distans inuaserunt, omnibus munitissimas in arces, turreseq. dilapsis, quæ per hos annos vulgo fieri ad repentinis barbarorum impressiones eludendas sunt coeptæ: & qui Africam incolebant, Apuliae, & Calabriae littora, orasq. hostiliter diuexarunt, Leone Imperatore prope in re tanti periculi coniuente. Proximo, 906 Sergius basilicam Lateranensem, quæ terræ motu labefactata corruerat, 907 instaurauit, instauratamq. picturis & regijs exornauit. Insequenti vero Ioannem Rauennatem, episcopum Bononiensem Petro archiepiscopo 908 Rauennatis ecclesiae mortuo subrogauit. & Berengarius Papiæ annum transegit. Eo vero, qui insequutus est, Leo Imperator oppetit, imperio penes fratrem Alexandrum relicto. Alexandrum vero altero anno mortuum 909 Constantinus Porphyrogenitus Leonis filius excepit. quo eodem anno Vrsus ad ecclesiae Aquileiensis administrationem erectus est. Berengarius vero annu Veronæ transegit. Eodem anno Leopardus abbas reuocatis, qui diffugerant, monachis monasterium Nonantulanum nouem ante annis ab Vngaris inflammatum restituit. atq. accepta à Sergio pontifice potestate, vt per quem, vellet, ex tribus episcopis consecraret, Ioanne Papiensi, Vidone Placentino, & Elbungo Parmensi, consecrauit. Anno inde nongentesimo decimo Leo abbas monasterium Cassinas viginti septem ante annos à Sarracenis incensum instaurare coepit, ac priuilegia ab Atenulfo Capuano, & Beneuentano Principe, & à Guaimario Salernitano poposcit. neq. tamen Teanensi monasterio sese ex-

tulit.

911 tulit. Post annum Sergius pontifex mortuus est. atq. in eius locum factus Anastasius quartus. Cupiebat Berengarius Papiam, vt quæ regni 911 sedes erat, honore supra reliquas regni ciuitates efferre: itaq. quoniam ecclesiam eius metropolitana afficere dignitate non poterat, ius, atq. insignia noua episcopo conquisiuit. atq. vt Anastasius pontifex eius indulgeret adhibendæ umbellæ, equo albo vehendi, crucis præferendæ, & in concilio à læua pontificis assidendi, obtinuit. Eodem anno Atho archiepiscopatum Mediolanensem accepit, & cum per Decembrem mensem Ludouicus rex Germaniæ obiisset, qui fuit ex Caroli Magni progenie vltimus, in eius locum Germani proceres Conradum à Franconia, virum rei militaris peritissimum sublegerunt. Cum Vngari monasterium non longe à Taruisio situm vna cum templo, in quo erant corpora 912 Sanctorum Synesij, & Theopontij, deleuissent, sequenti anno Petrus abbas Nonantulanus, cui monasterium illud erat obnoxium, misit, qui ea corpora inde Nonantulam deportarent, eaq. magna ceremoniâ in templo Nonantulano reposuit. Berengarius 1x Kalend. Aprilis Veronæ, à Sibicone episcopo Patauino edoctus, basilica sua ab Vngaris inflammata antiqua tabularum monumeta omnia esse consumpta, vetera omnia regum priuilegia instaurauit, anno, vt ipse scribit, regni sui vicefimo quinto. Proximo, diem suu obiit Anastasius pontifex, cui post biduum Landus 913 est subrogatus, nulla re in pontificatu gesta nobilitatus. Eo inde v Kal. Ianuarias mortuo, comitibusq. pontifici creando indictis nihil ex legibus actum est. Siquidem Albertus marchio Theodoræ socrus instinctu 914 neq. ex ecclesia Rom. sed ex Rauennati, neq. cleri suffragijs, sed proprijs opibus 1x Kal. Februarias successorem Ioannem Rauennatem archiepiscopum dedit. Is Ioannes decimus est vocatus. Ceterum Ioannes non iisdem artibus, quibus cepit pontificatum, etiam gessit, sed ecclesiae, atq. Italiae mire utilis fuit. Causam bene gerendæ rei dedere Sarraceni. Hoc enim pontifice constituto auctus mirifice eorum, qui Garilianum infederant, numerus aciem pontificem in sui perniciem incitauit. Ea vero res in hunc modum est gesta. Cum vicina vrbi loca in dies magis ab incurfantibus Sarracenis afflicterentur, Sarracenus quidam graui à suis iniuria prouocatus venit ad pontificem, pollicitusq. est, si sibi socios idoneos daret, se Romam ea cura liberaturum. annuente autem Ioanne iuuenes sexaginta robustissimos legit, ac parmis, pilis, gladijs, vestibusq. singulis cum exiguo obsonio instructos in angustijs viarum, per quas iter erat Sarracenis, oeculuit, ac redeuntes à prædatione adortus leui admodum momento confecit. Hoc cum semel, iterumq. prospero euentu fecisset, Romanis iuuenibus huic officio pleriq. se addicentibus Sarracenos ingentibus detrimentis affecit. Quibus adacti illi violata inter se fide ceteris, quæ tenebant, oppidis derelictis in vnum Garilia-

num,

num, tanquam tutissimam in arcem se contulerunt. ac foediora in dies auaritiæ, & crudelitatis exempla in viatores, & incolas ediderunt. Hac igitur cura stimulatus Ioannes consilio cum Atenulfo Beneuenti, & Capuæ Principe communicato legatos ad Græcum Imperatorem Constantinum, cuius etiam prouincias Apuliam, Calabriamq; Sarraceni inuaserant, atq; ad Spoletinos, Camertesq; misit, atq; vñsecum arma aduersus barbaros caperent, inuitauit. Ob eam rem Nicolaus Patricius sequenti anno cum magnis Græcorum copijs ab Imperatore missus aduenit, ac Landulfo Atenulfi iam mortui filio Capuæ, & Beneuenti, & Guaimario Salerni principibus, Apulisq;, & Calabris sibi adiunctis iuxta Garilianum confedit. Ab altera vero parte Ioannes pontifex cum Alberto marchione, ac Spoletinis, Camertibusq; posuit castra. Cum acris Gariliani obsidio ad tres menses perducta esset, Sarraceni re frumentaria deficiente inedia sollicitati Ioanne Neapolis, & Gregorio Caietæ Ducibus auctoribus consilium eruptionis ceperunt, ac rebus suis omnibus inflammatis magno ex oppido impetu facto euaserunt, ac montes, syluasq; proximas petierunt. Nostri vero è vestigio insequuti eos circumsteterunt, atq; ad pugnam compulsos mense Augusto ad vnum omnes occiderunt. Apud alios, & quidem vetustiores scriptores inuenio rem non obsidione tentatam esse, sed proelio; & Sarracenos, cum premerentur à Christianis in Gariliani montem se recepisse, ac viarum angustias infedisse; Græcos autem, qua parte facilius erat Sarracenis descensus, locum castello constructo custodiuisse. cumq; quotidie pugnaretur, factum, vt ne vnus quidem ex hostibus superferret. Hanc Christianorum victoriam scriptores tanti faciunt, vt sanctos apostolos Petrum, & Paulum in ijs inspectos esse proclij prodant. Ceterum Berengarium etiam regem magna huic expeditioni adiumenta subministrasse crediderim. Is certe hoc anno à Ioanne pontifice ad referendam, credo, gratiam Imperator per mensem Septembrem inunctus est. vt ex diplomatis eius elicitur. Quem titulum cum ab initio expetisset, satis tamen apparet, nunquam, nisi anno regni sui vicesimo octauo esse adeptum. Itaq; posthac in diplomatis Imperij sui annos non aliter, atq; regno adscribere separatim instituit. Ioannes abbas Cassinas monachos Teano Capuam traduxit, atq; eodem monasterij Cassinatis à Leone abbate refectam ornauit. Postero anno Berengarius, vt ipse scribit, *regni sui vicesimo nono, Imperij vero adhuc primo*, Papæ cum esset, Kalendis Septembris ecclesiam Cremonensem multis ab Vngaris detrimentis affectam, ac prope attritam nonnullis vectigalibus liberauit, & *ne quis procurator regius aliquam in vrbe haberet potestatem, neue quis Comes, Vicecomes, Sculdasio, gastaldio, decanus regius in vrbe, aut extra urbem ad quinque millia passuum placita custodiret, aut hospitaretur iniussu Joannis episcopi, aut successorum*

cessorum eius indulfit. Proximo, Adelberto Tusciæ marchione ex humanis erepto, Vidoni filio eius ditionem confirmauit. Berta Vidonis mater cum dominatum Italiae adipisci viuentem marito non potuisset, filio rerum potente se assequuturam arbitrata, varia moliri aduersus Berengarium cœpit. Quibus compertis, Berengarius exercitu in Etruriam misso ipsam cum filio cepit, ac Mantuæ in custodiam tradidit. Cum autem oppida eius neq; vi, neq; metu sibi subijcere potuisset, tandem beneficio sibi reconciliandam ratus impunitam dimisit. & proximo anno, nempe, vt ipse scribit, *regni sui tricesimo primo, Imperij vero quarto, vñ Kal. Ianuarias, Indictione vñ, Modætiæ egit.* Sequenti, mortuus est Conradus rex Germaniæ magnis bellis cum Hungarorum gente prospere gestis insignis, qui non aliter, ac Ludouicus decessor eius, negotij nihil in Italia habuit, quod ex Germanis scriptoribus horum temporum æqualibus intelligi possit. Regnum inde Germaniæ ad Henricum Saxonie, & Thuringiæ Ducem à principibus Conradi iudicium, auctoritatemq; sequutis delatum est. Proximo, qui in nongentesimum vicesimum incidit, Lamberto ecclesiam Mediolanensem fauore Berengarij regis adepti seditio aduersus Berengarium grauis exarsit, ab Adelberto Eporediæ marchione, Olderico Palatij Comite, Gileberto alio Comite, atq; alijs Italiae principibus concitata. Adelbertus, cum mortua vxore Gisla, Berengarij filia Ermengardam Bertæ filiam haberet in matrimonio, à focu instigatus hoc cepisse consilij creditur. Re patefacta Oldericus captus, atque Lamberto nouo beneficio obligato asseruandus, quousq; repeteretur, est datus. Paucis post diebus Berengarius Oldericum supplicij sumendi causa poposcit. Lambertus autem negauit se redditurum, indignum esse asserens, sacerdotem ad supplicium hominem tradere. Iracundiam autem eius metuens, dimisso Olderico, & ipse se cum Adelberto, & ceteris principibus iunxit. Quærebatur à coniuratis homo potens, qui rex Berengario obijceretur. visus est ad id aptissimus Rodulfus Burgundiæ rex, de quo supra commemorauimus. Hunc igitur, vt in Italiam veniret, & Berengario ope sua exacto regnum arriperet, inuitarunt, atque ei omnia studia sua eximie promiserunt. Dum autem sequenti anno Adelbertus, Oldericus, & Gilebertus, alijq; complures apud Brixiam in suburbano colle congressi hæc inter se consilia cõferunt, Vngari Veronam his imprudentibus accesserunt. Quod vbi sensit Berengarius, reges eorum, quibus erat amicus, rogauit, vt eos de improviso adorirentur. Vngari Berengarij studio obsequuti tanta incautos illos celeritate oppresserunt, vt Oldericum occiderint, & Adelbertum, ac Gilebertum viuos in potestatem redegerint. Adelbertus, ne agnosceretur, pretioso omni cultu abiecto vilibus se vestibus induit, & quinam esset, rogatus, se gregarium militem esse respondit. & paruo

pretio semetipsum liberavit. Gilebertus autem agnitus flagris caesus est, & feminudus, vinctusque in conspectum Berengarii ductus. Cum autem partibus corporis ijs, quae velandae forent, nudatis risum ceteris excitasset, Berengarius misericordia captus lautum, optimisque vestimentis instructum dimisit. atque haec verba dixit: Ius iurandum nullum a te Gileberto posco. fidei tuae me ipsum committo. Si de me male mereberis, scito, te rationem Deo esse redditurum. Liberatus autem Gilebertus male liberatori suo gratiam rettulit. nam ab Adelberto, ceterisque rebellibus ad Rodulfum missus eum citra triginta dies cis Alpes adduxit.

RODVLFVS REX CONTRA BERENGARIVM.

RODVLFVM autem in Italiam degressum latis omnibus excepere, ac, pulso illius auxilio Veronam Berengario, Papiae regem acclamatum, per Lambertum archiepiscopum coronarunt. Is per annum prosperis, & ad voluntatem fluentibus rebus est usus. Postero anno Italici ad pristinam inconstantiam redierunt. cumque diuisis populorum voluntatibus alij Rodulfo, alij Berengario se applicarent, civile bellum ingens contraxerunt. Vido Placentinus episcopus Berengarii partes fouebat. Ea causa fecit, ut IIII Kal. Augusti XIII millibus passuum longe a Placentia atroci apud Fidentiolam praelio sit concursus. Inclinate Rodulfi parte Bonifacius, Valdradae sororis eius maritus, & Gariardus Comites opportune ex insidijs confurgentes pugnam restituerunt, atque ingenti edita caede Berengarium Veronam fuga se recipere coegerunt. Hac victoria parta Rodulfus Papiam rediit, ac populo in concionem vocato, victoriam gratulatus, quando sibi Deus permisisset, ut deuictis hostibus regnum Italiae pacatum haberet, patritum Burgundiae regnum se reuicere velle dixit. & Bonifacio sororis viro, cuius egregia in acie usus opera fuerat, Spoletinorum, & Camertum marchione declarato, populis bene precantibus abiit. Eodem anno in Graecia Romanus Lecapenus vna cum genetro Constantino Imperium cepit administrare. Insequens regni Berengarii tricessimus sextus, illius vitae extremus fuit. Etenim Veronenses, qui adhuc semper fidem erga illum constantia summa coluerant, nouo accensi odio capiti eius coeperunt insidiari, auctore tanti sceleris Flamberto quodam, cuius filium Berengarius a sacro fonte susceperat. Cuius rei cum insuspicionem Berengarius incidisset, homo & natura, & aetate iam exacta mitis Flambertum ad se vocauit, atque ita appellauit: Si mihi tecum non & multae, & iustae amoris causae intercederent, haud difficile credidissem, quod vulgi sermone audio celebrari, te meae vitae insidias comparare. Nunc, ut eis fidem non habeo, sic meminisse te volo, quantacumque

accessiones

accessiones & fortunae, & dignitatis tibi fuerunt, eas te non potuisse, nisi meo beneficio, consequi. Quare eo animo in me esse debes, ut vita mea in amore, & fide conquiescat tua. Quod si a te mihi fidem praestitam esse intellexero, faciam, ut in referenda gratia benevolentiam experiaris meam. Atque his dictis aureum magni ponderis poculum ei porrexit, & addidit: Amoris, salutisque meae causa quod continetur, haurito; quod continet, tibi habeto. Flambertus responso, quod facile liberare regem suspicione posset, in speciem dato, ab illo abiit. ac statim socios, qui secum proxima nocte illum conficerent, conuocauit. Berengarius prope templum, ut solitus erat, in amoenio potius, quam firmo diuersorio cubuit, neque custodes, ut ab omnibus tutus insidijs, villo apposuit. Sub lucem autem, cum precandi causa templum inisset, Flambertus cum armato iuuenum globo irrupit. Quorum ubi tumultum sensit Berengarius, procedens ad eos, Flambertum eminus vocat, & quid hoc tandem turbae sit, quaerit. Iubet ille bono animo regem esse. non enim hos contra illum, sed pro illo stare. ac sensim armatos in medios iam progressum corripit, ac romphaea a tergo percussus prosternit. Innocentia eius ex eo apparuit, quod lapis sanguine eius infectus nulla vnquam ablutione purgari potuit. Berengario mortuo Milo urbis Comes spectatae virtutis iuuenis, quem sibi rex a puero educarat, cum defendere vitam domini sui, quia non affuerat, nequiuisset, mortem saltem vlcisci cupiens tertio post eius necem die Flambertum, sociosque eius per vim cepit, ac statim suspendio interemit. Berengarius praecipuam tulit laudem iustitiae, clementiae, & pietatis. odio tamen populorum, ac perfidia fatigatus ut ipse nunquam quieuit, sic alijs quotidianam mouendarum seditionum materiam praebuit. varijs rerum secundarum, aduersarumque in vicem succedentium casibus rarum inter mortales insultantis fortunae ludibrium.

RODVLFVS REX SOLVS.

RODVLFO inde absente, & Berengario mortuo Vngari tantam occasionem haud temere dimittendam rati exeunte anno 924 Salardo duce rursus Lombardiam adorti Mantuam, Brixiam, & Bergomum impotenti populatione diripuerunt. Papiam inde progressi locatis circumquaque tentorijs omnem oppidanis exitum obsepserunt. demum IIII Idus Martij flantem acriter ventum nacti ignem attingentibus moenia tectis iniecerunt, ac refractis portis ingressi ciuibus promiscua caede percussis urbem direptione, atque incendio deformarunt. Inter ceteros Ioannes episcopus interfectus. Cremata urbe regia Placentiam profecti suburbanum D. Sixti monasterium igne subdito combusserunt. ac praeda onusti tandem ex Italia excefferunt.

Ii ij Tetrum

Tetrum Papiensis cladis exemplum Italicos docuit, ut eo studiosius firmis se arcibus communirent, in quas sub ingruentes Hungarorum impressiones confugerent. Rodulfus Berengarii morte, & Hungarorum incurfione permotus in Italiam redijt, ac Veronam profectus totum regnum sine contentione recepit. Extant diplomata ab illo hoc anno, nempe regni sui in Italia tertio, Veronae data, quibus omnia priuilegia regum, & Imperatorum Ecclesiae Patauinæ concessa confirmauit, in primisq. quietam, ac tranquillam possessionem omnium bonorum fanciuit, quae Berengarius Imperator tradiderat. aliaq., quibus eodem beneficio Parmensem, & Cremonensem ecclesiam cumulauit. Nouis interea rebus materiam mors Berengarii, & Rodulfi absentia peperit. Adelberto Eporediae marchione mortuo, duobus filijs Berengario, & Anscario relictis, Ermengarda secunda vxor, Adelberti Tusciae marchionis, & Bertae filia, cum mariti ditionem vidua administraret, fauore principum Italicorum muliebribus illecebris sibi conciliato tantas opes quaesierat, ut etiam Rodulfo regnum eripere cogitarit. Neq. cogitationem euentus fefellit. Siquidem anno post Papiam firma contracta militum manu, quippe Hungarorum bello attritam, adorta occupauit. Ea re permotus Rodulfus Verona statim accurrit, atq. Lamberto archiepiscopo adiuuante exercitum ad Papiam ex manibus hostium recuperandam adduxit, ac castra quinque millibus passuum ab vrbe ad Padi, & Ticini confluentem locauit. Dum vrbs lenta obsidione vrgetur, Ermengarda regem nuncio per fluuium misso admonuit, se, si perdere eum voluisset, iam pridem potuisse. in ijs enim eum locis sedere, in quibus captus iam pridem esset, si amicorum eius consilijs paruisset, qui eum deferere, & ad se transire discuperent. His Rodulfus verbis exterritus remisso nuncio gratias egit, & se acturum, quod illa vellet, ostendit, ac concubia nocte imprudentibus suis omnibus lecto strato in tentorio relicto, parato lintre ad eam se deuehi iussit. Prima luce principes, ut soliti erant, ad registabernaculum conuenerunt, quod magno silentio à militibus seruabatur. & cum aliquantulum expectassent, mirati, quod illa hora somnum caperet, consulto strepitum ad eum excitandum ediderunt. cumq. ne ita quidem quidquam proficerent, tentorium inierunt, & nemine ibi reperto raptum alij, alij occisum existimarunt. Dum autem incerti sententiae fluctuant, allatus est nuncius, Rodulfum apud hostes versari, ac repentinam in suos impressionem moliri. Quare perculsi principes extemplo se inde proripuerunt, ac Mediolanum, ut tutum in locum, se contulerunt. Eodem anno Albertus marchio in offensionem pontificis lapsus vrbe excessit. atq. Ortæ se, Tusciae oppido, validis praesidijs confirmato ad vlciscendam iniuriam Vngaros ad Romanam ditionem inuadendam exciuit. Illi vero Rodulfo in Papiense bellum auerso progressi

praecipue

praecipue in eam, quam ipse exceperat, Tusciam irruerunt, ac pueros, & virgines, & cetera, quae auferre poterant, secum in Vngariam exportarunt. Cuius rei inuidia mox Albertus Ortæ est à Romanis oppressus. Sequenti anno Lambertus archiepiscopus ex Ioannis pontificis, principumq. sententia nuncios ad Hugonem Comitem Arelatensem in Prouinciam misit. Hic erat Lotharij Comitis Arelatensis filius, Lotharij Lotharingiae regis nepos, eius, quem supra mortuum Placentiae demonstrauimus, Berta, quae post mortem patris Adelberto Tusciae marchioni fuerat collocata, progenitus. qui viuente Berengario regno Italiae imminens exercitum eius occupandi causa cis Alpes adduxerat, sed à Berengario repulsus pedem rettulerat. Hunc igitur Lambertus, ut in Italiam iterum cum exercitu trajiceret, inuitauit. venisse tempus demonstrans, quo leui momento regnum Rodulfo in summa populorum defectione auferret. cuius ille iam pridem incredibili cupiditate flagraret. Neq. ille conditionem aspernatus omnia parare ad iter, & victoriam necessaria summa diligentia institit. Consilijs Italicorum perspectis Rodulfus in Burgundiam regressus Burchardum socerum suum, Ducem Sueuorum, ad arma secum socianda exciuit, & cum eo, antequam Hugo mouere se potuisset, in Italiam redijt. Eporediam vsq. cum exercitu progressus Burchardum explorandae vrbs Mediolanensis gratia, legatum ad Lambertum misit. Burchardus Mediolanum profectus, antequam urbem iniret, ad aedem S. Laurentij rei diuinæ causa deflexit, locumq. arci fabricandae oculis destinauit, qua non solum Mediolanenses, sed omnes etiam Lombardiae principes coerceret. Inde vero egressus cum moenia vrbs obequitaret, Germanica lingua ad suos conuersus dixit: Nisi effecero, ut Italici vno tantum calcari vtantur, & informibus equabus vehantur, non sum Burchardus. Neq. enim ego firmitatem, altitudinemq. huius muri, quo confidunt, magni admodum facio. Erat forte in turba homo pannosus, atq. despectus, Germanicae, quod ille non animaduertat, linguae gnarus. qui verba eius audita extemplo ad Lambertum detulit. Lambertus, ut erat solerti ingenio, summoq. consilio praeditus, Burchardum comiter, ac benigne accepit. verum interea Papienses, nonnullosq. alios Italiae principes ad necem eius occulte inuitauit. Ita eum, cum Mediolano egressus Nouariam peruenisset, summo mane Eporediam properantem infesti Italici inuaserunt, atq. in fossa vrbs Nouariae, in quam sub tumultum ab incitato metu equo abreptus fuerat, oppressum interemerunt. Comites eius, quia aliò non potuerunt, cum in templum D. Gaudentij confugissent, disiectis aedis foribus sunt confossi. Quare cognita Rodulfus nihil vltra sibi tentandum putauit. verum retro, vnde venerat, abiit.

HUGO

ODEM tempore Hugo ab Italis accersitus terrestrem Rodulfi potentiam timens maritimo itinere mense Iulio Pisas lætus accessit. ibiq. ab Ioannis pontificis, omniumq. principum, qui illum acciuerant, occurrentibus legatis exceptus recta Papiam contendit. Quò cum venisset, rex summo omnium studio salutat coronam Mediolani ab archiepiscopo sumpsit. Mox rerum administrationem aggressus v III Idus Augusti Veronam, atque inde Mantuam prodijt. ibiq. cum pontifice, qui eò ex composito venerat, fœdus percussit. ac demum Papiam per Septembrem regressus regiae, regnoq. ordinando se tradidit. Eodem anno Marocia Alberti, marchionis mortui vxor, quæ diu in imperio fuerat, priuata viuere nesciens Vidoni Tusciæ marchioni nupsit, atq. vrbis Ro. ad eum principatum, qui fuerat Alberti, traduxit. eumq. ad cœptas inimicitias cum pontifice exercendas incendit. Marino Gradensis ecclesiæ administratio est tributa. Interim Hugo homo summi consilij, ac prudentiæ singularis, omnibus se, quibus poterat, domesticis, externisq. præsiidiis confirmauit. Itaq. proximo anno Henricum Germaniæ regem ad amicitiam secum iungendam adduxit, & Græcum Imperatorem, Romanum, missis muneribus exquisitissimis sibi conciliauit. Memorandum autem illud, quòd cum præter cetera duos ad eum canes magnitudinis in Græcia inuitate missi essent, vbi in conspectum eius adducti sunt, regij vestitus nouitate permoti, in eum tanquam in feram, tanto se impetu intulerunt, vt ab eo laniando vix multorum manibus potuerint coerceri. Vrso præterea Duci Venetorum per legatos vetera libertatis, atq. immunitatis beneficia sibi confirmari postulanti annuit. & quod ad memoriam insignius est, intestinam aduersus se conflatam coniurationem non summa solum prudentia eruit, sed magno etiam consilio prorsus extinxit. Erat quippe Papiæ iudex quidam, sic enim tum Iurisconsulti vocabantur, magnis opibus præditus. nam & Petrum filium episcopum Comensem effecerat, & Razam filiam Gileberto Comiti Palatij matrimonio collocarat. & ipse in respondendo tanta auctoritate erat, vt à populo vniuerso, oraculi more, consulereetur. Hunc igitur Eberardus, cognomento Gezo, illi affinitate coniunctus induxit, vt secum, & cum quibusdam aliis in Hugonis regis perniciem coniuraret. quin præstituta die rem confecisset, nisi à Valperto homine timido retardatus fuisset. Hoc vbi Hugo cognouit, neq. enim occulta res fuit, vtrumq. ad se vocatum molibus, ac clementibus verbis permulsi, seq., si quid aduersus eos deliquisset, summo studio satisfacturum ostendit. Quibus verbis haudquaquam deterritus à suo proposito Gezo eadem miscere perrexit.

Itaq.

Itaq. Hugo alius rei cura simulata Papia exijt, & militibus ad se iuis accitis, ac re cum Sampson Comite, qui capitali à Gezone odio dissidebat, communicata ex eius consilio tales coniuratis insidias comparauit. Mos erat, vt reuertenti aliunde Papiam regi nobilissimus, ac fortissimus quisq. ciuis obuiam extra urbem occurreret. Redeunti igitur, sic enim res composita fuerat, Papiam Hugoni Valpertus, & Gezo cum alijs coniu ratis, quemadmodum facturos animo præceperant, obuiam exierunt. Quo facto Leo episcopus, ita enim mandatum secreto à rege habebat, portas occlusit. Ita coniurati ab Hugonis militibus circumuenti, cum neq. aliò euadere, neq. subsidium expectare ab vrbe possent, leui admodum negotio comprehensi sunt. Ex quibus Gezo oculis, & lingua multatus, reliqui in vincula traditi, Valpertus vnus supplicio capitali affectus. Ceteris eius bonis direptis vxor ad occultos quoq. prodendos thesauros varijs cruciatibus est adacta. Hac re prospere gesta Hugo non Papiæ solum, sed in tota etiam Italia metui, neque, vt superiores reges, ludibrio, ac despectui haberi, sed eximijs honoribus cœptus est coli. Quibus rebus cognitis Hilduinus Laudociensis episcopus à suis pulsus ad eum, quo cum affinitate erat deuinctus, venit, ac Veronensem ab eo ecclesiam tulit. neq. ita multo post, Lamberto archiepiscopo mortuo, Mediolanensem consequutus Veronensem Rathuito, monacho, eximia doctrinæ viro, socio suo, conciliauit. Postero anno Marocia quietis impatiens Vidonem maritum suum tandem impulit, vt Ioannem pontificem, cuius adhuc vehementi erat odio inflammata, de sede deijceret, atq. optatum vrbis principatum vtiq. sibi ascisceret. Itaq. Vido Petrum, fratrem Ioannis, prius sibi de medio remouendum ratus, cum eum quodam die forte paucis stipatum nactus esset, immisis satellitibus in Laterano, pontifice inspectante, confodit, ac mox ipsum etiam incautum comprehendit, & custodiæ traditū faucibus cervicali occlusis v I I Idus Aprilis interemit. Ioanni Leo sextus ciuis Romanus successus. Vidone inde paullo post ex rebus humanis erepto frater eius Lambertus Tusciæ ditionem excepit. Marocia vero, ne quid de pristina sua potentia in vrbe amitteret, nouis sibi consulendum nuptijs rata Hugonem regem missis nuncijs inuitauit ad matrimonium suum, & vrbis imperium capeffendum. Tantam crescendi occasionem Hugo haudquaquam omittendam arbitratus conditionem non respuit, sed maturato itinere Romam contendit. Eò vero progressus, relicto de more extra urbem exercitu, benigne à Romanis accipitur, atq. ad mulierem in arcem profectus, nuptijs contractis, vrbis Romæ, nemine aduersante, potitur: felix nimis futurus, si quæ ipsum semel complexa fortuna erat, non statim deseruisset, atq. leuissima de causa vrbe eadem, quam ceperat, expulisset. Erat Marociæ filius Albericus ex Alberto marchione progenitus.

Hunc,

Hunc, cum matris hortatu aquam ad abluendas manus Hugoni regi præberet, Hugo correctionis causa, neq. enim scite admodum officio fungebatur, in faciem cæcidit. Eam ardentis animi iuuenis vlcisci contumeliam cupiens Romanos protinus adiit, & se haudquaquam fatis mirari eorum dementiam ne, an ignauiam, dixit, quod qui omnibus olim bellicosissimis superbe gentibus imperassent, nunc Hugoni homini Burgundioni non armis, atq. virtute, sed incestis nuptijs Romanorum imperium consequuto tam humiliter obedirent. pro certo ipsos habere debere, si se priuignum suum nouus hospes in faciem immerito percussisset, multo in ipsos insolentius, multoq. superbius consulturum, vbi in regno inueterasset. Quibus dictis adeo animos omnium perpulit, vt vno consensu Hugone rege repudiato illum se sibi asciscere consulem dixerint. Ita nulla interposita mora armati ad arcem procedunt, eamq., ante quam Hugo milites introuocare suos posset, expugnant. Quo cognito Hugo de salute iam potius, quam de regno sollicitus properare ex ea parte arcis, quæ muris vrbis adhæret, se deiecit, atq. ad suos confugit. Hugone profecto Albericus consulari potestate ciuitatem administrauit. Consul renouatum Romæ nomen efficit, vt mutatam sub hoc tempus Romanam remp. arbitret. Romani certe regibus, pontificibusq. contemptis nouum statum ciuitatis inuexisse hac tempestate videntur. argumento est, quod Ducis, aut magistri militum magistratus, à quibus, Exarchis, & pontificibus ciuitatem tenentibus, vrbs Romana diu est gubernata, per hæc tempora celebrari desiti, ac pro eis præfectus vrbis, consules, & tribuni plebis inducti sunt, qui decarchonum nomen tulerunt. Decimo Kal. Nouembris mortuo Leone pontifice Stephanus v i post biduum subrogatur, ex parte Comitum Tusculanorum ab Alberico, vt verisimile videtur, excerptus. Hugo in Lombardiam reuersus iuri dicundo se dedit, vltionem Romanorum meliori tempore reseruauit. Biennio post, nempe anno nongentesimo tricesimo, Parmæ cum esset, xv. Kal. Octob. concessa à Rachisio rege vsq. ad id temporis à regibus ecclesiæ Parmensi priuilegia confirmauit. cum regni sui annum quintum iam esset ingressus. Eo anno Stephano pontifice v i Idus Decembris vita functo Ioannes x i Sergij pontificis ex Marocia filius, ac propterea Alberici consulis frater, sedere iussus. Vidoni Tusciæ marchioni Lambertus frater, vt dixi, eius successerat, qui ex eadem matre Berta natus erat, quæ Hugonem etiam antè regem pepererat. Hunc ventus Hugo ne Italici se deserto, quod acer in primis, ac potens erat, sibi optarent regem, proximo anno de medio tollere statuit. verum occasionem quærens consilium Bosonis fratris sui ex eodem patre nati sequutus illum fratrem suum esse negauit, & ne se ita nominaret, edixit. Ille vero ferocis ingenij homo se ex eadem, qua ille, matre Berta ortum

esse,

esse, contendere, idq. singulari certamine defensurum esse. Qua accepta conditione rex honestam se perdendi hominis adeptum occasionem ratus Teduinum quendam iuuenem robustum in primis ei opposuit. Teduino autem in certamine succumbente Hugo ira, & pudore confusus Lamberto manus iussit iniici, & marchia Tusciæ Bosoni fratri suo donata haud ita multo post oculos erui. His de rebus Italici tædio regni Hugonis affecti Rodulfum per nuncios in Italiam reuocant, atq. ei se ad repetendum regnum affuturos ostendunt. Ea re animaduersa, Hugo ilico, vt homo erat, rerum tractandarum peritus, Rodulfo partem Prouinciae tradidit, & sacramento, se posthac ab Italia temperaturum, obstrinxit. Interim Sarraceni, qui Fraxinetum infederant, iterum Aquas vsq. populabundi venerunt, verum Duce sagitta in prælio amisso plus cladis, quam intulerant, rettulerunt. Genuæ quoque fons sanguinem manans magnam, quæ illi vrbi imminerebat, calamitatem portendit. siquidem haud ita multo post Sarraceni ex Africa classem eò appulerunt, atq. urbem ciuibus imprudentibus ingressi viros, ac mulieres omnes interemerunt, ac præda tam sacra, quam profana in naues imposita in Africam redierunt. Non veniente autem Rodulfo Italici in proposito permanentes postero anno Arnoldum Baioariorum, & Carantanorum Ducem adire, atq. ei, si occasione vti vellet, regnum obtulere. Arnoldus sibi non defuit. verum idoneo statim conducto exercitu Tridentinam, primam ab ea parte Italiae marchiam, prætergressus Veronam accessit, ibiq. à Milone Comite, & Ratherio episcopo, qui in primis illum acciuerant, est acceptus. Quod vbi Hugo percepit, raptim valida militum manu contracta occurrit, fortunaq. virtuti fauente, prælio commisso, partem eius in fugam auersam funditus profligauit. & Arnoldo ipso cum Milone in Baioariam pulso Veronam urbem, & Ratherium episcopum in potestatem redegit. Ratherius Papiam relegatus librum de exilio suo, vt ijs temporibus, elegantem conscripsit. Lupo Aquileiensis ecclesia data.

HUGO CVM LOTHARIO FILIO REX.

IS seditionibus Hugo perfunctus, vt futuris malis occurreret, spemq. inimicis nouorum imperiorum adimeret, Lotharium filium suum ex Alda vxore susceptum regni socium sibi adiungit, eumq. Mediolani ab archiepiscopo coronari iubet, & Adeleidem Rodulfi Burgundiæ regis filiam mox illi in matrimonium collocat. Inde memor contumeliæ à Romanis acceptæ ad tentandam Romam, vnde fœde fuerat deturbatus, cum firmo exercitu prodijt. ac castris positis agros vastare, urbemq. primum manu oppu-

Kk gnare

gnare instituit, deinde, Alberico impigre ad omnes impetus hostium occurrente, vi se potiturum diffidis, arte inuadit. Quippe fraudandi causa Alberico filiam suam Aldam despondit. neq. tamen ipsum decipere potuit, militibus de induitria materiam belli alentibus, quos ab Hugone inclementius, aut illiberalius habitos Albericus honorifice, munificeq. tractabat. Inde, cum vrbe potiri non posset, oppidis Romanæ ditioni subiectis arma intulit, ac bello in sequentes annos continuato tandem omnia in potestatem redegit. Eodem anno dira quoq. Lombardiam pestilentia inuasit lues. Papienses præter ceteros grauissime confictati. Itaq. remedijs omnibus alijs desperatis, diuinas in preces versi corpora Sanctorum martyrum Synesij, & Theopontij Nonantulano in monasterio condita, ac miraculis ea tempestate fulgentia ad se deferri curarunt. eaq. Adeleide regina in primis hortante suppliciter venerati tristi mox ægritudine liberati sunt. Postero Manasses Arelatenfis episcopus cognita item Hugonis regis, cui arcta propinquitate coniunctus erat, prosperitate, atq. potentia venit in Italiam, obtinuitq. ab eo Veronensem, Tridentinam, & Mantuanam ecclesiam, deinde marchiam quoq. Tridentinam. Eo anno bellum in Ducatu Beneuentano coortum. Beneuentanus princeps à Græcis acriter armis oppugnatus Theobaldum Spoletanorum, & Camertum marchionem, Hugonis regis affinem, in auxilium aduocauit, atq. eius virtute Græcorum vim, impetumq. retudit. cum multis Græci in prælijs quotidie caperentur, Theobaldus ad contumeliam multare eos testibus assuevit, atq. prætori Græcorum dicere: Quoniam viro sancto Imperatori tuo spadonibus pretiosus nihil esse animaduerti, hos paucos ei mittere volui, multo plures propediem, si Deus annuerit, transmissurus. Hanc iacturam mulier quædam, cuius captiuus maritus erat, apud Theobaldum miserabili ploratu conquesta est, cum diceret, Theobaldum iniuste facere, qui viris non quod eorum, sed quod mulierum esset, adimeret, ac se non solum præsentis voluptatis oblectamento, sed etiam spei futuræ prolis solatio spoliaret. quin, si qua viros afficere pœna vellet, oculos eis potius, & nasum, & manus eriperet, quæ illorum essent, testes vero, qui in vsum feminarum dati essent, relinqueret. Quavoce cum effusum omnibus, qui aderant, risum excitauisset, digna visa est, quæ maritum integrum, & pecora omnia sibi adempta, reciperet. Florebant ea tempestate diuitijs, atq. opibus duo fratres, Berengarius, & Anscarius, Adelberti Eporediæ marchionis filij. Ex quibus Berengarius Berengarij senis ex filia Gisla erat nepos. Anscarius ex altera vxore Ermengarda erat natus. Horum etiã Hugo potentia metuens eximijs eos ad se allicere beneficijs studuit. Itaq. Berengario Villam Bosonis fratris sui, Tusciæ marchionis, filiam matrimonio sociavit, Anscarium vero postero anno, Theo-

934

baldo

baldo Camertum, & Spoletanorum marchione mortuo, ea ditione donauit. Eodem anno Lotharius rex x i i Kal. Octobris canonicis ecclesiæ Mutinensis bona à Leudoino, & Geminiano episcopis quondam concessa cõfirmavit, anno, vt scriptũ est in diplomate, *Hugonis patris octauo, sui tertio*. In sequenti, Ioanne pontifice mortuo Leo v i i ad eam dignitatem subuectus. Interim Boso quotidianis vxoris Ville furijs instigatus non bono esse aduersus Hugonem fratrem animo cœpit. Qua re compertha Hugo vtrumq. iussit comprehendi, & ad se adduci. in primisque baltheum pretiosissimum inter omnes mulieris thesauros exquiri. Re vtraq. confecta, cum baltheus excussis arcis omnibus non inueniretur, mulier iussa est vestibus exui: quo factõ apparuit, eam cupiditate gemmarum eius accensam in occultissimis corporis partibus abdidisse. Tusciam Bosoni ademptam Hubertus obtinuit. Postero anno Henrico Germaniæ rege mortuo Otho filius, Dux Saxonie, Aquis rex Germaniæ consecratus est. Hic est, qui post à rerum gestarum magnitudine Magni cognomen inuenit, ac res Germanicas ad summum fastigium dignitatis euexit. Mortuo Rodulfo Burgundiæ rege Hugo Bertam vxorem eius sibi coniugio copulauit. Eo anno, indiçtione decima, Vngari cum magnis popularium copijs in Campaniam procurrerunt, ac Capuanum, & Beneuentanum agrum populati Sarnum vsq., ac Nolam, & Liburiam penetrarunt, direptisq., ac vastatis late locis obuijs omnibus iterum se Capuam rettulerunt, diebusq. duodecim in Campo Galliano morati multos ex hominibus Cassinatibus abduxerunt captiuos. qui post magna sacri thesauri parte erogata redempti sunt. Ea inde victoria elati in Marsum agrum sese effuderunt, atq. omnia direptionibus, & incendijs miscuerunt. Demum Marfi, & Peligni in vnum conuenientes eos adorti sunt, atq. in dispositas attractos insidias omnes ferme trucidarunt, preda ingens relata. Post triennium in Leonis pontificis demortui locum pontifex factus est Stephanus v i i i. Fatum inde Hugonis tulit, vt quos sibi beneficijs magis obstrinxerat, eos capiti suo infestiores adeptus sit. Ex his Anscarius, & Berengarius fuit. Ceterum Anscarium, cum insidias occulte moliri deprehensus esset, per Sarlionem quendam primum marchia, deinde vita quoq. priuauit. Sarlioni propter operam egregie nauatam, Spoleti marchia condonata. Berengario autem eadem furto ipsius capiti machinanti manus iniicere, atq. oculos eiicere, in animo habuit, sed, consilio patefacto, non potuit. Itaq. Berengarius certior factus periculi vitandi causa anno nongentesimo quadagesimo, ex Italia ad per montem Iouis fugiens Hermanũ Sueuorum Ducem se contulit. à quo demũ est ad Othonẽ regem deductus. Hoc cognito, Hugo nuncios ad Othonem cum eximijs muneribus misit orans, ne Berengariũ reciperet receptumve retineret. verum propositũ non tenuit. Eo anno Ardericus

935

936

937

938

939

940

Kk ij Archie-

archiepiscopus Mediolani ab Hugone in locum Hilduini successus. Hugo insidiatoribus, quoad licuit, vindicatis arma aduersus Sarracenos, qui Alpes omnes infestas à Fraxineto reddebant, cōuertit. missisq. ad Imperatorē legatis triremes, ignemq. Græcum sibi dari postulauit. cuius ea vis erat, vt nisi liquore aceti infuso nequiret extingui. Quibus acceptis

941 Sarracenorum nauibus Græco igne combustis Sarraceni pleriq. Fraxinetum reliquerunt, & in Montem Maurum se receperunt. Eos obsidione cinctos Hugo magnis detrimentis affecit. facile in potestatem etiam adducturus, nisi Berengarium exulem, ne contractis ex Sueuia, & Francia copijs in se irrueret, formidasset. Itaq. malo consilio vsus Græcos domum remisit, & cum Sarracenis fœdus percussit, vt pars eorum in montibus Italiam ab Sueuia diuidentibus consideret, & Berengarium per eos montes exercitum trajcere molientem in Italiam prohiberet.

Hi ibi collocati quicunq. postea ad sanctissima Apostolorum limina visitanda illac iter fecerunt, spoliatos crudelissime interemerunt. Stephanus pontifex à Romanis per ciuilem tumultum Alberici, credo, factione oppressus fœdis vulneribus afficitur. quorum verecundia in publicum prodire nolens nimio animi dolore extinguitur. In eius locum

942 Marinus secundus pontifex factus. Sequenti anno Petrus Landianus vnus Petri Candiani Ducis filius, & alterius nepos Ducatum Venetorum excepit. Hic interuentu Marini patriarchæ Gradensis pacem cum Lupo Aquileiensi patriarcha composuit, ne fines Venetorum patriarcha aut lite, aut armis vexaret, sed ius vtrinq. ex fœdere diceretur. Eo anno reges Gardæ, & Papiæ superiorum regum beneficio confirmarunt *anno*

943 *Hugonis xvi, Lotharij xi.* Proximo Baldouinus abbas Cassinas à Marino pontifice disciplinam monasterij, & Basilicam S. Pauli suburbanam, & ab Hugone, ac Lothario regibus de tuta possessione bonorum priuilegium impetrauit.

944 Eo vero, qui insequutus est, Engilfridus ecclesiam Aquileiensem obtinuit, & Romanus Imperator legatos ad Hugonem, potentia illius fama permotus, misit, ac filiam nepoti suo in matrimonium postulauit. Hugo legitima se puella carere cum respondisset, Bertam se ex Bezola pellice susceptam libenter daturum dixit. acceptamq. postero per Sigifridum Parmensem episcopum in Græciam misit.

945 Eo anno Sigifrido Comite Parmæ mortuo Attho filius eius successit. Is in matrimonio Hildegardem habuit, quam inuenio Comitum, marchionis, & Ducis titulum gessisse. atq. ab ea post, vt puto, marchiam Tusciæ tulit. siquidem posteri eius vsq. ad Mathildem in Tuscia dominati sunt. Idem monasterium apud Brixillum ædificauit, & prærupto, atq. edito saxo Regiensibus in collibus animaduerso, arcem, quæ Parmæ subsidio esset, extruxit, quam Canussium appellauit, eamq. monasterio

post

post nobilissimo decorauit. Id monasterium capite, & bracchio D. Apollonij, Brixiani episcopi, à Gothifredo filio, eius ciuitatis episcopo missis, & corporibus Diuorum Victoris, & Coronæ venerabile factum. Proximo Marini pontificis mortui locum tenuit Agapitus secundus.

Interim Berengarium extorrem Amedeus quidam, fidus eius in Sueuia 946 comes, ita est alloquutus: Non credo, te ignorare Berengari, quemadmodum Hugo rex se omnibus inuisum Italicis fecerit, cum eos dignitatibus omnibus spoliaret, & Burgundiones suos ornaret. neq. vlla alia re Italicos ab nouis ineundis defectionum consilijs abstinere, quàm quòd non habent, quem potissimum regno dignum existiment. Quare non puto alienum, vt aliquis nostrum mutato habitu in Italiam adeat, & singulorum principum voluntates exploret. Tum Berengarius, Recte, inquit, admones. verum, si quisquam mittendus est, neminem reperiri puto, qui te hoc facere possit commodius. Igitur Amedeus mutato ornatu ijs, qui Romam religionis causa petebant, se iungit, atq. in Italiam profectus singulos principes conuenit, & quid eorum sit consilij, ac voluntatis, exquirat. neq. tamen omnibus se eodem habitu offert, verum alijs atrum, alijs album, alijs alius coloris se ostendit. Hoc vero vbi forte ad aures Hugonis accidit, iubet hominem diligenter conquiri, & statim comprehendi. verum ille, qua erat versutia præditus, omnes eius insidias facile elusit. quin etiam barba, quam nitentem alebat, pice fœdata, & capillis fuluis atratis, & facie polluta cum se debilem simulasset, nudus inter pauperes in conspectu regis vescentes obuersatus, neq. agnitus, ab eo vestem tulit, & quidquid de se, & Berengario loqueretur, excepit. Quibus actis, quòd claustra Alpium custodiri ab eo, atq. viatores excuti accepisset, per inuia, atq. aspera loca traiecit, atq. ad Berengarium cum legatione saluus peruenit. Ita Berengarius, cum se desiderari ab Italicis cognouisset, consilium redeundi cepit, ac cum paucis per Venustam vallem in Italiam transijt. Ad Formicarium castellum progressus, quod Adelardus clericus firmo Manassis, qui Tridentinam, Veronensem, ac Mantuanam regebat ecclesiam, præsidio obtinebat, cum se nullavi, nulloq. conatu loci potiturum consideret, Manassis ambitionis memor Adelardum ad se acciuit; Et, si hanc mihi arcem tradideris, inquit, & Manassem dominum tuum ad partes meas traduxeris, iuro, me illum ecclesia Mediolanensi opulentissima, te vero Comensi, post receptum regnum, exornaturum. Manasses Adolardi verbis inductus non solum Berengario Formicarium tradidit, sed etiam Italos ad eius auxilium excitauit. Berengarij aduentu cognito pleriq. eorum Hugone deserto ad illum se contulerunt. Ex his præcipuus Milo Comes fuit. Hic Hugoni suspectus, cum custodibus clam appositis seruaretur, id se intelligere dissimulans coenam vsq. ad mediam noctem protraxit. &

cum

947 cum omnes tum uino, tum somno merfos sentiret, solo se familiari, qui gestabat clypeum, comitante, Veronam accurrit. missisq. nuncijs Berengarium accersit, venientemq. recepit. Neque vero Milo ad id perfidia est impulsus, sed incommodis, quibus erat ab Hugone grauibus prouocatus Milonē inde Vido Mutinensis episcopus consequutus, non ulla ille iniuria lacesitus, sed magna Nonantulæ abbatia illectus non solum Hugonem reliquit, sed frequentem et ab eo multitudinē auocauit. Quod ubi Hugo audiuit, statim conuocato exercitu ad Vineolam castrum eius accessit, id que uis summa oppugnare instituit. Inde Italici passim Berengario se aggregare, aurea sibi sub eo secula pollicentes, coepere. In Campania cum Landulfus, & Athenulfus fratres Capuæ Principes monasterium Capuanum, monachis Casinatibus admissent, ac monachos disciplinam desere cogissent, postero anno Agapitus pontifex principibus, ut monasterium dimitterent, monachis, ut Casinum redirent, iniunxit. Ita Casinas monasterium rursus celebrari coeptum. Interim Berengarius ab Arderico archiepiscopo accitus Verona Mediolanum accessit, ibiq. pro rege se gerere coepit. Quo cognito Hugo Vineolam ex templo reliquit, Papiamq. tristis repetijt. mox, cum se vulgo deserere, & Berengarium vnum celebrari videret, de se actum existimans, ac Lothario filio consulere saltem cupiens ipsum Mediolanum ad Berengarium, & populum Mediolanensem mittit, captato tempore, quo Berengarius regio more dignitates Italicas praesente populo ipsis è factione sua hominibus diuidebat. Voluntati patris Lotharius obsequutus accedit, atq. eos S. Ambrosij in templo nactus ante Crucem Domini ad pedes eorum se prosternit, supplexq. orat, ut, si patrem repudiare sua aliqua culpa velint, saltem se omnis expertem noxae retineant. Hæc tristi, ac flebili voce orantem Mediolanenses tacti misericordia excitant, ac bonum animum habere iusserunt. Quin etiam Hugonem Italia cedere ultro parantem praemissis nuncijs abire prohibuerunt. Id autem Berengarij potissimum consilio factum. qui Hugonem remanere cupiebat, ne discedens ingenti, qua pollebat, pecunia Burgundiones ad arma sollicitaret, atq. aduersus se ipsum adducere. Ita regnum communi consilio administrari est coeptum verum nomen quidem regis penes Hugonem, & Lotharium erat, ius autem imperij penes Berengarium residebat. Ceterum Berengarius, cum ecclesias distribueret, Iosepho Brixiae episcopo spectatę probitatis viro sede sua remoto, Antonium, nullo episcoporum consilio adhibito, nouo exemplo substituit. Comi vero non Adelardum, ut promiserat, sed in gratiam archiepiscopi Valdonem quendam instituit. Adelardum autem Regiensibus dedit. qui post sancta martyrum corpora Chrysanthi, & Dariæ à Berengario impetrata Regium deportauit. quæ in hunc usque diem Regientes religione præcipua venerantur. Bosonem Hugonis re-

gis nothum

gis nothum Placentina, & Luitfredum Papiensi ecclesia deicere gestiens; tamen non leui accepta pecuniæ summa dimisit. Cum mortuo Arderico archiepiscopo Mediolanenses Aldemarum ecclesiæ suæ cardinalem sublegissent, ipse Manassem episcopum Tridentinum nouo exemplo suffecit. Itaq. neuter eorum, graui in ciuitate dissidio oborto, est consecratus. Quæ mala cum Hugo rex iniquo animo cerneret, nec prohibere pro imperio posset, ne ludibrio ciuitatibus esset, relicto in Italia Lothario, cum thesauro in Prouinciam redijt. & paullo post vita excessit, vir, si amari, quàm metui ab Italis maluisset, & eorum usque ad extremum retinere studia didicisset, inter primores Italiae reges propter eximias virtutes eius merito numerandus.

IDEM LOTHARIUS SOLVS REX.

948 LOTHARIUS patris praesidio destitutus Berengarij fauientis opes adauxit, neq. rem ferme vllam, quæ prodita litteris sit, pro imperio gessit. Postero anno sol sanguine infectus est visus. Nec multo post Henricus, Bauariæ Dux, Othonis regis Germaniæ frater, Vngaris duobus proelijs superatis, in Italiam Principum imbecillitate & dissidio populorum allectus venit, atq. Aquileia capta Ticinum contendit, atq. ingentibus, nemine prohibente, populationibus factis ex Italia exercitum incolumem, atq. opulentum deduxit. Lotharius Adelardi episcopi Regiensis rogatu Vidoni episcopo Mutinensi bona quædam in agro Comacensi sira donauit. Extat diploma v. r. Idus Octobris datum, septima indictione, Papiæ. Sequenti, Tapis rex Hungarorum secunda Henrici in Italiam expeditione audita eiusmodi cupiditate prædæ exarsit. Itaq. cum expedito equitum robore in Italiam, atq. adeo in Lombardiam ipsam irrupit, ac nemine resistendi gratia occurrente impune hominum pecudumq. prædas agere institit. Ad tantum tumultum tota late formidante Italia Berengarius eius sibi administrationem rei suscipiendam, Lothario quiescente, ratus legatos de compositione ad eum misit. & cum responsum tulisset, se, nisi ingenti accepto pecuniæ numero, Italia non cessurum, eius sibi parandæ officium depoposcit. Verum tanta iniquitate eam extorsit, ut Vngarorum direptioni compar ipsius exactio fuerit. Nam neque ecclesias, neq. pauperes vllos excepit, atq. singulis omnis sexus, atque ætatis hominibus iniquum tributum genus, singulos in caput nummos imposuit, eosq. superbe, impotenterq. exegit. Cumq. ita infinitam vim pecuniæ confecisset, decem, ut aiunt, nummorum modijs Hungaro datis, reliquam summam, quæ maior erat, auertit. Ex his re-

bus Lotharius saeuo animi dolore confectus exeunte anno in phrenesim incidit,

incidit, ac mox è vita migravit. Adeleida regina relicta Papiam nomine dotis obtinuit.

BERENGARIUS II CVM ADELBERTO
FILIO REX.

HIS actis Berengarius Veronæ rex à populis acclamatus regnum vnà cum Adelberto maiore natu filio cepit, idq. quàm liberalissime potuit, administrare instituit. Itaq. sequenti anno, qui fuit post Christum natum nongentesimus quinquagesimus, cum esset Olonne, fœdus inter Venetos, & Italicos renouauit, finesq. eorum inter se terminauit. Cepit inde eum cupido Papiensis regiae potiundæ. neq. enim regem se esse arbitrabatur, nisi antiquam regni sedem vetere instituto teneret. Hanc vero quia Adeleida possidebat, Adeleidæ coniugium Adelberto filio regi poposcit. Mulier siue antiquo odio propter iniurias focero, maritoq. suo illatas impulsâ, siue spe honestiorum nuptiarum elata eam conditionem repudiavit. Hac repulsa accepta Berengarius vsq. adeo ira est inflammatus, vt quod elicere amore non potuit, id per vim sibi extorquendum esse censuerit.

Itaq. exercitu Papiam adducto urbem haud magno certamine expugnauit. ac reginam in potestatem adductam in castro Gardæ ad lacum Benacum diligenti custodiæ tradidit, verens scilicet, ne, si libera esset, per externas nuptias aduersi aliquid in Italia tumultus exciret, atq. ita regnum à se ad alium vel inuito transferret. Papiæ vero cum esset, monasterio S. Sixti Placentino priuilegium huius sententiæ contulit.

Nos Berengarius, & Adelbertus reges rogatu Giselprandi Derthonensis, & Vidonis Mutinensis episcopi monasterium S. Sixti, quod extra Placentiam ab Imperatrice Engilberga constructum fuit, Bertha abbatisse eius, amica nostra confirmamus, atq. eidem monasterio Guardastallam, & quacunq. supra scripta Imperatrix, & ceteri reges huic cœnobio reliquerunt, sancimus, & vt ipsa, dum vita suppetat, monasterium administret, concedimus. & precipue ad eam S. Petri ad Caput Trebie sitam, quemadmodum Carlomanus rex largitus est, elargimur. Anno DCCCCL. Regni vero Donni Berengarij, & Donni Adelberti pijsimorum regum primo, Indictione nona. Actum Papiæ.

Interim Adeleida magnum sui in timorem adducta Martini sacerdotis sui ope ex arce profugit, atq. illo vno cum pedissequa comitante nauiculam nacta silentio noctis ad syluam quandam accessit. vbi, cum per aliquot dies maneret, necessitate adaucta victum per Martinum ipsum, ceteris destituta subsidijs, corrogauit. Demum in agrum Regiensem profecta ipsam se Adelardo episcopo commendauit. Adelardus loco se ad eam custodiendam munito carere excusans auctor ei fuit, vt se ad Athonem auunculum suum conferret, qui arcem Canussij non longe fir-

missimam

missimam obtineret, & Lotharij regis fidelis quondam amicus fuisset. Ita Adeleida ad Athonem profecta caput ei suum commendauit, suppliciter orans, ne se furenti Berengarij libidini proderet, cuius ipse sanguinem infestus appeteret. atq. eam Atho omni cultam officio, vt reginam, excepit, & se pro viribus ab omni iniuria vindicaturum promisit. Receptam autem simul comperit Berengarius, missio nuncio, eam sibi tradi præcepit. eo vero imperium abnuente continuo ingentes aduersus eum copias militum comparauit, ac Canussium progressus, oppidum magna vi obsidere instituit. In his rerum angustijs Atho positus, cum suis se opibus tantam belli molem sustinere posse diffideret, postero anno ex Adeleidæ auctoritate nuncium occulte ad Othonem Germaniæ regem misit, cum vetere virtutis indole insignem, tum recenti Vngarorum victoria in dies magis ad famam hominum florecentem, per Deum obtestans, vt ad se, atque Adeleidem Berengarij obsidione liberandam accurreret. Id si mature faceret, ipsum cum rem maiestate regia, & virtute sua dignam facturum, tum Berengario expulso Adeleidem vxorem sibi conciliaturum, ac totam Italiam in manu, ac potestate habiturum, cuius imperio par esset, ipsum, pro animi sui magnitudine, & rerum gestarum amplitudine, imminere. Non respuit conditionem Otho, ratus, facile futurum, vt regno Germanico Italicum quoque adiungeret, eumq. gradum ad maiora etiam imperia faceret. Carolum magnum regnum Italiae adeptum nouum Romani Imperij titulum in Franciam rettulisse, se pariter deuicta Italia, si se res dederit, idem decus suæ parere Germaniæ posse. Itaq. Italico bello decreto Litulfum filium regem Germaniæ post se testamento destinat. ac magnis pedestribus, equestribusq. copijs conuocatis in Italiam iter instituit. ac superatis Alpibus subito Veronam oppidum recipit. Canussio diu valide oppugnato paucos dies sustinere se posse Atho videbatur, cum opportune nuncius ab Othone remissus cum litteris ad ipsum, & Adeleidem Verona scriptis aduenit. Ibi, cum propter intentas diurnas, nocturnasq. obsessorum custodias nulla in arcem ratione penetrare posset, ne quid intentatum relinqueret, epistolam sagittæ vnà cum annulo ab Othone accepto alligauit, atq. intento arcu in arcem transmisit. Eius epistolæ hæc erat summa: Bonum animum haberent. nam se traiectis Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi descendisse, ac propediem, vbi Litulfus filius, quem præmiserat Mediolanum, venisset, iunctis copijs illis auxilio affuturum, atq. in omnibus rebus consilio, & voluntati eorum obtemperaturum. Othonis aduentum simul ac Berengarius sensit, raptim inde nullo tentato certamine castra mouit, atq. ad alia tuendi regni causa capeffenda loca ipse cum filijs suis Adelberto, & Vidone se contulit. Otho Canussio liberato Adeleidem sine mora sibi matrimonio copulauit, perfectisq. magna

Ll

pompa

952

pompa sponsalibus inde Papiam accessit. Eamq. per Octobrem mensem in potestatem redactam vnà cum regina triumphantis in modum iniuit. Ibi Natalicij dies celebrati, ac menses aliquot constituendis rebus absumpti. Eo anno Constantinus Porphyrogenitus orientale excepit Imperium. Ineunte inde vere Otho se cum vxore in Germaniam rettulit, & Conradum generum Lotharingiae Ducem, qui reliquias belli aduersus Berengarium persequeretur, reliquit. Profecto Othone Conrado omni ope Berengarium est adortus. Berengarius belli fortunam periclitatus, cum se haudquaquam Conrado viribus parem sentiret, vt prudens, arma deposuit, atq. ipso auctore Conrado ad Othonem in Saxoniam ad pacem petendam contendit, ita animo paratus, vt omnia, quae sibi imperarentur, obedienter expleret, atq. omnino victoris praepotentis decretum, iudiciumq. seruaret. Adueniens Duces, & praefecti, Palatinorumq. primores obuiam ad primum lapidem Othonis imperio prodierunt, ac regali pompa susceptum in urbem regiam deduxerunt, eumq. praeparato in hospitio collocarunt. Post triduum in conspectum ab Othone admissus in auctoritate se futurum eius, si in gratiam reciperetur, asseruit. Venia data solemniter peragenda: deditio dies apud Augustam est constituta, vbi per Augustum mensem conuentus principum erat futurus. Ibi Berengarius nexis cum Adelberto filio manibus, cuncto inspectante exercitu, regiae se potestati, clementiaq. permisit. Receptis in fidem Otho regnum reliquit, marchia Veronensi, & Foroiu-liensi excepta, quas Henrico fratri Bauariae Duci attribuisse se dixit. Augusta inde Francfordiam regressus ibi Domini Natalicia celebrauit. Eo inde in Alsatiam prodeunte Conradus gener, & Litulfus filius coniurationem, quam occulte superiore anno conflagrant, explicuerunt. quippe mortalibus multis de Franconia, Saxonia, Bauariaq. ad arma sollicitatis multa contra regem oppida occuparunt, eaq. praesidijs idoneis confirmarunt. Praeter ceteros Fridericus Moguntinus archiepiscopus huius particeps conspirationis fuit. Itaq. Othoni Moguntiam accedenti aegre copiam ingrediendi fecit. Moguntia inde Coloniam Otho deuentus haud procul inde in pago Pascha transiit. Coloniam vero regrediens Metensem episcopum, ac Lotharienses obuios habuit, qui sua à coniuratis consilia separantes se in auctoritate regis permansuros dixerunt. in Saxoniam inde progressus idoneo comparato exercitu ad Moguntiam, quam Conradus tenebat, ducere maturauit. Quod vbi Fridericus accepit, relicta vrbe, Brisacia, euentum rei expectaturus, confedit. Dum autem Moguntia, Henrico Bauariae Duce opem ferente, acriter obsidetur, Litulfus auertendi belli causa in Bauariam ingressus Ratisponam expugnauit, eamq. militibus diripiendam permisit. Quod ipsum Otho iniquo adeo animo tulit, vt Moguntiae obsidione

omissa

omissa subito eò castra conuerterit, ac protinus Ratisponae obsidionem admouerit, quam vsq. ad exitum anni perduxit. Interim autem dum haec in Germania administrantur, Berengarius dudum in regnum reuersus nouum in Italia tumultum exciuit. Quippe Germanico bello per-motus, & accepti beneficij statim oblitus & ipse defecit. ac regni propagandi causa, quod ab Othone magno dolore imminutum ferebat, exercitum Canussium ad Athonem vliscendum, atq. inde Rauennam, atq. in Exarchatum adduxit, & Agapitum pontificem, episcopos, abbates, Comitesq. Italiae in ordinem cogere, vexare, atq. omni demum iniuriarum genere incessere institit, ita vt neque fortunis, atque dignitati vllius parceret, verum apud omnes insignia avaritiae, atq. superbiae exempla relinqueret. Mediolani, Aldemaro archiepiscopo mortuo, Valpertus aduersus Manassem à clero, & populo est substitutus. Otho inde soluta Ratisponae, quae in longum trahebatur, obsidione in Saxoniam adiit, 954 ibique Natalem domini celebrauit. atque appetente Quadragesima ad redintegrandum bellum in Bauariam rediit. Ibi Heroldo archiepiscopo ab Henrico caecato statim Bauari omnes tradita Ratispona in fidem se receperunt. Quo audito Fridericus quoq., vt se sacramento à coniurationis contagione seiungeret, venit. Interim Conradus Dux Vngaros ad arma sollicitauit. Itaq., ducete illo cum Rhenum in Quadragesima traiecissent, Franciam foede vastarunt. Inde per Italiam redeuntes, quacumq. iter fecerunt, late populationibus, atq. incendijs omnia lacerarunt, Berengario adhuc in ditione pontificia oppugnanda, ecclesijsq. vexandis implicito. Extremo anno Otho Litulfum filium fidem suam, ac misericordiam implorantem xvi Kal. Ianuarias in gratiam recepit. Eodem etiam die Villelmus alter Othonis filius in locum Friderici mortui archiepiscopus Moguntiae lectus eum honorem iniit. Hic eximiam habuit veteris sanctitatis, ac seueritatis opinionem. Itaq. patrem acerbis extemplo increpationibus aggressus diras in eum execrationes intendit, nisi Adeleidem vxorem dimitteret, qua cum, quia commater esset, ius connubij per diuinas leges esse non posset. Quo facto Otho ira percitus ipsum, vt ab eiusmodi incepto deterreret, in custodiam tradidit. Postero anno Vngari Conradi ductu iterum tanta multitudine 955 in Bauariam descenderunt, vt nisi à terra absorberentur, aut à caelo obruerentur, vinci se posse negarent. Verum occurrente cum expedito exercitu ad Licum amnem Othone, amisso Conrado, tanta strage pugnarunt, vt parem se de barbaris victoriam Germani rettulisse non meminissent. Motis inde castris Otho in Sclauos duxit, ac simili eos clade prostrauit. Conrado interfecto Lotharingiam Brunoni archiepiscopo Coloniensi fratri suo concessit. & Henrico fratre mortuo Bauariam Henrico filio eius indulxit. Adeleida puerum peperit, qui postea Otho

Ll ij secundus

secundus appellatus patris regnum, Imperiumq. iucepit. Berengarij
 affiduae, grauesq. iniuriae cum neq. dissimulari, neq. vltra ferri possent;
 Agapitus pontifex, & Valpertus archiepiscopus simul rei indignitate
 accensi, simul populorum calamitate permoti Othonem nuncijs, litte-
 risq. missis de prauis Berengarij studijs, immodicisq. imperijs admonent,
 breuiq. fore, vt ipse totius Italiae imperio potiatur, nisi inuictis eius ar-
 mis coerceatur, ostendunt. summisq. demum precibus, vt saltem labo-
 rantibus opem ferat ecclesijs, orant. Quibus rebus acceptis Otho se nec
 reip. salutem, neque eorum voluntati defuturum respondet, ac consilio ad
 rem aggreddendam explicito Litulfum filium ducem belli aduersus Be-
 956 rengarium regem destinat. Nouo inde ineunte anno Agapitus ponti-
 fex obiit. Albericus consul vetere libidine dominandi, vrbisq. potius
 incensus, cum extraordinarijs in ciuitate opibus esset instructus, fi-
 lium suum Octavianum, licet iuuenili adhuc aetate praeditum, ipsa iam-
 pridem in id ipsum corrupta nobilitate fauente ad eam dignitate euexit,
 atq. Ioannem XII appellauit. Cuius pontificatus vt foedum ingres-
 sum, sic tristem exitum cum maxima totius Ecclesiae offensione, & ipsius
 Italiae perturbatione adeptus est. Quod malum saeva hoc anno oborta
 tempestas portendisse videtur, qua lapis ingens de caelo cum tonitru ce-
 cidisse, & templa multa de caelo tacta, & aliquot fulmine icti fuisse sa-
 cerdotes dicuntur. Otho, cum per annum Vilelmum filium in custo-
 dia habuisset, appetente Quadragesima liberauit. Verum ille non ante
 expletum psalterium, quod in carcere aureis scribere litteris instituerat,
 eo vti beneficio voluit. Egressus autem eadem agere, & minari in pa-
 trem perrexit, atq. ita dixit: Tu me arbitraris pater tecum inclementius
 agere, & graui te prauidicio premere, verum longe falleris. vter vero
 nostrum diuinis legibus aduersetur, clarissime apparebit, cum in die
 Pentecostes ad causam coram Deo orandam aderimus. Quibus verbis
 mortis diem patri diuino instinctus Spiritu post praenunciasse est visus.
 Litulfus iussu patris in Italiam aduersus Berengarium cum robore mili-
 tum expedito profectus multas res prospere gessit. Nam & Berenga-
 rium congressum proelio fudit, atq. in Hortam Nouariensis lacus insu-
 lam compulit, & oppidis plurimis receptis populos ad se plerosq. tra-
 957 duxit. Proximo vero anno, dum bellum magno ardore persequitur,
 repentina morte sublatus, cuius suspectus Berengarius fuit, omnem,
 quam adeptus erat, victoriae gloriam deformauit, atq. opus longe pul-
 cherrimum inchoatum reliquit. Eius cadauer Moguntiam relatum
 Vilelmus archiepiscopus apud S. Albanum sepulturae mandauit.
 Ex ea re Berengarius magis inflatus, ac durissimo simul Sclauorum bello
 confirmatus, in quod Othonem iterum opportune auersum videbat,
 impotentius inde se gerere institit, ac bellum pontifici in Ducatu Spole-

tano

tano commouit. Eius belli haec, vt opinor, occasio fuit. Sarlione, qui
 Anscario Berengarij fratri successus Dux fuerat, siue mortuo, siue a Beren-
 gario deturbato, Berengarius illam sibi ditionem asciuit. Ioanne vero
 pontifice, cuius vetus id ius erat, repugnante, ac ius suum, quo quo mo-
 do poterat, retinente, idem arma intulit, atq. episcopos, ecclesiasq. exagi-
 tare instituit. Huic expeditioni Petrus Candianus, Ducis Venetorum
 filius, affuit. Is cum aduersus patrem, a quo consors Ducatus erat ascit-
 tus, coniurationem inisset, a patre, populo, cleroq. vrbe exactus ad Vi-
 donem regis Berengarij filium, atq. inde ad Berengarium rem in Ducatu
 Spoletano gerentem se contulit. Inde, vt Venetos vlceretur, Beren-
 garij permisso Rauennam se rettulit, ac sex nauibus armatis septenas
 Venetorum, quae onuitae mercibus Fanum nauigationem intenderant,
 ad Portum Primarij adortus hostiliter cepit. Sequenti vero anno Petro
 958 patre Duce mortuo virtutis causa Rauenna a Venetis reuocatus iterum
 in folio Ducali resedit. Eo anno continuato in Ducatu Spoletano bello
 Berengarius, & Adelbertus Papiam ad ius dicendum decesserunt.
 Vbi cum essent, Genuensibus petentibus veteres suas possessiones, &
 consuetudines affirmarunt. Extat apud eos diploma. vt ipsi memoriae
 prodiderunt. Proximo, Bonus Gregorij Blancanici filius ex episcopo
 959 Equilino Gradenfis patriarcha creatus pallium a pontifice Ioanne accep-
 pit. Otho rursus Sclauos bello appetijt. In Germania in religionem
 est versum, quod in vestibis multorum cruces apparuerunt, in aliorum
 autem lepra quasi sordes conspectae sunt. Qua re Otho permotus mo-
 nasteria in honorem Dei, atq. Sanctorum alia restauranda, alia ampli-
 ficanda, alia noua facienda curauit. Berengarius autem, & Adelbertus
 ecclesias, ac populos Italiae superbis premere imperijs perrexerunt.
 960 Successit inde annus a Christo nato nongentesimus sexagesimus. Eo,
 Otho nouis Sclauorum iniurijs prouocatur. In Italia vero furentibus
 in dies vehementius regibus, cum nemo omnium esset, qui non externo
 cuiusq. obedire imperio, quam huic domesticae seruire tyranni mal-
 let, Ioannes pontifex indigna omnia passus Ioannem diaconum Cardi-
 nalem, & Azonem scriniarium ad Othonem legatos cum litteris in Saxo-
 niam misit. Summa legationis fuit: Berengarium, atque Adelbertum
 occasione occupationum eius impulsos multo, quam ante, truculentius
 Ecclesiam, atq. adeo totam Italiam diuexare. pertinere ad eius non di-
 gnitatem solum, sed securitatem etiam, ipsorum adeo infirmas opes esse,
 vt nemini aut nocumento, aut formidini esse possint. Quocirca orare
 eum se, vt pro christianae religionis, atq. Italiae salutis amore exercitum
 de integro in Italiam adduceret, atq. Ecclesiam, Italiamq. Caroli Magni
 exemplo a saeva eorum tyrannide vindicaret. Id si fecisset, se illum
 Augustalibus insignibus ornaturum, ac tanquam summum Ecclesiae pro-
 pugnatores

pugnatorem Imperatorem Romanorum, qui titulus tum vacabat, appellaturum. Quæ dum illi exponunt, Valpertus Mediolanensis archiepiscopus, & Valdo Comensis episcopus, & marchio Odbertus sæuam eiusdem Berengarij rabiem fugientes venerunt, ac sua quisq. deplorata calamitate maturam opem sibi suppliciter petierunt. Addidit etiam Valpertus, regni se, si tyrannos extinxisset, insignia traditurum. Pontificem inde, atque archiepiscopum reliqui etiam episcopi, & principes Italiae subsequuti idem litteris, ac nuncijs missis summis pro se quisq. precibus contenderunt. Quibus omnibus Otho satisfacere cupiens se venturum, atq. eorum voluntati obsequuturum respondit. Ceterum pontifici Ioanni hoc, quod adhuc extat, iureiurando se sanctas tangens reliquias obligauit. *Tibi domino Ioanni papa ego rex Otho, promitto, & iuro per Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & per signum hoc uinificæ Crucis, & per has reliquias Sanctorum, me, si permittente domino Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam, & te rectorem ipsius pro viribus meis exaltaturum, neq. ut honorem, quem habes, amittas, auctorem aut impulsorem futurum. neq. Romæ ullum decretum facturum de ijs, quæ ad te, aut ad Romanos pertinent, sine suo consilio. & quid quid de terra S. Petri ad nostram potestatem peruenerit, tibi redditurum, & cuiuscunq. Italicum regimen commiserò, iurare iussurum illum, ut adiutor tui sit, ad defendendam terram S. Petri pro viribus suis.* His rebus transactis Otho conscriptum in Sclauos duxit exercitum. Vnde victor reuersus solempni Natalicio Ratisponæ peracto profectus ad Belgas Vormaciæ conuentum procerum cogit, ac rebus regni constitutis Othonem filium puerum regem appellat, ac die Pentecostes Aquis Germanica corona exornat: deinde in Saxoniam reuersus magnas pedestres, equestresq. copias colligit, atq. in Bauariam progressus per Tridentinas alpes in Italiam cum coniuge Adeleide transit. Transgressus autem, & maximo Italicorum antistitem, principumq. occursum exceptus sine ullo certamine Papiam recuperat, ac regiam ibi, à Berengario antè deletam, instaurat. atq. Athonem abbatem Faldensem ad præparanda sibi hospitia Romam præmittit. Mediolanum inde profectus urbem effusa omnium ciuium gratulatione ingreditur. Quæ dum aguntur, interim Berengarij familia inusitato terrore perculsa ceteris relictis oppidis firmissimam quanq. regni arcem infedit, Berengarius quidem in Ducatu Spoletano Montem Feretrum, Adelbertus filius Spoletum, & Camarinum; in Lombardia vero Villa vxor insulam in lacu Verbanò S. Iulij, Vido filius insulam in lacu Comensi Comacinam, & ad lacum Benacum Gardam. atq. ibi singuli validis se præfidijs nulla de re magis, quam de salute solliciti confirmarunt, vsq. adeo vt Adelbertus etiam ad Sarracenos, qui Fraxinetum tenebant, contenderit, atq. eorum auxilium implorarit. Interim Mediolani archi-

episcopus

961

episcopus promissi memor principum, episcoporumq. de more concilium vocat, atq. ex omnium, qui frequentes conuenerant, sententia regnum Berengario, atque Adelberto abrogatum ad eum defert, ipsumq. in æde D. Ambrosij urbana magno apparatu, cæremoniaq. inungit, consecratumq. ferrea corona condecorat, solempni sacramento præsentibus omnibus alligatum, se patrimonium suum pro salute, ac dignitate Italiae profusurum. neq. eius rei gratia se labori, periculo ve ulli parsurum. Contrà Otho, ne liberalitate superaretur, archiepiscopum multis, ijsq. amplis beneficijs ornat, in primis trës illi in agro Mediolanensi ditiones subijciens, quæ eousq. regibus fuerant subditæ, Comitatum Parabiagi, Seprij, & Bazariæ, Ducatum Burgariæ, marchiamq. Marthesij. ac ciuium alios in tribubus urbis, quas illi portas vocabant, & agri pagis, quas plebes nominabant, capitaneos, alios ualuafores instituit. Post solempne inde Natalicium ab eo Papiæ concelebratum cum lectissimo exercitu, ipso comitante archiepiscopo, Romam pergit, vt coronam Imperij à pontifice promissam accipiat. Vetus Imperij, quod per multos annos vacauerat, desiderium, & recens Othonis erga Italiam beneficium ingentem in omnium animis inclyti viri visendi cupiditatem accenderat, omnibus eius sibi temporis speciem animo proponentibus; quo Carolus Magnus liberandi Leonis pontificis causa Romam profectus ingenti totius cum Italiae gratulatione augustum occidentalis nomen Imperij renouarat. Itaque uenientem lætissimis, si quenuquam vnquam alium, animis, atque admirando benigni occursum spectaculo Romani exceperunt. Ingressum autem, atq. ad pedes suos se submittentem in Vaticanæ basilicæ gradibus Ioannes amplexus in templum deduxit. ac sacris magna cæremonia celebratis, cum esset ab archiepiscopo oblatum, inunxit, ac demum imperiali diademate insigniuit, vniuerso populo, cleroq. certatim faustis uocibus Augusto, Imperatoriq. felicitatem, ac uictoriam acclamante. Quo facto uterq. ad aram S. Petri accessit, & solempni se sacramento deuinxit, ille se Ecclesiæ Ro. semper in auctoritate futurum, hic se nullo vnquam tempore Berengarij, ceterorumq. hostium partibus adhæsurum. Sequuta est inde utrinq. inuitatio liberalis. Otho Ioanni oppida Ecclesiæ ad id tempus recuperata restituit, & amplissimis pretiosarum gemmarum, auri, argentiq. donis affecit. Ioannes Othonem aliquot apud se dies habitum omni officij genere coluit. Quibus exactis Otho se Papiam recepit. Hæc Germanicæ in Italia dominationis uetera incunabula, principiaq. fuerunt.

962

CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Septimus.

OTHO MAGNVS REX, ET IMPERATOR.

HACTENVS Italicæ regni primordia, atq. incrementa ex veteribus annalibus eruta litteris, memoriæq. mandauimus, res cum longe ab ætate nostra remotas, tum haud ita multum ad præsentem rerum statum, quo utimur, pertinentes. posthac ut nostris temporibus propiora, sic cum præsentibus fortunis coniunctiora narrabimus. Et sane, cum primæ huius regni origines à Longobardis inductæ, accessiones à Francis adiunctæ sint, quæ relinquuntur omnia, beneficio Germanorum debentur: qui rerum Italicarum potiti vetera Francorum instituta magna ex parte retinuerunt, regnumq. ipsum nouis institutis, ac legibus temperarunt. Quod quemadmodum Italicæ ad se transferre, tribus regnantibus Othonibus, semel, iterumq. conati sint, hoc libro scribere persequamur. Otho Paschate Papiæ acto animum ad Berengarium, vxorem, filiosq. eius persequendos, & ex ijs, quæ tenebant, locis deturbandos conuertit. itaq. euocatum ex statiuis exercitum protinus ad Insulam S. Iulij in lacu Verbano adduxit. atq. ibi Villam coniugem circumfedit. Haud magnæ ea negocij oppugnatio fuit. oppidum omni è lacu exitu intercluso obsessum intra duorum mensium spatium venit in potestatem. mulieri, ut ad maritum iret incolumis, est permissum. Reuersus inde Papiam pridie Nonas Octobris rogatu Adeleidæ Augustæ Vidoni episcopo Mutinensi, archicancellario suo opimam Nonantulæ abbatiam indulsit. Eodem anno Romanus cognomento Porphyrogenitus in Oriente suscepit Imperium. Fuerat Ioannes pontifex primum domi patris Alberici educatus non solum Italicæ hominis, sed etiam patris exemplo de veteri gloria Italiae renouanda, & antiquo recuperando imperio assidue cogitantis, deinde his spiritibus imbutus domestica patris potentia ad celsissimæ fastigium dignitatis adolescens euectus. Itaq. siue, quia, tanquam

Italus,

Italus, valde ab externorum imperio abhorreret, siue quod, tanquam iuuenis, inconstanti, ac mobili præditus ingenio esset, breui de suscepta sententia destitit, & Berengarium, ut qui Italicæ sanguinis esset, sibi in Italia retinendum, Othonem vero, ut hominem Germanum inde eijciendum existimauit plerisq. Romanorum consilium eius, ut honestum, ac salutare Italiae comprobantibus. Itaque sequenti anno nuncijs ad Adelbertum in Fraxineto sedentem missis tacito se cum illo aduersus Othonem foedere iunxit, eumq. ad se Romam acciuit. Hoc ubi cognouit Otho, quanquam tantam in eo inconstantiâ est miratus, quod quem paullo ante hostili animo insequutus esset, eum nunc amice vocaret, haud tamen vehementius perturbatus dixit: Puer adhuc est Ioannes. spero etiam rectis me illum admonitionibus ad saniora consilia redacturum. verum, quod instat, inchoati belli reliquias persequamur. atque aduersus Berengarium contendamus. Ita firmo conflato ex Germanis, Italicisq. exercitu Papiæ naues conscendit, ac secundo Pado Rauennam se contulit, eamq. facile in ditionem, ut quæ aut nullis, aut exiguis Berengarij præsidij teneretur, adduxit. inde in Ducatum Spoletanum ad Montem Feretrum, quem præsidij, operibusq. munitum Berengarius, & Villa coniux tenebant, processit. eoq. omni industria, ne cuiquam pateret exitus, breui circumuallato milites ad proxima quæq. Umbriæ loca occupanda immisit. Ibi cum esset, Ioannis eum legati Leo protoscriniarius, & Demetrius Patricius Romanus adierunt. Hi primum Ioannem purgarunt, si quid adhuc ætatis vitio deliquisset. questi deinde sunt, quod Otho quendam Leonem episcopum, & Ioannem diaconum Cardinalem Ecclesiæ infideles suscepisset, & quod Umbriæ populos non Ecclesiæ, sed sibi sacramento rogaret. Quibus Otho, Gratum sibi esse, quod Ioannes se versurum, & consilia in melius mutaturum polliceretur. Leonem, & Ioannem se non solum non recepisse, sed ne vidisse quidem. verum Constantinopolim proficiscentes Capuæ retentos esse, audisse. Omnem agrum S. Petri, qui suæ potestati subiectus foret, Ecclesiæ Romanæ se reddere promississe, atq. ob id nunc enixe laborare, ut ex eo castello Berengarium cum sua familia deturbaret. neq. enim reddere se posse, nisi hosti detraxerit, & sub suum ius, imperiumq. subiunxerit. Atq. his dictis Landoardum Numedensem ex Saxonia, & Luitprandum Cremonensem ex Italia episcopos ad eum nuncios destinauit. atque eos iureiurando interposito satisfacere Ioanni præcepit. quod si iusiurandum non acciperet, tum militibus, quos comites dedit, ut facta singularis certaminis copia semet purgarent, edixit. Ioannes neq. benigne legatos, neq. comiter excusationem accepit, atq. per nuncios Ioannem episcopum Narniensem, & Benedictum diaconum Cardinalem post dies octo missos fallacibus eum detinere promissis contendit. atque interim

M m Adelbertum

Adelbertum Fraxineto Centum cellas, atq. inde Romam progressum suscepit, ac Romanos ad defectionem sollicitauit. Otho interim Montem Feretrum vehementer obsidione, atque oppugnatione urgebat. Ibi cum ageret, Idibus Septembris Vidoni episcopo Mutinensi archicancellario suo bona, quæ Vidonis, & Conradi filiorum Berengarij, & Villæ vxoris in agro Mutinensi, & Bononiensi fuerant, est largitus. &, cum per totam æstatem Berengarium maximo, sed inani, rerum apparatu premendo oppido fatigasset, medio autumnino exercitus parte in obsidione relicta cum altera Romam contendit, scilicet à Romanis, qui in fide manserant, occulte accitus. Repentino aduentu eius Ioannes, & Adelbertus ita consternati animo sunt, vt vrbe statim, thesauro S. Petri auerso, se proripuerint. Ibi Otho à clero, populoq. Romano rogatus, vt remp. & Ecclesiam, cuius causa in Italiam traiecisset, in commodiorem statum redigeret, se non defuturum respondit, ac statim de re consultare inuituit. Res erant diuturna superiorum annorum labe ita prolapsæ, vt ægre se sustinerent, consilij præsertim, quæ vnâ ad graues sanandos Ecclesiæ morbos salutaria remedia sunt, longo iam interuallo temporum intermissis. Itaq. Otho veteris instituti admonitus conuentum episcoporum in ante diem v i i Idus Nouembris indicendum curauit, atq. vbi ea dies venit, ipse cum Engilfrido Aquileiensi, Valperto Mediolanensi, & Petro Rauennate archiepiscopis ei præfedit. Ibi, cum omnes de more assedissent, silentio facto se eos ad consilia de constituenda Ecclesia ineunda aduocasse denunciauit. vnum vero illud sibi mirum videri adiecit, quòd Ioannes, qui huius princeps consilij, auctorq. esse deberet, vnus abesset, causamq. cur non accessisset, rogauit. Tum episcopi: An vero tu solus, inquit, mores, vitamq. Ioannis Imperator ignoras? neq. adolescentis arrogantiam, nequitiam, libidinemq. sermone, aut fama vlla comprehensam tepes? Quibus Otho miratus: Placet ne igitur, quando his Ioannes præditus moribus est, vt ante de illius vita, quàm de re vlla alia referatur? Cum sibi placere omnes dixissent, relatione facta, pro se quisq. cædes, adulteria, incestus, periuria, aliaq. omnis generis probra eius deferre, ac testimonijs confirmare instituit. Qua delatione perfecta placuit, vt litteræ ad eum, qui non longe ab vrbe aberat, mitterentur, atq. ad causam dicendam, & crimina, quæ obijcerentur, purganda ipsius conuentus nomine euocaretur. Ad has litteras nihil aliud ille respondit, quàm se audisse, velle illos alium pontificem se abdicato creare. proinde omnes se, qui id tentassent, poenis inferorum deuouere, atque à re diuina facienda arcere. Decimo inde Kalendas Decembris, cum iterum episcopi conuenissent, ad eas litteras conuentus nomine hoc responsum est datum: Si, quando nullam ad conuentum non veniendi excusationem haberet, conuentus auctoritati non paruisset,

se exc-

se execrationes eius non curaturos, sed eas in eundem reiecturos. missi etiam Hadrianus, & Benedictus cardinales, cum ad Tiberim peruenissent, neq. eum, quòd venatum exierat, inuenissent, in vrbem reuersi rem ad conuentum, qui iam i i Idus Decembris tertium erat coactus, detulerunt. Tum Otho: Reuerendi Patres, inquit, Ioannes à Berengario, & Adelberto oppressus misit ad nos in Saxoniam obtestatum, vt se, Ecclesiam, atq. Italiam ex faucibus eorum eriperemus. Ereptus autem, atq. honori pristino restitutus, sacramenti, quo se super aram D. Petri obstrinxit, oblitus Adelbertum Romam acciuit, atq. aduersus me sustentauit. & seditionem in vrbe conflauit, & meis militibus inspectantibus lorica, ac galea indutus incessit. quamobrem, quid super hac re statuatis, expromite. Tum omnes, nemine dissentiente, dixerunt, nouo morbo nouam medicinam esse adhibendam. haud dubie Ioanni alium esse pontificem subrogandum, ne Ecclesia malo exemplo corrupta funditus in perpetuum pereat. Tum Otho: Quando igitur hoc præstare statuitis, alium in eius locum, qui hac sede sit dignus, eligite. Atq. his dictis omnes vna voce Ioanne reprobato, ter Leonem protoscriniarium pontificem acclamarunt. atq. ab Othone laudatum ad Lateranensem basilicam deduxerunt. Inde in Vaticanam reductus, ac solemniter in ea re cæremonia conseruata sacratus, Leonis octaui nomen accepit. Pontifice subrogato tum de statu Ecclesiæ formando relatum. Non erat nescius Leo, omnem præsentis huius perturbationis Ecclesiæ fontem à fœda Romanorum ambitione esse deductum. qui pontificatum, idest Romæ, ac totius prope Italiae dominatû anxie affectantes intestinis iam pridem seditionibus ciuitatem, ac comitia corrupissent. non sine causa Hadrianum primum Carolo Magno tribuisse, vt Ecclesiam ordinaret, & pontificem legeret. Hadrianum tertium, qui libera ex omni parte comitia effecisset, plus dignitati, quàm quieti Ecclesiæ studuisse. nam libertate populo in comitijs reddita Romanos in dies deteriores effectos. Nimirum hanc libidinem coercendam esse, neq. aliud frenum acrius iniici posse, quàm si Hadriani primi constitutio renouetur. Itaq. relatione facta, & re in disceptationem adducta, præsentem, atq. assentientem conuentu, sic statuit. *Exemplo beati Hadriani apostolica sedis antistitis, qui D. Carolo, victoriosissimo regi Francorum, & Longobardorum patriciatu dignitatem, ac ordinem apostolica sedis, & inuestituram episcoporum concessit, ego Leo quoq. seruus seruorum Dei, episcopus cum toto clero, ac populo Romano constituimus, ac confirmamus, & corroboramus, & per nostram apostolicam auctoritatem concedimus, atq. largimur D. Othoni primo, regi Teutonicorum, eiusq. successoribus huius regni Italiae, in perpetuum facultatem eligendi successorem, atq. summæ sedis apostolicæ pontificem ordinandi, ac per hoc archiepiscopos, seu episcopos, vt ipsi ab eo inuestituram accipiant, & consecrationem,*

Mm ij vnde

unde debent, exceptis ijs, quos Imperator pontificibus, & archiepiscopis concessit, ut nemo deinceps cuiuscunq. dignitatis, vel religionis eligendi vel patricium vel pontificem summa sedis apostolica, aut quencunq. episcopum ordinandi habeat facultatem absq. consensu ipsius Imperatoris. quod tamen fiat absq. omni pecunia, & ut ipse sit patricius, & rex. Quod si a clero, & populo quis eligatur, episcopus, nisi a suprascripto rege laudetur, & inuestiatur, non consecratur. Pleriq. Othonem etiam à Leone iterum insignibus Augustalibus decoratum auctores sunt. Hæc ad leuanda laborantis Ecclesie mala fati in præsens sunt visa. Otho, ne multitudine militum Romanis oneri esset, partem exercitus ad premendum obsidione Berengarium misit, atq. ipse dies Natalicios ab omnibus securus insidijs Romæ cum Leone traduxit. Eo anno Atho, Comes Canussinus obiit, filijs Sigeberto, & Tedaldo relictis. His cognitis Ioannes profugus vrbe se, & pontificatu nouo depulsum exemplo dolens factionis suæ studijs incitatus animum ad repetendam dignitatem adiecit. & Romanorum animos facile se muneribus, ac præmijs impellere posse ratus, thesaurum eis S. Petri se diuisurum promisit, si Othonem incautum, ac nihil mali suspicantem adorti sustulissent, & se ipsum in urbem recepissent. Romani odio Germanorum, & spe præmiorum accensi facturos se, quod ille cuperet, responderunt, ac constituta die IIII Nonas Ianuarias repente armati in Othonem ire perrexerunt trans Tiberim castra de more habentem, ac nihil de insidijs suspicantem. iamq. ad Pontem processerant, cum Otho eorum consilij tumultuario nuncio monitus cum parte suorum & ipse armatus accurrir. Æquata primo vtrinq. in Ponte pugna. deinde Germano acrius incumbente Romanorum acies loco mota in fugam se dedit. Nec abnuere Romani, quin, nisi Otho misericordia tactus suos à cæde cohibuisset, magnam accepturi calamitatem fuerint. Agitatum inde de pace, quæ ita conuenit, vt Romani centum obsides darent, ac se in fide mansuros sacramento promitterent. Paucis post diebus Berengarius vnà cum oppido ad deditiōem adductus, vnà cum vxore in Baioariam ab Othone captiuus est relegatus. Garda etiam expugnata concessit in potestatem. & Comacina à Valdōne Comensi episcopo Vidone impulsō, recepta. Restabant Camerinum, & Spoletum, quæ Adelbertus infederat. Hanc Otho expeditionem adornans Leonis rogatu obsides Romanis restituit, eosq., vt Leonis dignitatem commendatam haberent, rogauit, atq. inde ire Camerinum perrexit, idq. obsidere summa ope instituit. Othone vrbe profecto Romani extemplo voluntates suas nudarunt, ac Leone vrbe expulso Ioannem restituerunt. Is reuersus tandem animi sui acerbitatem euomuit. Quippe conuentu clericorum coacto Leonem abdicauit, eiusq. acta, & instituta omnia infirmauit. & Ioannem diaconum, atq. Azonem Scriniarium suspectæ sibi fidei homi-

nes

nes manu, & naso detruncato debilitauit. ne vero vltius sauiet, repentina mors intercessit, quam pridie Idus Maij oppetijt. Eo facto Romani prioris prorsus sacramenti obliti Benedictum cardinalem diaconum sublegerunt, atq. eum se aduersus Othonis instantis opes defensuros promiserunt. Otho cum iratus Romanis, quod Ioannem reduxissent, arma parare post pascha, quod cum Leone extorre apud Camerinum egit, cœpisset, Benedictum suffectum audiens eo maiore dolore exarsit, ac propere cum toto exercitu Romam recurrit. vrbeq. corona militum cincta præsidia portis opposuit. Cum nemo ingredi, aut egredi posset, Romani subito tanta rei frumentariæ difficultate oppressi sunt, vt præinopia modius surfuris aureis triginta venierit. Quam cum tolerare nō possent, IX Kalendas Iulij portas aperuerunt. atq. Othone recepto Leonem pristinae sedi restituerunt. Tum Otho, vt diffidium Ecclesie tolleret, Leoni auctor fuit, vt conuentum aduocaret, ac coram Benedictum adesse iuberet. Episcopis in Lateranum congregatis Benedictus pontificalibus vestimentis indutus accessit. Quo viso Benedictus Cardinalis archidiaconus ira commotus ita est percontatus: Quo tu tandem iure, quaq. lege Benedicte ausus es pontificia ornamenta induere, Leone hoc ipso superstite, quem tu nobiscum, accusato, atq. damnato Ioanne, ad dignitatem pontificiam euexisti? num inficiari potes, te apud Imperatorem iurasse, nunquam sine illius, aut filij ipsius auctoritate pontificem electurum? Cui Benedictus respondit: Si quid deliqui, peto à vobis, vt misericordia capiamini mei. Tum Otho: Æquum est, inquit, Patres, homini, si noxam suam confiteatur, vestram vos misericordiam impertire. Quo audito Benedictus confestim se ad Leonis, atq. Othonis pedes abiecit. seq. peccasse asseruit. atq. vltro indumentum pontificale deposuit, ferulamq., quam manu tenebat, Leoni porrexit. Leo ferula fracta, & populo ostensa planetam detraxit, eumq. ad pedes sedere iussit pontificatus, & presbyteratus honore priuauit, ac diaconum relictum in Germaniam ire in exilium imperauit. His actis Otho beatorum Apostolorum festo Romæ celebrato vrbe discessit, & quod Adelbertum relicto Camerino in Corsicam profugisse audiuerat, in Etruriam transijt. Itaq. ad Aquam pendentem cum esset, pridie Nonas Iulij Goslino episcopo Patauino bona ecclesie præcipuo beneficio confirmauit. Cuius tabulas ad illustranda hæc tempora his annalibus ad verbum libet intexere. *In nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis. Otho diuina fauente clementia Imperator. Si sanctis, & venerabilibus locis digna conferimus munera, aut collata à pijs, & religiosis viris Imperiali auctoritate confirmamus, ad statum regni nostri proficere credimus. Proinde omnium S. Dei ecclesie fidelium nostrorum presentium, ac futurorum comperiat industria, qualiter pro Dei amore, animaq. nostræ remedio, nec non consultu, &*

interuentu

interuentu dilecta coniugis nostrae Adelehidæ, & consortis Imperij nostri, per hanc nostri precepti paginam, prout iuste, & legaliter possumus, confirmamus, ac corroboramus ecclesie S. Dei genitricis, & virginis Mariae, & S. Iustinae, quae caput est Pataviensis episcopij, cui praesse videtur Goslinus venerabilis episcopus, nosterq. dilectissimus fidelis: omnes plebes, abbatias, xenodochia, atque cortes, nec non illam, quae saccum dicitur, quae à praecessore nostro Berengario Imperatore, & Hugone rege eidem ecclesie per precepti paginam data est, quatenus praxatus pontifex, suiq. successores ad partem ipsius ecclesie habeant, teneant, firmiterq. possideant in perpetuum predictas plebes, abbatias, xenodochia, atq. cortes una cum seruis, atq. ancillis, aldionibus, & aldianis, omnibusq. rebus, quae dici, vel nominari possunt, ad praesatum episcopum integre pertinentibus. Concedimus etiam, ac Imperiali auctoritate confirmamus praelibato Goslino episcopo, suisq. successoribus, in cunctis sui episcopij possessionibus, ubicunq. sibi melius visum fuerit, castella cum turribus, & propugnaculis erigere, negotia constituere, molendina componere, & publicas aquas ad utilitatem ipsius ecclesie trahere, piscationes exercere absque alicuius contradictione. Insuper concedimus, atq. largimur, ut si precepta, aut testamenta, aut chartula ipsius ecclesie Ungarorum incurfu, incendio, aut aliquo casu perditae sint, & lites contra eandem ecclesiam surrexerint, hac nostra Imperiali potestate fultus praesatus pontifex, suiq. successores per inquisitionem, & sacramenta trium liberorum hominum approbent. & testificentur easdem res ad partem sua ecclesie, quas deinde firmiter possideant in perpetuum. Praecipientes igitur iubemus, ut nullius Dux, marchio, Comes, Vicecomes, aut aliqua regni nostri magna, paruaq. persona praelibatum episcopum, suosq. successores de praesatis rebus inquietare, aut molestare, aut de ipsis rebus teloneum exigere. sed liceat praesatum episcopum cum suis omnibus, ut dictum est, quiete, & pacifice vivere, & pro nobis Dominum exorare, omnium hominum contradictione remota. Si quis igitur, quod fieri non intendimus, nefario ausu huius nostrae confirmationis, & corroborationis preceptum infringere praesumpserit, sciat se compositurum auri optimi libras centum, medietatem camerae nostrae, & medietatem praesato venerabili episcopo Goslino, eiusq. successoribus, qui pro tempore fuerint. Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus obseruetur, iussimus inde hoc praesens preceptum conscribi, annuloq. nostro sigillari, & manu propria subter firmavimus. Signum Domini Othonis Magni, & inuictissimi Imperatoris Augusti. Luitgerius cancellarius ad vicem Vidonis episcopi, & archicancellarij recognoui, & subscripsi. Data pridie Nonas Julij, anno Domini Incarnationis DCCCCLXIII, Indictione IIII, anno Imperij Magni Othonis Imperatoris Augusti III. Actum ad Aquam pendentem in Christi nomine. Amen.

Eodem

Eodem anno Nicephorus Constantinopoli Imperium, Rodoaldus Aquileiae patriarchatum excepit. Otho inde Natalicio festo Papiæ acto in Germaniam abiit. Exercitu Germanico ex Italia post quadriennium tandem abducto nouus in Lombardia tumultus obortus. Nam quae Romanos opinio, eadem quoq. Lombardos inceserat, superbum potius Italici hominis, quam moderatum externi regnum esse Italicis patiendum. Itaq. nonnulli Comites, & Sigulfus Placentinus episcopus Adelbertum ex Corsica reuocarunt, atq. in Lombardiam reuersum omni ope ad recuperandum regnum adiuuerunt. Quod simul Otho accepit, continuò Burcardum Ducem cum lectissima militum manu in Italiam misit, praecipiens, ut quo primum in loco Adelbertus occurreret, acie cum eo confingeret. Ita ad Padum, cum ibi se ostendisset, signa collata, summoq. praelio decertatum. Adelbertus Vidone fratre amisso in fugam coniectus ægre euasit. Interea Leo xv i Kalen. Aprilis est mortuus. Romani Azone protoscriniario, & Marino episcopo Sutрино legatis missis Othonem de pontifice ex Leonis decreto substituendo consuluerunt. Otho Otgerum Spirensis, & Linzonem Cremonensem episcopos ea de re Romam misit. atq. ijs praesentibus populus, clerusq. concordibus animis Ioannem episcopum Narniensem v i Nonas Octobris pontificem declarauit, & tertium decimum appellauit. Nemo erat, quin rebus Italicorum accisis res Romanas, quae diu impotenti Romanorum contumacia fluctuauerant, post late quieturas arbitraretur, cum repente nouis, ac turbulentis seditionum sunt fluctibus agitatae. Quippe Petrus praefectus vrbe, consules, tribuni plebis, qui decarchones dicebantur, opes suas ab Othone fractas acerbe ferentes varia moliri instituerunt ad libertatem suam recuperandam, & potentiam pontificis, quae Othonis fauore creuerat, infringendam. In primis autem Ioannem ipsum antiqui exempli pontificem, cum conatibus suis se aduersarium ostendisset, vetere instituto comprehenderunt, & in arcem inclusum, ac nihil de sententia remittentem vrbe depulerunt, Rofredo Comite ex Campania summæ potentiae viro in auxilium aduocato. Ioannes egressus Capuam ad Pandulfum Principem adiit. Pandulfus non solum pontificem liberaliter habuit, sed studio etiam eius impulsus Ioannem fratrem, ut Rofredum saeuientem occideret, incitauit. Quo facto Romani maximo, quo nitebantur, praesidio spoliati post decem menses pontificem Romam ex Campania reuocarunt, ac magno studio in sede sua reposuerunt. Pontifex, ut gratiam Principibus Capuanis referret, archiepiscopatum apud eos instituit, & Ioannem ipsum Rofredi percussorem antistitem consecrauit. Quibus rebus permotus Otho, ut importunam Lombardorum, Romanorumq. audaciam insigni aliquo edito seueritatis exemplo in posterum coerceret, ac simul tranquillatis tan-

dem

967

dem Italiae rebus salutaribus Regnum legibus confirmaret, conuentu Vormaciae in Assumptione Virginis habito in Italiam iter intendit. Lombardiam vero cum attigisset, caussa seditiosorum cognita Sigulfum, & Comites, eiusdem furoris socios condemnauit, eorumq. alios in Franciam, in Saxoniam alios relegauit. Romam inde progressus post Natalicios dies iudicio de Ecclesiae turbatoribus constituto seuerè animaduertit in omnes. Consules Italia pulsi, tribuni suspendio enecati. praefectus vero vestibus exutus, atq. vtre redimitus per frequentiora vrbis loca asino ad ludibrium auersus circumuehitur, ac demum virgis caesus macerandus tetro carceri traditur. Rosfredi cadauer ex sepulchro extractum late passim est dissipatum. Inde ad res Italiae constituendas omnis eius opera, curaq. conuersa. atq. eius rei gratia alij in alias prouincias episcopis, & principibus conuentus indicti. Primus autem Romae actus est, Romanarumq. rerum, ac Venetarum status formatus. Aderant Ioannes Contarenus, & Ioannes Deneus legati Venetorum. Eis petentibus decreuit conuentus, Ecclesiam Gradensem totius Venetiae metropolim esse. Otho vero potestatem exercendi iuris, quod Romana haberet Ecclesia, dedit. id est, vt omnes seruos, colonos, aduenas, ceterosq., qui in agris suis versarentur, coercere, & iudicare posset. multasq. ipsis Venetiae ecclesijs indulgit immunitates. Cum à proceribus Italiae sermo esset illatus, legem de tabulis sacramento firmandis esse tollendam, quod vulgo homines periurio concepto maximo cum animae detrimento lites obtinere tentarent, statutum est, vt eius rei iudicium in alium conuentum reijceretur. Rebus Romanis formatis tum Italicas compositurus vrbe excessit. ac pontifice secum ducto per Spoletanam regionem Rauennam perrexit. Ibi paschate celebrato alter conuentus est habitus, vbi ijs, quae super ciuitatibus statuenda videbantur, decretis pontifici Rauennam, Rauennatemq. ditionem, aliaq. complura, à Berengario in primis adempta, restituit, ac veterem Pipini, Caroli, ac Ludouici donationem nouo diplomate confirmauit. Almaranum generum suum marchionem declarauit Montisferrati. quae regio eo iam tum nomine inter Padum, & Tanarum vocabatur. à quo celebres Montisferrati marchiones fluxere. Sigbertum, siue Albertum, Athonis Comitis Canussini filium, marchionem Ateftis constituit. vnde clarissima marchionum Estensium familia eximiae in hunc vsque diem potentiae ducta. Vidonem Teutonici generis propinquitate sibi coniunctum Mutilianae creauit Comitem, vnde in Romaniola Mutilianae Comites propagati. Rogatio de calumnijs litium, cuius erat mentio renouata, in alium conuentum propter procerum infrequentiam est dilata. Iam pridem Otho ad maiestatem occidentalis Imperij pertinere arbitratus totam in auctoritate sua esse Italiam, prouincias Apuliam, & Calabriam bello petere

constituerat,

constituerat, ac pulsus inde Graecis, & Sarracenis Italiae regno adiungere, nisi sibi cum Imperatore Nicephoro conuenisset. Itaq. huc spectans legatum ad eum Constantinopolim destinauit, per quem Theophaniam siue filiam, siue sororem, (nam vtrumq. traditur,) Othoni filio postulauit in matrimonium. nuncium vero in Germaniam ad Vilelimum filium archiepiscopum, ceterosq. principes, misit, vt eum ad se mitterent specioso, ac regali comitatu stipatum. Romaniola inde constituta pontificem dimisit Romam, ac post Septembrem mensem (nam eo etiam Rauennae fuit.) transijt in Etruriam. Ibi ciuitatibus in commodiorem statum redactis nonnulli item feudis virtutis ergo decorati. Ex Tuscia inde in Lombardiam est ventum. Decimo quarto Kalendas Nouembris Veronae in insula S. Zenonis episcoporum, abbatum, iudicum, populiq. conuentus frequentissimus habitus. In eo demum praeter alia ex eorum consensu leges ad calumniam litium pertinentes, quae adhuc leguntur, perlatae. Eo quoq. Otho filius ex Germania profectus accessit. Conuentu perfecto exeunte anno Romam repetijt, cum iam nuncius à Nicephoro de collocanda Theophania remissus venisset. Hoc anno duo soles in caelo visi, & per biduum mense Iulio mare dulce factum est à Neapoli vsq. Cumas. In tanta prosperitate rerum pontifex studio Othonis adductus festo Natalicio Othonem adolescentem corona cum patre affecit, confortemq. Imperij declarauit. Ea res magna caeremonia, & ingenti populorum laetitia, quos vndiq. spectaculi magnitudo contraxerat, celebrata. Interim Vitalis tertius Gradensem ecclesiam est adeptus. Defectione inde Principum Beneuentanorum audita permotus Otho statim in Campaniam duxit. Ibi cum esset, Nicephorum oratores ad se mittere pacem petitem, & Theophaniam desponsum audiuit. Itaq. hac de re, & de toto rerum suarum statu sic ad Duces Saxoniae scripsit: *Nos Deo bene iuuante valemus, omniaq. prospere gerimus. Constantinopolitani regis homines dignitate insignes ad nos veniunt pacem, ut audimus, petituri. Quo quo modo res agatur, bello Deo propicio nos non tentabunt. Apuliam, & Calabriam prouincias, quas adhuc tenere, nisi inter nos conuenerit, dabunt. Si vero voluntati nostrae morem gerent, praesenti astate coniugem cum Othone nostro in Franciam deducentes per Fraxinetum ad delendos Sarracenos ingrediemur, atq. ad vos veniemus. Datum in Campania iuxta Capuam xv. Kal. Februarias.* Principes Beneuentani armis petiti, cum vim, molemq. belli sustinere non possent, facile in eius auctoritate fuerunt. Pandulfus Princeps Atenulfum filium puerum obsidem dedit. quem Otho educandum in Germaniam in monasterium misit. Reuerso inde Romam Othone Graeci aduenere, ac simulata fide Nicephorum paratum esse rettulere, Theophaniam adolescenti Othoni coniugio copulare. & certa non solum amicitiae, sed etiam

968

Nn affinitatis

affinitatis foedera iungere. illum puellam ad certum, quem nominabant, in Calabria locum cum comitatu missurum. recte Othonem facturum, si suos & ipse, qui eam exciperent, & ad se deducerent, eodem mitteret obuios. Credidit verbis legatorum Imperator, ac protinus exercitus partem cum pleraq. nobilitate ad constitutum locum iussit proficisci. Qui missi sunt, dum aduentum sponsae opperiantur, nec opinantes à Græcis, ut secreto mandatum à Nicephoro habebant, contra fidem oppressi. & cum parati satis ad caput suum tuendum non essent, alij misere trucidati, alij comprehensi Constantinopolim missi. Hoc ubi Otho cognouit, Græcam fidem detestatus bellum, quod iandiu animo coquebat, haud ultra differendum est arbitratus, spe præsertim haud dubia ductus, se, quemadmodum Italiam citeriorem pacarat, sic vltiorem armis domiturum, atque hoc non minimum decus superioribus victoriarum suarum titulis adiecturum. Itaq. mature omnia, quæ ad maximum gerendum bellum erant necessaria, comparat, ac postero anno Guntharium, & Sigifridum duces belli, pacisq. artibus claros, Othone quoq. filio adiuncto, in Calabriam, atq. Apuliam mittit. Ut reliquorum bellorum, sic huius quoq., quod maximum fuit, tenuis ad nos memoria veterum annalium inopia permanuit. Quod notum est, hi duces Capuam primum, deinde Tarentum, & Metapontum adierunt, & Pandulfo Principe Capuano adiuuante primo aduentu Sarracenos prædis onustos ex Italia depulerunt. In Calabria demum Græcos post aliquot secunda prælia facta insolentiores, & imprudentiores effectos in insidias pertraxerunt. ex quibus pleriq. cæsi, reliqui capti, ac truncatis ad contumeliam naribus Constantinopolim dimissi. Ita Apulia, Calabriaq. recepta iuris tandem occidentalis Imperij facta. Græcis ingenti tributo mulctatis Germani duces opima præda ditati gloriosissimam ad Othonem victoriam rettulerunt. Theodoricus Metensis episcopus anulum ex cathena S. Petri, vim eius in sanando dæmoniaco ingentem expertus à pontifice petijt, & impetrauit, eumq., ac plurimas vnà sanctorum martyrum reliquias summo à se studio per triennium, quo operam in Italia Othoni nauarat, collectas trans Alpes detulit. & Metis in æde D. Vincentij martyris à se constructa locauit. Vitali tertio mortuo Vitalis quartus, Petri Ducis filius, ad Gradensem patriarchatum euectus pallium à pontifice Ioanne accepit. Superiore clade accepta Constantinopolitani à Nicephoro alienati postero anno (is fuit nongentesimus septuagesimus,) ipsum per Ioannem Zimissem interfecerunt, atq. Iohanni ipsi summam Imperij detulerunt. Petro Rauennati archiepiscopo mortuo Honestus ex abbate Classensi subrogatus. Ab eo deinde Romualdus, Sergij filius, ex Rauennati nobilitate iuuenis monachus est electus. qui post heremiticam vitam professus præcipue sanctitate sua hæc

tempora

tempora illustrauit. Eodem anno maxima vermium sub terra latitantium pestilentia, mox frugum omnium inopia laboratum est. Tedaldus, Athonis Comitis Canuffini filius, Sigeberti marchionis Atestini frater, idemq. Comitis, Marchionis, & Ducis titulis insignitus à Ioanne pontifice Ferraria vrbe donatus arcem ibi sui nominis certo apud posteros Imperij monumento construxit. Otho xi. Kalen. Aprilis Ferrariae cum esset episcopus Mutinensem agro, & vectigalibus nouis donauit. Inde Mediolani Bonicius quendā Scrofatum è plebe hominem, quippe lanium, creauit Ducem. posteroq. Valperto archiepiscopo ex humanis rebus erepto Arnulfum subdiaconum instituit. eumq. ad Ioannem Imperatorē Constantinopolim allegauit, ut Theophaniam neptem eius filio suo iterum in matrimonium postularet. Is maximo principum, episcoporumq. comitatu assumpto profectus comiter ab Imperatore acceptus est. Memorabile vero illud. Cum ab eo ad thesaurum suum visendum adductus rogaretur, ut aliquid pro animi sententia sumeret, annulo ingentis pretij sibi detracto, atque ad thesaurum adiecto serpentem æneum sumpsit, quem Græci ex eo conflatum ære asserbant, ex quo olim Moyse suum in deserto conflauerat. is deinde Mediolanum delatus, atq. in æde D. Ambrosij collocatus nunc quoq. religione sua clarum eius facti testimonium reddit. Quin etiam Ioannes Theophaniam Othoni filio in matrimonium libens permisit, eamq. archiepiscopo, ut secum cum honesto comitatu deduceret, tradidit. Ita postero anno Romam adducta effusa obuiam vniuersa ciuitate recepta est. Sponsalia apparatu splendidissimo celebrata. Ipsa à pontifice Ioanne in gratiam fœceri coronata, atq. Augustæ titulo decorata est. Quibus rebus perfectis Otho votorum suorum omnium compos Papiam se recepit, ut Sarracenorum reliquias, quod vnum ad liberandam omnino restabat Italiam, Fraxineto deijceret. Id tamen quo minus aggredere-tur, nunciata post Vilelmum filium mortuum matris Mathildis, aliorumq. principum acerba ex Germania funera inhiuerunt. Qua clade percussus post decimum Kalendas Augusti (nam eo die Papiæ fuit.) ex Italia cum filio, nuruq. in Franciam, atque inde in Germaniam abiit. Octauo inde Idus Septembris Ioannes pontifex vitam amisit. Iohanni Othonis, ut verisimile videtur, auctoritate Benedictus vi est subrogatus. Sequenti, pontificatus Benedicti anno primo Honestus Rauennas archiepiscopus conuentum episcoporum suorum Rauennæ habuit, ac de com-modis ecclesiarum, quæ tempori conuenire visa sunt, statuit. Eius acta Mutinæ apud Ecclesie canonicos asseruantur. Otho pascha Quintiliburgi obiit frequentibus prouinciarum omnium legationibus celebratus. Legi diplomata patris v. Kal. Aprilis ex eo loco data; item alia filij Nonis, in quibus Theophaniam coniugis meminit. Inde in die Pente-

Nn ij costes

costes Mimilenæ, cum esset imperatorijs insignibus redimitus, & episcoporum, principumq. cateruis vndiq. cinctus, repente, vt à filio multò ante denunciatum fuerat, morte sublatus est. cuius rei Petrus Damiani auctor est, scriptor ijs temporibus proximus. Fuit Otho vir cum cognomine, quod à magnitudine rerum gestarum inuenit, cum præstantissimo Imperatore Carolo comparandus, tum præcipue apud posteros Italico regno nouis legibus, & institutis instructo commemorandus. quorum aliquot adhuc etiam vestigia remanent. Quæ cuiusmodi fuerint, videtur faciendum, vt ex antiquis litterarum hauita monumentis, quia præcipue nostrum institutum attingunt, aliquantum à narratione historiarum recedentes aperiāmus.

ERAT Italia hoc tempore in has regiones diuisa, Apuliā, Calabriam, Ducatum Beneuentanum, Campaniam, Terram Romanam, Ducatum Spoletanum, Tusciam, Romaniolam, Lombardiam, Marchias Anconitanam, Veronensem, Taruifinam, Foroiulienfem, & Genuensem. Ex quibus Apulia, & Calabria, ad quam antiqui Bruttij pertinebant, Græco adhuc Imperatori paruerant, reliqua omnia post recuperatam à Carolo Magno Italiam Romani nutum Imperatoris respexerant. Ex his igitur Ducatum Beneuentanum, qui antiquo ferme Samnio includebatur, Principi Beneuentano; Campaniam, cui Lucania quoque erat adiuncta, Principibus Capuano, Neapolitano, & Salernitano; Romam, & Ducatum Romanum, Rauennam cum Exarchatu, Ducatum Spoletanum cum Tusco, & marchia Anconitana pontifici Romano Otho dimisit. Reliqua Italiae regi adiunxit. Regni vero ciuitates plerasq. liberas, tributarias omnes reliquit. nam quarundam etiam perpetuos, vt scripsi, marchiones, aut Comites superiore sibi referuato iure constituit. Libertatem autem ciuitatum in eo fere posuit, vt leges, consuetudines, iurisdictionem, magistratus, vectigalia sui ferme iuris, atq. arbitrij haberent; ita tamen vt sacramentum regibus dicerent. Quocirca alios sibi præfectos rex, alios ciuitates ipsæ constituerunt. Ac quos quidem rex ad iura reddenda, & populos in fide continendos in prouincijs collocauit, ij Missi, siue nuncij, siue legati Imperatoris vocati. Quos vero populi ad regendam ciuitatem, & iura moderanda posthac crearunt, ij consules duo, aut plures fuerunt, ex antiqua Romana reip. consuetudine sumpti. qui quotannis ex singulis ciuitatibus creati aut apud episcopum ciuitatis, aut apud nuncium regis iurarunt. atque eos ante Friderici primi Imperium prætoribus peregrinis, quas Potestates dixerunt, ac vulgo post vsurparunt, prætulere. Vnde merito Otho Frisingensis Friderici ipsius æqualis scripsit: *In ciuitatum institutione, ac reip. conseruatione antiquorum Romanorum solertiam ita imitati Lombardi sunt, vt Imperij insolentiam fugientes consulum potius, quam potestatum regi volue-*

runt

runt arbitrio. Tributa vero, quæ ille à Francis instituta retinuit, fuere foderum, parata, & mansionaticum. Foderum summa quædam frumenti fuit, quam aduenienti in Italiam regi populi soluere tenebantur, pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur; Parata, sumptus quem iisdem in vias, pontesq. fluminum, qua transiturus, aut quò aditurus rex erat, reficiendos impendere; Mansionaticum, sumptus in tecta, & cetera, quæ regio exercitui in agro hospitanti necessaria præbere iubebantur. siquidem, tantum regibus ius terræ tributum est, vt ex omnibus, quæ ipsa ferre ad vsu hominum necessaria solet, exceptis bobus & seminibus ad colendam terram idoneis, quantum opus militibus fuerit, ad regios vsus suppeditatum sit. Hunc autem in modum cum Otho regni ciuitates instituisset, tum priuos etiam homines præcipuo beneficio sibi complectendos siue ad vtilitatem, siue ad dignitatem putauit. Siquidem more à Francis accepto fortissimum quenq. militiæ suæ ascribere, eosq. qui strenuam sibi, fidelemq. operam nauassent, regalibus suis insignire instituit. Erant autem Regalia dignitates, & prædia, quæ rex benemeritis ad arbitrium concedebat. dignitates, vt Duces, marchiones, Comites, Capitanei, Valuasores, & Valuasini; prædia, vt vectigalia, telonea, portus; ripatica, pedatica, moneta, piscariæ, molendina, salinæ, fluminum vsus, & omnis proficiscens ex illis prouentus. & quæ generis erant eiusmodi. Duces erant, qui ducatum, marchiones, qui marchiam, Comites, qui Comitatum à rege in feudum acceperant. Capitanei, qui à rege, aut Duce, marchione, Comite ve plebem, plebis ve partem; Valuasores, qui à Capitaneis, Valuasini, qui à Valuasoribus acceperant. quorum tres priores Capitanei regis, reliqui Valuasores maiores, minores, & minimi quoq. vocati sunt. Vnde noua nobilitatis ratio in Italiam est inducta, vt iisdem soli nobiles iudicarentur, qui ipsi, aut eorum maiores his, atq. eiusmodi alijs honestati priuilegijs essent; nam hanc consuetudinem successores eius non solum non omiserunt, sed etiam multis partibus adauxerunt, siue vt gratiam præfectis suis, ac militibus pro opera in bellis egregie nauata referrent, siue vt eos sibi potissimum clientes deuincirent, quorum virtute eam regionem continere in fide possent. Atq. hos quidem Feudatarios, Vassallos, Homines, ac Fideles vocarunt. Erat autem Feudum, siue Hominium, siue Homagium ius, quod reges, aut qui à regibus acceperant, cum dignitate, aut prædio aliquo beneficij nomine ea lege alicui detulerunt, vt & ipse, & eius posterii hæredes se ipsos beneficij eius auctores perpetuo agnoscerent, ac pro domino colerent, suumq. caput, existimationem, fortunaq. iurati defenderent. Qui vero feudum contulerunt, ij Domini, & Seniores vocati sunt. Ceterum iurifurandi formulæ tres fuerunt. vna breuis, qua Carolus Magnus est vsus. *Promitto me domino meo Carolo,*

& filijs

Et filijs eius fidelem futurum in tota vita, sine fraude, doloq. malo. Altera aliquanto vberior. Iuro ad haec sancta Dei euangelia, me in posterum fidelem ei futurum, ut vasallum domino, nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, enunciatum in eius detrimentum scientem. Et si de familia, aut iurisdictione eius erat, addebat. Et vitam, membrum, mentem, et eius rectum honorem seruaturum. Tertia omnium latissima fuit. Ego iuro super haec sancta Dei euangelia, me in posterum, dum viuam, fidelem futurum tibi N. domino meo contra omnes homines excepto Imperatore, aut rege. id est iuro, me nunquam scientem auctorem futurum, aut operam daturum, ut amittas vitam, aut membrum aliquod, aut lesionem aliquam corporis accipias, aut iniuriam, aut contumeliam, aut honorem aliquem amittas, quem nunc habes, uel in posterum habebis. Et si sciuerō, aut audiuerō, aliquem haec aduersus te moliri, pro uiribus impedimentum afferam. sin minus, tibi primo quoque tempore nunciabo, et contra eum, quoad poterō, tibi auxilium praestabo. Et si quid ex ijs, quae habes, aut habebis iniuste, aut fortuito amittes, ad ea recuperanda, et in perpetuum seruanda operam feram. Et si cognouerō, uelle te aliquem iniuste offendere, si requisitus fuerō, meum tibi subsidium, ut debeo, praestabo. Et si quid mihi secreto communicaueris, id iniussu tuo non enunciatum, neque ut enuncietur, operam dabo. Et si consilium a me petieris, id quod magis expedire tibi visum fuerit, dabo. neque sciens aliquid unquam agam, quod pertineat ad tuam, aut tuorum iniuriam, aut contumeliam. Quin etiam eadem ratione vetera Longobardorum, Francorumque priuilegia episcopis, abbatibus, ceterisque Italiae ecclesijs sigillatim concessa benigne aut confirmauit, aut multis regalibus permissis amplificauit. Quonia autem inter ciuitates, et principes, atque adeo inter priuatos homines multae existere controuersiae poterant, de omnibus se cogniturum, atque aequa singulis iura redditurum ex legibus scriptis professus est, ubi in Italiam uenisset. Venire autem instituit, in primis ut regni, Imperijque insignia susciperet; saepe etiam, ut eos, qui imperium detrectarent, armis ad officium reuocaret. Eius uero suscipiendae rei ratio fuit huiusmodi. Mortuo rege principes, episcopi, Germaniae Aquisgrani conuocati legitimis suffragijs regem aliquem ex suo corpore designabant. designatum uero in folio Caroli Magni locabant, quod erat in aula basilicae D. Mariae ab eo constructae. atque singuli apud eum sacramenta dicebant. Ex aula inde in basilicam descendente archiepiscopus Moguntinus cum clero occurrens excipiebat, ac populo, qui frequens honesti spectaculi causa circumstabat, regem a Deo, et principibus lectum ostendebat. Populus porrectis manibus, ac clamore sublato nouo regi fausta, ac prospera omnia precabatur. Inde antistes cum rege progrediebatur ad aram, super quam regia posita insignia erant, atque ei primum gladium cum baltheo, deinde armillas cum chlamyde, tum sceptrum cum baculo porrigebat. ac demum oleo sacro perfusum corona imposita con-

secrabat.

secrabat. inde excelsio inter duas columnas in folio collocabat. unde facile ab omnibus uideri, atque ipse uideri omnes posset. ac diuina laude cantata in regiam adducebat. Ibi rex solemne cum episcopis, ac principibus epulum celebrabat, atque singulos pro cuiusque dignitate donabat. Ceterum coronam Germanicam in omnibus commentarijs argenteam fuisse inuenio. Luitprandus etiam auream fuisse negat. at auream prodit is, qui huius totius caeremoniae est auctor, Vittichindus. Consecrationis autem ius ad Moguntinum antistitem, qui Germaniae metropolitanus, et regni cancellarius erat, delatum est. quanuis Treuerensis id munus sibi uindicaret, quod ecclesia sua ceteris antiquitate praestaret, Colonienfis uero, quod ea consecratio in suis finibus fieret. Rebus inde Germaniae per solemnes conuentus compositis ad regnum Italiae, quod post haec tempora cum regno Germaniae iunctum fuit, suscipiendum ueniebat. Vbi uero uenturus erat, nuncios praemittebat more iam tum a Francis instituto, qui ciuitatibus ad uenturum regem nunciarent, ac sacramenta repeterent, et fodera exigerent, aliaque aduenienti regi debita officia indicerent. Italiam autem ingressus recta Mediolanum adibat. Ibi uero condito die in Ambrosianam aedem procedens archiepiscopo rem diuinam facienti, regijs depositis uestibus, ac subdiaconi sumptis ministrabat. Quare rite perfecta archiepiscopus sacro ipsum oleo inungebat, atque ad reliqua insignia ferream ei coronam imponebat ipsum solemni adigens sacramento, se Italiae iura in perpetuum pro uiribus tutaturum. Tum uero omnes magistratus, atque omnes dignitates uacabant in ciuitatibus. Rex autem adhibito Colonienfi archiepiscopo, qui regni Italiae cancellarius erat, ex legum scitis, et iurisconsultorum iudicio de rebus omnibus cognoscebat. Itaque ad Padum descendens in campo quodam, qui Roncaliae dicebatur, non longe a Placentia confidebat, ibique castra in hunc modum faciebat. Loco aut natura plano, aut, si inaequalis esset, manu, atque opere complanato, vallum in orbem, aut in quadrum ducebatur. Fabrorum, opificum, ac mercatorum turba ad usus necessarios sequens exercitum cum suis tentorijs, et tabernis, si quadrata erant castra, suburbiorum, si rotunda, muri exterioris speciem afferebat. Intra castra uicis apte distinctis uias dirimebant, plateasque et portas effingebant, ut quasi urbs quaedam repentina existeret. In medio Regis tabernaculum locabatur templo simillimum. circaque principes, ut quisque dignitate praestabat, tentoria sua figebant. His castris locatis rex ad stipitem praetium scutum suspendebat, eoque omnes feuda habentes ad excubias regi ex instituto agendas per praekonem publicum euocabat, eademque ratione qui in comitatu eius principes erant, singuli singulos sibi addictos ualuafores citabant. postridie qui non affuisset, feudo mulctabatur. Inde conuentu instituto

ciuitatum

ciuitatum legatos vel gratulantes excipiebat, vel excusantes, aut expostulantes audiebat, atq. eorum controuersias iurisconsultis adhibitis cognoscebat, ac leges, si erat opus, ferebat. Erat autem moris, vt primos dies in iuredicundo consumeret, alteros paci inter ciuitates constituendae dicaret, extremis iura feudorum cognosceret, ac nouis legibus stabiliret. Conuentu peracto Romam ad tertiam Imperij Romani coronam accipiendam ipso archiepiscopo deducente pergebat. singulae in itinere ciuitates cum faculis, & faustis clamoribus occurrentes debita obsequiorum officia enixe praestabant. sin minus, aut pecunia, aut priuilegijs mulcebantur, aut armis ad officium redigebantur. Vbi Romam accesserat, relicto in pratis Neronianis exercitu, ipse cum honesto procerum comitatu Leoninam urbem ingrediebatur, atq. ad pontificem, qui ipsum ex composito in gradibus basilicae Vaticanae opperiebatur, adorandum veniebat, atq. ad Confessionem S. Petri deductus supplicem ad Deum orationem habebat. pontifex sacris operatus ipsum ab episcopo Mediolanensi oblatum, ac diaconi vice functum sacro oleo perungebat, digito annulum inferebat, ensen nudum tradebat, & capiti corona aurea imposita sceptrum imperatorium porrigebat. ille tactis sacris euangelijs perpetuum, ac constantem se fore Romanae ecclesiae, ac totius reipublicae Christianae defensorem nouo sacramento se obligabat. Deinde ab utroque ad basilicam Lateranensem adibatur, atq. ibi reliquum caeremoniarum absoluebatur. Itaq. ab hoc tempore qui rex Germaniae fuit, idem etiam regnum Italiae, & occidentale imperium tenuit, ac propterea tres coronas accepit, vnam Germaniae argenteam Aquisgrani ab archiepiscopo Moguntino, alteram Italiae ferream Mediolani a Mediolanensi, tertiam Imperij auream Romae a pontifice. neque ante pontificis consecrationem Augusti, aut Imperatoris nomen vsurpauit, sed rex Germaniae, atq. Italiae, siue rex Romanorum, & Imperator designatus appellatus est. annos autem regnorum, atq. Imperij a diebus numerauit, quibus coronas Aquisgrani, Mediolani, & Romae cepisset. quod ex diplomatis eorum apparet. Et sane, quanquam Italia a rege, eodemq. Imperatore, & a Romano pontifice tenebatur, non eadem tamen erat in utroque auctoritas. pontifex Romam, Rauennamq. & ditiones reliquas tenebat auctoritate magis, quam imperio, quod ciuitates pontificem, vt reipublicae principem, regem vero, vt summum dominum intuerentur, atq. ei tributa, obsequiaq. quae dixi, praebent. Et pontificis vires in sacris detestationibus versabantur, quas Christiani reges tum maxime exhoruerunt, Imperatoris in armis, & expeditionibus, quibus ipsi etiam pontifices cedere saepe compulsi sunt. Pontifex tamen ab hoc tempore maiores in dies opes habuit eximijs studijs fauentis Italiae subleuatus. Vtraque vero potestas sacra erat, & ad Christianam conseruandam rempublicam

instituta.

instituta. Pontifice autem, & Imperatore excepto trium antistitum summa adhuc erat auctoritas Aquileiensis, Rauennatis, & Mediolanensis. Verum Imperij, ac regni Italici sede post remotos exarchos de Rauenna sublata, ac Mediolanum traducta quantum de Rauennate auctoritatis detractum est, tantum Mediolanensi adiunctum. Huius autem species erat magna, sed potentia maior. maiestatem autem afferebant homines variae dignitatis ei assistentes, nempe suffraganei duo de viginti, archipresbyteri duo, primicerij totidem, praepositi, archidiaconus, duo & viginti Cardinales ordinarij, duodecim canonici Decumani vocati, secundicerius, clauicularij quattuor, terminarij decem, notarij quattuor, totidem magistri litterarum, octo pueri, totidemq. viri, ac feminae senes, quam D. Ambrosij scholam vocabant, & cymiliarcha cum custodibus sexdecim. Animos vero faciebat, quod cum archiepiscopus a regibus ipsis institueretur, ac reges ipse contra consecraret, atq. ad accipiendum Imperium praepararet, maximis ab ijs erat priuilegijs decoratus. Itaque, non aliter atq. Rauennas quondam, nimia superbia elatus a sacra pontificis, vt scripsimus, obedientia se subtraxerat, ac maximas non solum in vrbe Mediolani, sed etiam in tota Lombardia opes habebat, cum plurimis episcopis, capitaneis, & valuasoribus imperaret, ac regum studia coronae delatae beneficio deuincta teneret. Qua vero in vrbe Mediolani auctoritate archiepiscopus erat, eadem ferme in sua quisq. ciuitate episcopus utebatur, cum & ab rege ipso constituti, & amplissimis praeterea beneficijs, ac regalibus essent ornati. Reliqui vero quanquam ita regis in fide fuerunt, vt omnes, qui alterum violassent, merito ipsum ultorem timere, & vindicem possent, atq. ea de causa officium, fidemq. diligentissime colere deberent, factum est tamen interdum, vt ciuitates libertate abutentes non ipsae solum inter se, sed cum ipso etiam rege contenderint. Nam alij integre libertatis auidi Imperatoris arma despexerunt, alij meritis aduenienti regi honores non habuerunt, aut certe vicinorum iura nulla Imperatorum habita ratione labefactare tentarunt. Hi vero Mediolanenses in primis fuere, qui cum vicinis populis Laudensibus, Papiensibus, & Comensibus bella ferentes, atq. alios in societatem armorum trahentes iusta regum arma saepe aduersus se prouocarunt, ac suae, & aliorum reipublicae plurimum nocuerunt. Mediolanenses autem ad haec induxit in primis archiepiscopus, penes quem cum delectis duodecim ex ipsa nobilitate consulibus totius erat ciuitatis Imperium. Nam ius vitae, necisq. habuit. Vnde comitis nomen tulit, ac ius illud per Vicecomitem exercuit. Vicecomes autem gladio stricto praelato incedebat, atq. omnia cum consulibus negotia peragebat. Itaque cum vasallorum praeterea, & episcoporum sibi subiectorum ardentia studia teneret, ac maximis opibus, fortunisque floreret, facile secum totam ciuitatem

O o tatem

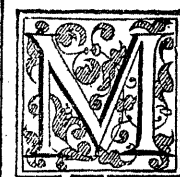
tatem trahebat, eamq. iuris sui vel retinendi, vel amplificandi causa modo ad seditiones, modo ad bella exercenda adducebat. Ceterum omnium citerioris Italiae, sed maxime Lombardiae ciuitatum eadem ferme reipublicae ratio fuit. nam & magistratus fere eosdem crearunt, & optimatum primum, deinde popularem statum eundem habuerunt, & eodem modo optimatum remp. tribus consilijs administrarunt. quae Speciale, Generale, & Credentiae consilia dixerunt. Militiae vero grauis admodum extitit disciplina, siquidem, teste episcopo Frisingensi Othone, inferioris conditionis iuuenes, vel quoscunq. contemnendarum etiam artium opifices, quos ceterae gentes ab honestioribus, & liberalioribus studijs tanquam pestem propellebant, ipsi ad militiae cingulum, & dignitatum gradus euehebant. in ceteris artis bellicae rudes, atque ignari admodum praenostre aetatis hominibus erant. Ducibus primum domesticis, deinde externis, nempe praetoribus vsi sunt, ac post aliquot annos vexillum in aciem produxerunt, quod in curru impositum, & carrocium appellatum magna religione ad bella miserunt, magnaq. cura in praelio defenderunt. Vrbes arcis ferme murorum ambitibus cingebantur, verum suburbij latius propagabantur. quae nullis, aut certe tenuibus plerunq. firmata vallis primas hostium incursiones excipiebant. aedes priuatorum vtrobiq. ferme ex ligno erant confectae, ac propterea incendijs quibuscunq. obnoxiae. turres tantum altiores ex lateribus potentissimas sibi quisq. ab hoc tempore parare instituit maximo futuras aduersus hostes aut externos, aut domesticos adiumento, nullo praesertim adhuc aeneorum tormentorum vsu comperto, quibus nunc firmissimae etiam arces haud magno admodum molimine deturbantur. atq. hoc maximae potentiae argumentum habebatur. Ciuilibus autem, & militaribus honoribus exceptis proximum locum tenebant qui aut equestri dignitate ab Imperatoribus honestati essent, aut de iure respondere vtcunq. possent. Litterarum ea aetate studia ferme nulla, nisi philosophiae, ac theologiae. nam ius ciuile Romanum vsq. ad Lotharium Imperatorem, qui Henricum est insequutus, prope Italiae fuit incognitum. & medicorum vsus semper fuit maior, quam dignitas. Poetae, & oratores si qui hoc nomine digni erant, sibi potius, quam populo canebant. qui vero ceteris antecedere eloquentiae laude, ac varia litterarum doctrina putabantur, ij pleriq. monachi erant. Scholae quidem publicae, quae nunc passim ad excolenda iuuenum peregrinorum ingenia celebrantur, de quibus affirmari possit, nullae tunc fuisse produntur. Ecclesiasticorum honorum amplitudo maxima erat, praesertim vero episcoporum, quorum & reuerentia summa, & ius in ciuitatibus semper fuit amplissimum. episcopis vero abbates proximi inceserunt. Presbyterorum, diaconorumve Cardinalium antiquissima Romae digni-

tas

*Ius ciuile Lo-
tharij Imp. &
postea reuicuit.*

tas non dum tantis, quantis postea fuit, aut ad opes, aut ad decus speciemq. praesidijs erat instructa. Monachi Benedictini, & Canonici Augustiniani praecipue nominabantur. Clerici antiqua, vt post apparebit, disciplina soluta, minore, quam tanto debetur ordini, apud homines habebantur honore. Ex quibus omnibus intelligi potest, vniuersam ab hoc tempore Italiam renouatam, atq. aliam prope in omni institutorum genere esse factam. Verum ad historiam reuertamur.

OTHO II REX, ET IMPERATOR.

MORTVO Othone Magno Otho filius rex iterum a principibus, & populis acclamatus Imperium inde, quod cum patre gesserat, solus exercuit. ac populis, & principibus expositis patris confirmare beneficia institit. In primis autem Vitali patriarchae priuilegium de praestantia, atq. immunitate Gradensis Ecclesiae ratum effectum. Eo inde Germanicis, & Francicis bellis, quae alienissimo tempore exarserunt, implicito, ac regionum armorum terrore procul amoto Italici integre parandae libertatis auidi palam grandiores, atq. acriores sibi spiritus ascuerunt. Nam & varias in populis seditiones excire, & multiplices in prouincijs tumultus conflare, & passim consulatus in ciuitatibus instituire, & priuatas turres in vrbeibus aedificare coeperunt. In primis autem Romae aperte de antiqua recuperanda libertate tumultuatum. Hunc tumultum Cincius ciuis Ro. exciuit. Hic quod teneri Ioanne sedente Othonis senis metu nequie-

974

rat, idse euicturum Benedicto Ecclesiam, Othone adolescente regnum obtinente, ratus negotium ingens maiore animo, quam consilio iniit. ac sequenti anno Benedictum iura Imperij, atq. Ecclesiae retinentem nactus arripuit, atque in vincula traditum misere mori coegit. Renouata inde vetere in pontificijs comitijs ambitione Romani, neglecto proximo Leonis decreto, pontifices, quos libido tulit, rursus sine Imperatoris auctoritate crearunt. Itaq. mortuo Benedicto Donus secundus, & mox post Donum Bonifacius v r i, Ferrucij ciuis Romani filius, corruptis comitijs est illatus. Quod cum factio Tusculanorum Comitum aequo animo ferre non posset, in eum concordibus animis conspirauit, atque ipsum omnibus afflictare modis instituit. Quorum conatibus cum par ad resistendum non esset, post mensem basilica Vaticana pretiosis rebus omnibus spoliata profugit. Quo facto Comites Tusculani Benedictu v r i, Alberici quondam consulis nepotem, intruserunt. vt Petrus Damiani est auctor. Hic domestica factionis, & externa Othonis amici potentia fultus multis ex aduersarijs in vincula coniectis tumultum ingrauescentem leniuit. Postero anno Bononienses orientibus in vrbe seditionibus

975

O o ij turrēs

976 turres priuatas condere, Vrbeuetani consules creare coepere. Mediolani Arnulfus archiepiscopus mortuus. populus Gothifredum ecclesiae subdiaconum, licet ipsi vehementer infensus, Othoni gratificatus accepit. Proximo Veneti nimia Petri Candiani Ducis seuitie exacerbati coniuratione facta Praetorium inuaserunt, & cum irrumperere non possent, ignem in proximam domum, quae Petri Vrseoli erat, ipsomet auctore, iniecerunt. quo non solum Praetorium, sed etiam aedes S. Marci adnexa, & pleraque circumiecta aedificia conflagrarunt. Ita Dux caloris, fumique vapore fauces ad interitum comprimente compulsus ad ianuas aedis euadendi studio venit, verum ab occurrentibus coniuratis repulsus ibi vna cum Petro filio inimica satellitis manu percussus interiit. ac statim Petrus Vrseolus, licet reluctans, pridie Idus Augusti suffectus. Ab eo subito Praetorium cum templo resectum. Vitalis patriarcha ad Othonem profectus Venetos de caede patris sui perpetrata accusauit. & Valdrada ipsius Ducis vxor, quae Sigeberti marchionis filia erat, eadem ad Adeleidem Augustam Placentiam progressa exposulauit. Dux nuncio Placentiam misso mulierem placauit, ac foedus cum Iustinopolitanis, cuius tabulae publico absumptae incendio fuerant, renouauit.

977 Sequenti anno Ioanne Imperatore in Oriente mortuo filij Basilius, & Constantinus Imperium tenuerunt. Varinus abbas ex Aquitania Venetias ad corpus S. Marci venerandum profectus, Petro Duci, vt honore, ac rebus omnibus se abdicaret humanis, suauit. cui ille actarum rerum aduersus Candianum poenitentia tactus, se compositis Venetorum rebus omnino obtemperaturum respondit. Itaque proximo, cum ille Venetias reuertisset, nocte, quae Kalendas Septembris praecessit, domo clam egressus comitem se illi ad monasticam vitam agendam adiunxit, & Ioanne Gradonico, ac Ioanne Mauroceno Venetis, & Romualdo, ac Marino Rauennatibus socijs sumptis cum eo in Franciam sese ad monasterium contulit. Quare animaduersa Veneti Vitalem Candianum fratrem Ducis interfecti suffecerunt, & Vitalis patriarcha, qui Veronae exul agebat, domum repetijt, ac iussu Ducis in Germaniam profectus Othonem Venetis propter necem patris offensum reconciliauit. Postero vero,

978 Vitalis Dux Petri Vrseoli exemplum sequutus magistratum deposuit, ac religionis studio monachum induit. In eius locum Tribunus Memmus est substitutus. Dum autem Italia varijs per absentiam regis seditionum fluctibus agitatur, repente extrinsecus ingens bellum est ortum. Quippe Basilius, & Constantinus Imperatores turpe rati, se vetere tot annorum Apuliae, Calabriaeque fuisse possessione deiectos, Sarracenis, quos nuper Creta exegerant, magna mercede conductis Italiam inuaserunt, & Barrio, ac Matera vrbibus expugnatis Apuliam primum, deinde nemine prohibente Calabriam receperunt, arma longius etiam promoturi,

nisi

nisi vis maior aliqua obstitisset. Iam pridem cupiebat Otho regnum a patre partum, atque ordinatum, sed Italicorum temeritate turbatum inuisere. verum grauibus Transalpinorum bellis assidue occupatus ei seruire officio nunquam potuerat. Nunc vero duabus prouincijs non tam inutiliter, quam turpiter amissis vehementius irritatus protinus in Italiam sibi traiciendum esse constituit. Itaque, rebus Germanicis in praesens vtcunq. compositis, ingentes peditatus, equitatusque copias contrahit, ac sequenti anno, qui fuit nongentesimus octogesimus, secum Theophaniam Augustam, ac principes, episcopos, abbatesque, vt assolebat, plurimos habens transmisit. Veronam delatus, cum foedus Venetum rescindere vellet, tamen a legatis Ducis rogatus abstinuit. Inde Placentiam xv i Kal. Septembris progressus solemnem apud Roncalias procerum, ac ciuitatum Italicarum conuentum habuit. Ibi & ius populis dictum, & quaestiones de seditionum auctoribus habitae, & nouis feudorum titulis aliquot insigniti. Praeter ceteros Lanfrancus Brancifortius Placentinus castro Vicouicino donatus, & Tedaldus Athonis filius marchio Mantuae institutus. Vnde ille nobile post monasterium D. Benedicto in agro Mantuano inter Padum, & Larionem extruxit, atque optimis multis possessionibus honestauit. Profectus inde Romam, atque ab omnibus, sed praesertim a pontifice, & parte eius ingenti animorum alacritate receptus, ibi Lamberto auctore, Natalicia celebrauit. Ceterum

980 Italicarum defectionum memor rem impunitam patris exemplo doctus dimittere noluit. Itaque vltionis auidus consilium crudelius, quam vtilius, ad memoriam certe posteritatis insigne raro, aut potius singulari crudelis Imperij, atque impotentis exemplo cepit. Quippe magnifico in primis parato in Vaticano conuiuio principes, ac legatos ciuitatum omnes, qui celebrandi aduentus sui gratia Romam de more conuenerant, aut iussi ab eo aderant, inuitauit. Vbi vero cuncti ordine accubuerunt, praconis voce, ne quis ad ea, quae audiret, videretue aut vocem misisse, aut sede sua mouisse vellet, poena capitis indicta denunciatum. ac statim conuiuae omnes intromissis armatorum cateruis ex composito circunuenti. Trepidantibus ad tale spectaculum singulis deinceps nomina eorum, qui aut seditionem, aut tumultum conflare, recitata, ac tristibus de illis pronunciatis sententijs inspectantibus ceteris vltimum supplicium sumptum. In reliquis conuiuium mira comitate, ac liberali inuitatione concelebratum. Ex eo inde Othoni cognomen Sanguinarij inditum. Interea magnae ex Francia, Germania, Tuscia, Lombardiaque copiae accitae aduenerant. Quibus ad Romanas legiones adiunctis vrbe egressus Neapolim, & Beneuentum accessit, atque ibi firma alia Beneuentanorum, Capuanorum, Neapolitanorum, & Salernitanorum manu assumpta graue cum Graecis, & Sarracenis in Apulia bellum inuit.

ac

982 ac multas res prospere gessit. Insequenti vero anno Tarento digressus, ad quod xvii Kalen. Aprilis castra habuit, ad oppidum Calabriae processit nomine Basentellum. Ibi ardentibus pugnandi cupiditate militum animis Idibus Iulij cum occurrentibus Graecis, & Sarracenis atrox proelium est commissum. Romani, & Beneventani, ubi certamen de summa rerum imminere viderunt, statim hominis crudelitatis memores à signis recesserunt, atq. Othonem valido praesidio nec opinantem nudarunt. Ita exercitus eius ancipiti terrore percussus instantibus hostibus facile non solum fusus, fugatusq., sed etiam foedissima strage concisus est. Landulfus, & Atenulfus Capuae Principes (nam Pandulfus pater veniente in Campaniam Othone perierat.) Otho Dux, Henricus episcopus Augustanus, & Vernerus abbas Fuldenfis cum alijs Principibus, episcopis, & abbatibus plurimis in acie ceciderunt. Otho ex proelio trepidus vix incolumis ad mare profugit. &, cum se nauiculam commisisset, metu piratarum in mare exiliens natatu sibi consuluit. Addit Sigebertus, ipsum, cum natando euadere vellet, à praedonibus, qui nam esset, ignorantibus captum, Theophaniam vero uxorem, & Theodericum episcopum Metensem, qui Rossani confederant, proelii exitum expectantes, simul Othonem captum à piratis audiuerunt, ingentem ad eos pecuniam redimendi causa misisse. Cui dum illi avidius inhiantes Othonem parum attente obseruarent, ipsum perniciosissimo equo oblato ex eorum conspectu repente abreptum. Ceterum satis inter omnes constat, hanc cladem tantam fuisse, vt, si Graeci protinus inde Romam exercitum adduxissent, ipsam haud magno admodum negotio in potestatem fuerint adducturi. Apuliam, & Calabriam receptas Graeci sauiore post imperio, nouo Catapani magistratu imposito, habuerunt. Otho Capuam reuersus Aloaræ Landulfi uxori, & Landulfo filio principatum confirmavit. ac reliquum anni recolligendis copiarum suarum reliquijs tradidit. Nec magis Graecis, aut Sarracenis hostibus, quam aut Romanis, aut Beneventanis amicis iratus sequenti anno de improviso Beneuentum inuasit, atq. oppidum captum ad vindicandam oppidanorum perfidiam hostiliter diruit, &, vt maiorem eis dolorem inureret, ossa etiam S. Bartholemæi apostoli, quæ illi praecipua veneratione colebant, inde extulit. Ea Romam traducta, vt inde in Germaniam transferrentur, Tiberis in insula Lycaonia collocata. In Lombardiam inde belli aduersus Graecos reparandi causa recessum. Tribunus Dux Venetorum Ioanni Mauroceno monacho quondam genero suo ædem S. Georgij è regione Praetorij sitam dedit, monachis disciplinam S. Benedicti seruantibus incolendam. Otho Veronæ agens à Caloprinis ciuibus Venetis priuatam vlcersi iniuriam cupientibus ad bellum Venetis faciendum impulsus, ne quis eis aliquid cibariorum

suppedi-

suppedicaret, edixit. Venetis statim necessariarum ad victum inopia rerum oppressis oppidani capitis Aggeris defecerunt. Dux seditiosorum ædibus disturbatis vxores, & liberos eorum custodiae tradidit. Otho inde Verona Rauennam, & Rauenna Romam reuersus non multo post viii Idus Decembris tristi animi ægritudine tabefactus interiit. Corpus in vestibulo basilicæ Vaticanæ sepultum adhuc inspicitur. Hunc paterno nomine, quam proprio vt uiuentibus gratiorem, sic apud posteros memoriae commendatiorem fuisse reperio.

OTHO III REX, ET IMPERATOR.

984 OSTERO anno nunciata Othonis in Germaniam morte in magna animorum dissensione alijs aliò inclinantibus Otho filius, Magni nepos, de manu Henrici Othonis mortui patruelis, qui ad regnum aspirabat, extorquetur, atque annos natus xviii rex Germaniæ à regni proceribus declaratur. Interim vero dum ille simul ætatis infirmitate praepeditur, simul tumultibus Germaniæ sedandis occupatur, varijs Italia de integro seditionum tempestatibus æstuauit. In primis autem Romæ, & Mediolani sacrorum comitiorum causa certatum. Rauennæ Ioannes xii archiepiscopus factus. Romæ Benedicto pontifice mortuo Petrus episcopus Papiensis est subrogatus, qui Ioannis xiiii nomen accepit. Hoc ubi Bonifacius comperit, iampridem à Tusculanis Comitibus sacerdotio pulsus, ira fremens, Constantinopoli, quo confugerat, Romam redijt, ac pecunia ingenti, quam ex rebus sacris diuenditis redegerat, multis ad suas partes attractis Ioannem ipsum corripuit, atque in custodiam tradidit, &, cum is siue morbo, siue fame confectus post menses octo, quam inierat, obiisset, ipse 985 vacuam sedem iniuit. neq. ita multo post ipse quoq. repentina morte oppressus interiit. Bonifacio mortuo Ioannes xv, Leonis presbyteri filius, & post quattuor menses Ioannes xvi cuius item Romanus pontifices substituti. 986 Sequenti anno Stephanus Caloprinus Adeleidem Augustam Papiæ adiit, atq. eius beneficio reditum in patriam impetrauit. 987 Eo vero paullo post vita functo socij eius Venetias redierunt. Triennio interiecto Mediolani seditio ingens exarsit, quæ nouam reip. mutationem induxit. 988 Quippe anno nongentesimo nonagesimo Bonicius Dux Gothifredo archiepiscopo mortuo ab Othone dignitatem eam Landulfo filio suo impetrauit. 989 populo vero Landulfum repudiante, atq. armis ab Episcopij aditu repellente ipsum tueri commissis certaminibus in vrbe non dubitauit. in quibus cum alij praecleari viri, tum Tatius vir potentissimus cecidit. quo facto Bonicius ipse in lectulo ipso furtim à Mantegatio Tatijs familiari confossus. 990 Landulfum inde, cum Ducis praef-

cturam

cturam mandare fratri suo natu maximo vellet, populus ira percitus vrbe cum fautoribus eius exegit, ac Ducis magistratum abrogauit. confulesq., qui regerent ciuitatem, more iam in Italia instituto, creauit.

Atq. hæc prima seditio ciuitatem Mediolanensem in duas partes distraxit, nobilitatem, & plebem. quo veneno semel infecta nunquam postea plane conualuit. Postero anno in Campania Landulfus Princeps, cum post matrem Aloaram menses quattuor Capuæ rerum esset potitus, ab perfidis ciuibus in æde S. Marcelli crudeliter occisus est, ad quam quinta feria paschatis ex vetere principum more processerat. Laidulfus frater eius principatum excepit. Cuius mortis vlciscendæ caussa Transmundus Comes Teatinus affinis eius cum Rainaldo, & Oderisio Marforum Comitibus exercitum contraxit, & Capua per xv dies obsessa late omnia peruastauit. Sequenti vero anno Hugo, Sigeberti marchionis Atestini filius, ab Othone missus eandem obsidionē continuauit, quousq. cædis auctores in potestatem redegit, quorum alios de furca suspendit; reliquos varijs cruciatibus interemit. Legitur diploma Adeleidæ Augustæ auia rogatu concessum xiiii Kal. Augusti, Indictione v. Anno DCCCXCII, Othonis regnantis anno nono datum. *Ne in riparum legibus, & transitibus aliquid noui statueretur. ut serui capti redderentur. ut bona ecclesia Gradenfis, & aliarum, itemq. monasteriorum posita in Regno, atq. illis in urbibus, castris, montibus, campis, nemoribus, aquis, aquarum ductibus, molendinis, piscationibus, & venationibus à Venetis ante triginta annos possessa quiete tenerent, & amissa recuperarent. ut nullus princeps aliquem Venetorum coercere, aut fodrum exigere, aut banno mulctare possit. Lauretum, quousq. aqua salsa pertineret, in eorum potestate maneret.* Idem Dux Gradenfis vrbis mœnia, & templa, & Prætorium instaurauit.

992 Proximo, Crescens Nomentanus Romæ ingenti fauore populi consulum adeptus nouam aliam, eamq. perniciosiorem seditionem exciuit. Hic, vt erat altissimo animo præditus, non modo veterem ciuitati libertatem recuperare, sed etiam Imperij titulum sibi asciscere gestiebat, ægre admodum ferens, eum iure quasi hereditario ad exteros esse translatum. Nam quam diu stirps Caroli Magni superstes fuit, Francos in possessione fuisse, illa extincta, cum Italici auitam renouare dignitatem vellent, tamen intestinis odijs, ciuilibusq. discordijs proposito excidisse. Ita rem ad Othonem Germanum hominem deuolutam, ab Othone filium ad tantum fastigium ipso pontifice colendo esse prouectum. quo mortuo nepotem eò domesticæ vsurpatione potentia potius, quam iure aliquo aspirare. agendum igitur, atq. obuiam eundum esse, omniq. ope nitendum, vt vnde emanauit, eò tandem aliquando Imperium redeat. His vocibus populus Ro. instinctus opem illi suam ad tantum decus recuperandum polliceri, atq. eum, vt in bene cœpto perseveraret, hortari.

Petenti

Petenti inde à pontifice, vt & ipse consilia sua adiuuaret, Ioannes siue reip. siue Othonis caritate impulsus se facturum negauit. Quare iratus Crescens ipsum sequenti anno ex vrbe depulit, ac Romam, & propinqua aliquot Romæ oppida sub ditionem suam adduxit. Ioannes in proximam Etruriæ, quæ pontificiæ ditionis erat, regionem cum se recepisset, quòd par ad vim neq. faciendam, neq. propulsandam esset, continuo Othonem de nouis Crescentis consilijs, deq. toto statu Ecclesiæ fecit certiore, orans, vt sibi ad ecclesiam, patriamq. recuperandam adesset. Sub idem etiam tempus Landulfus archiepiscopus Mediolano eiectus cum comparato exercitu in aciem cum Mediolanensibus descendisset, ac magno proelio in campo Carbonariæ superatus esset, & ipse ad Othonem opportune auxilium imploratum accurrit. Ita Otho simul pontificis, atq. archiepiscopi voluntate commotus, simul vt regni, Imperijq. insignia, quæ illi pollicebantur, patrio, auitoq. more susciperet, ac regnum sæuis seditionum procellis agitatum aut iure dicundo, aut bello gerendo componeret, expeditionem in Italiam adornauit. ac proximo, Moguntia digressus cum ingenti exercitu Alpes emensus Veronam accessit, vbi Petrum Vrseolum à patre Duce obuiam sibi missum in chrisimatis sacramento suscepit, ac pro Petro nominari Othonem iussit. Inde aduersus Mediolanenses progressus urbem valida armorum corona circumdatam diligenter instituit obsidere. Non erat dubium, quin, si pergeret, breui eam expugnaturus esset. Id quod, cum quanto patriæ suo detrimento euenturum esset, Landulfus præsens videret, statuit, inconsulto Othone pacem cum ciuitate componere. Itaq. primores aduersæ partis ad se aliquot accersuit, & ingentibus, vt se in urbem reciperent, promissis oneratos illexit, atq. ita obsidioni finem imposuit. Inde in urbem ingressus Othonem regio diademate decorauit. Aduentu Othonis in Italiam cognito Crescens rebus diffusis suis Ioannem per affines, & propinquos eius sibi reconciliauit, & in urbem ex Tuscia reuocatum ipse cum senatu omnibus honoribus ad pedes eius prouolutus excoluit. Otho re Mediolanensi composita Rauennam versus mouit, ac Ioannem pontificem mortuum audiens ibi vsurpato iure Brunonem Saxonem propinquum suum ex comitatu suo presbyterum xvi Kal. Iulij pontificem declarauit, ac Romam consecrandum misit. Is Gregorius v vocatus. Quin etiam Classensem abbatiam ordinare cupiens optionem monachis fecit, vt quem vellent, abbatem eligerent. illi Romualdum legerunt. is tum in Pereo insula xii millibus passuum à Rauenna distanti vitam solitariam breui in cellula traducebat. Otho diffidens sanctum virum ad regiam aulam per nuncium euocatum, ad se venturum, ipse ad cellam eius sole iam occidente processit, & comiter ab eo receptus per noctem cum eo mansit, mane vero

Pp secum

secum in urbem ductum, ut monachos Classenses abbas regeret, exoravit. Interim Landulfus soluendae fidei gratia praedia, ac dignitates ecclesiasticas possessoribus omnes ademit, atque ipsi, per quos restitutus erat, distribuit. ac nova ecclesiastici feudi ratione inita in plebibus, castris, & tribubus urbis locavit. eosque & ipse capitaneos appellavit. quam rem agre ferentibus ceteris, ac mortem ei propterea comminantibus eodem confugit, ut capitaneos partem dignitatum cum ipsis communicare praecipere. ex quibus qui acceperunt, ipsi capitaneorum valuasores dicti sunt. reliqui inde, qui artes, opificiaque tractarunt, novo se Credentiae nomine appellarunt. ex tribus autem fratribus maximum natu Capitaneum Carcani fecit, minorem Pirouani, minimum Meregnani; unde nobiles horum nominum familiae dimanarunt. ut autem detrimenta ecclesiae resarciret, monasterium extra urbem D. Celso martyri construxit, ac praedijs amplissimis auxit. Gregorius pontifex proximo Ianuario, anno adhuc pontificatus sui primo bona omnia, quae a superioribus pontificibus concessa Ecclesiae Rauennati fuerant, Ioanni archiepiscopo confirmavit, sciens, ne de aliquo clerico Rauennati per omnem Aemiliam, & Pentapolim portorium aliquod exigeretur. In Campania Landulfum Principem Capuani post quattuor menses crudeliter, ut supra diximus, trucidarant, ac fratrem eius Laidulfum, qui in eum conspirasse dicebatur, suffecerant. Hanc rem animadversione dignam Otho existimans Laidulfum de principatu deiecit, & trans Alpes relegavit. atque Aidemario cuidam Capuano, quem secum a puero educatum vnicuique diligebat, quemque paullo ante marchionem fecerat, Capuanum principatum attribuit. Rauenna inde decedens Romam venit, & coronam Imperatoriam magna pompa v Idus Maii, qui dies erat Pentecostes, a Gregorio una cum Maria coniuge sumpsit. ac rebus Romanis ordinatis in Lombardiam recessit. Ibi Ioanni archiepiscopo Rauennati mortuo Gerebertus archiepiscopus Remensis est substitutus. Eo inde in agro Mutinensi agente res exempli memorabilis incidit. Maria Augusta Comitem Mutinensem in amorem pellicere sui conata, postquam libidini reluctari suae vidit, ira furens se ab illo de stupro tentatam apud Othonem insimulavit. Eius rei admonitus Comes totam, ut erat, coniugi suae mulieri prudentissimae patefecit. se citius milites moriturum, quam tantum Imperatoris dedecus palam facturum. proinde ipsam precibus omnibus obtestari, ut forti, atque imperterrito animo apud eum mortui innocentiam sui purgaret. Neque ita multo post Comes irati, & creduli Imperatoris iudicio condemnatus poenas capite dedit. Conuentu inde populis ad Roncalias instituto, quo die ius viduis dicebatur, mulier processit, atque ex lege Imperatorem ipsum ad supplicium, quod maritum suum iniuste necasset, postulavit.

Qua

Qua voce audita mirabundus Otho, At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam iactas innocentiam comprobabis? Cui illa, Candenti lamina, inquit. atque mox inspectantibus omnibus ferrum ignitum iussu Othonis allatum sine ulla offensione prehendit. Ea re Otho confusus, se quidem poena dignum esse dicere, verum ad eam subeunda spatium postulare. Tum mulier tribus vadimonijs dilatis, Atqui, inquit, ego supplicio reginae contenta sum, cuius nefaria calumnia maritus est meus oppressus. Otho muliere collaudata reginam igne cremari iussit, mulierem vero propter dilata sibi vadimonia quattuor in Etruria castris donavit. Huius iudicij Gothifredus est auctor. Eodem etiam tempore Placentinis ius publicae scholae, ut ipsi produnt, indultum. Conuentu perfecto inde in Germaniam transitum. Eodem anno Ioannes Ecclesiae Mutinensis episcopus suburbanam aedem sancti Petri paullo ante refectam monachis, populo ipso probante, concessit. id monasterium insignibus subinde ipsorum episcoporum muneribus auctum, atque amplis pontificum, Imperatorumque concessionibus honestatum hodie praecipuo nostrae civitatis est ornamento. Nondum in Germaniam Otho peruenerat, cum Crescens vetere dominandi libidine stimulatus Gregorium pontificem acerbè incœpit exagitare. cuius vim cum Gregorius sustinere nequiret, urbe egressus Ioannis exemplo in Etruriam se recepit. Gerebat eo tempore Placentiae episcopatum Ioannes quidam Constantinopolitanus, qui litterarum ne scientia, qua exellebat, a pecuniae magnitudine, qua ceteros superabat, inflatus usque eodem arrogantia fuerat prolapsus, ut semetipsum vltro archiepiscopum appellaret. Hunc igitur virum Romani nacti auctore Crescente pontificem aduersus Gregorium declararunt, credo Gregorium criminati, quod ab vno Othone sine populi suffragijs esset intrusus, nec liberis sane comitijs designatus. Quare cognita Gregorius in Germaniam iniuriam deploratum, operumque affectis rebus suis petitum concessit. Id ubi Crescens accepit, nihil de contumacia sua remisit, verum quasi certum Othonis bellum haberet, urbis moenia firmare, arcemque ad Tiberim varijs munire operibus coepit. Haec olim Moles Hadriani dicta post per multos annos arx Crescentis est appellata. Otho Gregorij precibus obsequutus postero anno cum firmissimo omnis copiarum generis robore redijt in Italiam. Aprili mense Rauennae fuit, atque ibi marchionis Montis ferrati filios Cæuæ, Salutarum, Boschi, Ponzoni, Carecti, & Buschæ marchiones effecit. & Malamtestam quendam, Germanum nonnulli fuisse perhibent, feudis aliquot in Romaniola honestavit. à quo nobilis Malamtestarum familia in hunc usque diem est in ea prouincia propagata. & mense Maio conuentui interfuit, quem Gerebertus archiepiscopus suis aduocatis episcopis ad res Rauennatis ecclesiae constituendas habebat.

Pp ij Inde

996

Constantia ab
fidei exempli
singulare.

Sublimi immo-
deratae ambitio-
nis supplicium.

997

Inde exercitu Romam adducto ciuibus parere recusantibus urbem obsidione circumdedit. Aliquandiu acriter restitere Romani, quippe à Ioanne, atq. Crescente magnorum spe præmiorum inflati. ad extremum summa rerum omnium, qualis in obsessis plerunq. urbibus solet, inopia conflictati, Crescente in arcem refugiente, iram in Ioannem verterunt. captum scilicet oculis erutis, atq. auribus, & naso præcisus asino præpostere impositum per frequentia urbis loca circumdlexerunt. vt Petrus Damiani scripsit, homo his temporibus proximus. inde pace ab Othone impetrata vltro portas ei patefecerunt. Otho ingressus Gregorium decimo, postquam exactus fuerat, mense sedi restituit, atq. inde arcem obsedit. Quæ cum in longum obsidio traheretur, Crescenti, si se dederet, spem haud dubiam veniæ fecit, ac Crescente conditionem accipiente securitatis sacramentum per Tamnum hominem sibi familiarissimum præstitit. Egressus inde Crescente contra fidem datam captus, ac maiestatis damnatus cum duodecim alijs fœdissimo suspendij supplicio est affectus. quæ res maximam clarissimo Othonis nomini perfidiæ notam inussit. Alij Ioannem cum Crescente captum tradiderunt, atq. luminibus orbatum in Germaniam fuisse in exilium missum. Inclyta per hæc tempora virtus Hugonis marchionis Ateftis, qui patri Sigeberto successerat, fuit. perq. eum, vt superioribus annis in Campania, sic hoc apud Romam multa egregie gesta. Monasterium etiam Pomposiæ ad Padum clarum pietatis eius est monumentum. Otho inde rebus Romanis compositis aduersus Tiburtes contendit, qui Mazolinum nobilem ipsius ducem occiderant, atq. à mœnibus armis repulsus oppido obsidionem admouit. Eo vero in eam vnam curam intento Romualdus abbas Classensis accessit, atq. abbatiam in ipsius & Rauennatis antistitis conspectu, reddita virga, dimisit. Eius rogatu Otho pacem Tiburtibus dedit ea lege, vt ad honorem regis murorum partem diruerent, obfides darent, & ducis interfectorem dederent. Tamnus vero ab eo de periurio, perfidiaq. aduersus Crescentem increpitus eò poenitentia est deductus, vt humanis rebus se abdicarit, atq. Romualdum, & Bonifacium, qui post in Boemia sacro martyrio est affectus, Cassinum religionis gratia adeuntes sit prosequutus. Eodem anno Ioannes patriarcha Aquileiensis est factus. Quin & Petrus Vrfeolus Dux Venetorum classem in Istriam, & Dalmatiam comparauit, à populis, vt se à Coruatis, & Narentanis defenderet, accersitus, domoq. in die Ascensionis profectus, victis hostibus totam Istriam, & Dalmatiam sacramentum sibi dicere iussam ad imperium Venetorum adiunxit, solis ante Iadertinis ditioni eorum subiectis. Vnde re bene gesta domum reuersus Dux non solum Venetiarum, sed etiam Dalmatiæ est appellatus.

998 His rebus cognitis Otho postero ineunte anno Rauennam, atq. inde occulte

culte cum paucis voti soluendi causa Venetias adiit, & victoriam Duci, amico scilicet homini, gratulatus, comiter apud eum, populo ignorante, diuertit, & filiam eius è sacro fonte suscepit. Eo inde profecto Dux de Imperatoris apud se hospitio populum docuit. Otho inde xiiii Kal. Februarias Cremonæ fuit, vnde priuilegia dedit. Gregorius xii Kal. Martij migravit è vita. Extat hodie quoq. eius cum elogio hoc testante in Vaticano sepulchrum. Prioribus annis gerentem Rhemis archiepiscopatum Arnulfum Hugo rex Franciæ concilio episcoporum Rhemis aduocato exauctorauerat, atq. in eius locum Gerebertum monachum Floriacentem Roberti filij præceptorem substituerat. Quare comperita Benedictus vii, qui tum pontificatum gerebat, omnes episcopos, qui Arnulfum damnarant, à sacris amouerat, & nouo concilio habito Gerebertum, Arnulfo restituto, depulerat. Hac de causa Gerebertus ad Othonem profectus ecclesiæ fuerat Rauennati præpositus. erat enim vir philosophiæ, astronomiæ, ac reliquarum liberalium artium studijs insigniter eruditus ea præsertim ætate, qua nullæ, aut raræ admodum eiusmodi fue re litteræ. In hunc igitur post Gregorij propinqui sui mortem oculos Otho conuertit cum doctrinæ laude præstantem, tum de se optime meritum, quippe suum in his ipsis, quibus ille excelluit, disciplinis magistrum. Itaq. comitijs habitis eum Kal. Nouembris pontificem Romanis ipsis approbantibus dedit, & Syluestrum secundum vocauit. Eo petente vetera ab Othone Pipini, Caroli, & Ludouici priuilegia Romanæ Ecclesiæ renouata. Rauennati item ecclesiæ Leo præfectus. Monachis Nonantulanis abbatis honor, quo posteriore regnante Berengario re ad præpositos translata carere cœperant, redditus. Postero anno Syluester pontifex Vitali patriarchæ Gradensi vetus rescriptum de præstantia ecclesiæ renouauit. Otho Tusciam, & Romaniolam perlustrauit. Si quidem Augusto mense in agro Lucensi fuit, per Decembrem autem Rauennæ, vbi Leoni antistiti Rauennati veteres ecclesiæ possessiones confirmauit, ac nouas alias addidit. Mediolani Arnulfus secundus ab Arciago archiepiscopus Landulfo suffectus. Sequens inde annus humanæ salutis millesimus multis prodigijs, ac cælestibus territamentis fuit insignis. Eo anno Otho profectus in Germaniam v Idus Maij Aquis transegit, vnde etiã diplomata dedit. atq. ossa Caroli Magni, quæ tum populis erant incognita, è tenebris eruit. Syluester autem Vrbeuetum profectus reimp. eius ciuitatis multis salutaribus legibus vinxit. & Cesenam admoto exercitu circumfedit. Leo archiepiscopus Rauennas ecclesiam paralyfi repentina correptus deposuit. Fridericus, qui locum eius tenuit, amplas ei ad victum possessiones suppeditauit. Inter hæc Sarraceni magna manu in Campaniam irruerunt, & Capuam eius prouinciæ caput ceperunt. Quod vbi Otho cognouit, tanta celeritate in Italiam sese

rettulit,

1001 rettulit, vt v i i i Kal. Aprilis Rauennae constitit. Inde ad Sarracenos contento cursu profectus non minore felicitate Capuam recepit, quam virtute hostes e finibus pepulit. Iam pridem Romualdus magnam ei religionem iniecerat, quod Crescentem contra fidem interpositam occidisset. Cuius soluendae causa graues etiam eidem functiones iniunxerat. itaq. bellica cura perfunctus promissorum memor Cassinum adiit, & duas coronas argenteas S. Benedicto donauit, ac nudis pedibus Garganium montem visitauit praesentiam multos ante annos archangeli Michaelis numine celebrem. atq. patrio aduersus Beneuentanos odio inflammatus ossa S. Paulini Beneuento sublata detulit Romam. Inde in citeriorem reuersus Italiam v i i i Kal. Decembris Rauennae peregit, vbi priuilegia nouo antistiti Friderico redintegrauit. Interim Romani nouis miscendis tumultibus Gerebertum infestum habere coeperant. ad quos motus compescendos cum iter pararet, a Romualdo conuenitur, atq. vt piaculi causa, sicuti saepe hortatus fuerat, monachum induat, admonetur. Tum Otho, Obsequar tibi, inquit, sancte pater, postquam Romanos nouas seditiones cientes domuero, Rauennamq. reuertero. Cui Romualdus, Si Romam iueris, inquit, Rauennam amplius non videbis. 1002 Qua voce haudquaquam exterritus Romam perrexit, vbi Domini Natalicia celebrauit, ac ciuitatem, Ecclesiamq. legibus formare, atq. in antiquum statum redigere instituit. Quod inique passi Romani nouam coniurationem aduersus eum fecerunt, atq. armis arreptis aliquot ex militibus eius occisis ipsum in praetorio obsederunt. Quibus Otho cum se opibus parem non esse sentiret, egregia Henrici Ducis Bauariae, Henrici, de quo diximus, filij, & Hugonis marchionis industria conditionibus simulatis eductus Roma cum pontifice Syluestro decessit, ac Lombardiam versus ire perrexit. Ceterum Crescentis vxor, quae ipsum spe regnandi ad amorem sui pellexerat, discessu eius dolens venenatum chirothecarum simulatae amicitiae munus ad eum misit. quo ille sensim infectus x i i Kal. Februarias apud Paternum ex vaticinio sancti viri extinguitur. Cadauer eius aromatibus refertum, & vestibus regijs ad occultandam mortem ornatum, simulq. ipsa Imperij insignia milites tulerunt, eaq. quanuis infestis Italicorum incursionibus appetiti, acriter armis defensa tuto Augustam vsq. specie alacres deportarunt.

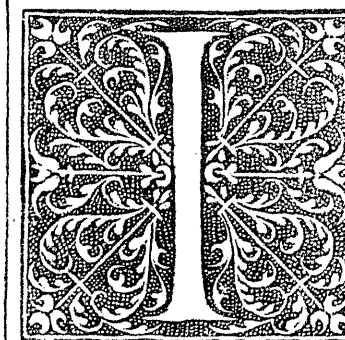
Fuit Otho bellica virtute auo inferior, religione vero, ac pietate & patre, & auo multo superior. Haec sunt res domi, forisq. ab Othonibus in Italia gestae, vt memorabiles, ac praeclearae sic magna ex parte a scriptoribus Germanicis praetermissae.

CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Octauus.

HENRICVS I REX, ET IMPERATOR,
ET ARDOINVS REX ADVERSVS EVM.

TALICI, qui illustres duos regni, Imperijq. titulos ad externos rursus esse translatos pro insita animi magnitudine acerbe ferebant, vt tribus regnantibus Othonibus multa pro antiquo decore repetendo mouerunt, sic Henrico, Conrado, & Henrico secundo subinde rerum potentibus prorsus nunquam quieuerunt. Ceterum quemadmodum rebus nouis studentes ab his quoque, quos dixi, regibus virtute, opibusq. compressi sint, hoc libro narrare pergemus.

Othonis morte comperta pristinus repente de recuperando regno in Lombardia tumultus, ac vetus seditio renouatur. Eius initium ab Ardoino, Dodonis filio, Eporaediensi marchione, profectum est. Is aequum esse existimans, Othone tandem sine filijs, & sine legitimo herede regni defuncto splendidissimum regiae dignitatis, atq. Imperatoriae titulum, quem Germani per annos quadraginta continuata in eadem familia dignitate tenuerunt, denuo ad Italos antiquo hereditatis iure recidere, omnes Italiae principes adit, atque eis auctorem se ad vetus recuperandum decus professus plerosq. in suam sententiam, propriae laudis dulcedine captos, adducit. Itaq. conuentu super eare Papiae antiquo Longobardorum more indicto, frequenti concilio, rex Italiae vt creetur, omnium consensione decernitur. Nec dubium fuit, quin Ardoinus ipse conuentus auctor consentientibus principum suffragijs legeretur, idemq. extemplo regijs insignibus ornaretur. Itaq. Ardoino regnante tabulae scriptae Mutinae adhuc leguntur. Contra Arnulfus archiepiscopus cum dignitatis, tum animi altitudine nixus insignem sibi iniuriam factam denunciat, quod iniussu suo rex Italiae lectus, & coronatus sit, cuius a Carolo Magno ius nulla interruptum iniquitate temporum fuerit. Obeam

rem

rem episcoporum, abbatumq. concilium Laude conuocat, atq. frequenti concione antiquum decretum Diui Gregorij pontificis recitat. in quo disertè scriptum sit, vt vacante Italiae regno archiepiscopus Mediolani intra dies quattuordecim suffraganeos suos aduocet, atq. ex illorum sententia regem Italiae creet. Inde in Ardoinum conuersus, neq. recte, neq. ordine fecisse illum ostendit, qui se in scio conuentum principum aduocavit, ad eosq. de rege creando rettulerit, ac lectus deniq. contra omnia vetustatis exempla ab alio, quam à se ipso, regium diadema suscepit. Itaq. videndum sibi esse, vt ius suum retineat. proinde, si eis videatur, Ardoinum regem vitio factum pronunciare, atque Henricum, Bauariae Ducem, à Germanis proceribus regem Germaniae subrogatum, more instituto regem Italiae destinare. Atq. ita sententia eius approbata conuentus dimittitur. His rebus cognitis Ardoinus non minimum perturbatus haudquaquam tamen se deserit, verum auxilia aduersus Mediolanenses, ceterosq. fautores archiepiscopi belli inferendi causa, si ipse non vltro petatur, conquirat. Ceterum Henricus Dux, vt pater post mortem Othonis secundi regnum inuadere voluit, sic ipse mortuo tertio occupauit. Quippe, cum funeris in comitatu esset, eximij iniurijs ab Hereberto archiepiscopo Coloniensi, viro summæ auctoritatis, affectus insignia regia ex manibus eius, vt quæ iure ad se hereditario pertinerent, extorsit, ac quibusdam, vt Sigebertus inquit, principibus sibi conciliatis rex Germaniae lectus sacram à Villigiso archiepiscopo Moguntino inunctionem accepit. Opportune autem de regno consilia capiebat, cum ab Arnulfo de infestis Ardoini conatibus admonetur. Itaq. Ardoino, antequam se confirmare posset, occurrendum existimans, primo vere Othonem Ducem aduersus eum in Italiam cum valido exercitu misit. Ea re cognita Ardoinus, qui ingentem ex omni Lombardia Papiæ militum manum coegerat, sine mora sese ad Alpes obiecit, atq. in Campo Fabricæ, auidus certaminis depugnauit. primo æquis vtrinq. viribus magno ardore animorum certatum, postremo Henrici exercitus in fugam acie inclinata coniectus est. Quo audito Henricus transalpinis bellis prægrauantibus Ardoinum, atque Italiam in præsens omittere est coactus. Per eosdem dies, Friderico Rauennate archiepiscopo mortuo, Adelbertus nullis legitimis suffragijs ecclesiam occupauit. & Romæ, Syluestro pontifice vita functo IIII Idus Maias, vt testatur sepulchrum eius in Laterano à Sergio pontifice post extructum, locum eius tenuit Ioannes Sicco Romanus, & post menses quinque Ioannes Fafanus item Romanus. quorum ille octauus decimus, hic nonus decimus est vocatus.

1004

Ab hoc Senenses in Etruria primum episcopo decorati sunt. Sequenti, Papia vt fortuito, sic miserabili incendio prope vniuersa consumpta vehementius animos omnium, ac pectora concussisset, nisi inaudita frugum

omnium

Papia in un-
dum.

omnium consequuta penuria suas res quenque respicere coegisset. In Campania terræmotus per dies quindecim ita sauij, vt præter cetera multis in locis ædem Cassinatem decusserit. Per hoc tempus tres populi parum adhuc in Italia aut rebus gestis, aut principum beneficijs ad memoriam hominum celebrati præclaris rebus gerendis vniuersæ oculos in se Italiae conuerterunt, Genuenses, Pisani, & Florentini. Genuam Ligures, Pisas Græci, Florentiam Romani condiderant. Pisanorum autem apud veteres multo est fama illustrior. Genua oppidi, Pisas, & Florentia coloniae nomen tulerunt. verum Pisas ciuium Romanorum, Florentia militaris deducta est, & quidem illa florente populo, hæc triumuiris summam rerum tenentibus. Cunctæ autem diras superioribus barbarorum irruptionibus calamitates, ærumnasq. perpeffæ tenues admodum opes vsq. ad ipsum Germanorum Imperium habuerunt. Hoc autem tempore Genuenses, & Pisani ad inferum mare locati, exemplo Venetorum, qui superum incolebant, rem tractare naualem non mercaturæ solum, vt antè, sed etiam rei militaris causa coeperunt. occasionem autem dedere Sarraceni, qui piraticam exercendo navigationem Italiae prope omnem ademerant, & proximis insulis occupatis Liguria, atq. Etruriæ ora in dies impotentius insultabant. Itaq. dum prædones insectari, & Sarracenos partis pellere sedibus contenderunt, breui patientibus ipsis regibus, atq. annuente pontifice tantum sibi potentiae pepererunt, vt nomen suum extra Europæ fines, ne dum ipsius Italiae propagarint. Florentini vero cum se terrestribus quærendis opibus dedidissent, vt qui interiora Etruriæ colerent, primum Fæsulanos capiti suo in colle imminentes tollere studuerunt, deinde cum vicinis bella serere nunquam destiterunt. Ceterum Pisanorum, & Genuensium potentiae comparandæ primordia fuere Sardinia, & Corsica, quas à Sarracenis iam inde à Caroli Magni temporibus occupatas cum pontifex Romanus acerbissime ferret, proposito diplomate indulserat, vt qui eas occupasset, sibi haberet, dummodo Christianos sæuo Sarracenorum imperio liberasset. Quo edicto incitati Pisani Sardiniam, Genuenses Corsicam inuaserunt, aut sequenti anno, aut certe sub hoc tempus. nam ne ipsi quidem annos harum rerum habent ad liquidum exploratos. Sardiniam rex Musactus habebat. Hunc igitur Pisani insula deturbare, sed inani incepto conati sunt. Dum autem ipsi cum vniuerso iuuentutis robore domo absunt, Lucenses, qui nouas cum eis contraxerant similtates, occasione allecti, tumultuaria manu vrbe exierunt, atque oppidum eis Valdeserchium ademerunt. verum iratis repetentibus domum Pisanis mox vsq. ad Ripamfractam compulsi, fugatiq. breui pœnas dederunt. Eodem anno Sarracenis in Apulia Barrium obsidentibus Petrus Dux Venetiarum classem eò adduxit, ac cibaria, quorum premi ciuitas angu-

1005

Q 9

stijs

stij cooperat, importauit, ac Gregorio Catapano magna ad pellendos inde Sarracenos, & liberandum Barrium adiumenta subministravit.

1006 Proximo, rei frumentariae inopiam grauis vsq. adeo pestilentia in Lombardia excepit, vt sepeliendi tædio affecti adhuc spiritum ducentes obruerentur cum mortuis. eo quoque tempore Synesij, & Theopontij martyrū corpora, in æde Nonantulana recondita Mutinensis, ac Bononiensis populi precibus per vtriusq. ciuitatis agros, atq. castra pie à monachis circumlata salutem ægris corporibus attulerunt. Eodem etiam anno Pisani propriarum virium fiducia elati Rhegium, quod à Sarracenis item obtinebatur, classem in Calabriam adduxerunt, idq. acri obsidione cinxerunt. Quare animaduersa Musactus acceptæ iniuriæ memor è Sardinia cum classe euectus Pisas accessit, easq. inermi multitudine ad colles refugiente repente captas incendit. Eo nuncio accepto Pisani Rhegij obsidione relicta domum repetere contenderunt, ac recuperata in festo S. Sixti patria ædificia, vt in præsens licuit, restituere instituerunt. In Germania Henricus, Boleslao Sclauorum rege deleto, voti compos Bambergæ episcopium cum basilica condidit, eamq. eximij prædij honestatam D. Georgij nomini dedicauit. in eadem etiam vrbe cœnobia duo magna in primis extruxit. quorum vnum S. Stephano dicatum Canonicis Augustinianis attribuit, alterum sub nomine S. Michaelis monachis Benedictinis indulgit. Insequenti, Tedaldus marchio relictis filijs Bonifacio, & Conrado decessit, Henrico bellum cum Balduino Comite Flandriæ administrante. ex his Bonifacius tantas in Italia opes habuit, vt omnium principum Italicorum fuerit longe illa tempestate clarissimus. Fuit Canussij Comes, Parmæ, Mantuæ, & Ferrariæ marchio, & Dux Tusciæ perinde ac pater eius Tedaldus. siquidem & is Ducis titulum gessit. Pater fuit Comitissæ Mathildis, quæ hereditatem omnem eius adiuit. In quibus illud animaduersione dignum, cum horum etiam temporum consuetudo ferret, vt omnes ederent, quæ quisq. lege viuere vellent, Romana, Longobarda, an Salica, Bonifacium Longobardam esse professum, Mathildem vero Salicam. quod ex eorum tabulis, quæ plurimæ in ecclesia Mutinæ asseruantur, cognoscitur. Quod in patre, & filio, non idem in viro, & coniuge obseruatum. vnde in eodem tabulario per hæc tempora sic scriptum inuenitur. *Maria, qua professa sum lege viuere Romana, sed nunc pro ipso viro meo lege Longobardorum viuere videor, qui professus est ex natione sua lege viuere Longobardorum.*

1008 Postero, Burcardus ecclesiam Vormaciensem accepit. cuius idcirco mentio est illata, quod is est, qui volumen Decretorum confecit, vnde nonnulla sunt etiam huic contexendæ historiæ subsidia conquisita.

1009 Proximo, Ioannes pontifex moriens Sergium quartum successorem est nactus. Per hoc tempus Romualdus eremitica studia persequutus in

agro

agro Arretino confedit, ac cuiusdam casam Maldi in cremo incoluit. vnde Camaldulensis monachorum congregatio ab eo instituta manauit. Sergius Vitali patriarchæ Gradenfi episcopus Venetiæ, Istriæq. diplomate dato indulgit. Annus inde millesimus decimus nobili Vngarorum ad fidem Christianam conuersione nobilitatus est. Eius rei faciendæ initium ab ipso rege est ductum. qui cum Gisela, Henrici regis sororem, eximia specie virginem coniugio impetrare non posset, nisi Christiana sacra susciperet, vltro ad sanctum lauacrum accessit, ac gentem suam pulcherrimi facti imitatione succendit. Florentini Fæulas, quas aperta vi capere adhuc nunquam potuerant, in festo S. Romuli per inducias occuparunt, atq. oppido euerso ciues Florentiam traduxerunt, & iunctis opibus ex duabus vrbibus vnam fecerunt. idq. haud dubium Florentinæ, quæ postea floruit, initium potentia fuit. Postero, inter monachos Cassinates grauis seditio concitata. Ioannes abbas, cum ætate confectus se morti proximum esse sentiret, nepotem suum Ioannem, cognomento Rotundulum, quem non multos ante dies monachum fecerat, abbatem sibi substituit. Quod cum pleriq. monachorum indigne ferrent, post menses aliquot Pandulfum Principem Beneuentanum accersunt, eumq. vt secum Atenulfum filium ducat, rogant; nam se illum abbatem cupere designare. Hic est Atenulfus, quem Otho Imperator à patre puerum obsidem acceptum trans Alpes in monasterium miserat educandum. Qui post annos aliquot pontificio præcepto monastica veste sumpta inde aufugit, atque in itinere morbo graui oppressus cucullam, quam occasione fugæ simulanter induerat, vltro se gestaturum in posterum vouit. ac domum reuersus paternis ædibus spretis in monasterio S. Modesti Beneuenti se abdidit. Hunc igitur à Principe patre adductū monachi magno consensu, Rotundulo exacto, sibi ascuerunt abbatem. Sequenti, Sergio pontifice ex humanis rebus erepto, Tusculani Comites Benedictum octauum, Gregorij filium, cognatum suum in eius locum creandum curarunt. is fœdere cum Henrico rege amicitia iuncto ingruentes in se inimicorum procellas facile ipsius auctoritate sustinuit. Pisani ab Ostiensi episcopo, legato pontificis, incitati rursus arma Sardinia intulerunt. atq. insula in potestatem adducta Musactum regem inde se ad suos proripere coegerunt. Per hos interim annos Ardoinus prospero rerum gestarum successu inflatus, atque Henrici occupationibus inuitatus Mediolanensium agrum populationibus, atq. alijs detrimentis afficere non destiterat, atq. in eo arrogantius in dies perseuerabat. Quod cum Arnulfus archiepiscopus ferre vltra non posset, nec satis virium ad eius sustinendum impetum se habere animaduerteteret, Henricum per legatos in Italiam aduocat, agi non solum Mediolanensium commodum, sed etiam ipsius dignitatem osten-

Qq ij dit,

Vngari ad Christianam fidem conuertuntur.

1013

dit, si vltra patiat, Ardoinum aut regnare, aut clientibus suis insolentius insultare. Quibus vocibus motus Henricus continuo rebus alijs omnibus posthabitis omnia ad iter, atq. expeditionem Italicam necessaria comparat, atq. incunte vere cum magnis pedestribus, atq. equestribus copijs in Italiam trajicit. Nec vero his rebus cognitis Ardoinus se lentius gerit, verum armatus Veronae in finibus sese obijcit, ea spe elatus, quia prima successerunt prospere, fortunam principia rerum facile sequuturam. Verum sua ipsum opinio longe sefellit. Nam, cum per multos dies acriter vtrinque pugnatum esset, tandem virtute Germanorum pulso, dissipatoque exercitu fugatus vix Papiam euasit incolumis. Ex eo inde loco deiectus Eporadium sese rettulit. Papia, quae modico praesidio tenebatur, facile in potestatem adducta. Ardoino praeter ceteros Italiae principes Hugonem marchionem, de quo diximus, Atestinum laudis Italicæ studio adductum affuisse, atq. ipsum cum Azone, & Opizone filijs ad Papiam proelio superatum, inuenio. His rebus magna felicitate administratis Henricus corona ab archiepiscopo accepta conuentum in Roncalijs habuit, & ciuitates, ac principes officia, quae debebant, obedienter praestantes indulgenter excepit, ac singulis hominibus iura ex legibus dixit. legesque tulit, quarum aliquot de veneficijs, & illicitis nuptijs adhuc extant. in quarum vna haec verba sunt. *Super hoc dum in Regni vniuersali conuentu Longobardorum sederemus, huiusmodi legem episcoporum, marchionum, Comitum, aliorumque multorum consensu, & auctoritate probari sancimus.* in altera haec: *Cum in Regni vniuersali conuentu nostrorum fidelium principum Italicorum sederemus, orta questione de illicitis coniugijs consilio nostrorum principum, archiepiscoporum, marchionum, Comitum, ac iudicio iudicum, seu consensu omnium iudicantium, huiusmodi sententiam definimus.* Quibus rebus expletis Lombardiam inde iustravit. ac sequenti anno Rauennam profectus legatos ad Benedictum pontificem misit, quibus se Romam ire, & Augustalia ab illo insignia accipere velle ostendit, ac protinus eò ire contendit. Ibi benignis pontificis, ac Romanorum animis ex instituto excipitur. ac mox in Resurrectione à pontifice corona, solempni caeremonia, decoratur. Priuilegia inde ciuitatibus, ecclesijsque renouare ingressus in primis beneficia, ac iura à Pipino, Carolo, Ludouico, Othonibus patre, & filio Ecclesiae Romanae quondam concessa firmavit. Ex tabulae adhuc leguntur, iisdem prope verbis conscriptae, quibus Ludouici fuerunt, quae supra huic intertextae historiae sunt. Roma inde in Lombardiam se rettulit, ac Veronae agens multa quoque Lombardis indulfit. inde in Germaniam redijt. Rauennae Arnoldus archiepiscopus à pontifice confirmatus conuentu episcoporum suorum coacto ex eorum sententia acta omnia Adelberti, qui post Fridericum temere sedem illam inierat, infirmavit. Proximo,

1015

Ardoinus

Ardoinus Henrici absentia erectus ingenti collecta militum manu nouum bellum molitur. atque Eporadia egressus Vercellas occupat, Nouariam obsidione, Comum oppugnatione, atque ad extremum Mediolanum ipsum hostilibus incurfionibus premit. neque hoc contentus, ut propria archiepiscopum contumelia afficiat, mortuo Hastensi episcopo Ardericum, Manfredi Hastensis marchionis fratrem, pro arbitrio instituit, eumque Romam consecrandum mittit. qui, si veteri instituto staretur, ab archiepiscopo fuerat consecrandus. Quare cognita archiepiscopus tantam auctoritatis iacturam haudquaquam sibi ferendam arbitratus exercitum Hastam adducit, atque oppidum circumuallatum acri adeo obsidione vrget, & episcopum, & marchionem ad se adire, ac suppliciter erroris sui veniam postulare compellat. Quam rem ut audiit Ardoinus, extemplo praenimio animi dolore regno se abdicauit, atque vltro in monasterium Frueteriae in agro Taurinatium abdidit. Arnulfus autem eò alacrius belli reliquias persequutus Comites inde duos Mediolano contributos Hugonem, & Berengarium, qui agrum latrocinijs infestum reddiderant, proelio fregit. atque eorum bonis Henrici permisso Mediolanensi ecclesiae adiudicatis archiepiscopum earum Comitem ditionum pronunciauit. Inde Cremonenses, ut qui eos auxilio iuuissent, aggressus, urbem eorum obsedit, ac tribus portis occupatis iureiurando fideles se fore Mediolanensibus obligauit. Cuius rei occasione post Douariorum familia cum ipso affinitate coniuncta principatum sibi inter ceteras comparauit. Haec mala lunam, quae cruore infecta hoc anno conspecta est, portendisse, homines iudicarunt. Pisani per triennium Sardiniam possederunt, eamque in quattuor partes diuisam, Caralitanam, Arborensem, Turritanam, & Galluritanam singulas singulis iudicibus commendarunt. hoc autem anno Musacto rege ex improviso cum ingentibus Sarracenorum auxilijs in eam irrumpente turpiter ex ea cum omnibus Christianis expulsi sunt. Itaque recuperandae auidi Genuensibus in expeditionis societatem vocatis, rursus in eam penetrarunt, ac cum insula Musactum regem ceperunt. Sunt qui tum Sardiniam Pisanis cecidisse, praedam vero Genuensibus obtigisse scribant. at res, quae postea consequutae sunt, satis docent, Sardiniae partem Pisanos, partem Genuenses, partem Sarracenos obtinuisse. Postero anno Poppo patriarcha Aquileiensis, domo Germanus, ab Henrico est substitutus. Idem annus principium magnorum in Apulia motuum intulit. Quibus, Graecis Italia pulsus, noua deinde Normanorum dominatio, quae post in vltiore Italia claruit, constituta est. Tenebat adhuc Imperator Orientis provincias Apuliam, & Calabriam paullo ante ex manibus Germanorum extortas, easque saeuiore, quam ante, imperio gubernabat. argumento est nouus magistratus impositus, qui Catapanus dicebatur, vnde regio quaedam

dam

dam ab illo Catapanatae nomen inuenit. indicant noua multa à Catapano ipso oppida aedificata, ut Troia, quae post Apuliae caput fuit, Dracnarium, Florentinum, & alia. Hanc igitur Graecorum tyrannidem, insolentemq. dominationem cum Apuli, & praecipue Barrenses ferre non possent, consilium depellendae ceperunt, auctore, ac duce Melo quodam, summæ inter ipsos nobilitatis, & potentiae viro, & Datto equite fortissimo, ipsi Melo propinquitate coniuncto. Verum ubi consilijs suis detectis ingentes aduersus se Imperatoris copias adduci senserunt, metu exterriti turpiter se, suaq. Graecis tradentes, Melum quoque, & Dattum dedere statuerunt. Quare prouisa eorum vterq. clam ex vrbe profugit. Atq. Asculum progressi, veritq., ne Graecis traderentur, noctu vrbe exierunt, ac Beneuentum primum, deinde Salernum, atq. ad extremum vnus Capuam, Cassinum alter, petierunt. Melus à Pandulfo Principe Capuano susceptus consilia omnia pro recuperanda patria, & Graecorum tyrannide delenda circumspicere coepit. Dattus ab Atenulfo abbate acceptus, cum apud eum cum vxore, & liberis aliquot dies fuisset, ad extremum à Benedicto pontifice, quia amicus erat Henrici Imperatoris, Garilianum, quod tunc à pontifice tenebatur, translatus est. Barrenses Marantam Meli coniugem, filiumq. Argylum Constantinopolim ad Imperatorem miserunt. Prioribus annis Normanni quadraginta, cum Hierosolymis, quod religionis causa perrexerant, se reciperent, forte accessere Salernum, viri statura, specie, virtuteq. conspicui. Quod cum obsideri à Sarracenis repperissent, animis studio bellicae laudis incensis arma, equosq. à Guaimario maiore Principe strenuam, fortemq. pollicentes operam postularunt, atq. impetu in eos facto insignem victoriam rettulerunt. Inuitatos inde, ut secum remanerent, Princeps abire volentes muneribus elegantissimis, quae regio fert Campaniae, oneratos cum legatis suis dimisit domum, atq. ab eis, ut populares suos in Italiam mitterent, petijt. Interim duo regionis eius proceres Giselbertus, & Gulielmus capitales inter se inimicitias exercentes eò iracundia processerunt, ut rixa commissa Giselbertus Gulielmum occiderit. Itaq. Giselbertus Roberti Comitis domini sui iram in se iustam formidans consilium Normania abeundi, atq. in Italiam adeundi popularium suorum sermone permotus cepit. ac quattuor fratribus suis assumptis Rainulfo, Asclitino, Osmundo, & Rodulfo cum alijs popularibus suis, equis, armisq. instructus aufugit. & postero anno in Italiam venit, ac Capuam se ad Pandulfum Principem contulit. Normanos igitur aduenas consilijs suis opportunos Melus, qui Capuae bellum animo moliens residebat, arbitratus accersit, & proximo, secreta cum eis belli Apuliae inferendi consilia contulit, omniaq., quae ad eius administrationem pertinerent, summa diligentia comparauit, compluribus etiam ex Salerno, &

Beneuento,

Beneuento, Graecorum odio flagrantibus ad se traductis. ac sequenti, vna cum Normanis in fines Graecorum irrupit. Bubagano vero, qui tunc Catapanus erat Imperatoris, cum exercitu firmissimo sese obijciente, acie cum eo quater confligit, ac de summa rerum decernere non extimuit. primum ad Tremulam, iterum ad Ciuitatem, tertio apud Vaccaricciam campestri certamine prospere dimicatum: ac fuis, caesisq. Graecis, plurima eorum oppida occupata. Quarto vero apud Cannas, antiqua Romanorum clade nobiles, insidijs, & arte superatus exercitum, & recepta oppida vniuersa amisit. Itaq. Normanis, qui proelio superfuerant, partim Pandulfo, partim Guaimario minori Salerni Principi commendatis ipse ad incitandum aduersus Graecos Henricum in Germaniam properauit. Henricus basilicam S. Georgij, quam prioribus annis Bambergiae construxerat, consecrare cupiens Benedictum pontificem ob id in Germaniam aduocauit. Cuius perspecta voluntate Benedictus trans Alpes contendit, atque Henrici auctoritati obtemperauit. Ob id Henricus se in singulos annos equum album, & centenas marchas argenti S. Petro, & successoribus eius daturum spondit. Arnulfo archiepiscopo Mediolanensi mortuo Herebertus ab Arciago locum Henrici beneficio tenuit, qui ecclesiae eius iura virtute, ac prudentia sua plurimum auxit, neq. Arnulfo in vlllo munere obeundo concessit. Per hos dies Bonifacius, Gulielmi filius, Almarani Montisferrati marchionis nepos, monasterium Locedi in agro Vercellensi aedificauit. Anno inde millesimo vicesimo Atenulfus, abbas Cassinas, assiduis Comitum Aquinatium exagitatus iniurijs Normanos aliquot asciuit, eosq. in oppido Pintalario non longe ab oppido S. Germani, ut bona monasterij tuerentur, constituit. Pandulfus Princeps sibi timens ad Graecos defecit, ac clauibus aureis Constantinopolim ad Basilium missis, se urbem ei, ac totum Principatum tradere dixit. Hoc cognito Catapanus magna pecuniae summa oblata Principem orauit, ut si synceram Imperatori praestare fidem vellet, semet ad capiendum Dattum transire, permetteret. Quare concessa Catapanus instructa militum manu Garilianum ex improviso contendit, atq. arcem, in qua Dattus nihil mali suspicans versabatur, biduum oppugnata, vi tandem cum omnibus, qui ibi erant, in potestatem adduxit. Ac Normanos quidem captos Atenulfus abbas summis precibus à Catapano saluos obtinuit, Dattum vero nulla ratione potuit impetrare. Ille vero Barrium in vinculis reductus post paucos dies culleo insutus, vetere parricidarum more, Catapani iussu in mare praecipitatus est. His rebus actis Melus exterritus postero anno ad Henricum iterum, in Germaniam se recepit, ut Pandulfi defectionem, & Datti necem, & prosperos Graecorum successus doceret, verum in itinere morbo confectus est. Eodem anno in Lombardia etiam aliquid tu-

multus

multus grauioris exarfit. Bonifacius marchio Richildem, Gileberti legati regij filiam, sibi desponderat. Horum ego legi litteras ad Ingonem episcopum Mutinensem anno MXXXIII, Imperante Conrado, datas, cum hoc indice. *Nos Bonifacius marchio, & Dux Tuscia, & Richilda iugales.* Ceterum cum Bonifacius propter eximias opes, quibus facile reliquos Italicos anteibat, maxima apud omnes inuidia laboraret, Lombardiæ marchiones in eum conspirarunt, ac coacta armatorum manu sponfam domum, Conrado fratre comitante, ducentem ad Cuuiliam (is in agro Regiensi locus erat) inuaserunt, ac proelio memorabili edito Conradum strenue dimicantem interfecerunt. Proximo anno Henricus Campanis Lombardisq. tumultibus excitus, & ne, si talia sineret impune patrari, vniuersam sensim amitteret Italiam, veritus iterum Italicam expeditionem sibi suscipiendam decreuit, ac delectibus quam latissimè haberi ad eam rem iussis Alpes cum Piligrino Coloniensi, & Poppone Aquileiensi præsulibus transijt, ac res Lombardiæ turbatas componere studuit. Incunte inde alterius anni vere Apuliam vnam spectans exercitum in tres partes diuisit, atq. eius vnam ipse per marchias ad Troiam, quæ adhuc muniebatur, adduxit, Popponem vero cum XI millibus militum per Marfos ire, Piligrinum Romam pergere, atq. inde cum XX millibus ad Atenulfum abbatem Cassinatem, & Pandulfum Principem fratrem eius capiendum contendere iussit. Abbas in simulus cum fratre fuerat, quod Datti necis causa fuisset. cuius rei certior factus, se nusquam tutum Germanicis ab insidijs fore in Italia putans Hydrontum ad mare venit, atq., vt Constantinopolim ad Imperatorem trajceretur, conscendit. nec longius prouectus naufragio facto cum socijs omnibus perijt. Piligrinus Abbatis capiendi conatu lapsus, ne Princeps eodem modo euaderet, veritus propere Capuam duxit, atq. urbem statim armato milite circumfuso cinxit. Princeps ciuium fide diffusus obsidionem non tulit, verum vltro ad Piligrinum venit, ac se innoxium, expertemq. criminis asserens, purgaturum ea, de quibus arguebatur, Henrici iudicio dixit. Piligrinus eum in fidem accepit, ac lætus ad Imperatorem perduxit. is tum Troiæ oppidum obsidebat. Henricus proceribus suis ad concilium accersitis accusationem eius peragi iussit. Itaq. criminum, quæ in faciem obijciebantur, multitudine obrutus, cum nullum purgaret, omnium consensu rei capitalis damnatur. at Piligrinus, cuius se fidei Princeps commiserat, suis, & suorum precibus euicit, ne capite plecteretur. Itaq. Henricus in vincula coniecit, ac secum abducere in Germaniam confecto bello constituit. Post paucos inde dies Troiani, cum graua obsidionis incommoda vltius ferre non possent, ad Henricum pacem deprecantes venerunt, atq. ad pedes proiecti veniam impetrarunt. Addit Theodoricus, cum Græcis etiam auxilio

Norma-

Normanorum non longe à Salerno esse debellatum, & ædem D. Virgini monumento victoriæ ab Henrico, homine sanctissimo, dedicatam. Inde exercitum æstus magnitudine conflictatū reficere cupiens Capuam duxit, ac Principatum Pandulfo Comiti Teanensi attribuit. Stephano autem, Melo, & Petro, mortui iam Meli nepotibus, quoniam propria recuperare non potuit, Comitatus honorem detulit. Erat cum eo pontifex Benedictus. his igitur actis Cassinum cum eo processit. ac monachos comitia creando abbati habere iussit. Eis præsentibus conuocati monachi in locum Atenulfi Theobaldum legerunt. eumq. postridie, qui dies erat S. Petro dicatus, pontifex consecrauit. Calculi inde dolore iactatus, ac præsentis beneficio, vt rebatur, S. Benedicti sanatus monasterium magnifice munerauit. atq. idem quoq. ipsius causa Piligrinus obiit. Et, quoniam vulgari fama deceptus, vere ne ibi S. Benedicti situm corpus esset, addubitans ipsum sibi confessorem id affirmantem audire per noctem cubans erat visus, rem omnibus audientibus contestatus eam ipsam etiam diplomate, quod adhuc legitur, voluit à pontifice diuulgari. Inde sæuientibus æstatis caloribus Romam, Romaq. in Germaniam abiit. Poppo Aquileiam reuersus Gradensem ecclesiam fauore Henrici sibi subijcere statuit, atq. ea de re nuncios ad pontificem misit, coramq. eo Vrsum patriarcham citari iussit. Vrsus adesse iussus, insidias sibi in itinere à Poppone paratas contendens, causam contumaciæ suæ exposuit, eamq. iustam esse pontifex iudicauit. Postero anno Benedictus pontifex III Kal. Maias est mortuus, in eius locum Tusculanorum Comitum factio Ioannem XX ipsius Benedicti fratrem, episcopum Portuensem, postridie eius diei suffecit. Henricus morbo ingruescente sibi timens episcopos, & principes aduocauit, ac de regno consultare, quasi certam mortem appetiturus, instituit. Ibi, quoniam filios non habebat, de successore consultus, Conradum, inquit, Franconiæ Ducem virum consilio, manuq. promptum eligit. Idem, cum se morti proximum cerneret, Chunigundem vxorem, & propinquos eius acciuit, eosq. intuens, Recipite, inquit, quam mihi tradidistis, virginem vestram. Atq. his actis maxima apud homines castitatis opinione relicta III Idus Iulias expirauit. Eodem anno seditione inter Venetos orta Dux, & patriarcha, frater eius sedibus suis pulsi in Istriam concesserunt. Quare comperta Poppo, Gradum adiit, atq. urbem sibi tradi præcepit. ciuibus autem se daturum esse negantibus, sacramento suorum interposito affirmauit, se urbem custodiendi gratia postulare. ea vero recepta, contra fidem basilicam, ac monasteria diruit, moniales violauit, thesauros auertit, & vrbe immunita relicta missis ad Ioannem pontificem nuncijs Gradenfis subiectionem ecclesiæ impetrauit. Arnoldum archiepiscopum Rauennatem mortuum excepit Herebertus.

Rr CONRADVS

Castitas exemplum.

OMITIIS inde creando regi in Germania institutis, nonnullis Principibus in Cononem Ducem animo propendentibus, reliqui Abbone Moguntino archiepiscopo contendente Henrici testimonium, auctoritatemq. sequuti Conrado regnum confirmarunt. eumq. aduersus opes Cononis, omnia regnandi gratia permiscentis, sustinuerunt. Quare audita Herebertus Mediolanensis archiepiscopus antiquo iure reuocato concilium episcoporum, principumq. in Roncalijs habuit, atq. ad eos de legendo rege Italiae rettulit. Exquisitis inde singulorum sententijs cum alijs aliò trahentibus rem ad exitum perducere non potuisset, relictis Italicis in Germaniam adiit, & Conradum regem auctoritate propria salutauit. Ob id Conradus archiepiscopum iure eo, vel maximo, insigniuit, vt, quemadmodum Mediolanensis antistes episcopum Laudensem iure ab Othone Magno accepto sacrabat, sic annulo, & virga præbenda institueret. Postero anno Veneti Popponi ob ea, quæ fecerat, vehementer infensi mutato consilio Ducem, & patriarcham restituerunt, Gradumq. repetere decreuerunt. Itaq. Dux, & patriarcha eò cum exercitu, populo ipso iubente profecti, urbem inuasert, eamq. primo aduentu deditibus custodibus receperunt. Quo facto oppidum inde operibus muniri, atq. aedes Ducis diligentia refici coeptæ. Eodem anno tumultus est inter Mediolanenses, & Laudenses primum exortus. Quippe Herebertus ex Germania domum reuersus, vt recens acceptum ius tueretur, Ambrosium Mediolanensis Ecclesie cardinalem in demortui locum episcopum instituit idem, & consecrauit, eumq. ad Laudensem regendam ecclesiam misit. Non accipientibus autem ipsum Laudensibus vehementer excanduit. Itaq. cum vetere sacerdotij amplitudine, tum recenti Conradi gratia. ferox exercitum ad oppidum eorum adduxit, eoq. circumuallato Laudenses episcopum recipere, & sacramentum apud se dicere compulit. Hinc maioribus inflatus spiritibus superbiam à Laudensibus in Mediolanenses conuertit, & vt ad principatum sibi aditum aperiret, nobilium iura imminuere, ac debilitare instituit. Qua de causa cum se in odium eorum incurrisse animaduerneret, structas ab ijs sibi in fidias criminatus feudis plerosq., ac nobilitate priuauit, atq. vrbe ipsa deiecit. Eiecti cum se in vnum contulissent, Mottam, qui est inter Mediolanum, & Laudem locus, muniuerunt, ibiq. domicilium posuerunt. & quoniam nobilitatis iura amiserant, ne populares dicerentur, nouo se nomine Mottenses appellarunt, ac se cum Laudensibus recenti ab archiepiscopo iniuria irritatis, & Sepriensibus, & Marthesanis veteribus eiusdem inimicis inito foedere coniunxerunt. Incensis inde vtrinq. animis continuo ad arma

est

est ventum, atq. instructis exercitibus magno ardore in Campo Malo pugnatum. Ex eo prælio Herebertus victus Arderico Hastensi episcopo amisso excessit. itaq. ad Conradum confugere coactus eum in Italiam aduocauit. Proximo, Veneti nouis seditionibus agitati Othonem Ducem iterum expulerunt, atq. in eius locum Petrum Barbolanum substituerunt. Conradus autem simul, vt nutantes res Italicas opportune inuiseret, simul, vt insignia regia, atq. Augustalia de more acciperet, primo vere expedito cum exercitu in Italiam transijt. Ibi ab Hereberto rogatus, Paschate Vercellis acto, Mottenses, qui in armis erant, inuasit, atq. eis vix dum inito prælio fufis veniam, pacemq. petentibus, haud grauate, ipso permittente archiepiscopo, gratiam, patriamq. restituit. His gestis magno inde honore Mediolanum intrauit. ac regium ab archiepiscopo diadema suscepit. Inde Modetiam progressus ibi iterum coronari se, vetere renouata consuetudine, petijt. & cum id necessarium esse Herebertus negaret, se Caroli Magni, & posterorum eius exemplo permoueri, respondit. Conradum inde imitati posterius, ac successores eius pleriq. Modetiam quoque coronam appetiuerunt. quam coronam Mediolanenses inuidia perciti ad contemptum palearem vocarunt. Inde profectus in Roncalias conuentum omnium principum, ac populorum frequentissimum habuit. ac leges nouas pro regni stabilitate tulit. quarum vna hæc de beneficijs adhuc seruatur. *Omnibus sanctæ Dei ecclesie fidelibus, & nostris tam presentibus, quam futuris notum esse volumus, quod ad reconciliandos animos seniorum, & militum, vt ad inuicem semper inueniantur concordēs, & vt fideliter nobis, & suis senioribus seruiant, & deuote, præcipimus, & firmiter statuimus, vt nullus miles episcoporum, abatum, abbatissarum, marchionum, vel Comitum, uel hominum, qui beneficium de nostris publicis bonis, aut de ecclesiarum prædijs nunc tenent, aut tenuerint, aut hæcenus iniuste perdiderint, tam de nostris maioribus Valuasoribus, quam eorum militibus, sine certa, & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi secundum consuetudinem antecessorum nostrorum, & iudicium parium suorum. si contentio emergerit inter seniore, & militem, quauis pares iudicauerint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniuste, vel per odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille, quem culpatur cum paribus ad nostram presentiam veniant, & ibi causa iuste determinetur. Senior vero, & miles, qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex hebdomadas antequam ire incipiat ei, cum quo litigauerit, innotescat. Hoc autem de maioribus Valuasoribus obseruetur. de minoribus vero in regno nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum causa finiatur. Præcipimus etiam, vt si aliquis miles sine de maioribus de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere, si vero filios non habuerit, & auaticum ex masculo filio reliquerit, pari modo beneficium habeat, seruato vsu maiorum Valuasorum in dandis equis, & armis suis senioribus.*

Rr ij Si vero

Si vero forte aviaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum ex parte patris, & si seniore offendum habuerit, sibi vult satisfacere, & miles eius esse, beneficium, quod patris sui fuit, habeat. Insuper & omnibus modis prohibemus, ut nullus senior de beneficio suorum militum cambium, aut precariam, aut libellum sine eorum assensu facere presumat. Illius vero quæ tenet proprietario iure, aut pro præcepto suo porrectum libellum, siue per precariam, nemo eum deuotire audeat iniuste. Fodrum autem de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus, illud vero, quod non habuerunt, nullo modo exigemus.

Lombardiam inde perlustrans Cremonam adiit. atq. ibi xiiii Kalend. Iulias rogatu Gislae coniugis Ingoni episcopo Mutinensi bona Ecclesie confirmauit. Interim Poppo præsentis Conradi auxilio fultus exercitum in fines Venetorum induxit. & Conradum, ne foedus cum eis renouaret, absteruit. Eodem anno, Basilio in Oriente mortuo, Constantinus excepit Imperium. Conradus conuentu perfecto Rauennam ad hibernandum se contulit, ut ineunte vere Romam ad coronam Imperij suscipiendam contenderet. quam Ioannes pontifex se daturum esse, summa voluntate spondebat. Itaq. sequenti, rebus omnibus comparatis per dies Quadragesimæ Romam versus iter suscepit, Hereberto ipso officij gratia prosequente. Cum autem Romam omnes, ut assolebat, Italiæ proceres conuenissent, Rauennas quoq. antistes accessit. Is die Resurrectionis, quo die in basilica Vaticana Augustalia insignia accipere Conradus debebat, cum præsens pompæ adesset, absente forte Mediolanensi Conradum manu prehendit, ut ipsum pontifici pro ara stanti offerret. Ea re animaduersa legati Mediolanenses antistitis munus id esse sui clamauerunt, qui regem Italiæ legendi, & coronandi ius obtineret. Orto autem ex ea re inter astantes principes, antistitesq. tumultu, tum Conradus audientibus omnibus: *Non est dubium, inquit, Reuerendi patres, quin quemadmodum Imperatoris inunctio ad Romanum pontificem pertinet, sic regis Italiæ consecratio tota sit Mediolanensis antistitis: quare est æquum, ut Mediolanensis antistes, cuius manu in regem Italiæ futurus Imperator inungitur, si adsit, regem pontifici offerat, quæ ad Imperium prouehat, ut ex eius auctoritate possit imperare, qui eiusdem ordinatione didicit, & cepit regnare.* annuente vero pontifice Mediolanensis ad id muneris est vocatus. Cum autem iusta de causa abesse diceretur, iussit pontifex, ut Ardericus Vercellensis episcopus seruatas metropolitano suo vices impleret. atq. ita ab Arderico Conradus oblatum aureum diadema suscepit. Neq. ita multo post vrbe, ut in Lombardiam rediret, excessit. Extant enim diplomata, quibus ille v Nonas Maij Rauennæ bona Ecclesie Patauinae fanciuit, & ix Kalendas Iunias Veronæ, Veronensis, anno, ut in diplomatis scriptum est, *millesimo vicesimo septimo, Imperij vero sui primo.* Bergomum inde profectus eandem erga ecclesiam Bergomatem benignitatis

adhibuit

adhibuit rationem. inde in Germaniam transitum. Eodem anno Bononius abbas Locedensis vitæ suæ sanctitatem moriens multis miraculis editis comprobauit. vnde merito aram ab episcopo Vercellensi, cum esset à pontifice consecratus, accepit. Per eosdem dies Pandulfus, qui fuerat Capuæ Princeps, rogatu Guaimarij Principis Salernitani, cognati sui, è vinculis à Conrado dimissus in Campaniam redijt, atq. Apulis, Græcis, & Normanis in auxilium aduocatis Capuam, quam Pandulfus Teanenensis beneficio Henrici tenebat, premere obsidione instituit. Postero, Vido Arretinus vir artis musicæ eruditissimus nouam vocum flectendarum disciplinam, quæ in hunc vsq. diem obseruatur, per litteras, syllabasq. flexuris digitorum læuæ manus adiungendas, dicitur edidisse. Teanenensis à Catapano in fidem receptus Neapolim incolumis ad Sergium magistrum militum, ac postero, Neapoli à Pandulfo, exacto Sergio, occupata, Romam euasit, atq. ibi in exilio vitam finiuit. His rebus Pandulfus elatus in contumeliam Imperatoris monasterio Cassinati omnia intulit detrimenta, quæ potuit. Nam & Theobaldum abbatem ad se euocatum prope in custodia habuit, & eius loco Basilium quendam monachis Præpositum dedit. qui ad ceteram insolentiam monasterium multis possessionibus, & Sacrarium multis pretiosis ornamentis nudauit. & post aliquot annos, mortuo Theobaldo, Basilium abbatem substituit. qui in eadem aduersus monachos superbia perstitit. Eodem anno Romanus Argyrus Imperium Orientis adeptus. Conradus Henricum filium regem Germaniæ declarauit. is sequenti anno, nempe millesimo tricesimo Basileæ xv Kalendas Aprilis priuilegia ecclesijs Italicis contulit. Eodem anno Pisani classe instructa in Africam prouecti Carthaginem ceperunt, ac regem captiuum Romam adduxerunt. eumq. postmodum Christianis sacris initiatum dimiserunt. Veneti Othonem Ducem, quem vrbe depulerant, mutatis voluntatibus reuocarunt. Herebertum archiepiscopum Rauennatem sequutus est Gebhardus. Ioannes Gualbertus, honesto loco Florentiæ natus, cum humanis despectis rebus monasterium iniisset, nec satis monachorum, quibus cum viuendum erat, solutam disciplinam probasset, egressus inde in iugum montis Apennini se contulit, atq. in loco, qui Vallis vmbrosa dicebatur, sedem nouo monasterio collocauit, ibiq. se, sociosq. suos legibus vitæ seuerioribus obligauit. Inde congregatio monachorum Vallis vmbrosæ profecta. Postero, in Campania beatus Dominicus mirabilium patrator operum, multorumq. fundator cœnobiorum apud Soram iam ferme octogenarius obiit, atq. in monasterio, quod postea ab eo nomen accepit, sepultus est. Hunc Loricatum Petrus Damiani vocat, quod ad macerandam interioris amictus asperitate carnem lorica vteretur. Eodem anno Veneti nouo odio incitati Othonem Ducem

suum

1028 Musica per
laeuæ manus
zonem inuen-
tio.

1029

1030

1031

Beati Dni
obitus.

suum corripuerunt, atq. attonsum Constantinopolim ad monasticam vitam agendam miserunt. & vices eius Vrfo Vrseolo patriarchæ fratri commiserunt. à quo est Gradenfis basilica reparata. mox placatis animis reconciliati Vitalem episcopum Torcellanum ad eum reuocandum destinarunt. ex quo cum illum mortuum cognouissent, Vrfo ad ecclesiam suam dimisso postero anno Dominicum Vrseolum subrogarunt. Ille inimicæ factionis insidias reformidans Rauennam profugit. in eius locum Dominicus Flabianicus est substitutus. ita diuturnæ seditioni tandem aliquando est modus impositus. In Campania Sergius Rainulfo Normano cum focijs adiuuante Neapolim, ynde fuerat deturbatus, recuperauit. ac rerum potitus Rainulfum sibi affinitate coniunctū Auerfæ Comitem fecit. Romæ Ioannes pontifex morte absumptus. in eius locum Theophylactus, Alberici Benedicti octaui fratris filius, Tusculanis Comitibus annitentibus, est suffectus. isq. Benedictus nonus vocatus. Eodem anno Rodulfus rex Burgundiam Henrico, Conradi filio, nepoti suo, moriens testamento reliquit. Quare comperta Odo Celticæ Comes, Rodulfi sororius, regnum illud ad se pertinere contendens Burgundiam cum lecta militum manu ingreditur, atq. eam ad se traducere nititur. Ob id Conradus Polonico bello dimisso per dies Natalicios nouas copias comparauit, vt aduersus eum adduceret, sed asperitate hiemis retardatus rem in ætatem proximam distulit. ac finibus Odonis ferro, flammaq. vastatis hominem coegit pacem petere, & se à Burgundiæ regno temperaturum, iurare. Sequenti vero, iterum Burgundiam petens omnes regni eius principes dare obsides compulit. Eo anno sol insigni se, ac mirabili obscuritate infectum Italicis in festo Apostolorum ostendens insignem Lombardorum cladem, quæ proxime est insequuta, portendit. Proximo namq. anno, quo summa Imperij ad Michaelem Paphlagonem in Oriente peruenit, Lombardi siue integræ libertatis studio inflammati, siue immodico aliquo Conradi imperio incitati, dum Conradus nouo Liutico bello in Saxonie finibus distinetur, noua defectionum consilia inierunt, atq. Hereberto archiepiscopo patiente, aut certe non prohibente missis nuncijs inter se coniurarunt, se non passuros, quenquam regnare, qui aliud, quàm, quod ipsis luberet, sibi imponeret. Inter hos autem insigne eluxit Cremonensium facinus. Hi Landulfum episcopum consilij suis aduersarium nacti per iracundiam inuaserunt, eoq. vrbe depulso bona expilarunt, atq. oppidum eius arce, duplici muro, & turribus septem munitum euerterunt. & custodes, qui ibi cum quibusdam canonicis erant, venales habuerunt, eosq. fortunis omnibus spoliarunt. Vrbe vero vetere à fundamentis eruta maiorem alteram, vt Conrado resisterent, condiderunt. ac postero anno Hubaldum episcopum, qui mortuo Landulfo successerat, multis contumelijs affectum

possessio-

possessionem inire bonorum ecclesiæ vetuerunt. Quæ mala Conradus audiens etsi iniquissime tulit, tamen neq. hoc anno occurrere grauioribus districtus occupationibus potuit. siquidem satis constat, ipso præsentente 1111 Idus Nouembris, Indictione quinta, Bardonem archiepiscopum Moguntinum monasterium S. Martini Moguntiae consecrasse. Exeunte vero anno iter in Italiam videtur ingressus. nam ipsum Natalicia in Italia peregrisse Otho scriptum reliquit. Singulas vero vrbes. adiens Brixiam, & Cremonam processit, atq. in singulis feuerissimas de coniuratis quæstiones exercuit. Extat decretum eius, quo propter iniurias Landulfo, & Hubaldo episcopis illatas ad eorum contumaciam comprimendam, & tanti mali consuetudinem extirpandam prædia omnia ciuium, qui coniurauerant, in vrbe, suburbio, agroque per quinque millia passuum in circuitu sita Ecclesiæ Cremonensi addidit, prohibens ne Dux, marchio, Comes, & sculdasio eam possessionem prohibere, aut vlla ratione turbare possit. Inde Mediolanum profectus omnes coniurationis conuictos fortunis, bonisq. suis nudatos ciuitatibus Mediolano Laude, Como, Crema, Cremona, Brixiaq. deiecit, atq. in Germaniam relegauit. Herebertum autem archiepiscopum iure episcopi Laudensibus dandi nuper concessio priuauit. Qua ex re magnus in ciuitate tumultus est ortus. Itaq. Conradus, cum se propterea vulgo lacerari asperis nobilium, populariumq. conuicijs intelligeret, Mediolano egressus Papiam processit, ibiq. pauperibus, & viduis foro de more indicto Hereberti nomen à nobili quodam delatum recepit, atq. occasionem lædendi nactus ipsum coram se adesse iussit. Neq. vero Herebertus regis detrectauit imperium, immo episcopis Cremonensi, Vercellensi, & Placentino stipatus accessit, verum ad diem se in iudicio sistere, aut respondere neglexit. Quocirca Conradus noua Hereberti contumacia magis exacerbatus ipsum cum episcopis comprehendit, ac Placentiam diuerfas in custodias mitti iussit. Popponi vero patriarchæ custodia Hereberti permessa, ipse Rauennam alius negocij causa concessit. Hoc nuncio accepto Mediolanenses nobiles iuxta, ac populares æstuare dolore, ac rationem antistitis, ac principis sui liberandi, Eliprando Vicecomite in primis auctore, inire. Quæ consilia dum maturius agitantur, Herebertus repente custodia elabatur, lentas Germanorum vigilias, quos vino de industria abbas S. Sixti ab Hereberto consecratus obruerat, astute ludificatus. Conradus Paschate Rauennæ celebrato, vbi Herebertum euasisse, atq. à Mediolanensibus receptum esse cognouit, vsq. adeo indignatione exarsit, vt continuo Mediolanum versus contenderit, atq. exercitu coacto, repente Landrianum castrum occuparit, & sex vrbis portas militum corona circumfusa obsederit. Mediolanenses his oppressi malis haudquaquam animis defecerunt, sed portas, murosq. vrbis diligentissi-

me

me custodiuerunt, ac se ad omnem belli procellam fortiter sustinendam confirmauerunt. Multas Conradi multis è partibus oppugnationes ludificati, egredientes vrbe crebris cum Germanis proelijs conflixerunt. ex quibus memorabile illud à quibusdā refertur, in quo Bauarum Conradi nepotem omnium Germanorum ferocissimum Eliprandus Vicecomes ingentis staturæ, ac roboris vir, singulari certamine in conspectu Imperatoris prostrauit. Hic est Eliprandus, à quo Vicecomitum, vt aiunt, familia fluxit, post tota Italia genere, & virtute clarissima. quem Vicecomitem dictum esse, quod archiepiscopi vicecomes esset, inuenio. Hac re Conradus vehementius exasperatus suburbij ignem iniecit, ac proposito edicto antistiti dignitatem ademit, eamq. ad Ambrosium Mediolanensis ecclesiæ Cardinalē traduxit. Ceterum Ambrosium die Pentecostes Bruno episcopus in æde D. Ambrosij suburbana consecraturus, cum præsentem Imperatore rem diuinā faceret, D. Ambrosium gladium in cælo vibrantem, atq. Imperatori minitantem dicitur conspicius. Quo facto statim tonitrua, ac fulgura adeo sæua sunt consequuta, vt Bertrandus à secretis regis, ingentis fragoris magnitudine exanimatus, è potestate decesserit, alijq. qui aderant, plures extincti sint. Quibus rebus permotus Conradus Mediolani oppugnationem reliquit, ac trepido agmine postridie, secum Ambrosio ducto, Papiam se recepit. Ibi conuentu procerum acto omnibus Italiae principibus mandat, vt Ambrosio adsint, atq. illius auspicijs Herebertum, quem abdicatum esse conitaret, bello quàm maximo persequantur. Inde, vt scribit Otho, Cremonam processit, atq. ibi pontificem ad se venientem excepit. demum æstus vitandi gratia ad montium statiuam se rettulit, episcoposq. Cremonensem, Placentinum, & Vercellensem maiestatis damnatos in exilium egit. Eodem tempore Bonifacius marchio mortua Richilda coniuge Beatricem, Conradi filiam, duxerat, ac sponsalia maximis impensis, atq. effusa, vt erat omnium illa ætate ditissimus, in omnem luxuriam magnificentia apud Mincium celebrarat. Siquidem, si famæ credimus, ad eam ducendam profectus equos soleis argenteis calciatos habuerat, & domum reuersus pistrina publice ad molenda libero omnium vsui aromata excitarat. & vinum vulgò omnibus bibere cupientibus impertuerat. Cum autem Conradus apud eum Parmæ Natalem Domini ageret, Parmenses tumultu concitato necem illius dapifero attulerunt. Quare Conradus incensus Bonifacium ad tantam persequendam iniuriam incitauit. Parmensibus autem in pertinacia persistentibus vrbs primum varie oppugnata, deinde magna ex parte combusta est. Lombardis acerrime vindicatis Campaniæ inde adeundæ occasio oblata est. Monachi Cassinates assiduis Pandulfi Principis iniurijs afflictati ad eum venerunt, orantes, vt monasterium, quod in fide eius esset, ab interitu

vindicaret,

vindicaret, quem ei Pandulfus omni ope infestus pararet. Quorum ille precibus motus continuo cum vxore Gisla Romam processit, & nuncijs inde missis bona erepta eum reddere monasterio iussit. Pandulfo vero se facturum negante ira incensus exercitu assumpto Cassinum adiit, atq. à monachis, vt nuncius è cælo, acceptus, humiliter cum vxore Gisla diuo Benedicto vota fecit, ac deinde Capuam versus perrexit. Eius aduentu non expectato Pandulfus cum Basilio abbate, quem ipse præfecerat, in arcem S. Agathæ se recepit. Conradus pridie Pentecostes vrbem ingressus postridie apud Capuam veterem castra fecit, atq. xii monachis, quos acciuerat, postulantis Richerium abbatem Leonensem, cuius fidelium opera utebatur, concessit abbatem, in primis ipsa suffragante monachorum petitioni Augusta. & Pandulfo pertinaciam retinente, primoribus Capuanorum adhibitis, Guaimario principi Salernitano Capuanum Principatum attribuit. & Atenuis archiepiscopum à Pandulfo in vincula coniectum exemit, atq. inde Beneuentum se contulit. Pandulfus relicto in arcem filio Constantinopolim auxilium imploratum, sed frustra contendit. Conradus Beneuenti, rogatu Gislae coniugis, Henrici filij, & Adeloï episcopi iura, ac prædia monachorum Cassinatum confirmauit. Inde per Adriatici maris oram reuertens, oborta graui ex cæli corruptione in exercitu pestilentia mense Iulio non solum milites plurimos, sed etiam ex principibus nonnullos amisit, Hermannum Ducem, Augustæ filium, Chunigundem nurum, Cononem Francorum Ducem, itemq. alios, atq. inde mororis ac tristitiæ plenus in Germaniam transiit. Eo vero profecto Herebertus erectus magnis delectibus habitis Ambrosium, omnesq. eius fautores bello institit persequi. Itaq. cum nihil præmitteret, quod ad maximum gerendum bellum vsui esset, vexillum impositum in curru excogitauit, quod carrocium appellauit. Is fuit currus ingens rotis grandioribus, atque axibus firmioribus fultus, purpurea panter vndiq. veste constratus. in quo contabulatio quadratæ turris instar locabatur. in medio vero eximia proceritate malus excitatus erat, multis à fastigio rudentibus ipsi contabulationi ad nautici mali similitudinem alligatus. in summo crux aurea, infra crucem antenna magna suspensa, vnde vexillum explicabatur. Hunc autem currum excellentis formæ boues, candida veste instrati, trahebant. cura eius clarissimo & genere, & virtute viro committebatur, qui, vt venerabilior esset, insigni lorica, ense, & aureo baltheo, & publico stipendio donabatur; vt munitior, cohorte militum lectissimorum sepiebatur. Cum eo vero aderant etiam sacerdotes cum diuinæ rei causa, tum vt essent, qui letifero vulnere laborantibus sacra, si opus esset, ritu Christiano subministrarent. præterea sex tubicines cum totidem militaribus equis, quibus ciuitas tentoria, & stipendia procurabat.

Sf Cum

Papaicum

Luxus effusus.

1038

Curus sive
Carrocy as-
caro.

1039

Cum hoc ergo Vexillo, quò quasi ad facram aram acie pulsi refugerent, atq. inde ferocius in hostes procurerent, Herebertus primus ad bellum est progressus. Postero anno Conradus, cum esset Coloniae, xv i i Kal. Aprilis nobilissimo beneficio Mutinensem ecclesiam cumulauit. diploma libet attexere, vt consuetudo horum etiam temporum in donandis ecclesijs elucescat. *Conradus diuina clementia Imperator. Norint fideles omnes, quemadmodum Vido Taurinensis episcopus nostram adiut celsitudinem petens, vt pro amore Dei, & salute animæ nostræ, omnia S. Mutinensi ecclesiæ in honorem S. Geminiani Confessoris Christi dicata, cui Dei auctoritate præest Ingo episcopus, à prædecessoribus nostris tam regibus, quam Imperatoribus, atq. religiosi hominibus collata nostra Imperiali auctoritate confirmare vellemus. Cuius petitioni assentientes, eiusdemq. beatissimi Geminiani episcopi, & Christi Confessoris implorandam assidue opem statuentes, hoc præceptum fieri iussimus, quo ei concedimus quidquid ad nostrum ius pertinere videtur, terras scilicet, atque omnem districtum, domos publicas, murumq. ipsius civitatis cum fisco, & teloneo integro, & cum omni iure civili intus, & foris in circuitu usq. ad fines; cortex etiam ipsius civitatis, ac terram propriam; castella, villas, mansos, seruos, & ancillas, erimanos, & erimanas, domos, possessiones, piscationes, sylvas, montes, campos, aquas, aquarumq. decursus, & paludes habitas, & possessas à prædicto Ingone episcopo, vel prædecessoribus eius. Atque omnia aliquo inscriptionis titulo, seu investitura adhuc donata, & tradita S. Mutinensi ecclesiæ a quibuscunq. hominibus, donamus, concedimus, confirmamus. item donamus omnia, quæ vocata sunt fiscalia, Comitalia, aut Vicecomitalia, quæ posita sunt, aut constructa in Comitatu Mutinensi tam intus, quam foris in circuitu usq. ad prædictos fines, ita vt Ingo episcopus, & successores eius potestatem illic habeant per se, aut per missos suos iudicandi, distringendi, placitum tenendi, aut quod eorum utilitas tulerit, faciendi ad incrementum, & honorem ipsius ecclesiæ. Neq. aliquis Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Sculdasio, gastaldius, procuratorve vilius hanc S. Dei ecclesiam inquietet, aut mansionaticum faciat, teloneum, districtum, placitum, aut aliam quamlibet publicam functionem exigat. Sin minus, sciat, se soluturum auri optimi libras ducentas, centum fisco nostro, & centum ipsi episcopo. Quod vt verius credatur, & diligentius obseruetur, manu propria roborantes, annuli nostri impressione iussimus insigniri. Datum xv i i Kalen.*

Aprilis. Anno D. MXXXIX, Indictione VII. anno

D. Conradi regis XIII, Imperatoris XII.

Actum Coloniae. Nec multis post

mensibus pridie Nonas

Iunij in Frisia

moritur.

HENRICVS

HENRICVS II REX, ET IMPERATOR.

VSTIS mortuo Conrado peractis Henricus filius in Germania regnare perrexit, vt qui iam inde à patris regni principio rex fuerat coronatus. Ceterum Italici de regni possessione sollicitus legatos protinus ad Herebertum archiepiscopum misit, coronam in præfens, amicitiam in perpetuum postulatum. Quorum vtrumq. cum se daturum archiepiscopus ostendisset, continuo ab armis discessum est. Bellis tamen Boemico, & Vngarico impeditus Henricus rebus Italiae vacare per multos annos non potuit. In Campania Richerius abbas Cassinas Guaimarium Principem ad se cum exercitu euocauit, eumq. ad oppugnandam S. Agathæ arcem adduxit. Eam vero per tres menses obsessam cum Guaimarius reddere Teanensibus vellet, quidam ex ijs monasterio dediti foedus cum abbate percusserunt, si se in fidem reciperet, & eo statu, qui fuerat ante Imperatoris aduentum, esse contentus vellet, arcem se illi tradituros. Ita arcis deditio pridie Assumptionis est facta. Maniacus Imperatoris Catapanus magno cōtracto exercitu cum in Siciliam aduersus Sarracenos traiecisset, legatos ad Guaimarium misit, orans vt ad se Normanorum auxilia mitteret. Ille vero Gulielmum, Drogenem, & Hunfridum Tancredi filios, qui à popularibus suis inuitati nuper aduenerant, cum alijs trecentis militibus misit. Eorum ope magna pars Siciliae in potestatem redacta, & Syracusæ receptæ sunt. & corpus venerabile S. Luciae Virginis inde ablatum, & Constantinopolim transportatum. Sequenti vero anno, qui fuit millesimus quadragesimus, Græcis, Normanisq. Sicilia profectis Sarraceni omnia, quæ amiserant, receperunt. Maniaco, quòd imperium affectaret, occiso alius in Apuliam Catapanus nomine Duclianus est missus. Eo anno Venetijs conuentus peractus est, Vrsopatriarcha Gradeni, Dominico Oliuolensi, Vitali Torcellano, Leone Equilino episcopis cum clero Venetiarum in S. Marci basilica conuocatis. in quo iuxta sanctorum patrum decreta sancitum est, ne episcopi ante annos triginta, diaconi ante viginti quinque, moniales in Epiphania, Albis, & festo Apostolorum consecrarentur. Vt chrisma, eucharistia, vasa, & indumenta sacra in templo sub clauis asseruarentur. Gaudentius Auferentis episcopus in Dalmatia ecclesiam vltro dimisit. Veneti decretum fecerunt, ne posthac Duces viuentes sibi confortem, & collegam cooptarent, quod in posterum vt reip. salutare seruatum est. Postero anno in vltiore parte Italiae via tandem est patefacta, qua Græci diuturna possessione Italiae pellerentur, & noua in eam Normanorum dominatio induceretur. Ardoinus, domo Lombardus, spectatæ virtutis, atq. ingentis animi vir, à Ducliano grandi data pecunia Candidati honore affectus, & oppidis

1040

1041

Sf ij quibus-

quibusdam Apuliae praepositus fuerat. Is cum in superiore expeditione Sarracenum quendam in Sicilia prostrauisset, insignem eius equum, quem sibi pugnans pepererat; à Maniaco impetrare non potuit, verum eo cum dedecore spoliatus est. Huius igitur vlciscendae iniuriae cupidus consilium eripiendae Graecis Apuliae cepit. itaq. simulato voti causa Romam itinere Auerfam ad Ranulfum Comitem, genere Normanum, se contulit. atq. eius animum ad Apuliam inuadendam, accendit, effeminatos appellans Graecos, terram opulentam; Normanos iam numero, armisq. praestantes, turpe esse exiguis parui, atq. obscuri oppidi finibus esse contentos. Consilio comprobato Ranulfus strenuos ei duces duodecim cum trecentis militibus tradidit, pactus, vt quaecunq. occuparentur, aequa inter omnes sorte diuiderentur. Quibus rebus sacramento firmatis inuente vere repente omnes impetum in Apuliae fines fecerunt, atq. imparata omnia nocti sabbato Paschatis xii Kalen. Aprilis Melfim totius Apuliae claustrum, atq. inde Venusiam, Asculum, & Labellum haud magno certamine occuparunt. Post occurrentes Ducliani copias grauissimo commisso proelio ad Oliuentum ita conciderunt, vt omnes aut pugnantes desiderauerint, aut arma ponentes in acie ceperint. His rebus in Graeciam nunciatis Michael Calaphates, qui Paphlagoni mortuo successerat, vt qui maxime, perturbatus maiorem ad Duclianum exercitum misit. Quare comperta Normani, vt accolarum animos sibi conciliarent, atq. in societatem belli promptiores haberent, Atenulfum, Beneuentani Principis fratrem, sibi ducem ascuerunt, atque coactis rursus copijs aduersus Graecos contenderunt. Pugnatum est ad Aufidum amnem. Ibi Graeci rursus fusi, ac fugati cum gradum referrent, fluuium, quem siccum traiecerant, subitis tumentem aquis repererunt. Ita cum sibi consulere natatu vellent, plures gurgitibus hausti, quam gladijs interempti sunt. Normani castris Graecorum potiti ingentem praedam rettulerunt. Eodem anno Mediolani grauis altera exorta seditio aliquantum de communi tranquillitate detraxit. Erat Mediolanensis ciuitas in sex tribus diuisa, quae à sex portis vrbis nomen habebant. earumq. tribuum principes nobiles quidam erant, qui portarum capitanei appellati, archiepiscopo, vt diximus, officium vassallorum debebant. Hi vniuersam remp. ad se trahere, & summum in populum imperium sibi parare cupientes omnia iura, quae Ducis antiquitus fuerant, sibi vindicabant, atq. inter se accurate partiuerant. Ex quibus cum vnum esset, vt si quis sine herede decessisset, bona eius ad Ducem peruenirent, id nobiles à popularibus quisq. suis singulis in tribubus exigere conabantur. Ea re turbati ipsi è Credentia populares, cum saluti suae remedium nullum aliud haberent, ad arma confugiunt; ac crebris cum nobilitate ferendis proelijs ius suum tueri, ducibus hinc populari, inde

nobili

nobili lectis, nituntur. Popularibus cum se viribus pares nobiles non esse viderent, astute popularium aliquot sibi adiunxerunt. ac iuribus cum eo suis communicatis summo sibi studio deuinxerunt, ac vassallos suos nominauerunt. atq. ita eorum praesidio confirmati ius, de quo dixi, vehementius repetere contenderunt. Contra plebs eodem aduersus nobilitatem artificio vasa ducem sibi ex media nobilitate Lanzonem Curtium legit, eiq. summum in se imperium tradit. is vulgò Credentiae, seu Populi Capitaneus appellatus. Atq. hic duobus tum primum consuli- bus è Credentia institutis plebis partes aduersus nobilitatem susceptas tanta virtute, tantaq. fide defendit, vt post multa commissa proelia nobiles ipsos turre, domosq. suas deserere, atq. vrbe cum familijs suis exire coegerit; cum Herebertus interea frustra saepius pugnas eorum dirimere, concordiamq. conciliare conatus Modontiam secessisset, ne manens in vrbe alterutram partem verbo, factove offenderet. Hoc accepto incommodo nobiles recuperandae patriae cupiditate flagrantes Comites Seprienses, & Marthesanos ad se traduxerunt, atq. eorum auxilio fulti ad urbem reuerterunt, eamq. sex castellis validissimis contra sex portas excitatis valide obsidere instituerunt. obsessosq. assiduis oppugnationibus, ac crebris proelijs faciendis fatigare perrexerunt. Proximo anno 1042 Imperator Constantinus Monomachus, qui Calaphatè abdicantè exceperat, tot acceptis cladibus perturbatus Exaugustum Ducliano summissit, ac magnis Graecorum, barbarorumq. supplementis datis summo cum Normanis configere proelio iussit. Itaq. Exaugustus, cum Normani ad montem Pilosum facultatem pugnae fecissent, in aciem ferox descendit. verum virtutem fortuna destituit. siquidem amisso magna ex parte exercitu ipse in proelio captus, ac Beneuenti à duce Normanorum magno pecuniae numero venditus est. Normani vero Argyro Meli, de quo antè dictum est, filio sibi duce praefecto bellum inde reliquae Apuliae intulerunt, atq. oppida alia vi ceperunt, alia voluntate sibi tributaria reddiderunt. Posthac Gulielmo, Tancredi filio, ad honorem Comitatus euecto ad Guaimarium cuncti se contulerunt, eumq. pariter cum Ranulfo Comite Auerfano ad diuidenda, quae parta erant, Melfim inuitarunt. Primum autem Ranulfo domino suo Sipontum cum Gargano, atque omnibus eò pertinentibus oppidis honoris causa concesserunt. deinde cetera eorum arbitrio, iudicioq. inter se diuiserunt. Gulielmo Asculum, Drogoni Venusia, Arnolino Labellum, Hugoni Monopolis, Petro Tranum, Valterio Ciuitas, Rodulfo Cannae, Triscamo Mons Pilosus, Herueo Trigentum, Asclitino Acherontia, Rodulfo S. Archangelus, Ranfrido Monorbinum, Ardoino alia euenerunt. Melfis in communi omnium possessione relicta. Hoc modo à Normanis Apulia de Graecorum potestate, imperioq. subtracta est. Ceterum Gulielmus,

Drogo,

1043 Drogo, Hunfridus, Rogenus, & Robertus, cognomento Viscardus, fratres germani fuerunt, in hac expeditione insignes, à quibus clara post Ducum, & regum Normanorum in vltiore Italia progenies propagata est. Eodem anno Mediolanensis est continuata obsidio. Cum autem nullus malorum finis videretur, proximo, Lanzo miserum ciuitatis statum contemplatus Henricum in Germaniam adiit, atq. ab eo ruentibus popularium rebus maturum auxilium implorauit. Henricus rei Mediolanensis potiundae occasionem sibi datam per aliena pericula opinatus, haudquaquam se laboranti ciuitati defuturum respondit, si ipse se iureiurando obstringeret, effecturum, vt ciuitas XIII Germanorum militum millia intra urbem acciperet, ac populus in auctoritate sua foret. Iurauit id Lanzo, ac domum reuersus renunciauit legationem. Gratulante populo, quod breui ex arctis esset diutinæ obsidionis vinculis eximendus, ipse, detrimentis, quibus ciuitas Germanorum praesidio in urbem accepto confictari poterat, diligenter ad rationem reuocatis, consilium mutauit. atq. inconsulto populo nobiles in castris conuenit. & quo in statu res ciuitatis futurae essent, si Germani reciperentur, ostendit: atq. eos patriæ calamitatis admonuit. adiecitq. praestare, vt ipsi pacem cum popularibus facerent, atq. urbem repeterent, quam vt communem patriam exterorum libidini, auaritiæq. permitterent. Annuentibus nobilibus eadem cum popularibus egit. Ita ex eorum voluntate capitanei, & valuasores urbem ingressi pacem cum plebe iniuerunt, verum in ipsum Lanzonem iracundiæ suæ virus effuderunt. hunc enim, quod à nobilibus desciuisset, & commodis eorum aduersatus esset, tumultu facto comprehensum in custodiam condiderunt, deinde sordibus ad ignominiam superfusum in exilium proiecerunt. Eodem anno Veneti Dominico Flabanico Duce mortuo, Dominicum Contarenum substituerunt. Eius magistratus initio Poppo patriarcha Aquileiensis priuilegium à pontifice de subiectione Gradenis ecclesiæ elicuit, & Gradum furtim ingressus urbem cum templis incendit, aras disiecit, sacros thesauros asportauit reliquijs Sanctorum exceptis, quas inuenire non potuit. Quibus de rebus Dux, & patriarcha missis nuncijs cum pontifice Benedicto conquesti sunt. verum antequam ille rescriberet, Poppo sine confessione, & viatico mortem oppetit. Quod vbi illi audiuerunt, rursus legatis missis petierunt, vt priuilegium infirmaretur, bona restituerentur, & sedes in pristinum statum redigeretur. idq. impetrauerunt. Urbs cum templis inde à Duce reparata est. Vrso patriarchæ mortuo Dominicus Belcanus S. Marci sacerdos susceptus. & Popponi substitutus est Eberardus. Henricus Rex Gisla coniuge mortua Agnetem, Villelmi Pictauiorum Comitis filiam, sibi despondit uxorem. Sedato inde tumultu Mediolanensi Herebertus postero anno mortem oppetit.

Eo

1045 Eo sublato, qui summæ auctoritatis, atq. potentiae in vrbe fuerat, capitanei insolentiores effecti dominatum ciuitatis occuparunt, atq. in ædibus publicis conuocati leges duas aduersus populares sanxerunt, vnam, ne Lanzoni Curtio, aut propinquis eius in posterum esse in vrbe liceret; alteram, vt, si quis nobilis popularem interfecisset, ne amplius, quam septem libris tertiorum mulctari posset. Quibus iniurijs incitati populares alterum sibi ex nobilitate ducem Landulfum Cottam ascuerunt, eumq. sibi aduersus nobilitatis opes patronum cooptarunt. Sequenti, de archiepiscopo in Hereberti locum sufficiendo agi est coeptum. de quo legendo cum inter ordines esset oborta contentio, victoria penes nobilitatem fuit. nam cum populares quattuor ecclesiæ Mediolanensis cardinales, nobiles vnum Vidonem Valuasorium edidissent, Henricus reiectis ceteris Vidonem, qui familiaritate sibi erat coniunctus, vnum probauit. Hunc autem populus tanto odio persecutus est, vt cum primum rei diuinæ, summo, vt fit, rerum apparatu operaretur, ad aram solum, ipso etiam abducto clero, reliquerit, multisq. alijs detrimentis affecerit. Per eosdem dies Normani superbia elati omnia circumiecta loca infesta vsq. adeo reddiderunt, vt ne à ditione quidem monachorum Cassinatium temperarint. Cumq. ad cetera mala hoc anno arcem S. Andreae firmum sibi receptaculum construere aggressi essent, abbate identidem denuntiante, ne pergerent, in sententia perstiterunt. Itaq. abbas exterritus, quod eorum in dies auferere opes videbat, consilium destituendi monasterij cepit. Post paucos inde dies Rodulfus Comes eorum non modica hominum manu stipatus ad monasterium venit, vt pacis simulatione abbatem comprehenderet, atq. vt opinio fuit hominum, interimeret. Positis autem in vestibulo templi armis templum precationis causa cum omnibus suis inermibus iniit. Quo facto exemplo omnes monasterij famuli accurrerunt, atq. equos, & arma eius diripuerunt, signoq. ex campanario edito oppidanos omnes ad arma vocarunt. Ita Normani imprudentes oppressi breui cogitatae poenas audacia, temeritatibusq. luerunt. Quindecim desiderati, Rodulfus ab interuenientibus monachis vix seruatus ad monasterium in custodiam missus est. Hac re Cassinates elati vniuersam inde circumiectam regionem hostiliter peruagati omnia praeter arcem S. Victoris, & S. Andreae vno die armis receperunt. Ad extremum, firmo amicorum praesidio adiucato, ipso etiam S. Victoris castro expugnato ad arcem S. Andreae, in qua Rodulfi Comitiss vxor erat, & quod Normani sese ex fuga receperant, oppugnandam accesserunt. Ibi quindecim dies sine effectu morati sunt, militibus, qui intus erant, egregie sese & loci munitione, & animi alacritate tuentibus. Demum monachis, qui aderant, milites ad renouandam operam adhortantibus, Deumq. ac patrem Benedictum

virtuti,

Varia Lan-
Sermans.Ignobile vul-
gus.

1046

virtuti, laboriq. eorum pro certo astituros asserentibus, maiore rursus impetu arcem ipsam inuadunt, ac commisso proelio lapides, telaq. ingerere in hostes incipiunt. Faciebant idem etiã acriter in Cassinatès Normani, verum tempestate repente oborta accidit, vt pleraq. eorum tela vi venti in se retorta plerosq. incesserent. Quod vbi Normani videre, voluntati reluctari diuinæ non ausi subito consilium arcis dedendæ cepere, ac sese monachorum fidei tradidere. A quibus vix defensi tandem Auerfam incolumes rediere. Auerfanis inde sociorum iniurias persequi cupientibus Guaimarius obstetit. Ita ditio S. Benedicti ab iniurijs Normanorum præsentis ipsius Confessoris ope seruata. Sequenti anno Henricus Vidgerum ecclesia Rauennate, quam iam biennio impotenter, ac superbe nondum consecratus tenebat, per dies Pentecostes ad se vocatum nudauit. Guaimarius Princeps cum Drogone Normannorum Comite ad monasterium Cassinas processit, atque ab abbate, vt Drogonem in gratiam reciperet, petijt, eamq. iurante Drogone, se monasterij rebus parsurum, neq. abbati, aut monacho alicui nociturum, obtinuit. Drogo in gratiam restitutus, atq. ab abbate donatus Auerfam se ad Ranulfum focerum contulit. Abbas autem fidei Normannorum diffusis singula monasterij castra muris in circuitu cõmuniuit, ibiq. agrestes ex agris translatos constituit. castrum etiam S. Angeli, quod ipse construxerat, muris amplioribus sepsit, & iuxta ipsum pontem optimum super Lirim fluuium fecit. Libet hoc loco in memoriam reuocare, quod supra in historia anni septingentesimi septuagesimi sexti referenda prædiximus, Romanos proceres priuatæ quærendæ potentia causa corruptis comitijs pontificijs Ecclesiam gratibus in ducentos prope annos seditionibus, ac foedis offensionibus impleuisse. Hi fuere, vt scripsi, Albertus marchio, & Albericus filius Consul, Tusculani Comites, & qui ab eis aut genus traxerunt, aut potentiam acceperunt. qui populo, cleroq. aut mercede corrupto, aut quacunq. alia ratione vetere comitiorum libertate dispoliato amicos, aut propinquos suos pro arbitrio prouexerunt, homines ferme longe à recta superiorum pontificum disciplina, & sanctitate remotos. ad quorum libidinem coercendam Leo VIII pontifex legem rettulit ab Hadriano primo laram, deinde à tertio abrogatam: *Ne pontifex designatus sine regis auctoritate iniret.* Qua lege, ambitu in vrbe flagrante, sublata, rursus Ecclesia priuatis earundem factionum studijs in maximum est dignitatis discrimen adducta. Huic vero malo alterum est adiunctum. Quippe coniuuentibus ipsis pontificibus, aut certe non prohibentibus pleriq. Principes vsurpato iure ecclesias, episcopi vero minores ordines non opinione virtutis, sed conditione mercedis conferre instituerant. Clerici vero, qui ecclesias, ordinesq. mercati erant, cum semel verecundia fines transissent,

sensim

sensim longius etiam ad alia se prolabi flagitia passi erant, vsq. adeo, vt palam etiam vxores, ac concubinas haberent, atq. vtrumq. probum honesta quasi consuetudine permittum pertinaci tueri oratione non dubitarent. ex quo in duo grauia herefeseos crimina incidebant, vnum eorum, qui Simoniaci, alterum eorum, qui Nicolaitæ sunt dicti. Quod vero vehementius etiam detestandum erat, in Francia Berengarius quidam, clericus Andegauensis, homo audax, sed disertus nouam contra augustissimum sacramentum eucharistia doctrinam tradere cœperat, verum in ea corpus, & sanguinem Christi esse negans, ac plures in dies secum turpissimum in errorem abducens. Quin etiam Normani, qui paullo ante Apuliam Græcis ademerant, finibus Apuliae non contenti Ecclesiasticam ditionem inuaserant, ita vt ne ecclesijs quidem, & monasterijs Campaniæ abstinerent. Quibus rebus vt remedium aliquod opportunum afferret, Henricus iam inde ab initio in Italiam sibi transeundum putarat, verum Vngarico bello impeditus distulerat. Rebus autem omnibus trans Alpes tandem aliquando ex sententia administratis statim de expeditione Italica cogitauit. iter autem eius accendit cum Vido archiepiscopus, qui à populo Mediolanensi respuebatur, tum noui Romæ comitiorum pontificiorum causa suscitati tumultus. Nam Benedictum pontificem à Tusculanis, vt dixi, comitibus factum post vndecimum annum factio aduersa hominis indignitate accensa eiecit. atq. in eius locum Ioannem Sabinensem episcopum x i. Kal. Februarias subdidit, eumq. Syluestrum tertium appellauit. Hanc contumeliam Tusculani ferre non potuerunt. Itaq. facto impetu Syluestrum v. Idus Maij deturbarunt, ac Benedictum suum restituerunt. Ille vero cum se omnium odio, ac contemptu laborare videret, nec satis roboris ad tantam procellam sustinendam haberet, honore vltro se abdicauit. & Ioannem Gratianum, Petri Leonis filium, eximia nobilitatis in vrbe virum magna accepta mercede sibi cooptauit. atque ad paternas ædes liberius vitam acturus fecessit. Gratiano consecrato Gregorij sexti nomen est inditum. His de causis Henricus, & vt solemnia Regni, atq. Imperij insignia fumeret, necessarijs rebus omnibus comparatis ineunte autumno cum exercitu, & Agnete vxore Alpes superauit. Velfo, marchia Veronensis marchio, cum aduentantem per triduum in Roncalijs expectasset, neq. ab eo, vt moris erat, cunctationis nuncium accepisset, ex eo loco discessit. Ille autem benigne à Lombardis acceptus continuò accessit Mediolanum. ac Mediolanensium cum Vidone lite composita ferream illius manu de more coronam in æde D. Ambrosij suburbana recepit. Papiam inde profectus v i. Kal. Nouembris conuentum egit. atq. exules Lombardos, quos superioribus annis propter coniurationes initas Conradus in Germaniam relegarat, restituit. Exules inde ciuitatibus suis repetitis

T t humili-

Clerici vero
2046 26 conu-
binarij

humilitatem, in qua in exilio fuerant, tenuerunt, neq. ullam rem publicam, aut priuatam attingentes, verum vni religioni studentes, ac victum manibus suis quærentes vitam traduxerunt. primæ sedes ad Comum in loco, qui Rondinetum appellatur, locatæ. Hos vulgo monachos Humiliatos dictos, atq. alijs ad eos se applicantibus auctos sequentibus annis disciplina D. Benedicti Ioannes Meda Comensis astrinxit. qui post propter sanctissimæ vitæ famam post mortem anno millesimo quinquagesimo nono ab Alexandro tertio pontifice in numerum diuorum ascriptus est. Placentiam inde progressus Gregorium pontificem obuiam progressum excepit. Vido Pomposiæ abbas sanctitate per ea tempora clarus, cum accitus ab Henrico obuiam illi venisset, in oppido S. Domini mortem oppetijt. atque sepultura sua miracula plurima edidit. ex quo corpus eius Parmam delatum summo honore haberi est cœptum. Digressus inde Placentia per Decembrem accessit Sutrium. Ibi frequenti aduocato episcoporum concilio de cooptatione Gregorij, quæ vulgo iactabatur, est agitatum, & cum pecuniam intercessisse, satis certis argumentis probaretur, omnium consensu vitio factum pontificem esse, pronunciatum. Quo decreto audito Gregorius consternatus statim de sede sua prosiluit, ac pontificalibus vestimentis abiectis humi prostratus delicti veniam postulauit. Relatione inde de nouo subrogando pontifice facta, cum Romani, qui aderant, neminem nominarent, ipse hominem Germanum, nomine Suidigerum, Bambergensem episcopum, virum probum, ac litteris eruditum, qui in comitatu suo aderat, dixit. atq. ab omnibus approbatum Clementem secundum vocauit. Sutrio inde Romam pridie Natalicia est ventum. postridie in ipso Nataliciorum festo Clemens pontifex consecratus Henricum Imperatorem cum Agnete coniuge consecrauit. atq. perfectis in Vaticano solemnibus pontifex, Imperator, & Imperatrix maximo totius populi Ro. plausu in Lateranum coronis quisq. suis redimiti de more procedentes oculos in se omnium tanti maiestate spectaculi conuerterunt. His actis Clemens, ipso annitente Henrico, quod assiduis iandiu piorum omnium votis exposcebatur, insignem, ac memorandam in primis labentis Ecclesiæ reformationem aggressus est, qua nulla aut opportunior vnquam, aut maioribus difficultatibus impeditior fuit. quippe Ecclesia Dei grauiter iam prope per ducentos annos ægrotans & multa, & ea valida remedia requisit. vsq. adeo vt ad extremum ne ignem quidem, & ferrum, quæ vltima insanabilium morborum sunt medicamenta, repudiaret. cum ceteris sanatis membris caput ipsum, nempe Imperator, salutaria omnia conciliorum documenta respueret, nec, quasi mentis impos, egregie consulenti medico obtemperaret. Quibus de rebus nos deinceps quam planissime poterimus, quod nemo adhuc ne tentauit

quidem,

quidem, agemus. Igitur ad rem tantam instituendam concilium episcoporum Clemens in Lateranum vocauit. cui interfuerunt Herebertus archiepiscopus Mediolanensis, Eberardus Aquileiensis, & Hunfridus Rauennas paullo ante ab Henrico ex Italiae cancellario Vidgero subrogatus. Eo coacto primo die nouum de præfessione Italicos inter proceres certamen est ortum. Cum pontifex sedisset, ac patriarcha Aquileiensis dextram, læuam Rauennas archiepiscopus occupasset, inclinante iam ad vesperum die Mediolanensis aduenit, ac dexteram sedem postulauit. Aquileiensi, & Rauennate reclamante, atq. vtroq. eam sibi deposcente conuentus rem cognoscendam esse decreuit. Cum Mediolanensis aduocati concilium Symmachi pontificis commemorarent, in quo Mediolanensis priore loco sedisset, Hunfridus litteras protulit Ioannis pontificis, qui Symmacho successerat. in quibus scriptum erat, id Petri archiepiscopi Rauennatis submissione Mediolanensi concessum: atq. Ioannem ipsum sanxisse, vt absente Cæsare dextera Rauennati, præfente sinistra tribueretur. Atq. ita patres rogati sententias decreuerunt. Reliquis diebus causa Simoniacorum agitata, omnis sacrorum ordinum nundinatio improbata. Cum autem quæstio illata esset, num qui à Simoniaco episcopo initiati essent, ordinem retinere deberent, decretum est à Clemente, vt si ipsum tum Simonicum, cum initiabantur esse sciuisent, quadraginta dierum defuncti piaculo in accepti ordinis ministerio pergerent. His de rebus Romani veteres Henrico honores instaurarunt, decreto facto, vt Patricius Romanus esset, atq. vt pro suo iudicio Romanam Ecclesiam ordinaret, neq. posthac sine ipsius auctoritate Romanus pontifex crearetur. Quæ qui his temporibus aut æquales, aut vicini fuerunt, Petrus Damiani, & Leo Marsicanus, vterq. Ostiensis episcopus, memoriæ prodiderunt. His actis Henricus vxorem cum maxima exercitus parte remisit domum. quæ in agro Rauennati filiam peperit. ipse vero cum altera ad res Campaniæ inuisendas processit. castellisq. nonnullis, quæ à Normanis occupata fuerant, in potestatem redactis Cassinum adiit, & monasterio donato monachis se religiosissime commendauit. Capuam inde progressus Guaimario se Capuano Principatu, quem nouem annos tenuerat, abdicante Pandulfo illum priori Principi, magno auri pondere accepto, restituit. Drogoni Apuliæ, & Ranulfo Auersæ Comitibus, cum ad se adissent, atq. equos eximios, magnamq. vim pecuniæ obtulissent, omnem, quam tenebant, ditionem imperiali auctoritate fanciuit. Ibi etiam priuilegium aureo sigillo Richeio abbati de more firmatum. Beneuentum inde profectus, cum ciues eum & patris, & ipsius iniurijs irritati non reciperent, eos per pontificem, quem secum habebat, piorum societate semouit. In Lombardiam inde reuertens Rauennam, atq. inde Mantuam venit. Mantuæ Pascha

T t ij egit.

egit. & cum ægrotasset, Cadaloo Parmensi episcopo *fodrum*, & *man-*
sonaticum diplomate dato remisit. atq. ab eo corpus Vidonis, Pompo-
 siæ abbatis, maioribus in dies miraculis splendens accepit. v i i Idus
 Maij Folerni cum esset, canonicis ecclesiæ Veronensis indulgit anno, vt
 scribit, *ordinationis suæ octauo decimo, Imperij vero primo*. Post mensẽ
 inde Maium solemni conuentu in Roncalijs habito Mediolanum pro-
 gressus episcopum Papiensibus dedit, eumq. Italia abiens archiepiscopo
 commendauit. Quæ res nouum subito belli concitauit incendium.
 Nam cum Papienses episcopum accipere abnuissent, Mediolanenses an-
 tistitem ducẽ sequuti vltro arma Papiensibus intulerunt. Neq. vero
 Papienses detrectauere certamen. verum virtuti par fortuna non fuit.
 Siquidem collatis signis tanta strage à Mediolanensibus cæsi sunt, vt qui-
 dam scribant, Campum in quo pugnatum est, ab ea re apud posteros
 Campum mortuorũ esse appellatum. Mediolanenses inde urbem ador-
 ti eos ad recipiendum episcopum adegerunt. & conuersis aduersus Pa-
 rasum armis, cuius ciues Papiensibus auxilium tulerant, oppidum euer-
 terunt. Eodem anno Clemens pontifex v i i Idus Octobris diem suum
 obiit. Quare cognita Benedictus opibus factionis ad pontificatum re-
 uersus illum tandiu tenuit, donec Henricus Poletæ de Clementis morte
 per dies Natalicios à Romanis commonefactus, superiore priuilegio
 vsus, Popponem Brixinensem episcopum edidit. Eo anno per Quadra-
 gesimæ tempus Sanguis Christi Mantuæ, qui in nouam ciuium ignora-
 tionem inciderat, iterum cæci cuiusdam reuelatione inuentus, ac multis
 miraculis comprobatus est. Poppo autem cum honestissimo comitatu
 Romam peruenit, atq. ab omnibus summo honore acceptus xv i Kal.
 Augusti in consecratione Damasi secundi nomen est nactus. verum mox
 Idibus ipsis Augusti Præneste, quo ad æstiuum Romani cæli feruorem
 vitandum secesserat, est extinctus. Eum mortuum cum Henricus Frising-
 gæ, vbi Natalem Domini celebrabat, audisset, in eius locum Brunonem
 Tullensem episcopum inuitum sublegit, hominem, vt post apparuit,
 eximia prudentia, ac sanctitate ornatum. ac primo quoq. tempore dece-
 dere in Italiam iussit. Bruno Tullensi oppido, quod est in Burgun-
 dia, egressus Cluniacum venit. Ibi Hildebrandus Soanensis ex Tuscia
 monachus, qui postea pontificatum adeptus Gregorius v i i est appel-
 latus, vir commemorabili pietate, atq. doctrina præditus hominem ad-
 monuit, ne sacrosanctam dignitatem profani hominis arbitrio dela-
 tam iniret, nisi ante se suffragijs cleri, populiq. Romani antiquo in-
 stituto tristi Damasi euentu edoctus permitteret. Quod vbi vir san-
 ctus audiuit, continuò purpuram dimisit, & peregrini habitu sumpto,
 atq. ipso secũ Hildebrando adducto ad urbem ire cõtendit. Romamq.
 ingressus comitia, vt de se rite haberentur, postulauit. Ibi clero, popu-
 loq.

1048

Poppo Da-
masy 2.

1049

loq. consentiente, atq. in primis ipso etiam monacho Hildebrando fa-
 uente pontifex confirmatus, & pridie Idus Februarias consecratus Leo
 nonus est appellatus. Versabantur ante oculos præsentis Ecclesiæ la-
 bes, quas Leo, cum neq. Clementem, neque Damasum, intempestiua
 morte præuentos, diluere potuisse videret, id sui potissimum esse mu-
 neris arbitratus plures ad eam rem conuentus indixit. Garganũ autem
 primum per Quadragesimæ tempus celebrata religionis fama commo-
 tus perrexit. inde in festo Palmarum ad Cassinas monasterium adiit, eoq.
 ibi die sacris est operatus, & cum monachis in triclinio familiariter epu-
 latus. Romam inde reuersus abbatem nouis muneribus ad incremen-
 tum dignitatis affectit. atq. inde duos in Italia conuentus habuit, vnum
 in Laterano post Albas, alterum Papiæ post Pentecosten. In Lateranensi
 datum est Gradeni patriarchæ pallium, & sede eius approbata, vt cru-
 cem præ se ferret, indultum. episcopisq. Venetiæ, atq. Istriæ imperatum,
 vt ei, tanquam primati suo, obedientiam, ac reuerentiam exhiberent.
 Inde Alpes emensus per autumnum tertium cõuentum coegit in Francia
 Remis, & quartum in Germania, præsentis Imperatore, Moguntia.
 Decretum in omnibus est, *ne sacros episcopi ordines venderent, quicq. à*
simoniacis emissent, per iniunctum à Clemente piaculum ordines retinerent.
et ne clerici uxores, aut concubinas haberent, quemadmodum Petrus Da-
miani scripsit in eo libro, quem Gratissimum nominauit. Moguntia
Spirensis episcopus, cum his de criminibus argueretur, ipse se sacro Chri-
sti corpore in detestationem animæ sumpto purgauit. Hoc anno Hen-
ricus ius monetæ signandæ episcopo Patauino indulgit, hoc, quod adhuc
extat, diplomate dato. Henricus diuina fauente clementia Romanorum
Imperator Augustus. Norint omnes Christi, nostriq. fideles, quemadmo-
dum rogatu nostri thori, regniq. consortis Agnetis Imperatricis Augustæ ius
monetæ signandæ in urbe Patauina concedimus Betenardo episcopo, et successo-
ribus eius secundum pondus monetæ Veronensis, ita vt in vna nummorum par-
te nomen, et imago nostra, in altera vero ipsius urbis figura exprimatur.
Data xv i Kalendas Maij Anno Dom. Incarnatio. MLXIX, Indictione xi.
Anno autem D. Henrici tertij Regis, Imperatoris secundi ordinationis eius
vigesimo, Regni quidem decimo, Imperij autem tertio. Actum Goslare.
 Ceterum ordinationis annus dicitur annus, quo rex est Germaniæ decla-
 ratus, qui fuit millesimus tricesimus nonus, vt nos ex vetustis ipsius pa-
 trisq. diplomatis scripsimus, Germanis repudiatis, qui tricesimũ sextum
 prodiderunt. Eberardo Aquileiensi patriarchæ mortuo Gotopoldus
 est substitutus. Leo inde decedens in Italiam v i Kalendas Decembris
 dominicam ante Aduentum Augiæ celebrauit, ac per Baioariam tran-
 siens Natalem Domini ineunte anno millesimo quinquagesimo Veronæ
 peregit. ac Venetias progressus à Duce, & ciuitate magno honore exce-
 ptus

Leo Pontifex
9.

1050

ptus

ptus multis eum beneficijs Duci, atq. ecclesiae datis rependit. Demum Romam regressus nouum post Resurrectionem conuentum in Laterano habuit. in quo Berengarij opinionem maxima patrum consensione damnauit. His actis Leo ad fines vltioris prouinciae explorandos profectus Campaniae Principes, ac ciuitates in sua, atque Henrici verba ad iusiurandum adegit, eosq. ab amicitia Normanorum in dies magis inualescentium auocauit. Cassini in festo Apostolorum rem diuinam pontificia caeremonia celebravit. ac pedibus duodecim monachis lotis vnà cum eis communi in triclinio cibum cepit. & Beneuenti ciues diris, quibus à Clemente fuerant obligati, laxauit. Cepit inde eum cupido Tullensis ecclesiae, cui episcopus praefuerat, visitandae. itaq. ob id in Franciam iter ingressus in itinere Vercellis alium conuentum egit. in quo Berengarij haeresim iterum condemnauit. & Hunfridum archiepiscopum temere cum sede apostolica litigantem ab officio episcopali remouit. Musactus rex imprudentibus, aut certe frustra repugnantibus Pisanis Sardiniae regnum recepit, eamq. multis castellis conditis communiuit. 1051 Postero anno Henricus Goslariae Natalem Domini agens plerosq. Germaniae Principes iussit apud filium suum Henricum priore anno ex Agnete Augusta natum, quanquam nondum sacro baptismate expiatum solemne dicere sacramentum. Inde Leoni pontifici apud Augustam in die Purificationis occurrit, atq. ei Hunfridum reconciliauit. qui paullo post veneno infectus interiit. Leo inde Romam reuersus nouum post Pascha conuentum habuit. in quo Gregorium Vercellensem episcopum abdicauit adulterij, periurijq. compertum. Pisani à pontifice impulsam classem instructam in Sardiniam intulerunt. ac tempestate in Corsicam delati primum partem insulae Genuensibus ademerunt, deinde ad Sardiniam sedata tempestate appulsi tantum Musacto terroris incusserunt, vt bonis, quae absportare non poterat, inflammatis excesserit. Ea res primas inter Genuenses, & Pisanos simultates exciuit, quae postea in apertas, & perniciosas bellorum contentiones exarserunt. Hunfridus Apuliae Comes, qui Drogoni fratri successerat, vt ditionem prolataret, Ecclesiae fines inuaserat ita vt ne ipsis quidem templis, ac monasterijs 1052 abstineret. Sequenti vero Ricardus frater eius Comes Auerfanus Capuanum Principatum affectans Pandulfo Principe mortuo, ac Landulfo filio eius despecto Capuam aggressus ciues adeo obsidione pressit, vt ad urbem exceptis portis, turribusq. dedendam adduxerit. His rebus permotus Leo Capuam, ac Beneuentum perrexit, atq. vtramq. ciuitatem diris detestationibus obligauit. Henricus Hunfrido mortuo Henricum archiepiscopum Rauennatem substituit, atq. eum Rauennam per Nizonem Frisingensem episcopum misit. Henricus Hunfridi vestigia sequutus cum Romana Ecclesia decertauit. atq. ab ea post in con-

uentu

uentu Lateranensi damnatus tamen in episcopali officio perstitit, ac plurimum proteruia sua illam ecclesiam deprauauit. Bonifacius marchio per insidias ad Spinetam agri Cremonensis vicum ad ripam Olijab exule quodam pridie Nonas Maij interficitur, ac summo Italiae dolore Mantuae in aede S. Andreae sepelitur. Eius ditionem Beatrix vxor, quae aedem illam construxerat, & filia Mathildis, & Bonifacius puer excepit. Pisani classe in Siciliam delati Panormum oppidum, quod à Sarracenis tenebatur, diripuerunt. ac domum reuersi episcopium, & basilicam urbis nouam ex manubijs construxerunt. Noua inde oblata rei bene gerendae Leoni materia est. Henricus cum Andrea Vngariae rege bello inexpiabili contendebat. Id Leo, quam alienum esset Christianorum rationibus, cernens continuo ad Andream se contulit, vt eum ad pacem cum Henrico faciendam adduceret. verum auctoritatem apostolicam praeter opinionem suam repudiantem nactus indignatione exarsit, vsq. adeo vt ei piorum communionem interdixit. atq. ad Henricum profectus Natalem cum eo Vormaciae celebrauit. Tum vero insignis multorum praediorum est inter Imperatorem, & pontificem permutatio facta. Possidebat in Germania complures pontifex, easq. opimas ecclesias superiorum regum beneficio, ac pietate S. Petro donatas. Has igitur liberare Henricus cupiens, petijt à Leone, vt sibi remitteret, & pro illis Beneuentum, ac cetera in Ducatu Beneuentano iuris regij oppida nomine vicariatus sibi haberet. Qua re audita Leo nihil se eius abnuere voluntati posse respondit. illud autem adiecit, vt Leo Ostiensis prodit, ea loca cum omni Ecclesiastica ditione assiduis Normanorum incursionibus infesta esse, se adhuc compositis in capitis detestationem carminibus vsu nihil profecisse, armis, non execrationibus diram insolentium hominum ferociam comprimi oportere. ad rem tantam conficiendam animum sibi supereffe, vires deesse. quamobrem orare illum, vt ad cumulandam beneficij gratiam firmam aliquam Germanorum manum auxilio praebat. Henricus haud grauante optimi pontificis petitioni obtemperauit. Decedens inde cum valido Germanorum robore Leo secum duxit Gothifredum Lotharingae Ducem, Gozelonis filium, quem paulo ante Henrico reconciliauerat, itemq. fratrem eius Fridericum, quem mox cancellarium sibi asciuit. ac Quinquagesima Mantuae acta per dies Quadragesimae Romam peruenit. ac statim concilium ad res Normanorum consultandas vocauit. In quo summa omnium consensione bellum decretum. Post Ioannem decimum pontifex nemo ad bellum prodierat. Itaq. Leone paratis rebus omnibus ad Normanicam expeditionem eunte erecta nouae rei expectatione vniuersa Italia est. Hoc vbi sensere Normani, pontificis reuerentia ducti statim pacem petierunt, ea lege, vt quae ceperant, Ecclesiae beneficio retinerent, atq. eius feuda-

tarij

tarij fierent. Tum Leo antiquam seueritatem spirans, Reddant antè, inquit, res S. Petro ereptas, deinde de pace loquantur. Cui Normanus ferox, Atqui prius milles mortem pugnando appetiturus sum, quàm quæ semel armis peperit, redditurus. Ceterum Leo vrbe egressus rursus Cassinum adiit, & cum pijs monachorum se precibus commendasset, ac nouis monasterium beneficijs exornasset, aduersus hostes processit. Pro pontifice stabat Rodulfus Beneuenti Princeps paullo ante ab eo institutus, & Varnerius Sueuus Dux ab Henrico summissus, pro Normanis ipse Comes Hunfridus cum Ricardo, & Roberto fratribus. Castris vtrinque in Apuliam promotis, XIII Kalendas Iulias fortiter ab vtraque parte concursus est. Primo prælio Normani loco moti cesserunt. Inde collectis copijs pontificios ex improviso aggressi ita circunuenerunt, vt Lombardos in fugam coniecerint, Germanos ad vnum prope omnes occiderint. Haud incruenta tamen victoria fuit. Leo ex prælio in castellum trepidus se recepit. ibique acriter obsessus, tandem reddita, quam ademerat, sacrorum communione se dedit. ac IX Kalendas incolomis ab Hunfrido Beneuentum deductus est. Hoc tempore Ecclesia Constantinopolitana rursus à Romana defecit, propter principatum, quam ipsa sibi arroganter asciuit, Constantino Imperatore Michaeli patriarcham temere primarijs honoribus onerante. Quam rem vbi Leo audiuit, haud ferendam ratus legatos tres ad eam comprimendam decreuit, Fridericum archidiaconum, cancellarium suum, Hubertum episcopum Syluæ candidæ, & Petrum archiepiscopum Amalphitanum, Qui Cassinati monasterio pie visitato cõtinuò iter ingressi sunt. Beatrix Gozeloni Lotharingæ Duci, Henrici inimico nupsit, ac filiam Mathildem Gothifredo Gozelonis filio collocauit, qui Ducis Spoletani, & Tusciæ titulum tulit. Ea res suspicionem non leuem Henrico attulit. Eo anno vehementer re frumentaria laboratum. Proximo, Henricus puerum suum Henricum Aquis per archiepiscopum Colonensem Hermanum regem Germaniæ consecrauit, Luipoldo archiepiscopo Moguntino, cuius id iuris erat, Henrici in eo voluntatem fouente. Interim Leo in morbum incidit. Itaque ab Hunfrido III Idus Martij Capuam Beneuento deducitur. Vnde post XII dies Romam sub Pascha delatus demum XVI Kal. Maij moritur. Insignia inde ad eius tumulum miracula edita in eam opinionem homines adduxerunt, vt inter cælestium numerum receptum esse arbitrarentur. Inter cetera sanctitatis viuientis eius argumenta hoc quoque numeratur, quòd, dum Romæ ageret, tertio quoque die à Laterano in Vaticanum nudis pedibus tribus tantum clericis comitatus silentio noctis procedere psallendo, atque orando solitus fuerit. Legati pontificis Constantinopolim ad reconciliandam Ecclesiam missi, honorificè ab Imperatore suscepti sunt. Inde vt hæreses eorum

cogno-

cognoscerent, concilium indixerunt, atque eo imperatorem, & patriarcham vocarunt. Cum autem illi se venturos, principatum Ecclesiæ sibi vindicantes, negarent, Fridericus Leonis, à quo mittebatur, animi magnitudinem imitatus, rem dignitati Romanæ Ecclesiæ congruentem peregit. quippe vrbe egressus sandalia sua more Apostolorum super eos excussit. quo factò tantum terroris omnibus Constantinopolitanis incussit, vt Imperator, & patriarcha cum clero, & populo postridie sacco, & cinere obuoluti ad eum perrexerint, & apostolicam auctoritatem in eo ad terram prolapsi adorarint. Inde cum nuncium de morte pontificis accepissent, hæresibus eorum, & Michaeli patriarcha, & Leone episcopo Acridano damnatis in Italiam redierunt, muneribus eximijs, quæ S. Petro offerrent, ab Imperatore donati. Cum autem per Apuliam transirent, à Transnundo Comite Teatino per libidinè, auaritiãque dispoliati sunt. Fridericus inde in odium Henrici propter Gothifredum fratrem cum se incidisse videret, insidias fugiens Cassini monachum induit. Constantinus Imperator extremo anno est mortuus. Theodora Augusta Imperiũ Orientis excepit. Romani, cum comitijs habitis neminem dignum Leonis successorem apud se reperirent, Hildebrandum subdiaconum ad Henricum miserunt, mandantes, vt quem apud eum idoneum iudicasset, eum cleri, populiq. nomine postularet. Profectus Hildebrandus Gebhardum Eistatensem episcopum postulauit, singularistum religionis, atque prudentiæ virum, in primisq. Henrico probatum, & carum. Fecit grauate Henricus, vt tantum virum, & tam fidum amicum à se dimitteret, sed tamen concessit. Hunc igitur Hildebrandus, licet inuitum, anno iam post mortem Leonis exacto adduxit Romam. atque ex omnium Romanorum sententia renunciauit pontificem. Idibus Aprilis in Cœna Domini consecrato Victoris secundi nomen impositum. Hic Leonis vestigia sequutus præsentem Ecclesiæ statum formare perrexit, ac propterea subito Florentiam conuentum indixit, atque eò Henricum etiam inuitauit. Is ab Italis accersitus erat aduersus Gozelonem, Beatricis virum, quæ ad Imperium Italiae aspirare, atque opibus quotidie crescere iactabant. Vbi vero venit, Gozelonem ad imperata faciendam paratum, & opibus vxoris se fore contentum asserentem nactus omni criminis suspitione absoluit, veritus, ne, si eum à se alienaret, ducem ille se Normanis adungeret. Festus Resurrectionis dies ab eo Mantuæ celebratus. Florentiam inde ad conuentum euntem Mutinensis episcopus Herebertus adiuit, atque vt urbem augere, & munire sibi liceret, postulauit. Ceterum vrbs Mutinæ primum Gallorum Boiorum sedes, deinde ciuium Romanorum colonia fuit, præcipue sæuissima obsidione bello ciuili Antoniano nobilitata. A Constantino inde Magno, quia Maxentio fauebat, euerfa, ac mox post victoriam restituta,

Vu facris

sacris Christianis susceptis; Geminianum episcopum, spectatae sanctitatis virum tulit. A Gothis inde delatam ciues deseruere, ac proximos vicos, & castra infedere. praecipue autem locum quattuor millibus passuum ab vrbe distantem communiuerunt, quem Ciuitatem Geminianam, ac Ciuitatem nouam dixerunt. Vido autem Imperator, cum episcopo loca, in quibus vrbs vetus constructa fuerat, concessisset, adiunxit etiam, vt fossas purgare, portas erigere, pontes instituere, aquas aperire, & claudere, molendina construere, locumq. supra mille passus in circuitu munire, & antiqua vestigalia ad honorem Ecclesiae exigere posset. Hoc autem tempore visum est Hereberto episcopo, & ijs, qui veterem urbem colebant, potestatem eius reaedificandae, muniendae, atq. augendae ab Henrico postulare. Quod ille diplomate in haec verba conscripto concessit: *Henricus Romanorum Imperator Augustus. Cum Herebertus episcopus S. Mutinensis ecclesiae, & ciues eius nostra adita clementia exposuerint, ipsorum olim nobilissimam, atq. antiquissimam urbem Mutinam prope desertam esse, ex eaq. re nobis, & nostrae reip. maximum detrimentum accedere, petierintq., vt eam nos ipsis reaedificare, munire, atq. augere concederemus, quo nostris, & sanctae Ecclesiae hostibus firmioribus resistere viribus possent, ob eam rem nos iustis eorum precibus obsequentes cum id eis permittemus, tum vero etiam usum aquae amnium Siclae, & Scultemnae episcopo, & ciuitati concedimus, potestatemq. aluei excouandi ad merces in Padum Venetias, & Rauennam deferendas largimur. quin etiam Ecclesiae, & ciuibus omnes rectas consuetudines conseruamus, quas antiquitus habuerunt, modo ne episcopi mutatio, aut alio modo, nisi per nostram manum subrogatio, fiat, nisi à Romano pontifice legitime abdicetur.* Florentiam inde, quo pontifex praecesserat, cum sub festum Pentecostes venisset, conuentui interfuit. In eo concilio cum alia emendata, quae ad disciplinam Ecclesiae pertinebant, tum in primis de fornicatione, & simonia clericorum est actum, aliquot etiam episcopis, qui eorum criminum erant comperti, damnatis. Eodem etiam tempore Hildebrandus ob id in Franciam à Victore legatus graues aduersus Simoniacos, & Nicolaitas exercuit quaestiones. cumq. lex episcopos horum criminum manifestos damnasset, Ebronensem archiepiscopum simoniae reum, & impudenter inficiantem, quem testibus coarguere non poterat, arte conuicit. quem admodum eum sibi narrasse Petrus Damiani memoriae prodidit. Etenim in conspectu multorum, Agedum, inquit, quando te infontem huius criminis iactas, ad noxiam expiandam pronuncia, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.* Tum episcopus ratus se eo dicto grauioris periculi iudicium omne declinaturum, pronunciare instituit, ac *Gloria Patri, & Filio* dixit, *Spiritui sancto*, quanquam saepe conatus expedire non potuit. creditumq. est, quia in nundinatione sacrorum laeditur Spiritus sanctus, vt eius culpae parti-

cipem

cipem dicere nequiuisset. Siquidem posteaquam peccatum suum confessus est, sine vlla cunctatione pronunciauit. Beatrix ad Henricum profecta, vt crimen mariti, suumq. purgaret, retinetur ab Henrico, insimulata, quod hosti publico Italiam per coniugium prodidisset. Bonifacius puer ea de causa accedere veritus post paucos dies moritur. Mathilda soror maximarum, quae patris fuerant, in Italia opum heres relinquitur. siquidem à plerisque, & quidem veteribus scriptoribus Lombardiae, & Tusciae Dux, Canussijq. Comes vocatur. verum ipsa semet, *Mathilda Dei gratia si quid est*, Christianam humilitatem aemulata subscribere assuevit. Vrbs Parmae fortuito incendio peruastratur. Henricus Duci Venetorum antiquum foedus restituit, quod Conradus pater negarat, atq. ex Italia per Baioariam proficiscens Turegi Natalicia, & Pardebrunnæ Resurrectionem peregit. Victor pontifex, cum Berengarium post mortem Leonis ad eandem rediisse insaniam comperisset, ab eoq. multos in Francia in errorem induci audiret, profectus eo conuentum in Turonibus habuit, ac tertium iam Berengarij opinionem detestabilem confutauit. inde in Saxoniam ab Henrico vocatus, atq.

admirabili omnium Principum concursu exceptus Goslariae cum eo Natiuitatem Virginis celebratit. Neque ita

multo post Henricus saeuo morbo implicitus.

III. Nonas Octobris mortem, ipso praesente, atque inspectante, oppetijt.

Eodem anno Theodora Augusta

facta mortua Michael Stratioticus in Oriente

exceptit imperium.

III.

III.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Nonus.

HENRICVS III REX.

QVIETIS Italicis, atque Imperio Germanorum siue longa iam parendi consuetudine, siue egregia eorum, qui res tenuerunt, virtute, pietateq., contentis lux tandem optata potius, quam sperata fortunæ melioris affulsit. Hic fuit seditiosus, ac turbulentus Henrici tertij dominatus. qui superiorum longe dissimilis vt ab initio pontifici Romano, Italicisq. magna ad quietem incommoda importauit, sic ad extremum maturam vtriusq. integrioris parandæ libertatis occasionem aperuit. Qua de re deinceps scribere persequamur.

Henrico secundo ex humanis rebus exempto, Henricus tertius annos quinque natus, ipso pontifice Victore presente, Germaniæ regnum iam quartus occepit, vt qui rex esset triennio ante præcipuo patris beneficio consecratus. Summam rerum Agnes mater Augusta, eximie virtutis, ac prudentiæ femina, tutricis nomine tractare instituit. Gibertus Corrigia Parmensis, prauus, vt post apparuit, ingenij homo, legatus Italiæ est præfectus. Ceterum Victor rebus Ecclesiæ trans Alpes, vt tum licuit, constitutis, solemni Natalicio cum rege puero Ratisponæ peracto, Italianam Quadragesima ineunte repetijt, atque Florentiæ substitit. Ibi per ieiunium Iunianum Fridericum Gottifredi Ducis Tusciæ fratrem Cardinalem allegit, atq. eundem abbatem Cassinatem paullo ante designatum consecrauit. quin etiam abbati ipsi Cassinati vsus confirmauit sandaliorum, & ceterorum insignium nuper à Leone concessum. & vt in conuentu episcoporum, ac principum supra omnes abbates assideret, & ante omnes sententiam diceret. atq. inde v. Kalendas Augusti morte occubuit. Hoc nuncio Romam allato Romani extemplo comitia subrogando pontifici habuerunt. Ibi alijs Hildebrandum, qui cum Victore erat

expectan-

expectandum, alijs moram nullam comitijs interponendam esse censentibus, omnes demum vno consensu Fridericum ipsum Cardinalem, ex Tuscia ipsa paullo ante reuersum, adeunt, eumq. per vim ex hospitio eductum ad basilicam S. Petri ad Vincula trahunt. atque pontificem lectum Stephanum nonum appellant. (is enim dies erat III Nonas Augusti, quo die memoria S. Stephani pontificis colitur,) atque inde plaudentibus omnibus ad Lateranum deducunt. postridie vero Cardinalibus omnibus cum clero, populoq. ad eum confluentibus in Vaticano magna cæremonia consecrant. Per eos etiam dies Michaele Imperio abdicante locum Isaacius Comnenus obtinuit. Stephanus pontificatu inito extemplo legatum ad Agnetem Augustam Hildebrandum misit, qui de rebus actis eam doceret. atq. inde ad persequendam, quæ instituta erat, reformationem Ecclesiæ se conuertit. Restabat enim ingens cum ipso Henrico rege certamen, qui à familiaribus deprauatus ecclesias non ijs, qui plus litterarum, ac vitæ laude mererent, sed qui plus mercedis, ac pecuniæ præbuisent, aperta sacrorum nundinatione vendere instituerat. Quattuor igitur menses Romæ moratus omnes in his cogitationibus, consilijsq. consumpsit. quibus & Henricum primus Simoniacæ hæreseos insimulare, ac factum eius aspero decreto notare non dubitauit, & nouis constitutionibus clericorum coniugia, & consanguineorum nuptias interdixit. Inde pridie Kal. Decembris Cassinum ad monachos reuisendos profectus, ibi, multis rebus egregie constitutis, & Desiderio abbate sublecto, eoq. legato ad Imperatorem Constantinopolim misso, grauius circa Natalicia Domini ægrotauit. Ceterum cum multa alia

1058

ecclesiæ noua de Simoniacorum, atq. Nicolaitarum hæresi decreta repudiarent, tum maxime Mediolanensis; vt quæ iam pridem, Romanæ Ecclesiæ auctoritate relicta, præceptis eius haudquaquam obtemperaret, & tamen, si qua alia tetro huiusmodi veneno infecta esset. Hanc rem cum per se grauem, tum Mediolanensium clericorum nomini turpem esse Arialdus clericus Decumanus ratus Landulfo Cottæ populi præfecto auctor fuit, vt eam palam oppugnandam aggrediretur. Id vero cum facere secundis populi auribus, animisq. cœpisset, Vido archiepiscopus contrariam partem suscepit, fauore maxime nobilitatis innixus. Itaq. res vsq. eò infamiæ mutuis altercationibus, iurgijsq. deducta fuit, vt sacerdotes, qui vxores haberent, præ pudore separatim à ceteris rem diuinam facere cogèrentur, in loco, qui Pataria dicitur. vnde vulgo à pueris Patarini ad contumeliam dicebantur. Huic autem malo opportunum remedium Vido cupiens adhibere conuentum episcoporum suorum apud Fontanetum in agro Nouariensi oppidum conuocauit. atq. ex eorum sententia clericis vxores habere licere inique tamen constituit. Florebat eo tempore sanctitate, doctrina, ac rerum gerendarum

peritia

peritia Petrus Damiani Rauennas. qui vitam eremiticam professus in eremo ad fontem Auellanum agebat. cuius operam Ecclesiae constituenda Stephanus idoneam arbitratus initio Quadragesimae vrbe repetita ipsum Ostiensi ecclesia decorauit. Eodem tempore Robertus Viscardus Normanus, Baielardo Hunfridi fratris filio pulso, Apuliae Comitatum inuaserat, atque solitis Ecclesiae fines incursionibus afflictabat. Huius igitur conatibus Stephanus ut occurreret, ad Gottifredi fratris, & Mathildis vxoris auxilia sibi confugiendum putauit. Itaque utrumque in Tuscia conuenturus episcopos, clerum, populumque in templum vocauit, atque ita dixit, Quoniam ego in Tusciam ad fratrem meum cogito, peto à vobis, ut, si, antequam Hildebrandus ab Imperatrice legatus redeat, mihi mori contigerit, in eius usque aduentum comitia differatis, atque ex eius demum consilio ecclesiam ordinetis. Quod cum omnes alacriter promississent, ille discessit. & quasi breui se moriturum diuinasset, Florentiae haud ita multo post, nempe IIII Kal. Aprilis, plurimis sanctitatis miraculis clarus occubuit. Stephani morte compeita exemplo comitia in templum Vaticanum successori subrogando indicuntur: cum clerus conuenisset, Tusculani Comites more suo primoribus sibi mercede conciliatis pridie Nonas Aprilis noctu cum armatorum caterua in aedem irrumpunt, & propinquum suum Ioannem, episcopum Veliternum, pontificem, episcopis, Cardinalibus aduersantibus, creant, atque eisdem in diuersas partes dilapsis per presbyterum Ostiensis ecclesiae, hominem omnium litterarum ignarum, ad apostolatus culmen prouehunt, & Petrum Damiani Ostiensem episcopum reclamantem; atque omnes diris grauius deuotentem vi ad eum colendum compellunt, deinde populum diuisa per vicos pecunia ad adorandum inuitant. Is Benedictus decimus est vocatus. Inter haec Hildebrandus in Italiam se recepit. Ille vero, simul comitia contra Stephani decretum iniussu suo habita comperit, Florentiae substitit. ac re per nuncios, litterasque acriter reprehensa Romanorum per eisdem voluntatem, ac iudicium explorauit. Vbi vero comitijs pecuniam, & vim intercessisse cognouit, quin iustum pontificem adulterino opponeret, haud sibi dubitandum existimauit. Itaque ipso etiam annitente Gottifredo Duce Gerardum Burgundionem, episcopum Florentinum, III Nonas Ianuarias nominauit, atque eodem mense una cum ipso, & Duce Romam perrexit. Ibi Gerardus à clero, & populo in sede apostolica positus Nicolai secundi nomen assumpsit. ac subito ad abrogandum Benedicto pontificatum conuentum in IX Kal. Febr. indixit. Verum urbanam Comitum Tusculanorum potentiam veritus non in vrbe, sed Sutrij celebrauit, Gottifredo cum Mathilda, & Giberto regis Italiae legato praesentibus. Quod ubi Benedictus sensit, extemplo tacita quasi religione perfusus se abdicauit, piorum tamen

commu-

comunionem à Nicolao cum suis fautoribus omnibus exturbatus. Inde ad Marchiam Firmanam inuisendam, quae à Normanis tentabatur, profectus, ibi pridie nonas Martij Cardinales cooptans Hildebrandum archidiaconum, & Desiderium diaconum, abbatem Cassinatem designatum, atque ex itinere legationis reuersum, allegit. quorum vterque post deinceps pontificatum adeptus est. ac Desiderium per totam Campaniam, Principatum, Apuliam, & Calabriam legatum suum à latere constituit. Paschate inde Romae celebrato, rem operosam repetijt, quam decessores eius aggressi, nondum tamen plane perfecerant, ut praesentem Ecclesiam emendaret. Haec erant praeter cetera comitia pontificum, castitas clericorum, collatio ecclesiarum, eucharistiae sacramentum, quod rursus à Berengario oppugnabatur, & deprædatio Normanorum. Ad has res constituendas mense Aprili conuentus in Lateranum vocatus, cui centum tredecim episcopi affuerunt. Ibi, postquam vetus decretum de pontifice à rege comprobando Henrico affirmauit, de comitijs pontificijs ita tulit. *In primis Cardinales episcopi diligentissime simul de pontificis electione consultant, mox clericos Cardinales adhibeant, sicque reliquus clerus, & populus ad consensum nouae electionis accedat, cauentes ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Eligatur autem de ipsius ecclesiae gremio, si reperitur idoneus, sin minus, ex alia sumatur, saluo debito honore, & reuerentia dilecti filij nostri Henrici, qui in praesentiarum rex habetur, & futurus Imperator Deo concedente speratur, & iam ei concessimus, sicut successoribus illius, qui ab hac apostolica sede hoc ius personaliter impetrauerint. Quod si praenorum hominum ita peruersitas inualuerit, ut pura, sincera, & gratuita fieri in vrbe non possit electio, cardinales episcopi cum religiosi clericis, catholicique laicis, licet paucis, ius potestatis obtineant eligendi apostolicae sedis pontificis, ubi congruerit. postquam autem electio fuerit facta, si bellica fuerit tempestas, vel qualiscumque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is, qui electus est, in apostolica sede iuxta consuetudinem inthronizari non valeat, electus tamen sicut verus papa obtineat auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius, quod beatum Gregorium ante suam consecrationem cognouimus fecisse.* Ex hoc decreto, quo electio Pontificis Romani in primis Cardinalibus permittitur, ipsorum cardinalium nomen post celebrari magis, atque magis Romana in ecclesia coeptum. Vnde scripsit Petrus Damiani: *Romani cardinales Romanum pontificem principaliter eligunt, & quibusdam alijs prerogatiuis non modo quorumlibet episcoporum, sed etiam patriarcharum, atque primatum iura transcendunt. saluo quippe vniuersalis Ecclesiae sacramento, isti sunt oculi vniuersi lapidis, ipsi lucerna vniuersi candelabri.* De clericorum porro castitate ita cautum. *Quicumque sacerdos, diaconus, subdiaconus, post proximam constitutionem Leonis pontificis de castitate clericorum concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ei à sacris faciendis,*

faciendis, et officio ecclesiastico interdictum sit. Iam vero effusa Henrici impudentia exasperatus, qui Stephani decreto neglecto, ecclesias vendere insitebat, non modo non mercede, sed neq. gratuito laicum quenquam impertire posse ecclesias voluit. quod vetere Hadriani, & Leonis decreto Carolo, atq. Othoni Magnis ob eximia illorum erga Ecclesiam beneficia, temporibus Ecclesiae ita ferentibus, fuerat condonatum.

Ne quis, inquit, à laico ecclesiam aut pretio, aut gratis accipiat, neque per simoniacam haeresim promoueat, ad quodlibet ecclesiasticum officium.

Quaestio etiam de consecratis à Simoniacis retractata, decretumq., vt qui à Simoniacis gratuito consecrati essent, in adeptæ dignitatis honore permanerent, nondum, vero promoti ab eis in posterum ne promouerentur.

Quin etiam, cum Berengarius adesset, relatio de sacramento altaris est facta, ac Berengarius sententiam suam exponere iussus. Cum autem pluribus verbis sacrificium corporis, & sanguinis figuram esse, probare institisset, neq. Albericus diaconus, vir ea tempestate doctrinae studio præstans resistere voce homini in dicendo copiosissimo posset, spatium septem dierum ad responsum scripto edendum poposcit, atq. interea librum conscripsit, in quo tam multis veterum patrum testimonijs opinionem eius refellit, vt Berengarius victus hincere non potuerit. Itaq. opinionem suam, vt falsam, ipso præsentem Concilio abiurauit. Extat iusiurandum eius, quod pontifex per omnes Italiae, Franciae, & Germaniae ciuitates dimisit. Cum Landulfus Arialdum Romam misisset, vt vesanam ecclesiae Mediolanensis contumaciam deferret, simulq., vt ad causam hæreseos cognoscendam iudices postularer, pontifex Petrum Damiani episcopum Ostiensem ad eam rem legatum decreuit. Dere Normanorum, quia absentibus eis transigi non poterat, placuit, vt conuentus Melfim in Apuliam transferretur. Ea vero causa fuit eiusmodi. Robertus Viscardus, qui prioribus annis Hunfrido fratre mortuo, & Baielardo fratris filio exacto Apuliae Comitatum inuaserat, modò Rhegio Calabriae oppido, & Troia Apuliae capto superbus vltro se Ducem Apuliae, atq. Calabriae appellabat, & ditioni pontificiae, quasi continua rerum serie tractus imminebat. Ricardus autem frater eius, qui Capuam, Landulfo Principe eiecto, portis tantum, & turribus vrbs in ciuium potestate relictis, occupauerat, Campaniae fines vexare non desinebat. vterq. autem diris à pontifice deuotus in eius se auctoritate futurum, atq. omnem ditionem armis partam acceptam ei relaturum, pollicebatur, si se in gratiam recipere, ac feudatarium Ecclesiae constituere vellet. Quibus rebus cognitis Nicolaus, qui parum in se roboris ad bellum tantum gerendum cernebat, atq. proximum Leonis periculum ante oculos habebat; & populorum suorum quotidianas defectiones reformidabat, postulatis eorum assensit. atq. ad rem propius inspiciendam, ac cognoscendam

scendam

scendam Melfim, vt diximus, processit. ibiq. conuentu habito Ricardo Capuanum Principatum, Roberto Apuliae, Calabriaeque Ducatum vexillo tradito confirmauit. atq. solemniter eos sacramento adegit, se Ecclesiae Romanae fideles, ligiosque. (sic enim loquebantur) futuros, atq. annui tributi nomine duodenos in singula bouum iuga denarios soluturos. Interim Petrus Damiani Anselmo episcopo Lucensi assumpto legatus Mediolanum perrexit. Ibi pro dignitate receptus causam legationis ad eos suae in concione exposuit. Ea cognita postridie rumor in ciuitate à factione clericorum excitatus increbuit, Ambrosianam ecclesiam antiquis patrum institutis liberam, nec Romanis legibus obnoxiam esse, neq. pontificem Romanum ius vllum in sua ecclesia ordinanda, atque constituenda habere. Itaq. sublato clamore raptim vndiq. à tumultuantibus ad Episcopium concurretur, campanarum strepitu, ac prægrandis tubae clangore vrbs tota completur, ac mors legato ab omnibus intentatur. accenderat autem inuidiae flammam, quod Petrus pridie in conuentu praesidens ad dextram sibi Anselmum episcopum constituerat, à sinistra vero Vidonem archiepiscopum sibi assidere, mandarat. Perspecta vero populi voluntate legatus postridie conuocato in templum populo in concionem ascendit, atque tumultu tandem sedato, ita disseruit. *Nicolaus pont. max. fratres carissimi, misit me ad vos, non vt Ecclesia Ro. honori, atq. amplitudini seruirem, sed vt vestra gloria, atque saluti consulerem. quid enim honore tenuissimi hominis Romana eget Ecclesia, qua laudum praecordia ex ipsius ore est Saluatoris adeptæ? qua autem provincia in terris ab eius ditione libera reperitur, cuius arbitrio ipsum quoque caelum aperitur, et clauditur? Et quidem, si recte attenderitis, reliquas ecclesias ab hominibus institutas esse reperietis, Ecclesiam vero Romanam à Deo ipso esse fundatam, atque ab ea cum reliquis alias, tum maxime Mediolanensem ortus sui primordia, et disciplina rudimenta sumpsisse. Quid enim? Petrus, et Paulus, qui Romanam Ecclesiam suo sanguine consecrarunt, non ne hanc quoque per discipulos suos instituerunt? Nam Nazarius à Lino Petri discipulo sacro fonte ablutus sacrum in hac vrbe martyrium est perpessus. et Gervasius, ac Protasius, quorum sancta in hac vrbe corpora coluntur, non alium, quam Paulum habuere magistrum? Diuus denique, quo vos tantopere gloriamini, Ambrosius, cum Nicolaitarum haeresim per se quondam coercere non posset, à Romana Ecclesia praesidium implorauit. atque tres viri ad huius erroris expiationem à Syricio tum pontifice missi praesens ciuitati auxilium attulerunt. Quamobrè, cum et primi salutis vestrae auctores, et post labentis disciplinae emendatores ab Ecclesia Romana prodierint, quid est, quod eius decretis obtemperare intempestiua nunc contumacia recusetis? Quibus verbis proteruum populum adeo flexit, vt subito se ad omnia*

Xx

eius

eius mandata paratum esse responderit. Quæstione inde clericorum instituta vix quisquam vnus repertus est, qui non aut ordines emisset, aut muliebris consuetudinis particeps esset. Tum legatus, cum se omnibus damnandis sacra tollere è ciuitate, paucis absoluentis, reliquis se iniuriam facere, cum par omnium causa esset, animaduerneret, propterea omnibus se veniam daturum ostendit, si se sacramento ac piaculo obstrinxissent, se in posterum ab eiusmodi flagitijs temperaturos. Sacramentum autem fuit triplex. primum archiepiscopus ita iurauit. *Confiteor morem in Ecclesia inoleuisse, ut quicumq. clericales ordines acciperet, subdiaconatus nomine nummos duodecim, diaconatus octodecim, presbyteratus viginti quatuor penderet. Itaq. presente D. Petro, Ostiensi episcopo, legato Nicolai pont. & D. Anselmo, Lucensi episcopo, & omnibus vobis damno, ac detestor omnem Simoniacam heresim, ac me, & clericos, & successores meos spondeo nihil in posterum exacturos. Nicolaitarum quoq. heresim eadem ratione condemno, & presbyteros, diaconos subdiaconosq. ab vxorū, & concubinarum societate, quoad potero, propulsurū promitto.* Inde ante altare corā episcopo Lucensi dixit. *Si his defecero, tū me Deus, & Diui piorū cōmunionē deiciat.* Postremo Arnulfus nepos eius clericus cum vna manu manum archiepiscopi teneret, altera sacrum Euangelij codicem tangeret, ita locutus est. *Dominus Vido archiepiscopus, quod promisit de castitate clericorum obseruabit, neq. consecrabit aliquem præter monachos, quem superiore sacramento non obliget.* Eadem clerici iurarunt. His actis archiepiscopus se proiecit in terram, atq. piaculum sibi iniungi iussit, quia quanuis ea ipse in Ecclesiam probra non inuexisset, tamen, cum posset, ex ea non sustulisset. Legatus centum annorum piaculum imposuit, idq. redimi posse certa in singulos annos soluta pecunia voluit. clerici diuersis in vita ieiunijs obligati. Archiepiscopus inde concionem ascendit, ac præsentem clero, & populo clericum suum iurare iussit, se has duas hæreses pro viribus extirpaturum. eodemq. se iureiurando populus obligauit. Clericis postremo pristina ornamenta, litteratis etiam, & castis officium redditum. reliqui Ecclesiæ tantum associati, archiepiscopus etiam, eos se religionis gratia Romam, aut Turonum missuros, se vero ad S. Iacobum in Hispaniam iturum, promisit. Hæc Petrus ipse se Mediolani legatum egisse scripsit. Profecto inde legato archiepiscopus asperis clericorum suorum conuicijs laceratus, quod Mediolanensis libertatem ecclesiæ prodidisset, in sententia castitatis non perstitit, sed promiscuos mulierum concubitus annuit. Itaq. sequenti anno, qui fuit millesimus sexagesimus, Erlembaldus Cotta in locum Landulfi fratris mortui sublectus, eodem Arialdo impellente, causam intermortuam excitauit; atq; grauibus tumultibus in vrbe miscendis, etiam ne abbas S. Celsi ab archiepiscopo sacraretur, inhibuit. Itaq. Petrus Damiani ad eos hanc epistolam misit.

Petrus

Petrus Damiani Radulfo, Vitali, Arialdo, Erlembaldo fratribus salutem. Gratias agimus Deo, quod constanti fama audimus, vos constanter aduersus hostes ecclesiastica disciplina certare. Nicolaitarum heresis, qua vobis nobiscum laborantibus videbatur euulsa, repullulat. Deus vult probare constantiam suorum. Ecce qui prius Nicolaitarum, & Simoniacæ hereseos laqueis tenebantur, nunc ad perditionis suæ cumulum sunt etiam violato sacramento periuri. quod tamen in Mediolanensi ecclesia non est nouum, quæ semper diuersi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio, atq. Ambrosio inchoato.

Eodem anno Isaaciō Imperatori Orientis mortuo Constantinus Ducas successit. Brixia ingenti adeo terræ motu die ipso Resurrectionis contremuit, vt pleriq. metu ruinarum perculsi aut urbem relinquerent, aut trepidi in templa diuinæ pacis poscendæ causâ confugerent. Proximo, Ricardus Campania ferme tota subacta Capuam adortus, portas, turreseq. à ciuibus repoposcit. eisq. dare abnuentibus urbem oppugnare instituit, ac demum xii Kalendas Iunij frustra ab Henrico auxilium expectantem ad deditonem adduxit. seq. cum Iordane filio Principem declarauit. Quinto vero Nonas Iunij Nicolaus pontifex Florentiæ est mortuus. Clerus, populusq. Rom. audita pontificis morte de subrogando successore conuenit. Cum autem orta dissensione nemo ex Romana Ecclesia probaretur, Cardinales Hildebrando auctore proximum Nicolai decretum amplexi ex aliena sumpserunt. Hic fuit Anselmus Bædagiensis Mediolanensis, Lucæ episcopus, homo singulari doctrina, & vitæ disciplina probatus, & qui paullo ante Nicolai in Germania fuerat legatus. Is pridie Kal. Octobris creatus absens Romam auxilio Gottifredi Tusciæ Ducis perducitur, atq. imminente Romanorum seditione statim sine regis auctoritate consecratur, atq. Alexander secundus vocatur. Henricus iam inde ab initio discordiæ, à Romanis quibusdam Ecclesiæ inimicis, & exulibus, vt vetere instituto pontificem daret, instinctus episcopos in eam rem ex Italia euocarat. vbi vero Alexandrum per Cardinales iniussu suo consecratum audiuit, ex matris, & suorum sententia frequentem Basileæ conuentum habuit, atq. Placentino, & Vercellenfi episcopis ex Italia assentientibus Cadaloum Parmensem episcopum ad se profectum pontificem v. Kalend. Nouembris renunciauit, & Honorium ii vocauit. Mediolani vbi Alexandrū ad pontificatum euectum est cognitum, continuò seditio de vxoribus clericorum, ducibus pro nobilitate Gulielmo Landriano, pro populo Erlembaldo Cotta, recruduit. nam Erlembaldus confestim per nuncios de re clericorum consuluit Alexandrum. cumq. ille ex Cardinalium sententia aduersus eos pronunciaisset, subito omnes clericos vrbe cum eorum familijs exturbauit, atq. archiepiscopo, & capitaneis, eorumq. vassallis mortem, si contra tenderent, intentauit. Postero anno Cadaloum in Italiam ab Henrico per

Xx ij Bucconem

Bucconem Halberstadensem episcopum missum summo studio excepit Gibertus Lombardiae praefectus. Gibertum vero Mediolanenses, & pleraque Lombardiae ciuitates episcopis suis auctoribus sunt sequuta. Alexandrum Gottifredus Dux vna cum Mathilde coniuge recepit in clientelam. Paullo ante Hanno, Colonienfis archiepiscopus, summus post reginam rerum omnium moderator, regnum ab Agnete parum viriliter administrari calumniatus, proceribus aliquot adiuuantibus puerum ei cum ipsis Imperij insignibus eripuerat, Coloniamque vel repugnantem traduxerat, & matre a filij tutela remota semet vltro tutorem instituerat. Itaque nouo hoc excitato tumultu perturbatus Gibertum, vt Cadaloum tueretur, admonuit. Gibertus, vbi expedita conuenisse Lombardorum auxilia vidit, ineunte Aprili Cadaloum Romam conferendum adduxit, ac xviii Kal. Maias castris ad urbem Leoninam locatis vi perumpere in eam contendit. Alexandro Lateranum tenenti Romani, & Gottifredus cum valida Tuscorum manu ingenti animorum alacritate, vt in summo vrbis periculo, affuerunt, atque irruptionem Lombardorum licet plerisque suorum, aut in praelio caesis, aut in Tiberi submersis prohiberent. Ita Gibertus metuens, ne a Mathilde circuncuieretur, ab vrbe recessit, & Cadaloum Mediolanum reduxit. Eodem anno Robertus cum Rogerio fratre in Siciliam transgressus bellum cum Sarracenis instituit. Ineunte vere Cadalous a principibus Romanis, quos interim spe, praemijque corruerat, reuocatus, nocturnis ad occultandum aduentum confectis itineribus ex improviso ad urbem accessit, atque vrbe Leonina per noctem furto occupata basilicam Vaticanam inuasit. sed fraude, illucescente die, detecta repente armis a populo petitus, cum impetum eius sustinere non posset, auxilio Cincij ciuis Romani hominis potentis, in primisque magna ab eo vi pecuniae comparati in arcem refugit, ibique ab aduersarijs acriter est obsessus. cuius obsidionis soluendae cum Germani rationem idoneam nullam reperirent, ad pacem animos conuerterunt, ac sequenti anno Hannonem archiepiscopum cum liberis ad eam rem mandatis miserunt. Is in conuentum progressus in praesentem Alexandrum inuehi coepit, neque ordine, neque recte fecisse eum accusans, quod inconsulto, atque insciente Henrico rege sedem illam inisset, quam multos iam annos nemo, nisi a rege probatus, ausus esset attingere. quam obrem aut vltro cederet, aut rationem audaciae suae redderet. Cui Hildebrandus Cardinalis, vir promptissimus in dicendo, respondit, *fus, quod Henricus in pontifice legendo praetenderet, imminutum non esse. Alexandrum enim in dissensione cleri ex recenti Nicolai decreto a Cardinalibus vno consensu ex aliena ecclesia sumptum, eundemque propter imminentes tumultus sine Henrici auctoritate subito consecratum. Henrici pupilli iura multo magis Ecclesiae Romanae esse tuenda, quae spiritus mater*

esset,

esset, quam Agneti parenti, quae sanguinis tantum necessitudinem praetendere posset. Quibus rationibus victus Hanno concilium ad rem cognoscendam postulauit. Annuentibus postulato eius Cardinalibus, verum de loco ad conueniendum idoneo disceptantibus Mantua, quae erat in ditione Mathildis, est lecta. Itaque eò & Alexander ipse, & sacer Cardinalium coetus, & episcopi ferme Italiae omnes venerunt. In eo causa vtriusque diligenter est agitata. Alexander postulante Hannone obiectum Simoniae crimen concepto sacramento purgauit. Itaque v Kalen. Nouembris summo omnium consensu Cadaloo repudiato, atque a sacris remoto ipse retentus est. Dominico Gradenfi patriarchae sedis principatus ab Alexandro firmatus est. Cadalous, ne mali quidpiam pateretur, a Cincio ante furto ex arce dimissus cum paucis fugiens ad ecclesiam suam reuertit. & quoniam a plerisque despectus, insignia pontificia retinuit, quoad vita suppeditauit. Extat Petri Damiani ad Cadaloum ipsum epistola, in qua scribit, eum tribus iam conuentibus esse damnatum, & ter si non iudicio sacerdotum, at saltem legum auctoritate abdicatum. & quoniam instet Osbornense concilium, se quae pro utroque dici possint, exponere quasi cuiusdam praeludij causa velle. atque ita iura vtriusque diligenter, atque acute perpendens Cadaloum vitio factum esse ostendit. Extat etiam eiusdem ad Gottifredum altera, quem Excellentissimum Ducem, & marchionem vocat, in qua summo se dolore angit, quod audiuerit, ipsum Cadaloi consuetudine vti, quem iam pridem vniuersalis Ecclesia tanquam letale virus euomuerit, & a corpore suo reciderit, & in barathrum deturbarit, & quorum ipse fortiter dimicarit, & nefanda molientem cum serenissima, & clarissima coniuge sua (Mathildem autem intelligit) saepius propulsarit. Alexander Mantua decedens Lucam accessit, atque ibi basilicam D. Martini solemnem caeremoniam consecrauit. Decedentem Erlembaldus honoris gratia prosequutus nouum aduersus clericos edictum elicit: *Siquis sacerdotum, diaconorum, aut subdiaconorum, officium contumaciter deserens feminam sibi potius eligit, sicut sponte ob fornicationem dimittit officium, sic ob praeruaricationem dimittere cogatur etiam inuitus beneficium.* quo Mediolani postea proposito archiepiscopus irritatus diem Pentecostes ad id oppugnandum constituit. Verum vbi ea dies aduenit tumultu ab Arialdo, & Erlembaldo seditione conflato solus a populo in templo relictus propositum tenere non potuit. Dum haec aguntur, Ricardus Capuae Princeps subacta magna ex parte Campania vicina vrbi loca armis appetebat, atque vrbis Patriciatum ambibat. Ea re permotus Henricus partim vt bona Ecclesiae a manibus Normanorum eriperet, partim vt coronam Imperij a pontifice caperet, cum magnis pedestribus, atque equestribus copijs Augustam venit. Ibi expectans Gottifredum Tusciae Ducem, qui cum

suo

fuo exercitu, iter quasi ostendens, praerit, ubi eum longe terrarum abesse accepit, expeditionem dimisit. Alexander autem Romam ad hos motus compescendos profectus ipsum è Tuscia acciuerat. Qua re compta Ricardus sibi metuens Campania cessit. Iordane autem, & Guilielmo Ricardi filijs solis cum suis apud Aquinum obstare parantibus ceteri cum Principe apud Patenariam subistere eo animo, vt, si Gottifredus Lirim amnem transfret, omnes in Apuliam inde diffugerent. Gottifredus autem iam adulto Maio pontifice, & cardinalibus stipatus cum exercitu Aquinum processit. Ibi per decem, & octo dies cum Normanis æquo Marte, ac vario euentu pugnavit. demum res per colloquium transacta. Dux ingenti pecunia accepta domum repetijt, neq. ita multo post ex hac vita decessit, cuius mortis prænumcia crinita stella fuisse putatur. quæ per viginti dies mirum secum fulgorem trahens apparuit. Mathildis vidua vnâ cum Beatrice matre vniuersam inde ditio- nem administrauit. Alexander Romam reuersus priorum pontificum imitatus exemplum conuentum ad reformandos clericorum mores in Laterano coegit. Extat eius de Nicolaitis, & Simoniacis decretum.

Mandamus, vt nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Vnde etiam sancta synodus ita statuit. Quicumq. sacerdotum, diaconorum, subdiaconorum, post constitutum beata memoria prædecessoris nostri S. Leonis papa, & Nicolai de castitate clericorū concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate principum apostolorum Petri, & Pauli precipimus, vt missas non cantet, neq. euangeliū, neq. epistolam, neq. in presbyterio cum obedientibus maneat, neq. partē ab ecclesia suscipiat. & de Simoniacis statuimus, vt si quis in posterū ab eo, quem Simoniacū esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non disparē damnationis sententiā subeant, sed uterq. depositus penitentiā agat, & priuatus propria dignitate persistat. In eodem etiam conuentu Hildebrandus Capuanus archiepiscopus priuilegium nuper ab Alexandro abbati Cassinati concessum reprehendit: *Ne quis episcopus vllum in bonis ad Cassinates monachos pertinentibus sibi ius vindicaret.* verum mox intentato anathemate

1066

territus acquieuit. Postero anno Rauengerius Aquileiensis patriarcha est factus. Alexander Lucæ per Septembrem mensem fuit, atq. Octobri Romam repetijt. Desiderius abbas Cassini nobilē basilicam inchoauit, eamq. peregrinis accersitis artificibus musiuo opere nouæ magnificentia genere exornauit. Mediolani vero ciuitate seditionis conflata causa sumente Arialdus cum tempestatis eius imminens vitare periculum studens præcipiti ex vrbe se fuga proriperet, ab aduersarijs interceptus est, & vt malorum omnium auctor misero, fædoq. supplicio cruciatus. Cuius exemplo perterritus Erlembaldus sibi tum quoq. quie-

scendum

scendum existimauit. Proximo vero, absentem antistitem nactus vniuersum superioris disensionis renouauit incendium. Nam præsidjs maioribus comparatis ciues apud se dicere sacramentum coegit, neq. tam sacerdotum ordinē, quàm ipsum archiepiscopum diuexauit. quippe cui etiam in vrbem ad comprimendam seditionem reuertenti violentas manus non dubitarit inferre. Inde Romam profectus Hildebrandi Cardinalis auxilio aliud decretum obtinuit, quo sanciebatur, non esse iustum antistitem, quem clerus, aut populus, aut rex iniussu pontificis declarassent, atq. Mediolanum reuersus iurare in eam legem clerum, populumq. coegit. Qua re perculsus Vido, quippe iam ætate confectus, ac tranquillitatis cupidus, vltro se sacerdotio abdicauit, atq. insignia honoris ad Henricum in Germaniam misit. Sacerdotio à Vidone deposito nouæ statim controuersia est occasio patefacta. Nam cum Henricus Gottifredo Castilioneo ad se profecto ingenti pecuniæ summa accepta dignitatem eam indulisset, Alexander acri eum interdicto ab ineundo honore absternuit. Qua re Gottifredus ab ijs, qui pontificiam auctoritatem amplexabantur, repudiatus Varisum oppidum primū, deinde ab Erlembaldo pulsus Castelionum, quod erat natura, opereq. munitum, se contulit. atq. inde magnis contractis propinquorum, atq. amicorum copijs in agros aduersariorum incurrere, eosq. per sequentem annum infestos habere perrexit. Alexander, Normanorū causa Melfi concilio conuocato, Roberto Ducatum Apuliae, & Calabriae confirmauit. Proximo anno Romanus Diogenes imperare in Oriente coepit. Henricus Sigehardum cancellarium suum Ecclesie Aquileiensi præfecit. Idem malis suaforibus, in primisq. Adelberto, Bremensi archiepiscopo, deditus nullum erga homines, Deumq., avaritiæ, libidinis, atq. insolentiæ genus omittere. Nam & plebi contra nobiles, principesq. studere, atq. omnia vi magis, quàm iure agere, & episcopatus, abbatiasq. palam vendere, & opima ipsa monachorum prædia sectatoribus suis turpi largitione tribuere. Quin etiam cum coniuge Berta, Othonis Marchionis filia, cuius paullo ante sibi desponsæ iam satietas ceperat, diuortium facere cupiens Moguntinum antistitem ad indicendum super ea re Moguntia conuentum induxit. Quod vbi cognouit Alexander, Petrum Damiani legatum in Germaniam ad eam rem impediendam misit. Is sequenti anno profectus Moguntinum intentato acrioris animaduersionis periculo ab habendo concilio reuocauit. Henrico vero Francfordia, quò ille conuentum acciuerat, mandata pontificis in hanc sententiam edidit. *Rem pessimā, & à nomine Christiano, nedum regio alienam esse, quā ille moliretur. Quod si humanis, aut diuinis legibus non terreretur, at saltem fama, & existimationis sua rationē haberet, ne tam tetra veneno à rege temperato totum populum Christianum inficeret. & qui flagitia*

1067

1068

1069

vlcisci

vlcisci deberet, ijs se princeps obstringeret. quod si non flecteretur consilijs, pro certo haberet pontificem vim ecclesiasticam adhibiturum, neq. eum suis manibus Imperatorē aliquando sacraturum. Huius orationem subsequuta sunt inde graues Principum, qui aderant, voces, æqua iubere Romanum pontificem. *ne, per Deū, nominis regij maiestatem tam turpis facti labe commacularet, neve parentibus reginae causam defectionis, et iustam turbanda reip. occasionem praberet. qui, si viri essent, cum armis, virisq. plurimum possent, tam insignem filia sua contumeliā sine dubio insigni aliquo facinore expiaturi essent.* Quibus rationibus fractus magis, quam inflexus Henricus se in pontificis auctoritate futurum dixit. His de rebus Agnes mater offensa in Italiam hoc anno se contulit, ac primū Fructeriae monasterio se inclusit, deinde Romam profecta ibi postea aliquot annos quiete traduxit. Eo vero, qui infecutus est, anno, nempe Christi millesimo septuagesimo Henricus Rauennatem ecclesiam archiepiscopi morte vacantem Giberto Parmensi concessit, ac Vercellensem episcopum legatum Lombardiae constituit. Alexander autem ab Henrico rogatus Gibertum sacrauit, quanquam vnicum superioris dissensionis auctorem, deinde varijs ad se de Henrici Simonia, atq. superbia criminibus delatis, perinde ac par erat, motus archiepiscopos Moguntinum, & Coloniensem, & Babenbergensem episcopum euocauit Romanam. Babenbergensi vitio dabatur, quod episcopatum grandi pecunia coemisset, omnibus vero, quod sacros ordines mercede accepta contulissent. Verum grauissima oratione castigati, ac iureiurando, se à talibus facinoribus temperaturos, adacti domum cum pace dimissi. Per eosdem etiam Henricus ad causam de Simonia, alijsq. grauib. criminibus Romam apud se dicendam sacro anathemate indicto euocatus. Cui edicto ille non paruit. Eodem anno Pisani Corsicam inuaserunt. Cuius vlciscendae iniuriae gratia Genuenses triremes duodecim in Arni ostia intulerunt. Eas vero adorti Pisani septem in festo S. Sixti ceperunt, quae mercibus onustae in Orientem cursum intenderant. Eum diem Pisani, quod geminam in eo victoriam rettulissent, festum esse in perpetuum voluerunt. ac S. Sixto templum extruxerunt. Interim assiduis Gottifredi iniurijs Erlembaldus accensus firmam ciuium manum Castilionum adduxit, diuq. strenue, qui in praesidio erant, locum tuentibus, ipsum obsedit. Extremo inde sequentis Quadragesimae spatio ingens Mediolani est incendium excitatum. ad id restringendum cum plurimi è castris, quae ad Castilionum erant, recessissent, oppidanis locum ad erumpendum dederunt. qui magno conatu egressi Erlembaldum cum maximo sui periculo inuitum obsidione decedere compulerunt. Eo incendio magna pars vrbis ad solum exusta est. Incendium inde Castilionense apud posteros celebre mansit. Septembri mense Alexander

1070

1071

der

der Cassinum profectus est, vt nouam D. Benedicti basilicam consecraret, modo à Desiderio abbate, & Cardinali constructam. Ea res Kal. Octobris magna est caeremonia celebrata. Affuerunt omnes ferme vltioris Italiae episcopi, & cum frequentes vicinarum ciuitatum populi, tum etiam Principes Ricardus Capuanus, Gisulfus Salernitanus, Landulfus Beneuentanus, & Duces Neapolitanus, ac Surrentinus. Robertus, quod eo tempore Panormum in Sicilia oppugnabat, interesse non potuit. Re diuina perfecta omnibus, qui affuerunt, & qui per octo post dies locum illum pie visitarunt, liberalis est peccatorum remissio auctoritate pontificia facta. cuius religionis fama permota Agnes etiam Imperatrix accessit. Eodem anno Michael Ducas Parapinaces Imperium Orientis excepit. Sequenti Alexander Luca reuersus, vbi IIII Idus Martij fuit, concilium aduersus Simoniacos in Laterano coegit. Vido, qui archiepiscopatum deposuerat, vitae finem fecit. Erlembaldus ea re audita locum premedo aduersario opportune sibi datum existimans ciuitatem adegit iureiurando, se Gottifredum ab Henrico editum non accepturam. atq. opera Hildebrandi Cardinalis, cuius virtute ac sapientia tum pontificatus gubernabatur, Athonem clericum Mediolanensem antistitem dedit. eoq. in Episcopium inducto solemne, vt in eiusmodi re, epulum init, ciuitate haud satis probante, quae insignem regi iniuriam fieri arbitrabatur, qui episcopum dare consueuisset. Qua occasione vsi aduersarij impetum in triclinium fecere, atque foedo adeo tumultu omnia miscuere, vt Atho exterritus, cum vix incolumis euasisset, honore se abdicarit. Quod vbi Romae palam factum est, continuo Hildebrandus Gottifredum, cuius impulsu haec omnia acta putabantur, nouo sacrorum interdicto notauit, Athonemq. iterum decreto pontificis confirmauit. Contra Henricus despecto prorsus pontifice Gottifredum omni ope ad dignitatem retinendam adiuuit. Atq. eo ille fauore suffultus ditionem amissam inuasit, eaq. magna ex parte recuperata in oppido Brebiae tandem confedit. Alexander Cassinum reuersus hominem daemniacum post precationem diuinam verbo imperioso sanauit. & Aquinum praetergrediens pede captam mulierem nactus maxima cum astantium admiratione curauit, aqua, qua post sacrificium manus abluerat, potui ministrata, & Tarracinae oppido abbati Cassinati donato Romam reuersus proximo anno x Kal. Martij ad caelestia regna migravit. Tertia post Alexandri sepulturam die clerus populusq. subrogando pontifici in aede D. Petri ad Vincula est conuocatus. atque subito consentientibus omnium animis Hildebrandus archidiaconus sedere in sede Petri, vt dignissimus omnium, iussus. Eiusmodi vero fuit eorum de illo iudicium. *Nos sancta Romana Ecclesia Cardinales, clerici, acolyti, subdiaconi, diaconi, presbyteri praesentibus venerabilibus episcopis, abbatibus,*

1072

1073

Y y *et mona-*

et monachis, consentientibus pluribus turbis utriusque ordinis, eligimus nobis in summum pontificem Hildebrandum archidiaconum, virum religione, doctrina, iustitiaque praestantem, in aduersis constantem, in prosperis moderatum, pudicum, modestum, sobrium, castum, hospitalem, domum suam bene regentem, in gremio huius Ecclesiae à pueritia egregie educatum, et eruditum, eumque post hac esse, et dici Gregorium vti pontificem volumus, et consentimus. Eodem tempore in Germania Hanno Colonienfis archiepiscopus haud minimum ijs, quae contra ius, et fas in aula regia gerebantur, commotus vacationem à rege procurationis publicae postulauit, aetatem caussatus iam nimis ingrauescentem, neque tantae rerum moli sufficientem. atque eam Henricus haud grauate concessit, ne, quod facere solitus fuerat, iuuenilibus suis, et prauis libidinibus obuiam iret. Eo vero ex aula profecto, Henricus, quasi paedagogo seuerissimo liberatus, refractis omnibus pudoris, atque modestiae vinculis, liberius inde omnibus se generibus scelerum, ac flagitiorum obstrinxit. Saxoniae, ac Turingiae colles cum castellis, praesidiisque firmasset, praedas passim ex proximis agris, villisque agi permisit. archiepiscopum Moguntinum ad decimas à Turingiae sacerdotibus exigendas, ut multos ante annos instituerat, incitauit. et cum vti Idus Martij archiepiscopus ad eam rem conuentum Erfordiae indixisset, ei affuit, ac Turingis sacerdotibus vetera Caroli Magni priuilegia, antistitum Moguntinorum instituta, et pontificum Romae decreta aduersus eum proferentibus, et, si in incepto persisteret, pontificem se appellaturos esse dicentibus non solum praesens acerrime repugnauit, verum etiam, si ad pontificem prouocarent, extrema eis omnia intentauit. Quae dum aguntur, nuncius est allatus, Hildebrandum Romae pontificem declaratum, hominem, ut norant omnes, cum ingenij vehementis, tum praestantis erga Ecclesiam pietatis. Insigni eius seueritate, ac perpetua in emendanda Ecclesiae disciplina constantia episcopi Germaniae territi acriorem statim praesentis vitae correctionem, tristioremq. morum animaduersionem extimuerunt. atque ob id regem adeuntes monuerunt, ut comitia eius antiquaret. alioquin totam eius pontificatus vim in se vnum breuiter redundantem expectaret; ob eam rem Henricus Eberardum Comitem Romam misit, qui à Romanis rationem eorum comitiorum exquireret; et Gregorium, nisi verbo satisfacisset, ut vitio factum, abdicare iuberet. Ei Romam venienti, ac mandata regia edenti Gregorius, ut res erat, respondit, se à Romanis inuitum ad eum honorem euocatum, proptereaque non se consecrari passum, neque passurum, donec certa legatione ad regem iam pridem missa eius super hac re voluntatem, ac iudicium perspexisset. Ceterum Gregorius, ut concordiam cum Henrico haberet, et rationibus periclitantis Ecclesiae consulere, legatos subito ad eum homines religiosos miserat, qui ipsum ad obsequium Ecclesiae reuocarent, et ad de-

coram

coram suscipiendi rationem Imperij incitarent. atque huius consilij, factique sui Beatricem, et Mathildem, mulieres ea tempestate in Italia potentissimas, atque Apostolicae sedis deditissimas, fecerat certiores. Harum mulierum diploma legi hoc anno 1111 Idus Augusti monasterio S. Zenonis Veronenfi concessum. cui ipsae ita se subscribunt: *Beatrix, et Mathilda Comitissa.* Gregorij responso ab Eberardo accepto placatus Henricus episcopum Vercellensem Lombardiae legatum Romam ire, atque ipsius comitia confirmare praecipit. Ita Gregorius die Purificationis est consecratus. Tum vero consilij mature de constituenda Ecclesia explicatis nihil sibi prius faciendum existimauit, quam ut vtranque controuersiam tolleret, quae Mediolanenses adhuc varijs certaminibus exercuerat, atque summam Romanae infamiae Ecclesiae afferebat, nimirum ne Henricus episcopos, aut abbates institueret, quod non sine graui Simoniacae haereseos nota constanti iam pridem omnium delatione facere dicebatur, et ne clerici contra vetera instituta vxores haberent. Itaque proximis Quadragesimae diebus frequentem episcoporum conuentum in Laterano conuocauit, cui Mathildis quoque et Gisulfus Salernitanus Princeps interfuit, atque ad eum de sacerdotijs, de clericis, et de Normanis, qui Marchiam Firmanam Ecclesiae ditionis inuaserant, rettulit. De sacerdotijs ita cauit, *ut qui à laico ecclesiae inuestituram acciperet, et qui daret, et qui acciperet, anathemate plecteretur.* Inde Othonem Ratisponensem, Othonem Constantiensem, Bernardum Losannensem episcopos, et Eberardum, atque Vldaricum Comites, quorum consilij ecclesias Henricus vendidisse arguebatur, piorum societate remouit, atque in Germaniam, qui rem illam cognoscerent, episcopos Ostiensem, Praenestinum, Curientem, et Comensem legauit. De clericis autem sanxit, *ne vxores ducerent, qui vero haberent, aut eas, aut sacerdotium dimitterent, nec quisquam ad sacerdotium vocaretur, qui non perpetuum celibatum profiteretur.* atque eo decreto facto litteras ad omnes episcopos misit, praecipiens, ut feminas ab ipsorum contubernio remouerent. De Normanis porro sanctum, ut Roberto, et ceteris, qui Marchiae Firmanae oppida pontificia inuassent, piorum communionem interdictum esset. Ceterum legati in Germaniam missi, cum Nuringbergae post Pascha regem obuium habuissent, colloquium eius repudiarunt, quod anathemate ab Alexandro pontifice obligatus nunquam satisfacisset. postularunt autem, ut conuentum sibi in Germania habere liceret, in quo episcoporum, et abbatum, qui dignitates emissent, causam cognoscerent. Quod ubi episcopi audiuerunt, ut rem nouam, et rationibus suis alienissimam respicerent. neque eam facultatem se cuiquam, nisi ipsi pontifici, concessuros dixerunt. ob id legati Babenbergensem episcopum, ac nonnullos alios praeter ceteros turpis infamiae largitionis flagrantem ab officio remou-

Yy ij runt,

runt, donec ad se adeuntes coram crimine obiectum diluissent. totius vero rei iudicium, quia per se confici non poterat, ad pontificem integrum reiecerunt. Henricus autem à legatis admonitus non modo non obtemperavit, sed etiam episcopos omnes, quos potuit, aduersus pontificem concitavit. Decreto vero de coelibatu per Germaniam diuulgato vniuersa clericorum factio consternata subito Gregorium turpibus figere maledictis coepit, qui apostolo Paulo repugnaret, apud quem diserte scriptum esset: *Qui non potest continere, nubat. melius est nubere, quam vri,* & coelibatum inducendo viam fornicationi, alijsq. flagitijs turpissimis aperiret. nimirum se sacerdotia potius, quam coniuges dimissuros. Nihilo secius Gregorius instabat, & in episcopos, nisi decreta sua exquerentur, se notione apostolica animaduersurum minabatur. Ob eam rem archiepiscopus Moguntinus, qui sacrorum in Germania principatum tenebat, tantam rem agere ingressus, cum precibus singulos sollicitasset, vt ad quod faciendum cogi poterant, id vltro suscepisse videri vellet, neq. æqui aliquid impetrasset, tandem mense Octobri Erfordiae conuentu acto eos vrgere acrius institit, vt se aut sacerdotio, aut coniugio abdicarent. Quod ægre adeo passi episcopi sunt, vt secessione facta consilium archiepiscopi interficiendi habuerint. Quo cognito archiepiscopus subito conuentum dimisit, ac se cum pontifice, vt aliquid de sententia remitteret, acturum ostendit. Eadem ratione Mediolani Erlembaldus hoc decreto accepto eò vehementius furere, atq. in clericos sauire, liberiusq. Henrici edicta despiceret. Itaq. in Coena Domini oleum consecrari per Gottifredum prohibuit, atq. aliud ipse suppeditauit. Ceterum conuentu Lateranensi peracto reliquis episcopis vrbe profectis Gibertus Rauennas archiepiscopus occulto Henrici mandato in vrbe remansit, eo, vt post res docuit, consilio, vt, si posset, Gregorium per insidias interimeret. id quod ipse eò libentius egit, quòd non dubitabat, fore, vt illo remoto ipse ad tantum dignitatis fastigium perueniret. Itaq. captato tempore, quo Gregorius media Natalis proximi nocte rem diuinam de more ad Præsepe omni humana cura solutus faceret, ipsum per Cincium hominem ob flagitia grauibus à Gregorio diris obstrictum comprehendit, atq. in ipsius Cincij turrim firmissimam conijcit, verum inani, atq. irrito prorsus euentu. nam populus tantam rei indignitatem auersatus extemplo captis armis ad Cincianas ædes impetu concitato procurrat, atq. ijs expugnatis, turriq. solo æquata ilico pontificem liberavit, ac Cincij familiam, cum ipse trepidus euasisset, foedissimum in modum inulcavit. pontifex ad Præsepe eadem nocte reuersus rei diuinæ, quam inchoauerat, finem secundis omnium votis imposuit. Eodem anno nouo vrbs Mediolanensis incendio conflictata est. Cuius cladis detrimento despecto Erlembaldus ardentis homo in-

genij

genij novos miscere tumultus non destitit. Itaq. Paschalibus cæremonijs oleum ipse subministravit, quod ceteris sacerdotibus accipere abnuentibus solus Luitprandus S. Pauli sacerdos ipsi gratificatus accepit. Quare plebs indignata vrbe secessit, seq. nemini antistiti parituram, nisi ab Henrico dato, asseruit. Neq. ita multo post in vrbem reuersa Erlembaldum inuasit, ipsumq. cum Luitprando, tumultu excitato, necauit. Quibus de rebus Henricus indignatione accensus, quando Gottifredus non accipiebatur, Theobaldum Castilioneum edidit. isq. benigne acceptus est. Atq. ita tres eodem tempore pro archiepiscopis se gessere, Theobaldus Mediolani, Gottifredus in finibus, Attho Romæ. Ceterum profecto Roma Giberto putauit Gregorius Henricum spe sua deiectum posthac in Ecclesiæ auctoritate futurum, neq. quidquam amplius aduersus se moliturum. Itaq. omnem ad perfequendos Mathildis auxilio Normanos cogitationem conuertit. Verum, cum foedus aduersus se cum eis tractari per Gibertum, & Theobaldum, Hugone cardinali Blanco auctore, comperisset, mutata sententia alterum in Laterano conuentum coegit, atq. in eo Gibertum, & Theobaldum, quòd ad conuentum vocati non accessissent, & Hugonem, quòd olim cum Cadaloo conspirasset, & omnes episcopos Henrici fautores exauctorauit, atq. à piorum communionem secreuit. & ne quis clerici, qui vxorem haberet, rem diuinam audiret, inhiuit. præcipue autem Babenbergensi episcopo, quem antea à ministerio diuino remouerat, congressu piorum interdixit, quòd ad causam grauissimo Simonix de crimine dicendam Romæ adesse iussus, per biennium non venisset. is litteris super hac re à legatis pontificis redditis inops consilij ad Moguntinum se contulit. Moguntinus suscepta causa Romam properauit. ac vix, vt in communionem reciperetur, obtinuit. Inde domum reuersus mense Octobri alterum conuentum Moguntix habuit. ac Curiensis episcopi legati pontificij iussu de coelibatu clericorum iterum rettulit. verum nouo imminente sibi ab episcopis salutis periculo territus statim inceptum omisit, atq. ad pontificem, vt pro suo arbitrio hoc negocium transigeret, scripsit. neq. enim ad id conficiendum in se satis aut præsidij esse, aut roboris. Postero anno Henricum Goslarix Natalem Domini, ac principum conuentum agentem legati pontificis adierunt, eiq. verbis ipsius pontificis edixerunt, vt secunda Quadragesimæ hebdomade ad concilium Romæ indictum de criminibus, quorum argueretur, causam dicturus adesset. Quod si facere neglexisset, se rursus à communionem Ecclesiæ seiunctum iri, pro certo haberet. His verbis Henricus præter modum offensus legatos iurgijs laceratos dimisit, ac continuò omnium, qui in suo regno essent, episcoporum, atq. abbatum Vormaciam in Septuagesima concilium aduocauit, eo consilio, vt, si qua ratione posset, pontificatum Gregorio

abroga-

abrogaret. neque enim eo pontificatum tenente ipse se regnum tenere posse putabat. Die constituto xxiiii episcopi cum Gregorio ob causam cœlibatus infensi, tum ab Henrico non mediocribus pollicitationibus incitati venerunt. accessit etiam Hugo Cardinalis Blancus à Gregorij rationibus ob causam, quam diximus, alienus. Ibi relatione de Gregorio facta surrexit Hugo, atq. initio accusationis à Gregorij natalibus repetito, vitam eius omnem varijs flagitiorum, probrorumq. maledictis concidit, hæreticum, adulterum, & sanguinarium vocans, ac propterea pontificem per leges fieri non potuisse contendens. Quibus rebus auditis omnes episcopi auctoritatem eius sequuti facile Gregorium vitio factum esse pontificem, ac propterea obedientia indignum constituerunt. cui decreto subscribentibus ceteris duo inuenti sunt Adelbertus Virciburgensis, & Herimanus Metensis, qui vehementius refragati sunt; enimvero rem indignam, & à sacris legum scitis alienam esse, vt episcopus aliquis nullo generali concilio, nullis iustis accusatoribus, nullis idoneis testibus, nullis probatis criminibus damnaretur, nedum ipse pontifex maximus, aduersus quem neq. episcopi, neq. archiepiscopi esset recipienda delatio. Verum instante Vellelmo Traiectensi episcopo, qui causam regis pertinacius tuebatur, vt aut cum ceteris consentirent, aut se sacramento regi præstito abdicarent, & ipsi tandem subscriperunt, atq. omnes epistolam ad eum exararunt, quam post varias criminationes vitæ eius illatas ita concluderunt. *Quia ergo & introitus tuus tantis periurijs est initiatus, & ecclesia Dei tam graui tempestate per abusionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam per conuersationem tuam tam multiplici infamia debonestasti, obedientiam, quam tibi nullam promisimus, posthac nullam seruaturos esse denunciamus.* Ea epistola Rolando cuidam clerico Parmensi ad Gregorium deferenda est data. Is maturato itinere Romam, antequam conuentus institueretur, accessit. ac reddita Gregorio epistola eidem Henrici nomine nunciauit, ne ipse aut se posthac pontificem appellaret, aut aliquid pro pontifice gereret; Cardinalibus vero, vt ad nouum à rege creandum pontificem in Germaniam maturarent. Res erat grauis, neq. vlllo pacto Christiano homini, nedum pontifici maximo toleranda, pontificiam auctoritatem in ordinem cogi ab eo, quem tutorem ipsa sibi Ecclesia delegisset. Extabant etiam præclara Gregorij secundi, & tertij pontificum Romanorum exempla. qui minoribus opibus præditi Leoni Isauro potentiori Imperatori sacris interdiceret, & iurata Italiae obedientia spoliare non dubitarant, vno eo crimine quod se sacris imaginibus inimicum aduersus vetera patrum decreta præbuisset. His de rebus Gregorius haud sibi dubitandum putauit, quin vnà & suas, & ipsius Ecclesie iniurias pro magnitudine potestatis persequeretur. Itaq. postridie litteras in conuentu recitauit, ac commotis rei indignitate

ad

ad vltionem omnium animis decretum in episcoporum sententiam fecit, & Henricum regio Germaniæ, atq. Italiae titulo, & iurato Principum, populorumq. obsequio abdicauit, atq. vnà cum Sigifrido archiepiscopo Moguntino, Vellelmo Traiectensi, & Babenbergensi sacro anathemate obligauit, ceteris eadem minatus, nisi Romam profecti ipsa coram se crimina diluissent. Decretum autem in Henricum fuit eiusmodi.

Audi me princeps Apostolorum Petre. tu mihi, beatusq. Paulus frater tuus optimi præter ceteros testes esse potestis, me inuitum ad sancta tua Ecclesia gubernacula esse protractum. ob eam rem mihi persuadeo, tibi placere, vt ego populo Christiano tibi præcipue à Deo commissio præsim, ac summam ligandi, atq. soluendi in cœlo, atq. in terra potestatem obtineam, tibi præcipue à Christo domino nostro delatam. Hac igitur fiducia nixus pro ecclesia tua honore ex parte omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus sancti iure auctoritatis tue Henrico regi Henrici Imperatoris filio, qui aduersus tuam Ecclesiam inaudita superbia insurrexit, toto regno Germania, atq. Italia interdico, & omnes Christianos vinculo sacramenti, quo se illi obstrinxerunt, exsoluo. & ne quisquam ei, vt regi, obtemperet, veto. Equum est enim, vt qui studet honorem Ecclesia tua minuire, ipse honore dispolietur, quæ videtur habere. Et quoniam ut Christianum decet, auctoritati meæ non paruit, neq. ad Deum reuertit, quæ reliquit, abstentorum consuetudine utens, & salutaria mea præcepta despiciens, atq. Ecclesiam tuam tentans scindere, omnino se ab eius corpore separauit; ob eam rem tuo nomine vinculo anathematis ipsum alligo, vt gentes sentiant, Quod tu es Petrus, & super tuam petram Filius Dei edificauit ecclesiam suam, & porta inferi nõ præualebunt aduersus eam. His pronuntiatis, rogauerunt eum quidam, vt gratiam Henrico suam restituere vellet. Quibus ille, *Summo studio faciam, inquit, si ille in gratiam cum Deo redire studuerit. neq. enim vos fallit, quandiu sancta Ecclesia nefanda eius flagitia tulerit, & quantas calamitates ipso auctore subierit, & vt nos patris & matris eius studio incitati, & cum diaconatum gereremus, & postquam vocati ad sacerdotium sumus, per religiosos homines admonere, atque à prauis consilijs reuocare, sed frustra, contendimus.*

Alijs autem regem anathemate obstringi non posse dicentibus, *An vero cum Deus, inquit, Ecclesiam suam ter beato Petro commisit, dicens, Pascite oues meas, ipsos reges exceptit? aut cum eidem ligandi soluendiq. in cœlo, & in terra potestatem concessit, quenquam ab eius potestate subtraxit?* Atq. ita conuentum dimisit. Hoc decreto in Germaniam perlato pleriq. Principum Henricum auersari, vt ab Ecclesia damnatum, coeperunt. Itaq. cum ille in dies Pentecostes conuentum Vormaciam indixisset, nulli occurrerunt, & cum alterum Moguntia in festum S. Petri aduocasset, pauci admodum accesserunt, sine dubio ne abstentorum colloquio interessent, verum priuatis interim inter se consilijs initis ad extremum vltro circa Kal. Octobris apud Oppenheim conuenerunt. ibiq. li-

bertatem

bertatem loquendi nacti palam se subiectos esse Henrico negarunt, quod à duobus pontificibus communione piorum expulsus non satisfecisset, ac demum eo nomine in conuentu Romano regia potestate priuatus esset. atq. in ante diem xvii Kal. Nouembris conuentum alterum ad regem subrogandum Triburias indixerunt. Die dicta frequens Principum conuentus affuit, multoq. etiam, quam spes fuerat, celebrior, quod Sigehardus patriarcha Aquileiensis, & Alemannus episcopus Patauiensis interfuere. quos legatos pontifex miserat, vt Henricum iustis de causis abdicatum populis indicarent, & ad sublegendum alium pontificiam auctoritatem afferrent. Hi cum in conuentum venissent, omnium congressum vitarunt, qui aut Henrico sacerdotiorum venditore, aut episcopis mercatoribus, aut clericis matrimonio iunctis familiariter vfi essent. Cum autem omnes ex ordine confedissent, & de Henrico facta relatio esset, tum pro se quisq. varia in eum probra, ac flagitia protulit, atq. alium in eius locum regem sublegendum esse censuit. ita in eorum sententiam decretum est factum. His de rebus Henricus certior factus ad Oppenheim venerat, atq. animi anxius legatis missis Principes sollicitare non desinebat, omnibus precibus obsecrans, ne tantam sibi iniuriam facerent: se vetera flagitia nouis moribus deleturum, nihil posthac rerum publicarum sine comuni consilio tractaturum, denique se suo iure decessurum, eisq. regni pro sua voluntate gerendi potestatem facturum, ac sola sibi regia insignia retenturum, quæ semel iuste sumpta sine insigni omnium eorum ignominia non posset deponere, & si sibi fidem habere nollent, in ea obsides se dare esse paratum. Multis vltro citroq. verbis de perfidia, & flagitijs eius factis ad extremum Principes Sueuiæ, & Saxoniae susceperunt, quanquam res manifestis indicijs tenebatur, se tamen integram causæ cognitionem pontifici Romano reseruatuos, acturosq. cum eo, vt in festo Purificationis Augustam vsque accederet. ibi celebri conuentu habito graue ipsum pontificis iudicium subiturum. quod si ille ante annum anathemate non esset solutus, ne amplius repetere regnum posset, interim abstentos omnes à se abire iuberet, ac Spiram exercitu dimisso secederet, ibiq. vno Virdunensi episcopo, & paucis ministris, quos principes ipsi probassent, contentus vitam priuatam traduceret. Henricus in summum discrimen amittendi regni adductus facile omnes condiciones accepit. Principes legatis missis mox pontificem de his omnibus docuerunt, summis precibus orantes, vt ad tantam seditionem sedandam, tantamq. Ecclesiae labem tollendam Augustam ad Purificationem accedere vellet. Dum autem hæc aguntur, Robertus Dux Apuliae rebus in Sicilia prospere gestis elatus exercitum Salernum adduxit, idq. Ricardo fratre Capuae Principe auxilio aduocato acriter oppugnare incæpit. Quare cognita Gregorius Desiderium

rium

rium abbatem Cassinatem ad rem inter Gisulfum Salerni Principem, & Robertum componendam misit. quæ intempestiua Gisulfi pertinacia conuenire non potuit. suborta est inde in vrbe tanta rerum omnium ad victum necessariorum inopia, vt vescendi causa ad equos, asinos, canesq. descensum sit. Quare comperta Robertus cum maxima militum manu ad muros successit, parteq. eorum vi machinarum disiecta aditum sibi in vrbe muniuit. atq. Idibus Decembris frustra repugnante Principe in ditionem adduxit. Per eosdem dies Gregorius Germanis Principibus obsequutus, vrbe exijt, atq. vnus Mathildis nunquam præ pietate senis à latere discedentis præsidio fultus magnis itineribus adulta hieme Augustam ire contendit. Henricus omnem suam salutem in eo positam arbitratus, vt ante annum anathemate solueretur, simulq. metendum esse ratus, ne, si se Augustæ infensis iudicibus, ac multo infestioribus accusatoribus traderet, annus ipse ante absolutionem efflueret, omnibus consilijs anteuertendum existimauit, vt pontifici in Italiam occurreret, atq. ab eo anathematis absolutionem quoquomodo impetraret. Nam ea impetrata faciliora cetera fore, cum amicorum colloquio vti, & cum ijs opportuna consilia capere nulla religio prohiberet. Paucis igitur ante Natalem Domini diebus Spira profectus à nemine ex Germanis ingenuo comitatus, & à nemine pecunia, qua plurimum egebat, subleuatus in Burgundiam venit, ac Visontione solemne Natalicium egit. deinde asperrima hieme montem Cinisium superare cõtendit. In campis inde degressus Theobaldus, & Gibertus archiepiscopi Mediolanensis, & Rauennas, ac reliqui Lombardiae episcopi, qui Gregorio infensi aduentum eius diu suspensis animis expectauerant, vnà cum plerisque principibus exceperunt, eiq. omnia officio vt regem prosequuti, iustum comitatum, atq. exercitum confecerunt. Gregorius, vbi ad angustias Alpium Tridentinarum progressus duces itineris præmissos non inuenit, atq. Henricum in Italiam traiecisse, ac magno conflato exercitu aduersus se properare cognouit, insidias aliquot suspicatus conuerso itinere Canussij apud Mathildem sibi subsistendum existimauit. Interim episcopi, & principes, quos vt abstentos Henricus à se dimittere fuerat iussus, ad Gregorium Canussium anteuerso itinere properarunt, ac se paratos esse quocunq. modo pontifici satisfacere ad redimendam eius gratiam ostenderunt, calceisq. positos ab eo veniam petierunt. Quibus ille respondit, se pœnitentibus quidem misericordiam tributurum, verum longam, & grauem eorum contumaciam animaduersione aliqua expiaturum. Illis se omnia, quæ imperarentur, summo studio & facturos & passuros dicentibus singulos in singulas cellas iussit distribui, ita vt cum nemine colloquij copiam haberent, & tenui cibo, potuq. sustentarentur. Post aliquot inde dies examinatos ad se vocauit, ac de commissis delictis

Z z

grauiter

grauiter castigatos anathemate liberauit, præcipiens, ne cum Henrico, antequam sibi satisfecisset, de re vlla colloquerentur, nisi vt eum de sua pertinacia deturbarent. Interea Henricus prope Canussium venit, ac Mathildem, Azonem marchionem Atestinum, abbatem Cluniacensem, & alios nonnullos euocauit, quos auctoritate, & gratia plurimum apud Gregorium valere existimauit. Hos Gregorij voluntate profectos precibus omnibus obtestatus est, darent operam, vt primo quoq. tempore anathemate solueretur, neq. principibus Teutonicis inuidia aduersus se flagrantibus traderetur. Quod vt accepit Gregorius, Haudquaquam legibus ecclesiasticis, inquit, conuenit, vt rei alicuius causa absentibus accusatoribus peragatur. si confidit, se innoxium argui, die constituta Augustæ adfit, quo principes omnes occurrent. ibi ex legibus causa vtrinq. perorata sine odio, aut gratia iudicabitur. ad hæc illi, vt erant ab Henrico instructi, Henricum haudquaquam recusare iudicium, cuius sciat ipsum prudentem, integerrimumq. iudicem fore, verum ea de re laborare, ne annus ante circumagatur, quam ipse religione soluatur: quo factò ipse Palatinis legibus regni titulo spoliatur, neq. causæ dictionem amplius nanciscatur. proinde illum orare, atq. hoc omni, quo ille voluerit, genere satisfactionis redinere paratum esse, vt solo nunc anathemate liberetur, atq. in gratiam Ecclesiæ redigatur, de integro iudicium quocunq. in loco, & quacunq. die voluerit, subiturus, atq. eius sententia, & victor, & victus æquo animo discessurus. Negauit hoc Gregorius iuuenilis in eo animi inconstantiam, & procliue, quocunq. assentatores impulissent, ingenium veritus. Demum auctoritate, & precibus Mathildis, & ceterorum, qui aderant, victus, Si ex animi, inquit, sententia poenitet, coronam, & reliqua regni insignia in argumentum veræ poenitentiae tradat, & se post tantam contumaciam regio nomine, & honore posthac indignum profiteatur. & cum hanc etiam sententiam, tanquam nimis duram, vt temperaret, Mathildis, ceteriq. petissent, tandem exortus, Prope, inquit, accedat, & culpam, quam imperium detrectando aduersus apostolicam sedem contraxit, decretis eius obtemperando expurgat. Accessit ergo propius, vt iussus erat, Henricus, atq. intra secundum murorum ambitum, nam triplici oppidum cingebatur, receptus extra omni comitatu relicto, regium cultum abiicit, ac sine calceis sæuiente hieme ieiunus vsq. ad vesperam responsum pontificis expectauit. Quo non reddito, idem secundo, & tertio die fecit. Quarto demum Gregorius constantiam hominis admiratus, ac vere eum poenitere ratus, simulq. aspèra hominum aduersus se conuicia veritus in conspectum admisit. Is dies v Kal. Februarias fuit. Tum res ita conuenit, vt Henricus anathemate solueretur, ac se die, & loco, quem Gregorius constituisset, in communi Germanorum principum conuentu in iudicio siste-

ret, &

ret, & criminibus, quæ obiicebantur, ipso, si ita è republica fore videretur, quæstionem exercente pontifice responderet, atq. extremo illius iudicio staret, nullam in perpetuum à quoquam huius vindictam iniuriæ exacturus. Interim omnia regiae dignitatis ornamenta deponeret, ac de rebus publicis nihil pro suo iure statueret. Babenbergensem episcopum, & Vldaricum de Coshein, & ceteros, quorum consilijs, se, remq. publicam perdidisset, à sua in perpetuum familiaritate depelleret. qui sacramentum ei dixissent, religione omnes exolueret. Quod si regnum tenuisset, semper pontifici se obsequentem ad contractas in Ecclesia labe delendas præberet. si quid horum fefellisset, irrita hæc noxæ absolutio esset, neq. vltra pro asserenda innocentia sua iudicium impetraret. princepsq. Germanici religione iurisiurandi soluti alium substituere regem possent. Has læto animo condiciones Henricus accepit, atq. ita iurauit. *Ego Henricus rex de criminibus, quibus me onerant archiepiscopi, episcopi, Duces, Comites, ceteriq. regni Germania principes, & alij, qui eos in hac dissensione sequuntur, intra diem, quam mihi D. Gregorius pontifex præscripserit, aut ex iudicio eius ratione reddam, aut ex eiusdè consilio pacem componam, nisi quid mihi iusti impedimenti obstiterit. Item, si D. Gregorius pontifex trans alpes, seu ad alias terrarum partes contenderit, tutum iter præstabo ipsi, ducibus, comitibus, & legatis eius, & ijs, qui ad eum de quibuscunq. partibus se contulerint, ita vt ire, morari, ac redire sine periculo possint, neq. auctor ero, vt vllum honoris detrimentum accipiant, & si acceperint, bona fide pro meis viribus adiuuabo.* Inde episcopus Citicësis, & Vercellësis, & Azo allatis Sanctorum reliquijs sacramento confirmarunt, (nam abbas Cluniacensis, quia per leges iurare non poterat, fidem suam tantum obstrinxit,) Henricum præstiturum, quæ iureiurando sanctissimo promisisset. Atq. his cōfectis Gregorius Henricum ad pedes proiectum, ac misericordiam pontificiam implorantem anathemate liberauit. ac protinus ad rem diuinam faciendam se contulit. Inde, vbi sacram oblationem confecit, Henricum cum omnibus, qui sacro astabant, ad aram accedere iussit, præferensq. manu augustissimum corpus Domini, Ego Henrice, inquit, iam pridem à te, tuisq. fautoribus per litteras accusatus, me sedem apostolicam per Simoniacam hæresim inuasisse, atq. alijs multis tam ante, quam post pontificatum acceptum grauissimis vitam meam flagitijs polluisse, quæ mihi per leges aditum ad sacros ordines interfecerint, licet multorum idoneorum hominum testimonio hæc refellere crimina queam, tamen ne humano potius, quam diuino niti videar auxilio, atq. vt satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum adimam, paratus sum corpus dominicum in experimentum meæ innocentiae sumere. Deum igitur omnipotentem oro, vt, si expers culpæ sum, suo me hodie iudicio oblatis criminis suspicionem liberet, si crimini obnoxius, hic repentina me morte conficiat. atq.

Zz ij hæc,

hæc, & eiusmodi alia, vt solemne est, dira in hanc sententiam verba præfatus, partem dominici corporis de more comedit. Quo factò cum populus, qui aderat, laudans Deum innocentie eius sæpe ingeminatis esset vocibus gratulatus, tandem impetrato silentio conuersus ad regem dixit: Nunc vero tempus est fili, vt quod ego feci, & tu facere ne recuses. Principes regni tui Germanici te apud me iam pridem ijs de criminibus accusant, quibus te non modo ab omni rerum publicarum procuratore, sed etiam ab Ecclesie communiõne, & ab omni vitæ sæcularis consuetudine remotum esse oportet, postulantq. iudicium constitui, quo hæc, quæ tibi obiiciuntur, crimina diluantur. Non puto te ignorare, quàm humana plerunq. infirma iudicia sint, & in publicis disceptationibus quàm sæpe falsa veris anteponantur, dum falsum disertorum oratione ornatum cum voluptate auditur, verum autem incultum sæpe contemnitur. Cum igitur ego rationibus tuis bene consultum cupiam, pro eo quòd in calamitatibus tuis supplex sedis apostolicæ auxilium implorasti, moneo te, vt si te exortem culpæ esse, atq. iniustus ab æmulis tuis criminibus oneratum intelligis, liberares Ecclesiam Dei scandalo, & te ipsum longæ & ambiguæ disceptationis periculo. Sume hanc residuam dominici corporis partem, vt comprobata Deo teste innocentia tua linguas retundas obtrectatorum tuorum, & me aduocato principes tibi reconcilientur, regnoq. recepto omnes, quibus misere iandiu respublica conficitatur, bellorum ciuiliu tempestates in perpetuum comprimantur. Ad hæc ille nec opinata re perturbatus æstare, tergiuerfari, & cum suis familiaribus à multitudine segregatus, quemadmodum tam horrendi examinis necessitatem euaderet, rationem inire. collecto inde animo dixit, se, vt hoc faceret, haudquaquam in animum inducere posse, quòd amicis suis inconsultis, & absentibus accusatoribus inanis, atq. exiguæ fidei futura esset, quæcunq. pro probanda innocentia sua à se suscepta satisfactio esset. proinde enixe illum orare, vt rem integram ad conuentum futurum rejiceret, atq. ibi citatis accusatoribus, & cognitis ex lege criminibus huic controuersie modum imponi permitteret. Huic responso haud grauate acquieuit Gregorius, & sacrificio expleto regem conuiuio excepit, ac diligenter de omnibus rebus, quas eum agere oportebat, edoctum cum pace dimisit, Eppone Citicensi episcopo ad comites eius, qui non longe à castello substiterant, præmissis, vt eos, qui propter Henrici consuetudinem secreti ab Ecclesie corpore fuerant, de integro sociaret. His de rebus extant Gregorij litteræ ad episcopos, & principes Germaniæ scriptæ. Quibus cognitis Theobaldus, & Gilbertus archiepiscopi, ac reliqui eius factionis Italici verbis eum contumeliosissimis exceperunt, ac se Gregorij anathema pro nihilo habere dixerunt, quem constaret ab episcopis iusto iam pridem esse anathemate

obligatum,

obligatum, quòd sedem apostolicam per simoniacam hæresim inuassisset, ac cædibus, adulterijs, alijsq. nefarijs sceleribus inquinasset. Henricum indigne fecisse, & nomini suo maculam fœdissimam aspersisse, quòd eiusmodi homini fasces regie maiestatis summisserit, perfide vero, atq. dolose, quòd sibi vni consulens in gratiam cum eo redire studuerit, se ipsos vero, qui illius causa omnibus Gregorium iniurijs lacefferint, in medijs turbarum fluctibus deseruerit. enimvero tantas iniurias æquo haudquaquam animo esse ferendas; patrem, qui se vltro regni titulo indignum præbuerit, abdicandum, filium, licet nondum satis propter ætatem regno maturum, dominum asciscendum, nouoq. pontifice declarato per eum Romæ corona imperatoria exornandum. His vocibus percussus Henricus, atque Italici regni amittendi in discrimen adductus, quidquid apud se principum erat ad eos misit, mandatis datis, vt percontarentur, quæ causa iræ, ac consternationis subitæ foret, & quacunq. ratione possent, animos eorum exasperatos lenirent se quod fecerit, extrema necessitate compulsus communis commodi causa fecisse, nec Germaniæ principibus, qui sibi regnum per calumniam eripere conarentur, nec Gregorio, qui apostolicum gladium ira furens intentaret, aliter satisfieri potuisse, quàm vt ante annum anathemate solueretur, nunc se omnibus salebris, in quas ab inimicis fuerat impulsus, elapsum omne studium, omnemq. operam ad persequendas suas, atq. illorum iniurias collaturum. His verbis compressa potius, quàm extincta seditionis est flamma. Siquidem pleriq. procerum è castris se per iram propripientes iniussu eius domum reuertere. ceteri dissimulata iracundia redeuntem pacato quidem vultu exceperunt, verum neq. solitum cultum, neq. solemnia officia præstiterunt, sed per omnes circulos probris, & iurgijs lacerarunt, quòd tandiu, ac tanto studio expectatus, nihil tamen auxilij periclitantis Italiae rebus attulisset. Itaq. cum Italiam perlustrare cœpisset, vt eos, qui oppressi erant, iure de more dicundo leuaret, neq. cum faculis & faustis, vt assolebat, acclamationibus occurrerunt, neq. in vrbes receperunt, sed in suburbijis manere iusserunt, neq. eò annonam ad sustentandum exercitum, vt debebant, opportunam, & vberem detulerunt, ac dispositis singulis in locis armatis prædas ex agris, villisq. agi ad explendas necessitates prohibuerunt. Quibus rebus commotus Henricus, cum se Germaniæ finibus excedendo non hostem euasisse, sed mutasse videret, grauiter intimis sensibus angebatur, atq. eorum animos quoquo pacto sibi restituere conabatur. Cuius rei vt rationem iniret, Vldericum de Coshein, & ceteros, quos iuratus à sua familiaritate repulerat, aduocauit, & cum ijs, vt ante, de priuatis, publicisq. negotijs communicare consilia cœpit, atq. ex eorum auctoritate dissolutis omnibus humanis, ac diuinis, quibus se pontifici obstrinxerat, legibus efferata in

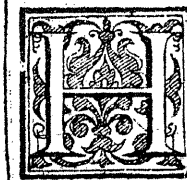
eum

eum libertate se intulit, atq. acerbissimis, vt tantarum turbarum concitorem, vocibus infectari, eosq. ad tantas suo ductu vindicandas iniurias incitare instituit. Quibus rebus placati paulatim Italici animis erga eum, studijsq. accensi sunt vsq. adeo, vt frequentiore eum in dies multitudine stiparent, sumptibus exercitum vberioribus sustinerent, & se ad omnia, quae imperaret, exequenda paratos esse ostenderent. Quo cognito episcopi Lietmarus Bremensis, Eppo Citicensis, Benno Osemburgensis, Burchardus Losannensis, & Burchardus Basiliensis, & ex laicis Vldericus, Eberardus, Bertoldus, & alij pene omnes, quos apud Oppenheim legati pontificij a contubernio eius arcuerant, eum adierunt, atq. omnium se participes consiliorum, & seditionum socios praebuerunt. Haec cum in Germaniam nunciata essent, Moguntinus, Virciburgensis, & Metensis episcopi, Rodulfus, Velfo, & Bertoldus Duces, alijq. de reipublicae commodis conuocati statuerunt, vt principes Saxoniae, & ceteri omnes, quibus respublica curae foret, III Idus Maij ad Forchein conuenirent, & communi consilio, quid opus esset facto, decernerent. litteras quoq. ad pontificem dederunt, vt quoniam in Purificatione Augustam ad conuentum dolo regis occurrere non potuerat, saltem ad Forchein die constituta adesset. Erat adhuc Gregorius Canussij, secum constitutum habens non ante Romam redire, quam quemadmodum ad principes Germaniae scripserat, instituto perfecto itinere optatam Ecclesiae concordiam peperisset. Itaq. litteris principum lectis, etsi frequenti fama acceperat, Henricum mutata voluntate hostilem aduersus se, atq. Ecclesiam animum induisse, misit tamen ad eum vnum ex cardinalibus episcopis Gregorium, qui nunciaret, venisse tempus, quo promissa praestaret. conuenturos in Forchein III Idus Martij ad componendum reipublicae statum regni Teutonici principes. accederet ergo, ac praesens oblata crimina se iudicium exercente purgaret, & Ecclesiam scandalo, rem publicam bellis ciuilibus, se ipsum foedissima existimationis macula liberaret. Ad haec dissimulato animi consilio respondit Henricus, se post acceptum regnum nunc primum in Italiam traiecisse, nec posse multis, magnisq. negotijs impeditum tam cito decedere, nisi Italos, quos longa sui aduentus expectatione suspendit, sine causa grauissime velit offendere, nec, si id bona ipsorum venia facere liceat, cum dies obeundo conuentui immineat, se tam breui spatio tanta terrarum interualla vlla equorum pernitate ad tempus posse percurrere. His acceptis pontifex Bernardum abbatem Massiliensem, & Bernardum Cardinalem diaconum ad principes in Forchein conuenturos misit, eosq. docuit, se omni ope enisum, vt die, & loco statuto communibus de Ecclesia consilijs habendis interesset, sed Henrici diligentia factum, vt neque tuto in Germaniam progredi, neque Romam sine periculo regredi possit, omnibus ab eo,

qua

qua transire possit, itineribus occupatis. proinde monere eos, vt interim regni rationibus quoquo modo possint, prospiciant, quoad patefactis itineribus ipse tuto accedere, & comunicatis consilijs, regni, & Ecclesiae vtilitatibus, quae opportuna sint, decernere possit. Constituto inde loco, & die principes conuenere, ac legatis pontificis praesentibus de Henrico, & regni rationibus rettulere. Cum sententiae dicerentur, nemo extitit, qui non & grauissime senserit, & pari seueritate censuerit. Ita communi consilio approbantibus legatis, cum citatus ad causam dicendam Henricus non affuisset, regni titulo iustissimis de causis est spoliatus. Hoc consilio explicato, cum deinceps de successore sufficiendo consultaretur, omnes in vnum Rodulfum, Sueviae Ducem, sententiae consenserunt, hominem cum armis, & opibus, tum virtute, ac pietate praestantem. dimissoq. conuentu Moguntiam profecti ipsum per archiepiscopum xii Kal. Aprilis de more consecrauerunt.

RODVLVVS REX ADVERSVS HENRICVM.

IS rebus actis Rodulfus legatos è vestigio ad pontificem misit, ac se, quando inuitus ad regni administrationem esset attractus, paratum esse pontificiae auctoritati obtemperare, vel obside filio dando ostendit. Quin etiam Henricus hoc nuncio accepto percussus legatos ad eundem misit, atque supplex aduersus Rodulfum auxilium implorauit. verum cum responsum à pontifice tulisset, se non defuturum, vbi causam vtriusq. nouisset, ira inflammatus eum reliquit, atq. ab armis solis auxilium sibi petendum existimauit. ac desertis, quos concitarat, Italici Papiam profectus in Germaniam abiit. quo facto Gregorius item Mathildis praesidio fultus Romam reuertit, ac statim Robertum, & Ricardum propter captum Salernum iratus furis inferorum destinat, atq. aduersus eos exercitum parat. Ea re accepta Robertus Beneuento, Ricardus Neapoli bellum intulerunt, atq. exercitu admoto vtrumq. obsidere coeperunt. Henrico Italia profecto Lombardiae ciuitates delusas se ab Henrico querentes paulatim ab eius auctoritate recesserunt, atq. auctore Mathilde se se pontifici tradiderunt, per quem regio fuerant sacramento soluta, & nouo altero syncerioris, atq. integrioris libertatis initio facto cum eximia alia dignitatis deinceps ornamenta asciuerunt, tum militaria multae vexilla, vulgo carrocia dicta, instituerunt, quod genus à Mediolanensibus superiore Italica sub Conrado defectione inuentum haudquaquam pacatis post Italiae rebus fuerat vsurpatum. ac descriptis in partes ciuitatibus rem militarem in eum vsq. diem rudem, & inchoatam constituerunt. Interim Gregorius ingrauescenti in dies seditioni remedium aliquod pro viribus allaturus nouum

in

in Laterano conuentum egit, in quo Gibertum, Theobaldum, Hugonem, & Rolandum, tanquam præcipuos Ecclesiæ apostolicæ turbatores nouis execrationibus infectatus est. Quo factò episcopi duo Virdunensis, & Osseburgensis Henrici legati surrexerunt, atq. vt causa Henrici, atq. Rodulfi publico in conuentu cognosceretur, postularunt. Cui postulato cum legati Rodulfi, reliquiq. omnes essent assensi, placuit, vt noui legati à latere apostolicæ sedis homines doctrina, atq. religione præstantes in Germaniam mitterentur, qui conuentu procerum habito de præsentis controuersia iudicarent, & pacem inter Henricum, ac Rodulfum conciliarent. Et, quia multos turpis largitionis spe inductos huic paci aduersaturos pontifex dubitabat, sacra detestatione indicta cauit, vt nemo rex, archiepiscopus, Dux, marchio, Comes, miles ve legatis impediendæ gratia pacis obstitere. legati lecti tres Bernardus diaconus, Bernardus abbas Massiliensis, & Vto archiepiscopus Treuerensis. Eodè anno Hannone archiepiscopo Coloniensi mortuo Hidolfus locum tenuit. Agnes Henrici mater ob mœrorem Romæ mortua, atq. in æde S. Petronellæ sepulta est. Eodem anno Henricus ecclesiam Aquileiensem est nactus. Postero Nicephorus Botoniatas Michaelem Imperio Constantinopolitano deiecit. Michael autem auxilij inops ad Robertum virtute, opibusq. ea tempestate præstantem confugit, atq. vt sibi ad rem suam recuperandam adesset, orauit. Interim Ricardo Capuæ mortuo Iordanes filius Neapolis obsidionem soluit, & Gregorio gratificatus castra Roberti ad Beneuentum disiecit, & cum omnibus Apuliæ Comitibus aduersus eum conspirauit. Quod vbi Robertus, qui tum erat in Calabria, comperit, exercitum in Apuliam reduxit, eaq. recepta aduersus Iordanem ire contendit. Verum Desiderius auctoritate sua interposita & Robertum Ricardo, & Gregorium Roberto reconciliauit. Romaq. cum cardinalibus ad Robertum profectus ipsum pœna ecclesiasticæ detestationis exemit. sunt etiam qui ipsum Ducem à Gregorio confirmatum tradant. Interim Henricus bellum grauissimum cum Rodulfo Imperij æmulo iniit, ac Germaniam incendijs, rapinisq. vastare, sacrisq. ædibus disturbatis Ecclesiæ odio immanius in clericos, atq. omnis generis sacerdotes sæuire instituit. Quibus rebus, quasi integra victoria parta inflatus, pacem, quam petierat, respuit, & quo minus legati pontificij in Germaniam euntes conuentum de concilianda habere concordia possent, se obstiturum ostendit. Quare Gregorius conuentum in Laterano coacto quum præsentibus vtriusq. regis legatis vehementius quereretur, vtriq. principibus suis purgatis, nullum posthac fore eorum itineri impedimentum iurarunt. Eodem in conuentu Gregorius veteres in Gibertum, & Giberti socios execrationes redintegrauit. &, vt Roberto bellum in Nicephorum molienti auctoritatē adiun-

geret,

geret, Nicephorum abstentum pronunciauit. Proximo anno nouus Romæ conuentus per Februarium mensem est actus. in quo rursus de pace regum, fornicationibus clericorum, collatione ecclesiarum, iniurijs Normanorum, & Henrici anathemate est relatum. De pace res ita transacta. Legatis Rodulfi ex postulantibus, quòd Henricus vexandis clericis totam Germaniam perturbaret, & conuentui habendo moram afferret, legati Henrici iustam iram Gregorij veriti Henricum posthac paratum fore responderunt, atq. in eam rem tale sacramentum ceperunt. *Iuramus nos legati Henrici regis ex præcepto eius, Henricum citra Ascensionem Domini legatos, ni quid obstitere, Romam missurum, qui legatos pontificis tuto secum deducant, atq. reducant, atq. eorum iudicio, sententiaq. staturum.* Quo iureiurando audito legati Rodulfi & ipsi deinceps in hæc verba iurarunt. *Si colloquium in Germania ex decreto vestro loco, & tempore à vobis constituto legatis vestris presentibus fuerit, Rodulfus rex princeps noster aut ipse accurret, aut legatos suos mittet, paratusq. erit, iudicio stare, quod sancta Ecclesia de regno Germania fecerit, nulloq. dolo malo conuentum à vobis, aut à legatis vestris indictum impediet, & postquam certos vestros nuncios viderit, dabit operam, vt pacem componant, & hæc omnia nisi legitimo intercedente impedimento seruabit.* De clericis autem pontifex ita decreuit. *Gregorius pont. seruus seruorum Dei, omnibus in Italico, & Germanico regno debitam S. Petro obedientiam exhibentibus apostolicam benedictionem.* *Si qui sunt presbyteri, aut diaconi, aut subdiaconi, qui crimini fornicationis sint obnoxij, interdico eis ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate S. Petri introitum adis, dum acta pœnitentia satisfaciant.* *Si qui vero in peccato suo perseuerare maluerint, nemo officium eorum auscultasse velit, quia benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, testante Domino per prophetam, Maledicam benedictionibus vestris.* Porro autem de collatione sacerdotiorum Nonis Martij ita sanxit. *Sanctorum patrum decreta sequentes, vt superioribus conuentibus de ecclesiasticis dignitatibus ordinandis statuimus, ita & nunc apostolica auctoritate decernimus, vt si quis posthac episcopatum, aut abbatiam, aut aliam ecclesiasticam dignitatem ab aliquo laico acceperit, nequaquam inter episcopos, aut abbates numeretur, nec alia ei, vt episcopo, aut abbati obedientia præbeatur, eiq. gratia S. Petri, atq. adis eius introitu interdicator.* Eadem ratione si quis Imperator, Rex, Dux, Marchio, Comes, aut qualibet alia secularis potestas, aut persona episcopatum, aut aliam ecclesiasticam dignitatem detulerit, eiusdem sententia vinculo teneatur. De Normannis inde ita cauit. *Si quis Normannorum oppida S. Petri, vt partem Marchie Firmane, qua à bello adhuc integra est, & Ducatum Spoletanum, & Campaniam, & maritimam oram, & Sabinum, & Tiburtinum Comitatum, & monasterium S. Benedicti Casinas, & Beneuentum inuadere, ac depradari ausus fuerit, gratiam S. Petri eis interdico.* *Quod si quis eorum ab incolis*

A a a

horum

horum locorum ius repetere suum voluerit, eis nostros ibi ius dicentes adire magistratus permittimus, & si ius suum obtinere nequiverint, ut partem eius agri sibi vindicet, concedimus, dummodo non more praeconum agat, sed ut Christianum decet, & eum, qui sua magis studet recipere, quam alteri eripere, & qui veretur gratiam Dei amittere, atq. execrationem beati Petri subire.

Postremo in hunc modum Henricum ipsum regem abdicavit, ac dirarum religionibus obligavit, & Rodulfum confirmavit. Quippe beatos apostolos, Petrum, & Paulum, ut ante, contestatus iniurias omnes ab Henrico sibi, atq. Ecclesiae factas commemoravit; & quam saepe admonitus praecipua sua spreuisset, & se ipsum in ordinem coegisset, demonstravit. *Quas ob causas, inquit, ego auctoritate apostolica mihi à Deo delata Henricum, Henrici Imperatoris filium, regio Germania titulo iterum spolio, & Christianorum obedientia priuo, atq. omnes religione iurifurandi, quo se illi obstrinxerunt, absoluo. Contra vero, ut Rodulfus à proceribus Germania in Henrici locum declaratus regnum administraret, ac tueatur, nomine vestro omnibus, qui fidem ei praestiterunt, omnium peccatorum remissionem, veniamq. in hac, & in futura vita concedo. Et ut Henricum ob suam superbiam regia dignitate depello, sic Rodulfum propter suam humilitatem, atq. obedientiam in potestate repono.*

Inde conuentu dimisso regiam ad Rodulfum coronam transmisit, eumq. ad vindicandam acriter aduersus Henricum Ecclesiam incitavit. Robertus in Graeciam Michaelis restituendi causa transgressus rem prospere gessit. Decimo Kal. Augusti Henricus Ratisponae ecclesiae Patauinae priorum regum priuilegia confirmavit, anno millesimo nono, Indictione secunda, Henrici quarti xxi. Eo vero, qui insequutus est, nempe 1080 millesimo octuagesimo Gregorius cum Gibertum archiepiscopum Rauenna profectum audisset, Petrum Damiani, licet aetate confectum, Rauennam legatum misit. Ille profectus, ac comiter à ciuitate acceptus populum damnati archiepiscopi contagione corruptum, eumq. damnatum in gratiam Ecclesiae recepit, ac contracto piaculo auctoritate pontificia liberavit. mox Rauenna digressus cum Fauentiam peruenisset, febris oppressus interijt, vir & sanctitate, & sapientia per haec tempora clarus. Post mortem miraculis inelytum pro Diuo homines habuerunt. Mathildis Azoni marchioni Atestino matrimonio sociata est. sed propter detectam sanguinis coniunctionem Gregorij edicto ab eo post annum discessit. Henrico autem Germaniam bello armisq. miscente, neq. toties repetita sacramenta seruante, Gregorius iusta ira incensus nouo conuentu coacto de integro ipsum, & fautores eius est detestatus, quod ad fidem, & misericordiam Ecclesiae iam saepius damnati non redirent, sed in pertinacia obstinatius permanerent. & quosdam episcopos exauctorauit, quod ad conuentum vocati non venissent, neq. excusationem attulissent. Quibus rebus exasperatus demum Henricus, ut

Gregorium

Gregorium vlcisceretur, alterum & ipse conuentum in ante diem vi Kal. Iulij Brixinam Bauarorum indixit, atq. eò triginta episcopos euocauit. conuentuq. coacto de Gregorio, & pontificatu eius rettulit. Episcopi Henrico praesidenti gratificati varia pro se quisq. in eum, ut ante, probra, & crimina ingesserunt, atque indignum esse sede pontificia statuerunt. inq. eius locum Gibertum Rauennatem archiepiscopum, id ipsum iam pridem omni industria molientem sublegerunt, ac Clementem iiii appellarunt. Extat adhuc etiam spurcissimi eorum decreti clausula.

Quia constat, inquit, Hildebrandum non à Deo lectum, sed à se ipso fraude, ac pecunia impudentissime intrusum, qui ecclesiasticum ordinem subuertit, qui Christiani imperij regnum perturbauit, qui regi catholico, & pacifico corporis & animae mortem intentat, qui periurum regem defendit, qui inter concordias discordiam seminauit, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter coniuges diuortia, & quidquid quiete inter pie uiuentes stare videbatur, concussit, ob eas res nos auctore Deo congregati in unum, legatis, ac litteris freti decem ac nouem episcoporum die sancto praeterita Pentecostes Moguntia conuocatorum contra eundem; Hildebrandum procacissimum, sacrilegia, atq. incendia praedicantem, iniurias, & homicidia defendentem, catholicam, & apostolicam fidem de corpore, & sanguine Domini in quaestionem reuocantem, veterem haeretici Berengarij discipulum, diuinationum, ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, pythónico spiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, iudicamus canonicè deponendum, & expellendum, & nisi ab ipsa sede his auditis descenderit, in perpetuum condemnandum.

His actis Henricus conuentum dimisit, atq. erectior ad persequendas Germanici belli reliquias factus maiore in Rodulfum conatu se incitavit. atque eum Idibus Octobris summo congressus praelio interfecit. & reliquum inde anni in rebus Germaniae componendis consumpsit. His in Italiam nunciatis Mathildis Ecclesiae ditionem Lombardiae, & Tusciae testamento reliquit. Henricus autem iureiurando à Clemente liberatus omnes inde ad Gregorium intendit curas, scilicet cupiens eo pulso Clementem pontificem consecrare, atque ab eo diadema imperatorium sumere. Itaq. magnis delectibus habitis primo vere castra ex Germania mouit, atq. in Italiam transgressus, quicumq. in itinere imperium detrectarent, obtulit. Vnius tamen duntaxat Florentiae, quam per Aprilem obsedit, insignis est oppugnatio. Praeter ceteros, Patauinos sui maxime studiosos nactus Milonis episcopi propinqui sui, & reginae Bertae rogatu libertate, & carrocij vsu eos donauit. Patauini inde carrocium suum propterea Bertae nomine appellarunt. Quos eosdem Cremonenses quoq. sequuti eodem, ut puto, beneficio affecti suum & ipsi Bertam, ac Bertacciolam vocarunt. Alexius Comnenus Imperium in Oriente per dolum inuasit. Itaq. Robertus bellum cum eo Michaelis causa continuauit.

A a a ij Henrici

Henrici aduentu cognito Gregorius animum non demisit, sed Romanorum, atq. Mathildis praesidijs nixus urbem sibi ex episcoporum sententia defendendam suscepit. Henricus cum Clemente pridie Pentecostes Romam accessit, & castris Neronianis in pratis de more locatis urbem Leoninam obsidere instituit. verum sagittis, lapidibusq. à Romanis repulsus nihil profecit. Itaq. ad suburbana loca succendenda conuersus aede S. Pauli violata, cum ne ita quidem conatus deditiois eliciendae succederet, re infecta Rauennam in hiberna se rettulit. Ineunte inde vere exercitu ex hibernis eucto Romam reuersus urbem Leoninam acriter iterum obsidione toto Quadragesimae tempore pressit, ac post Pascha etiam in potestatem adduxit. temploq. augustissimo S. Petri direpto porticus duas labefactauit. inde veteris urbis oppugnationem aggressus multa per aetatem Romanis incommoda intulit. demum saeuientium aestuum magnitudine confictatus, atq. insigni Romanorum in tuenda patria virtute deterritus ab oppugnatione recessit, exercitu per vicina loca diuiso, ac Clemente rei bellicae vniuersae praefecto. Ab eo pleraq. aedificia, quibus Henricus pepercerat, aut ferro sunt, aut igne dilacerata.

1083 Postero anno Henricus, cum apud Farfam esset, litteras ad Desiderium abbatem Cassinatem, vt ad se accederet, misit. Cui cum ille nihil respondisset, alteras subiecit terroris, ac minarum omnium plenas. Cunctante vero Desiderio tertias scripsit, quibus, vt ad celebrandum secum Pascha veniret, orauit. Desiderius animo fluctuans consilium expedire non poterat. nam, si proficisceretur, ne sacro anathemati subijceretur, metuebat, si maneret, ne aut se vinculis, suppliciove afficeret, aut monasterium, quod cum toto Principatu in tutela eius esset, Iordani Principi, qui ad eum transfuerat, condonaret. Profectus inde, sed certiore Gregorio facto, monasterium iussus est ex manu sua suscipere, & sibi fidem iurare. Quod ille se facturum dixit, cum eum Imperatorem legitime coronatum videret, tum rogatus, vt ad coronam impetrandam sibi adesset, prompte promisit. varia inde de auctoritate pontificis cum episcopis eius contentiones susceptae. Henricus Iordani praesenti Capuanum Principatum confirmauit, & Paschate acto inde ad exercitum se recepit, ac nouo, eoq. multo, quam ante, grauiore urbem conatu oppugnare instituit. Quo terrore perculsus Gregorius Lateranum reliquit, ac Rustico nepote ad septem solia dimisso ipse cum Cardinalibus in arcem ascendit, ac Robertum, qui Alexio Imperatori bellum in Graecia faciebat, ad sui auxilium aduocauit. quo nuncio accepto Robertus Boemundo filio in expeditione relicto extemplo se cum parte exercitus in Italiam rettulit. Cum irrita oppugnatione vrbs de integro acriter diligentia obsideretur, tandem 11 Nonas Iunias eius expugnandae fortuna oblata. Miles quidam muros supergressus, cum omnia Romanorum negligentia custo-

dijs

dijs vacua animaduertit, ne clamore se ipsum proderet, manu contubernales acciuit. ab ijsq. cum & ipsi socios accersissent suos, moenia capta, atq. Henrico, & cuncto exercitui introitus in urbem est patefactus. Henricus ingressus Capitolium occupauit, atq. ibi se praesidijs, & munitionibus confirmauit. Inde Rustico ad deditioem compulso ad pontificem oppugnandum se contulit, atque omnibus obstructis exitibus acrem arci obsidionem admouit. Inde oborta in exercitu pestilentia relictis ad obsidionem militibus caeli salubritatem querens ineunte Iulio ad colles secessit. Interim Romani omnibus malis defessi ab Henrico petierunt, vt viginti obsidibus acceptis diem constitueret, quo pontifex, & primores ad eum venire, & de compositione agere possent. Ei rei cum Kalendas Nouembris destinasset, ipse conditio tempore affuit. Verum Gregorius praesentiae se eius, qui tot religionibus obstrictus, atq. regno abdicatus esset, committere, neq. suae, neq. apostolicae dignitatis esse existimans, ac simul à Roberto, quem tacitis Desiderij nuncijs ad sui auxilium aduentare audiuerat, maturam opem expectans, colloquium recusauit. Quod vbi Romani cognouerunt, continuo à Gregorio desererunt. Henricus, vbi Robertum cum exercitu firmissimo Ceperanum accessisse, sibiq. ni obsidionem solueret, exitium intentare animaduertit, collecto exercitu cum Clemente vrbe excessit, atq. circa Kal. Februarias in Etruriam properauit. ita vt eadem die Senas, quo Robertus ad Portam Latinam, accesserit. Resistentibus Romanis Robertus urbem oppugnare parans ab amicis Gregorij porta Flaminia est introductus. ingressus autem, cum non reciperetur, regiones urbis proximas illato aedificijs ad terrorem incendio deuastauit, ac multis, vt res tulit, praelijs cum Romanis editis tandem peruenit in Capitolium. Inde compulsi ad deditioem Romanis ad arcem progressus munitionum repagula, quae exitus intercludendi causa ab Henrico fuerant obiecta, refregit. ac Gregorium arce euctum incolumem Laterano restituit. Ibi Gregorius, vt tot reipublicae vulneribus medicinam opportunam afferret, conuentum in Quadragesimam indixit. verum propter infrequentiam episcoporum habere non potuit, quod itineribus ab Henrico infessis accedere nequuerunt. Robertus inde vrbe sibi cedendum arbitratus, saluti Gregorij timens, quod Henricum non longe cum exercitu confedissee, Romanorum animos prorsus à Gregorio alienatos esse videret, ipsum ex vrbe eduxit. & Cassinum ad Desiderium primum, deinde Cassino Salernum perduxit. Eo profecto Romani collectis ex magno pauore animis Henricum Senis reuocarunt, atq. vltro cum Clemente aduenienti portas urbis aperuerunt. x1 Kal. Aprilis urbem porta Lateranensi ingenti cum gloria biduo ante diem Palmarum ingressus in Lateranum diuertit. postridie concione aduocata, crimina ad se de Gregorio delata, & aduentus sui

rationem

rationem exposuit, ac triginta è factione sua episcopis ad concilium adhibitis Gregorio rursus absente damnato Clementem ex eorum auctoritate suffecit, ac postridie in die ipso Palmarum per Mutinensem, Bononensem, & Cremonensem episcopos consecrauit. Octauo inde die, qui Resurrectionis illuxit, se Imperatorem ab eo iussit inungi, & cum coniuge sua Berta in Vaticano de more coronari. Quibus rebus perfectis, quod fatis iræ, honoriq. suo factum existimaret, relicto in vrbe cum præsidio Clemente in Germaniam, quò grauioribus obortis defectionibus vocabatur, iter instituit. In Marchiam vero cum venisset, Taruisij fœdus cum Vitali Faletro Duce Venetorum renouauit, & filiam eius è sacro fonte suscepit. & cum corpus S. Marci noua condita æde inuentum varijs miraculis vicinorum in se populorum oculos conuertisset, & ipse Venetias adijt, atq. vrbem lustrauit, & reip. descriptionem laudauit, & monasterijs priuilegia multa indulxit. Inde Veronam est transitum. Ibi xv. Kalend. Iulias anno, vt ipse notat, Imperij sui primo, monachis S. Zenonis rescriptum dedit. Traiectis inde Alpibus Augustam, quam Alemani occuparant, recepit. Romam interea pestilentia adeo atrox per ætatem inuasit, vt præsidium omne Germanorum absumperit. Quod vbi Romani animaduernerunt, vt sunt libertatis præter ceteros auidi, Clementem vrbe deiecerunt, atq. ad Marsos recedere compulerunt. Xii inde Kal. Decembris Gregorius, archiepiscopis, atq. abbatibus Campanis, atq. Apulis, & Francis nonnullis aduenientibus, ad eos de republica rettulit, atq. ex eorum sententia Clementem, & Henricum cum omnibus eorum fautoribus nouis execrationum laqueis irretiuit. Eo etiam anno grauis adeo in Italia annona fuit, vt, quod dictu nefas videatur, præ victus inopia multæ matres in liberos fame sollicitatæ sæuerint. Vldaricus Friderico, patriarchæ Aquileiensi, qui priore anno inierat, mortuo est substitutus. Theobaldus Mediolanensis archiepiscopus circa Verbanum lacum oberrans prope exul est mortuus. Ei per Henricum Anselmus à Raude suffectus pariter à Gregorio est improbat. Postero, Moguntia præsentè Henrico frequenti in episcoporum conuentu diuersis inter se sententijs Vecilo Moguntinus, & Geberardus Saltzburgerensis archiepiscopi concertarunt, vtrum Henricus regio titulo à Gregorio spoliari potuisset. ac pleriq. Geberardo pontificis iura tuenti assenserunt. Itaq. haud ita multo post alio conuentu in Quintiliburg habito, cui Otho episcopus Ostiensis pontificis legatus interfuit, Vecilo, qui contra sentiebat, hæreseos est notatus. Mense inde Maio Gregorius post diurnas contentiones, quas propter constituendam Ecclesiam passus erat, graui morbo implicitus est. Triduo vero antequam moreretur, rogatus ab episcopis, & cardinalibus, qui tunc forte vnà cum Desiderio aderant, vt, quid de Romanæ sedis post excessum suum ordinatione fieri

fieri

fieri iuberet, exprimeret, Legite, inquit, Desiderium, aut, si ille recuset, Hugonem Lugdunensem, aut Othonem Ostiensem episcopos. atque ita v. i. i. Kal. Iulias expirauit. Eo rite sepulto episcopi, & cardinales, ceteriq., qui Catholicam partem tuebantur, vna mente ad eam fulciendam pro viribus incumbentes, quàm plurimos potuerunt, ad comitia pontificia ex omnibus partibus euocarunt. Vbi pleriq. venerunt, Desiderius die ipso Pentecostes omnes, quid Gregorius de ordinanda Ecclesia præcepisset, edocuit. pariterq. cum eis Iordanem Principem Capuanum, & Rainulfum Comitem adijt. atque ad opem Ecclesiæ necessario maxime tempore afferendam hortatus est. Eare cognita cardinales, atq. episcopi omnes in vnum Desiderium consenserunt. Quorum ille repudiato iudicio ad monasterium se rettulit, & Romanos, ac Lombardos, quoscunq. potuit, litteris, ac nuncijs ad complectendam Ecclesiam incitauit. Vbi vero calores ætatis deseruerunt, Iordanes Desiderium Romam perducere conatus eo animo, vt ipsum etiam reluctantem pontificem declararet, persuadere non potuit. atq. ita res pontificia prorsus illo anno refrixit. Eodem anno Robertus Viscardus, Apuliæ, & Calabriae Dux, diem suum in Græcia obiit. Rogerius filius eius successit. Sequenti episcopi, & cardinales multi ex diuersis partibus Romam sub Pascha profecti Desiderio renunciarunt, vt Romam accederet, ac secum omnes episcopos, & cardinales, qui Cassini erant, vnaq. Gisulfum Salernitanum Principem duceret, vt primo quoq. tempore de constituenda Ecclesia consultarent. Quorum mandato ille, omni prorsus de se suspicione post tot menses abiecta, obediuit. Pridie autem Pentecostes comitijs aduocatis omnes & clerici, & laici Catholicæ partis fautores ipsum orarunt, vt Romanum pontificatum suscipere vellet, neq. Ecclesiam Dei ab adulterino teneri pontifice pateretur. Ille vero eadem, qua ante, constantia preces eorum repudiare, seq. omnia passurum potius, quàm vt tantum onus acciperet, respondere. Qua voce audita quia serum erat diei, omnes domos suas abierunt. Postridie vero obsecratus, vt quem idoneum maxime iudicaret, exprimeret, ille, re cum Cincio Consule Romano comunicata, Ostiensem episcopum nominauit, seq., quem ipsi legissent, in Cassinati cœnobio cõtra Clementis potentiam custoditurum, (id enim etiam rogabatur,) subiecit. Plerisq. inde in Ostiensem inclinatis, tum vero cardinalis quidam, Ne Deus siuerit, inquit, quin Desiderium pontificem habeamus. Qua voce erecti ceteri Desiderium vno consensu prehenderunt, & ad ædem S. Luciae perduxerunt, & rite electum, ac Victoris tertij nomine affectum chlamyde coccinea exornarunt: albam enim renitenti non potuerunt imponere. Post quattriduum Victor Roma egressus Ardeam, & Tarracinam adijt. ibiq. pontificem se esse nolle professus crucẽ, chlamydem, & cetera pontificia ornamenta deposuit. &

Cassinum

1087 Cassinum reuersus neq. à Iordane, neq. ab episcopis, aut cardinalibus vlla ratione Romam reduci potuit. Eodem anno Pisani prospere cum Sarracenis in Africa depugnarunt. Sequenti, per Quadragesimæ tempus conuentus Capuæ actus est, cui Victor cum episcopis, & cardinalibus præfuit, ac Cincius consul, Iordanes Princeps, & Rogerius, Roberti filius, Dux Apuliæ affuit. Eo peracto repente clerici, & laici omnes nouis illum sollicitare precibus institerunt, vt pontificiam dignitatem resumeret. quas cum per biduum spreuisset, demum Duce, Principe, episcopis, & cardinalibus ad pedes obsecrandi causa procumbentibus, cessit, ac xii Kalen. Aprilis in festo Palmarum superiora comitia cruce, & chlamyde resumpta confirmauit. Paschate inde Cassini celebrato cum Capuano, & Salernitano Principibus ad urbem progressus extra Porticum S. Petri confedit, atq. ædem, quam Clemens tenebat, egregia suorum opera vsus recepit. v i i vero Idus Maij, idest ipsa post Ascensionem dominica Romanis in Vaticanum egressis ab Ostiense, Tusculano, Portuensi, & Albanensi episcopis rite consecratus, atq. sacra in sede locatus est. Post octo inde dies Cassinum reuersum Mathildis Comes de suo Romam aduentu monuit, seq. cum eo colloqui velle dixit. Itaq. ea de causa urbem repetijt, & ab ipsa, atq. exercitu eius officiosissime exceptus per octo dies in Vaticano mansit. atq. in festo S. Barnabæ rem diuinam in æde S. Petri fecit. atq. eodem die auxilio Mathilde urbem iniuit, cum tantum regionem Transyberinam, arcem S. Angeli, basilicam S. Petri, Ostiam, Portumq. teneret. atq. apud Insulam, quæ iuris sui erat, confedit. Pridie vero Natalicia Apostolorum Clemens cupiens in æde S. Petri sacra ex more conficere, Romanos quosdam induxit, vt Tiberim armati trajicerent, templumq. occuparent. Qui cum cetera loca cepissent, templum tamen, quod à Victorianis tenebatur, ingredi nequiuert. Ita Clemens meridie in æde S. Mariæ in Turribus celebrauit. His rebus actis Victor, vt Sarracenorum, qui in Africa erant, insolentiam frangeret, consilio cum episcopis, & cardinalibus habito ingentem ex omnibus Italiae partibus exercitum conuocauit. ac vexillo beati Petri tradito & noxis omnibus relaxatis in Africam misit, ac per eos centum millia hostium cæcidit, & urbem eorum maximam cepit. Neq. victoria vlla per hæc tempora fuit insignior. quippe eodem die in Italia nunciata, quo est in Africa comparata. Inde aduersus Clementem, & factionem eius conuersus Augusto mense conuentum Beneuentum indixit. atq. omnibus Apuliæ, & Calabriae episcopis aduocatis ex eorum sententia ita decreuit: *Cum Gibertus Simonis Magi perfidia imbutus nequitia sua socijs adhibitis, & aduocato Henrici exercitu apostolicam sedem inuaserit, nullo cardinalium, episcoporumve precedente iudicio, nullo Romani cleri approbante suffragio, nullo*

pj populi

pj populi requisito consensu, cumq. Romana Ecclesia occupata omnes Christi dispergere, laniare, & mactare non destiterit, contra Gregorium pontificem conuersionem conflauerit, ipsum urbe fugarit, & quantum in se fuit, sacerdotio spoliarit, Henricum Casarem aduersus eum commouerit, gentes, & regna concitauerit, & comunione piorum expulsus ipse sanctum pontificem eade expellere non dubitavit; Romam cadibus, sacrilegijs, periurijs, flagitijsq. omnibus profanauerit, & cum Gregorio mortuo idem me summa concordia ab episcopis, & Cardinalibus, et prouincialibus antistitibus vnà cū Romano clero, ac populo licet inuitū, ac reluctante in sancta sede locatū persequendi finem non faciat: ob has res auctoritate Dei, & beatorū Apostolorū, Petri, & Pauli, omniumq. Sanctorum omni illū sacerdotali officio, atq. honore priuamus, & à liminibus Ecclesia arcentes diro anathematis vinculo obligamus. Præterea vero cū Hugo archiepiscopus Lugdunensis, & Ricardus abbas Massiliensis, postquam sedem apostolicā, cui auidi inhiabant, ascendere nō potuerunt, seditiones in Ecclesia concitarint, nosq., dum honorem hunc respicientes viderunt, omnibus officijs coluerint, ubi auctoritati consentientis Ecclesia cedere conspexerunt, omnino se à nostra comunione seiunxerint: ob id vobis apostolica auctoritate precipimus, vt ab eis abstineatis, neq. eorum congressione utamini, quia ipsi comunione Ecclesia vltro se abdicarunt. Siquidem, vt scribit beatus Ambrosius, Qui se à Romana Ecclesia segregat, is vere hæreticus est habendus. Constituiamus etiam, vt si posthac episcopatum, aut abbatiam de manu alicuius laici susceperit, nequaquam episcopus, aut abbas habeatur. neq. vlla ei vt episcopo, aut abbati reuerentia tribuatur. Præterea eidem beati Petri gremio, atq. ingressu templi interdiciamus, quousq. ad pœnitentiam se receperit. idemq. de inferioribus Ecclesia gradibus sancimus. Si quis item Imperator, Rex, Dux, Princeps, Comes, vel cuiusuis potestatis secularis episcopatum, aut quamuis aliam ecclesiasticā dignitatem dare ausus fuerit, eiusdem sententia vinculo se obstrictū intelligat. His decretis post triduum aduersa valetudine tentatus Cassinū reuertit, atq. Oderisium abbatem sibi subrogauit. Ibi sæuiente morbo episcopos, & cardinales ad se accitos monuit, vt siquid sibi humanitus accidisset, ex Gregorij præcepto Othonem, episcopū Ostiensem, sufficerent. atq. his dictis post triduum xv i Kal. Octobris ex hac vita migravit. Eo mortuo episcopi congregati Romanos clericos, laicosq., itemq. Apulos, & Campanos antistites admonent, vt prima Quadragesimæ hebdomade Tarracinam ad pontificia comitia veniant; qui non possint, litteris, aut nuncijs, quid sui sit iudicij, exponant. Ante diem igitur sextum Idus Martii cardinales, episcopi, atq. abbates ex diuersis regionibus præsto Tarracinæ fuerunt. Ex vrbe vero Romana Ioannes Portuensis episcopus omnium clericorum, Benedictus præfectus vrbis omnium laicorum sententiam per litteras attulerunt. Postero vero die omnibus in episcopio conuocatis Tusculanus episcopus, quid Gregorius primū,

B b b quid

quid deinde Victor de constituenda Ecclesia censuisset, exposuit. deinde Ioannes, & Benedictus subsequuti cleri, populiq. Romani sententia ediderunt. ea vero erat, quem omnes vno consensu legitime delegissent, eum se pro vero pontifice habituros. Quibus auditis, ieiunijs, ac precibus per triduum factis, petitu a Deo est, ut persona tantae dignitati idonea ostenderetur. Dominica vero die, quae fuit III Idus, summo mane in eadem omnes basilica conuenerunt. ac tres episcopi Portuensis, Tusculanus, & Albanensis, qui comitijs praerant, conscenderunt ambonem, & facto silentio Othonem, Ostiensem episcopum, renunciauere pontifici. Quem cum vna omnes voce probassent, atq. Albanensis Urbanum I pontificem appellasset, tum raptus ab omnibus, & purpurea chlamyde indutus ad aram S. Petri deductus est, ibiq. pontificio in solio collocatus. Progressus inde Romam, cum a Clementis factione, cuius dux erat Ioannes Paganus, repelleretur, in insulam Tiberis nomine Lycaoniam cofugit, ibiq. menses aliquot pia Romanarum matronarum benignitate subleuatus se sustentauit, comite Petro Leonis, & Ioanne Caietano monacho, qui post ad pontificatum euectus Gelasius I est appellatus. Eodem anno Berta regina mortua, Mathildis, ut Gregorium, & Victorem opibus suis acerrime fouerat, sic Urbanum se defensuram professa auctoritate eius Velfoni, Bauariae Duci, matrimonio copulata est. Hic Velfo filius fuit Velfonis alterius ex genere marchionum Atestinorum, qui Velfonum familia extincta in Sueuia opes eius propter vxorem obtinuerat, & Bauariae Ducatu recepto nobile Brunsvicensium, & Luneburgensium principum genus in Saxonia procreauit. ut diligentissime ex Urspergeni alijsq. historicis, & ex reconditis veterum annalium monumentis erutum Ioannes Baptista Pigna litteris prodidit. Bononienses rei militaris constituendae causa urbem in quattuor tribus diuiserunt, singulisq. earum tribunis singula vexilla attribuerunt. vnde Vexilliferi populi nominati. Quod institutum reliquae etiam Lombardiae ciuitates per haec tempora tenuerunt. Rogerius Dux Apuliae Capuam occupauit, atq. omnes ciuitates Ecclesiae Tibur utq., ac Velitras se dedentes accepit in fidem. Postero anno Urbanus, cum se Romae manentem exiguum Ecclesiae afferre subsidium posse videret, causae haudquaquam indormiendum ratus urbe exijt. atq. in Apuliam ad conuentus agendos cum cardinalibus adiit. ac primum Melfi concilium conuocauit. Ibi Clementem primum, atq. Henricum, ceterosq. fautores eius, confirmatis Gregorii, Victorisq. decretis, est detestatus, deinde Rogerium ad se profectum, ac fidele se fore Ecclesiae promittentem, Ducem Apuliae, & Calabriae confirmauit. Extat epistola ad Gebhardum Constantiensem episcopum scripta, in qua ait, se primum Rauennatem antistitem sedis apostolicae inuaforem diris deuouisse, deinde eos, qui armis, pecunia, consilio, aut obedientia eccle-

siasticos

siasticos ordines, aut honores ab eis accipiēdo socios se sceleris adiunxerunt, tum eos, qui corū congressu vtantur, sine poenitentia in societatem non recipiendos censuisse. Quae res ad Henricū iam pridem quiescētem perlata noua indignatione hominē inflāmauit. Itaq. cū hoc anno Coloniae nuptias Ruscorum regis filiae A deleidae celebrasset, postero, qui fuit salu-
tis nostrae millesimus nonagesimus, in Italiam sibi redeundum putauit. 1090
Eo anno Urbanus ad Campaniam in fide retinendā progressus Cassinū per Quadragesimam adiit. cumq. in Vigilijs S. Benedicti saeuissimo calculi dolore cruciaretur, ac de praesentia corporis eius dubitaret, visus est sibi per quietē S. Benedictum assistentem audire, atq. illum scrupulū sibi euellere, ac proximā sanitatem praedicere. Experrectus autem calculum edidit, ac gratijs Deo actis, rem monachis aduocatis exposuit. Henricus autem in Italia aduersus Urbanum transgressus, cum in Lombardia venisset, primo aduentu Mathildem habuit aduersariam. Quam ob causam bellum ab ea parte ordiri necesse habuit. Ei vero trans Padū omnia populanti Mathildis traiecto Pado audacter occurrit, ac summo proelio in campo Sorbariae inito superior abiit, Parmense, & Regiense episcopis Clementis fautoribus captis. Itaq. accenso cōtentionis studio Henricus omnibus trans Padum castris, frustra repugnate Mathilde, potitus Mantuam oppugnatū accessit, ac maiore mole obsessam post vndecim menses Mathilde Canussij se continente adduxit in potestatem, cū iam esset annus millesimus nonagesimus primus. Extant adhuc priuilegia immunitatum a Mathilde Mantuanis anno MXC. data. atq. eadē ab Henrico anno MXCI post receptā Mantuam confirmata in haec verba. *Velfo Dei gratia, Dux, & Marchio, & Mathilda Dei gratia si quid est. Cum Mantuani a nobis petierint, ut oneribus aliquot leuantur, & ut beneficijs afficerentur, quibus a maioribus nostris fuerant spoliati, ob eam rem nos ciuitatis fide perspetta omnia tributa eis remittimus, hospitia condonamus, utranq. ripam Mincij, Olij, & Tartari damus, per ditionem nostrā tutos ire, vectigalium, & ripatici immunes iubemus. Mantua, v. Kal. Iulias, Indictione XII, anno MXC. Item. Henricus III diuina Clementia Romanorum Imperator Augustus. Cum fidem Mantuanorum erga nos perspexerimus, ob eam rem omnia tributa eis remittimus, quaeq. a Mathilde acceperant, confirmamus.* Mantua in ditionē adducta Ferrarienses bello non expectato Henrici potestati vltro se permiserunt. Mathilda ditione Transpadana amissa de Cispadana sollicita castra, quae in agro Regiensi, ac Mutinensi vallis, praesidijsq. tenebat, eandē tempestatem armorū verita cofirmauit, atq. Hugonē Estensem ei obiecit. Interim Urbanus Cassino iterum visitato alterum cōuentum Troiae in Apulia ob res Ecclesiae constituendas habuit. Athesis fluuius ad tātam altitudinem creuit, ut potem lapideū S. Stephani Veronae disiecerit, episcopium subruerit, & basilicā S. Zenonis intrarit. Transacta inde hieme 1092

Bbb ij Henricus

Henricus Hugone repulso traiecit Padum, atq. exercitum in agrum Mutinensem induxit, ac Monte Maurello, & Monte Alfredi ex Mathildis ditione receptis Motembellum circumvallauit, ac per totam aetate obsedit. Interim Episcopus Regij Herebertus a Clemete impulsus, alijs adhibitis episcopis, pacem in Carpineto tractauit. resq. facile conuenisset, nisi Ioannes quidam eremita Mathilde spem vna in Deo habere iussa auctoritate sua omnia disturbasset. Ea re irritatus magis Henricus cofestim filium (nomen eius, quod nolim, in chronicis reticetur) ad Carpinetum oppugnandum misit, atq. eo in proelio desiderato doloris acerbitate Regiu, atq. inde Veronam recessit, & castellorum Mutinensium oppugnationem omisit. Vbi vero cofectis exequijs paulisper luctus, moerorq. refedit, cum se Parmam cotendere simularet, Cabillianum repetijt, vt inopinato aduentu Canussium, vbi erat Mathildis, inuaderet, haud sane iucunda illius temporis repetita memoria, quo iniquissima hieme ante portam arcis Gregorij responsum per triduum expectarat. Quod vbi Mathildis sensit, praesidio Canussij relicto, cum altera copiarum parte Bibianellum se contulit. Henricus interea Canussio exercitum admouit, ac proelio cum praesidio edito multos ex suis, in primisq. vexillum ipsum amisit. Qua re mirifice perturbatus Moticulum se, ac postridie Bibianum recepit, & collectis sub lucem vasis trans Padum exercitum omnem reduxit. Ea re animaduersa Mathildis statim omnia sua castra cis Padum negotio nullo recuperauit. Eodem anno Anselmo archiepiscopo Mediolanensi vita functo populus Arnulfum substituit ex porta orientali capitaneum, quem Henricus, vt consueuerat, per anulum, & virgam instituit. is inde, cum ab vno tantum catholico episcopo esset cofeueratus, ceteris, quod abstenti essent, assentientibus, verum manum non imponentibus, eo nomine a legato Apostolicae sedis est abdicatus, itaq. mutato habitu in coenobium se inclusit, ibiq. honestissimam vitam instituit. Proximo anno Iordanes cum omnem ferme Campaniam Ecclesiae eripuisset, Piperni est mortuus. Capuani cum Ricardum filium eius exclusissent, Rogerii Ducis armis coacti receperunt. Germanicis furentis Henrici tumultibus Italia demum, Ecclesiaq. perfuncta lucem aliquam aspicere quietis, ac libertatis instituit. Hac defectio Conradi non tam pia, quam necessaria ab Henrico patre adduxit, quem ipse tanquam maiorem natu filium regem Germaniae destinarat. Eius defectiois causam Dodechinus, atq. Helmoldus, scriptores iis temporibus proximi, & quidem natione Germani, hanc prodiderunt. Henricus, cum acerbum in Adeleidem coniugem odium concepisset, in carcerem conditam omni contumeliarum genere afficiendam, ac propè lacerandam suscepit. Itaq. ad cetera illata probra cum Nicolaitarum more multis eam stuprandam prostrauisset, idem Conrado etiam filio vt faceret, imperauit. Addidit inde flagitio contumeliam. Conradum scelere se tanto

obstringere

obstringere recitantem ira, odioq. accensus filium suum esse negauit. His de rebus Adeleis, cum forte pauens e carcere euassisset, ad Mathildem in Italiam se recepit, ac supplex miseriae suae subsidium implorauit. Mathildis benigne exceptam Urbano commendauit pontifici. Urbanus verbis mulierem consolatus, atq., vt in monasterium iniret, hortatus, remisit domum. atq. eo etiam nomine Henricum e numero amouit piorum.

CONRADVS REX ADVERSVS
HENRICVM PATREM.

ADEM ratione Conradus patre relicto ad Mathildem, Urbanumq. se contulit, & noxa paterna solutus ex ipsius Urbani auctoritate regnum aduersus patrem in Lombardia suscepit. idq. summa cum omnium gratia per nouem deinde annos administravit. ac Rogerij, Siciliae Ducis, filiam sibi matrimonio iunxit. Ad animi virtutes ingetes decora etiam corporis forma accesserat, quae ipsum impensius quoq. populis commendauit. ita vero aduersus patrem regnavit, vt tamen eum semper regem, ac dominum suum vocauit. Hac de re, vt Sigebertus scribit, Henricus sequenti anno animi anxius ex Italia cessit. Quo facto omnes subito amici eius ad Conradum, & pontificem transiuerunt, & castra ab Henrico capta receperunt, atq. aduersus eum validis munitionibus, & praesidijs confirmarunt. Quibus ex rebus recreatus Urbanus animum inde ad inchoatam Ecclesiae reformationem perficiendam, & quod non tam ad pietatem insigne, quam ad gloriam futuri temporis illustre, splendidumq. futurum erat, ad Hierosolyma, quae a Sarracenis longo iam tempore tenebantur, recuperanda traduxit. Huius autem rei haec est occasio praebita. Petrus quidam eremita, genere Francus, paulo ante a sepulchro reuersus litteras Simonis patriarchae Hierosolymitani attulerat, quibus ille damna, contumelias, suppliciaq. grauissima, quae Christiani sepulchrum Domini visitantes a Sarracenis quotidie patiebantur, narrabat, atq. ab eo auxilium perditis Christianorum rebus poscebat. Quibus litteris lectis, simulq. eremite sermone eadem in maius ornate comotus statuit, pro viribus bellum Sarracenis inferre, atque Hierosolymorum urbem impiorum e manibus extorquere. Italia vero, & Germania, quae regis culpa sauis seditionum fluctibus iactabantur, relictis Francos potissimum, a quibus ipse trahebat originem, sibi incitatos putauit ad eam gratiam veteribus suis erga Christianam remp. meritis adiungendam. Itaq. proposito diplomate concilium toti Occidenti Claromontem in Aruernis magnis reipublicae de rebus indixit. Iter autem ingressus cum frequenti Cardinalium, episcoporum, principumq. Italicorum comitatu ad Padum venisset, Vardastalli coenotium habuit, in quo de labibus praesentis Ecclesiae acriter, vt ante, constituit. inde a Mathilde magnifico Canussij appa-

ratu

1095 ratu exceptus Placentiam postero anno processit. atq. ibi frequentiore conuentu Gregorii, Victorisq. aduersus Henricum, & Clementem scita atq. anathemata renouauit, in primisq. constitutionē hanc de clericorū ordinatione sanciuit. *Sanctarum legum institutis cōuenienter decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, & qua, quis in ecclesia titulo affectus est, in ea perpetuo perseueret, neminiq. in duabus titulum accipere liceat.* Sanxit etiam alia Ecclesiae salutaria, quae referre nō est operae pretium. In primis autē addidit nouē praefationibus decimā. *Et te in ueneratione beata Mariae uirginis collaudare.* Inde Mediolanum progressus Arnulfum archiepiscopum ē cōenobio euocauit, ac praesidere ecclesiae iussum insuper etiam pallio decorauit, atq. ita ecclesiam Mediolanensem Romanae post tot annos restituit. Quo facto inde ipsos etiam ciues iandiu acriter superioris contumaciae causa inter se decertates ad concordiam, pacemq. redegit. Ceterum Mediolanenses Urbani auctoritate victi veteribus positis simultatibus in gratiam tanta animorum facta mutatione redierūt, ut nobiles, ac populares oscula inter se per fora, ac vias manantibus praegaudia lacrymis darent. Mediolano inde Commum est ventum. Ibi aedes D. Abundij, quem praecipua religione illa ciuitas colit, magna caeremonia dedicata. Postremo Alpes emensus ad Aruernos peruenit, & conciliū Claromonte episcoporū, procerūq. Franciae omnium habuit. Ibi frugiferis decretis Franciae ecclesiae lapsam, quo ad potuit, disciplinā erexit, & Clementē, atq. Henricum ob commemoratas causas, Philippum vero regem Franciae propter secundas contractas, priore uiuente uxore, nuptias piorum communionē summouit. ac Philippum ipsum ad piaculum accipiendum adduxit. Reliquis rebus ex sententia administratis inde comitatibus patribus ē templo in forum processit, in quo totius prope Occidentis principes, ac populi stabāt, incerta rei, quae agenda esset, expectatione suspensū. atq. in cōcionem progressus silentio indicto causam aduentus ad eos sui exponere institit. ac primum quidem saeuissimas, quibus Christiani in Syria afficerentur, iniurias, indignasq. libero homine cōtumelias memorauit. deinde grauissimam animis omnium religionem iniecit, quod ignauia sua nefarijs immundissimae gentis sacrilegijs profanari, & ac pollui Hierosolyma paterentur, urbem eā, in qua inuocatū esset nomen Domini à primis diebus, in qua Prophetae floruisent, in qua redēptionis humanae uestigia natiuisent, ex qua salutis in omnem terrarū latitudinē sacramenta manassent; terrā sanctorū, qui à seculo fuissent, prophetarū, terrā Apostolorū, terram Domini, & Saluatoris nostri, quā ille incarnationis, & natiuitatis suae mysterio inuissit, uita, praedicatione, & miraculis illustrasset, morte, sepultura, & resurrectione sacrasset, ascensionis suae triumpho, & paraclēti Spiritu aduentu illuminasset. atque ad extremum sacram

Hierosoly-

Hierosolymorum expeditionē incredibili tentētiarum grauitate, uerborum copia, atq. animi ardore suasit. Postquam autem perorauit, tum uniuersi, qui aderant, diuino quasi spiritu concitati bellum pro sepulchro Christi recuperando ingentibus studijs animorum iusserunt. atq. in eo apertam se Dei uoluntatem sequi uelle altissimis clamoribus responderunt. Quibus sedatis, tum pontifex, *Gratias ago Deo maximas,* inquit, *quod uos tanta animorum consensione, atq. alacritate arma pro Christo redemptore uestro suscepturos esse ostenditis. neq. enim tam repētina in tam diuersis gentibus cōspiratio sine grauissimo ipsius esse impulsu potest. nos autem, ut studia uestra, quo ad possumus, adiuuemus, misericordia Dei, & beatorum Petri, ac Pauli auctoritate confisi omnibus, qui ad hoc bellum prodierint, omnia pro delictis suis piacula relaxamus, eosq. sub Ecclesiae tutelam, & beatorum Petri, & Pauli clientelam tanquam uera obedientia filios suscipimus, & ab omnibus vexationibus corporum, fortunarumq. tutos esse statuimus.* His uocibus mirifice omnium, qui aderant, accensi ad bellum animi sunt: qui uero absentes erant, post ab episcopis mandato pontificis excitati certatim & ipsi eandem sibi laudem parere contenderunt. Clerici uero, & monachi ultro, quibus se in perpetuum abdicarant, arma iactarūt, atq. omnes non gloriose solum, sed etiam salutiferae se militiae deuouerunt. Signum autem eius fuit Crux ē purpureo panno confecta, quam primus ē pontificibus Urbanus salutaris in signum expiationis indulgit, uestibus super dextram scapulam affigendam. Vnde, qui profecti sunt in eam expeditionem Cruce signati, & ipsa expeditio Cruciatā uocata est. Eodem anno Clemens Romam reuersus eam cum arce, Urbano praesertim absente, obtinuit. Adalbertus Bergomas, uir sanctus, monasterij Puntidensis in diocesi Mediolanensi conditor; idemq. abbas, Kalendis Septembris est mortuus, eiq. beatus Henricus Cremonensis successit. Proximo, Arnulfus Mediolanensis archiepiscopus uita decessit. Locum eius Anselmus Valuasorius tenuit. Urbanus ē Francia reuertens à Mathilde, ceterisq. in Lombardia, celebrata ad immortalitatem nominis eius gloria, omnibus honorum generibus est excultus. Vbi uero Romam ueniens Clementem occupata urbe potiri, se uero per arma excludi uidit, haudquam animo defecit, uerum eo ardore, quo bellum cōtra Sarracenos suaserat, arma parauit, ac propriis multorum, quos ad sacram expeditionem accenderat, auxiliis usus urbem oppugnauit, ac Clemente in arcem compulso Lateranum recuperauit. atq. eō statim generale concilium aduocauit. In eodem praeter alia Christianae reip. salutaria Hierosolymitana expeditio ingenti omnium consensu, eximia pontificis adhortatione, decreta est. legatusq. ad eam destinatus est Ademarus Podiensis episcopus. Itaq. totus hic annus ab Italis in apparatu armorum expediendo consumptus est. Cete-

rum ex

rum ex toto Occidente principes, populiq. adeo frequentes ierūt, vt crederes, vulgo vrbes ab incolis deserui, agrosq. incultos, solosq. relinqui. Præcipui ex Italia nomen dedere Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, quem quinquaginta Lombardorum millia sunt sequuta, ex quibus Mediolanenses septem millium numerum confecerunt: Boemundus, Rogerij Ducis Calabriae frater, Princeps Tarentinus, & Tancredus, Rogerij fororis filius, quorum auctoritate tota Apulia, Calabriaq. armata est, cū Boemundus veste sua serica in minutas partes dissecta purpureis omnes crucibus exornasset. Reliquos legatus pontificis, & Petrus eremita belli concitor è regionibus transalpinis duxerunt. Veneti, autem, Pisani, & Genuenses instructis classibus mari affuerunt. vnaquæq. ciuitas certatim cohortes cum ducibus plenissimas, ac vexilla Crucem versicolorem inscripta misit. Has copias locustarum repente nata vis tanta præcessit, vt nubium instar Solis lucem adimeret. Proximo anno Urbanus Calabriam, Apuliam, & Siciliam, quas Normani amici tum Ecclesiae obtinebāt, lustrauit. atq. ingentem pecuniae summam in comoda Ecclesiae profundendam confecit. Cruce signati diuersis itineribus terra, mariq., ita vt omnes oras, portusq. cōplerent, in Asiam traicerunt, ac per mensem Iulium oppidum Bithyniae Nicæam ceperunt. & Octobri Antiochiam in Syria obsidione cinxerunt. Sequenti, Urbanus arcem, atq. in ea Clementem acriter oppugnauit. cumq. alia ratione propositum tenere non posset, custodibus pecunia corruptis, demum arcem in ditionem adduxit. Clemens vero clam elapsus Albam se Marforum iterum rettulit. ac firmo ibi se præsidio cōmuniuit. Interim in Syria Antiochia à Christianis vi mense Iunio capta, eaq. Boemundo Principi data est. Genuenses ex Myra vrbe Lyciae sacros S. Io. Baptistae cineres extulerūt. quos Genuā demū delatos in hunc vsq. diem religione eximia colūt. Veneti ossa S. Nicolai Myrensis episcopi rettulerunt. Postero, Henricus in die Epiphaniae Conrado filio iratus regnum Germaniae, cuius eum corona donarat, eripuit, atq. illud Henrico minori filio destinauit. Mutinenses, cum vrbes suas operibus, uallisq. satis, vt iis temporibus, communissent, atq. aduocatis ex proximis castris incolis oppidum ciuium frequentia repleuisset, antiquam D. Geminiani basilicam præsentis ciuitatis fortunæ parum conuenire ob paruitatem suam arbitrati alteram in foro è marmore ædificare instituerunt. quod ex antiquis florentis quondam vrbes ruinis alte terra obrutis extraxerunt. V 11 Kalendas Iunias Hierosolyma obsideri à Christianis magna diligentia cœpta. In eorum obsidione Otho Vicecomes Mediolanensis, Eliprandi filius, insigne fortitudinis suæ monumentum reliquit. Nam ducem Sarracenorum Volucem singulari prælio congressus occidit, ac galeam nobile hostis spoliū induit. è cuius cono tortuosæ uiperæ,

peræ, ac puerum expansis manibus euomentis simulachrum extabat. idq. ipsum & sibi, dum vixit, gestamen asciuit, & posteris insigne laudis gentilitiae prodidit. Ea re post domi comperta Mediolanenses publico decreto sanxerunt, vt ad perennem clarissimi viri memoriam ne posthac castra Mediolanensis exercitus locarentur, nisi signo vipereo antè in aliqua arbore constituto. Tracta inde per aliquot dies varijs vtrinq. conatibus oppugnatione, tandem admota manibus vrbis turri, insigni Genuensium industria, operaq. perfecta, Christiani in mænia, atq. inde in vrbes transilierunt. proximaq. porta refracta, atq. vniuerso exercitu introducto 1111 Nonas Iulias ditionis suæ fecerunt. Hac victoria parta Gottifredus Bolionius, Dux Lotharingiae, qui stupentibus omnibus primus in muros euaserat, communi omnium consensu Rex est Hierusalem appellatus. verum ille neq. titulo, neq. insigni regio vti voluit. Debitum huius tam prosperæ rei fructum ferre Urbanus, auctor eius, non potuit. Siquidem eodem mense 1111 Kalendas Augusti mortem oppetijt. Idibus inde Augusti comitijs habitis ab cardinalibus episcopis, presbyteris, diaconis, primoribusq. vrbis Raynerius monachus presbyter cardinalis pontifex vel inuitus est lectus, ac Paschalis secundus vocatus. inde in Lateranū deductus per omnia Palatij loca & sedens, & incedens iudicium de se factum firmavit. postridieq. eius diei ab episcopis, & populo ad basilicam Vaticanam reductus per episcopos, quorum id erat muneris, consecrationem accepit. Principibus, populisq. è Syria ad suas quibusq. regiones, domosq. reuersis ingens vbiq. gratulatio facta, summusq. Deo honos est habitus. neq. enim res accidere Christianis potuit aut ad animi voluptatem iucundior, aut ad gloriam posteritatis insignior. Ciuitates victricia vexilla relata post perpetuo rei monumento, & auspicato reip. gerendæ noemento pro publicis insignibus vsurparunt. mirificeq. cum omnes ad arma administranda, tum maxime Pisani, & Genuenses eximio quodam gloriæ studio exarserunt. Sequens annus, quippe millesimus à Christo nato centesimus, duabus memorabilibus rebus fuit insignis, Balduini regno Hierosolymitano, qui primus ex Christianis eum titulum tulit, & morte Clementis adulterini pontificis, qui per annos vnum & viginti Ecclesiae concordiam, pacemq. turbat. Gottifredus post aliquot Syriae vrbes regno per arma adiunctas mense Iunio pestilentia perijt. eiq. Balduinus frater est substitutus, qui post eum primus muros Hierosolymorū ascendit, ac res maximas pro Christiana rep. gesserat. Is à patriarcha, consentiente legato pontificio, coronatus regnum iniit, ac nouo Genuensium classis aduentu erectus animum ad reliquam Syriam occupandam adiecit. Romæ autem Paschalis in tanta gratulatione nihil sibi antiquius esse debere ratus, quàm, vt præsentis seditionis reliquias tolleret,

Ecclesiamq. pacaret, primū Clementem, deinde Henricum sibi aggrediendum constituit. Ita pecunia opportune, qua initio pontificatus egebat, à Rogerio Duce adiutus copias, quæ necessariæ videbantur, contraxit, ac bello Albam translato, oppidoq. expugnato Clementem inde deiecit. is primū in castellum Furconensium abiit, deinde cum inde quoq. pulsus longinquiora loca ad salutem appeteret, repentina morte correptus expirauit. In eius locum Albertus quidam ab aduersaria factione intrusus haud quattuor amplius mensibus vixit. Anselmus archiepiscopus Mediolanensis Constantinopoli mortuus est. Quo nuncio accepto dissidium in Ecclesia cōcitatum est. Nam Henricus Chrysololum, pars pontificia Iordanem Cluium subrogauit. vnde inter eos magna de iure dignitatis est suborta contentio. Postero anno Balduinus in Syria Cæsaream Genuensibus adiuuantibus cepit. Ex eius vrbis prædava smaragdinum Genuensibus obtigit, quo Christus in Cœna vltima dicitur esse vsus. itaq. hodie quoq. Genuæ eo nomine illud religiosissime asseruatur. In Italia Theodoricus in locum Alberti mortui pontifex substitutus tres tantum menses sedit. Paschalis eò liberius Cauas oppidum, quod Petrus à Columna Ecclesiæ eripuerat, recuperauit, atq. ipsi Petro castra duo Columnam, & Sagarolum ademit. Conradus Italiae rex, cum præclare in omni officio se gessisset, neq. à Mathildis vnquam, pontificisq. consilijs discessisset, alienissimo Ecclesiæ, atq. Italiae tempore morbo consumptus, siue, vt alij tradunt, veneno extinctus est.

IDEM HENRICVS REX.

CONRADO mortuo Paschalis inde se totum in Henricum conuertit, ad cetera probravet hac noua infamia laborantem, quòd prope solus ex Christianis Principibus neq. ipse ad sacram expeditionem perrexisset, neq. vllum auxilium summisisset, is, qui, quòd Imperatorem se appellaret, auctor itineris, duxq. belli totius esse deberet. atq. ob id generale concilium in sequentis anni Quadragesimam in Lateranum indixit. & diutini tollendi dissidij gratia ipsum eò Henricum etiam inuitauit. Henricus consilio cum principibus suis communicato ad concilium se Kalendis Februarijs affuturum, ac causa, quæ Ecclesiam diltraxisset, cognita optatam populis concordiam redditurum, ostendit. Hoc nuncio accepto Mathildis transpadanas vrbes suas ab Henrico ereptas recuperare ante aduentum eius cupiens firma Venetorum, Lombardorumq. auxilia acciuit, atq. exercitum Ferrariam duxit. Ferrara diu obsidione pressa, atq. ad extremum etiam valide oppugnata, neq. iisdem opibus, animisq. defensa sequenti tandem anno in potestatem Mathildis reuertit. Quo facto Mathildis

castra,

castra, & loca quædam abbati Nonantulano donauit pro thesauro eius, quem ipsa se pro salute Ecclesiæ consumpsisse in diplomate confitetur. Interim Maginulfus quidam Romanus ad pontificatū euectus Rauennæ temere insignia dignitatis arripuit. verum mox hunc & Romani exilio affecerunt, & Rauennates omni ope destitutum vrbe sua exire coegerunt. Vbi vero Quadragesima aduenit, episcopi frequentes Romam ex tota Italia conuenerunt, ac transalpini ferme omnes nuncios suos miserunt. vnus Henricus neq. ad constitutam diem accessit, neq. legatos, qui partes suas implerent, vllos misit. Concilio conuocato pontifex antiqua patrum instituta ex episcoporum sententia confirmauit, præsens dissidium diris execrationibus condemnauit, & Henricum rursus sacra detestatione corripuit. Ceterum singuli dissidium his verbis improbauerunt. *Detestor omnem haresim, & præcipue eam, quæ Statum præsentis Ecclesiæ perturbat, quæ docet & asserit, anathema contemnendum, & Ecclesiæ ligamenta spernenda esse. Promitto autem obedientiã apostolicæ sedis pontifici D. Paschali, eiusq. successoribus sub testimonio Christi, & Ecclesiæ, affirmans, quod affirmat, & damnans, quod damnat sancta, & vniuersalis Ecclesiæ.* Dimisso inde concilio pontifex in cœna Domini execrationem in Henricum diuulgauit his verbis. *Quia tunicã Christi scindere, id est Ecclesiã rapinis, & incendijs lacerare, luxurijs, periurijs, atq. homicidijs cõmaculare Henricus nõ destitit, ob eam rem primū à beata memoria Gregorio papa, deinde à sanctissimo viro Urbano prædecessore nostro, postremo à nobis in proximo cõuentu nostro iudicio totius Ecclesiæ perpetuo anathemate obligatus est. Quamobrẽ id notum esse omnibus volumus, & maxime transalpinis, vt ab ipsius se iniquitate abstineant.* Natalem inde Domini cum Henricus Moguntia celebraret, significauit, se summam rerum omnium Henrico filio velle committere, atq. sepulchrum Domini visitare. qua voce cum ingentem sibi principum, & clericorum omnium fauorem conciliaisset, ac vehementius omnes ad id ineundum itineris accendisset, omnium tamen spem, & opinionem elusifit. Ceterum Hierosolymis post tot annorum interualla recuperatis ingens Christianos omnes sepulchri Christi visendi cupido incessit. Itaq. ea res tribus religiosorum hominum ordinibus causam præbuit, Hospitalarijs, Templarijs, & Teutonicis. Hospitalariorum hæc fuit origo. Ante recepta Hierosolyma Christiani Latini permittentibus Ægyptijs, & Sarracenis vrbis dominis, prope sepulchrum monasteria duo construxerant, vnum viris, alterum mulieribus recipiendis, quæ sepulchrum adissent, eaq. nomini beatæ Mariæ Virginis, & beatæ Mariæ Magdalene dicarant. recuperata vero vrbe cum ea cœnobia infinitæ affluentis multitudini non suppetere, hospitale est additum. idq. nomini S. Ioannis Eleemosinarij patriarchæ Constantinopolitani, siue, vt vulgo fertur, S. Ioanni Baptistæ, sacratum est. ibiq. ex vectigalibus vtriusq. mona-

Ccc ij sterij

sterijs, qui sepulchrum adissent, ægrotantibus res necessariae subministrari sunt coeptæ. rectorq., qui loci curam gereret, institutus. qui post aliquot annos vnà cum socijs suis habitum religionis assumpsit, crucemq. albam in pectore gerere certa se astringens vitæ disciplina instituit. Hi postea studium rei militaris, & defensionem peregrinorum aduersus Sarracenos professi maximis in toto Christiano orbe opibus pia principum, priuatorumq. largitione ditati sunt, militesq. Hospitalarij, ac Hierosolymitani, deinde Rhodij appellati. Templariorum, atque

1104 Teutonicorum initia suo loco aperientur. Proximo anno Paschalis in omnem pacandæ Ecclesiæ curam intentus Stephanum Corsum, qui ciuitatem turbabat, atq. ædem S. Pauli seditiose occupauerat, expulit. Inde, vt nouo Ecclesiæ malo occurreret, Florentiam petijt, ibiq. conuentu acto episcopum Florentinum, Antichristum natum esse, temere prædicantem ex patrum auctoritate, perspecta vaticinij vanitate, compefcuit. Bernardus cardinalis legatus in Lombardiam ab eo missus, cum Parmam profectus rem diuinam pretiosa omnis generis suppellectile exposita celebraret, à Parmensibus pertumultum est spoliatus. Quod vbi Mathildis accepit, Canussio cum firma Mutinensium manu Parmam accurrit, atq. suppellectilem cardinali restituendam curauit, in nocentes

1105 grauius animaduersura, nisi ille intercessisset. Sequenti, Genuenses à Balduino rege Hierosolymorum ob egregiam semel, iterumq. in occupanda Syria nauatam operam parte vrbiu deuictarum donati sunt. Veneti aram S. Marci tabula argentea varijs pretiosarum gemmarum generibus mirifice intertexta ornarunt. quæ in hunc vsq. diem peregrinis vrbe intento studio inuisentibus præcipuum inter alia eius miracula præbet spectaculum. Metamauco insula vi terræ motus fluctibus ipsis maris submersa sedes episcopi Clodiam est traducta. Quod ad Henricum attinet, iam eò adducta res erat, vt grauem Henrici aduersus Ecclesiam contumaciam, nemo vltra æquo perferre animo posset, itaq. dum ille in eunte hoc anno Moguntia Natalicia celebrat, principes Germaniæ quidam filium eius Henricum in Bauaria morantem aggrediuntur. ac nefandis patris flagitijs commemoratis, quibus se ipsum, & filium vnà in perpetuum perdidit, atq. insignem generi, regnoq. infamiam, ac notam inussit, vt à patre ad pontificem deficiat, persuadere conantur. Quibus rationibus impulsus Henricus paterna hæresi repudiata pontificiam obedientiam suscipit, ac pontificiorum, qui forte aderant, legatorum consilio concilium in ante diem quartum Kalendas Iunias in Northusen ad animum suum nudandum indicit. Postquam ea dies accessit, ac frequentes episcopi, principesq. coacti sunt, clara voce omnibus audientibus testatus est, se neq. regni cupiditate incensum, neq. patris odio incitatum, sed diuinæ causæ studio, & pontificiæ aucto-

ritatis

ritatis verecundia adductum, hortantibus pleriq. regni principibus patris causam relinquere. Quod si pater agnito errore suo ad sanitatem redierit, id est ad auctoritatem sacrosanctæ Ecclesiæ se receperit, haud grauate se illi cessurum, ac debitum obsequium, & obseruantiam præstiturum. Sin minus, se Dei causam paterno studio ante laturum, atq. ipsum, si ita opus fuerit, diuini iuris tuendi gratia, etiam regno spoliaturum. Decreta inde aliquot salutaria facta, quibus Simoniaca hæresis, & Nicolaitarum fornicaria commixtio condemnata, & ijs, qui à falsis episcopis instituti fuerant, noua consecratio ostentata. Atq. his actis ingenti armatorum manu stipatus Moguntiam, Virciburgum, Norimbergam, & Ratisponam contendit, ibiq. episcopos pro iudicio suo imposuit, veteribus à patre institutis expulsis. His rebus cognitis Henricus pater permotus filium cum firmo exercitu est insecutus, & ad amnem Reginonem adeptus prælium cum eo commisit. Verum graui aduersus se principum comperta conspiratione deterritus armis positus ad Bingam se continuo rettulit. Ibi cum esset, filius v 1 Idus Decembris eum conuenit, ac miro paternæ pietatis studio prætentò hortatus est, vt salutis, atq. honoris sui causa ad officium, obsequiumq. Ecclesiæ se referret. id si faceret, se regnum illi integrum permiffurum, atq. in omnibus rebus dicto audientem futurum. Cui pater respondit, nihil se acturum, nisi quod generali principum conuentui placuisset. Itaq. cõmuni consilio conuentus ad eam rem in dies Natalicios Moguntiam est indictus. Interea Paschalis ex Etruria Romam reuersus Septembri mense cardinales creauit. ex quibus vnus Lambertus Fagnanus Bononiensis fuit, qui postea pontifex factus Honorius 11 est appellatus. Vidoni episcopo Papiensi priuilegia vetera à maioribus suis tributa confirmauit. Cum vrbs Mediolani rursus arfisset, ad arcenda quæ in dies eueniebant, incendia lege sanctum est, ne quis flante vento ignem in ædibus haberet, sed in templis duntaxat accensæ lampades seruarentur. ædes ex trabibus, cratibusq. repente resectæ. Conuentus inde Moguntiam

1106 in dies Natalicios indictus opera, ac fauore Henrici filij omnium episcoporum, principumq. concursu frequentissimus conuocatus est. Ceterum aduenientem Henricum patrem filius siue syncera, siue simulata fide admonuit, videret, vt se tuto in tantas hominum turbas committeret, quorum haud satis certam fidem, ac voluntatem exploratam haberet. si se audiret, auctorem se illi fore, vt salutis suæ causa ad proximum castrum Ingelehin se conferret, ibiq. rei huius euentum expectaret. Paruit filij consilio pater, atq. in castrum se rettulit. Ea res vulgatæ famæ occasionem aperuit, patrem in castro à filio comprehensum. Morantem autem ibi Henricum mox Moguntinus, Coloniensis, & Vormaciensis antistites à conuentu missi adierunt, eumq. nomine omnium

impera-

imperatoria insignia sibi reddere imperarunt, quibus filium eius induerent, nempe coronam, annulum, & purpuram. illo vero causam abdicationis suae quaerente, Quia tu, dixerunt, teterrimo dissidio multos iam annos Dei Ecclesiam lacerasti, quia episcopatus, abbas, omnesq. dignitates ecclesiasticas venales habuisti, quia nihil legitimi in legendis episcopis obseruasti: ob has res pontifici, principibusq. Germaniae placuit, te non piorum communione solum, sed regni possessione etiam deturbare. Tum rex, Quoniam me Ecclesiae dignitates vendidisse arguitis, inquit, quaero de vobis Moguntine, & Colonienfis, quam a vobis mercedem exegi, cum vos vestris ecclesijs praeposui, quas omnium amplissimas esse, ac fructuosissimas constat? Negantibus illis, eum aliquid exegisse, Cur igitur, inquit, si officium erga vos retinui, aut me huius criminis inculatis, aut vos duces, socios ve eorum praebetis, qui fidem, ac iusiurandum regi datum fefellerunt? Sustinete parumper, & naturalem aetatis meae iam exactae terminum, qui longe abesse non potest, expectate. aut si me regno spoliare constituitis, praestituite mihi diem, in quo manibus meis insignia mihi detraham, eaq. filio meo vltro imponam. Repugnantibus illis, & se negocium, de quo missi fuerant, acriter, si resisteret, confecturos minantibus, Henricus paullulum ab eis secessit, & cum paucis, qui aderant, amicis consilium contulit. atq. ex eorum sententia, quod se ab armatis circumuentum secus facere non posse cerneret, afferri ad se insignia, ac vestem regiam iussit. atq. ijs ornatus in sellam ascendit, atq. ita verba fecit: Haec regiae maiestatis insignia aeterni regis pietas, & principum regni concors voluntas mihi tribuit. quae vi nulla tueri paratus sum; nam intestinum malum vt suspectum nunquam habui, sic neq. etiam caui. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filijs impietatis haerere posse existimaret? verum vnus Dei ope, & vestro pudore defendam. Quod si vos neq. Dei, neq. honoris vestri rationem habebitis, vim patiar, qui propulsare non possum. Haesitantibus autem super his verbis ceteris, tum Moguntinus, Quid dubitamus, inquit, o socij, non ne officij nostri est regem consecrare, & consecratum induere? cur igitur quem immerito induimus, non merito exuamus? statimq. impetu facto Henricum adorti coronam ei de capite detraxerunt, ac de sede remotum purpura, ceterisq. insignibus spoliarunt. Tum rex nouitate rei propè attonitus, Videat Deus, inquit, quam inique aduersus me agatis. ego quidem luo peccata adolescentiae meae, nempe ignominiam patiens nulli ante regum illatam. neq. vos tamen noxiae expertes estis, qui contra regem vestrum insurrexistis, & sacramentum fefellistis, quod semel iurastis. Vliscatur vos Deus, quemadmodum vltus est eum, qui prodidit Christum dominum suum. Illi vero his spretis ad filium cum insignibus perrexerunt, eumq. condecorarunt.

Ita

Ita Henricus ab vniuersis principibus rex iterum declaratus, atq. ab apostolicis legatis per manuum impositionem confirmatus solemniter a principibus, & episcopis sacramenta recepit, ac regnum ingenti cum omnium gratulatione iniuit. Hoc facto ex communi omnium, qui conuenerant, sententia constitutum est, vt de concordia, & compositione ageretur, quibus regnum aliquando, atq. Ecclesia formaretur. Itaq. nondum dimisso conuentu relatione facta de ecclesijs ab Henrico sene concessis, & male ab episcopis suis administratis decretum est, vt de ea re pontifex per legatos consuleretur. lectiq. statim, qui Romam mitterentur, a Lotharingia Bruno Treuerensis, a Saxonia Henricus Magdeburgensis, a Franconia Otho Babenbergensis, a Baioaria Eberardus Eistatensis, ab Alemania Gebehardus Constantiensis, a Burgundia N. Curiensis, mandatumq. vt a pontifice peterent, vt, quod ipsius commodo fieret, cis Alpes ad statum ordinandum Ecclesiae primo quoq. tempore venire maturaret. deinde Henriciana, aut Clementina haeresis consensu omnium ordinum condemnata, statutumq. vt haeretici episcopi viuentes de sede deturbarentur, mortui è sepulcris extraherentur. & qui ab ijs instituti fuerant, vsq. ad generalem conuentum a munere amouerentur. Quo decreto Clementis cadauer, qui fuerat huius haereseos auctor, Rauennati sepultura euulsum a vulgo foede est laceratum. His actis Henricus senex Leodium se recepit, ibiq. siue priuato ignominiae acceptae dolore compulsus, siue a seditiosis hominibus instigatus confluentibus ad eum amicis, operamq. suam ad recuperandam dignitatem pollicentibus exercitum haud contemnendum contraxit. Quod vbi filius accepit, continuo eò copias & ipse suas adduxit, neq. pater proelium detrectauit. Eo pulsus, fugatusq. filius est. redintegratis inde copijs, cum iterum in aciem descendissent pater victus, pulsus, ac comprehensus a filio graues insuper ab inimicis suis contumelias passus est. Quibus rebus actum de dignitate sua esse existimans, (eò necessitatis, ac miseriae venit) ab episcopo Spirensi victum sibi dari apud Spiram in aede Dei genitricis a se constructa petiuit, cum diceret, se haud inutilem clericum fore, quod & litteras calleret, & choro inseruire egregie posset. neque id impetrauit. Itaq. ad astantes conuersus suspirans dixit.

Miseremini mei vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me. Atque aliquot post diebus v r r Idus Augusti ingenti dolore confectus est mortuus. mansitq. corpus eius insepultum in cella quadam aedis deserta, pontifice id sepeliri vetante, per annos quinque.

CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Decimus.

HENRICVS QVARTVS REX, ET IMPERATOR.

IMPERIVM inde Henrici filij nouum quasi stabiliendæ libertatis, ac dominationis initium ab Italicis ipsis est habitum. Nam hoc imperante Mediolanenses, vsq. adeo etiam eorum exemplo alij libertate luxuriantes, ac regis arma despicientes; controuersias, quæ regis ante componi sententia consueuerant, armis disceptare instituerunt, atque ad hanc rationem suam singuli rempublicam contulerunt. Quæ qualis fuerit, quo illustriora sint, quæ dicentur, hoc loco placet exponere. Nam cum eam in vna Bononiæ ciuitate, diligentius peruolutatis eius legibus, obseruassem, post eandem in omnibus, paucis aut additis; aut demptis, vulgo vsurpatam esse, reliquarum etiam notandis institutis, inueni. Summa igitur Reip. quæ Cõmune dicta est, penes tria; vt supra scripsimus, Consilia fuit, Speciale, Generale; & Credentia; itemq. penes magistratus, qui & Consilijs præfuerunt, & iudicia exercuerunt. quorum omnium quotannis lectio celebrata est in hunc modum. Circa Idus Decembris Consilium Speciale cum Generali vocabatur siue à consulibus, siue à prætore, prout alter eorum in republica versabatur. atq. ijs præsentibus singuli è Consilio, seruato tribuum ordine; ad sortem lectionis prodibant. Erant autem duæ ante tribunal sitellæ positæ, quarum in vnam tot tabellæ membranacæ, ab ijs Breuia nominatæ, deijciebantur, quot ex ea tribu, quæ vocabatur, in Consilio aderant, eorum ipsorum, qui aderant, nomina inscriptæ in altera totidem aliæ, verum decem tantum manu quattuor virorum è Consilio delectorum signatæ. Cum autem esset hominum primæ tribus ineunda sortitio, tabella pueri manu ad id de industria parati ex priore sitella trahebatur, atq. vt cuiusq. nomen exhibat, ita ad tribunal prodibat. inde ex posteriore

re sitella

re sitella altera, quæ, si inanis fuisset, ille iure lectionis excluderetur, si notam habuisset, ius lectionis adeptus erat. atq. hoc fiebat, quousq. decem tabellæ scriptæ eductæ essent, quibus denis ex ea tribu viris ius legendi Consilij pariebatur. Quo facto fors ciuium secundæ tribus deijciebatur, atque ita decem alij educebantur. eodemq. pacto in ceteris, quousq. quadragenorum numerus esset effectus. Quibus rebus administratis statim secretum in locum hi quadraginta secedebant, ac sexcentos legebant, quippe singulæ tribus ex suo corpore centenos quinquagenos, genere quodam hominum excluso vilioribus in artificijs, atque operibus occupato, & ex ceteris qui minor esset annis decem, & octo, ita tamen vt nemo inuitus de Consilio esset. Atq. hoc Speciale Consilium dicebatur. Quare confecta eadem ratione post triduum Credentia legebatur, eo excepto, quòd iurisperiti omnes sine lectione illud inire Consilium, ac de sexcentis esse poterant. Ac triduo interiecto eodem ordine totidem legebantur, qui Generales dicebantur. Qui vero sortem vnus Consilij legendi nacti erant, ij ad alterius sortem non admittebantur. Vocabantur autem hæc Consilia modò separatim, vt Speciale, aut Generale, aut Credentia tantum, modò aliqua inter se ratione iuncta. vocabanturq. campanæ sono, & voce præconum. campanæ autem ei officio tres erant dicatæ, minor, maior, & media, Speciali aduocando minor, Generali maior, Credentiæ media. Cautum porro erat, ne Consules, aut prætor Consilium indicerent, nisi rem, de qua relaturi ad Consilium essent, per scribam in codicem rettulissent, & ne quem ex vno Consilio venire in alterum alterius loco permitterent. Vbi vero coactum Consilium erat, tum rem, quam scripserant, ex scripto per scribam referebant. Relatione facta dabatur oratoribus super ea re verba faciendi potestas, qui quattuor erant, & ad tribunal magistratus stabant; præterea magistratibus, (nam & ipsi Consilia inibant) ea tamen lege, vt non nisi de lege ad magistratum suum pertinente loquerentur, atque ex eorum sententijs rogationes scribebant, quas partes vocabant. Aliquando etiam priuati homines ad Consilium agere, si res poscere videbatur, permitti. qui vero acturi erant, suggestum ad id paratum ascendebant, vt ab omnibus audirentur. Re in vtranq. partem diligenter excussa, Rogatio ad Consilium ferebatur, vt de ea suffragium ferret. Suffragia vero diuerso modo sunt lata. interdum enim sententiæ singulorum secretò exquirebantur, & à scribis excipiebantur, aliquando aperte viua omnium voce dicebantur. sæpe fabis albis, atrisq. res permitta; nonnunquam discessione, interdum consurrectione confecta. Discessionem voco, cum in duas partes diuersas abire iubebantur, ac per ministrum publicum numerabantur; consurrectionem, cum alijs sedentibus, alij surgere iubebantur. Voluntate Consilij cognita decretum pronun-

D d d

ciabatur,

ciabatur, atq. referebatur in tabulas. Neq. ante decretum factum Consilium aliud poterat aduocari. Scribæ autem multi præsto erant partim ad relationes legendas, partim ad decreta pronuncianda, partim ad recitandas leges. Magistratus porro alij ordinarij fuerunt, alij extraordinarij. ordinarij dicti, qui quotannis in rep. creabantur, qui iisdem curiæ nomine sunt appellati. extraordinarij, qui pro re nata alicui negotio agendo præponebantur. Ordinarij fuere Consules Communis, Consules iustitiæ, Iudices Communis, Procuratores Communis, Iudices appellationum, Iudices officio proscriptorum, quæstores. extraordinarii, legati, curatores, & syndici. Post hæc etiam tempora multæ ciuitates loco Consulium Communis Prætorem, quem Potestatem dixerunt, creare instituerunt, atq. ab exteris ciuitatibus aduocare. Eius vero legendi ratio fuit huiusmodi. Septembri mense pro arbitrio magistratus Consilium Speciale, & Generale vocabatur: antequam tamen vocaretur, indicabatur populo, quo die, & qua hora hæc, aut illa tribus ad sortem esset proditura. atq. eodem, quo dixi, ordine ex utroq. Consilio, magistratibus exclusis, quadraginta sorte legebantur. Qui extemplo secretum pariter in locum se referebant, ita vt nemo posset in aures eorum insuffurrare, nec scriptum aliquod porrigere, aut alia ratione eorum iudicia deprauare. Qui si sequenti nocte, & postera die vsq. ad vespertas triginta septem consentientibus prætorem nouum non declarassent, ius lectionis amittebant. atq. alio die Consilium Generale, & Credentiæ vocabatur, atq. ex utroq. Consilio alii quadraginta eadem ratione legebantur. qui si ne ipsi quidem consensissent, tum Consiliorum ipsorum suffragiis Generalis inquam, & Credentiæ res permittebatur. Legebatur porro prætor ex ea vrbe, ex qua Consilio placuisset, modo ne propinquus esset alicuius eorum, qui legerent, neq. possessionem in vrbe, agrove haberet, aut minor triginta sex annis esset. legebatur autem qui magnam præter ceteros virtutis, ac sapientiæ haberet opinionem. Lectione perfecta, & Consilio renunciata litteræ ad eum, qui lectus erat, publice mittebantur, atq. vt delatum honorem acciperet, rogabatur. & quo die vrbe inibat, ingenti populi studio, atq. occurfu ciuitatis excipiebatur. Quoniam autem prætores plerunq. iuris ignari erant, propterea assessores, ac iudices legum peritos secum aliquot adduxerunt, per quos non iudicia solum exercuerunt, sed etiam Consilia, si opus fuit, coegerunt, ac gladio, pileo, & sceptro ad potestatem indicandam ornati sunt. Reliquorum magistratuum hæc ferme fuit lectio. Vno die duæ tribus, altero reliquæ, vna ante horam diei tertiam, altera post nonam ad sortem vocabantur. quiq. ex singulis tribubus sortem huius, aut illius legendi magistratus nacti erant, extemplo aliquem edere iuebantur, cauentes, ne aut patrem, aut filium, aut fratrem, aut cognatum eligerent,

aut

aut hominem eius exercendi magistratus rudem. ac, prout quisq. lectus erat, ita clara voce Consilio renunciabatur. Et ad fraudes, quæ fieri poterant, aperiendas eductis tabellis denis signatis reliquæ omnes inspectante Consilio explicabantur, vt cognosceret quisq., haud plures, quam lege præscribebatur, fuisse signatas. Neq. quisquam magistratum aliquem poterat capere, nisi post annum, quàm eodem abisset. nec quisquã legi, nisi in illa tribu, in qua domicilium habebat. Vnusquisq. autem, antequam iniret, solemniter iureiurando, se recte officio suo functurum, adigebatur. Præter hos erant etiam magistratus militares, quorum creandorum ratio fuit eadem, sed curatio longe diuersa. Imperium militare aut consuli Communis, aut prætori deferebatur. præfecturæ exercitus erant diuersæ, pedestris, equestris, & populi, & ad extremum etiam carrocij. præfecti peditum, equitum, & populi à vexillo accepto peditum, equitum, & populi vexilliferi appellati singuli à suis tribubus per suos tribules eo, quo diximus, ordine sunt delecti. ceterum ex ciuibus alij pedestrem, alii equestrem militiam exercebant, idq. non magis sponte sua, quàm imperio magistratum, qui ei curationi erant præpositi. Itaq. cum res ordine agebatur, singuli eorum, quibus aut pedestris, aut equestris militia imperata erat, à suis vexilliferis, vt reip. poscere tempora videbantur, ducti exhibant. quòd si maiore apparatu res eguisset, vexilliferi populi suam quisq. tribum educebant, tumq. populus exisse dicebatur. Nunquam autem ferè fiebat, vt omnes simul tribus exirent, verum modò pedites ex vna, equites ex altera, modò vna tribus, modò altera egrediebatur. reliquæ in vrbe ad sua gerenda negotia remanebant. Militabant autem ab annis octo decim vsq. ad septuaginta. cui ætati vacatio omnium publicorum onerum ita dabatur, vt etiam à Consilio reijcerentur. & si eò forte se temere intulissent, ad sortem lectionis prodire prohibebantur. In singulis autem cuiusq. tribus parœciis ordines eorum, qui eques alerent, per magistros parœciarum, & curatores ad id constitutos describebantur. Vbi vero descripti erant, tum suos quisq. equos certis, qui constituti erant, diebus probandi causa adducebat ad eos, quibus erat ea cura mandata. eorumq. nomina scribæ cum notis equorum in tabulas referebant. quarum tabularum nos aliquot etiam Bononiensi in Tabulario vidimus. Expeditionum militarium duo erant genera, vnum equestrium excursionum, alterum iusti exercitus. plurimumq. intererat, an quis ad excursiones, an in exercitus ire iuberetur. Magistratibus singulis certa merces ex arario per quæstorem erogabatur, qui pecuniam omnem publicam expensam, acceptamq. curabat. Pecunia publica vectigalibus, & tributis constabat. Vectigalia continebantur portorijs, teloneis, agris, pratis, molendinis, prædijs, & bouum alendorum oneribus. Quæ si sustinendis bellis non suffecissent,

D d d ij tributum

tributum singulis ciuibus ratione census ex Consilij decreto imperabatur. Præterea multa in vrbibus erant collegia, vt mercatorum, argentariorum, & artificum. Mercatores, & argentarij consules creauere, artificum collegia singula magistros. Eorum vero compotes qui fuerunt, inter se conuenere, & de rebus aut ad mercaturam, aut ad artes singulas pertinentibus consulere. Iam vero castrorum, quæ vrbium in diœcesi fuere, hic status, atq. hæc conditio fuit. Consules & ipsa suos, & eandem prope cum vrbibus remp. permisso regio habuerunt. vrbes autem Christiana consuetudine oppida voco, quæ proprio episcopo erant ornatae, castra quæ ipsis erant vrbibus contributa. Ceterum ab hoc tempore imminentibus prauis inter vrbes discordiis fœdera inter vicinas sunt in aliarum perniciem instituta, castra vero ipsis se vrbibus adiunxerunt. Quod si castrenses aliquot alij, quàm ei se vrbi, in cuius diœcesi essent, applicuissent, tum vero ea iusta causa est visa, cur aut ijs, qui à se defecissent, aut iis, ad quos defecissent, arma mouerent. Atq. hæc quidem præcipua fuit primarum, quæ posthac susceptæ sunt, origo, & causa contentionum. quibus initis nunquam postea bella aut finium tuendorum, aut aquarum regendarum, aut sociorum tegendorum gratia defuerunt. Quin etiam Comites, aut marchiones multi vrbes in diœcesi castra beneficio regio possidentes ea vrbibus vltro donarunt, atq. iisdem ab earum consulibus redonati earundem se beneficiarios effecerunt, aut certe alia ratione in earum se patrocinium contulerunt. Quibus ex rebus mirifice vrbium est ipsarum, quarum adhuc tenuissimæ opes fuerant, potentia cumulata. Nam quantum de regis auctoritate, quantum de castrorum iure detractum, tantum vrbibus est ipsis adiunctum. Quin etiam regum opibus imminutis episcoporum, quos illi ante hanc discordiam instituere soliti fuerat, ac priuilegijs propterea, & prædijs (regalia illi vocabant,) amplissimis decorarant, in dies magis attenuatæ fortunæ sunt, consulumq., siue pratorum ius in vrbibus ipsis adauctum. quarum rerum præcipua Henrici regis cum pontifice instituta, & post ab Henrico filio per multos annos continuata discordia materiam præbuit. De qua quam planissime poterimus, hoc libro scribere persequemur, ac simul historiam diffensionum Italicarum mandare litteris ordiemur. Quamobrem ad propositum redeamus.

PASCHALIS pontifex, posteaquam Henricum senem abdicasse, filium vero inisse incredibili principum consensione cognouit, erectior ad constituendam aliquando Ecclesiam factus vrbe, vt Augustam in Germaniam, quò à nouo rege, & à principibus accersebatur, excessit. Lombardiam versus iter ingressus Bononiam adiit. atq. ibi à Mathilde obuiam honoris causa progressa exceptus Parmensibus Bernardum Cardinalem episcopum in demortui episcopi locum ad veterem farciendam

dam

dam iniuriam postulantibus dedit. Mutinam inde protectus rem apud Mutinenses insignem sacrosancta præsentia sua multo quoq. fecit insigniorem. Mutinenses corpus S. Geminiani episcopi, quem ipsi religione præcipua venerantur, è vetere basilica in nouam inchoatam transferabant, eamq. rem vicinorum omnium episcoporum accitu, ac magno circumstantium populorum concursu vnà cum episcopo suo Dodone concelebrabant. Huic igitur pompæ Paschalis vnà cum Mathilde affuit. ac dedicata S. Geminiano v r i i Idus Octobris ara omnes, qui tanto spectaculo interfuerunt, larga peccatorum remissione donauit. Mathildis, ne benignitate cessisse pontifici videretur, ipsam varijs donorum generibus cumulauit. Inde Vardastallum ad Padum est ventum. ibiq. conuentus, qui erat indictus, x i Kalendas Nouembris est habitus. In eo conuentu Paschalis præsentibus quoq. Henrici regis legatis Gregorij, Vrbaniq. acta de ecclesiarum collatione probauit. multos ecclesijs ab Henrico sene collatis nudauit, alios ornauit, nonnullos etiam confirmauit, multisq. multas ecclesias priuilegijs insigniuit. Quin & insolentia archiepiscoporum Rauennatum offensus, qui per centum ferme annos ecclesiæ Romanæ, sed maxime Giberto proxime ecclesiam administrante, fuerant aduersati, vt arrogantiam eorum comprimeret, auctoritatemq. minueret, Bononiensem, Mutinensem, Regiensem, Parmensem, & Placentinum episcopos illorum obedientiæ exemit, ac demum decretum tale de clericis schismaticis in fidem recipiendis scripsit. *Per multos annos regnum Teutonicum ab apostolica sedis corpore fuit auulsum. Quo tempore res adeo prolapsa est, vt pauci sacerdotes, aut clerici in tantis terrarum spatijs catholici inueniantur. Patrum itaq. nostrorum exemplis, & scriptis instructi, qui Nouatianos, Donatistas, & alios hereticos in suos ordines susceperunt, supra commemorati regni episcopos in schismate institutos, nisi aut vis, aut ambitus, aut alius criminis conuictos ad officium episcopale recipimus. idemq. de clericis cuiuscunq. ordinis constituimus, quos vita, scientiaq. commendat.* Hoc conuentu perfecto deinde Parmam cum Mathilde processit, ac basilicam ab ipsa resectam D. Mariæ nomini consecrauit. Veronam inde, vt Augustam contenderet, venit. ibi de Henrici animo à remittendis, vt sperabat, ecclesiarum institutionibus abhorrente certior factus mutato consilio in Franciam iter flexit, ac conuentu Trekas indicto Alpes hieme asperrima superauit. Eodem anno Mediolani cum nobilis quidam, neglecta lege, nuptiarum causa ignem spirante vento in ædibus accendisset, ac propterea nouo vrbem incendio afflixisset, ipse cum tota progenie perpetuo exilio est multatus. Paschalis inde diebus Natalicijs in Burgundia apud Cluniacum actis ingenti ab omnibus honore acceptus Trekas peruenit. Quod vbi Henricus audiuit, & ipse relicta Augusta Moguntiam, vt propius à conuentu abesset, accessit.

Ad

1107

Ad Ascensionis solenne conuentus actus. in eo cum alia multa ecclesiae detrimenta sarcita, tum ecclesiarum collatio rursus ingenti consensu laicis est adempta. Henrico per legatos ius in eo suum imminui à maioribus suis iam inde vsq. à Carolo Magno vsurpatum exoptulanti spatium datum Romam adeundi, ac generali in concilio causam suam probandi. Dum autem hæc trans Alpes aguntur, in Italia Derthonenses bello cum Papiensibus contracto viribus se impares esse cernentes ad Mediolanensium auxilium confugerunt. Qua re cognita Papienses & ipsi Laudensium, & Cremonensium copias acciuerunt. Ita inter has ciuitates ea fœdera societatis, amicitiaeque sunt iuncta, quæ post difficillimis singularum temporibus pia, sinceraque fide culta Italiam vniuersam ingenti admiratione replerunt. Ceterum Papienses ira feruidi accitis sociorum auxilijs traicere Padum, fusoque Derthonensium exercitu, qui se ingredientibus fines obiecerant, omne Derthoniam bellum compulerunt. ac prælijs aliquot cum Mediolanensibus prospere factis, suburbijque ipsis per Augustum mensis incensis domum recesserunt. Paschalis autem in Italiam regressus, ac turbatas Romæ res nactus Stephani Corsi ciuis Romani conatibus, qui Ponticellum, & Montem altum ex ditione Romana oppida occuparat, per autumnum occurrit. Qua re, cum diutius spe traheretur, omissa Beneuentum inde ad res

1108

Apuliae componendas se contulit. Itaque sequenti anno eo adhuc in Apulia commorante Anagnia, Præneste, Tusculum, Sabinusque tractus, auctoribus Ptolemæo Sublacensi, cui eam discedens ipse ditionem commiserat, & Petro à Columna, defecit. Quo cognito Paschalis, simul etiam, quod reditum sibi ad urbem ab ijs interclusum videbat, Ricardum Comitum Caietanum auxilio sui acciuit. atque insidijs eorum superatis Romam reuersus bello hostibus vtriusque illato haud magno negotio bona S. Petri recuperavit, ac pacem populis reddidit. Papienses Derthonensibus vindicatis iram in socios eorum Mediolanenses verterunt, atque inconsulte nullis accitis auxilijs episcopo suo duce in fines eorum cum populo, & militibus irruerunt. Verum mox occurrentibus Mediolanensibus breui, quam vana sine viribus esset audacia, didicerunt. nam collatis signis in fugam versi plerique eorum vna cum episcopo capti, atque in custodias dati sunt. inde certo die in forum omnes producti succensis ad vestium oras palearum ignominiae causa manipulis incolumes domum dimissi. Postero anno Brixiani se cum Mediolanensibus coniunxerunt. Ineundæ nouæ societatis causam attulere Cremonenses.

1109

Hi lite de finibus Brixianis intenta, cum aliter ius suum obtinere non possent, Laudensibus assumptis repente Olio amne vadato in eorum agrum hostiliter incurrerunt, eoque fœde direpto urbem etiam obsidione cinxerunt; verum maiore audacia, quam fortuna. Nam paullo post

ab accu-

ab accurrentibus auxilio Mediolanensibus pulsi plerique præ studio salutis effuse fugientes in Olio tranando submersi sunt. Brixiani inde Laudensibus irati vlciscendæ iniuriæ causa Laudem vna cum Mediolanensibus accefferunt, atque imparatam ciuitatem adorti v i i i Idus Iunias leui momento in potestatem adduxerunt. Quod cum Cremonenses cognouissent, (tanta Italicorum cœperat esse in defendendis socijs fides, atque constantia,) continuo cum maioribus copijs aduolarunt, eamque receptam socijs reddiderunt. Tum Mediolanenses agi famam suam, si impunitos Cremonenses dimitterent arbitrati, accitis Brixianorum, & Derthonensium copijs, validioribus Cremonam opibus inuasert, eamque fufis acie Cremonensibus occuparunt, ac i i i Idus Aug. fœdum ædificijs, ac plerisque templis incendium intulerunt. Neque vero res cis Padum erant quietiores. Quippe Parmenses incolis Burgi S. Domnini diœcesi suæ contributis, cum parere si sibi recusassent, arma mouerunt, & vbi adducto ad oppidum exercitu non potuerunt ad ditionem metu perlicere, castrum ipsum etiã concremarunt. Proximo anno Henricus in die Epiphaniæ principibus Ratisponam ad colloquium euocatis ostendit, se in Italiam traicere velle, vt consecrationem imperialem de more à pontifice Romæ susciperet, atque Italiae ciuitates pace danda, iureque antiquis legibus dicendo Germaniæ regno vetere instituto coniungeret, seq. paratum ad omnia, in quibus opem suam sedes apostolica posceret, pontificis arbitrio peragenda ostenderet. & cum his vocibus omnium ad Italicæ expeditionis societatem animos erexisset, accepto ab ijs, qui aderant, sacramento, litterisque per prouincias Germaniæ missis profectionem in Iulium mensis indicit. Interim pecunias, quam maximas potest, comparat, ac prudentes homines, quos secum deducat, conquirat. ex quorum auctoritate æque moderati iura poscentibus, ac controuersias ad se, iniurias ve deferentibus possit. neque enim contractarum per regnum patris sui litium, ac simultatum erat ignarus. His cognitis Paschalis in Campaniam egressus Ducem, ac Principem, omnesque Apuliae Comites euocauit, eosque, vt pro se, si opus esset, contra Henricum maximo cum exercitu in Italiam cogitantem arma caperent, incitauit. ac repetita vrbe omnes Romanos proceres simili sacramento obstrinxit. Patuini lite Venetis de flumine Brentæ intenta, eos Taruifinis, Rauennatibusque iuuantibus armis prouocarunt. verum ab eis in flumine i i i i Nonas Octobris oppressi quingentis captis fugati sunt. Henricus, vbi dies profectionis venit, exercitum triginta millium hominum in duas partes diuisit. earum vnam ipse per montem Iouis duxit, alteram per vallem Tridentinam immisit, ac demum superatis Alpibus Eporœdiam venit. à qua benigne acceptus processit Nouariam, eaque, quia mandata sua facere recusabat, expugnata, atque incensa reliquas

1110

officij

officij sui admonuit. Inde exercitu, qui per Tridentinam vallem transferat, sibi adiuncto Mediolanum accessit, atq. ibi per Chrysolauum archiepiscopum regium in sine suscepit. Mediolano inde venit Cremonam. atq. inde Brixianis infensus exercitu in eorum fines immisso arcem S. Martini Gauardici expugnauit. Veronam inde cum processisset, à Patauinis de incommodo à Venetis accepto edoctus rem inter utrosq. composuit. Indenullo alio maleficio illato Padum traiecit. & castris ad Placentiam factis solemnia munera, ac sacramenta à Placentinis exegit. Post viginti inde dies Parmam versus digressus venit ad Tarum. Ibi nimiam Mathildis arma parantis potentiam veritus, ne quid ab ea conatibus suis impedimenti acciperet, pacem postulauit, & cum ipsa se eius rei causa Canussio Bibianellum contulisset, certis conditionibus sanxit. Post Parmensi agro digressus per montem Bardonis, agrumq. Mutinensem difficile Apennini iugum saeuissima hieme cum maximo exercitus detrimento traiecit. & post dierum quinquaginta spatium in montibus emetiendis consumptum tandem rebus omnibus conflictatus Florentiam sub dies Natalicios venit. Ibi & milites ab itineris labore refecti, & populus Florentinus admirando in solemnibus Natalicio celebrando apparatu edito eximie delectatus. Inde Florentia contendit

III

Arretium. idque ciuium arrogantia offensus muris, ac turribus euerfis afflixit. Eò vero cum venisset, protinus legatos ad pontificem misit, per quos, si ad coronam admitteretur, se in ipsius auctoritate futurum ostendit. atque ita res inter eos, & Petrum Leonis, ceterosq. pontificis nuncios in porticu S. Petri his conditionibus conuenit. *Henricus die coronationis suae omnia usurpata Ecclesiae iura pontifici, astante clero, & populo Romano, remittet, idq. interposito sacramento firmabit, dimittet ecclesias liberas cum muneribus, & possessionibus suis, quas ad regnum non pertinere constabit; liberabit sacramento populos, qui episcopis aduersari compulsi sunt; patrimonia, possessionesq. beati Petri restituet ea libertate, qua à Carolo, Ludouico, Henrico, alijsq. Imperatoribus concessa sunt, seruabitq. ea beato Petro pro viribus. Nihil aut faciet, aut dicet, quo pontifex pontificatum amittat, aut noxam aliquam corporis, aut membrorum accipiat; aut capiat dolo malo aut per se, aut per alium, neq. ipse, neq. amici eius, qui pro ipso fidem obligabunt, ut Petrus Leonis, & filij eius. Quod si quis eis nocuerit, rex ipse bona fide eis auxilio erit. Pro his obseruandis pontifici prades dabit, Fridericum sororis suae filium, Engilbertum, & Theobaldum marchiones; Hermanum, & Gottifredum Comites, Fridericum Palatii Comitem, Berengarium Baioarium, Henricum Carinthium, Bertulfum Bertulfi Ducis filium, qui sacramento prestabit incolumitatem pontifici vitae, membrorum, libertatis, & dignitatis, & nisi rex ista seruabit, ad Ecclesiam Romanam partes se transferent. Obsides rex dabit proximo quinto die, eosq. mittet ad Insulam in po-*

testatem

testatem pontificis. & si obsides ab eo receperit, reddet eos in die coronationis suae ponte transmissos, & si fortasse coronatus non fuerit, aut pontem non traiecerit, similiter reddet apud arcem S. Angeli. legatos, quos pontifex ad se miserit; dum ibunt, & redibunt, tutos à se, suisq. prestabit, & si qua eis noxa scienter allata erit, bona fide refarciat. Hac ubi Henricus impleuerit, tum pontifex episcopis astantibus, in die coronationis suae mandabit, ut regalia Imperatori dimittant, quaeq. à temporibus Caroli, Ludouici, Henrici, aliorumq. praedecessorum ad regnum pertinebant, scripto ea, indicto anathemate, confirmabit, fore, ut nemo eorum aut praesentium, aut absentium, aut successores eorum iura regni attingant, neq. inuadat ciuitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonea, aduocationes Imperij, centurionum iura, cortessq. cum ijs, quae ad eas pertinent. Neq. pontifex Imperatori, neq. Romano Imperio super his litem mouebit, & hac privilegio, proposito anathemate, confirmabit. Henricum benigne, & cum honore excipiet, & ut assolet, scienter, & sine dolo malo corona Imperatoria decorabit, & ad retinendum Imperium auxilio erit. Hoc si pontifex non expleuerit, Petrus Leonis, & amici eius ad partes transibunt Imperatoris. Obsides, nisi effugerint, altero post coronatione die restituet, si per pontificem steterit, quo minus coronetur, simili modo restituet. Hac ita utrinq. conscripta legati regij vnà cū pontificijs ad Henricum regressi detulerunt. eaq. recitata Henricus iureiurando sanciuit. deinde Albertus cancellarius, Hermanus, Fridericus, & Gottifredus Comites, Fridericus Saxo, Cono, Sicebothus, Henricus, & Bertulfus, prout cōuenerat, solemnibus sacramentis se obstrinxerunt, se, si Imperator his defecisset, cum omnibus suis ad partes Ecclesiae transituros. atque his actis Henricus Romam versus iter intendit, ac 11 Idus Februarias ad urbem profectus de more in monte Malo confedit. Ibi à Romanis rogatus, ut honorem, ac libertatem urbis sacramento sancire vellet, Germanica lingua non quod illi petebant, sed quod ipsius voluntas tulit, iurauit. Qua fraude agnita pleriq. se deceptos vociferantes in urbem se rettulerunt. deinde obsidibus datis, acceptisq. suprascripta omnia iterum sacramento interposito confirmarunt, nempe se vitam pontificis, membra, honorem, libertatem, regalia, patrimonia S. Petri, & nominatim Apuliam, Calabriam, Siciliam, Capuanumq. Principatum cōseruaturum. atq. oēs ius ecclesiarum omnesq. earum res dimissurum. post die ingrediens à baiulis cereostatarijs, stratoribus, turbaq. omnis aetatis ingenti, cum floribus, atq. arborum ramis, & palmis à pontifice honoris causa obuiam missa, exceptus duobus ex more sacramentis populo se obstrinxit, vno iuxta ponticulū, altero ante portam Porticus. Inde ante portam à Iudaeis, in porta à Graecis, post ab vniuerso clero ex pontificis praecocepto acceptus, ex equo defiluit, ac pedibus ad Vaticanam basilicam gradus cum laudibus peruenit. Vbi vero ad superiores gradus euasit, in quibus pontifex cum Cardinalibus & to-

E e e

ta canto-

ta cantorum schola sedebat, ad eius pedes se venerabundus proiecit. deinde surgens in nomine Trinitatis in ore, fronte, oculis pacis ei osculū obtulit, partesq. stratoris de more impleuit. Inde à dextera pontificem habens magno cum populi plausu, & quibus alijs lætitia effusa vulgo significari solet, ad postes argenteos ædis processit. Ibi à Chrysolao archiepiscopo Mediolani pontifici de more oblatum Imperatoriam ex scripto professionem iniuit, atq. eum pontifex Imperatorem renunciauit, cum solemne in eius frontem precationis carmen Lauicanus episcopus perlegisset. Introductus inde in ædem, cum ad rotam porphyreticam progressi duabus sellis positus vnus pontifex, Henricus alteram insedisset, rogatus est à pontifice, vt quod promiserat, ecclesiarum collationi renunciaret. nam se paratum esse, quæ sponderit, adimplere. Ea voce perculsus Henricus surrexit, & cum regnorum suorum episcopis in partem ædis sinistram deliberabundus secessit. Affuerunt huic consilio ex Longobardis Bernardus Parmensis, Bonussenior Regiensis, & Aldo Placentinus episcopi. Instante autem pontifice, quod hora consultando procederet, transalpini episcopi, qui suis se ecclesijs spoliatum iri timebant, pontificem adierunt, & pactum illud iuste, legitimeq. seruari non posse dixerunt. Quibus pontifex, *Nolite uos, inquit, hac quarere. nostis enim quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddenda esse, & neminem Domino militantem secularibus se negocijs implicare debere. & ex sententia beati Ambrosii, à sacerdotali officio, qui talia agat, alienum esse.* Episcopis autem in proposito permanentibus, tunc Henricus propior factus, vt aliqua pontificem arte deluderet, Volo, inquit, vt lis, quæ inter te, & Stephanum Normanum intercedit, ante terminetur. multa enim Henrici gratia Stephanus passus erat. Cui pontifex, Immo vero, inquit, quoniam magna pars diei præterijt, & spatio ad sacra peragenda longo est opus, prius, quod instat, agatur. Tum vnus è Germanis in medium progressus, Quid tam multis, inquit, verbis est opus? caue existimes, Cæsarem nostrum aliter Imperij coronam accepturum, atq. Carolus, & Ludouicus sumpserunt. Quod cum pontifex se dare non posse dixisset, tum Henricus ira incensus, archiepiscopi Moguntini, Saxonisq. episcopi consilio usus, pontificem armatorum turmis circumdari iussit. Cum hoc loco res versaretur, relatum est à cardinalibus, præstare videri, vt Henricus eo die coronaretur, & reliqua in insequentes dies deliberatio differretur. Qua conditione à Germanis repudiata pontifex, & qui cum eo erant, ab armatis custoditi ad altare S. Petri rei diuinæ faciendæ causa pedes promouerunt. tanta vero multitudinis erat turba, vt magno cum labore eò peruenerit. & vix ad conficienda sacramenta panis, aqua, & vinum afferri potuerit. Perfectis inde sacris vnus cum Cardinalibus ad Confessionem descendit. Ibi vero ad noctem vsq. custoditus à militi-

bus,

bus, tandem ad hospitium extra templi atrium captiuus est deductus. Capta cum illo est clericorum, laicorumq. ingens multitudo. pueri item, ac iuuenes, viriq., qui cum floribus, & palmis obuiam processerant, aut spoliati, aut vincti, aut cæsi sunt, nemine hoc factum ex Germanis episcopis præter Conradum Salisburgensem archiepiscopum improbante. Is, cum Henricus quidam cognomento Caput, stricto gladio, ni vocem cōtineret, se confossum minaretur, vltro iugulum obtulit, & se citius moriturum, quàm tantum flagitij probaturum asseruit. Ioannes Tusculanus, & Leo Ostiensis episcopi, vbi captum pontificem cognouerunt, plebeio habitu sumpto extemplo in urbem se proripuerunt. Romani his rebus cognitis dolore elati, ac vicem pontificis, & Cardinalium indignati repente Germanos, qui vel religionis, vel negocij causa urbem inierant, inuaserunt, ac misere omnes interfecerunt. & postridie eodem animorum ardore impulsī Tiberim transierunt, atq. in Henrici exercitum infesti impressionem fecerunt. multorumq. strage edita reliquos prope de Porticu depulerunt. & Henricum auxilio accurrentem equo deiectum in faciem vulnerarunt, & Othonem Comitem Mediolanensem, qui equum ei suum ad euadendum obtulerat, comprehensum, atq. in urbem perductum fœdissime conciderunt. Tum Henricus, cum se in tanta rerum iniquitate versari videret, ad suos conuersus magna voce exclamauit: Quid hoc rei est, milites? vos me videtis à Romanis circumueniri, nec me defenditis? Ad quam vocem Germani pariter, Romaniq. erecti proelium inter se vehementius instaurarunt. Nec fuit alia pugna per hæc tempora Romanis aut perniciosior, aut fœdior, multis eo die vtrinq. millibus ad pontem Ælium aut ferro deletis, aut Tiberis vndis submersis, aut viuis in potestatem adductis. Germanis inde sub vesperum proelio excedentibus Romani spolijs prædaq. onusti & ipsi se in urbem referre cœperunt. verum à Germanis iussu Henrici repente impetu conuerso oppressi magnum damnum acceperunt, pluribus à suis præ turba, & impedimentis, quàm ab hostibus interfectis. Inde cladis referendæ auidi & ipsi Germanos, qui proelio, inediaq. ab hostibus fatigati ad arcem se rettulerant, ex improviso inuaserunt, atq. in fugam versos in castra se recipere coegerunt. Quibus rebus gestis sub noctem Tusculanus episcopus populum aduocauit, atq. ita verba fecit. *Quamquam virtus vestra, Quirites, est eiusmodi, vt verbis accendi, aut acui animorū vestrorū studiū, atq. alacritas non posse videatur, vos tamen admonere libet, vobis certamen cum Germanis esse pro vita, pro libertate, pro gloria, pro salute sedis Apostolicæ. hæc omnia in vestris sita sunt manibus. filij vestri contra ius, & fas omne habentur in vinculis. Petri apostoli basilica toto terrarum orbe augustissima armis, cadaueribus, sanie, & cruore polluta est. pontifex apostolicæ sedis à barbaris hominibus constrictus tenetur. omnis sacerdotalis*

Ee ij ordo,

ordo, vniuersa ecclesiastica dignitas carceri, tenebrisq. addicta est. Quocirca vos, quam vehementissime possumus, obsecramus, vt periclitanti subueniatis Ecclesia. nam si aderunt, qui hostium impressione sustineant, illi ad fugam, quam ad pugnam capeffendam erunt paratiores. Quo autē ad tantum petendum decus alacrius incumbatis, apostolorū Petri, & Pauli misericordia freti omnibus vos peccatis vestris absoluiimus. Hac oratione Romani miro pugnandi studio inflammati omnes sacramento se aduersus Henricum obstrinxerunt. Quo cognito Henricus exterritus statim eadem nocte profugit è Porticu non modò sarcinis, sed etiam socijs in hospitij multis relictis, ac portæ angustias veritus murorum partem, quò celerius euaderet, deturbauit. Post biduum inde castra mouit, pontificem, quem, aduocatis militibus, sacris nudauerat vestibus, & clericos, laicosq. captiuos funibus vinctos secum adducens, & intēto ad Soracte montem itinere Tiberim iuxta S. Andreæ cœnobium transijt. & in Sabinos ad Lucanum pontem proficiscens vltiora vrbis loca populabundus iniuit. pontifex cum duobus episcopis Sabinensi, ac Portuensi, & Cardinalibus quattuor apud castrum Trebecum, ceteri Cardinales apud Corcodisium custodiæ traditi. Interea Tusculanus episcopus amicorum animos ad opem Ecclesiæ durissimo maxime tempore ferendam accendit. verum parum profecit. Nam milites trecenti à Principe Capuano auxilio Romanis missi Ferentinum, cum Ptolemæum, & omnes ferme illarum partium proceres Germanis fauere, Cæsaremq. exercitum Tiberim traicisse audissent, neque vrbem ingredi possent, Capuam recesserunt. Normani vero Rogerij Ducis, & Boamundi fratris eius morte non medio crem rerum suarum in timorem adducti munitissima quæq. loca infederunt, seq. ibi aduersus Germanos pro viribus cōfirmarunt. Princeps autem legatis missis fidem etiam ab Henrico, securitatemq. poposcit. vnus populus Rom. tanta constantia fuit, vt neq. agrorum direptionibus se terreri, neq. promissis Henrici se capi permiserit, vt aliquid pacifici cum Henrico ne pontifice quidem, & Cardinalibus liberandis voluerit. Henricus interea varijs iactatus consilijs quiescere nusquam poterat, vt qui patrati sceleris conscius nihil sibi iam tutum apud populum Rom. existimaret. Itaq. vt metum eis inijceret, iureiurando affirmavit, se, nisi pontifex sibi obediret, & ipsum, & omnes, quos habebat in vinculis, aut occisurum, aut truncatis artibus multaturum. Hoc vbi non processit, tum vero se captiuos omnes liberaturum, si sibi in posterum cauere à pontifice liceret, ostendit. idq. per principes suos, ciuesq. Romanos à pontifice institit postulare. Tum vero episcopi quidam Germani pontificem adeuntes ita locuti sunt. *Vix astimari, summe pontifex, potest, quantum ex re aduersus te, ciuitatemq. tuā gesta molestia, doloriq. ceperimus. Verum, vt vides, hoc malū peccatis nostris ita ferentibus improsum*

potius

potius fuit, quam cogitatum. Quamobrem oratum te precibus omnibus volumus, vt des te ad lenitatem, & regi nostro placere. eiusq. consecrationē absoluas, vt ipse tibi, ac clero, ciuitatiq. tuae placeatur, atq. Ecclesiam posthac omni suo studio complectatur. Quibus pontifex, *Quid est, quod à me requiritis, inquit, fratres? an vero vos hominē tam iniquum, tam fraudulentum, tam facinorosum nobis consecrandum censetis? rite scilicet expiauit manus suas ad percipiendā consecrationem, qui aras Dei perfudit cruore sacerdotū, & domum sanctificationis cruentauit sanguine intersectorum. Ne fuerit Deus, vt ego hunc hominum consecrem, qui se ipsum tantis flagitijs reddidit execrandum.* Subijcientibus inde illis, dignitati eius, & eorum, qui capti essent, incolumitati conducere, vt regis iracundiam mitigaret, fortiter æque respondit, *Non metuo regem vestrū; seruiat etiā in caput meū, si lubet. neq. enim durius in me consulere potest. Vos autē caute existimetis, qua ille felicitate in clero, & populo trucidando modò est vnus, eadē in tota vita sua usurum. neq. enim uidebit pacem, dum uiuet, nec stirpem ullā regni heredē relinquet.* Quibus rebus perceptis vehementius Henricus excanduit, atq. vt eum de proposita sententia dimoueret, captiuos omnes in conspectum eius produci ad necem iussit. Quod cum factum esset, pontifex tanto animi robore fuit, vt nihil permotus singulos ad mortem fortiter pro diuino tuendo iure oppetendam hortatus sit, vitamq. eis æternam promiserit. Verum cum illi his auditis pauidi ad pedes se prouoluentes vltimi pro rogationem supplicij obsecrarent, ad extremum doloris, ac lacrymarum plenus, dixit, se eo animo esse, vt si sibi subeunda necessitas sit, malit omnes acerbitates ferre, quam de sententia cedere. verum quod sua causa non faceret, id aliena esse facturum, id est captiuorum seruandorum gratia proposito decessurum, atq. Henrico obsequuturum. Hæc vbi Henricus cognouit, ipsum, & ceteros se dimissurum, atq. vrbem obsidione liberaturum ostendit, si sacerdotiorum collationem permitteret, atq. se, imposita rite corona, Imperatorem inungeret. Iuratum est à parte pontificis in hæc verba in agro iuxta pontem Mammæum, qui Germanorum, Romanorumq. exercitum diuidebat. *Pontifex in posterū propter uiolatā ecclesiarū iura, & iniuriā sibi, suisq. illatā neq. Imperatorē ipsum, neq. bona eius aliqua ratione infestum habebit, neq. anathemate feriet. Priuilegio scripto cum anathemate permittet, ut Henricus Imperator episcopos, & abates liberis suffragiis lectos sine simonia annulo, & virga inuestiat, episcopusq. sic inuestitus libere consecrationem ab archiepiscopo, ad quem pertinuerit, sumat. Qui vero a clero, & populo electus fuerit, uerum ab Imperatore non inuestitus, a nemine consecretur.* A parte vero Henrici ita. *Henricus pontificem cum episcopis, & Cardinalibus, & omnes, qui cum eo, aut pro eo capti sunt, & obsides securos intra portas Transiberinæ vrbis deducet, neq. amplius aut capiet, aut capi permittet. nis, qui in de sedis apostolicæ sunt, & populo Rom. tam per se, quam*

per

per suos fidem seruabit. pontificem bona fide inuabit, ut pontificatum tuto, et quiete possideat. patrimonia, et possessiones Ecclesia Romana restituet. et exemplo antecessorum suorum auxilio erit, ut cetera, quae iure habere debet, recuperet, et possideat. Eidem pontifici fideliter obediet saluo honore Imperij, et regni, sicuti Catholici Imperatores Romanis pontificibus solent.

Hæc Henricus primùm, deinde Fridericus Colonienfis archiepiscopus, Gebehardus Tridentinus, Burchardus Monasteriensis, Bruno Spirensis, Albertus Cancellarius, Fridericus, Hermanus, Albertus, Berengarius, Gottifredus, & Guarnerius Comites, ac Bonifacius marchio iurarunt. post die autem huius diei in Campo, qui septem fratrum dicitur, dum castra mouentur, priuilegium de inuestituris dictatum est, transmissio iuxta pontem Sarium Tiberi, atq. accito ex vrbe scriniario scriptum per nocturnas tenebras exaratum, atq. à Paschali, licet inuito, subscriptum.

His actis postero die Idibus Aprilis pontifex cum Henrico urbem Leoninam intrauit, ac portis, ne quis ciuium interueniret, obseratis in æde S. Petri ante Confessionem ipsum corona Imperatoria redimiuit, atque Augustum consecrauit. cumq. rem diuinam faciens ad hostiæ contractionem venisset, parte sumpta reliquam astanti porrexit. atq. ita dixit.

Sicuti pars hæc vniuersi corporis diuisa est, ita diuisus sit à regno Christi domini nostri, qui pactum hoc violare tentauerit. atq. his rebus actis Imperator in castra, pontifex in urbem se recepit. Hic tum finis perniciosæ huius discordiæ fuit.

Hæc re elatus Henricus tota metu trepidante Italia recessit in Lombardiam. Bononiam agmine pacato ingressus ad frenandos hominum impetus, & continendum in fide populum ciuibus præcircumsedentis exercitus pauore mussantibus arcem construxit, eamq. præsidio confirmauit. Parmam inde xviii Kal. Iunias prodijt. Inde postquam per triduum Bibianelli cum Mathilde fuit, in Germaniam abiit. atq. Augusto mense Spiræ episcopis, ac principibus aliquot euocatis patri tum demum sepulto magna cæremonia ex permissione pontificis parentauit. Inde conuentu Moguntiaë habito Adelbertum archiepiscopum designatum per annulum, baculumq., vt ante, instituit.

Interim Mediolanenses arma, quæ Cremonensium audacia vindicata, Henrico in Italiam veniente, posuerant, rursus post eius profectionem sumpserunt, & Laudensibus bellum intulerunt; siue quòd antiquarum simultatum in animis aliquot adhuc vestigia residerent, siue quòd eos cum Cremonensibus aduersus se fœdus inisse, indigne tulissent, siue quòd Lombardiæ imperium affectantes ante proxima quæq. sibi loca subigenda esse putarent, quàm longinqua appetere. Erat autem Laus, vt Papiam inter amnes Ticinum, & Lambrum, sic ipsa inter Lambrum, & Abduam cum finibus eorum coniuncta. Paratis igitur occulte rebus omnibus ad obsidionem oppidi necessarijs mense Maio ad urbem ex

impro-

improviso processerunt. eamq. ita ab omni parte clauerunt, vt neq. à Cremonensibus, neq. à Papiensibus focijs possent, aut militibus introducendis, aut comitatibus importandis iuari. Ita factum, vt cum rei frumentariæ, cui mature non erat prouisum, copiam non haberent, neq. aliunde suppeteret, quo famem tolerarent, languentibus inedia membris, fractisq. desperatione animis Laudenses Kalen. Iulij in potestatem peruenerint. Vrbe capta asperius in tecta, hominesq. consultum est. primùm ædificia fere omnia publica, priuataq. ita diruta sunt, vt vrbs ceteroqui magna ad sex tantum vicos redacta sit. deinde leges, & tributa grauissima sunt imposita. nam & commercia inter ipsos, & coniugia consulibus Mediolanensibus inconsultis prohibuerunt. & nundinas, quæ in vico Placentino cum maxima ciuitatis vtilitate fieri solebant, inde sustulerunt, alioq. traduxerunt. cautumq., vt præfectus vrbs in posterum hæc seruanda curaret. qui secus fecisset, rei capitalis reus esset, bonaq. amitteret. Eadem ratione Mathildis Mantuanos, qui soli ex populis suis non parebant, aggressa diutina in ditionem obsidione redegit. His actis nõ defuere interim, qui pontificem maledictis lacerarent, quòd coronam Henrico, & perniciosum priuilegium indulgisset. In primis autem Bruno episcopus Signinus, idemq. abas Cassinas adiuncto sibi Guala episcopo Regiensi, & Cardinalibus non nullis tale priuilegium rescindendum, & Henricum anathemate feriendum censebat. Huius rei certior Paschalis factus Brunonem ad se vocari iussit, & num se maledictis inimici more concerpisset, rogauit. Cui abas: *Qui tibi te à me non diligi, sed probris concidi nunciarunt, falsa narrarunt. Ego enim ita te diligo, ut dominum ac patrem meum, neminemq. alium te uiuente uolo habere pontificem, ut cum multis alijs tibi promisi. audio uero Saluatorem meum mihi ita dicentem: Qui amat patrem, aut matrem plus, quàm me, non est me dignus. Vnde et Apostolus: Siquis non diligit dominum Iesum, anathema sit. Debeo igitur diligere te, sed magis illum, qui te fecit, et me. Ceterum pactum illud fœdum, per vim expressum, ac pietati, religioniq. contrarium ego non laudo. quis enim illud laudaret, in quo uiolatur fides, Ecclesia libertas leditur, sacerdotium tollitur, unicum Ecclesia ostium clauditur, multa ostia aperiuntur, per quæ qui intrat, fur est, et latro? Habemus canones, habemus sanctorum patrum constitutiones ab apostolorum temporibus ad te usq. perductas. Via regia incedendum est. neq. ab ea aliò declinandum. apostoli illos omnes damnant, et à piorum communione seungunt, qui à seculari potestate ecclesiam obtinent. laici enim etiam religiosi nullum gubernandæ Ecclesie ius habent. Huic sancta apostolorum constitutioni qui contradicit, catholicus non est; quicumq. autem tuetur hæresim, hæreticus est. hanc autem esse hæresim, nemo negarit, quam sancta, et apostolica Ecclesia in multis concilijs hæresim nominat, et cum suis auctoribus damnat.* His verbis commotus pontifex abati mandauit, ne monasterio posthac

præflet.

III2

præfset. neq. enim decere aliquem episcopum esse, & monasterium tam celebre administrare. monachis etiam per Leonem Ostiensem episcopum, eundemq. monachū præcepit, ne illi obtemperarent, sed alium sibi abatem deligerent. Verum diluendæ, quam contraxerat, infamiæ causa postero anno concilium in Lateranum vocauit. ac de sede apostolica, Imperioq. Romano ad patres rettulit. Ibi notatus est iterum à plerisq., quòd Henricum capto summo pontifice, tractis cardinalibus, ac multo cleri, populiq. profuso sanguine infamem ad imperiale fastigium prouexisset. & institutiones episcoporum, quas maiores eius acerbissimis vexationibus, & durissimis exilijs defendissent, indignissimo priuilegio condonasset. Quibus ille prompte respondit, se quod egisset, necessitate adactum fecisse. neq. enim aliter se imminentem stragem populi, incendia vrbs, vastitatem agri prohibere potuisse. id si piaculum putaretur, se concilij arbitrio expiaturum. Eo responso cum iram acculatorum maxima ex parte lenisset, tum vero, ne quis de fide sua dubitaret, quod sacrilegum, vt obijciebatur, sacrilego priuilegium indulgisset, extremo concilij die ita audientibus omnibus est locutus, *vt præter cetera à Rom. Ecclesia approbata se probare, aut respuere diceret, quacumq. Gregorius septimus, aut Urbanus secundus aut decreuissent, aut repudiaissent.* quo pacto graua eorum etiam aduersus Henricum senem propter ecclesiarum collationem decreta se approbare significauit. Quibus dictis surrexit Gerardus Engelismensis episcopus legatus ex Aquitania, totiusq. concilij consensu præsentibus omnibus ita ex scripto pronunciauit. *Præuilegium pro liberatione captiuorū Ecclesia à Paschali pontifice vi per Henricum regem extortum omnes in hoc sancto concilio cōgregati legitima censura, & auctoritate ecclesiastica, iudicio sancti Spiritus cōdemnamus, & irritū esse iudicamus eo nomine, quòd in eo scriptū est, iure lectum à nemine consecrandū, nisi prius à rege instituat, quod est cōtra Spiritū sanctū, & iustā institutionem.* Quibus recitatis oēs ita esse succlamauerunt. atq. in ea centū ferme episcopi subscripserunt. Hæc aut vbi trans Alpes perlata sunt, archiepiscopus Viennensis graue in Henricū anathema explicuit, & Moguntinus cum quibusdā principibus apertam contra eundem coniurationem iniuit. In Italia vero tumultuantibus omnibus præcipue Bononienses, quibus graue nimis Henrici, præsertim post impositam ceruicibus suis arcem, imperium videbatur, consilium recuperandæ libertatis ceperunt, ac præsidio eius vrbe depulso vniuersi populi concursu arcem deturbarunt. Interim Alexius Imperator Orientis legatos Romam cum litteris misit, quibus primum iniuriam ab Henrico pontifici, & Romanis illatam doluit, deinde gratias egit, & laudes præcipuas tribuit Romanis, quòd eximia virtute Henrici conatibus obstitissent; sese summopere cupere, si illi probarent, coronam Imperij à pontifice sumere, aut filio Ioanni tradere.

Cui

Cui Romani sese ad eius nutum paratissimos responderunt fore. ac mense Maio sexcentos è suis, qui illum deducerent, misere Constantino-
 polim. Proximo anno Bernardus domo Burgundis, sanctitate, & do-
 ctina percelebris, qui post Sanctorum in numerum est relatus, mona-
 chus Cistercium inuit. Gerardus, homo Germanus Aquileiensem eccle-
 siam adipiscitur. Vrbs Cremonæ oborto casu incendio deformatur.
 Apud Rauennam, & Parmam sanguine pluuit. Paschalis turbatis rur-
 sus in Apulia rebus conuentum Beneuenti peregit. & sequenti alterum
 in Latio apud Ceperanum habuit, in quo Gulielmū Apuliæ, Calabriæq.
 Ducem sanciuit. Mantuani, cum iniquo animo Mathildis imperium
 paterentur, falso rumore de eius obitu dissipato decepti arma sumpse-
 runt, ac Riuoltellæ castrum ex ipsius ditione ceperunt. Quod vbi Ma-
 thildis accepit, continuo exercitum aduersus eos immisit, atq. arma po-
 nere, & imperium accipere compulit. Deditio in castro Bondeni fa-
 cta est. quod ipsa in finibus Ferrariensibus communiuerat. Paschalis
 pontifex sequenti anno per mensem Martium Albæ fuit. Mathildis in
 morbum lapsa per septem mensium spatium est grauissime conflictata.
 & cum v i i i Idus Maij multis muneribus ædem S. Cæsarij in agro Mu-
 tinenfi donasset, demum i x Kal. Augusti annos sex, & septuaginta nata
 mortem vitæ sanctissime actæ congruentem oppetijt. atq. in monasterio
 S. Benedicti ab auo suo inter Padum, & Larionem constructo sepultu-
 ram accepit, mulier non solum egregia pietate, ac religione omnium &
 sui, & superiorum seculorum mulierum præstantissima, sed etiam pu-
 blicis operibus, arcibus, pontibus, vijs, templis, monasterijs in Lombar-
 dia extructis, bellisq. assiduis pro tuenda Ecclesiæ auctoritate admini-
 stratis singularibus laudibus in perpetuum celebranda. Hæc gliscente
 inter Gregorium, atq. Henricum discordia Lombardiæ, Tusciæq. ditio-
 nem testamento S. Petro donarat. Itaq. ea mortua non defuere, qui nun-
 ciji missis Henricum ad adeundam ditionis eius hereditatem in Italiam
 aduocarent. Ita Parma, & Mantua ad eum peruenit. Ferrara, quam
 Tedaldus auus à Ioanne x i i i pontifice acceperat, Romanam ad eccle-
 siam redijt. Multa præterea in Lombardia ad Padum castra, & posses-
 siones fuere. de quibus magnæ postea inter Imperatorem, & pontificem
 contentiones extitere. eaq. modò huic, modò illi diuersorum beneficio
 regum cessere. sunt etiam, qui Hugonem Malaspinam patrualem eius,
 nempe Conrado patris sui fratre natum aliquam partem hereditatis atti-
 gisse dicant. Eius mortem vniuersa Italia acerbissime tulit. In agro
 Bononiensi pluuisse sanguine nunciatum. Interim Paschali conuen-
 tum alium in Apulia apud Troiam agente seditio ingens Romæ coori-
 tur. Mortuo vrbs præfecto pleriq. filium eius aduersante pontifice de-
 clararunt, ac turres Petri Leonis, qui pontificias partes fouebat, dirue-

Fff runt.

1116

runt. qua de re Petrus ad loca munita se receperat, ibiq. se subsidijs pontificis sustinebat. Quibus rebus erectus Henricus xenia imperialia praefecto vrbis, Romanisq. misit, & cum breui se affuturum eorum auxilio indicasset, exeunte anno rursus in Italiam cum regina, ac tota familia sua traiecit, ac Mantuam progressus legatos ad pontificem de componendis regni, & pontificatus discordijs misit, causasq. cognoscere populorum instituit. V Kalendas Ianuarias Fori popillij fuit. Mense Martio Venetias profectus honorifice ab illa ciuitate est habitus. vrbis situ, aediumq. decore, quae diligenter inuisit, mirifice delectatus, votis S. Marco solutis, & monasterijs possessionibus regni auctis discessit. Interim Paschalis pridie Nonas Martias conuentum in Laterano habuit. quod diuersarum prouinciarum episcopi, & principes confluxerunt. In eo concilio prima die de controuersia relatum est, quae inter Iordanem & Chrysolauum de Mediolanensi ecclesia versabatur, cum alteri obijceretur, quod alienam ecclesiam inuasisset, alteri, quod suam deseruisset, eaq. ad consilium Cardinalium est a pontifice ipso reiecta. Quarto die Lucensis episcopus de Pisanis, qui in diocesim suam inuasissent, expoſtulauit. verum cum ea relatio vt aliena repudiata esset, Paschalis admonitus, vt de republica ageret, id est, vt de Henrici priuilegio referret, qua de re euocati ex omnibus terris episcopi conuenissent, ita verba fecit. *Postquam Dominus in manus me tradidit regis, videbam quotidie fieri rapinas, incendia, caedes, & adulteria, eaq. ab Ecclesia Dei auertere cupiebam. Itaq. quae Henrico tribui, pro liberando Dei populo tribui, fateorq. perperam me fecisse, rogoq. vos omnes, vt precibus a Deo mihi veniam impetretis. Iniquum priuilegium, quod in castris Henrici scripsi, tanquam irritum perpetuo anathemate damno, hortorq. vos omnes, vt idem faciatis.* Sub quam vocem cum vniuersi succlamassent, Vti rogas: tum Bruno Signinus episcopus, *Gratias, inquit, Deo agamus, quod pontificem Paschalem huic concilio praesidentem proprio tandem ore scriptum illud audiuimus condemnantem, quod prauitatem, & haesim continebat.* Qua re audita quidam ex astantibus episcopis subiecit. *Si scriptum illud haesim continebat, ergo qui scripsit illud haeticus fuit.* Tum Ioannes Caietanus commotus, *Tu ne in concilio, inquit, & nobis audientibus Romanum pontificem appellare audeas haeticum? scriptum a pontifice confectum malum quidem fuit, sed haesis non fuit.* Tum alter, *immo vero ne malum quidem, quia eo populum pontifex liberauit.* Tum pontifex his vocibus excitatis silentio manu indicto ita locutus est. *Fratres, & domini mei audite; Ecclesia hac nunquam inquinata haesi fuit, immo omnes labe haeseos expurgauit, Euthychianam, Sabellianam, ceterasq. si quidem pro hac filius Dei, dum pateretur, orauit, cum dixit; Ego pro te orauit Petre, vt non deficiat fides tua.*

atq.

atque ita altercationem sustulit. Quinto die pontifex alijs negocijs impeditus concilio adesse non potuit. Sexto causa ecclesiarum rursus relata. Tum vero altercatione ex postulatione Cunonis Praenestini episcopi orta, qui legatus sedis apostolicae fuerat, atq. hanc causam damnauerat, eamq. de integro damnari oportere censebat, pontifex ita dixit. *Vetus ecclesia martyrum tempore floruit apud Deum, non apud homines. Ad fidem inde conuersi Imperatores, reges, & principes matrem suam ecclesiam vt boni filij honestauerunt, atq. praedictis, honoribus, dignitatibus, regalibus quoq. iuribus, & insignibus, initio a Constantino sumpto, affecerunt, & tunc Ecclesia florere coepit tam apud homines, quam apud Deum. Habeat ergo sancta mater Ecclesia, quae sibi a regibus, atq. principibus sunt tributa, eaq. dispenset, ac diuidat filiis suis, prout ipsius iudicium, atq. arbitrium fert.* Inde priuilegium, quod in castris concesserat, renouato Gregorij v r i decreto ita abrogauit, vt & qui daret, & qui acciperet, a communione piorum se iungeret. Tum Praenestinus, *Domine pater, inquit, si vere tuus fui legatus, omnibus his audientibus legationem meam verbo tuo confirma.* Cui pontifex, *Vere legatus ex latere nostro fuisti, & quicquid tu, ceteriq. fratres nostri Cardinales, episcopi, legati Dei, & apostolorum Petri, & Pauli, huius sedis & nostra auctoritate fecerunt, confirmauerunt, probauerunt, ego quoq. probo, & confirmo; quicquid damnauerunt, condemno.* Tum Praenestinus, *Atqui, inquit, cum legatus Hierosolymis agens audissem, regem Henricum post sacramenta, obsides, & oscula pontificem in ipso beati Petri templo cepisse, indigneq. tractasse, Cardinales exuisse, vexasse, nobiles Romanos partim occidisse, partim captiuos fecisse, stragemq. populi ingentem edidisse; cum hac, inquam, flagitia, ac scelera cognouissem, ecclesia Hierosolymitana consilio execrationem in regem Henricum intendi, eamq. post in Graecia, Ungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia concilijs consilio harum ecclesiarum confirmaui. Quamobrem oro vos, Patres amplissimi, vt quemadmodum legationem meam Dominus pontifex confirmauit, sic & vos consentientibus sententijs comprobetis.* Ita cum eadem archiepiscopus Viennensis legatis, literisq. missis postularet, in eam sententiam a pluribus, ac meliorib. sine vlla dubitatione discessum est. Postridie, qui fuit dies sabbati, Mediolanensi controuersiae modus est a pontifice hac ratione impositus; quia translationes episcoporum duabus de causis fierent, necessitate, & utilitate, Chrysolai vero translatio in detrimentum animarum recideret, ille priori ecclesiae redderetur, Iordanes in Mediolanensi statueretur. His rebus haud secus, quam res ferebat, motus Henricus ad Gubernolum in agro Mantuano sedens Bononiensibus, cum legatos ad se misissent, facile veniam pacemq. petentibus Idibus Maij in hac verba concessit. *Ciuius Bononiensibus omnes iniurias in primisq. recentem*

Fff ij arcis

arcis emersionem condonamus. ciues Bononienses, ac posterius eorum una cum fortunis suis fidei, tutelaque nostra commendati in perpetuum sunt. leges, mores, consuetudineque suas inuolabiles seruare licet. liberam Padis totius navigationem quoque uersus habent, neque uectigal uel ripatici nomine, et maxime Ferraria persoluant. In alueo Rheni inuito populo Bononiensi nemini mortaliu operis quidquam moliri, quo deterius nauigetur, licet. Foderi, aut paratæ nomine centenos tantum denarios Veronenses pendunt. Nullus Comes hospitij causa, quod mansuetum uocant, colonos Bononienses ulla molestia afficit. Bononienses, quandiu in castris nostris erunt, iudicium nulla de re, nisi quid ibi commiserint, patiuntur. IIII autem Kal. Iunij Fontanæ agens priuilegium ecclesiæ Viradæ tale indulgit. Nos Henricus quartus Romanorum Imperator Augustus rogatu nostræ dilectæ contubernalis Mathildis reginæ, et episcoporum Bernardi Parmensis, Landulfi Hastensis, Victoris Bononiensis, Sigelfredi Vercellensis, Epponis Nouariensis, et pro remedio animæ nostræ, parentumque nostrorum ad eam S. Petri Viradæ sitam in episcopatu Cremonensi sub nostrâ tutelam, et mundiburdium suscipimus cum omnibus bonis eius acquisitis, et acquirendis, nec non allodijs, precarijs, et libellarijs, interdicens, ne quis archiepiscopus, episcopus, marchio, Comes, Vicecomes, gastaldio, sculdasio, abas prædictam ad eam, et fratres ibi Deo seruientes molestia ulla ausit afficere.

1117

Tertio inde Nonas Ianuarias Italia inaudito ante multa sæcula terræ motu concussa est. quippe eius impetu mœnia, templa, turreque urbium passim cum ingenti mortalium strage procubuerunt. fontes turbati, templorum lampades nullo impellente uentorum flatu per aerem late præcipue Parmæ noua basilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Hiatus item terræ in illis partibus ingentes apparuerunt, et arbores radicitus euulsæ sunt. infans locutus tristitia, ac portentosa quædam enunciauit. Quin etiam III Kal. Februarias tremenda tonitrua, ac fulgura, quæ nulla hominū meminerat ætas, creberrima immissa grandine mortalium auribus, oculisque obiecta rem in eam religionem adduxerunt, ut diræ aliquid calamitatis impendere homines suspensis mentibus pertimescerent. quodque pauorem animis maiorem incutiebat, eadem prodigia, ac multo tristiora ex Germania nunciabantur. Quibus rebus perturbatus Henricus, quanquam continendis in fide Italicis occupatus literas ad pontificem ueniæ deprecandæ causa misit. Cui pontifex respondit, illum non à se, sed à primoribus Ecclesiæ proceribus condemnatum non nisi ex eorum auctoritate, id est contracto utrinque concilio posse absolui. Paschalis posthæc Romanis defectionem molientibus inuisus processit in Apuliam, et conuentu Beneuenti acto Gulielmum Apuliæ confirmauit Ducem. Inde ingruentibus insalubribus æstatis caloribus in Campaniam uentum. Ea re cognita Henricus concilij iudicio haudquaquam se committendum ratus, vim spectans ex Lombard

dia

dia Romam uersus iter suscepit, atque oppidis pontificiæ ditionis occupandis Romam progressus infrequenti occursum ciuitatis Leoninæ urbem iniuit. Ibi cum reuocata à Paschali sacerdotiorum sententia pariter se dignitate nudatum Imperatoria uereretur, iterum se Imperatorio diademate uoluit redimiri, omnibusque id muneris suscipere recusantibus, quod solus adhuc pontifex obire esset solitus, Mauriciu Braccarensem episcopum ex Campania euocauit, et se ab eo coronari iussit, ac statim urbe egressus in Marchiam Taruifinam bello tumultuantem se rettulit. Interim Paschalis oppidis quibusdam in Campania ad mare receptis grauiore impendente autumno tristi tentari morbo cœpit. Quo affectus Præneste uenit, atque ibi Natalicios cum Epiphania dies rebus diuinis rite peragendis traduxit. Inde improuiso progressus Romam aduersarios suos aduentu nec opinato ita perculit, ut ad pacem petendam, et basilicam S. Petri reddendam adegerit. uerum post biduum magnitudine morbi oppressus xv Kal. Februarias obiit. V I I inde Kalend. Ioannes Caietanus summo cardinalium, clericorumque ceterorum consensu sublectus Gelasius secundus est appellatus. Hunc uero ubi designatum Cincius Fregepanes uir in urbe potens audiuit, ira furens, quod alium sufficere cupiebat, in ædem, in qua comitia habebantur, cum hominibus armatis irrupit, et Gelasium correptum obtorto collo in terram deiicit, et pedibus conculcatum in uincula tradit. eademque in Cardinales ipsos fugam meditantes agit. Hac re percepta commoti præfectus urbis, et Petrus Leonis, alijque nobilitatis Romanæ principes maxima clientum stipati multitudine ad ædes Fregepanum accurrerunt, ac, ni Gelasium liberarent, extrema omnia minitati sunt. Quibus rebus territi Fregepanes illum petita uenia dimiserunt. Ita Gelasius equo albo impositus magna, atque insigni pompa in Lateranum deducitur. Paschalis morte compta Henricus ex Patauino agro subito mouit, Romamque continuatis die noctuque itineribus properauit, adeo occulte, ut imprudente Gelasio ad urbem accesserit. Ubi uero id Gelasius sensit, animo conternatus per noctem ad amicos refugit. prima uero luce per Tiberim ad mare delatus, cum aduersa tempestate conscendere non liceret, terrestri itinere uo Hugone cardinali comite, ætate, uiribusque confectus Ardeam se recepit. inde ad mare descendens tertio die Tarracinam, quartoque Caietam peruenit. ibi demum confluentibus episcopis, et principibus earum regionum Kalend. Martij consecratus est. Contra Henricus urbe potitus Gelasium, quod sine auctoritate sua se consecrari passus esset, uitio factum criminatus Mauriciu episcopum, à quo coronam paullo ante acceperat, per clericos quosdam, populumque aduersus leges pontificem designauit, eumque Gregorium V I I I appellatum consecrari iussit. Quocirca Gelasius Capuam profectus conuentu post Pascha habito

1118

omnium

omnium episcoporum, quos vndiq. contrahere potuit, grauissimo decreto Henricum, Gregoriumq. damnauit. His incensus Henricus vrbe è vestigio cessit, atq. oppida Latij pontificia armis inuasit. Neq. vero Gelasius sese in tanta rerum iniquitate deseruit. immo confestim auxilia Gulielmi, Apuliae Ducis, & Roberti, Capuae principis, aliorumq. Apuliae procerum aduocauit, atq. aduersus Henricum profectus ipsum militaris apparatus fama adeo exterruit, vt Gregorio Fregepanibus commutato vrbe repente discesserit. Itaq. tutiora sibi posthac futura omnia arbitratus sociorum exercitum dimisit, atq. inermis Romam, sed occulte, Fregepanum inimicorum adhuc potentiam veritus introiuit, atq. ad amicos diuertit. Sub id tempus Rauennates, cum ante archiepiscopos ad regium nutum, qui Romanae aduersarentur Ecclesiae, delegissent, Valterum canonicum regularem sedi in primis apostolicae deditum designauerant, atq. vt in gratiam ecclesiae reciperentur, orabant. Itaq. ea re gauisus Gelasius Kalendas Septembris ad Valterum ita scripsit.

Rauennas ecclesia per multos iam ante annos à Romana corpore ecclesiae auulsa multa eidem incommoda, calamitatesq. attulit, & multis ecclesiae dissidij materiam praeiuit. Itaq. ob eius nequitiam nonnullas subiectarum ei ecclesiarum sibi apostolica sedes assumpsit, vt hac ratione ad humilitatis, atq. vniuersitatis rationem adduceretur. Nunc vero cum eadem ad auctoritatem matris suae Romanae ecclesiae redierit, ac filijs eius, cum antea per tyrannidem regiam praesules regibus probatos acciperent, nunc patrum suorum errore agnito ex canonicis institutis episcopum Deo probatum elegerint, & dissidio improbo in catholica congregationis sinum reuerterint, ac te reuerendissime frater Valtere à disciplina fratrum regularium assumptum religionis, ac sapientiae opinione in beati Apollinaris cathedra collocarint: ob eam rem nos pro iure nostro personam tuam ad episcopale officium consecrantes tibi, & per te Rauennatum ecclesiae dignitatem, quam ante huius dissidij tempora per Romanam ecclesiam possederat, restituumus, saluo in omnibus iure, atq. auctoritate sedis apostolicae. Concedimus tibi, tuisq. successoribus in eiusdem sedis apostolicae obedientia permanentibus episcopatus Emiliae prouinciae, id est Placentiae, Parmae, Regij, Mutinae, Bononiae, Ferrariae, Adriae, Comachi, Imole, Faentinae, Forilij, Fori Popilij, Bobij, Cesanae, Ficoclae. confirmamus vobis Ducatum Rauenna, monasteria S. Adelberti, & S. Ilarij, & ceteras possessiones ab antecessoribus nostris, & catholicis regibus traditas, Pomposiani quoq. monasterij curam. atq. usum Pallij damus; cuius indumenti honore humilitas, atq. iustitia declaratur. Gelasio inde in aede vicina tacite diuinis officijs incumbente admoniti Fregepanes armata manu eò inuasert, atq. ipso forte elapso, tetra tumultu omnia repleuerunt. Gelasius mox à suis lassitudine, curisq. confectus in campis S. Pauli est inuentus. Ibi agitatis de summa rerum consilij, vna omnium sententia fuit, vrbe, vbi tutus esse non poterat, excedendum, atq. in

Franciam

Franciam auspiciato iam pridem Rom. pontificibus itinere abeundum. Ita Gelasius Romana vrbe, atq. ecclesia Petro Portuensi episcopo commendata paratis Genuensium triremibus cōscensis Pisas, Pisisq. Genuam processit. ibi nouam vrbis basilicam D. Laurentij multis cumulatam indulgentijs v i Idus Octob. consecrauit. Inde in Burgundiam progressus in monasterio Cluniacensi subsedit. Eo anno grauitè frigore, fame, ac pestilentia laboratum, ingenti terræmotu per XL dies vniuersae prope Lombardiae vrbes afflictæ. Alexio Imperatore mortuo Ioannes filius locum tenuit. Nouo inde ineunte anno Gelasius concilium ad ordinandum Ecclesiae statum Viennae habuit. & post paucos dies 1119 i i i Kal. Febr. Cluniaci saeuo lateris dolore consumptus est. Eo mortuo cardinales, qui ibi aderant, comitia habuerunt, atq. adiunctis clericis, laicisq. Romanis Vidonem archiepiscopum Viennensem expertæ in concilio virtutis, ac sapientiae hominem pontificem Kalend. Febr. delegerunt, & Calistum secundum vocarunt. Ille vero veritus, ne lectio sua à Romanis antiquaretur, restitit, nec se chlamide coccinca ornari, nisi litteris nuncijsq. Roma super hac re acceptis, voluit. Tum vero cum se à Petro episcopo Portuensi pontificis vicario, à praefecto vrbis, à Petro Leonis, à consulibus, cardinalibus, clero, & populo vniuerso accipi sensit, tanto consensu victus pridie Idus Octobris à Lamberto Ostiensi episcopo se consecrari permisit. Interim Cuno Praenestinus episcopus Gelasij legatus conuentum episcoporum Germanicorum Coloniae, & Fritelariae habuit, atq. vtroq. in loco Henricum coetu piorum eiectum declarauit. Quo facto permoti Germaniae principes conuentum Virceburgum indixerunt, atq. eò Henricum ad dicendam causam vocarunt, haud obscure denunciantes, se, nisi venisset, absentem regno spoliaturos. Quibus rebus excitatus Henricus copijs in Italia cum vxore relictis in Germaniam redire maturauit, ac procerum, sacerdotumq. suorum concordiam voluntate commotus conuentum apud Triburias haberi permisit, seq. de omnibus, quæ sibi obijcerentur, rationem ibi redditurum ostendit. conuentu inde habito omnes in possessiones suas redegit, ac legatis pontificis conuentum alium Remos indicentibus ipse quoq. vt reconciliaretur Ecclesiae, eò se occursum spondit. Ei conuentui x i i i Kal. Nouembris pontifex ipse praefedit. atq. inter cetera Henrico, vt sacerdotiorum collationi renunciaret, praecipit. Quo audito Henricus per legatos spatium petijt, quo cum principibus suis colloqui super ea re posset. Ita infecta pace Calistus praedeceptorum suorum decreta super ea re facta probauit, aliaq. quaedam, quæ res postulare videbatur, adiecit. ac post x i i dies conuentu rite dimisso iter Italiam versus suscepit. & per Lombardiam, Tusciamq. Romam peruenit, vbiq. ingenti populorum laetitia, atq. summa animorū alacritate acceptus, atq. Gerardum ciuem

Placenti-

Placentinum, episcopum Potentinum mortuum Diuorum in numerum rettulit. Hoc anno bellum inter Pisanos, & Genuenses est ortum. causa eius praelata, quod vterq. populus episcopos Corsicae apud se consecrari volebat. id bellum per multos inde annos vario euentu est gestum. Postero, idest centesimo vicesimo supra millesimum, Calistus Beneuentum progressus, atq. à Gulielmo Apuliae Duce, Roberto principe Capuae, ceterisque eius prouinciae proceribus aditus solemniter ab omnibus sacramenta exegit, & rebus compositis Romam reuertit. Cremonenses nouis inimicitiarum causis obortis aduersus Parmenses exercitum adduxerunt, & cum ijs magna vtriusque strage in Parmensi glarea conflixerunt. inde irruptione in agrum Brixianum facta Aquae Nigrae vicum Brixianis eripuerunt. Eodem etiam anno à Mediolanensibus Comense bellum susceptum omnium, quae priuatis adhuc Lombardicarum ciuitatum opibus essent gesta, grauissimum. Comum vrbs est cum oppidi vetustate, tum nobilitate ciuium inclytum ad lacum situm quondam Larium, nunc Comensem vocatum. Hunc lacum amnis Abdua magna ex parte efficit, qui ab Abdua Rhæticarum alpium monte labens multis auctus torrentibus per Volturrenam vallem sexaginta millium cursu in ipsum defluit, atq. inde ab Oriente erumpens longo terrarum tractu defertur in Padum. Ceterum ipsius lacus duo maiores sinus existunt, vnus ad Orientem, ex quo Abdua amnis erumpit, vbi Leucum, alter ad meridiem, qui portum efficit, vbi Comum est breui in planicie situm. Vrbs fluuiatilis cancri similitudinem refert. nam duobus suburbijis Coloniola, & Vico influentem lunato sinu lacum duabus velut chelis amplectitur; ab aduersa vero parte suburbium inter Orientem, atq. meridiem exporrectum molliter inflexam caudam extendit. Planicies autem quattuor montibus quadrata facie continetur. in quibus ab Ortu Castrum nouum obijcitur, à meridie arx Baratelli Luitprandi quondam regis opus, ab Occasu Carnesium castellum. nam à septentrione lacum in urbem infusum portus ipse, de quo dixi, nobilis excipit. Circum lacum oppida multa, eaque opulenta sunt. in ipso lacu insula nomine Comacina cum oppido, quod olim ab Ariperto rege euersum, post Caroli Magni victoriam fuit instauratum. Huic igitur ciuitati Mediolanenses hac de causa bellum inter necinum mouerunt. Mortuo Comensi episcopo Henricus inueterata consuetudine nixus eam dignitatem Landulfo Carcano, clericus Comensis pontificiam auctoritatem sequutus Vidoni Grimoaldo mandauit. Orta vero de iure lectionis controversia populus Comensis vni pontifici post Imperij pontificatusq. discordias deditus Landulfum non solum vrbe exegit, sed nouas etiam res pro adipiscenda dignitate molientem negotio consulibus dato adortus necauit, cum ille in castro S. Georgij Lugani in sinibus versaretur. Haec res

Mediolani

Mediolani cognita vehementer, perinde ac debuit, animos ciuitatis aduersus Comenses cum sua indignitate, tum Landulfi ciuis sui gratia incitauit; auxit etiam rei atrocitatem vetus nobilis vicinae vrbs subigendae cupiditas, quam inter Abduam, & Ticinum amnes, aequae ac Laus, locatam, eodem ad se quoque vicinitatis iure putabant pertinere. Itaque Iordanes archiepiscopus ex Consilij decreto bello Comensibus indicto paratum exercitum continuo in fines eorum induxit, castrisque non longe ab vrbe positus, agrum longe lateque vastare instituit. Comenses consilio eorum perspecto iam inde ab initio urbem fossis, vallis, praesidiisque opportunis muniuerant. vbi vero eos infesto exercitu in fines ingressos vrbi appropinquare senserunt, illico armatam iuuentutem suam eduxerunt, ac leuibus proelijs aliquot factis demum etiam cum ijs acie conflixerunt. Itaque fessos eos ex diuturno pugnae labore Mediolanenses rati sequentis noctis silentio urbem inuadunt, eamque paucis à muris propugnatoribus deturbatis nullo negotio ingrediuntur. Comenses re nec opinata percussis, cum premerentur ab hostibus, vt in re trepida consilij inopes in arcem Baratelli se receperunt, atq. in vrbe pueros, mulieres, senesque, quippe turbam rei gerendae inutilem, reliquerunt. Vbi vero illuxit, cum hostes passim per urbem vagari cum ingenti praeda securos animaduernerent, ira perciti magno se in eos impetu iam resumptis animis rettulerunt. ac praeda dimissa vrbe praecipites abire, castraque relinquere coegerunt, eaque ipsi capta diripuerunt. Hoc incommodo Mediolanenses accepto grauius irritati Comacinales insulanos, & Grabadonenses, aliosque nonnullos lacus accolos, qui in amicitia Comensium erant, ad defectionem sollicitauerunt, atque foedus cum eis aduersus Comenses iunxerunt, classemque vt belli causa pararent, admonuerunt. Qua re cognita Comenses, ne re nauali inferiores hostibus essent, classem & ipsi compararunt, quam maximam potuerunt. Bononienses felici rerum successu elati cum omnes ad dignitatem, amplitudinemque vertissent cogitationes, aedes Consilij publicas pecunia publica construxerunt, atque eas anno sequenti absoluerunt. Id Palatium Communis vocatum ad aedem S. Ambrosij fuit. Post Calisti in Italiam aduentum Gregorius pseudopontifex Sutrij se continuerat, Comitum quorundam praesidio septus. Hi siue avaritia obcaecati, siue insolentia inflati infestas latrocinij vias habuerant, eosque, qui Romam tenderent, spoliarent. ob id Calistus ira incensus collecto exercitu ad Sutrij obsidionem Ioannem Cremensem cardinalem misit. Verum obsidione opus non fuit. Gregorius à Sutrinis subito deditus. is camelo verso in caudam ore impositus, Romamque ignominiose reductus nouo omnibus ludibrio fuit. demum in Cauense monasterium inclusus inglorius mortem oppetiit. Interea Insulani auxilijs foederatorum à lacu accitis Aprili mense copias in lembos imponunt, atque iter

Ggg

Comum

Comum versus ut impio consilio, sic infelici euentu intendunt. Nam ad Bregiam egressi primo concursu à Comensibus militibus ibi forte latentibus in fugam coniciuntur, & ad lembos reuersi, cum eos à litore amotos forte reperissent, natatu salutem sibi petere compelluntur. ita pleriq. aut ferro, aut fluctibus opprimuntur. Eo detrimento permoti Mediolanenses bellum sibi maiore ope gerendum constituunt, atq. fœdus cum plerisq. Lombardiæ ciuitatibus ineunt Papiæ, Nouariæ, Vercellis, Modætiæ, Bergamo, Brixia, Crema, Cremona, Verona, Mantua, Bononia, Ferraria, Parma, Vardastallo, & Hasta. quorum ubi auxilia conuenerunt, cum ijs terrestri itinere aduersus Comenses contendunt, Insulanosq. per lacum ire præcipiunt. Insulani in terram egressi prælium haud timide commiserunt, clademq. non leuem Comensibus attulerunt. Mediolanenses suburbia Vicum & Coloniam cum frustra tentassent, tandem ad certamen descenderunt, manumq. conseruerunt. verum tanta vtrinque cæde, ut in incerto fuerit, ab utro victoria steterit. Itaq. fessi vtrinque inducias in sequentem annum composuerunt, atq. ad noui belli comparisonem se contulerunt. Brixiani arcem S. Martini, quæ à præsidio Germanorum tenebatur, adorti redegerunt in potestatem, atq. æquarunt solo. Misero Gregorij exitu in Germaniam nunciato, simulq. gliscentibus in dies ex discordia regni, & sacerdotij bellis permotus Henricus, atque aliqua tandem præteritorum poenitentia tactus eò demum delabatur, ut conuentus apud Virimburgum omnium Germaniæ episcoporum, & principum pro reconcilianda concordia habeatur. isq. in festum S. Michaelis indicitur. Vbi ea dies venit, conuocati omnes de ceteris quæcunq. è rep. fuerunt, & rettulerunt, & statuerunt. de sacra vero detestatione, vnde mala omnia dimanauerant, rem integram ad pontificem reiecerunt. ad eumq. super eare episcopum Spirensis, & abatem Fuldensis legauerunt, qui peterent, ut conuentum pontificia haberi auctoritate liceret, in quo controuersia, quæ iam pridem Ecclesiam Dei diuelleret, aliquando Spiritus sancti iudicio finiretur. Legati profecti benigne à pontifice accepti sunt, ac postero anno secum legatos à latere sedis Apostolicæ cum liberis ad pacem constituendam mandatis reduxerunt. Is fuit Lambertus episcopus Ostiensis, pontificis vicem in omnibus actionibus gerens cum duobus alijs cardinalibus. Ex eorum inde auctoritate conuentus Virimburgum in festum S. Petri indictus est, qui seditione orta cum perfici non potuisset, in ante diem xvi Kalendas Octobris Vormaciam est dilatus. Ibi cum per septem dies assidue de concordia componenda diuersis inter principes certatum sententijs esset, neque manentibus adhuc ipsarum partium studijs res commodum habitura finem videretur, tum Henricus,

Quid

Quid tantopere, inquit, *de re non necessaria concertatis, cum ego paratus sim auctoritati sanctæ utiq. Ecclesiæ obedire, ac libere id, quod concordiam distinet, ius sacerdotiorum remittere? quæq. aut à me, aut à patre meo Ecclesiæ ablata oppida sunt, restituere?* Quam vocem ubi legati pontificis, & episcopi audiuerunt, continuo alacres summis eum laudibus exceperunt, atq. ut in sententia permaneret, hortati sunt. Itaq. ix Kal. Octobris ipse cum toto suo exercitu, qui execrationis contagione corruptus erat, in communionem Ecclesiæ, fidemq. receptus ius episcoporum, abatumq. instituendorum, quod nunquam remissurum statuerat, in perpetuum in manus Ostiensis maxima humilitate dimisit, ac tabulis scriptis tale sacramentum concepit. *Ego Henricus, Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & Calisti pontificis, & pro salute anima mea dimitto Deo, & sanctis eius apostolis, Petro, & Paulo, & sanctæ catholicæ Ecclesiæ omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesijs fieri electionem, & liberam consecrationem. Possessiones, & regalia beati Petri, quæ à principio huius discordiæ usq. ad hodiernum diem, siue tempore patris, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ restituo: quæ autem non habeo, ut reddantur fideliter iuuabo: & do veram pacem Calisto, sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnibus, qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus sanctæ Romanæ ecclesiæ auxilium postulauerit, bona fide iuuabo.* Ex altera vero parte legati pontificis pro pontifice ita iurarunt. *Ego Calistus, seruus seruorum Dei, dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electiones episcoporum, & abatum Teutonicæ regni, qui ad regnum pertinent in presentia tua fieri absque simonia, & aliqua insolentia, ut si qua inter partes discordia emergerit, metropolitani, & prouincialium consilio, vel iudicio saniori parti assensum, & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipiat. De quibus vero querelam ad me detuleris pro ratione officij mei auxilium meum præstabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua sunt, vel fuerunt tempore huius discordiæ.* His tabulis inde extra urbem in campo ad Rhenum propter ingentem, quæ conuenerat, mortalium multitudinem recitatis, atq. ingentibus omnium clamoribus gratias Deo omnipotenti actis legatus rem diuinam magna cæremonia fecit, ac pacis osculo, & sancta eucharistia oblata Henricum Rom. ecclesiæ recepit in gratiam. Henricus inde in festo S. Martini alterum conuentum Babenbergæ habuit, atq. ex consensu eorum, qui Vormaciensi concilio non affuerant, legatos Romam ad pontificem cum per amplis muneribus misit, ac sollempne pontifici obsequium præstitit. Dum autem summas inter potestates concordia, amicitiaq. conciliatur, Comenses induciarum tempore exacto ad Tremetium ex improuiso accedunt, atq. imprudentibus Insulanis loco occupato magnam inde prædam auertunt. mox Insula-

Ggg ij norum

amissa maximis rei naualis opportunitatibus spoliatos videret, Leucum ad eorum nauigia paranda, instruendaque miserunt, atque in eo apparatu anni reliquum consumpserunt. Eodem anno Genuenses bellum cum Pisanis gerentes castrum S. Angeli in Corsica occuparunt. Idibus Decembris Calistus pontifex Romae mortuus, atque in Laterano sepultus est. Comitibus nouo creando pontifici institutis diuisis cardinalium studiis duo suffecti sunt, Lambertus episcopus Ostiensis, & Theobaldus presbyter cardinalis. atque ille Honorius secundus, hic Coelestinus secundus est appellatus. Quae res cum omnes, qui de salute, ac dignitate Ecclesiae cogitarent, vehementius angeret, plerisque ad Honorium accedentibus Coelestinus se abdicauit. Honorius autem. Cum ne ita quidem suam probari electionem ab omnibus intelligeret, post duodecim dies conuocatis cardinalibus insignia vltro deposuit, & se item honore abdicauit. Episcopi vero, presbyteri, ac diaconi cardinales humilitatem eius perspicentes, atque in posterum ne quid noui in Ecclesiam inferretur cauentes, quod perperam factum fuerat, emendarunt, atque eodem Honorio de integro lecto ad eius pedes procubuerunt, atque ei tanquam vniuersali pontifici obedientiam praestiterunt. Fuit Honorius patria Bononiensis, canonici primum regularis disciplinam professus, deinde episcopus Ostiensis a Paschali allectus legatione pontificia fungens diuturnam Ecclesiae, Imperijque discordiam sustulit, vir per ea tempora prudentia, atque usu tractandarum rerum prope singulari ornatus. Postero anno Mediolanenses appetente Maio Comum terrestri, naualique apparatu de integro petierunt, ac Vicum, & Coloniolam oppugnare, Comum obsidione premere intiterunt. verum a Comensibus nauali proelio superati mox ab vrbe etiam, agroque excedere inani, irritoque conatu compulsi sunt. Variè inde vtrinq. circum finitima loca bellatum spem, metumque ciuitatibus attulit. Comenses Vertimam adorti, cum vastato agro arce potiri non potuissent, aduersus Canturium, Viazolum, & Marlianum progressi commisso cum Mediolanensibus proelio impetum non potuerunt sustinere. Mediolanenses Derrio per prodicionem profecti recepto lembum extruxerunt ingentem, quem Lupum vocarunt. quo cum omnes lacus accolae Comensium amicos sollicitare coepissent, demum a Comensibus nudati missis in Volturrenam militibus omnia circumquaque loca effusa populatione vastarunt. mox ad Bertenam profecti proelio superati insuper etiam excepta arce Antificum amiserunt. ac postremo etiam nauali proelio facto circa exitum anni victi recesserunt. Et hoc anno Genuenses varie cum Pisanis certauere, ac praecipue Palumbinum in ora maritima combatere. Honorius pontifex, cum Beneuentum ad res ciuitatis inuisendas contenderet, ad monasterium Cassinas diuertit. vbi a monachis obuiam effusis exceptus ad aram S. Benedi-

cti sa-

cti sacrificium fecit, & in oppidum degressus, Oderisium abbatem euocatum pluribus verbis de disciplina, & moribus eius increpuit. Eo anno hiems summe gelida fuit, ingenti saeuitia frigoris pecudes, atque arbores plerumque interiire. Sequenti, Henricus Paschate Leodij celebrato Aquas contendit. ac morbo dracunculi, quo tentari solebat, vehementius affici coepit. Itaque ad Pentecosten Ultraiecti peragendam transgressus haud ita multo post xii Kal. Iunias morbo ingrauescente decessit.

1126

CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Vndecimus.

LOTHARIVS III REX, ET II IMPERATOR.

QUOD Henrico Rege aut patiente, aut certe non vindicante Mediolanenses, cum vicinis instituerunt, vt de omnibus controuersijs inter se non iure, iudicioq. contenderent, sed bello, armisq. decernerent, id proximis regibus Lothario, & Conrado rerum potentibus pleræq. omnes ciuitates facere perrexerunt. Fautit autem nescio quo modo eorum cœptis, consilijsq. fortuna; quòd reges ipsi Germanicis sedandis seditionibus occupati aut res respicere Italicas nequiuerunt, aut demum in ipso conatu rerum extincti subito decesserunt. Quod quemadmodum actum sit, hoc libro demonstrare nitemur.

HENRICO sine virili stirpe absumpto Imperium demum in gente Gibellinorum defecit; quorum continuatus in Conrado, & tribus Henricis diu fuerat in Germania principatus. Regnum autem petere professi sunt summi ipsius Germaniæ proceres, Fridericus Dux Sueuiæ Conrado fratre adiuuante, Lotharius Dux Saxoniae, Leopoldus marchio Orientalis, & Carolus Comes Flandriæ. Verum postremorum Henricorum odio, qui bellum Ecclesiæ facientes perniciosum in remp. seditionum exemplum intulerant, pleriq. principum animos in Lotharium, principem eximia non virtute solum, sed etiam religione præstantem verterunt. & comitijs Moguntiae habitis, quibus legati etiam pontificij affuere, III Kalendas Septembris ipsum regem magna animorum consensione declarauerunt, atq. Aquis Idibus per Fridericū Colonensem archiepiscopum inunxerunt. Quod factum cum ceteri competitores ægre tulere, tum maxime Fridericus, & Conradus fratres, regnum ad se hereditario prope iure trahentes, & quia ex Henrici sore nati erant, & quia insignia Imperatoria apud se obtinebant. Lotharius autem Eccle-

siæ, ac

siæ, ac pontifici deditus exempro se defenforem eius acerrimum est professus. His rebus cognitis Mediolanenses eò alacrius bellum Comensibus facere perrexere. Itaq. cum multos eorum ad montem Sorbum Alberici Bregnani proditione cepissent, inde ad urbem oppugnandam se contulere, ac castra non longe ab ea posita duabus celsissimis turribus muniere. locoq. Villæ nouæ indidere nomen. Verum ne ita quidem profecere quidquam. Nam cum re frumentaria laborarent, à Comensibus erumpentibus oppressi castra relinquere, quanquam insigni cum Comensium detrimento, coacti sunt. Ne vero tantus apparatus ad nihilum recideret, adiunctis Leucensibus ad Luganum oppugnandum iuerunt, atq. ad Tresiam amnem Comensium copias iter impedire conantes nacti commisso prælio terga vertere compulerunt. Verum hanc cladem haud ita multo post Comenses rettulere, Cremensibus in valle Cuuia quòd ad castrum Nouum defendendum missi erant, in insidias tractis, ac plerisq. cæsis, & captis. Genuenses item aduersus Pisanos terra, mariq. arma tulere, & triplici insigniti victoria rediere. Nam & Volaterræ captæ, & Palumbinum in ora maritima, & castrum S. Angeli in Corsica in ditionem redacta sunt. quorum illud reædificatum, hoc recuperatum fuerat à Pisanis. Ea hieme Padus ingentis vi frigoris vsq. adeo conglaciavit, vt incitatum equorum cursum, ac grauia iumentorum, & plaustrorum onera sustinuerit. ac se viatoribus quasi campum ad iter vltro, citroq. faciendum substrauerit. Conradus marchio Tusciæ post Mathildis excessum effectus Podium, & Nossanum Lucensibus consuli-
bus tradidit. Fridericus, & Conradus fratres iniquo animo se hereditario, vt rebantur, exclusos Imperio patientes bellum Lothario compararunt. Quod postquam Horimbergæ Lotharius, vbi Natalicia celebrabat, audiuit, matura statim de eo propulsando consilia cepit. atq. Honorium pontificem, vt vtrumq. sacra detestatione percuteret, incitauit. Iampridem nihil aliud maiore studio cupiebat Honorius, quàm Rogerium, qui Apuliam inuaserat, vindicare, ad dignitatem pertinere sedis apostolicæ arbitratus, capitales cum eo inimicitias, qui tam impotenter auctoritatem suam contemneret, exercere. verum proprijs viribus nunquam id erat ausus attingere. Hoc autem anno opportunè à proceribus Apuliæ auxilium pollicentibus inuitatus cogitationem eò suam intendit, & cum exercitu Aquilam vsq. processit. nemine autem eorum, qui se aduocauerant, occurrente, ne ipse quidem solis suis copijs rem sibi tantam aggrediendam putauit. Itaq. quasi aliud spectans eò venisset, Beneuentum iter intendit, ac de more Cassinum ex itinere visitauit. Ibi cum nonum abbatem Senioretum sacrasset, fidei ab illo sacramentum poposcit, perinde atq. ab episcopis assuevit. Senioreto vero se contra instituta sua iuraturum negante, atq. aliam abbatum, aliam epi-

H h scoporum

scoporum rationem esse dicente, quieuit. Mediolanenses finem Comensi bello aliquando tandem imponere cupientes, quos adhuc resistere non sine maximo pudore dolebant, arma maiore, quam ante, ope pararunt, extremumque in ea re conatum adhibuerunt. Itaque artifices, architectosque egregios undique ad militares machinas construendas accersunt. Erant autem ea tempestate castella lignea, briccolæ, gatti, trabuchi, mangana, petraræ, & bracilla vocata. quorum usus postea inuentis tormentis æneis exoleuit. præterea auxilia à fœderatis ciuitatibus, lembosque à Leucensibus, aliisque lacus accolis aduocant, ac paratis in tempore rebus Comum de integro petunt. Eò cum venissent, campos, montesque subiacentes militibus complent, partem vero ad lacum vergentem nauigijs cingunt, cauentes, ne quid in urbem rei frumentariæ importaretur. Hinc quattuor ingentes turres contabulant, ac magnos duos inter illas gattos statuunt. Eos cum mœnibus admouissent, grauibusea lacerare ictibus institerunt, cum qui in turribus erant, gattos defenderent, ac propugnatores in muris consistere lapidibus, missilibusque iacientis prohiberent. Comenses interea nihil reliqui faciebant, quod patriæ in summo discrimine præstare aut virtute, aut industria possent. nam & à terra machinis hostilibus pro viribus occurrebant, & à lacu armatis & ipsi lembis acerrime resistebant. Verum cum dies, noctesque pugnaretur; neque propter ciuium paucitatem laborantibus quies vlla ab hostibus multitudine superantibus daretur, urbem se defendere posse diffidit demum sancto Dei, ac D. Abundij nomine inuocato eam relinquere decreuerunt. Itaque pueris, mulieribusque, & bonis in lembos impositis ipsi ad auertendos hostium ababeuntibus oculos per noctem eruptionem in eos fecerunt, ac sensim receptu facto in Vicum se rettulerunt. Vbi illuxit, Mediolanenses vacuam incolis urbem sine certamine ingressi, Comensium consilio explorato, Vicum oppugnare constituerunt, Verum cum diuturnam eam oppugnationem propter munitionum firmitatem fore animaduertent, tentandos ante per nuncios Comensium animos duxerunt, num deditioem honesta conditione facere, an vltima expectare, vimque experiri suam, an clementiam mallent. Legati sacerdotes summæ dignitatis homines missi. Eorum auctoritatem sequuti Comenses fidei se, & clementiæ eorum permissuros, quia aliter non poterant, ostenderunt. Atque ita deditio v. Kalendas Aprilis his est conditionibus facta; ut Vico, & Coloniolæ parceretur, vrbs arbitrio Mediolanensium traderetur, ipsi incolumes cum suis rebus abirent. Mœnibus vrbs disturbatis; turribusque euersis reliqua ædificia præter templa succensa sunt. Comensibus ut in proxima valle considerent, imperatum, legesque, quibus vterentur, iniunctæ. Genuenses item Pisanos hoc anno terra, marique prefferunt. in primisque Pisas ipsas tanta pertinacia obfede-

runt,

runt, ut Pisanos soluendæ obsidionis gratia ad ædes suas usque ad primam contignationem deprimendas adegerint.

CONRADVS II REX ADVERSVS LOTHARIVM.

ONRADVS inde cedente Friderico fratre principibus aliquot suffragantibus contra Lotharium se se regem asseruit. (quam rem Lotharius Natalicia Herbipoli agens audiuit.) Insolenti inde aridentis fortunæ elatus obsequio in Italiam cum exercitu maturauit, atque Anselmum archiepiscopum, & populum Mediolanensem amicos nactus Modætiæ Italici regni coronam accepit. atque inde perlustrata Lombardia ciuitates ad se plerasque omnes traduxit. Ea de causa archiepiscopi Moguntinus, Magdeburgensis, & Treuirensis iussu Lotharij ipsum communionem piorum exterminarunt. Honorius autem non eum solum, sed etiam Anselmum, qui coronam imposuerat, & populum, qui receperat, perculit. Lotharius vero Spiram, quæ illius præsidio tenebatur, obsidione circumdedit, atque ad dandos fidei obfides oppugnando adegit. Interim Honorius bellum Apulum suarum non esse virium ratus pacem cum Rogerio pepigit. Itaque Troiam in Apulia ad conuentum agendum, & res constituendas profectus ipsum Apuliæ, Calabriæque Ducem appellauit, ac beneficiarium Ecclesiæ fecit. & VIII Idus Iulij, cum esset in territorio Barensi, pallium Gulielmo archiepiscopo Tyri remisit. Genuenses pedestribus, equestribusque copijs Montatum aggressi expugnarunt. Proximo anno Lotharius Conradum Italiam aduersus se obtinente Idibus Iulij nouam Spiræ obsidionem admouit, eamque usque ad exitum anni continuauit. Conradus Meningerum Treuirensis archiepiscopum, à quo diris deuotus carminibus fuerat, Romam ad pontificem contendentem, vlciscendæ iniuriæ causa Parmæ comprehendit, atque in carcerem conditum misere mori coegit. Genuenses sexdecim armatis triremibus classem Pisanorum adepti in fugam verterunt, eamque Messanam usque persecuti, cum à Messanensibus ab vrbe repellerentur, suburbium occuparunt. Verum mox Rogerio Duce interueniente omnia reddiderunt. Hoc anno conciliū in Francia apud Treas est actum, cui interfuerunt Remensis, & Senonensis archiepiscopi cum episcopo Albano apostolicæ sedis legato. In eo concilio Hugo de Paganis primus militiæ templi magister, cum in Franciam ad poscendum ad Damascum oppugnandam auxilium esset profectus, petijt, ut ordini suo paullo ante instituto habitus præcipuus traderetur. nam eousque fratres eas vestes induerant, quæ ab ipsa piorum hominum liberalitate oblata fuerant. Datus est albus Honorij pontificis, & Stephani patriarchæ Hierosolymitani præcepto. Ab hoc tempore fratres militiæ

H h h ij Templi

Templi crescere hominum numero, praediorumq. coepere. Kalendis inde Ianuarijs anni sequentis, qui fuit millesimus centesimus tricésimus, Spira à Lothario ad deditiōem adducta. Honorius patriarchas duos Gradensem, & Aquileiensem abdicauit. Cum caussa abdicationis reticeatur, fit, vt suspicer, id factum, quod schismatico Conrado studeant. nam eadem quoq. de caussa ipsam Anselmo Mediolanensi archiepiscopo dignitatem abrogatam, inuenio. Ecclesiam Aquileiensem Peregrinus, Gradensem obtinuit Henricus. Mense Februario sedes pontificia Honorij morte vacauit. Sequitur ingens aliud in Ecclesia Romana dissidium, quo vehementer non tota solum Italia, sed vniuersa ferme etiā Christiana laborauit respublica. Mortuo Honorio postridie Cardinales cum clero conuenerunt, ac relatione de nouo substituendo pontifice facta alij aliò sua studia contulerunt. Maior pars, eaq. integrior Gregorium, Ioannis Vidonis filium, ex canonico regulari cardinalem, vitæ, ætatis, ac prudentiæ grauitate illo honore dignissimum legit, eumq. Innocentium secundum vocauit. minor, eaq. corruptior Petrum, Petri leonis, filium ex clerico cardinalem, omnibus his laudibus omnium iudicio inferiorem renunciauit. ac superioribus frustra renitentibus festinanter, atq. astute consecratum Anacleti secundi nomine insigniuit. Innocentius per Ostiensem episcopum legitime consecratus, ac moderate à suis per omnia loca, in quibus ex antiquo instituto sessiones ipsi habent pontifices, circumductus, demum legitimam Laterani sedem iniuit. Vterq. ciuis Romanus erat. verum nobilitas in Petro maior, & spes præmiorum vberior multo plures ad eum venerandum illexit. Itaq. Petri, siue Anacleti parte in vrbe furente, atq. Innocentio, & fautoribus eius terrorem, ac periculum intentante, Innocentius timuit, atq. vnà cum Cardinalibus suis ad Frangipanes amicos accessit, homines tum in vrbe insigni potentia, ac nobilitate florentes, & in eorum turribus salutem tueri suam contendit. Anacletus ad pecuniam, quam ex patrimonij magnitudine, & negocijs diu Ecclesiæ gestis coacervatam habebat, simul aliam quoq. nefarie comparauit. Siquidem occupata Vaticana D. Petri basilica coronas, calices, & crucifixos aureos, ac ciborium, quod Leo construxerat, sustulit, itemq. alia opulenta vrbis templa donarijs pretiosissimis spoliavit. atq. auro conflato ingentem pecuniæ summam redegit. quam cum plebi distribuisset, facile quod reliquum populi erat ab Innocentio auocauit. Itaq. populus Romanus, prauis illecebris Anacleti corruptus Innocentium, ac cardinales, partemq. eius non solum probris, & conuicijs petere, sed etiam manu, telisq. incessere institit. Quibus malis cum resistere se non posse, Innocentius cerneret, sibi vrbe cedendum existimauit. ac relicto in Laterano Conrado Sabinensi episcopo paratis occulte nauigijs secundo Tiberi

cum

cum Cardinalibus suis ad mare, atq. inde duabus Pisanorum triremibus Pisas accessit. Exceptus est à Pisanis tantis studijs, quantis verum excipi pontificem decuit. Ibi proximorum episcoporum conuentu habito Anacletum, partemq. eius deuouit, atq. Henricum patriarcham Gradensem designatum consecrauit, ac pallio insigniuit. Interim legati ab eo in Franciam missi Ludouicum regem, ac populos Francorum de iustis ipsius comitijs docuerunt, eosq. ad complectendum Innocentium adhortati sunt. Hærente autem consilio Ludouicus, & episcopi concilium Stampis habuere, atq. eò præcipue Bernardum abbatem Clarauallensem maximè tum propter creditam sanctitatem auctoritatis hominem acciuerunt. Ibi vtriusq. pontificis comitia accuratissime sunt discussa. Bernardo vero Innocentij causam grauitè, ac copiose agente, haud ægre & rex, & episcopi omnes Innocentio subscribere. ac missis ad Innocentium nuncijs ipsum in Franciam vocauere. Ita Innocentius rebus satis in Etruria constitutis, gratijs Pisanis actis Franciam versus discessit. Ex itinere cum Genuam attigisset, à ciuitate honorifice exceptus Syrum nouum vrbis episcopum consecrauit, atq. inter eos, & Pisanos inducias vsq. ad suam reuersionem composuit. Profectus inde Genua ad littus Prouinciæ accessit, & per Decembrem mensem alterum Claramonte conuentum habuit, atq. iterum Anacletum, & fautores eius damnauit. Dum hæc ab Innocentio administrantur, Anacletus, qui solus in vrbe remanserat, & ipse partem aduersam infligendis anathematis institit premere, & ad causam suam amicos, quàm plurimos potuit, aggregare. Præcipue autem Anselmus Mediolanensis archiepiscopus, ab Honorio Conradi causa deuotus, ei se tradidit, atq. vnà secum populum Mediolanensem, ac plerosq. Lombardiæ episcopos traxit. Quin etiam Rogerius Siciliæ Comes, atq. Apuliæ, & Calabriæ Dux, cum Roberto Principe Capuano ad Innocentium Pisas profecto per arma Principatum eripuisset, omnes ditionis suæ proceres ad Anacletum traduxit. Eius vero facti hæc ratio fuit. Rogerius cum Sicilia, Calabria, Apuliaq. potitus se opibus ad tuendum regiæ maiestatis titulum satis instructum videret, nec tam late patentem potentiam exiguitate nominis coartandam existimaret, vltro se regem Siciliæ nuper appellare nulla pontificia auctoritate incœperat. Quod cum vulgò improbari sentiret, occasionem idoneam nactus ad Anacletum accessit, & se cum suis episcopis eum complexurum, si se regem appellaret, ostendit. Anacletus optatissimam occasionem adeptus auide arripuit. ac re composita Beneuentum profectus v. Kalendas Octobris ipsum præsentem Siciliæ regem, Apuliæ, Calabriæq. Ducem, Capuæq. Principem declarauit. ac feudatarium, siue hominem, vt vocabant, ligium Ecclesiæ confirmauit. Ab illo die episcopi, abbatesq. vltioris Italiae, in primisq. Seniores

abbas

1131

abbas Cassinas Anacletum, ut iustum pontificem, coluerunt. Qua ex re maxima Ecclesiae Italiae incommoda perceperunt. Eodem anno bellum Cremense in Lombardia est ortum tantae magnitudinis, ut post multos annos, ne ipsius quidem Cremæ excidio potuerit expiari. Cremonenses Cremonensi Ecclesiae contributi illud indigne fecerant, quod Cremonensibus relictis sese Mediolanensibus applicuerant. Iniuria Cremonensibus non negligenda est visa. Itaque paratis copijs Cremam aggressi sunt. Sed accurrentibus celeriter auxilio Mediolanensibus re infecta domum plus irarum, quam attulerant, rettulerunt. Postero, Innocentius Claromonte profectus per Burgundiam Aurelianum venit, ab episcopis, & Ludouico rege obuiam progressis exceptus, ac legitime cultus. Inde à Gaufrido Carnotensi episcopo Carnotum adductus Henricum Anglorum regem cum maximo episcoporum, principumque suorum comitatu obuium habuit. Eo vero inuitis episcopis suis Innocentium recipere non audente, Bernardus, qui aderat, Quid hæsitatis? inquit. an ne Deo displiceas, & piaculum contrahas? cogita de alijs peccatis tuis quid ei respondeas. istud vero fac mihi relinquant. Atque ita illum ad colendum Innocentium impulit. Reuersus inde Gerardus Cardinalis à Lothario rege Germaniae, quem Natalicia Gandersehim celebrantem Innocentij iussu conuenerat, bonum eius erga Innocentium animum rettulit, ac præsto ei ad Leodium fore nunciauit. Quo nuncio erectior ipse factus haud tamen in præsens Leodium voluit adire, verum Franciam ante, postulantibus ita populis, perlustrare. Itaque præfente Ludouico XIIII Kalendas Nouembris concilium Remis frequentissimum habuit. in quo Anacletum deintegro condemnauit. ac Ludouicum iuuenem, Ludouici regis filium, regia Franciae corona VII Kalendas ornauit. Eodem quoque anno tria grauissima bella in Italia excitata, Papiense, Parmense, & Imolense, ac Mutinensi quoque. prima est occasio patefacta. Papiensis causam Mediolanenses siue de industria quæsiuere, siue temere oblatam studiose arripuere. ut qui nihil aliud tam cuperent, quam ciuilibus potentiae fines longius propagare, ac Laudensibus iam, Comensibusque subactis tertiam victoriam de ipsis propè suburbanis Papiensibus reportare. Itaque parato exercitu in Papiensem agrum infesto agmine processerunt, ac se, ni resisteretur, castris, vrbiq. oppugnationem admoturos haud dubie ostenderunt. Hoc cognito Papienses & ipsi instructis copijs exiire, atque eis sese in campo Maconago opposuere. Ibi irritatis & nouis, & veteribus iniurijs animis Kalendis Iulij concursum, atque acriter vtrinque pugnatum est. verum tamen penes Mediolanenses victoria stetit. Papienses in fugam coniecti plerique capti, atque in custodias Mediolanum traducti sunt. vicis, villisque late toto agro incensis exercitus domum reductus est. Parmense bellum

Cremonenses

Cremonenses excitauere. Hi nouis cum Parmensibus belli causis obortis terrestri, ac nautica oppugnatione Brixillum castrum eorum adorti sunt. verum à Parmensibus fusi, ac fugati cesserunt. Hoc quoque bello Placentinos cum Mediolanensibus contendisse existimo. nam multos eorum captiuos per arma fecisse, satis constat. Bononienses autem frædere cum Fauentinis percusso bellum Imolensibus intulerunt. vrbeque circumfessa eò necessitatis adduxerunt, ut promiserint, se binas quotannis mappas sericas alteras ecclesiae Bononiensi, alteras Fauentinae in festo S. Petri duros. Ex altera parte Nonantulani, qui ex diocesi Mutinensi erant, ad Bononienses se contulerunt. Hi cum monasterium, de quo supra dixi, apud se opulentum haberent, post longas cum Mutinensibus de iure oppidi, aquarum, sacramentorumque controuersias cum se, si, quemadmodum apparebat, vi esset agendum, longe viribus impares eernerent, infestis eorum excursionibus incitati Bononiam monachos duos oratores miserunt. qui in Consilium introducti se Hildebrandi abbatis, & populi Nonantulani nomine, ut tanquam dedititios in fidem reciperent, & contra vim Mutinensium tuerentur, petierunt. Ciuitas eos in fidem his conditionibus recepit. *Nonantulani iurarunt, se posthac in perpetuum dicto audientes populo Bononiensi futuros, ac tanquam unam ex quattuor tribubus Steriam impensas in bella facturos. quotannis Kalendis Decembris tributi nomine quaternos denarios Lucenses in singulas familias soluturos. ad res recuperandas aduersus omnes præter Imperatorem auxilio futuros, aduersus hostes Bononiensium equestros excursiones facturos; si omnes pedites, & equites exissent, se suis sumptibus accessuros, si soli pedites, sumptibus populi Bononiensis; si equites, sagittarij, & pedites sine populo, aut Consules cum populo auxilio sui venissent, suis sumptibus toleraturos; si quid damni Bononienses, aut socij eorum sua causa fecissent, id se pro quarta parte refarcituros; si ipsi causa Bononiensium accepissent, pro quarta interpretaturos, arma aduersus Bononienses dolo malo non laturos; lites inter se, & Bononienses contractas ad consules Bononienses delaturos. nullam pacis, aut induciarum mentionem cum Mutinensibus facturos iniussu populi Bononiensis. demum abbatem oleum sanctum, & chrisma ab episcopo Bononiensi in perpetuum accepturum, cum eo iure antiquitus esset, ut à quo vellet, episcopo sumere posset.* Hæc cum illi iurassent, Capitanei adiecerunt, se Bononiensibus bello aduersus Mutinenses affuturos, ac bis quotannis equites, semel pedites cum equitibus auxilio summissuros. Ex altera parte Consules Bononienses sponderunt, se duros operam, ut populus Bononiensis Nonantulanos contra omnes homines excepto Imperatore, atque abbate defenderet. neque pacem, aut inducias cum Mutinensibus, inscientibus illis, faceret; si quid damni illi sua causa passi essent, ut intra duos menses tertia parte releuaret; si soli equites, & sagittarij subsidio sui venissent, ut suis sumptibus

bus

1132 bus toleraret. Hæc defectio post Mutinenses ad arma sollicitauit. Sequenti anno Innocentius Leodium prodijt. atq. eodem quoq. Lotharius cum omnibus sacris, & profanis regni sui proceribus, & vniuersa Germaniæ nobilitate occurrit. Ibi Innocentius à rege, ceterisq. eximie cultus cõuentum celeberrimum habuit. in quo sacras aduersus Anacletum detestationes redintegrauit, ac Lotharium ad se, Ecclesiamq. tuendam honesto Othonis Magni, & posterorum eius exemplo hortatus est. Lotharius se nullo ei tempore defuturum respondit, si ipse sibi antiquum ius conferendorum sacerdotiorum, cui nuper Henricus renunciarat, concederet. nam Imperium plurimum eo vectigali subtracto ad graua pro Ecclesia sustinenda bella detrimenti cepisse. Qua voce audita grauiter percussi Cardinalium animi sunt, vt qui se tristiores in Germania ipsis Ecclesiæ rebus fortunam reperisse viderent, quàm Romæ reliquissent, si eo sibi iure cedendum esset, quod ipsi nuper tanto sudore, ac sanguine vix tandem Ecclesiæ peperissent. Tum Bernardus, qui ab Innocentij latere nunquam discessit, petitionem eius iniquam, atq. alienam esse docere; neq. ipsum petisse, sed extorsisse tempore iniquioris fortunæ captato, iudicaturos homines esse. oportere eum, vt genere, sic studio à Gibellinis differre, qui prauum exemplum vt vendendorum sacerdotiorum, sic oppugnandæ Ecclesiæ induxissent. eundem omnē dissidij inter Imperium, atq. Ecclesiam tollere occasionem debere, ne diuturna concertandi consuetudo Christianorum in duas factiones studia distrahat. Quod si quando eueniat, profectò non sine ingenti pernicie omnium euenturum. Hæc ipsa non aliter atq. si ex oraculo edita essent, facile prudentem, piūq. regem de sententia deturbarunt. pollicitusq. est, se Innocentium Romam cum exercitu reducturum, atq. Anacletò exacto incolumem in Laterano collocaturum, si ipse sibi Imperatorium diadema sponderet. Quod cum Innocentius promississet, & rei perficiendæ consilium satis, vt in præsentia, constitisset, Leodio abiit, ac monasterio Bernardi Claraualle lustrato se se in Italiam rettulit. ac Genuam reuersus ibi Lotharij aduentum sibi expectandum esse constituit. Eodem anno Mediolanenses iterum aduersus Papienses mouerunt, ac proelio magno ad Martinengum factò eos ita fuderunt, vt prope ad internicionem affligerint. Agro inde rursus longe, lateq. vastato domum est reditum. Imolenses castrum Sancti Cassiani, quod ex diocesi sua cum Bononiensibus sentiebat, diruerunt. Erat tum in Germania Conradus, ex Italia nuper post varios excitatos tumultus reuersus. Is licet magna pecuniæ, rerumq. omnium difficultate oppressus tamen partium studio multos adhuc causæ suæ studiosos habebat. Ea res fecit, vt manentibus adhuc seditionibus Lotharius exercitum conficere haud magnum potuerit.

1133 Cum ijs igitur, quas parare copijs potuit, sequenti anno in Italiam per vallem

vallem Tridentinam, Othone, & Sigeberto auctoribus, transijt, atq. à Bononiensibus, & Æmiliensibus cum Conradi studio, tum copiarum exiguitate contemptus recta ad Apenninum accessit, ac Pisas ad sumendum Innocentium properauit. Ceterum Innocentius à Genuensibus comiter, atq. honorifice iam bis acceptus hanc eis gratiam rettulit, quòd episcopum eorum obedientia archiepiscopi Mediolanensis exemptum archiepiscopum fecit. atq. ei dimidiam episcoporum Corsicæ partem subiecit. Syrus primus ea dignitate est vsus. Genua inde Placentiam terrestri itinere profectus nouo Anacletum, & fautores eius concilio iugulauit. Via inde Æmilia ingressus xv i i Kalendas Iunias Bononiam venit. mox superato Apennino Pisas progressus pacem inter Pisanos, & Genuenses composuit, eorumq. ecclesiam, perinde ac Genuensem, metropolitanam effecit, parte altera episcoporum Corsicæ contributa. quæ res adhuc discordiam inter eas ciuitates aluerat. Hæc verò illo cum ad vetera earum ciuitatum erga se beneficia persoluenda, tum ad noua duris his temporibus prouocanda studiose agente Lotharius superuenit, atq. ipso, vt dixi, assumpto Viterbium, atq. inde Romam perrexit. Ibi castris ad portam S. Agnetis locatis Genuenses, & Pisanos, classes suas littoribus adinouere Romanis iussit, ac tantum Anacletò, & fautoribus eius, qui urbem tenebant, terroris iniecit, vt in editas se turres salutis suæ tuendæ caussa referrent. Qua re animaduersa ab amicis receptus ipse cum Innocentio urbem pacato agmine inijt. cumq. illum in Laterano reposuisset, ipse Auentinum insedit. Rebus in hunc modum habentibus duo inde sibi expedienda putauit, vnum, vt præsentem controuersiam cum Anacletò aliqua ratione finiret, alterum, vt coronam ab Innocentio Augustalem acciperet. Vbi vero se dissidium tollere non posse sensit, quòd Anacletus ad id neq. colloquij, neq. prælij facere copiam vellet, omne studium ad insignia recipienda conuertit. Huic rei cum illud obstaret, quòd Anacletus basilicam Vaticanam operibus, præsidioq. firmatam tenebat, in qua moris fuerat diadema Imperatorium tradi, Innocentius, ne qua ei solemni mora inijceretur, Lotharium in Lateranum vocauit atq. ibi pridie Nonas Iunias ipsi coronam imposuit. ac protinus ad prodendam rei nouo exemplo actæ memoriam huius facti seriem regiæ in pariete pingi, atq. hos versus subscribi mandauit.

Rex venit ante fores iurans prius urbis honores,

Post homo fit Papa, sumit quo dante coronam.

Premebantur interea Germani duobus grauissimis detrimentis; vno, quòd libere vagari per urbem non poterant, aduersarijs ex turribus eos lapidibus, missilibusq. longissime lacescentibus; altero, quòd æstu Romani cœli Germanorum corporibus infestissimo afficiebantur. Quorum vtrique occurrere Lotharius cupiens vrbe cessit, ac Lombardiam

repetijt. Ibi in agro Mantuano cum esset, priuilegium Mantuanis dedit, quo omnibus concessionibus Henrici renouatis *mansionaticum* relaxauit. atq. inde in Germaniam transijt. Eo vrbe profecto Anacleti factio è turribus exijt, ac per urbem volitans cædem amicis Innocentij intente, ac nouo omnia tumultu permiscere instituit. Quare Innocentius intelligens mansionem suam in vrbe rationibus Ecclesiæ parum conducere, ne præsentia sua rabiem, ac furorem aduersariorum accenderet, Pisas, ciuium erga se benignitatem expertus, repetijt, eoq. nouum Concilium ex toto Occidente indixit. Quod vbi Bernardus Clarauallensis audiuit, epistolam, quæ extat, ad Pisanos scripsit, adhortans eos, vt singulari studio pontificem cum cardinalibus custodirent, atq. honoris accepti magnitudinem assiduitate officij compensarent. *Assumitur, inquit, Pisa in locum Roma, & de cunctis urbibus terra ad Apostolica sedis culmen eligitur. nec fortuito, siue humano istud contigit consilio, sed cælesti providentia, & Dei benigno fauore fit, qui diligentes se diligit, qui dixit christo suo Innocentio: Pisanam inhabitam, & ego benedicens benedicam ei: hic habitabo, quoniã elegi eam. Me auctore tyranni Siculi malitia Pisana cõstantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumuenitur dolis. O Pisani, Pisani magnificauit Dominus facere vobiscum, facti sumus lætantes. Quæ ciuitas nõ inuidet? serua depositum urbs fidelis, agnosce gratiã, stude prerogatiua nõ inueniri ingrata. Honora tuum, & vniuersitatis patrem, honora mundo principes, qui in te sunt, & iudices terra, quorum te præsentia reddit illustrem, gloriosam, famosam.* Eodẽ anno Cremonenses, vt quotidianis Mediolanensiu impressiõibus occurrere facilius possent, castrum Piceleonis ad amnem Abdiam extruxerunt. Conradus postquam Lotharium Augustalibus insignibus potitum, atq. incolumem ex Italia reuersum ab omnibus celebrari, se vero diris ab Ecclesia obstrictum, atq. à plerisq. desertum vulgo contemni animaduertit, de redimenda eius, quoquo modo posset, gratia agitare instituit. & cum se ad Bernardum Clarauallensem contulisset, auctoritate eius facile, quæcunq. petijt, impetrauit. Itaq. sequenti anno ad eum Bambergæ conuentum in Quadragesima habentem accessit, ac titulo regio deposito, vt se in gratiam reciperet, exorauit.

IDEM LOTHARIUS REX, ET IMPERATOR SOLVS.

INTERIM Mediolanenses cum se sacrorum communionem spoliatos, & metropolitana dignitate nudatos cernerent, eò quòd Anselmum sequuti Conrado, & Anacleto hæsisserint, actorum pœnitentia ducti auctore Ribaldo episcopo, quem Anselmo repudiato sublegerant, Innocentij, & Lotharij recuperare gratiam studuerunt. atq. ea de re litteras item ad Bernardum, cuius maxi-

mam

mam esse norant auctoritatem, scripserunt. Bernardus autem ad Concilium Pisanum ab Innocentio accersitus, cum per Lombardiam eò festinans transfret, litteris rescriptis gratulatus est, quòd errorem deposuissent, & se votis eorum obsequuturum, atq. in reditu ad eos accessurum promisit. Eo Pisas profecto Concilium est institutum, atq. eius potissimum sapientia, consilioq. perfectum. Eius Concilij actiones fuere multæ. summa tamen in Anacleto cum fautoribus execrando versata est. Mediolanensibus, qui ad auctoritatem Innocentij Ribaldo auctore redierant, honoris causa multa tributa. vt Ribaldus, quem ipsi delegerant, dignitatem teneret. vt ea sedes metropolitana, sicut antè, esset, ac pallio dignaretur, vt legatio ad eos expiandos honestissima mitteretur. Missi vero sunt Guido Pisanus, & Matthæus Albanus episcopus legati à latere. atq. eis socius est adiunctus ipse, quem in primis requirebant, Bernardus, vt dissidium ab Anselmo archiepiscopo excitatum extinguerent, ac populum religione contactum scelere liberarent. Mediolanenses, vbi Bernardum cum legatis aduentare sensere, extemplo ingenti lætitia vrbe effusi obuiam ad septem millia passuum prodire, tanta ordinum, ætatum, sexuumq. vniuersorum frequentia, vt urbem deserere, atq. alio commigrare ipsos putares velle, interstinctis autem eum agminibus partitimq. recipientes certatim & intueri, & alloqui, & pedes etiam deosculari gestiebant quin & pilos de vestibus eius detractos ad opportuna incidentium morborum remedia referuabant, omnia sancta iudicantes, quæ ille contigisset, & se sanctos fieri eorum contactu putantes atq. ita lætis clamoribus in urbem, & hospitium deduxerunt. Die inde constituto Consilium est habitum. Ibi primum Anacleto reiecto Innocentium, vt verum, & catholicum pontificem, approbarunt. deinde Conrado repudiato palam Lotharium regem, & dominum acceperunt, & Romanorum Imperatorem Augustum vnã cum toto terrarum orbe confessi sunt. & de contumacia adhibita se ex consilio, & mandato Innocentij satisfacturos esse tacto sacrosancto Euangelio sponderunt, ac mox Bernardi iudicio se subijcientes piaculum, quod ille imposuit, receperunt. Dum autem Bernardus Mediolani fuit, quamplurimos, qui offerebantur, homines male affectos diuina virtute cum omnium admiratione sanauit. claudis ingressus, cæcis aspectus, debilibus pristinus artuum motus est restitutus. præcipue autem multi, quos per schisma dæmon inuaserat ea molestita liberati. Inde iussu Innocentij ad pacificandas ipsas inter se Lombardiæ ciuitates profectus Papiam, & Cremonam se contulit. Cum autem apud Cremonenses nihil profecisset, eorum Innocentio pertinaciam significauit, his verbis. *Cremonenses induruerunt, & prosperitas eorum perdit eos. Mediolanenses contemnunt, & confidentia ipsorum seducit eos. Hi in curribus, & equis spem suam ponentes meam frustrauerunt, & la-*

Iii ij borem

borem meum exinanierunt. Mediolanum inde regressus ad Richizam Augustam diligenter de recipiendis in gratiam suam Mediolanensibus scripsit, ac monasterium Claraualis prope Mediolanum ope Vidonis ex porta orientali Capitanei instituit. atq. inde trans Alpes abiit. Proximo, Mutinenses superiore Nonantulanorum ad Bononienses defectione commoti, ac nouis simul etiam eorundem iniuriis irritati in Nonantulanum, & Bononiensem agrum hostiliter incurrerunt, ac præda onusti, antequam Bononiensis vltor adueniret exercitus, domum recesserunt. Ea re cognita Bononienses aduersus eos decreuere bellum. Verum re per arbitros transacta, haud ita multo post his conditionibus reddidere pacem. *Mutinenses neq. Bononiensibus, neq. abbati Nonantulano in ijs, qua ad sacra, agrum, & aquas pertinent, neq. armis, neq. iudicio posthac molesti erunt. nihil operis trans pagum Camuranam in amne Sicla, quo minus aqua libere decurrat, facient; cis Camuranam secundum amnem, si quando lintres edificabunt, sine detrimento riparum, integro semper Ecclesia iure facient. in alijs fluminibus nihil Nonantulano abbate, & populo inuito, & nisi causa à pontifice cognita nouabunt. omnes iniurias, quas à Nonantulanis, Sanctoannitis, aut Bononiensibus acceperunt, libere remittent. Posthac si qua aut publica, aut priuata offensio intercesserit, ex sententia iudicum, qui ab utraq. parte bini edentur, eam emendabunt. Capitaneos, & ualuafores suos hoc iure iurando adigent, aut si se sacramento obstringi noluerint, nulli auxilio eis contra Bononienses erunt, verum pro Bononiensibus aduersus eos pugnabunt.*

Ferrariæ Gulielmus Adelardus ciuitatis princeps basilicam magnifice ædificandam curauit. eaq. ab Azone cardinali iussu Innocentij pontificis consecrata est. Placentini urbem fossis munire cœperunt. Innocentius Pisis v. Idus Iunij ædem S. Cæsarij in agro Mutinensi abbati S. Benedicti inter Padum, & Larionem attribuit. Postero anno, cum Mediolanenses Innocentio reconciliati tamen titubare in officio, & obedientia viderentur, Bernardus litteras ad eos scripsit, ad retinendam constantiam incitans, & recentia Romanæ Ecclesiæ erga illos beneficia memorans. *Quid vobis Ecclesia Romana facere potuit, inquit, & non fecit? Si postulastis mitti ad vos de curia honestissimos homines ad honorem Dei, & vestris, misit. Si electum à vobis patrem confirmari voluistis, confirmauit. Si episcopum in archiepiscopum transferri cupuistis, cœcessit. Si ciues vestros ex vinculis Placentinorum eximi petuistis, eruit. denique ad omnia officia cumulanda, pallium quoq. indulgit. Nunc vero audi me ciuitas gloriosa. Romana Ecclesia valde clemens est, sed valde potens. noli abuti clemētia, ne abutaris potētia. Præsta ei omnimodā obedientiam. Siquidem plenitudo potestatis super uniuersas orbis ecclesias singulari prerogativa apostolica sedi donata est. qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Quid uero tibi profuit uetus tua rebellio? Quem fructū habuisti, in quibus nūc erubescis? agnosce potius in qua potestate,*

gloria,

1136

gloria, honore suffraganeorum tuorum tandiu priuata extitisti, quis pro te ualuit aduersari apostolica auctoritatis iustissima seueritati, cum prouocata tuis iniurijs decreuit te tuis antiquis illis, & præclaris ornamentis nudare. Et hodie truncata membris iaceres, nisi benignius, quàm potentius, tecum actum fuisset.

Eodem anno Lotharius pace late tota Germania præstita, ut Lombardos novos in Italia motus cientes comprimeret, & Rogerio, qui prope vnus Anacleto fauebat, armis vindicato Innocentium opem assidue per litteras, ac nuncios implorantem reduceret, alteram in Italiam expeditionem decreuit. Itaq. exercitum multo, quàm ante, maiorem, atq. omnibus rebus instructiorem parauit. & cum Richiza Augusta, Henrico Duce Bauariæ genero, & Conrado Duce, qui se regno nuper Italiae abdicarat, ineunte autumno in Italiam transijt, populis ad tanti apparatus famam late in agris, atq. oppidis trepidantibus. Ad lacum Benacum progressus castrum Gardæ, ad Padum, Vardastallum recepit, atq. eorum vtrumq. Henrico genero beneficij loco attribuit. His de rebus anxij ad eum Italici conuenerunt. ac lites, quas initis dirimere certaminibus instituerant, continuo ad illius iudicium reuocarunt. Cremonensibus, & Mediolanensibus, cum obuiam prodiissent, ac controuersiam ad eum, de qua armis toties inter se dimicauerant, detulissent, auditis Cremonenses iudicati hostes sunt. Cremonenses à Cremonensibus accusati, quod cum ex comitatu, diœcesi q. sua essent, ad Mediolanenses defecissent, cum compellati die dicta non affuissent, Lotharij sententia condemnati. Papiam inde progressus pecunia accepta ciues illos recepit in gratiam. Quin etiam cum Bononiensibus vehementer, & Æmiliensibus esset infensus, tamen Henrici voluntate commotus ignouit. Guarino inde cancellario in Campaniam misso Taurinum vsq. Lombardiam percurrit, atq. omnes ciuitates imperium detrectantes ad obsequium compulit. Ad Transpadanos inde reuersus v. i. Kalendas Octobris ius ad Mincium dixit. v. i. Idus ad Casale maius in agro Cremonensi versatus est. Conuentum inde in Roncaliis omnium principum frequentissimum habuit. Ibi v. i. Idus Nouembris, Indictione xv legem tulit; Ne quis beneficia, quæ à suis senioribus habent, eorum distrahere iniussu possit. Cuius hoc est præmium. *Cum apud Roncalias secundum antiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia, ac pace regni componenda consideremus, omnia, quæ ad honorem Imperij Romani spectare videntur, solícite indagantes perniciosissimam pestem, & reip. non mediocre detrimentum inferentem resicare proposuimus.* Parmæ foedus cum legatis Petri Polani Ducis Venetorum redintegrauit. Decembrem inde mensē in agro Regiensi transegit, ac Richiza coniuge in vrbe ius dicere adhibito episcopo, consuli busq. Regiensibus iussa ipse comitatum perlustrans eidem officio inferuuit. Ianuario inde Rauennam in hiberna perrectum. atq. ibi per

ocium

1137

ocium Rogeriani belli consilia cum Henrico, Conradoq. composita. Pisani quoq., vt paratam in proximam æstatem classem haberent, admoniti. Quibus rebus cognitis cura haudquaquam leuior Anacletum, Rogeriumq., & partem eorum incessit, cum terra, mariq. tantum aduersus se belli cernerent comparari. Guarinus, Lotharij cancellarius, sub dies Natalicios Capuam progressus Senioreto abbati Cassinati, qui monasterium in Anacleti, & Rogerij auctoritate tenebat, mandauit, vt ad se veniret, ac præstita Innocentio, ac Lothario obedientia potestati suæ monasterium traderet. quod ille ex monachorum sententia se negauit facturum. Guarino autem minante, se monasterio excidium, si in pertinacia persisteret, illaturum, Senioretus Landulfum à S. Ioanne ad custodiendum cum firma militum manu monasterium accersuit. Quo terrore vniuersa monachorum regio perturbata ab abbate præter ipsos Cassini oppidanos defecit. Mense inde Februario & Guarinus, & Senioretus ex hac vita cesserunt. In locum Senioreti Rinaldus abbas in dissensione sublectus subito se ab Anacleto confirmandum curauit. Qua re comperta pars altera Innocentium, qui Pisis, & Lotharium, qui Rauennæ sedebant, admonuit, eosq. ad vindicandum Rinaldum, qui contra leges monasterium obtineret, accendit. Adulto inde vere Henricus partem exercitus per Etruriam duxit, ac Pontificem Pisis susceptum Romam deduxit. Ibi tertio Nonas Maij conuentus omnium episcoporum, abbatumq., qui adesse potuerunt, est habitus. ac rursus Anacletus, Rogeriusq. deuotus. Eo post triduum perfecto Henricus vrbe cum Innocentio egressus Albam, quæ cum Anacleto sentiebat, inuasit, ac suburbij disiectis infestum inde in Campaniam ducere exercitum institit. ac statim Richardum monachum, qui idem Innocentij erat Sacerdos, ad Cassinas monasterium misit, qui moneret Rinaldum, se, si Innocentio obtemperare, & Lotharium recipere in animum induxisset, monasterium ab omni maleficio, atq. iniuria seruaturum. Qua re audita Rinaldus monachos aduocauit, atq. vt in fide Anacleti, Rogerijq. persisterent, obsecrauit. se enim monasterium, quod ab eis acceperit, in eorum retinere potestate constituisse. subitoq. auxilia noua acciuit, quibus se monasterium tueri posse confidit. Quæ vbi Ricardus vidit, ex loco discessit, ac ciuitatem, quæ monasterio continens est, Sacramentum dicere Innocentio iussit. Diebus inde vndecim interiectis Henricus Rinaldum ad se vocauit, acceptoq. aureo calice, & quadraginta libris, contraq. obsidibus aliquot datis abbatiam illi nomine Imperatoris firmavit, si in eius fide mansisset, & vexillum Imperatoris in arce, quæ ædi S. Benedicti imminet, statuit. ac postridie Capuam versus castra mouit. Ibi Aquilani ad eum venerunt, & se Innocentij, Lotharijq. imperata facturos dixerunt. Quorum exemplo Capuani adducti &

ipfi

ipfi Rogerium reliquerunt, alij vt à Roberto Principe gratiam inirent, alij vt officio suo, ac fidei satisfacerent. Henricus cum Principatum Capuanum Roberto restituisset, copias Beneuentum versus premouit, & castra ad pontem S. Vincentij prope urbem locauit, ac legatis in urbem missis suo, atq. Innocentij nomine Beneuentanis mandauit, vt urbem dederent, & com meatus exercitui expedirent, sin minus, pontificis execrationem, iramq. Imperatoris se subituros scirent. Legati cum mandata exposuissent, fautoribus Anacleti contradicentibus, re irrita redierunt. Interim Rogeriani milites ad triginta millia sese ex oppido effudere, copiamq. pugnae fecere. neq. Henricus prælium detrectauit. Signis collatis cum Henricus Germanos in prima acie stantes terga dare animaduerteret, reliquis imperat, vt traiecto anne collem, in quo situm est oppidum, occupent, urbemq. à porta Aurea adoriantur. Id vbi fieri videre Beneuentani, actum de victoria rati statim è pugna se subduxere, & fuga sibi præsidium parauere. Quos Germani insequuti urbem simul cum eis effuso agmine introiere. Beneuentum receptum Innocentio est concessum. Henricus Campania in ditionem adducta victorem inde in Apuliam exercitum introduxit. Dum hæc ab illo gesta sunt, Lotharius Rauenna profectus Flaminiam, Picenum, & Umbriam cum altero exercitu peragrauit, atq. Anconem, & Spoletum, omnesq. ciuitates parere recusantes ad imperium accipiendum adduxit. inde in Apuliam ingressus Barij urbem inuasit, leuiq. admodum negotio ciuibus vltro se deditibus cepit. Ibi festus dies Pentecostes est actus. arciq., quæ à Rogerio constructa, & firmo prædonum, militumq. præsidio munita resistebat, acris oppugnatio est admota. Dum, autem ille arcem premebat, Innocentius ab Henrico ductus ad eum venit. Itaq. eximio ab eo honore cultus post cum eo vsq. ad extremum permansit. Lotharius inde negotio Henrico dato, vt armis cetera Apuliæ oppida pertentaret, ipse Barij arcem oppugnare perrexit. Rogerius plurimum in ea arce conseruanda ad victoriam momenti ponens haud sibi cunctandum esse putauit, quin ad eam liberandam accurreret. Maximo tamen cum exercitu eò progressus Lotharium adeo formidauit, vt relicto prælio ad montes se rettulerit. Ita arx custodibus subsidij desperatione debilitatis in potestatem peruenit. incendioq. illato prædones capti foedo omnès suspendio enecati. Interim Henricus quoq. Troiam, Garganum, Syponum, Barulum, ceteraq. adiacentia Apuliæ loca terrore armorum prope modum ostentato redegit in ditionem. Quibus rebus actis Lotharius vnà cum Innocentio Mesiam, vt res Apuliæ constitueret, adiit. eoq. in festum S. Petri conuentum ad nouum Apuliæ Ducem instituendum indixit. Iampridem Italiam ingrediens Senioretum abbatem Cassinatem monuerat, vt si cuius metu Romana ab Ecclesia defecisset, se aucto-

re in

re in fidem eius redire studeret, quem vniuersa Ecclesia patrem agnosceret, se monasterij iura exemplo superiorum Imperatorum conseruare paratum esse. eadem etiam à Richiza ad monachos scripta erant. Senioreto inde mortuo eadem renunciari Rinaldo iussit, adiiciens, vt quoniam in festo S. Petri conuentum Melfiam edixisset, ipse quoq. monachis secum prudentissimis ductis eò veniret, omniaq. monasterij priuilegia secum ferret. Quibus litteris Rinaldus sibi obtemperandum ratus Melfiam ad lacum pensilem, vbi vniuersus Lotharij exercitus cum Innocentio pontifice confidebat, accessit. Aduentanti ei Innocentius nuncijs obuiam missis mandauit, vt prius, quàm castra iniret, ipse cum monachis suis sibi nudis pedibus satisfaceret, ac pro obedientia Analecto exhibita, piaculum, quod imponeretur, acciperet, ac iureiurando omnia sua se mandata facturum, & Analectum repudiaturum sanciret. Rinaldus subita re perturbatus Lotharium appellauit, & se ex eius sententia deliberaturum respondit. atq. ita castra ingressus Lotharij iussu tabernaculum suum prope illius tabernaculum posuit. Ea res animu haud mediocriter Innocentij perculit. Itaq. missis Cardinalibus, à Lothario postulauit, vt Rinaldum cum monachis Analecti obedientiae renunciare, & sibi dicere sacramentum iuberet. monachis autem sibi per maiorum suorum instituta iurare fas esse, negantibus, iussit, vt ab eorum, qui abstenti essent, consuetudine abstineret. Qua re motus Lotharius diem v 11 Idus Iulias ad causam cognoscendam constituit. atq. vtriusq. partis patronos in consilio ad illam diem adesse praecipit. Ea vbi dies venit, ipse cum Peregrino patriarcha Aquileiense, archiepiscopis, episcopis, & abbatibus plurimis assidens ad consilium rettulit, num monachi Cassinates, quòd Analectum recepissent, in poenam anathematis incurrissent, & num saluis legibus cogi ad iurandū Innocentio obsequium possent. Res per multos dies magna altercatione peracta est. Legati monachorum de iureiurando non dando priuilegia Caroli, Ludouici, Hugonis, Lotharii, Berengarii, Adelberti, trium Othonum, quinque Henricorum, & vnius Conradi protulerunt, in quibus scriptum erat, ne monachi ad sacramentum compellerentur, prout legibus à S. Benedicto datis contineretur. quæ priuilegia æquum esse dixit Lotharius, vt ab Innocentio seruarentur. De obedientia Analecto praestita, culpam in Innocentium coniecerunt, qui metu ecclesiam suam reliquisset, neq. vt pastor bonus vitam pro ouibus profudisset. Aduersus quæ cum legati pontificii omnimodam potestatis pontificiae plenitudinem obiecerunt, addiderunt, monachos Cassinates cum Rogério Siculo aduersus Ecclesiam, atq. Imperium coniurasse, atq. vtroq. suo iudicio condemnasse, praeterea abbatem contra leges iniussu pontificis subrogasse. Quorum alterum se monachis condonare Lotharius dixit, alterum, quòd multis

exemplis

exemplis defenderetur, sibi concedi ab Innocentio postulauit. Instantibus inde pontificijs, vt monachi ad sacramentum adigerentur, quòd scriptum in Nicæno Concilio esset, ne reuertentes à schismate sine sacramento reciperentur, Lotharius, vt lenius cum Cassinati ageretur Ecclesia, postulauit. ac merita, laboresq. suos pro Ecclesia Romana commemorauit, seq. cum ea dissensurum, si hoc ab ea impetrare non posset, indixit. ad quam vocem vniuersus exercitus succlamauit. Demum Innocentius ab episcopis, abbatibus, principibusq. omnibus, inde à Richiza, ad extremum à Lothario ipso rogatus, vt monachis, si quid eos deliquisse putaret, ignosceret, se in potestate eorum futurum respondit. Lothario vero ad se adeunti, magnopere se mirari dixit, quòd tam vehementer pro eis contenderet, qui ipsum detestati essent, ac Petri Leonis filium pro pontifice recepissent. qui coronæ alteri obtemperassent, atq. vsq. ad eam diem in pertinacia permansissent. Lothario vero se omnem eorum culpam subire velle dicente; Tum ille, Digni essent, qui abdicarentur, inquit, quòd abstentorum consuetudine vsi, quòd suum pontificem execrati sint, verum omnia illis ignoscemus, si filium Petri Leonis, eiusq. socios respuent. Quod ille se curaturum respondit. Itaq. ob id xv Kalendas Augusti Rinaldum cum monachis, episcopis, principibusq. stipatum ad pontificem misit. Quibus Cardinales obuiam progressi rogarunt, num filium Petri Leonis repudiare vellet. Quod cum ille annuisset, eorum iussu ita iurauit. *Ego Rinaldus detestor omne schisma, & omnem haeresim extollentem se aduersus sanctam, & apostolicam Ecclesiam. detestor etiam filium Petri Leonis, & Rogerium Siciliae Comitem, omnesq. cum eis sentientes, & obediens ero domino Innocentio pontifici, & omnibus successoribus eius canonice ineuntibus.* Monachi, cum iussi essent iurare, responderunt, se patri Benedicto, eiusq. successoribus satisfacimenti dixisse. Verum à Rinaldo iussi, vt obedientiam, quam patri Benedicto praebuerant, in manu quoq. pontificis affirmarent, & ipsi ad euangelia ab Ostiensi adacti iurarunt, illo adiecto. *Quod si Cassinas Ecclesia à Romana seiuncta fuerit, ego in monasterio non manebo, neq. abbati dicto audiens ero fide Romano Imperio data incolumi.* Ita abbas, & monachi detestationis vinculis exoluti nudis pedibus ad pedes pontificios profecti pacis ab illo osculum rettulerunt. His actis Lotharius Reginulfum, siue Ranulfum, hominem Germanum Ducem Apuliae declarauit. verum orta inter se, & pontificem de iure inuestiturae dissensione institutionem in diem aliam distulit, Apuliae, & Calabriae terrestribus locis ferme omnibus receptis tum maritimis oppidis hostilis est terror illatus. Guibaldus abbas Stabulensis v 11 Idus Iulij Lotharij iussu classem Salernum adduxit, ac magna mole urbem oppugnare instituit. Pisani vero quadraginta sex triremes omnibus rebus instructas eisdem

K k k

littori-

littoribus admouentes infestam omnem oram maritimam habuerunt. Pridie Nonas Augusti cum adorti Amalfim essent, urbem primo impetu expugnarunt. Quod autem ad memoriam est insigne, ex omni præda urbis nihil nisi rem vnam eximij loco beneficij à Lothario petierunt. Hoc fuit iuris ciuilis Pandectarum volumen, olim à Iustiano Imperatore conditum, & priscis admodum litteris exaratum. quod in hunc vsq. diem Pisis Florentiam translatum ibi magna, vt ita dicam, religione seruatur. Nonis inde Atturinam ceperunt. postridieq. Pugierulam, Rebellem, Scalam, Scallelam, Maioram, & Minoram, vrbes, vt S. Bernardus scribit, munitissimas occuparunt. Septimo inde Idus Fractam castellum Rebellis gattis ad motis aggressi. Ea vero difficiliorem aliquanto habuit oppugnationem. Rogerius cum auxilio Salerni classem suam adduxisset, summo congregi prælio veritus aduersus Pisanos contendit, & militibus in terram expositis pugnare se velle ostendit. Proelio v. Idus commisso cum impetum sustinere Pisanorum non posset, in fugam actus, atq. vsq. ad mare compulsus in Siciliam abiit. Pisani Fracta demum subacta ad Isclam insulam, quæ olim erat Ænaria, nauigarunt, eamq. armis adorti diripuerunt. ac spolijs onusti Idibus Septembris domum se rettulerunt. Per eosdem etiam dies Guibaldus Salernum vario apparatu oppugnatum in ditionem adduxit. Id vtrius esse deberet, pontificis ne, an Imperatoris, aliqua, neq. ea exigua, controuersia tenuit. Bruno Colonienfis archiepiscopus mortuus. Corpus eius Barij honestissimo funere elatum est. Lotharius cum ex Apulia Capuam cum Innocentio accessisset, ac Rinaldum abbatem ad Rogerium defecisse audisset, cohortem militum præsidio monasterij misit, ac Rinaldum captum in custodiam tradidit. inde ad oppidum S. Germani progressus, mox se ad causam Rinaldi cognoscendam properaturum, monachis nunciauit. ac sumptis in Exaltatione Crucis Romani Patriciatus insignibus, postridie ipse cum Augusta monasterium adiit, ac multa beato Benedicto munera tulit. deinde vnà cum patriarcha, atq. episcopis in Capitulo causam Rinaldi cogniturus assedit. Rinaldus tribus criminibus oneratus est. quòd cum Rogerio consensisset, quòd creatus abbas contra leges fuisset, quòd ab Anacleto consecrationem sumpisset. Ceterum Innocentius hoc iudicium iniussu suo constitutum vsq. adeò moleste tulit, vt episcopos, abbatesq. qui ei interfuerant, abdicare statuerit. Lotharius autem nihil ad eius contumeliam factum excusans, omniaq. illi integra esse affirmans, legatos, qui rem cognoscerent, postulauit. Per eos Rinaldus damnatus, atq. abbatis officio spoliatus est. Innocentius monachis Lotharij rogatu ius abbatis sufficiens permittit, sibi confirmatione, & prandium in eundo Beneuentum, & redeundo retinuit. Guibaldus abbas stabulensis Lotharij suffragatione suffectus est.

Post

Post octo inde dies Lotharius ad S. Germanum reuertit, atq. inde ad Aquinum vetus se contulit. Ibi demum magna celebritate Ranulfus Dux Apuliae pontifice, atq. Imperatore vexillum vnà tradente, est institutus. Robertus item Princeps Capuae confirmatus. Vterque eorum Guibaldo abbati iurauit, se possessiones monasterij seruaturum. Lotharius inde cum decimo Kalendas Octobris omnia veterum Imperatorum priuilegia Richizæ precibus confirmasset, cum pontifice Romam decessit. ac pridie Kalendas litteras ex suburbio Tiburtino ad abbatem Guibaldum dedit, quibus Petrum diaconum vnà cum priuilegijs monasterij ad se mitti præcepit. Innocentioq. Romæ cõstituto per Etruriam contendit in Lombardiam. Innocentius inde, cum Anacletum adhuc furere in vrbe videret, Bernardum Claraualle sibi, ac laboranti Ecclesiae vocauit opitulatum. Itaq. profectus Romam Bernardus iussu eius opus magnum, ac difficile est aggressus. Etenim cum se in sermonem, ac consuetudinem hominum insinuans reperiret, clerum pertinaciam retinere, quòd contractam infamiam exhorresceret, propinquos Anacleti, quòd principem familiae suæ dehonestare non ducerent conuenire, reliquos vero, quòd se sacramenti relligione assererent obligatos, *Nolite dubitare*, inquit, *Nam omnes impietatis collationes sacrilegae sunt, nec iureiurando vlllo fulciri possunt. neq. conuenit, vt veritatis sacramenta vlli mendacio suffragentur.* Quibus vocibus icti multi ab Anacleto se remouerunt, atq. ad Innocentium concesserunt. Quò autem magis Innocentij dignitas augefcebat, eò Anacleti potentia in dies vehementius concidebat. Nam & pecuniae deficiebant, & curiae splendor obsolecebat, & familiae amplitudo squallebat. &, quod necessario conseqeatur, ne ipse quidem pristinos animos, spiritusq. gerebat. Interim Rogerius Salernum ex Sicilia cum exercitu ad repetendam armis Italiam Lothario longe abstracto profectus Innocentium monuit, vt ad se Aimericum cancellarium, & Bernardum abbatem, Anacletum vero, vt Petrum Pisanum mitteret. dicebat autem, se velle huius dissidij causam ediscere, eaq. cognita opportunam ei medicinam afferre. verum re vera sperabat, se Petri Pisani insigni per ea tempora eloquentia, singulariq. doctrina minus promptam Bernardi obruere simplicitatem posse, atq. eo facto Anacleti dignitatem propè intermortuam excitare. Venerunt autem ambæ partes, sed Bernardus prior. nec multo post Rogerius, licet vehementer à Bernardo deterritus, proelio cum Ranulfo Duce conflictit, atq. acie pulsus illius impetum non sustinuit. Collectis tamen ex fuga copijs spem vultu simulans vtriusq. partis aduocatis operam dedit. Prior Petrus dicere iussus legum præsidio Anacleti electionem fulcire contendit. Tum Bernardus, Vna, inquit, fides est, vnus Dominus, vnum baptisma. in veteri etiam testamento vna arca. Si autem arca, quam

K k k ij regit

regit Petrus, est vera, profecto illa, cui praest Innocentius, obruetur. Peribit igitur tota occidentalis ecclesia, Francia, Hispania, Germania, Anglia. peribunt monachi Camaldulenses, Cistercienses, Clarauallenses, aliaque innumerabilia feruorum Dei collegia, episcopi, abbatesque omnes. solusque, qui arcam Petri ingressus est, Rogerius conseruabitur, & prehensa manu Petri, *Quin tu igitur, inquit, arcam tutiorem ingrederis, & saluti tuae consulis? atque ita ut ad Innocentium transfret, induxit.* Rogerius tamen in sua sententia mansit, quod patrimonij Ecclesiae in Cassinati, & Beneuentano agro auidus imminebat. Itaque motis castris totam ferme Apuliam praeter Barium, & Melfiam recuperauit, inde Puteolos, Allifas, Telesiam, Capuamque armis adortus, cum eas vi cepisset primum ita diripuit, ut ne ecclesijs quidem temperarit, deinde vastitate etiam, atque incendijs deformauit. Lothario Campania egresso Rinaldus, qui abbas Cassinas fuerat, cum esset abbas S. Magni Fundis relictus, ad arcem, quae Castrum Coeli dicebatur, accessit, & contractis amicorum, propinquorumque auxilijs statim Sanctum Germanum recepit, & postridie ad occupandam abbatiam ascendit. verum Guibaldus ope Landulfi ipsum non solum ab aditu monasterij repulit, sed etiam Sancto Germano deiecit, atque oppido incenso litteras ad Lotharium imploratum auxilium misit. *Post profectioem a nobis uestram, inquit, Sarraceni, Normani, & Longobardi in Campaniam irrupere, ac direptione, incendio, ac cade omnia miscuere, praecipue uero in praedijs Cassinati monasterij, aliarumque ecclesiarum bacchantur, monachos uincientes, cruciantes, ac diuidentes, ac templorum ualuas, si quas clausas offenderint, refringentes. atque omnis aetatis, sexus, gradusque homines ad tradendum aurum supplicij acerbioribus adigentes. Nostrorum autem dictorum testes sunt ciuitates Puteolana, Allifana, & Telesina, quae nihil aliud, nisi olim se fuisse demonstrant, & si quae supersunt, solo aquantur, ut Capua. nam postquam fortunas, & homines exhausserunt, incendium subiecerunt. Quanta uero Cassinati monasterio post uestrum discessum detrimenta intulerint, commemorari non potest. Quamobrem te rogamus inuicte Caesar, ut nobis dubijs in rebus nostris maturum auxilium praebas.* His litteris missis mox, ut instans periculum euitaret, legatos ad Rogerium Capuae commorantem misit, ac pace petita se amicum illi fore sponndit. Quibus Rogerius respondit, se nulla ratione adduci posse, ut abbatem ab Imperatore constitutum in Cassinati cenobio conseruaret. immo si illum adeptus esset, se laqueo necaturum. Quae ubi Guibaldus audiuit, metu exterritus extemplo monasterium Landulfo custodiendum reliquit, ac quarto Nonas Nouembris imprudentibus fratribus noctu discessit, monachis abbatis substituendi potestate permitta. Post tredecim dies Rinaldus alter ex ipsa familia subrogatus est. Rogerius, cum vrbes, & castra usque ad fines monasterij recepisset, abbati neganti, se cum eo conseruandum,

minatus

minatus est, se omnia monasterij castra, uillaque disturbaturum. Quae uoce perculsi accolae cum uxoribus, & liberis ad monasterium confugerunt. uerum paullo post rebus ab abbate compositis, salui ad sua se rettulerunt. Lotharius in Lombardiam profectus Cremonensium impulsu Cremonenses persequutus est armis, quod singulari contumacia usi editis suis non paruissent, neque citati in ius uenissent. ubi uero Cremam suis, & Cremonensium copijs adortus nihil se proficere oppido natura, arteque munito, & mirifica Cremonensium fortitudine sensit relicta post mensem obsidione se recepit Cremonam. Cremonensibus inde, quod eorum in se seu ueras, seu falsas insidias comperisset, iratus accessit Mediolanum. belloque Nouembri mense oppugnare eos aggressus Soncinum, Bassianum, multaque alia ex eorum iurisdictione castra deleuit. atque his rebus in Italia gestis in Germaniam iter intendit. Cum autem in vallem Tridentinam peruenisset, repentino, eoque exitiali morbo oppressus ibi in Sylua inter Oenum, & Lycum in uilissima casa subsedit. Itaque qui litteras Guibaldi abbatis ferebat, reddere animam agenti non potuit. tertio autem Nonas Decembris a uita decessit. Fuit Lotharius non minus pietatis, quam uirtutis laude hominum memoriae commendatus. Virtutis elogium edidit abbas Vespergensis, homo Germanus. *Erat, inquit, strenuus belli ductor, praecipuus in armis, prouidus in consilio, terribilis inimicis Dei, & sanctae Ecclesiae. qui quandiu uixit, totum Romanum imperium titubare non potuit.* Pietatis testimonium est apud Petrum Diaconum, hominem Italum. *Jam uero, inquit, quis tanti Imperatoris animum non admiretur? Sederat ad sedandas dissensiones fratrum in Capitulo a prima diei hora usque ad uesperam absque cibo potuque perdurans, dum paci, unitati que consuleret. nempe enim sub Imperij chlamyde caelesti militabat Regi.* *Na, ut ipse testis sum, in expeditione constitutus summo diluculo missam pro defunctis, dehinc pro exercitu, tertia postremo diei missam audiebat. demum uiduis, & orphanis cum Augusta pedes lauans tergebat crinibus, & osculabatur, cibumque illis, ac potum large distribuens, quaestionesque, & oppressiones ecclesiarum prius releuans ultimo in loco imperium ponebat. Quandiu uero in Cassinensi claustro remoratus est, ita omnes officinas monasterij, ac si abbas, uel decanus, circuibat, scire cupiens quomodo quisque sub beati Benedicti magisterio uiueret, factoque mane orans monasterij ecclesias nudis pedibus circuibat. & hac agens nunquam a consortio episcoporum, & abbatum auellebatur, & cum sapientibus sermocinabatur. Erat caecorum baculus, esurientium cibus, miserorum spes, lugentium consolatio. atque ita in singulis eminebat uirtutibus, ut omnes perfecte haberet. Sacerdotes honorabat, ut patres; pauperes fouebat, ut filios; uiduas, ut matres. Erat orationibus peruigil, lacrymasque creberrimas contriti cordis Deo offerebat.* Haecenus Petrus. Constans praeterea doctorum hominum monumentis est fama Lotharium, ut ex

vno

vno iure ciuili Romano posthac iudicia fierent, lege sanxisse. Ante hoc tempus Italici certe alij Longobardica, alij Salica, alij Romana lege utebantur. in posterum autem omnes vni iuri, vniq. legi, reliquis abrogatis, nempe Romanae obtemperarunt. iusq. ciuile publicis Italiae in gymnasijs maiore celebrari studio, & diligentiore coli opera coeptum. Primus autem Bononiae Irnerius exponere coepit, vt Odofredus memoriae prodidit. primusq. glossas, vt vocauit, in illud scripsit. quem deinde alij sequuti certatim illius sunt industriam aemulati. Hoc autem sensisse quoq. videtur Vrspergensis, cum Irnerium regnante Lothario ad Pandectas interpretandas accessisse scribit. in eo tamen aperte falsus, quod Mathildis rogatu id suscepisse muneris ait, quae multo ante Lotharii Imperium e vita migravit.

CONRADVS II REX ITERVM.

1138

RINCIPIO sequentis anni comitia creandō regi Moguntiam in proximam Pentecosten indicta sunt. Pleriq. principum in Conradum, qui paullo ante cum Lothario decertarat, animo propendebant. Itaq. veriti, ne, si generalibus res comitijs traderetur, Henricus Bauariae, ac Saxoniae Dux, Lotharii gener, qui Imperatoria apud se insignia obtinebat, gratia praeuuleret, media Quadragesima Confluentiae conuenerunt, atq. ipsum Theoduno pontificio legato probante regem declarauerunt. inde Aquas profecti per eundem etiam consecrarunt. nam ecclesia Moguntina archiepiscopi, Coloniensis pallij dignitate vacabat. Conradus paschate Coloniae celebrato Moguntiam adiit, atq. ibi Albertum archiepiscopum a clero, populoq. designatum probauit. Controuersia inde ab Henrico de iure comitorum illata ipsum, dum vixit, eximie fatigauit. caussamq. attulit, cur ad coronam a pontifice accipiendam non venerit. Saxones, & Henricus, qui concilio Confluentiae caruerunt, Conradum vitio creatum insimularunt. Quare motus Conradus conuentum Bambergam ad eam rem cognoscendam indixit. Ceterum, cum reliqui praesto fuissent, Henricus non affuit. Itaq. insignia reddere die S. Petri praestituta est iussus. Vbi vero ea venit, promissis maximis oneratus restituit, verum eorum, quae ostentata fuerant, nihil obtinuit. Itaq. indictis inimicitijs iratus abscessit. Quamobrem iudicio apud Herbipolim constituto principum sententijs est proscriptus, ac proximis Domini Natalicij a rege, cum esset Goslariae, propria ditione nudatus. Atq. hunc quidem in modum Imperium ad Gibellinos reuertit. Dum autem haec in Germania administrantur, Rogerius morte Ranulfi Ducis erectus, in Apuliam reuersus Melfiam, ac Bariam expugnauit, ac Reginonem Ranulfi fratrem

haud

haud magno negotio exturbauit. & saeuire in ecclesias institit. Praecipue autem capto Bario Brunonis archiepiscopi, & Ranulfi Ducis sepulchra reuellit, & cadauera eorum educta per forum traxit ac demum crudelitate barbara lacerauit, ac Cassinas monasterium opulentissimum praedae cupidus expilauit. Robertus Princeps cum multis ex Apulia, Campaniaq. extorribus, cum aliud perfugium non haberet, se se ad Conradum regem in Germaniam contulit, eumq. ad amissas regiones bello, armisq. recuperandas assidue inde stimulare perrexit. Quibus malis cognitis Innocentius sacra Rogerium detestatione perstrinxit. Per eisdem etiam dies Anacletus est mortuus, neq. humili solum funere a suis elatus, sed obscuro etiam in loco sepultus. Quo facto Cardinales eius, non vt ultra dissidium alerent, sed vt aliqua interposita mora commodius sese in gratiam Innocentij insinuarent, Gregorium Romanum Cardinalem sublegerunt, ac pro pontifice cultum Victorem quartum appellauerunt. Bernardus autem, qui adhuc Romae erat, pernicioso finem dissidio pro eximia ipsius erga Ecclesiam Rom. beneuolentia quaerens noctu ipsum adiit. & cum eo collocutus ad insignia deponenda, atq. ipsius Innocentij accipiendum imperium pro summa, qua apud omnes valebat, auctoritate adduxit. Itaq. Victor ad Innocentium a Bernardo perductus veniam facile, cum posceret, impetrauit. Dissidio pessimi exempli sublato Innocentius tandem debitum ab vniuerso populo obsequium tulit. Ingens propterea in vrbe gratulatio facta, supplicationibusq. ad templa indictis meritis Deo honor est habitus. Bernardus inde, qui pater patriae saluatus a populo fuerat, post septem dies ciuitate tota honoris gratia prosequente discessit. Interim Innocentius pristinae vrbi faciem restituit, reduxit exules, vetera ecclesiarum ministeria reuocauit. plebem ad audiendum verbum Domini positis armis adduxit. ac demum ex communi patrum sententia se Ecclesiam constituere velle professus concilium omnibus episcopis in proximum Quadragesimae tempus edixit. atq. interim aedem S. Anastasij ad Aquas Saluias nobili monasterio exornauit, eoq. amplo patrimonio decorato abbatem cum monachis aliquot a Claraualle Bernardum Pisanum acciuit. Postero autem anno, vbi dicta conuentui dies accessit, cum patres in Laterano prope mille aessent, ad eos cum de tota Ecclesia, tum maxime de praeterito dissidio rettulit. atq. ex eorum auctoritate salutaria multa decreta fecit. quorum haec ad nostram notitiam peruenerunt. Anacleti fautores omnes damnati, atq. ad piaculum accipiendum adacti. ordinationes ab eo factae, siue ab iis, quos ille ordinauerat, infirmatae. Certamina, quae Torneamenta dicebantur, in quibus per prouocationem certo non solum corporum, sed etiam animarum exitio pugnabatur, interdicta. Arnoldus Brixianus, tanquam haereticus, Italia excedere iussus.

Hic

1139

Hic superioribus annis ex Francia, in qua studijs litterarum vacauerat, Brixiam reuersus habitum religiosum assumpserat, cumq. dicendi facultate valeret, nouitatis studiosus prauas serere in Ecclesia opiniones secundis popularium auribus coeperat. neq. clericos aliquid proprij, neq. episcopos regalia, neq. monachos possessiones habere debere. ea omnia principum esse. atq. ab eorum benignitate in vsum tantummodo laicorum suppeditari oportere. Quibus, alijsq. eiusmodi sententijs cum ecclesiam Brixianam corrumpere, hoc anno ab episcopo ad Concilium accusatus, atq. ab eo notatus ex Italia cessit. Perfecto concilio illud consequi videbatur, vt acius in Rogerium ageretur. Hic enim non solum adulterinum veneratus pontificem fuerat, sed etiam diris deuotus in pertinacia permanebat, atq. electiones, & consecrationem episcoporum ad se contra decreta trahebat. & Sanctum Germanum, aliaq. Cassinatis Ecclesiae loca per vim occupata tenebat. Comparato igitur Romanorum exercitu ipse Leonis noni exemplo aduersus eum progressus eundem omnino exitum habuit. Nam Rogerium ad S. Germanum obuium factum omnibus Cassinatis monasterij locis eiecit, atq. in castrum Gallutij compulsum acri obsidione circumdedit. Verum Gulielmo, Rogerij filio, Tarenti Principe cum firmo militum robore superueniente profligato exercitu ipse cum Cardinalibus ix Kalendas Augusti est comprehensus. Rogerius obsidione liberatus ipsum Neapolim deduxit, atq. eximio, vt decuit, honore tractauit. Ibi pacis mentione vtrinque illata res haud aegre conuenit. Rogerius Innocentium custodia, Innocentius Rogerium contracta noxa exoluit, & ne vlla in futurum belli materia superesset, ipsum regem Siciliae, Ducem Apuliae, & Calabriae, & Principem Capuae appellauit, atq. hominem, vt vocabant, ligium Ecclesiae confirmauit. Simul etiam illud cautum, vt bona Ecclesiarum restituerentur, & lectiones episcoporum iuste conficerentur. Interim in Germania res grauissime perturbatae. Conradus enim ditiones Henrico Duci ademptas necessarijs suis donauit, Ducatum quidem Saxoniae Alberto consobrino, Bauariam vero Leopoldo fratri ex eadem matre nato. Henricus autem ditionem recuperare suam cupiens Albertum Saxoniam depulit. & cum aduersus Leopoldum contenderet, morientem Velfo frater excepit, qui Saxonibus adiuuantibus paruulum Henrici filium sibi suscepit pro viribus defendendum. Ita Conradus Saxoniae, Bauariaeque causa graui est, ac diuturno Velfonis bello implicitus. renouataq. vetus est concertatio, quae Gibellinae fuit familiae cum ea, quae Velfonum est appellata, quarum illa quattuor continuatos Imperatores, haec plurimos Duces tulit. Velfoni autem vires Rogerius Siculus pecunia ministrata suppeditauit, veritus, ne Conradus domestica aliquando seditione perfunctus in Italiam ad coronam accipiendam adiret,

seq.

seq. Germanicis, atq. Italicis copijs iunctis iterum vetere Italiae possessione deijceret. Ceterum absente rege, ac prope necessario res Italiae negligente arma in Italia deintegro sumpta, infirmioresq. a potentioribus nulla regis habita ratione oppressi. Quippe hoc anno Cremonenses irati, quod Lotharij auxilio Cremensium vlcisci iniurias nequiuissent, magnis delectibus habitis Nonis Iunijs Cremae oppidum petiuerunt, idq. proprijs viribus acriter oppugnare instituerunt. Ea re comperta Mediolanenses propere accurrere, factoq. impetu non solum eos ab obsidione depulere, sed etiam ad Riuoltam proelio decertare compulsos plerosq. cepere, ac Mediolanum in carceres transnisiere. Eodem anno Genuenses a Conrado rege pecuniae signandae ius impetrarunt. Itaq. in hunc vsq. diem accepti beneficij monumento nummos aureos ipsius Conradi regis nomine signant. Postero, qui fuit millesimus centesimus quadragesimus, Velfo Leopoldum Valeium castrum oppugnantem subitario exercitu adducto inuasit, atq. Idibus Augusti acie congressum in fugam dedit. Inde cum aduersus Conradum regem castrum Vinspergum acriter obsidentem se conuertisset, turpiter ab eo superatus in festo S. Thomae discessit. Eodem anno haec in Italia gesta Fanenses bello Senogalliensium, Pisarensum, & Rauennatum oppressi communi consilio legatos ad Petrum Polanum Ducem Venetorum miserunt, ac deditione facta, vt se aduersus infestam vicinorum impressionem defenderet, petierunt, certo se illi tributo quotannis in Purificatione soluendo, & perpetua fidelitate deuincientes. Quibus receptis Dux vexillo de manu patriarchae sumpto classem aduersus Fanensium hostes adduxit, atq. oppugnatione vrbibus ostentata facile ad pacem Fanensibus reddendam adegit. Comes item Intemellinus a Genuensibus, a quibus defecerat, terrestri, maritimoque armorum apparatu oppressus est. Intemellini victi fidem populo Genuensi iurarunt. Placentini, & Papienses foedus inter se percusserunt, quo se inuicem adiuturos iurarunt aduersus omnes populos praeter Nouariensem. Placentini etiam ius signandae pecuniae a Conrado obtinere. Crescebantq. in dies magis Italiae ciuitates populis, ac Comitibus ex dioecesi certatim apud eas sacramenta salua fide regi data dicentibus. Rogerius rex, & Amphulfus filius eius, Capuae Princeps, exercitus adduxerunt, ille vsq. ad amnem Piscariam, hic vsq. in Comitatum Aprutij. Rogerio ad fidem, officiumque redacto restabant Tiburtes, Praenestini, Tusculani, & Albani, qui superiore diffidio deprauati solemne Innocentio obsequium denegabant. Hos igitur Innocentius, licet acerbior in eos animo esset, tamen sacrorum interdictione percutere, satis in praesens habuit; credo, quod Romanorum viribus superiore bello attritis tantum subito bellum aggredi parum expedire putauit. Itaq. neq. hoc anno, neq. sequenti quidquam aduersus

LII

eos

1142 eos mouit. quo anno Velfo turbare res in Germania institit, neq. Conradum vlla ratione de corona, aut de Italia cogitare permisit. Proximo vero, Tiburtes neglecta religione adhuc in contumacia permanentes armis cogendos, qui vltro obtemperare nollent, decreuit, ac re cum Romanis communicata exercitum eorum eduxit, atq. acriter urbem obsidere instituit. Tiburtes autem cernentes, si diutius obsidio trahe- retur, se commeatuum, qui in dies magis in vrbe minuebantur, inopia ad deditiōem necessariō deuenturos, consilium experiendae cum virtute fortunae cepērunt, ac repente portis egressi, & castra pontificis, ac Romanorum adorti, eos secum proelio decertare coegerunt, ac demum loco motos castra opulentissima deserere, & fuga salutem sibi quærere compulerunt. Per eosdem dies Mutinenses Nonantulæ oppido spoliatos se à Bononiensibus indignantes rursus in agrum Nonantulanum hostiliter incurrere. verum, Bononiensibus cum Fauentinorum copijs accurrentibus proelio in Campo, qui Vallis Lauini dicebatur, congressi magnum incommodum acceperunt. In Germania Conradus post Pascha conuentum Francfordiæ omnium Germanici regni principum egit, ac Saxones veniam postulantes in gratiam suam recepit. Quin etiam à Ioanne Imperatore Constantinopolitano rogatus, vt secum amicitiae, atq. affinitatis foedera iungeret, vtrumq. fecit. nam & societatem cum eo aduersus Rogerium iniit, & sororem vxoris suae Manuelli filio eius despondit. Extant adhuc ad eum litterae, quibus ipse se hostes Imperij omnes subegisse scribit, & aduentum suum ab Innocentio pontifice, Lombardia, atq. Apulia expeti, vt eis Imperialibus opibus adsit. Embriconem episcopum Herbipolensem legatum suum, vbi cum pontifice Romæ collocutus fuerit, ad eum primo quoq. tempore transiturum. Interim Ioannes prouinciam Antiochenam ab Raymundo Principe accitus iniuit, verum ab episcopo Gabulensi, vt ab vrbe Latinorum abstineret, admonitus urbem ille quidem dimisit, sed prouinciam ferro, flammaq. ita vastauit, vt ne ipsis quidem eremitis pepercit. Ita q. pō-
1143 stero anno iaculo intervenandum percussus vitam reliquit. Extat Manuellis quoq. filij ad Conradum epistola, qua se nuncios ad sponsam accipiendam destinasse significat. Eo anno Innocentius bellum Tiburtinum maioribus, quam ante, viribus instaurauit, cum ipsius defectionis indignitate accensus, tum à Romanis, qui se à Tiburtibus pulsos, castrisq. exutos indignabantur, inductus. Tiburtes autem Romanorum apparatu deterriti, viribusq. suis diffisi, antequam ad extrema venirent, pacem à pontifice postularunt. Neq. ea obsequio iurando, atq. obsidibus in fidem tradendis ægre est impetrata. Romani vero, qui & parta victoria ferociores euaserant, & irati acerbiorē poena Tiburtes afficiendos existimabant, à pontifice flagitarunt, ne tantam defectionem tam

mulli

mulli vindicasse conditione vellet; Tiburtes meruisse, vt muris disiectis è Latij finibus truderentur. neq. ipsum à defectionibus tutum futurum, nisi in auctores earum atrocius foret animaduersum. Contra vero Innocentius, postulatum eorum iniquum esse, contendere, neq. in deditiōs, ac veniam, pacemq. petentes tam acerbe consulere conuenire. ab Ecclesia certe, quæ communis omnium mater esset, tam acere vindicandae contumaciae studium abhorrere. Quod vbi Romani audiuerunt, ira vehementius exarserunt, quod neq. hostes, à quibus læsi essent, punire pro libidine possent, neq. æqui aliquid à principe impetrarent, cui operam magno sui detrimento nauassent. Itaq. tumultu in vrbe concitato, ac ciuitate antiquo seditionis morbo furente concionem extemplo in Capitolio conuocarunt. Ibi pro se quisq. ferocissime, ac superbissime est loquutus, atq. antiquam Romanorum animorum, opumq. magnitudinem ipsa verborum magnificentia, atq. orationis granditate est facile consecutus. Ad extremum multis dictis sententijs omnes in eam, quæ maxime popularis, & splendida visa est, descenderunt: veterem Romanæ libertatis statum restituendum, priscos ordines, magistratusq. reipublicæ reponendos, pontifici vnam sacrorum curationem relinquendam in vrbe esse. Hoc decus, hanc speciem dignitatis maiores sæpe, sed irritò incepto, tentasse. id eò sibi apud posteros splendidius, ac magnificentius fore, si ipsi tantam vrbi laudem, maiestatemq. pepererint. pro certo autem parituros, si viribus suis agnitis parem ad causam animum, constantiamq. attulerint. Ad hanc autem opinionem venisse Arnoldi hæretici potissimum auctoritate videntur, cuius eiusmodi tum aduersus pontificem decreta vulgari hominum sermone celebrabantur. Itaq. inita defectione ordinem senatorium iam pridem extinctum popularibus suffragijs reuocarunt, & bellum cum Tiburtibus renouarunt. Innocentius his rebus cognitis primum per amicos summa auctoritate præditos Romanos redigere ad sanitatem contendit. deinde vbi se incassum laborare animaduertit, ad infesta edicta confugit, ac populum Ro. à sacris amouit, eumq. pontificiorum iure comitiorum, cuius à primis temporibus ad eam vsq. diem particeps fuerat, spoliavit. verum ne ita quidem furorem sanare eorum potuit. Itaq. in timorem Romani amittendi dominatus adductus tantum ex ea res sollicitudinis hausit, vt langore confectus v i i i Kalendas Octobris perierit. Hæc cum Innocentio instituta contentio tanti momenti fuit, vt omnes deinceps pontifices vsq. ad Clementem tertium exercuerit. bellum autem cum Latinis contractum tanta animorum obstinatione, atq. acerbitate per multos inde annos est gestum, vt nisi ipsorum oppidorum excidio absolui nequiverit. Sepulto Innocentio Cardinales excluso populo ad comitia conuenerunt, ac postridie eius diei Vidonem ciuem Castellanum, ex

LII ij cardina-

cardinalium collegio pontificem sublegerunt. ac mox consecratum Coelestinum secundum vocarunt. Mediolani Ribaldo archiepiscopo mortuo Vbertus Pirouanus est susceptus. Vicetini Patauini irati, quod flumen suum inciderant, atq. in se ferme auerterant, vt opus restituerent, vocatis Veronenfibus armati in agrum Patauinum se intulerunt. ac Patauinos, eorumq. socios Taruifinos occurrentes adepti graui proelio facto hostes non solum in fugam dederunt, sed captos etiam domesticos in carceres abduxerunt. Postero vero anno in agrum Taruifinum ingressi ipsum ferro, flammaq. pessunderunt, eo vno crimine, quod Patauinis aduersus se affuissent. Eodem etiam anno bello Florentinorum, atq. Senensium tota ad arma est concitata Etruria, Vt Florentinorum, sic Senensium Romanis rerum potentibus fama obscurissima fuit. Senenses etiam ferius illustrati, quippe qui non multis ante annis episcopo primum fuerint, vt supra scripsimus, exornati, Florentini contracta cum Senensibus lite socio marchione Tusciae Vlrico assumpto ad ipsas vsq. Senarum portas infesto agmine procurrerunt. atq. earum suburbia iniecto incendio concremarunt. Senenses autem, vt firmioribus opibus eorum audaciam frangerent, Lucenses auxilio aduocarunt. Neq. vero operam suam abnuere Lucenses, vt qui se à Comite Guidone Guerra non leuem sperarent gratiam inuituros. Hic enim genus ab illo Vidone trahens, quem Otho Imperator castro Mutilianæ donarat, & superiorum Imperatorum beneficio multa in agro Florentino castra obtinens bello cum Florentinis assidue contendebat. Quo cognito Florentini quoq. Pisanorum sibi arma iungere, ac sociatis opibus aduersus Senensium, ac Lucensium exercitum, qui armatus exierat, contendere. Proelio facto non solum Lucenses victi, sed etiam oppida, & castella Guidonis direpta, atq. incensa sunt. Senenses autem, qui ad populandos Florentinorum fines excurrerant, in insidias lapsi omnes ferme in potestate Florentinorum adducti. Ingens captiuorum numerus vtrinque actus. Hi in carceres conditi, & squallore, atq. inedia macerati triste diu humanæ calamitatis documentum aspectantibus præbuere. Coelestinus, cum neq. Romanos in contumacia persistentes exagitasset, neq. vilo audaciæ genere ab eis fatigatus fuisset, post menses quinque, quam pontificatum accepit, v i i Idus Martij obiit. Post triduum Cardinales conuocati Gerardum Caccianimicum, ciuem Bononiensem, quem Honorius ex canonico regulari cardinalem cooptauerat, sublegere, eoq. consecrato Lucium secundum edidere nomen. Hic Decembri mense cum cardinales allegeret, Guarinum ciuem Bononiensem canonicum regularem asciuit. qui postea moriens inter Sanctos ascriptus est. Interim nouum Romani tumultum excitauerunt. Etenim senatoribus, quos instituerant, non contenti Patricium celsioris magistratum fastigij

adiecerunt.

adiecerunt. ac vectigalia omnia tam vrbana, quam peregrina pontifici erepta ei attribuerunt, pontificemq. sacris decimis, & largitionibus dignitatem tueri suam iusserunt. Ea dignitas delata primum est ad Iordanem Petri Leonis filium, hominem in vrbe vetere nobilitate, ac populari gratia potentissimum. Quas actiones Lucius primum blanditijs impedire contendit, deinde inanes eas expertus vim adhibendam putauit. Itaq. postero ineunte anno exercitu comparato senatores in Capitolio obsedit, ordinem illum, qui libertatis Romanæ erat fundamentum, cupiens abolere. Quo apparatu cognito Iordanes Patricius cum maiore manu accurrit, commissioq. proelio ipsum pontificem cum suis à Capitolio repulit, atq. ad implorandum Conradi auxilium impulit. Narrat etiam Gothifredus, qui horum æqualis temporum fuit, Lucium in pugna lapide percussum fuisse, neq. amplius vsq. ad diem obitus sui, qui proxime consequutus est, in folio pontificio consedisse. Satis quidem constat, Lucium hoc anno v. Kalendas Martij alienissima reip. morte esse extinctum. Eo vero sepulto Cardinales in æde S. Cæsarij conuenerunt, & cum neminem ex collegio approbarent, extrinsecus asciuerunt. Hic fuit Bernardus S. Anastasij abbas, homo, vt Bernardi Claraualensis discipulus, simplicis quidem, ac rectæ mentis, sed animi parum, vt iudicabatur, in gerendis rebus prompti, atq. constantis. Itaq. Bernardus ipse homo aperti pectoris, atq. sinceri, vbi id audiuit, litteras ad cardinales, quæ adhuc extant, obiurgatorias misit. *Quid consilij habuit defuncto summo pontifice repente irruere in hominem rusticum, latenti iniicere manus, & excussa è manibus securi in Palatium trahere, leuare in cathedram, induere purpura, & bysso? si non erat inter vos sapiens, & exercitatus, cui ista conuenirent, ridiculum videtur, pannosum hominem assumi ad presidendum principibus, ad imperandum episcopis, ad regna, & imperia disponenda.* Tertio igitur Kalendas Martij cardinales maximo animorum consensu Bernardum pontificem sublegerunt, ac populo renunciatum Eugenium tertium appellarunt. Is, vbi primum est designatus, contra opinionem omnium ingentem animi indolem præ se tulit. Nam cum à Romanis ad remittenda vrbis vectigalia vrgeretur, eos ita aspernatus est, vt ne dignos quidem, queis cum habitaret, putarit. Itaq. vrbe statim egressus ad monasterium Farfense se contulit, eoq. cardinalibus euocatis nouo instituto ibi consecrationem accepit. atq. inde aspectum peruicacis populi deuitans arce S. Angeli Petri leonibus, tradita Viterbium se recepit. Sub eisdem dies Arnoldus hæreticus ex Germania in Italiam reuersus captato Romanæ seditionis, & pontificiæ absentia tempore in vrbem se coniecit, ac seditioni per se satis ardenti maiores quoq. faces admouit, populum ad vetera maiorum instituta, factaq. imitanda graui in primis, ac præsentibus temporibus opportuna

oratione

oratione adhortans, qui senum consilio, & iuuenum manu totum sibi terrarum orbem subiecissent. reaedificandum Capitolium, ac senatores, equitesq. Romanos renouandos inclamans. administrationem urbis ad pontificem non pertinere, ipsum ecclesiastico iure contentum esse oportere. Quibus vocibus incitati Romani praefectura urbis omnino sublata ceteros magistratus Patricio subiecerunt. ac populari tumultu concito turres aliquot laicorum, clericorumq. nobilium deturbarunt, basilicam Vaticanam ceperunt, ac peregrinos religionis causa Romam profectos exspoliarunt, quique multam petitam pendere recusarunt, eos in porticu misere trucidarunt. Neq. his contenti litteras, ac legatos ad Conradum regem in Germaniam misere, eumq. ad delendum dominatum in urbe pontificium vocauerunt, regemq. catholicum nouo diffidio alienare ab Ecclesia contendere. Earum litterarum hoc fuit exemplum.

Conrado Romanorum regi Senatus Populusq. Ro. Salutem. Multis litteris certiores vos fecimus, quemadmodum in auctoritate, fideq. vestra maneamus, ac pro vestra Imperiali corona augenda quotidie decertemus: ad quas quod nihil responderitis, satis mirari non possumus. Nos enim regnum, & Imperium Romanum redigere cupientes in eum statum, qui fuit tempore Constantini, & Iustiniani, qui uniuersum orbem terrarum Senatus, & populi Ro. viribus pepererunt, senatoribus restituitis, quique tantum honorem Imperio eripuerant, conculcatis, id agimus, ut vos, quae Imperio debentur, obtineatis. nam pacem, & iustitiam petentibus cunctis praestamus, & turres, ac domos potentium, qui vestro Imperio una cum Siculo, & pontifice aduersari moliebantur, occupauimus. & alias in vestra potestate tenemus, alias solo aquauimus. Verum hoc nomine pontifex, Frangipanes, & filij Petrileonis, homines, & amici Siculi, excepto Jordane nostro vestri studiosissimo, Ptolemaus quoque, & alij plures nos oppugnant, ne vobis Imperiale coronam, ut conuenit, imponamus. Quare oramus vos, ne iniquis de Senatoribus, nobisque sermonibus credatis, vestrumque nobis auxilium denegatis. sed primo quoque tempore in Italiam ueniat. quia quidquid optabitis, nullo negotio assequemini. atque in urbe terrarum principe toti Italia dominantes, commodius, quam maiores vestri fecerunt, ut nos quidem cupimus, habitabitis. Pontem Miluium, qui ad intersepiendos Imperatorum ad urbem aditus erat euersus, ne Petrileones uobis ex arce S. Angeli obesse uenientibus possent, ut statuerunt cum pontifice, & Siculo, instauramus. & breui muro firmissimo, ac siliibus munitum habebimus. Notum etiam uobis esse optamus, pontificem, ut audiimus, Siculo concessisse uirgam, & annulum, dalmaticam, & mitram, & sandalia, & ne quem in terram suam mittat legatum, nisi quem ipse poposcerit; & Siculum grandem aduersus uos pecuniam tribuisse. Petimus a uobis, ut in posterum legatos nostros benigne accipiat, & eis nomine nostro agentibus fidem habeatis. sunt enim magnae auctoritatis uiri, Guido senator, Iacobus, filius Sixti procuratoris, & Nicolaus eorum socius. Haec Romani. Conradus autem indignitate, ac

vanitate

vanitate litterarum commotus ut legatos Romanorum palam respuit, sic contra Guidonem Pisanum Cardinalem, aliosque, qui a pontifice missi fuerant, comiter accepit, ac liberaliter eis omnia, quod petierunt, privilegia confirmauit. Dum haec aguntur, tristis interim nuncius ex Oriente allatus curas pontificis, ac cardinalium omnium onerauit, atque animos omnium a minore molestia ad summum timorem traduxit. Erat urbs in Mesopotamia trans Euphratem, nomine Edeffa, a diebus Constantini Magni Christiano cultui dedita & beatissimi Thomae apostoli allatis ex India reliquijs incluta. Haec, cum Sarraceni quondam Alexandriam, Antiochiam, Hierosolyma, Damascum, Aegyptum, Syriam, aliasque Orientis prouincias occupassent, atque in his omnibus nomen Christi, quanquam splendidissimum, extinxissent, sola inter medios hostes usque ad tempus superioris Hierosolymitanae expeditionis permansit incolumis. tunc uero a Sarracenis vexati, cum auxilium a Latinorum exercitu petissent, Balduinum Gothifredi regis fratrem accepere Principem. Balduino uero post Gothifredum ad regnum Hierosolymorum euecto Principatus demum ad Ioscelinum iuniorem peruenit. Illo dominante Sanguinus Sarracenorum, siue Turcorum Princeps urbi obsidionem admouit. Eo tempore Armenius quidam ciuis Edeffae iure hereditario turrim quandam moenibus urbis continentem incoluit. Huius filiam eximia specie uirginem cum infano deperire amore Princeps cepisset, nec blanditijs, ac promissis ullis ad sui perlicere obsequium potuisset, iniuste admodum fecit, ut vim adhiberit. Armenius illatam iniuriam magno dolore ferens, ut Principem uisceretur, clam urbem prodidit Sarracenis. quippe nocte Dominicae Natiuitatis, cum sacrae in templis uigiliae agerentur, inuitatos occultis conditionibus hostes per turrim suam accepit. Sarraceni in urbem intromissi Christianorum sanguinem sitientes templa subito infesto impetu inuaserunt, atque archiepiscopum sacris operantem misere una cum clero mactarunt, ac reliquam uirorum, mulierumque turbam stupore, metuque ad omnem sui defensionem obtorpescentem crudelissime trucidarunt. ac demum tota Mesopotamia in potestatem adducta ipsum Hierosolymorum regnum maximum in terrorem, ac periculum adduxerunt. Talem igitur nuncium Eugenius, cum Viterbij esset, accepit. Venit enim praeter ceteros ex Syria in Italiam episcopus Gabulensis, ut ad opem Syriae periculosissimo in primis tempore afferendam ipsum Occidentem accenderet. Is de patriarcha suo Antiocheno, & de regina Hierosolymitana, (nam Fulco rex puero Balduino relicto perierat.) & de spolijs a Sarracenis ablatis multa conquestus in primis etiam graue ipsum Orientali Ecclesiae post Edeffae amissionem imminens periculum deplorauit, atque inde ad Conradum Germaniae, & Ludouicum Francia reges auxilium im-

ploratum

ploratum contendit. Eugenius autem atrocissimo casu vehementissime perturbatus Urbani exemplo Crucem iterum sibi indicendam, ac totum Occidentem ad arma capienda concitandum putauit. atq. ita litteras ad omnes reges super hac re misit. Quarum quæ ad Ludouicum Franciæ regem scriptæ sunt, adhuc in hanc sententiam x. Kalendas Decembris Vetrallæ datæ superfunt. *Quantum prædecessores nostri pro recuperanda Orientali Ecclesia laborauerint, omnibus esse cognitum arbitramur. Quis enim nescit, Urbanum proxime vniuerso Occidenti prope classicum cecimisse, atq. omnes prouincias ad hoc emulandum decus incitauisse? Ex omnibus autem, qui huic laudi, atq. officio studuerunt, Franci sine dubio, & Itali virtutis, diligentia, pietatisq. primas tulere. Itaq. non minore felicitate, quam fortitudine Hierosolyma recepere, regnumq. nouum in Syria condidere. Nunc vero, proh dolor, capta est Edessa, qua ceteris urbibus quondam oppressis sola in studio pietatis Christianæ persisterat. iugulatus est vnâ cum clero archiepiscopus, & vniuersus Christianorum populus fœdisime trucidatus, Sanctorumq. reliquiæ ab infidelibus conculcatae sunt. Qua ex re quantum periculi Ecclesia Orientalis contraxerit, vos pro vestra prudentia perspicere opinamur. Vos igitur hortamur, atq. oramus, vt ad ea conseruanda, qua patrum vestrorum labore, ac sanguine parta sunt, accurratis, & Christianos, qui captiui facti sunt, misera, ac tristi seruitute soluatis. Nos autem omnia dona vobis pollicemur, qua vobis ab Urbano concessa sunt. quippe bona, uxores, filios eorum, qui Crucem susceperint, in sancta Ecclesia, nostra, archiepiscoporum, episcoporum, & aliorum procerum Ecclesiæ tutela manere decernimus. præterea ne quis de bonis, qua in Crucis susceptione habuerit, vllam, donec domum redierit, subire controuersiam possit, nec si ære meris alieno fuerit, vsuras soluere teneatur, cauemus, qui pecunias mutuas à dominis feudi impetare nequuerint, eos possessiones hominibus Ecclesiasticis oppignerare posse concedimus. ne uero uestibus induti pretiosis, nec culto corpore, nec cum canibus, & accipitribus, aut filijs rebus luxuriam indicantibus eatis, monemus. Demum ex Urbani instituto, omnipotentis Dei, & S. Petri apostolorum principis auctoritate nobis à Deo concessa freti peccatorum remissionem ita concedimus, ut qui tam sanctum iter susceperint, siue in eo perierint, omnium delictorum suorum, qua rite confessi fuerint, absolutionem obtineant.* Omnibus inde rebus, quæ ad causam Orientalem pertinebant, satis, vt tum potuit, constitutis, obstinata Romanorum insolentia grauius, perinde, ac par erat, incensus, eos vlcis, atq. armis ad pristinum Ecclesiæ studium, obsequiumq. traducere statuit. Itaq. Lucij exemplo haud molli rem agenda brachio ratus Tiburtes, ceterosq. Latij populos, quorum causa ad eum furorem Romani venerant, ad arma sollicitauit, atq. ipsos eorum ope Romanos inuasit. Romani cum per aliquot dies acerrime restitissent, tandem tectorum euersionem, patriæ, fortunarumq. amissionem

amissionem extimescentes pacem petierunt, eamq. demum his conditionibus impetrarunt. vt Patricium abrogarent, præfectum restituerent, senatores ex pontificia auctoritate tenerent, & Arnoldum turbarum concitorem vrbe eijcerent. His rebus transactis Eugenius in urbem reuertit, populo, cleroq. faustis vocibus, Benedictum esse, qui veniret in nomine Domini, concinente. Valterio archiepiscopo Rauennati vita functo Moyse subrogatus. Lampridius primus Iadræ archiepiscopus ab Eugenio constitutus, pallioq. donatus. Insignis annus cum ceteris malis, tum ingenti annonæ caritate fuit, quòderuæ stirpes, ac segetes omnes dira quadam proluuie consumpserunt. Proxima Natalicia Eugenius in Laterano, Conradus Aquis peregrit. Litteris Eugenij in Franciam de sacra expeditione perlatis Bernardus abbas palam Crucis susceptionem flagranti animi studio, & summa orationis grauitate prædicare instituit, venisse tempus inclamans, *quo plenitudo gentium introire deberet, & sic omnis Israel saluus fieret*: quæ vero dicebat, ea mirabilium signorum magnitudine cumulabat. siquidem satis constat, nullum diem fuisse, quo non ægros, aut debiles, ac membris captos aliquos sibi oblatos fannarit. Quibus rebus impulsus rex Ludouicus in Syriam proficisci constituit. atq. ita conuentu in paschate Viceliaci habito Crucem ipso præbente Bernardo cum pleraq. Franciæ nobilitate suscepit. atq. inde itineri adornando se tradidit. Hoc idem pari animorum alacritate, ac studio vniuersa ferme Francia fecit; vsq. adeo vt scribens ad Eugenium de multitudine eorum, qui irent, Bernardus dixerit; exhauriri vrbes, & oppida, nec temere inueniri quem septem mulieres virum vnum prehenderent, quòd vbiq. viuentibus viris viduæ remanerent. Per eosdem etiam dies Germania, quæ prioris expeditionis laude vacauit, vehementius & ipsa est ad Crucis susceptionem accensa. sed ea tamen à Conrado rege in posterum vsq. annum est prorogata. Quorum studio incitata Italia, & ipsa sese ad tam sanctum iter accinxit. Dum autem hæc ab alijs non minore pietatis, quam virtutis æmulatione parantur, Romani seditione, redintegrantes, rursus ab Eugenio, vt Tibur euerteret, postularunt. Quare diserte negata vsq. adeo exasperati animis sunt, vt se, ni quod peteret impetraret, vim adhibuituros ostenderent. Itaq. Eugenius consilio cum cardinalibus habito rursus vrbe cum eis cedere statuit, ac pedum puluere ad terrorem iniiciendum in eos excusso trans Tiberim vnâ cum Cardinalibus, populo ipsos telis, missilibusq. eos hostiliter incessente, atq. inde Tibur contendit. Hac re audita Bernardus ad populum Ro. litteras obiurgationis plenas has scripsit: *Quid vobis visum est ò Romani, offendere principes mundi, vestros autem speciales patronos? cur Regem terræ, cur Dominum celi furore tam intolerabili, quam irrationabili in vos pariter prouocatis? An sacram, & apostolicam sedem diuinis, regali-*

busq. priuilegijs singulariter sublimatam ausu sacrilego incessere, suoq. minuire honore cōtenditis, quam vel soli contra omnes, si oportuisset, defendere debuistis? patres vestri urbi orbē subiungauerunt, vos urbem prope aris orbī facere fabulā. En Petri heres Petri sede, & urbe à vobis expulsus est. En rebus, & dominijs suis vestris manibus spoliati sunt cardinales, atq. episcopi ministri Domini.

Quid ergo nunc Roma, nisi sine capite truncum corpus, sine oculis frons effossa, facies tenebrosa? Reuertere, recordare, qua caussa, quo fine, per quos, & in quos vsus nō longe ante hos dies cunctarū, qua in te sunt, ecclesiarū omnis ornatus, & census profligatus est. quidquid in altaribus, & altariū vasis, quidquid in ipsis sacris imaginibus auri, & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorū direptum, & asportatū est. Reconciliamini principibus vestris: Petrum loquor, & Paulū, quos utique in iucario, & successore suo Eugenio suis sedibus, & adibus effugastis. ad Conradū vero regem, ad opem Eugenio ferendā adhortans scripsit hoc modo. Utrumq. interesse Caesaris constat, & propriā tueri coronā, & Dei defendere Ecclesiā; alterū regi, alterū cōuenit. Ecclesia aduocato. Victoria, sicut in Domino cōfidimus, pra manibus est. superbia, & arrogantia Romanorum plus, quā fortitudo eorum. Populus hic maledictus, & tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitare finē, cōsiderare prouentum, tamen insipientia sua, furore suo ausus est hoc grande sacrilegium attentare. Eugenius inde diuersis consilijs agitatis, demū veterum pontificū exemplo in Franciam ire constituit, siue vt absentia desiderium sui Romanis efficeret, siue, vt ecclesiae Gallicanae multis haeresibus laboranti praesens consuleret. Iter terra ingressus Senis diaconos duos Gilberti Porretani episcopi Pictauiensis offendit, qui episcopū suum de fide Trinitatis male sentientē deferebant. quibus se in Francia dixit ex Concilij sententia responsurum. Pisas inde, ac traiecto Apennino per mensem Augustum Brixiam venit. vnde decimo Kalendas Septembris litteras ad Gerardū episcopū Bononiae dedit, quibus eum docuit, se Regiensibus, & Parmensibus praecipisse, ne Mutinensibus aduersus abbatem Nonantulanū adessent. eos se, quia mandata sua neglexissent, ex consensu Cardinalium, & patriarchae Aquileiensis, & plurimorū, qui conuenissent, episcoporū, episcopi dignitate priuasse. quam obrem omni studio niteretur, vt Nonantulanos contra Mutinenses, quacumq. posset, ope defenderet. Inde in Franciam progressus à Ludouico, atq. ab omnibus ingenti honore exceptus est. valuitq. plurimū aduentus eius ad profectiois Syriacae studium inflammandum. Eodem anno Genuenses ab Eugenio incitati Sarracenos, qui Minoricam insulam incolabant, sibi adoriendos duxerunt. Quippe classe omni militari apparatu ornata eò processere, ac tabernaculis in littore positis insulam liberius quattriduo percurrere. Reuersis inde cum ingenti praeda ad tabernacula repente ingens Sarracenorum numerus superuenit, atq. insultare castris Genuensium coepit. Genuenses autem eorum impetum

non

non solum acriter sustinuerunt, sed fugatos etiam ad octo vsq. millia passuum insequuti tertiam eorum partem interemerunt. atq. vrbe infulae populata amplis onusti spolijs ad classem reuersi abierunt. Florentini, cum bellum Comiti Guidoni Guerræ ad Montem crucis mouissent, nec diligenter custodias agerent, ex improviso oppressi clade maxima ab eo, & Arretinis socijs eius affecti sunt. Neq. vero leuius damnum Brixiani eo anno tulere, vrbe ipsa fortuito incendio concremata. Hiems insignis prodigiosa niuis altitudine fuit. ac superiorem famem foeda pestilentiae lues excepit. Sequenti anno Conradus Spiræ solemnī Nataliciorum perfecto frequentem principum suorum conuentum egit. Eò quoq. Bernardus abbas accessit, ac plurimum aduentu suo omnium in se ora conuertit. mirabantur homines eloquentiam, suspiciebant eruditionem, sed praecipue sanctitatis opinione permouebantur, quam mirandis operibus edendis ipse de se excitauerat, atq. in dies magis augebat. Cum à templo ad hospitium à Conrado esset deductus, puerum pedibus captum, qui curandus offerebatur, excepit, ac signatum ita dimisit, vt repente exclamantibus omnibus signa recuperati gressus ostenderit. In sacello inde episcopi eodem praesente rege caeci oculos in pristinum aspectum restituit, ac mutae linguam in eloquium soluit. ac pauperulos aliquot à rege ipso oblatos signo Crucis facto omnibus infirmitatibus liberauit. Itaq. cum de Cruce concionari graui, ac perampla oratione coepisset, Conradum iam in eam sententiam & pontificis litteris, & Franci regis auctoritate propensum adduxit, vt statim Crucem acciperet. Cuius exemplo, & voluntate Fridericus quoq. Friderici fratris filius, qui post ipsum imperauit, & maximus quisq. Germaniae princeps eandem ipsomet omnibus ministrante Bernardo, suscepit. Spirensi inde conuentu dimisso Conradus in Baioariam prodijt, atq. ibi in Purificatione conuentum egit. In eo conuentu abbas Eboracensis vir pietate insignis, ac Bernardi æmulus sacrificio facto iussu Conradi in concionem ascendit, ac litteras Eugenij pontificis, & Bernardi abbatis de Cruce suscipienda publice recitauit. ac palam populo sanctam expeditionem suafit. Itaq. rectis eius vocibus, monitisq. permoti tres episcopi, multiq. principes, atq. ingens priuatorum hominum multitudo vltro ad Crucem deposcendam accessit. Sub Quadragesimam inde Conradus venit Francfordiam, vt Henricum filium suum regem Germaniae curaret instituendum. Ibi quoq. Bernardus affuit. Quo cognito tanta male affectorum, ac debiliū multitudo sancti hominis visendi studio accensa confluit, vt aliquando Conradus praesens turbam in templo vrgentem sustinere nequiverit, ac deposita chlamyde ipsum in vlnas suscipere, & de basilica asportare coactus sit. Praeter ceteros senex quidam paralyticus homo notus, & honoratus est introductus ab eoq. post

M m m ij breuissi-

breuissimum precationis carmen sanatus. Illo vero valide abeunte, cum alij quidam lectulum, in quo delatus fuerat, tollere vellent, tum reuocans eum vnus ex circumstantibus Hugo Tullensis ecclesie archidiaconus euangelici paralytici recordatus, Non sic, inquit, non sic inanis abibis. tolle grabatum tuum, & ambula. atq. imposito in humeros eius lectulo dimisit, vniuerso, qui intererat, populo acclamante, ac Deum magnificentissimis laudibus efferente. Relicta inde Francfordia Conradus Aquas profectus ibi filium regem in media Quadragesima coronauit ac paschate Bambergae acto duos maximos ad frangendas Sarracenorum opes exercitus destinauit, vnum aduersus eos, qui littora Hispaniae obtinebant, alterum contra eos, qui Syriae, & Hierosolymis imminabant. Quibus actis haud ita multo post Fridericum fratris filium, & plerosq. principum secum habens Ratisponam, quo conuentum indixerat, adiit. Eo vero omnes, quae Syriam petiturae erant, copiae ex tota Germania pedestris, equestrisq. militiae conuenere. quae ad ducenta millia accessisse dicuntur. Ex Italia etiam affuere legatus pontificius Theoduinus episcopus Portuensis, Hermannus Marchio Veronensis, Gulielmus Monferratenis Conradi fororius, Vido Comes Blanderatenis. Martinus Turrianus vir apud Mediolanenses insignis. Narrat etiam Choniata scriptor Graecus, ac pro re in primis memorabili prodit, in eo exercitu mulieres multas fuisse, quae virtutem veterum Amazonum imitata virili more equis, cruribus inter se disclusis infederint, atq. hastas, & arma, vt cum Sarracenis concursurae, gestarint. Cum hoc igitur tanto, ac tam ornato exercitu Conradus Ratisponae conscendit, ac Danubio deuectus equitatu terra subsequente Pentecosten Germaniae in finibus egit. atq. inde per Vngariam ducere institit. in Thraciam inde ingressus cum v i i Idus Septembris ad castrum quoddam confedisset, vt ibi postridie Natiuitatem Deiparae virginis celebraret, aduersa caeli tempestate, & saeva vicini amnis intumescens iniuria vsq. adeo conflictatus est, vt armis, impedimentis, militibusq. multis amissis inde Constantinopolim venerit. Ibi recreato opportuna Manuelis affinis liberalitate exercitu mare traiecit, acceptisq. itineris ducibus Graecis nonnullis in Lycaoniam se ad Iconium duci, quod a Sarracenis tenebatur, praecipit. Graeci vero siue iussu Imperatoris, siue odio nationis, siue inuidia laudis adducti ipsum in Cappadociam longe diuerso itinere per deserta, ac difficilia loca duxere. in quibus acerba omnia incommoda exercitui perpetienda fuere. Nam Asiatici mirificam in praebendis com meatibus malignitatem adhibuerunt. siquidem clausis oppidorum occurrentium portis non solum anguste cibum de muris ingenti ante accepta pecunia porrexerunt, sed panem etiam gypso tabefactum dederunt. Itaq. alijs inedia, alijs morborum grauitate amsumptis reliqui irrupentibus re-

pente

pente Sarracenis obiecti eorum sustinere impetum nequiverunt, atq. in fugam conuersi pleriq. aut capti, aut interempti sunt. Qua calamitate accepta Conradus retro iter conuertit, atq. Ephesum progressus inde Constantinopolim versus vix cum decima copiarum parte conscendit. Ludouicus autem rex Franciae, quo cum erat Vido Florentinus cardinalis, pontificius legatus, paucis post Pentecosten diebus a Francia mouit, atq. eodem, quo Conradus, itinere, sed paullo feliciore in Asiam transgressus proelium aliquot secundis factis Laodiceam peruenit. Naualis autem Germanorum exercitus, qui aduersus Sarracenos Occidentales fuerat destinatus, cum v. Kalendas Maij Colonia discessisset, x i i i Kalendas Iunij in Angliam venit, atq. ibi ducentas sibi naues Anglicas, & Flandricas iunxit. Vniuersa inde classis sex ante Pentecosten diebus in Galliciam adiit. Ibi rex Galliciae iniurias, ac maleficia, quae sibi a Sarracenis ex Portugallia inferebantur, conquestus Germanos orauit, vt quando tantum laboris pietatis accensi studio suscepissent, eos exterminare ex Hispania vellent. nam illis maritimum, se vero terrestrem admouentibus terrorem Vlyssiponem breui in manus suas urbem opulentissimam esse venturam. Ita magna rei gerendae consensione digressi exeunte Iunio classem ad Portugalliam appulerunt, ac quarto Kalendas Iulias Vlyssiponem accesserunt. Ea nauali primum, deinde rege adueniente, terrestri apparatu valide oppugnata demum x i i Kalendas Nouembris peruenit in potestatem. Germani, ceteriq. ingenti relata praeda domum se recepere. Per eosdem etiam dies Genuenses ab Eugenio pontifice incitati Sarracenis, qui Almeriam in littore Granatensi tenebant, bellum fecerunt. Quippe pecunijs, com meatibus, machinis, copijs, & nauibus, quae necessariae videbantur, paratis eo contendere. Ibi expositis in terram copijs proelium continuo cum Sarracenis est factum. Pulsi, fugientesq. ab insequente Genuensium equitatu ad quinque millia caesa sunt. Urbs inde oppugnari coepta x v i Kalendas Nouembris ope Alfonsi regis est expugnata, caede viginti Sarracenorum millium facta. Praesidio Almeriae relicto Genuenses non minore cum praeda, quam gloria, discesserunt. multa spolia Genuam translata hostium opulentiae, & nobilis victoriae claro per multos post annos monumento fuere. Eugenius, cum in Francia ageret, operam in primis rebus Ecclesiae constituendis impendit, ac conuentum hoc anno Parisijs habuit, concilium vero Remos in insequentem indixit. Diaconi Pictauienses ad eum reuersi Gilberti episcopi sui nomen de fide Trinitatis iterum detulerunt, ac Bernardo Clarauallensi adiutore vehementius institerunt, vt damnaretur, perinde atq. Petrus Abailardus ob eandem causam proximis annis fuerat ab Innocentio condemnatus. Eugenius autem difficultate quaestionis deterritus rem ad concilium Remense reiecit. Postero anno

ambo

ambo Christiani exercitus in Syriam peruenere. Ludouicus ex sinu Attalico profectus cum suis media Quadragesima Antiochiam, Conradus Constantinopoli sub Pascha Ptolemaidem tenuit. Inde ab utroque iunctis agminibus Hierosolyma ventum. Consilijs cum rege, & patriarcha compositis Iulio mense ad Damascum oppugnandum processum. Quo minus urbs per triduum oppugnata, murisq. exterioribus exuta in potestatem concesserit, Christianorum perfidia, ac discors voluntas materiam praebuit. Martinus Turrianus Mediolanensis, qui ex inusitata proceritate corporis Gigantis cognomen tulit, strenue pugnans captus, a tormentis excruciatu sacro martyrio coronatus est. Ab eo Mediolani clarissima Turrianorum familia propagata. A scalonitana inde obsidione decreta, ad Ioppen, quo conuentus erat indictus, uenerunt. Verum, cum Hierosolymitanus exercitus, qui ex condito praesto esse debebat, ad diem non conuenisset, Conradus maximam, & firmissimam exercitus sui partem varijs incommodis absumptam caussatus domum se redire uelle dixit, ac rursus se Constantinopolim rettulit. Ludouicus autem solus relictus ne ipse quidem quiddam operae pretij fecit. Dum haec in Oriente parum secunda fortuna geruntur, Genuenses iterum aduersus Sarracenos Hispaniae processere. Quippe reparatam, ac necessarijs rebus instructam in ora Barcinonensi, ubi hiemaue rat, classem Kalendis Iulij in amnis Iberi ostia intulere. atq. ad urbem Tortosae, quae a littore xv millia passuum distat, milites in terram exposuere. primo leue praelium, sed iniussu consulum, est commissum. ibi anceps belli fortuna fuit. magno inde opere ad motae moenibus machinae, muriq. percuti coepti; factaq. in urbem via duo castella lignea sunt inuecta. quorum altero tecta, quae ad Templum, altero, quae ad Arcem usq. pertinebant, deiecta sunt. Hac domorum, turriumq. strage facta Sarraceni in Arcem se rettulere, eamq. omni ope defendere institere, Genuenses fossis toto laborante exercitu complanatis tertium ad Arcem castellum produxerunt. cuius latus cum Sarraceni crebro lapidum grandine iaciendo dilacerassent, statim restitutum retibus, ne laedi posset, se pserunt. His adducti incommodis Sarraceni centum datis obsidibus inducias postularunt, ea lege, ut si intra quadraginta dies nemo sui auxilio succurrisset, extemplo se dederent. Quibus datis cum transacto termino nihil apparuisset, tertio Kalendas Ianuarias Genuensium vexillis elatis deditioem fecerunt. receptae urbis una pars Genuensibus, duae Barcinonis Comiti euenere. Eodem tempore Rogerius rex Siciliae iratus Manuelli, quod legatos suos de pace componenda missos contra ius gentium in carcerem coniecisset, classem Graeciae littoribus intulit, ac Corcyram, Thebas, Corinthum, & Chalcidem ei eripuit. Huius expeditionis illud memorabile fuit, quod eo tempore artifices serici confi-

ciendi

ciendi in Siciliam, Italiamq. ex Graecia primum traducti sunt. ex quo opificio multorum deinde fortunae creuerunt. Ea uero ars in Graeciam ex India permanarat. Quippe Iustiniano Magno Imperium obtinente ex India Constantinopolim monachi duo profecti originem eius docuerunt. opus nempe quorundam uermium esse, qui certa ratione nutriti fila quaedam expuerent. Imperatore autem mirante, ac rem certius discere cupiente eorum se oua allaturos, & rationem generationis, atq. educationis ostensuros sponderunt. Itaq. & praesentibus muneribus onerati, & spe futurorum ad promissa praestanda incensi cum abiissent, post aliquot menses Serum oua attulerunt, & in fimo collocata in uermiculos commutarunt. eosq. mori folijs altos, quemadmodum folliculo facto sericum texerent, docuerunt. atq. inde totam conficiendi opificij rationem exposuerunt. Eugenius autem cum Treuerim prodisset, ibi ab Adalberone archiepiscopo hospitio benigne per tres menses exceptus conuentum egit, ac pridie Kalendas Februarias basilicam S. Matthiae apostoli dedicauit. Inde Remos progressus ibi per Quadragesimam concilium frequentissimum habuit. Ad cetera decreta, quibus corrupta Ecclesiae Gallicanae disciplina correctae est, haeretici duo, qui Franciam polluebant, praecipue exterminati sunt, Gilbertus, & Euno. Gilbertus, ut diximus, nouas de Trinitate quaestiones temere inferebat, nec patrum decretis ueteribus stabat. Euno autem natione Brito, ignorantia sui nominis, cum uulgo Eun diceretur, se esse illum dicebat, de quo in Ecclesiasticis exorcismis dicitur, *Per eum, qui uenturus est iudicare uiuos, & mortuos.* & cum socios erroris sui multos asciuisset, eorum aliquot discipulos appellabat, & speciosa eis nomina Sapientiam, Scientiam, & Iudicium imposuerat, atq. ecclesijs Galliae infestus, ac formidabilis huc, atq. illuc cum ingenti hominum multitudine uolabat. captus autem ab archiepiscopo Remensi, atq. in conspectum Concilij datus communi consensu perpetuo carceri est addictus. discipuli eius mori, quam corrigi maluerunt. In eodem concilio decretum quoq. uetus Innocentij confirmatum est, ne impune torneamenta committerentur. & Crux purpurea est Templarijs militibus albis uestibus assuenda concessa. Concilio dimisso Eugenius Claramuallem, ubi paucis ante annis monachus sederat, uisitauit, ac gloriam pontificatus Romani insigni humilitate representauit. Admirationi erat omnibus in tanto dignitatis fastigio tam constans sui demissio. etenim & tunica lanea carnem premebat, & dies, noctesq. cuculla indutus non solum incedebat, sed etiam cubabat. intus monachi habitum gerens extrinsecus pontificem se & moribus, & indumentis praestabat. segmentata ei circumferebantur puluina, lectus pallijs instratus cortina ambiebatur purpurea, at si euoluerentur operimenta superiectis laneis complota stramina, & paleae conglobatae reperiabantur.

tur.

tur. Allocutus monachos, & consolatus, fratrem, & sodalem se inter eos, non dominum praestitit, aut magistrum. cumq. eum ibi longiorem moram trahere non pateretur magna affectantium multitudo salute fratribus dicta in Italiam iter suscepit. audiebat enim, Romanos intestinis se tumultibus atterentes pontificis in vrbe praesentiam praoptare. Cum autem ad urbem venisset, ne ita quidem eam inire ipsa adhuc manente populi erga se contumacia potuit. Itaq. aliquo temporis spatio modo in Vaticano, modo in suburbanis Latij oppidis vna cum Cardinalibus fedit. Sequenti anno Conradus conuento in Thessalia Manuele consilium cum eo Rogerij Siculi armis communibus persequendi cepit, ac praemisso in Germaniam Friderico ipse cum eo remansit. Exercitum inde suum, qui ad paucissimos redactus erat, omnibus difficultatibus circumuentum cum nullam ad rem aptum esse sentiret, de suscepta belli sententia destitit. ac maritimo itinere per mare Adriaticum Polam, atq. inde Aquileiam accessit. Vnde profectus tandem in Pentecoste Salisburgum, ac mox Ratisponam accessit. Ludouicus rex nauali itinere domum per Siciliam rediens a Graecis captus, dum ad Manuelem Corcyram obsidentem deducitur, a Siculis interuenientibus liberatur. atq. inde a Rogério, & pontifice honorifice habitus domum reuertitur. Eugenius vbi Conradum redeuntem accepit, legatos in Istriam obuiam ei misit. quibus ex medio itinere reuersis, quod Conradum iam in Germaniam peruenisse audissent, litteras viiii Kalendas Iulias Tusculo, quae adhuc leguntur, dedit. quibus incolumem reditum gratulatus, atq. inanem expeditionis exitum consolatus est. Henricus patriarcha Gradensis, qui oborta cum Duce discordia, vrbe excesserat, Venetias gratia reconciliata repetijt. In Italia Placentini nouum bellum cum Parmensibus inierunt. Ceterum cum ad Tablanum castrum obsidendum cum magno militum numero prodijissent, a Parmensibus, & socijs eorum Cremonensibus proelio facto magna ex parte deleti sunt. Bononienses item, ac Fauentini arma Imolensibus tributum denegantibus intulere. atq. exercitibus in fines inductis agrum eorum quinque passuum ab vrbe millia vastauere. ac castro S. Cassiani, quod illi euerterant, restituto castrum Imolae (id erat alterius oppidi nomen) occupauere. Postero anno, qui fuit millesimus centesimus quinquagesimus, Conradus Henricum filium, quem sibi successorem animo, & suffragijs principum destinauerat, extulit. Eugenius, vt ex diplomatis eius apparet, ad S. Petrum fedit. Sigebertus auctor est, ipsum multa cum Romanis certamina obtinendae vrbis causa post reditum a Francia contraxisse. Placentini vt acceptam ignominiae labem delerent, missis contra Cremonenses Mediolanensibus ipsi simulata alius rei cura ex improviso ad Tablanum redierunt, ipsumq. occupatum funditus euerterunt. inde in Parmensem agrum

ingressi

ingressi castrum Medesanae diripuerunt. Mediolanensium alia fortuna fuit. Nam cum ad Castrum Nouum ad os Abduae Cremonae premedae causa cum carrocio constitissent, idq. cepissent, 1151 Nonas Iulias a Cremonensibus pulsi insuper carrocio, quod insignis probri loco per ea tempora habebatur, exuti sunt. Id castrum postero deinde anno Placentini Cremonensibus reddiderunt, atq. eos a societate Parmensium auocarunt. Eodem anno Imolenses Castrum Imolae, quod exiguo a Bononiensibus praesidio tenebatur, repente per noctem aggressi receperunt, atq. ibi Guidonem Malabucam Comitem Balneocaballi cum alijs multis interfecerunt. Contra vero Bononienses Sancassianum, & Medicinam propter infirmitatem fidei diruerunt. Parmenses autem quibusdam a Regiensibus detrimentis affecti cum bellum eis inferre statuissent, foedus cum Mutinensibus aduersus eos percusserunt. Eius foederis, vt in Actis Mutinensium legitur, haec formula fuit. *Iurant Mutinenses, & Parmenses mutuis se auxilijs defensuros a Rheno amne vsq. ad Fidentiolam, & a montibus vsq. ad Padum. & detrimenta si qua inciderint sarcituros arbitrio Consulium vtriusq. ciuitatis contra omnes homines salua fide data Imperatori. Si Regienses societatem hanc inire voluerint, Parmenses offensionum emendationes recipere teneantur arbitrio Consulium Mutinensium. Si Regienses societatem non inierint vsq. ad Octauam Resurrectionis, & intra hoc tempus arbitrio Consulium Mutinensium satisfacere voluerint, Parmenses recipere teneantur postquam Mutinenses bellum cum Regiensibus instituerint, Parmenses item sine fraude suscipiant, neq. inducias paciscantur, atq. hoc foedus decimo quoq. anno renouetur.* Haec antiqua amicitiae, quae post inter Mutinenses, & Parmenses dubijs vtriusq. ciuitatis in rebus enituit, fuere primordia. Conradus coronae accipiendae, Apuliae recuperandae, & Lombardiae non tam componendae, quam comprimendae studio inflammatus iurauit, se propediem cum exercitu in Italiam traiecturum. 1152 verum sequenti anno repentino morbo oppressus non sine veneni suspitione a medicis inductu Rogerij dati xv Kalendas Martij vita cessit, cum insignia regalia Friderico fratris filio tradidisset, eidemq. filium suum paruulum commendasset. atq. in Bambergensi basilica sepulturae mandatus est. Huic & voluntas egregia fuit ad remp. suscipiendam, neq. exiguae opes ad defendendam fortuna vna defuit, qua humano iudicio bellicae actiones praecipue administrari putantur. id quod aperte in Asiatica expeditione apparuit. Non videtur illud silentio hoc loco praetereundum, per hos primum annos magnos ad omnium litterarum laudum esse progressus factos. Nam barbaris in Italiam irrupentibus studia non solum, quae a Graecis accepta erant, philosophiae, & medicinae, sed etiam quae ipsi Romani tradiderant, iuris ciuilis ita abiecta, atq. prostrata fuerant, vt vix vestigium vllum eorum extaret. Hoc autem

Nnn

tempore

tempore vniuersae vno quasi impetu lacertos mouere, & in campum prodire visa sunt litterae. siquidem in Hispania Sarraceni duo Auerroes, & Auicenna singulari ingenio homines philosophiae, & medicinae studia editis in ea commentarijs illustrarunt. & in Italia, maximeq. Bononiae ius vtrumq. lumen ingens accepit. Nam post Irnerium Bulgarus Martinus, Hugo, & Iacobus ad ius ciuile & voce, & scriptis interpretandum certatim se mirifico accensi studio contulerunt. & Gratianus monachus decretorum volumine ex multis conciliorum, pontificum, ac piorum doctorum libris confecto iura pontificia plurimum illustrauit. Theologiam vero maxime industria, atq. opera sua Petrus Nouariensis, cognomento Lombardus, episcopus Parisiensis prouexit, libris, qui dicuntur, Sententiarum conscriptis. Quae omnia monumenta ad hanc usq. aetatem, qua Graecis renascentibus litteris vniuersae artes, ac disciplinae reslo-
 ruerunt, magno ab omnibus studio celebrata sunt.

CAROLI SIGONII
 HISTORIARVM
 DE REGNO ITALIAE
 Liber Duodecimus.

FRIDERICVS REX, ET IMPERATOR.

QVAE bella, quosq. tumultus Mediolanenses, ceteriq. eorum exemplo Italici post mortem posterioris Henrici inter se honesto laudis studio, ac dominationis cupiditate contraxerint, superiore libro rettulimus. Hoc vero, quemadmodum iisdem ascitam libertatem diris praeliorum cum nouo rege Friderico contentionibus, grauiusq. urbium etiam suarum in commodis retinere contenderint, enarrare conabimur.

MORTVO Conrado, IIII Nonas Martij principes, atq. episcopi Francfordiae conuenere, ac concordibus animis Fridericum, Ducem Sueviae, vt aetate, sic virtute ad famam hominum florentem, regem Germaniae delegere. & mox Aquas profecti per Arnoldum archiepiscopum Coloniensem consecrauerunt. Quibus rebus rite peractis Fridericus legatos ad Eugenium pontificem confestim de sua dignitate misit. ac paschate Coloniae celebrato in Saxoniam transgressus conuentum in vrbe Martinopoli habuit, vbi in Pentecoste Petrum regem Daniae coronauit, & nato in Magdeburgensi archiepiscopo deligendo dissidio ipse super ea re aditus Guicmanno Cicensi episcopo, quem designandum curauit, ecclesiae regalia tradidit. in festo inde Apostolorum altero Ratisponae conuentu acto legatos ab Eugenio laeta omnia referentes audiuit. Octobri inde mense tertium Herbipoli agens quosdam principes propinquos suos inter se conciliare contendit. & Velfoni auunculo suo marchiam Tusciae, Ducatum Spoleti, Principatum Sardiniae, & totam terram Mathildis Comitissae concessit. Angebant ingentis spiritus iuuenem primum res Germaniae, quas componere ante omnia cupiebat, deinde Italiae. Nam praeter coronam, quam Conradus patruus assequi morte praeventus nequiebat, eximium quoddam frenandorum Medio-

lanensium, ceterorumq. Italicorum, qui libertatem instituerant, studium, & incredibilis Apuliae de Rogerij manibus extorquendae cupiditas ipsum assidue stimulabant. Itaq. cum quidam Apuliae proceres, quos Rogerius eiecerat, ad eum in hunc conuentum opem implorantes venissent, bene eis sperare iussis, palam se post biennium omnium harum rerum causa in Italiam profecturum iurauit. Eugenius primum foedus cum Friderico composuit, post autem xvi Kalendas Septembris litteras Signia ad episcopos Germaniae misit, conquerens, eos passos, Fridericum ecclesiam Magdeburgensem Guicmanno Cicensi episcopo proximis decretis aduersantibus indulgere. Interim in Lombardia bellum Regiense continuatum est. Quippe Parmenses adiunctis Mutinensibus in agrum Regiensem hostiliter incurrerunt, ac Regium praeteruecti effuso cursu vsq. ad amnem Siclam populabundi processerunt. Abeuntium inde extremum agmen Regienses adorti manum cum eis, sed infelici euentu, conseruerunt. Nam vsq. ad urbem a Parmensibus fugati, pleriq. capti, ac Parmam traducti. quarto inde die in festo Assumptionis dimissi, singuli baculo, infulaq., alapa in ceruicem inflicta, donati. Ab ea ignominia Regij Scoppacciatorum post nomen increbuit. Hac re prospere gesta Parmenses ad alteram partem conuersi ad Burgum S. Domnini venere, idq. Septembri mense captum subdito incendio combussere, & captiuos Parmam abduxere. Postero anno Fridericus pascha Bambergae celebrans duos cardinales Bernardum, & Gregorium legatos ad abdicandos quosdam solutioris disciplinae episcopos ab Eugenio missos secum habuit, & Pentecosten Vormaciae agens Henricum archiepiscopum Moguntinum per eos exauctorauit, atq. Arnoldum cancellarium suum ei suffecit. Haec apud Othonem. In Mediolanensium monumentis adiectum est, Fridericum tertium Constantiae conuentum sub Quadragesimam peregrisse. Eo vero ius dicente duo humili loco, atq. obscura conditione homines vltro accesserunt, ac foedo, miserabiliq. habitu sumpto, & crucibus supplicantium more praetentis ad tribunal eius in die Cinerum adierunt. Quarenti, quinam essent, quidue peterent, se Laudenses esse dixerunt, ob id ad eum profectos, vt patriae suae calamitates exponerent, quas ipsa sub impotenti, & superbo Mediolanensium imperio per annos amplius quadraginta perferret. non diffidere, vbi ille cognouerit, quin pro sua in omnes aequitate, atq. iustitia ruenti amicae urbi praesens auxilium afferat. Iussi cetera exequi, omnia Laudensium, quibus a Mediolanensibus affecti fuissent, & nunc, vt cum maxime, afficerentur, detrimenta narrarunt. Quibus acceptis Fridericus haud mediocriter pro re commotus bonum eos habere animum iussit. nam se propediem maturum auxilium allaturum. ac continuo litteris ad consules Mediolanensium datis, vt a Laudensium, Co-

menfiumq.

menfiumq. abstinerent iniurijs, imperauit. litteris lectis Mediolanenses pro concepta ex secundis rebus superbia non solum mandata regia despexerunt, sed nuncijs etiam eius manus intulerunt. Laudenses neq. a principio tale ciuium suorum factum probarant, qui iniussu suo Mediolanenses apud Fridericum insimulassent, & nunc noua Mediolanensium aduersus Fridericum contumacia cognita magnum fortunae suae in timorem adducti vehementius perturbati sunt. Verum recenti irae Friderici aduersus Mediolanenses conceptae fama erecti, occulte se illi tradiderunt, ac clauem auream per Gulielmum marchionem Montisferrati miserunt haudquaquam simulatae deditiois argumento futuram. Quin etiam ipse marchio, ac legati Papiensium ad Fridericum profecti eadem de intoleranda Mediolanensium insolentia, & non dubijs eorum ad Lombardiae occupandum imperium conatibus rettulerunt. Quae quanquam Friderico grauia, neq. vlllo modo ferenda sunt visa, tamen in praesens se contemnere simulauit. Nam Mediolanenses his rebus compertis territi craterem aureum cum ingenti pecuniae summa miserunt, ac se ad redimendam eius gratiam vltro coronam ei tradituros promiserunt. Cuius parandae causa reliqua ille omnia sibi posthabenda existimabat. Sancassianenses cum diruto a Bononiensibus castris sedes, vbi habitarent, non haberent, ab Eugenio pontifice auxilium implorarunt. Eugenius litteris ad praetorem, & Comune Bononiae Ferentini v. Nonas Martij datis, vt Sancassianum reficerent, imperauit. Deinde, cum esset Tiburi, v. Idus Iulij vitae modum imposuit. Cardinales corpus Romanum rettulerunt, atq. in basilica Sancti Petri sepulturae mandarunt. post biduum suffectus est Conradus Sabinus, quem olim vrbe decedens vicarium sui reliquerat Innocentius. is ciuis fuit Romanus, & canonicum regularem primo apud Valentiam in Arelatensi prouincia est professus, deinde ab Honorio pontifice ecclesia Sabinensi donatus. Per eosdem etiam dies Rogerius Siciliae rex vitae finem imposuit, ac Gulielmum filium, qui postea Malus est appellatus, regem reliquit. Bernardus abbas Clarauallensis item signorum magnitudine fulgens est mortuus. Mediolanenses recenti erga se Papiensium iniquitate offensi aduersus eos exercitum eduxerunt, atq. agro late direpto, atq. incenso ipsos secum mense Augusto dimicare coactos acie profligarunt. Parmenses Burgensibus subactis, quod reliquum erat, cum Placentinis contraxere certamen. ceterum imminente bello Placentini sociorum Cremonensium copias aduocarunt, & vi. Kalendas Iulias proelio cum Parmensibus ad Casaleculum decertarunt. pulsique ac magna ex parte capti Parmam in custodias sunt transmissi. Bononienses, vt Castrum Imolae ex manibus Imolensium extorquerent, Faentinorum ex foedere auxilia aduocarunt, ac Vidone a Saxo praetore eodem exercitum adduxerunt. victisque, qui se ar-

mati

mati obiecerant, proelio Imolensibus xv Kalendas Augusti pacem his, quæ apud Bononienfes extant, conditionibus concesserunt. *Ut Imolenses quotannis in festo S. Petri ad aram maximam duas sericas mappas offerrent: unius portæ valvas Bononiam deportarent, urbis muros Bononensium arbitratu diruerent, dum modo portis, & templis, & privatis adificijs secundum muros consistentibus parceretur; Turrim Basuinam pro voluntate prætoris deijcerent; qui apud Castrum Imola in prælio cecidissent, si prætor repeteret, restituerent; exercitum, atq. equites mitterent, quocunq. Bononienfes iuberent, modò ne contra Ravennates: tributa conferrent, & reliquas functiones obirent, tanquam ex quattuor tribubus Bononensibus una.* Contra Bononienfes in verba prætoris sui Vidonis iurarunt, se pacem cum Imolensibus habituros, atq. urbem, & suburbia seruatuos. Quibus rebus tranfactis Imolenses fossas, & muros prætoris Bononensis, & consulum Fauentinorum arbitrio permiserunt. Postero anno Fridericus Magdeburgi Natalicia celebrauit, ac Gerardum Cardinalem ad se ab Anastasio super causa Magdeburgensis archiepiscopi missum male accepit. (itaq. Gerardus re infecta Romam reuertens in itinere expirauit.) mox Guicmanno archiepiscopo cum legatis suis ad Anastasium missis, non ecclesiæ solum confirmationem ab eo, sed etiam pallij auctoritatem obtinuit. Inde quoniam expeditionem in Italiam in mensem Octobrem indixerat, conuentum vnum Ratisponæ, alterum Spiræ, tertium Goslarie habuit. In Ratisponensi legatos ad Manuelem Imperatorem defocietate aduersus Gulielmum regem Siciliae ineunda destinauit. In Spirenfi Henrico Saxonie Duci ducatum Baioarie adiudicauit. ac rebus Germanie constitutis ineunte Octobri in fines Baioarie ad Lycum amnem contendit. atq. eò ex omni Germania exercitum conuocauit. Cum eo inde per vallem Tridentinam in campos Veronenses degressus ad lacum Gardæ castra posuit, ac mense Nouembri ad Roncalias venit. Sic Otho. In Mediolanensibus autem continetur annalibus, ipsum per Taurinos montes transgressum accessisse Mediolanum, ibiq. extra urbem per Vbertum archiepiscopum coronatum. inde tertio Kalendas Decembris Castellionum progressum à Laudensibus promissi obsequij iusiurandum exegisse, idq. Laudenses Mediolanensibus coniuuentibus præstitisse. inde in Roncalias ventum. Conuentu in Roncalijs ingenti principum, ac ciuitatum concursu mense Decembri coacto, cum querelis Italicorum audiendis de more vacaret, in primis marchio Montisferati Cairensium, atq. Hastensium, & Papienses Derthonensium, quòd ad Mediolanenses transissent, insimularunt. Hos omnes vetere Fridericus in officio esse, præcepit. Cum autem Laudensium, & Comensium Consules acerbas in se Mediolanensium iniurias conquerentes au disset, eas se iudicaturum, vbi in eorum agrum venisset, ostendit. ac consules

Mediolanenses

Mediolanenses ingentem pecuniam faciendi in vtramq. ciuitatem imperij gratia pollicentes repudiauit. Legati etiam Genuensium in eum conuentum regem salutatum venerunt, ac leones, struthiones, psittacos, pannosq. holosericos Sarracenicæ prædæ nuper in ora Hispaniæ partæ munera pretiosissima detulerunt. Inde conuentu diebus quinque perfecto exercitum in agrum Mediolanensem mouit, siue vt grauiore eos maliterrorre percussos ad æquitatem aliquam erga Laudenses, Comensesq. adduceret, siue, vt propius eorum lites, controuersiasq. cognosceret, ac se à consulibus duobus Mediolanensium, qui in conuentu affuerant, Oberto Orto, & Gerardo Nigro duci ad pontem Ticini mandauit. ij per loca proximo Papiensi bello vastata duxerunt. ex quo exercitum omnium rerum necessariarum conflictari inopia contigit. quam etiam assidua imbrium, hiemisq. accedentis iniuriæ grauiorem, acerbiorumq. fecerunt. Qua fraude percitus Fridericus continuo consules à se dimisit, atq. exercitum in loca opulentiora perduxit. auxit etiam iram eius, quòd Mediolanenses comperit oppida bello diruta restitui prohibere. Itaq. cum Rosatum adisset, quod oppidum comiteu refertum, ac quingentorum armatorum præsidio erat munitum, præsidio depulso, locum occupauit, atq. exercitum fame, frigoreq. confectum refecit. Quo facto Mediolanenses vlciscendos ratus equitatum ad urbem promouit. ad cuius cõspectum iuuentus Mediolanensium vrbe armata exijt, præliumq. commisit. verum in fugam acta, ac magna ex parte deleta statim se se recepit. Quo malo plebs perterrita ad ædes Gerardi consulis, tanquam huius calamitatis auctoris, tumultu concitato procurrit. easq. quasi in hunc modum Friderici iram lenitura disiecit. Fridericus inde Mediolanensium superbiam satis, vt in præfens, castigatam arbitratus reliquas Lombardiæ partes perlustrare perrexit. Itaq. cum Abiatum, & Blanderatum præteruectus Ticinum amnem petisset, pontibus, quos Mediolanenses ad irruptiones in Papiensium, & Nouariensium agrum faciendas construxerant, castellisq. muniuerant, concrematis amnem traiecit, ac tria castra Mummam, Gailardum, & Triccam, quæ in finibus Nouariensibus ad eos premendos ædificauerant, expugnata combussit. Nouaria vrbs ab Henrico superioribus annis euersa post muro nouo, valloq. non modico fuerat communita. ager vero totus fere in ditionem Vidonis Comitum Blanderati concesserat, qui magnas in eius diœcesi opes Mediolanensium auctoritate vrbi illi imminuentium nactus erat. Anastasius pontifex neq. laceffens Romanos, neq. laceffitus ab eis per annum, & menses ferme quinque pacate Lateranum obtinuit. inde IIII Nonas Decembris moriens sepulturam in eo obtinuit. In eius locum suffectus est Nicolaus, domo Anglicus, canonicus primùm regularis apud S. Rufum Valentie, deinde episcopus Albanus

ab Euge-

1155

ab Eugenio pontifice cooptatus. is Hadriani quarti nomen assumpsit. Hadriani eadem cum Romanis gratia, atq. Eugenij, fuit. Itaq., cum Arnoldus hæreticus, qui pulso Eugenio in urbem reuerterat, adhuc præsentia sua ciuitatem pollueret, rogatus à clero, vt in Lateranum ad consecrationem accipiendam accederet, non ante id se facturum dixit, quàm vrbe Arnoldus eiectus esset. Tentatus etiam à populo, vt Senatoribus vrbis administrationem remitteret, diserte id se facturum negauit. Quod iniquo animo populus passus Vidonem cardinalem S. Pudentianæ ad eum se conferentem inuasit, ac vulneribus multis nouo impietatis, ac furoris exemplo affecit. Ea de causa Hadrianus sacris populo interdictis vrbe abiit, atq. Vrbeuetum cum aula cardinalium commigravit. Fridericus autem cum in ijs locis, quæ vastauerat, hiemasset, vere appetente Vercellas, ac Taurinum terroris incutiendi causa contendit. atq. inde vadato Pado in Papiensem agrum reuertit, & Papiensibus, ac Nouariensibus adiutoribus Galiatum, & Trecatum inuasit, eaq. occupata deleuit. Ibi cum Cairenses, atq. Hastenses imperata marchionis, vt iussi erant, facere detrectassent, hostes proscripti, atq. vtriusq. arma illata. Cairenses relictis munitionibus viribus suis diffisi in vicinos montes se rettulerunt. Fridericus magna Cairæ comteuum copia inuenta ibi per aliquot dies mansit, ac turres, quæ non pauca ibidem fuere, deiecit, oppidumq. succendit. Inde Hastam progressus vacuam non opibus, sed incolis urbem nactus paucos ibi dies moratus direptioni, incendioq. permisit. ac seditiones, quæ multæ in castris exarserant, ex prudentum auctoritate compescuit, lege sanciens, ne quis in castris violandi hominis causa gladium ferret; si tulisset, manu, aut capite plecteretur. Inde arma ad Derthonam urbem translata, quæ pariter edictis regis neglectis Mediolanensium amicitiam sequebatur. Cum ab Hasta in marchiam Buschæ progressus esset, aliquot è suis ad situm regionis explorandum præmisit. ij traiecto Tanaro non longe ab vrbe super amne castra locarunt. post diem tertium ipse insecutus ad flumen accessit. primoq. aduentu suburbia muris, turribusq. firmata expugnauit, cum trepidi ciues in arcem per noctem ægre se recepissent. Derthon est ad crepidinem Apennini locata campos Papienses quasi è specula prospiciens. mons teres præruptis lateribus. ipsa turribus tum altissimis erat ornata. Suburbijis captis rex urbem sibi obsidendam existimauit, cum suis viribus satis, tum Mediolanensium opibus, & Opizonis marchionis Malæ spinæ munitam. obsidio cœpta est Idibus Februarijs. Inklusis in arcem ciuibus Fridericus montem ipsum ex omni parte, ne pateret inde exitus, cingit, ipso ab Occidente, Henrico Duce Saxonie in suburbio à meridie, Papiensibus in campis ad Orientem, & Septentrionem castra habentibus, ac varij generis machinis adhibitis, qua parte muri infirmiores vide-

bantur,

bantur, oppugnat. Nihilò secius Derthonenses crebras ex vrbe excursionibus faciebant, ac leuibus miscendis prælijs virtutem, fidemq. patriæ enixe præstabant. neq. id sine summo vtriusq. partis detrimento. ex Germanis duo summæ nobilitatis adolescentes Cadolus ex Baioaria, & Ioannes ex Saxonia pluribus alijs vulneratis desiderati. Ex Derthonensibus præter alios, quos occisos, aut sauciatos occultabant, nonnulli vini comprehensi ligni supplicio sunt affecti. Quadam etiam die lapis impetu baliitæ, quam manganum vocabant, propulsus frustis ex parietum percussione contractis vno ictu tres milites armatos prostrauit inter principes ciuitatis, qui prope basilicam de summa rerum capiebant consilium, stantes. Quia vero Papiensium castra ceteris erant infestiora, Papiensibus Gulielmus marchio, & alij ex Italia principes iussu Friderici sese iunxerant, atq. vnà cum eis omni cura fontem quendam asseruabant, cuius Derthonenses vsu carere vix poterant. vnde necessitate adacti assidua, ac prope quotidiana aquandi causa prælia committebant. Nam amniculus, qui suburbium interluebat, partim tectorum ruina aliò erat auersus, partim à Germanis ita custodiebatur, vt ne feculentus quidem vlli esse vsui posset. Fridericus demum, vt exitum rei imponeret, nam Romam ad coronam accipiendam spectabat, turres machinis quatere instituit, & ad turrim Rubeam omnium altissimam cuniculos egit. quæ turris fossa obducta eius partis munimento erat obiecta, cum vrbs à ceteris partibus altissimis vndiq. rupibus esset munita. verum fraude hostium cognita Derthonenses alium & ipsi iuxta fundamentum turris cuniculum egerunt, atq. ita hostium consilio, & audaciæ occurrerunt. Post hæc Fridericus, cum fontem cadaueribus hominum, ac pecudum putrescentibus iniectis corrupisset, ac ne ita quidem eos auertere potuisset, faculas ardentes sulphureas, & piceas intulit, atq. amarore aquis illato profusus ad potum inutiles reddidit. Non prætereundum stratoris cuiusdam insigne facinus. is, vt reliquos ad simile petendum decus accenderet, gladio, clypeo & parua securi sumpta, aggerem, qui Rubæ turri præiacebat, conscendit, ac via, qua pedem figeret, securi facta in montem euasit, atq. inde vsq. ad semirutam turrim processit, nullis lapidum, telorumq. ictibus territus. ibiq. viriliter pugnando militem etiam armatum ad terram deiecit, atq. inter tot pericula inuiolatus reuertit ad suos. Cuius facti admiratione Fridericus affectus hominem ad se vocari, ac militari cingulo donatum equitem esse iussit, verum ille se plebeium esse, atq. in eo ordine manere malle respondit. quamobrem liberaliter donatus ad contubernium suum est remissus. Interea omnibus famis, sitisq. incommodis oppidani afflictabantur. Fridericus solemnem Resurrectionis appetente à Cœna Domini per quattuor dies sibi ab oppugnatione cessandum existimauit. itaq. ta-

O o o citis

citis quasi inducijs datis cum omnia conticescerent, die Parasceues clerici, & monachi insignibus suis velati cum crucibus, thuribulis, ceterisq. Christiani ritus ornamentis vrbe exierunt, atq. iter regis ad tabernaculum direxerunt. Id vbi Fridericus prospexit, episcopos, aliosq. obuiam misit, quid illi peterent, percontatum. Illi primum afflictam suam conditionem exposuerunt, quod ne Deo quidem inferuire vacuo ab afflicto instantium periculis curis animo possent, seq. ab eiusmodi belli contagione separarunt, quod omnium consiliorum expertes essent, quae consules cum primoribus ciuitatis inirent, ac supplices, & lachrimantes finem diuturnis incommodis implorarunt. Quibus rebus cognitis Fridericus eos redire in urbem iussit, ac post quattriduum oppugnationem redintegrait, quam per aliquot dies Derthonenses eluserunt nouae ope machinae per dies induciarum constructae. Postremo omnibus malis defessi, atq. ad summam inopiam cibariorum adducti Idibus Aprilis se dederunt. Fridericus ingressus urbem primum direptione, deinde incendio peruastauit. Inde in castra reuersus misso in agrum Brixianum milite Sonicae castrum incendit, & amicis Cremonensibus honoris loco ius pecuniae signandae concessit. His cognitis Genuenses sibi timentes urbem suam munire coeperunt, verum statim a Friderico omni liberati timore sunt. Haec agentem Papienses adierunt, eumq. ad urbem suam Derthonensi triumpho cohonestandam rogarunt. aequum enim esse, ut & rex tam nobili parta victoria meritum triumphum ageret, & vrbs ipsius quondam regni sedes hunc ab rege suo honorem acciperet. Fecit haud grauate Fridericus, ut quorum causa bellum susceperat, apud eos gratulationem victoriae celebraret. Itaq. motis castris Papiam venit xviii Kal. Maii ingredientem urbem cum exercitu ad decorum superbumq. gradum instructo laetus excepit non vniuersus solum populus, sed etiam episcopus, & clerus cum crucibus sacris in vestibis occurrentes. Inde faustis clamoribus vulgo rex, ac dominus salutatus, atq. in aedem S. Michaelis, ad quam olim regia fuerat Longobardorum, deductus coronam capite, manu sceptrum honoris causa gestauit, gratiasq. Deo de tanta victoria egit. Triduo inde magna ciuitatis laetitia, effusaq. in omnem magnificentiam impensa consumpto Papia digressus Placentiam adiit. A Placentinis non receptus urbem xiiii Kal. Maii circumfedit. ceterum Mediolanensibus auxilio accurrentibus longam, ac difficilem fore expugnationem ratus statim inceptum omisit, ac Lombardia relicta repente Romam ad coronam accipiendam iter intendit. iiii Nonas Maii castra in ripa Tari metatus. inde Regium, ac Mutinam praeteruectus festum Pentecostes in agro Bononiensium egit, & Bononiensibus, ut Medicinam reficerent, imperauit. Tum superato Apennino peragrauit Etruriam. Ibi Pisanos aduersus Gulielmum

Siciliae regem classem parare iussit, & Anselmo Hamelburgensi episcopo a Graeca legatione reuerso Rauennatem Ecclesiam post mortem Moysis suffragijs cleri, populiq. vna cum ipso exarchatu attribuit. vnde ipse se feruum seruorum Dei, Rauennatis Ecclesiae archiepiscopum, & eiusdem ciuitatis exarchum inscribere consuevit. ac demum libertate Clusinis data Viterbium adiit. Eodem vero Hadrianus quoq. pontifex ex Vrbeueto accessit. atq. ei aduenienti Fridericus obuiam progressus strepam de equo descendens sustinuit, manuq. in tentorium introduxit. Ibi iussu regis, & principum Bambergensis episcopus ita locutus est. *Gratias Deo summas agimus, beatissime pater, qui nostri nos compotes voti fecit, in eum locum adducens, in quo sanctissimo tuo conspectu perfrueremur, cuius summa iampridem cupiditate flagramus. Notum ergo tibi sit, quemadmodum hac ex finibus terrarum pro regni honore collecta ecclesia principem hunc suum ad tuam beatitudinem prouehendum ad culmen Imperialis honoris adduxit, virum nobilitate, prudentia, fortitudine victoriaq. praestantem, recta fidei obseruatorem, pacis cultorem, in primisq. S. R. E. studiosum, quam ipse amplectatur ut matrem. cuius rei certo esse argumento potest humanitas modo erga te adhibita, cum te venientem latus susceperit, & solemne officium ad pedem inclinatus praestiterit. Quare petimus, ut & tu, qua tua sunt, peragas, id est ipsum Imperatoria, qua desideratur, corona exornes. Quae cum dixisset, Hadrianus iustam petitionem eorum esse, ac se, quod peterent, benigne concessurum esse, vel ipsius, cuius peterent, causa respondit. vnum illud modum postulauit, ut Fridericus opem sibi ad retinendam suam aduersus insolescentes Romanos dignitatem afferret. Quod cum Fridericus promississet, ipse cum eo Romam versus decessit. Ita ex agro Viterbiensi profecti Sutrium accesserunt. quo relicto legatos Romanorum obuios habuerunt, quos illi insolentia plus iusto euecti ad tentandum Friderici animum miserant cum absurdis mandatis, vel stolidae potius superbiae plenis. Qui, cum in conspectum eius venissent, copia dicendi facta ita exorsi sunt. *Senatus, populusq. Romanus, rex optime felicem hunc tibi aduentum gratulatur, seq. coronam Imperij tibi traditurum pollicetur, si pacem praestiturus, & iura sua conseruaturus accedis. Ceterum postulat a te duo: vnum quidem, ut iniustum a se clericorum dominatum depellas, ac ciuitatem in antiquam reipub. formam restituas. neque enim te fugit, quanta fuerit quondam huius urbis maiestas, cum, senatorio, atque equestri ordine vigente, ipsa per consules, pratores, ac tribunos plebis gubernabatur. Quod eò te studiosius facere oportere existimat, quò plus ab ea, quam quisquam alius, accepisti. cum transalpinus homo ad regnum Italiae, Imperijq. Romani culmen euectus sis. Alterum vero, ut ad seruandas antiquas consuetudines magistratibus suis, a quibus tibi mox in Capitolio acclamabitur,**

vsq. ad quinque millia librarum argenti dilargiaris, iniuriasq. à republica vsq. ad effusionem sanguinis arceas, et hac privilegijis munias, tuaq. manu corroboras. Ad quæ Fridericus absurdis postulatis eorum non minimum perturbatus ita respondit, vt magna illorum de veteri rep. oratione irrita dixerit, floruisse quondam in eis illam, quam ipsi tantopere verbis efferrent, virtutis, & reipublicæ indolem, nunc vero ita exaruisse, vt ne vestigia quidem vlla prorsus extarent, à Carolo primùm, deinde ab Othone labefactatam. qua vero ipsi gloriantur, reipub. disciplinam, iam pridem ad Germanos cum Imperio esse translata. nam apud se consules, apud se senatum, apud se equites esse, procerum Germanorum consilio rempublicam regi, iuuenum Germanorum robore eam defendi. Falli porro eos, qui se Imperium à Romanis accepisse dicerent, non enim Romanorum beneficio datum, sed Caroli, & Othonis armis esse quæsitum, quos constaret à Romanis in Italiam fuisse non voluntate, sed necessitate vocatos, vt aduersus Desiderium, & Berengarium, à quibus grauius premebantur, libertatem, salutemq. defenderent. De iure autem, quod poscerent, haud æquum esse, populum leges principi suo præscribere, neque de aliquibus siue iusta, siue iniusta sint, admonere. exigere vero aliquid ab eo tanquam à captiuo audere, id vero non solum indignum, sed etiam intolerandum esse. Quamobrem se omnia iniuste postulanti- bus iure optimo denegare. Quibus dictis quidam ex astantibus legatos rogauit, nunquid aliud dicere vellent. quibus illi, se hæc, quæ audissent, ante domum renunciaturus, deinde cum nouis mandatis reuer- furos. Helmoldus autem auctor est, respondisse eos, nisi morem senatui gereret, ad urbem adeunti claustra portarum obiectum iri. Fridericus iniqua Romanorum ex verbis legatorum voluntate concepta rationem ad eundem urbem cum Hadriano communicauit, atq. ex eius auctoritate ad cauendas eorum insidias proxima nocte mille equites armatos Octauiano Cardinale duce præmisit. qui mandatis urbis custodibus editis summo mane Romanis inscientibus intromissi urbem Leoninam equitibus pontificis adiuuantibus occuparunt, ac Vaticanam basilicam tenuerunt, & pontem Ælium ad infestas Romanorum coercendas irruptiones valido præsidio confirmarunt. Postridie vero ante lucem Hadrianus Friderico post se relicto præcessit in urbem. is dies sabbati sexto Kal. Iulij fuit. Inde Fridericus cum exercitu subsequutus in pratis Neronianis castra posuit, atq. armato milite decore incedente stipatus ex composito porta Aurea urbem Leoninam iniuit, atq. ad basilicam progressus Hadrianum sedentem pro gradibus adorauit. postremo ab eo ad Confessionem S. Petri deductus secundum rem diuinam solemniter pompa inunctus, & coronatus est, omnibus, qui aderant, faustis acclamationibus, præconijsq. fauentibus. Quibus rebus rite actis coronam

gerens,

gerens, atq. equum phaleratum insidens ceteris pedestribus per eandem, quam iniuerat, portam in castra, Hadriano in ædibus Vaticani relicto, reuertitur. Eodem die Anselmus nouus Rauennas archiepiscopus pallium pontificia manu accepit. Dum hæc aguntur, populus Romanus cum senatu in Capitolium venerat, vt reip. prout vsus postularet, consuleret. Verum vbi audiuit, Fridericum sine auctoritate, atq. præsentia sua à pontifice coronatum, prope in furorem adductus magno impetu Tiberim traiecit, atq. ad ædem S. Petri progressus paucos stratores, qui ibi remanserant, interfecit, & cardinales aliquot spoliavit. Urbano tumultu in castris audito Fridericus pontificem, & cardinales armis à Romanis oppressos suspicans, militem, qui corpora curare, atq. ex æstu se recreare parabat, subito armari iussit. eoq. aduersus Romanos adducto proelium duplex iniuit, vnum prope arcem cum Romanis, alterum iuxta piscinam cum Transtyberinis. Vbi per aliquot horas incerto euentu pugnatum est, Romani cum vim Germanorum sustinere non possent, terga verterunt. proelium à decima diei hora cœptum nox ipsa diremit. cæsi, aut in Tiberim merfi ex Romanis prope mille, capti ferme ducenti, vulnerati innumeri, reliqui fusi, ac fugati in urbem se receperunt. Fridericus victor cum suis in castra redijt, ac quieti se cum exercitu tradidit. postridie Romanis commeatus copiam denegantibus cum Hadriano ad montem Soracte processit, atq. in campis viriditate conspicuis fessum militem cibo, & quiete refecit. atq. ibi festum diem apostoli Petri celebrauit, & Hadriano rem diuinam faciente coronam honoris causa gestauit. Inde motis castris inter Tusculum, urbemq. premediorum Romanorum caussa confedit. Gratiore inde ætate ex aeris intemperie facta Germanus exercitus Romani coeli insuetus morbis tentari tristioribus cœpit. Quorum vim cum sustinere Fridericus se posse diffideret, relicto in suburbanis oppidis pontifice ad montes Tiburtinos recessit, & valetudinem salubritate aeris, & medicamentorum opportunitate tueri contendit, atq. interim nuncios, qui *fodrum* à vicinis ciuitatibus exigerent, misit. Ceteris in officio manentibus Spoletani contumaces inuenti. qui cum paullo ante Guidonem Guerram Comitem legatum Friderici ex Apulia redeuntem cepissent, neq. à Friderico iussi dimittere voluissent, veteri scelere nouum adiecerunt, quod & regem tributum debiti parte fraudarunt, & nummos adulterinos soluerunt. Itaq. iratus Fridericus exercitum ad eos promouit, atq. oppidum oppugnare instituit. Spoletani adeo virtute sua confisi sunt, vt non solum è muris, ac turribus, nam prope centum habebant, telis, missilibusq. hostem arcuerint, sed etiam ex portis egressi castra ipsa inuaserint. Quod vbi Fridericus vidit, rei indignitate permotus cum vniuerso exercitu in eos incurrit, ac superatis vallis ad urbem insequutus apertis portis vnâ

cum

cum fugientibus introrupit. Vrbs direptioni permiffa, antequam præda vlla exportari poffet, illato temere igne magna ex parte abfumpta. ciues feminudi in vicinum montem incolunitatis cauffa fe receperunt. fumma inde vrbs, vbi basilica eft, arduo licet ascensu non fine fummo Friderici labore, atq. periculo adita. Poffero die ex Spoletano fole propter recentem combustionem cadauerum pestilenti ad vicina loca recessit, ibiq. per biduum manfit, donec præda ex igne feruata tota Spoletto effet euecta. Inde ad maritima loca profectus castra in agro Anconitano locauit. Ibi sæuiente canicula, ac militibus plerifq. morbo affectis, multifq. etiam superioribus prælijs vulneratis, non fine maximo dolore Italia abire decreuit. nam Apuliam inire, atq. exules restituere, paullo ante ab Hadriano quoq. rogatus, studebat. Ita Ancone Senogalliam, ac Pisaurum, ac demum Flaminia via Bononiam venit, vbi ad Rhenum castra fecit. Inde traiecto ad D. Benedicti monasterium Pado initio mensis Septembris in agrum Veronensem processit. Moris erat veteris, vt Imperatori in Italiam trajicienti, aut ex Italia abeunti Veronenses pontem in Athesi, quo commodius, ac facilius traduceret exercitum, compararent. Tanto vero tum odio aduersus Friderici ardebant, quem de iure suo nihil concessurum esse cernebant, vt non solum fraudem in ponte construendo commiserint, quo ipsum cum exercitu perderent, sed, vbi dolus non successit, infidias eidem nonnulli in faucibus Alpium coacta militum manu pararint. Quibus ille euitatis, ac fontibus fevero supplicio affectis in Germaniam euasit incolumis. Ad Idus inde Octobris, cum Ratisponæ conuentum ageret, episcopus Veronensis eum conuenit, atq. ipsius nomine ciuitatis rogauit, vt Veronenses in gratiam reciperet; nam scelus illud paucorum hominum fuisse, ac ciuitatem ipsam omni crimine prorsus vacare. Qua re audita ille pecunia, & sacramento accepto ignouit. Eodem anno bellum atrox in Apulia gestum est. Gulielmus Rex Siciliae consecrationes episcoporum suorum Hadriano pontifici, vt Sigebertus inquit, eripiens ab eo piorum communione depulfus Anscottino cancellario suo præcepit, vt Beneuentum, quod erat pontificis, obsideret. Per eosdem dies fama increbuit, ipsum Gulielmum siue mortem oppetijisse, siue plane sensuum impotem euasisse. Itaq. Hadrianus vindicandæ iniuriæ cupidus principes Apuliæ aduersus eum exciuit, Robertum Comitem Bassauillæ, Robertum Surrentinum, Principem Capuanum, Andræam Comitem Rupifcaninæ, ceterofq., quos ille, paterve eius, vt suspectæ fidei expulerant, eosq. ad repetendas se auctore, atq. adiutore possessiones suas hortatus est. Quin etiam Manuelem, & Fridericum Imperatores ad socianda aduersus eum arma pellexit. Quo factum est, vt breui tota Calabria, atq. Apulia bello, ac tumultu grauissimo conflagrarit. Nam

Brundusium

Brundusium opera Manuelis, qui pecuniam, ac Græcos duces, militesq. summisit, est captum. & Tarentum, ac Barium, totaq. maritima vsq. ad regni limites ora à Roberto Comite occupata. & Campania vsq. Salernum, Neapolim, & S. Germanum Principem Robertum accepit. Quo minus Fridericus accurrere poffet, sæuiens in castris eius, vt diximus, pestilentia impediuit. Per eosdem dies Fulcherus patriarcha Hierosolymitanus in Italiam venit, vt litem ad Hadrianum deferret, quam cum Raymundo secundo domus Hospitalis magistro contraxerat, quod se à suo iure subduxerat. Is cum interiora Apuliæ loca armis obfessa videret, oram maritimam legens Anconem processit, cumq. Fridericum, quem conuenire auebat, iam Pisaurum transgressum inuenisset, iter ad Hadrianum intendit. & cum eundem Narnia Ferentinum profectum offendisset, eò se contulit. nactusq. colloquij facultatem, nihil tamen æqui ab eo, aut à cardinalibus impetrauit. Hadrianus inde Cassinum, & Sanctum Germanum progressus multos Ducatus procères se ipsum expectantes inuenit, quos omnes sacramento se fidem præstituros obstrinxit. Cassino vero Beneuentum cum accessisset, reliquos in sua iurare verba iussit, atq. inde Roberto, & Andrææ animos, viresq. ad reliqua perficienda suppeditauit. Mediolanenses quantum Friderici in Italiam aduentus exterruit, tantum discessio confirmauit. Itaq. illo profecto ingentem armorum apparatus fecerunt, ac primùm Derthonenses, quorum sua cauffa euerfum oppidum erat, sibi subleuandos, deinde Papienses, & Laudenses, qui Fridericum in se accenderant, opprimendos decreuerunt. Ceterum Derthonem urbem cum sibi enixo studio reficiendam suscepissent, postero anno mense Maio equites, peditesq. primùm Ticinensis, & Vercellensis tribus, deinde Romanæ, & Orientalis eò miserunt. ac singuli certatim pecunia, & manu moliendo operi incubuerunt. & cum hoc opus Gulielmus marchio Montisferrati legatus à Friderico relictus adhibitis Papiensibus impedire contenderet, varia non præliorum solum, sed etiam obsidionum incommoda vnus eius rei perficiendæ, idest officij, fideiq. socijs præstandæ cauffa sustinuerunt. Quare ad exitum perducta collecta valida manu Marchionis ditionem hostiliter inierunt, atq. agros eius omnes fœde vastarunt. Inde domum redeuntes Ceredanum castrum expugnarunt, quod à Papiensibus tenebatur, & Sozanum, ac reliqua eius regionis loca iuris sui fecerunt. Mox autem aridente cœptis fortuna assumptis Brixianorum auxilijs aduersus Papienses cõuersi sunt. ac Kalendis Iulij ponte iuxta Abiatum, quem Fridericus interfecerat, instaurato, Ticinoq. traiecto Casiolum duce Vidone, Comite Blanderatensi, venerunt. Quibus vt se obijcerent, Papienses cõtractis repente Marchionis, aliorumq. Cæsarianorū auxilijs Viglebanum iniere. Ea re Mediolanenses sublatis castris IIII Nonas

eò pro-

eò progressi prælium tanto studio commiserunt, ut Marchionem in fugam compulerint, Papiensium plurimos captiuos fecerint, atq. oppidum in ditionem adduxerint. Vignebanum deletum, captiuum Mediolanum custodiendi traducti. Inde venisse tempus euertendæ, aut certe in seruitutem adducendæ Papiæ rati per mensem Octobrem ad eam cum exercitu vniuerso procedunt. ac Laumello restituto agrum longe, lateq. diripiunt, ac demum castris ad urbem locatis omnem oppugnationis apparatus expromunt. Papienses cum se satis virium ad tanti belli molem sustinendam non habere sentirent, præsertim vero qui sociorum auxilijs destituti, & proxima clade debilitati essent, oppugnatione non expectata vltro se dederunt. Multis ut dirueretur vrbs inimica, censentibus, visum est satis, ut eadem, qua Laudenses, & Comenses, conditione relinqueretur. Itaq. pax in has leges est data, ut muros vrbs Mediolanum vergentes deijcerent, prætorem forte à Mediolanensibus datum reciperent, Consilium separatum à Consilio Mediolani non haberent, inter pagos Mediolani referrentur, obsides ex nobilitate centum, ex plebe ducentos darent. Quibus rebus administratis inde ira aduersus Laudenses conuersa. quos siue sua, siue Papiensium causa ad Fridericum hæc omnia detulisse, eumq. ad auxilium in Italiam acciuisse, compererant. Igitur consilio habito sanxerunt, ne Laudensibus rerum suarum aliquid aut vendere, aut quo quo pacto alienare, ne ve inde iniussu Mediolanensium migrare liceret. Consulesq. Nouembri mense Laudem profecti tributum ciuitati grauissimum imperarunt. quique pendere recusarunt, bonis, & patria euerterunt, atq. in hostium numerum rettulerunt. Denique, ut speciosam aliquam perdendæ vrbs causam inuenirent, solenne à singulis poposcere sacramentum, fore, ut hæc in perpetuum obseruarent. Quibus illi re deliberata dixerunt, facturos se omnia, quæ imperarentur, verum, ne quid tale iurarent, fide Imperatori obligata se impediri. & cum æqui nihil impetrassent, episcopum, & consules, ac principes ciuitatis Mediolanum ad eam rem deprecandam miserunt. Hi profecti ad archiepiscopum, Consulem, aliorumq., qui aderant principum ciuitatis pedes procubuerunt. eosq. infimis omnibus precibus, ne se ad violandam fidem Imperatori datam adigerent, obsecrarunt. Quod cum obtinere non potuissent, ad legatos pontificis, qui forte aderant, Ardicionem, & Othonem cardinales conuersi, precibus eos, ut causam suam susciperent, fatigarunt. Mediolanenses legatorum auctoritati, dum apud se fuerunt, obtemperarunt. verum profectis illis IIII Nonas Nouembris, quo die mortuis publice parentatur, ex Consilij sententia omnibus, qui vsq. ad diem Epiphaniæ imperatum sacramentum non suscepissent, exilium indixerunt. Eodem anno Cremonenses aduersus Cremenses profecti late agrum eorum vastarunt, ac

menfe

menfe Maio congressi superarunt, ac plerosq. eorum ceperunt. Brixiani vero Bergomatium populationibus prouocati in eorum fines irrupere, atq. eos collatis signis ad Paluscum vexillo erepto mense Iulio cæcidere. Mutinenses, cum iterum Bononiensis belli fortunam tentare in animo haberent, Gerardi Rangoni prætoris sui auctoritatem sequuti sententia destiterunt, ac fœdus cum Bononiensibus percusserunt, iurantes, se Nonantulanis, si fide decessissent, aduersus Bononienses auxilio non futuros, ac Bononienses sacramento obligantes, se Nonantulos ad arma non concituros. Ceterum Gerardus hic, qui post etiam Friderici per agrum Mutinensem legatus fuisse dicitur, nobilem Rangonorum familiam Mutinæ prodidit, quæ in hunc vsq. diem principem ibi dignitatis locum, atq. auctoritatis obtinuit. Capitanei Baisij, & Friniani iurauerunt, se seruatuos Mutinenses saluis sacramentis eorum, qui fidem suam Velfoni Duci obligassent, si Comitis Mathildis patrimonium recepisset, & eorum, qui se Bononiensibus, & Regiensibus obstrinxissent. Eodem anno Gulielmus rex Siciliae pacem ab Hadriano pontifice postulauit, spondens, si se beneficiarium Ecclesiæ confirmaret, se cumulate ei satisfacturum, ac Romanorum aduersus eum contumaciam compressurum. qua ab Hadriano conditione ex cardinalium auctoritate repudiata, haud ita multo post cum ingentibus copijs in Apuliam transit. ac Græcos prælio victos Brundisio deturbauit. & Barium in potestatem adductum plane euertit. ac terrore omnibus iniecto, ut populi, qui defece- rant, ad se redirent, effecit. Beneuento inde obsessio Hadrianum in tantas difficultates adduxit, ut de pace componenda cogitaret. Itaq. simulata profectioe præmissis in terram Marforum, ipsis qui à pace abhorrebant, Cardinalibus, ad ædem S. Martini exijt, atq. ibi Gulielmum ad pedes procidentem in gratiam recepit, & ligium de more homagium facientem regem Siciliae, Ducem Apuliæ, & Calabriae, ac principem Capuæ comprobauit. Robertus, & Andreas Comites hoc cognito rebus suis desperatis ad Fridericum se contulerunt. Princeps Capuanus, dum fugiens anem Garilianum transibat, à vectoribus captus, & Gulielmo traditus, post in carcere in Sicilia periit. Gulielmus rebus Apuliæ compositis in Siciliam lætus reuertit. Hadrianus autem Roma vitata sese Vrbeuetum recepit. Fridericus rebus Germaniæ constituendis intentus Vormaciæ per dies Natalicios conuentum egerat, & post Pentecosten Herbipoli. Ibi nuptias cum Beatrice Rinaldi Comitis Burgundiæ filia celebrauit, ac Burgundiam ab ea nomine dotis accepit. cumq. audisset, Apuliam à Græcis fuisse occupatam, tamen Græcis multo infensior, expeditionem Apulam intra annum suscipiendam iurauit. Mense inde Iulio, cum in castro Norico versaretur, de Græcis à Gulielmo rege Apulia pulsus edoctus Apulam expeditionem remisit, &

P p p pro

1157

pro ea Mediolanensem iuravit, nimirum ob ea, quæ se profecto ab ijs gesta erant, vehementer incensus. eamq. à præterita Pentecoste ad annum indixit. Proximo anno Mediolanenses, vbi dies Epiphaniæ venit, Laudensibus iurare detrectantibus vrbe excedere imperarunt. bona Mediolanum asportarunt, arbores in agris, vitesq., atq. ædificia nulla reliquerunt. ac demum vrbs mœnia diruerunt, pinnis, quæ ex vno lapide erant, ad prima agri Mediolanensis castra ad perenne rei monumentum translatis. Laudenses vix cum singulis vestimentis patrio solo relicto Piceleonem Cremonensium castrum ad Abduam situm se contulere. Qui autem morbo impliciti, aut alio consilio vsi in vrbe remanserunt, in carcerem omnes coniecti sunt. Hadrianus Vrbeueti agens regiam ibi pontificiam condidit: equestrem manum vrbs præsidio instituit. ciuitati clauium insignia dedit. multasq. circum in castris Ecclesiasticis munitiones erexit. in primisq. Radicofanum in monte muniuit. Fridericus hoc anno Mediolanensi expeditione dimissa Augusto mense aduersus Polonos mouit. vnde re bene gesta reuersus conuentum primum apud Herbipolim, deinde Visontione in Burgundia egit. atq. ibi legatos Hadriani audiuit. Ea legatio maximòs in Ecclesia motus, nisi subito sedati essent, excitatura fuit noua illata de iure pontificiæ, Imperatoriæq. dignitatis inter Hadrianum, & Fridericum controuersia. Ea vero res hoc principium, atq. exitum habuit. Lundonensem archiepiscopum Roma redeuntem latrones quidam in Germania ceperant, atq. in custodiam dederant, Friderico super tanta re, contra quam decuit, conuiuente. Hac re comperta Hadrianus agi dignitatem Ecclesiæ ratus Rolandum, & Bernardum cardinales legatos ad eum, cum Visontione in Burgundia moraretur, misit cum his litteris: *Dolemus vehementer, quòd Lundonensem archiepiscopum, dum à sede Apostolica se reciperet, à latronibus in Germania captum non solum non vltus sis, vt oportuit, sed etiam vsq. ad hanc diem in custodia haberi permiseris. neq. vero causam huius negligentia perspicere possumus, cum nobis conscij simus, nulla nos ratione tua magnitudinem gloriæ offendiisse, & te vt charissimum filium, & principem Christianum omni semper complexi studio simus. Neq. enim, credo, oblitus es, quàm hilariter superiore anno te susceperimus, quantum tibi honorè tribuerimus, & quanto studio Imperialis corona insigne tibi contulerimus. cuius nos facti non poenitet, sed si maiora tibi beneficia dedissemus, considerantes, quãtis Ecclesiã commodis, & ornamentis possis afficere, magnopere gauderemus. cum igitur huius immutata voluntatis obscura nobis causa sit, idq. peruersorum hominũ subornatione factũ suspicemur, propterea duos ex primoribus cardinales, Bernardũ, & Rolandũ, homines singulari prudẽtia, ac vita honestate ornatos legatos de latere nostro ad te mittimus, qui tecum nomine nostro agent de omnibus, quæ ad Christianam remp. pertinent; quos te vt comiter, & benigne accipias, obtestamur.*

His

His litteris lectis Fridericus, & principes mirum in modum cum ceteris rebus offensi sunt, tum quòd scriptum in ijs erat, pontificem *beneficij* loco Friderico insigne regium contulisse. Itaq. veriti, ne id significaret, quod quidam etiam dictabant, reges Germaniæ Imperium pontificum Romanorum *beneficio* obtinere, (siquidem idem etiam sub Lothario pictura Lateranensi, ac versibus, de quibus ante diximus, haud ambigue erat expressum) dolorem suum continere non potuerunt, atq. Imperium haudquaquam pontificis *beneficium* esse dixerunt. Quibus vnus ex legatis Rolandus, Cuius ergo tandem erit, si pontificis non erit? cum intulisset, Othonem Comitem Palatii astantem adeo ira incendit, vt stricto eum gladio appetierit, ac mortem ira feruidus intenterit. Tum Fridericus compresso tumultu legatos re infecta dimisit, ac recto itinere prope ad vrbem redire nulla mora in Germania tracta præcepit, ac legationem pontificis dimissis per omnem Germaniam litteris significauit, adiiciens, se soli Deo, & principibus Imperium acceptum referre. proinde eos orare, ne tanti Imperij maiestatem à maioribus eorum ingenti cum nominis sui gloria partam imminui sua negligentia paterentur. Sequenti anno Hadrianus reuersis ex Germania legatis cum & Friderici responsum, & legatorum periculum cognouisset, rei nouitate permotus ad episcopos Germaniæ scripsit, vt Fridericum ad officium redigerent, & Othonem à quo legati male accepti fuerant, ad satisfactionem adducerent. Episcopi pontificiæ auctoritati paruere, ac Fridericum allocuti tale ab eo responsum tulere. *Ego reuerendi patres pontifici Romano libenter obedientiam præsto. Imperij coronã Deo primũ, deinde Moguntino archiepiscopo, reliquisq. pro dignitate eorũ Germania proceribus debeo, regalẽ unctionẽ Coloniensi antistiti, Imperialẽ pontifici acceptam refero. Cardinales à pontifice missos non Germania finibus excedere iussi, sed cum litteras in detrimentũ Imperij attulisse à pontifice cõperissem, ulterius progredi non permisi. olim Imperiũ ecclesiam extulit, nunc Ecclesia depimit Imperiũ ceptum est à pictura, inde uentum est ad scripturam, nunc scriptura auctoritas cõparatur. non patiar, immo ante coronam deponam, quàm de Imperii auctoritate detracti ulla ratione permittam. pictura deleatur, scriptura reuocetur, ne inter regnum, & sacerdotium aterna simultatum monumenta supersint. tum nemo erit, qui mihi erga ecclesiam Romanam desiderare possit officium.* Absentẽ Comitẽ Palatinum illi nacti conuenire non potuerunt. Hæc igitur omnia episcopi ad pontificem detulerunt, simulq. vt communis concordia causa mitiori legatione iram Friderici permulceret, admonuerunt. Fridericus interim vehementius aduersus Mediolanenses incensus expeditionem Italicam maturauit. ac Mediolanenses internecino persequi bello constituit. Itaq. ex Saxonia, vbi Domini Natalicia celebrarat, Ratisponam, atq. inde Augustam cum venisset, Rinaldum Cancellarium, &

1158

Ppp ij Othonem

Othonem Palatinum in Italiam ad sacramenta ciuitatum de more exigenda praemissit. atq. ipse super Lycum flumen confedit. Rinaldus, & Otho castrum in Alpium Veronensium faucibus occuparunt, ac transfutum exercitui subsequenti patefecerunt, ac Veronam profecti singulorum ciuitatum episcopos, & magistratus ad se adeuntes sacramentum apud se dicere imperarunt. Sacramenti vero formula fuit talis. *Præstabo fidem in posterum Friderico Imperatori aduersus omnes homines, prout debeo, & adiuuabo eum ad coronam Imperij retinendam, & omnem honorem eius in Italia, præcipue vero urbem (quã ipsi intelligerent, nominabãt.) & quidquid in ea iuris habet, neq. in Comitatu, & Episcopatu eius adimam, & si adempta fuerint, bona fide ad ea recuperanda iuuabo. neq. auctor ero, dum vitam, ut vitam, aut membrum, aut honorem suum amittat, aut capiatur. omnia mandata eius de iure reddendo mihi vel per ipsum, vel per epistolam, vel per legatum eius iniuncta summa fide curabo, & audiam. neq. quo minus accipiantur, audiantur, & expleantur, operam dabo. Hac omnia fide bona sine ulla fraude me obseruaturum esse iuro. ita propitius mihi sit Deus, & hac sancta quattuor Euangelia.* Verona inde Mantuam, Mantuaq. Cremonam progressi celebrem ibi conuentum habuere, quod archiepiscopi, Mediolanensis, & Rauennas, & eorum suffraganei, præterea Comites, marchiones, Consules, & finitimarum ciuitatum primores occurrere. Inde Æmilia perlustrata exarchatum Rauennatem adierunt, ac demum Arimino prodierunt Anconem. audierant enim Logothetam cum alijs Græci Imperatoris nuncijs ibi obuersari, verbo ut milites aduersus Gulielmum regem contraherent, re vero ut maritimas Marchiæ illius vrbes in deditiõnem adducerent. atq. eos grauitè increpitos, & terrore iudicij de maiestate perculosos in Græciam redire iusserunt, ac se Mutinam receperunt. Eodem tempore pontifex legatos duos Henricum, & Iacynctum cardinales ad leniendam idonea epistolæ interpretatione Friderici iracundiam destinauerat. Hi Ferrariam progressi cum legatos regio Mutinæ substitisse audirent, ad eos iter flexerunt, ac causam legationis exposuerunt, eisq. relictis Ferrariam, & inde Veronam, ac demum in vallem Tridentinam processerunt & quanquam securitatis causa secum episcopum Tridentinum habebant, tamen vnà cum ipso episcopo à Friderico & Henrico Comitibus prædæ dulcedine ductis capti, spoliati, atq. in custodias traditi sunt. verum mox ab Henrico Baioariæ, & Saxonie Duce liberati ad Fridericum in campis Augustæ castra adhuc habentem peruenerunt, atq. ab eo in colloquium admissi litteras ei pontificis reddiderunt. quarum hæcerant verba. *Posteaquã vniuersalis Ecclesia Dei, ipsius voluntate, procuratiõnem accepimus, eo honore te semper affecimus, qui studiũ tuum erga nos in dies accendere vehementius debuit. Quare magno dolore tulimus, quod cum duos cardinales de primoribus, &*

tuam,

tuam, quã alienatã à nobis esse audiebamus, explorandã misissemus, longe secus, quã debebas, eos acceperis. Ceterũ audiimus, te uerbo beneficij, quod erat in litteris nostris rursus esse offensum. quod facere te non oportuit. licet enim hoc beneficij nomen apud alios in alia significatione sumatur, tamen accipiendũ fuit in eam, in quam nos accepimus, & quã à primã institutione uidetur habere. Est enim ex bono, & factõ iunctũ, diciturq. non feudũ, sed bonum factũ. quo modo in uniuerso scripturæ sanctæ corpore inuenitur. ubi ex beneficio Dei nõ tanquam ex feudo, sed tanquam ex benedictione, & bono factõ ipsius gubernari dicimur, & nutriri. Nos autẽ, ut ipse optime intelligere potes, bene adeo, atq. honorifice imperialis dignitatis insigne capiti tuo imposuimus, ut bonum factum possit ab omnibus iudicari. Quare qui uerbum hoc in aliam significationem detorserunt, ij non ex merito causa, sed ex uoluntate sua egerunt. Quod idem etiam euenit in illis: Contulimus tibi insigne imperialis coronæ. quia hoc uerbo Contulimus nihil aliud intelleximus, nisi imposuimus. Quod autem ecclesiasticos homines à sacrosanctã Romana Ecclesia uisitatione deterruisti, quã conuenienter id egeris, ipse postea uideris. nam si qua de re animus tuus erga nos erat offensior, id per nuncios, ac litteras significare debuisti. nos autem honori tuo ut filij charissimi consuluissemus. His litteris lectis, & miti interpretatione expositis Fridericus placatus comiter legatos accepit, atq. eos de quibusdam, quibus stantibus concordia stare non posset, admonuit. quæ cum legati ad nutum eius emendatum iri pollicerentur, pacem Ecclesiæ osculo interposito reddidit, atq. eos lautijs regalibus donatos dimisit. Interea Fridericus conuentum Augustæ peregerat, atq. omnes ad se Germaniæ principes euocarat, & innumerabiles ex omnibus regionibus copias accersuerat. Quæ cum mature conuenissent, in diuersas partes diuisas diuersis ducibus, ac diuersis itineribus in Italiam adducendas attribuit. atq. ipse circa Pentecosten motis castris prospere superatis Alpibus in campos Italiae extremo mense Maio descendit. Præcedebat rex Boemiæ cum copijs suis. itaq. primus Brixiam cum Mediolanensibus sentientem, atq. imperium detrectantem adortus acriter oppugnare instituit, nec multo post accedente regis exercitu agro foede vastato compulit ad deditiõnem. Brixianis obsidibus sexaginta, & ingenti pecunia multatæ pax concessa. Ibi Fridericus, dum Italica auxilia, atq. Germanica coeuntia expectat, conuentu habito leges in castris obseruandas seuerissimas tulit, ac grauissimis pœnis singula crimina vindicauit. Interim aduenerunt ex Italia marchiones Montisferrati, Atestis, Salutiarum, Carecti, Malaspinæ, & Capitij, præterea Ferrarienses, Bononienses, Patauini, Veronenses, Vicetini, Taruisini, Rauennates, Mutinenses, Regienses, Parmenses, Mantuani, Cremonenses, Papienses, Laudenses, Comenses, Nouarienses, Vercellenses, Hastenses, Bergomates, Blanderatenses, Etruscij, & Umbri. Vbi vero omnes conuenerunt, ac iuris pruden-

dentum

dentum accitus frequens affuit numerus, Fridericus aduocata concione ita verba fecit. *Imperij Romani, cuius apud nos administratio, penes vos vero, qui optimates regni estis, auctoritas residet, nemo nos pro libidine bella gerere existimet, quæ & incertos euentus habent, & plurimis incommodis, detrimentisq. carere non possunt. Verum dignitas Imperij, quæ impunitis rebellibus salua esse non potest, nos accendit. Non igitur ego vestris vos patrijs laribus, sed Mediolanum exciuit. quod cum à legitimo Imperio defecerit, iustam belli causam effecit. neq. nos bellum victoria cupiditate, sed pacis amore suscepimus, ut malorum audacia coerceatur, & bonis fidei sua merita premia tribuantur. nam si per desidia nostram Mediolanensium iniuriam gladio non persequemur, indigni erimus, qui eo accingamur, nec tam in hoc nostra erit patientia collaudanda, quam negligentia improbanda. Quamobrem adeste animis, virtutemq., quam soletis, praestate, ut & aduersariorum audaciam contundamus, & Imperij à Carolo, & Othone ad nostra usq. tempora deducti dignitate tueamur. & quoniam non inferimus, sed propulsamus iniuriam, iustum bellum cum summa spe laudis, & certa fiducia pro armorum capessite. atq. imperatis meis ad reipublica utilitate pro uiribus obedite.*

His dictis summa omnes milites belli cupiditate accensi sunt, idq. ingenti clamore sublato declararunt, quo prosperos euentus coeptis Imperatoris precati sunt. Interim iuris periti Fridericum monuerunt, æquum sibi videri, ut Mediolanenses, licet vulgata rebellione infames, per legitimas inducias citarentur, ne contra ius in absentes lata sententia videretur. legitimas vero inducias dicebant iudicis edictum vnum, deinde alterum, & tertium, seu vnum pro omnibus peremptorium appellatum. atq. ita ex eorum auctoritate coram se compellari eos iussit. Mediolanenses his cognitis cum tantam capitibus suis imminere tempestatem viderent, legatos ad eum homines disertos in primis, ac prudentes miserunt, qui primo pactione pecuniae Friderici animum tentare, deinde gratia optimatum expugnare conati, re infecta domum se receperunt. Quo facto continuo à Friderico hostes iudicati sunt. Quare Mediolanum perlata consternata metu ciuitate repente tota urbis facies immutata est, mœstitiaq. plebem, ac dolor inuasit, continuo omnia obsidionum oppugnationumq. incommoda, atq. direptionum, & incendiorum detrimenta sibi animo proponentem. in primis mulieres horum malorum insuetæ afflictae se se, ac manus supplices ad caelum tendere, atq. se, & paruos liberos miserari, omniaq. horrere. Erant tamen etiam, qui proprijs fortunis euerfi, ac graui ære alieno obstricti aliorum bonis, & ocio inuidentes nouis rebus studebant, atq. odio suarum rerum permisceri omnia cupiebant, ac propterea bellum obstinatius suadebant. præterea iuuentus, quæ manuum labore victum quærens inopiam tolerabat, spe largitionum publicarum excita urbanum tumultum ingrato labori præferebat. Itaq. præualens eiusmodi multitudo non tam rebus publicis,

quàm

quàm suis consulebat, atq. erecto bellum animo expectabat, nobilibus, & melioribus hominum talium metu hiscere non audentibus. Fridericus postquam dies aliquot expectauit, dum illi aut poenitentia ducti ad satisfaciendum accurrerent, aut cladis imminenti pauore perterriti proposito decederent, exercitum ex agro Brixiano deduxit. atq. ad amnem Abduam prodijt. Is fluuius Cremonensium, & Mediolanensium fines dirimens sæpe atroces eorum inter se concursus cohibuit, tum vero propter fluentes Alpius niues inflatus abruptis pontibus transitum exercitui prohibebat. aderant etiam in vltiore ripa Mediolanensium circiter mille armati equites, qui se auxilio inundantis fluminis facile vada, pontesq. defendere posse rebantur. His tamen incommodis spretis rex Boemiae, & Dux Dalmatiae, quanquam non sine aliquo suorum detrimento transferunt, ac sine prælio Mediolanenses felici ipsorum audacia perterrefactos in fugam dederunt, ac sarcinis, & impedimentis eorum potiti sunt. Boemus inde reliquus exercitus, pars relictis pontibus, pars infano gurgite pertentato se se atq. sarcinas traiecerunt. Erat non longe ab eo loco castrum Mediolanensium nomine Tricium humilis in collis vertice situm. quod ex vna parte ab amne Abdua abluatur, ex altera firmissimi muri ambitu cingebatur, turrisq. præsidio munitur, & ponte firmissimo, atq. ad copiosum exercitum traiciendum aptissimo erat instructum. hunc pontem Fridericus eodem modo copijs suis traicendis ratus, locum occupare contendit, atq. ad motis castris, & vexillo suo ante portam locato oppugnare instituit. oppidani paulisper primos impetus sustinere, deinde desperata victoria oppidum tradidere, haud male secum actum esse rati, quod incolumitatem in tam aduersa fortuna retinissent. Inde castro præsidio confirmato prid. Kal. Augusti ad Lambrum amnem alterum est processum. Eò cum venisset, repente miserabilis consilium, aliorumq. Laudensium turba, lacrymarum, ac fardium plena occurrit. singuli sublatis in humeros crucibus opem, fidemq. Imperatoris implorabant. summa querelarum erat, se, ut Imperio fidem officiumq. præstarent, patriam, ac bona sua omnia perdidisse, ac ne locum quidem, vbi considerent, possidere. quamobrem precibus eum omnibus obtestari, ut locum daret, in quo domicilium melioribus collocare auspicijs possent. Friderico annuente, & bene eos sperare iubente montem Eghetionem, qui quattuor millibus passuum à Laude aberat, postularunt. Fridericus III Nonas Augusti sequentibus Laudensibus locum exploratum processit, eumq. probatum concessit, ac vexillo consilibus eorum porrecto eos in possessione constituit, ac multis iuribus aquarum, immunitatumq. donauit. Interim Germani nobiles nonnulli operæ nauandæ, & virtutis probandæ studio incitati circiter mille equitibus assumptis Friderici iniussu ad portas Mediolani prouolarunt,

actu-

actumultu excito hostem ad pugnam elicuerunt. Egressa summa animorum alacritate Mediolanensis iuuentus rem primò hastis, deinde gladijs incerto prælij euentu aliquot horarum spatio gessit. postremò Germani superante hostium multitudine circumuenti principibus amissis terga verterunt, atq. in castra redierunt. Quos Fridericus grauiter obiurgatos, quòd extra ordinem iniussu suo pugnassent, vix precibus principum condonauit, ac grauem pœnam, ne quis in posterum tale aliquid auderet, indixit. postero die, qui fuit *VIII* Idus Augusti, exercitum in multas partes diuisum hoc ordine ad urbem ducere instituit. primum agmen equites cum fabris præcessit, qui depressis aggeribus, atq. locis iniquioribus complanatis, & impedimentis præcisissimam viam sequenti exercitui muniuerunt. circum aquilam, signaq. alia tubicines, & cornicines, feruiq. singulorum agminum cum peditibus versabantur mulis, alijsq. iumentis militares sarcinas aduehentes. tertium agmen explebant qui expugnandarum urbium machinas, & cetera tormenta deferrent. in extremo ipsa erat mercenaria turba. Ita instructis militibus præmonitijsq. diligenter, ne quis ordine excederet, cum centum millibus armatorum ad urbem accessit, ac castra locauit, Mediolanensibus tacitis super vallum stantibus, ac nihil omnino mouentibus. Vrbs erat in planicie sita centenorum ambitum stadiorum amplectens, muris cincta, & fossa late patente fluminis in modum fluente. Turribus non ita munita, vt aliæ vrbes erant, quòd ciuium, & fœderatorum opibus freti, nunquam tanta urbem putassent obsidione ab Imperatore aliquo posse circumdari. Hanc Fridericus obequitans perlustrauit, ac situ cognito singulis portis obseruandis singulos principes cum firma militum manu præposuit. Principes locatis tentorijs sua quisq. castra vallo, sudibus, palis, alijsq. propugnaculis munire ad improuisos hostium incurfus coercendos intendit. neq. enim vineis, turribus, arietibus, aliorumq. generum machinis tantam urbem tentandam Fridericus arbitrabatur, sed lenta potius obsidione domandam, aut, si ciues vrbe exissent, præliorum contentionibus conterendam. Interim Mediolanenses haud segnius quæ ad obsidionem sustinendam pertinebant, accurate pararunt, ac munitiones castrorum disturbare, crebris eruptionibus exercitum fatigare, sagittarijs, & funditoribus hostiliter incessere contenderunt. Erant in extrema parte Conradus Palatinus, Comes Rheni, & Fridericus Dux Sueuiæ destinatas sibi vrbs partes seruantes. Mediolanenses opportunum esse rati castra eorum inuadere, vel quòd minore copiarum numero seruarentur, vel quòd à iunioribus ducibus tenerentur, vel quòd à ceteris longius seiuncti minus in tempore iuari auxilio posse viderentur, post occasum Solis vrbe cum pugnacissimis exeunt, atq. sopitos nacti interfectis stationibus munitiones superant, ac cæde, & terrore omnia complent.

Germani

Germani nec opinata re perturbati tumultuari, ac trepidare primò, mox ad arma capienda se inuicem inuitare. venientes excipere, atq. acriter pugnando ducibus fidem, virtutemq. præstare. omnia late circum armis, & clamore perstrepere. Rex Boemiæ his auditis excitus raptim superata interiectorum locorum iniquitate cum validissima manu aduenit. cuius conspectu Germani erecti aciem prope inclinatam restituerunt, & maxima ope certamen redintegrarunt, rege ducis, & militis officium, vt in summis difficultatibus, obeunte. Mediolanenses, vbi se multitudinem hostium circumfusos vim ferre non posse senserunt, in fugam se coniecerunt, atq. insequentibus vsq. ad portas Germanis in urbem magno accepto incommodo refugerunt, ac posthac cautiores in eruptionibus faciendis fuerunt. Nobilissima clarissimæ vrbs obsidio fortissimum, ac militaris laudis studiosissimum quemq. ad præcipuum decus petendum, & nomen suum insigni aliquo facinore illustrandum stimulabat. Itaq. Otho Palatinus Comes cum duobus fratribus, & cohortibus sibi attributis portam sibi destinatam obseruans, cum quadam die infrequentes circa portam stationes animaduerneret, fortunam tentandam ratus, seruos armari, atq. ignem, aridæq. materiæ parare fascis iubet, & ad portam, pontemq. succedendos subire. Iussi vt erant accedunt, atq. ignem in pontem, & pontis propugnacula super aggerem posita iniiciunt. Ea re cognita ciuitas maximo timore turbata est, ne tecta vrbs correpta adiuuante vento flamma eodem incendio deflagrarent. itaq. tumultu ex ea re in vrbe oborto inermes pariter, atq. armati ad extinguendum incendium procurrerunt. Ita resistentibus Germanis atrox per noctem prælium vtrinque commissum, ab illis, vt inceptum absoluerent, ab his, vt hostes à porta propellerent, ignemq. extinguerent. post horam noctis ab armis recessum. Eodem studio laudis populares Mediolanensium tracti, vbi nacti occasionem erant, præstare operam patriæ nitebantur, non toto exercitu, sed cum paucis sagittarijs exeuntes, ac Germanos incautos violantes. ad portam autem, quam obseruabat Henricus Dux Austriæ, cum sæpius laccessissent, Henricus insolentiam sibi vltra tolerandam non arbitratus cum vniuersis armatis, accitis etiam Vngarorum auxilijs, omni conatu portam adortus est. Mediolanenses turpe rati, si plures paucioribus cederent, vrbe egressi manum cum eo conseruerunt, ac cædem, verum non sine insigni clade sua, ingentem ediderunt. ac demum in fugam acti sese intra mœnia retulerunt. Ea causa iuuenem quendam strenuum, ac non minus animo, quam manu promptum ad patrium recuperandum decus accendit. is cum ad castra Imperatoris venisset, inscitia equitandi Germanis obiecta fortissimum quenq. singulari certamine prouocauit. cœpitq. edoctum egregie equum modò impetu vehementi propellere, modò adductis

Qqq

habenis

habentis in gyrum reflectere, mox varios perplexosq. per anfractus discurrere. cum diu impune insultasset, alij alij de causis siue timore, siue consilio certamen eiusmodi abnuentibus Albertus Tirolensis inermis, & palefrido insidens solo clypeo & hasta munitus obuiam prodijt, ac Mediolanensem insolentius se iactantem hasta propulsum equo deiecit. Interim Fridericus omnia, quae ad expugnandam urbem vsui erant, prouidere, mœnia modò cum paucis, modò cum multis circuire, & qua parte impressionem faceret, explorare, atq. omni ratione tentare, si inclusos posset ad pugnam committendam elicere. Itaq. partem vnam vrbis, quae nondum ita clausa erat, quin ex ea pecora pastum hostes emitterent, atq. ipsi pro arbitrio egrederentur, magna diligentia, ne quis exire posset, obsepit, atq. ad Arcum Romanum oppugnandum adduxit. Hæc erat turris non longe à vallo firmissima ex quadratis ingentis magnitudinis lapidibus solido opere constructa, tanto artificio, vt quattuor columnis sustentata Romani instar operis vix iuncturam aliquam compaginis indicaret, vnde Arcus etiam Romanus appellabatur. erat autem cubiculis ad quadragenos vel amplius sternendos lectos, atq. omnibus, quae ad obsidionem sustinendam opus erant, instructa. præterea firmo ad id munita præsidio, ne hostes ea potiti omnia, quae in vrbe agerentur, prospicere possent. Hanc turrim cum eripere hostibus statuisset Fridericus, nec machinis propter soliditatem expugnari posse animaduertit, triplici sagittariorum ordine circumdedit, adeo feriendi peritos, vt neminem in ea consistere sine vulnere paterentur. atq. ita eos ad necessitatem deditiois adduxit. Hæc ita Radeuicus. Apud alios inuenio, Fridericum fabros ad turrim admouisse, eamq. vectibus, & malleis subruisse, patefactoq. aditu, cum præsidium excessisset, mangano in turrim subuecto saxis, reliquisq. missilibus totam urbem procul incessisse, cum Mediolanenses eos, qui turrim tenebant, duabus bricolis infestos haberent. Eodem tempore Cremonenses, & Papienses omnem pristini odij sui acerbitatem in Mediolanenses pro libidine effuderunt, ac veteres iniurias vlcisci contenderunt. Nam agrum eorum ita vastarunt, vt vineta, ficeta, & oliueta radicibus euulserint, atq. omnia ruinis villarum atq. incendijs deformarint, & in captiuos ita sæuierunt, vt plerosq. per crudelissimos cruciatus necarint. Quod vbi Mediolanenses animaduertierunt, & ipsi parem in captiuos eorum crudelitatem suam exprompserunt, ac foedissime laceratos è mœnibus ostenderunt. Interim inopia in dies ingrauescebat, cui se, quòd agrestis omnis multitudo temere in urbem contracta erat, oborta pestilentia adiunxerat. Populo igitur ferro, fame, ac peste oppresso varijs ciuitas opinionibus agebatur. Nam multi fugam arripere ex vrbe moliebantur, alij seditionum auidi pro libertate, & dignitate ciuitatis citius milles se mortem oppeturos,

quam

quam semel Germano hosti cessuros asserabant. nonnulli vero paci studentes concionem aduocandam censebant, ac populum de rep. consulendum, ac periculorum terrore à belli cogitationib. abducendum. Huius autem auctor consilij erat Vido Comes Blanderati, cuius Mediolanensis. qui ea moderatione, ac prudentia in hoc bello se gesserat, vt æque nobilium, ac populi gratiam obtineret. ille vero populo ad concionem vocato sic egit. *Si uestre adhuc reipublica fidem, atq. officium præstiti, f. ci, quod me diuina vestra erga me beneficia facere coegerunt. Quamobrem non vereor, ne ab aliquo vt parum vestris rationibus deditus arguar. si quid vestra fortasse voluntati aduersum dixerò. Vestra dignitas, fama, atq. fortuna hucusq. clarissima luce fulsit. neq. enim obscurum est, quos, & quam multos ad regnum Mediolanum euexerit, atq. euectos ipso dignitatis è culmine deturbarit. Nunc paululum immutata fortuna est. quiq. ceteris imperare soliti eramus, ij de propria libertate nunc dimicamus. Ego igitur cedendū temporis, id est necessitati parendū censeo. quando rerum id vicissitudo requirit: & licet libertatē, ac reipublica dignitatē tueri honestum existimem, tamen potentioribus, & armis præpollentibus obedire multo consultius esse duco. siquidem qui potestati resistit, diuino instituto resistit. Graue sine dubio est, post longum libertatis usum ingū seruitutis accipere. verum seruitutis ignominia imperantis dignitas cōsolabitur. Meliores multo nobis, ac fide, probitate, virtutibusq. omnibus præstantiores fuerunt patres nostri, nec minus, quam nos appetentes laudis, gloriæ, & libertatis, ij dē tamen transalpino Imperio concesserunt. siquidē Carolo, & Othoni obtemperarunt. Quāobrem optimū esse statuo, antequā durius aliquid eueniat, animos ad pacis studia inclinare, cuius impetranda magna principis clementia spes sita debet esse. si nō vsq. ad extremū arma retinuerimus; pro certo habentes, breui, quāuis machinis murorum claustra nō perumpantur, pro eo famē, ac pestilentia pugnaturus, nosq. misere cōfecturus. atq. hoc ego nō ignauia, sed animaduersione periculi censeo, alioquin pro vobis, & pro salute vestra mortē subire, ac sanguinem effundere paratissimus. His peroratis alij voce, alij nutu aut assensu, aut aduersati sunt. Meliorū tamen sententia vicit, vt decreto facto cōsules, & principes ciuitatis legati ad regem Boemiæ, Ducemq. Austriæ mitterentur, qui eos, vt à Friderico pacē sibi impetrarēt, orarēt. missi legationē exposuerunt. neq. principes Mediolanensium voluntati aliquid abnuerunt. Fridericus vt Mediolanenses pacē petere audiuit, magnū lætitiæ fructum cepit, & quòd urbem ciuib. ciues vrbi conferuare discuperet, consilio habito pacem se daturum ostendit, atq. has eius condiciones dixit. *Ut Mediolanenses Comum, & Laudem restitui paterentur, neq. eas posthac urbes oppugnarent, neq. fodrum, aut tributum ab ijs in posterum aliud ullum exigerent, & eadem frui libertate, qua ipsi uterentur, permitterent, excepta obedientia archiepiscopi. omnes Mediolanenses ab etate annorum XIII usq. ad LXX sacramentum apud se dicerent, & bona fide seruarent. Regiam Imperatoris**

Q q q ij readifi-

readificarent & sartam, tectamq. tuerentur. nouem millia marcharum auri pro sarcendis iniurijs tribus pensionibus penderent. pro his bona fide seruandis obsides trecentos ex capitaneis, & ualuaforibus, & popularibus darent, qui archiepiscopi, Comitum Blanderatensis, marchionis Montisferati, & trium consulum iurato iudicio probarentur, ij. partim in Italia, partim in Germania seruantur. qui uero aut in Italia, aut in Germania eos custodiendos suscepissent, iurarent, se intra octo dies, postquam requisiti fuissent, reddiueros. Consules, qui nunc essent, ex auctoritate Imperatoris usq. ad Kalen. Februarias primas magistratum obtinerent, atq. in uerba Imperatoris iurarent. Qui posthac essent, à populo crearentur, & ab Imperatore confirmarentur, & si Imperator a desset, duo ad eum uenirent, & pro se, ac suis collegis apud eum sacramentum dicerent, & consulatū ab eo reciperent. collegæ uero idem iusiurandum apud ciuitatem susciperent. si legatus Imperatoris in Italia esset, apud eum hoc sacramentum conciperent. Legati Imperatoris, ubi in Italiam uenissent, in Palatio sederent, & arbitria ad eos delata ad honorē Imperij iudicarent. Antequā exercitus à Mediolano discederet, captiui omnes dimitterentur regi Boemia, rexq. Boemia promitteret, se eos Imperatori tradituros, si Imperator ad concordiam redeisset Cremonenses, Papienses, Nouarienses, Comenses, Laudenses, Vercellenses cum Mediolanensibus, & socijs Mediolanensium Derthonensibus, Cremensibus, & Insulanis, saluis societatibus Mediolanensium; si non redeisset, captiuos ueteres salua Imperatoris gratia reciperent. Regalia, ut moneta, teloneum, pedaticum, portus, comitatus Commune Mediolanensium Imperatori dimitteret, neq. sibi posthac ascisceret. si quis per vim retinere uellet, Mediolanenses omni ope uindicarent. Imperator Mediolanenses, & Cremenses cum pensione CXX marcharum in gratiam reciperet, atq. ipsos, & amicos eorum in publico conuentu ex proscriptis eximeret, ac captiuos nouos, ueteresq. restitueret, simul obsides dedissent, & captiuos regi Boemia dimisissent. datis autem obsidibus, redditisq. captiuis Imperator postero, aut tertio die exercitum à Mediolano deduceret. res Mediolanensium clementia, fideq. tractaret. Has condiciones Commune Mediolani sine dolo malo seruaret, modo ne iustum impedimentum obsisteret. Mediolanensibus pecuniam exigere à socijs suis omnibus liceret, exceptis Comensibus, & Laudensibus, & ijs, qui de Comitatu Sepriensi fidem nuper Imperatori iurassent. His conditionibus acceptis Mediolanenses hoc ordine in gratiam à Friderico recepti. Conuentu instituto ciuitas duobus agminibus factis supplex ad Fridericum processit, atq. ad eius pedes doloris, ac tristitiæ plena procubuit. primum agmen clericorum fuit, qui prælatis crucibus, pedibus nudis humili habitu archiepiscopum sequebantur; alterum primorum ciuitatis, quos uestibus abiectis, nudis pedibus, strictos super colla ferentes gladios consules præcesserunt. qui per media castra uix exiguo relicto ad transeundum loco incesse. Hos ubi Fridericus aspexit, hilari uultu se lætari

dixit,

dixit, quòd tam claram ciuitatem Deus admonuisset, ut aliquando clementiam, quàm vim experiri suam mallet, & licet asperius in eam consulendi sibi causam dedisset, se eo animo esse, ut uolentibus, quàm coactis malit imperitare, atq. si hac illi à principio mente fuissent, multis incommodis carituros, ac plura bona fuisse consecuturos. Quoniam autem Deo placuit, vim eos Imperij experiri, dandam illis operam esse, ut errata sarcirent. uinci se potius obsequio, quàm bello, posse. Ad hæc illi summissis uultu, ac supplici uoce pauca pro delicto suo uerba fecere, se non hostili animo, nec ad oppugnandum Imperium arma cepisse, sed ut ius à maioribus suis aduersus finitimas ciuitates acceptum tuerentur. si sibi ab eo ignoscatur, posthac se cum fidelissima, ac constantissima quaq. erga Imperium ciuitate fide, atq. officio certaturos. Recitatae inde suprascriptæ conditiones sunt. Quibus acceptis pax confirmata est, vexillumq. Imperatorum uictoriæ argumento in urbe erectum. Magna in castris, atq. in urbe gratulatio cum propter obsidionem solutam, tum ob receptos & nouos, & ueteres captiuos est facta. quos ad pedes Imperatoris longo ordine uenientes noti, & propinqui manantibus præ gaudio lacrymis exceperunt. is dies u. Idus Septembris fuit. quo beatæ Dei matris celebratur natalis. Motis inde Mediolano castris Modetiam sedem olim Italici regni perrexit, & coronam induit. idq. oppidum iam pridem à Mediolanensibus euersum pristino decori, ac libertati restituit. atq. ibi, cum Mediolanenses proscriptorum è numero exemisset, Mediolanensium, Sepriensium, Marthesanorum, aliorumq. sacramenta fidelitatis accepit. Inde, quoniam maxima subigenda urbe Italicos magna ex parte motus repressos arbitratur, principes, ac militum magnam partem domos suas repetere iussit. Veronenses inde, & Ferrarienses, qui officio decesserant, armis petiti. Veronenses regale Gardæ castrum occupauerant, Ferrarienses uetus patrimonium Mathildis circumpadanum inuaserant. Veronenses ipso Athesi repente propter ingentem æstatis siccitatem uadato, atq. agro, castrisq. direptis ipse ad officium compulit. aduersus Ferrarienses Othonem Palatinum misit, qui Pado uado ex improuiso traiecto xl obsides dare coegit. Fridericus inde ad constituenda uetera Mathildis oppida uenit, ac calonum, lixarum, & scortorum turbam, quæ emollire, atq. effeminare exercitum poterat, castris excedere imperauit. His rebus administratis idoneum tempus gerendæ rei abiisse propter instantem hiemem arbitratus, Laudensibus urbem sibi muniendam suscepit, ut fidos socios ab impetu Mediolanensium redderet tutos, atq. eo, quo scripsi loco, oppidum muro à terra firmauit, cum satis alteram partem flumen Abduæ tegetet. atq. in eam rem maximas impensas, ac uere regias contulit. Postremo sedatis, compositisq. in præsens Lombardiæ tumultibus, ne quid in poste-

rum

rum se absente nouaretur, sibi prouidendum ratus conuentum ad Roncalias in festum S. Martini edixit. atq. eò vtriusq. regni principes euocauit. Paruere edicto cum Germaniae, tum Italiae proceres, affueruntq. conuentui legati pontificis cardinales quattuor, in primis Vido Cremenfis, Peregrinus patriarcha Aquileiensis, archiepiscopus Mediolanensis, inde episcopi Taurinas, Albenfis, Eporœdiensis, Hastensis, Nouariensis, Vercellensis, Derthonensis, Papiensis, Comensis, Laudensis, Cremonensis, Placentinus, Regiensis, Mutinensis, Bononiensis, Mantuanus, Veronensis, Brixianus, Bergomas, & Concordiensis. Parmensis morbo impeditus adesse non potuit, Rauennas ecclesia Anselmo nuper vita functo vacabat antistite. præterea Ducēs, marchiones, Comites, atq. omnium ciuitatum consules, aut prætores, & iudices. castra ad Roncalias militariter more solito erant munita. eaq. ponte in Padum iniecto cum castris Mediolanensium, & ceterorum Lombardorum erant conmissa. Post triduum episcopos, & principes quosdam adhibuit, & cum ijs mature de ordinanda Italia consilia agitauit. Quarto die processit in concionem, atq. edito in loco consistens, vt ab omnibus commode conspici posset, episcopis, & principibus circumfidentibus ita verba fecit.

Quoniam Deo placitum est, nos Imperij gubernacula administrare, ob eam rem, qua ad dignitatem, & salutem eius pertinere videntur, curare, ac moliri omnia summo studio, ac singulari vigilantia conuenit. optime vero id actum iri arbitramur, si metu suppliciorum improborum audacia resistemus, & spe præmiorum bonos ad partem capeffendam reipublica inuitabimus. neq. per socordiam, aut insciam nostram aliquid de Imperij rationibus detrahi patemur, siue armis, siue legibus reipublica uerit opus. Quamobrem quando Dei beneficio armis detrectantes imperium nobis obedire coegimus, sequitur, vt eosdem in pace legibus etiam astringamus, & iura, quæ Lotharij, & Conrardi nostrorum decessorum incuria oblitterata, atq. ab Italicis usurpata sunt, repetamus, ac nouis institutis stabiliamus. quæ ut sint utilia, honesta, & temporibus conuenientia, multo ante prouidere oportet. Quamobrem uos hortor, atq. etiam oro, ut singuli quid expedire maxime reipublica existimetis, in commune promatis.

Hæc ubi dixit, pro se quisq. iuuenis Imperatoris ingenium, ac consilium admirari, & facultatem orationis extollere. Itaq. cum episcopi primum, deinde principes, tum consules ciuitatum rogati sententiam essent, omnes archiepiscopo Mediolanensi, qui primus sententiam dixerat, se assentiri dixerunt. ille vero improbata superiorum regum multorum tyrannide, & collaudata Friderici iustitia, atq. æquitate potestatem noui condendi iuris ei tribuerat, ac voluntatem Imperatoris pro lege habendam esse censuerat. sequentibus inde diebus operam iuridicundo dedit, diuitem iuxta pauperumq. querelas audiuit. omnesq. controuerfias ex auctoritate summorum quattuor iurisperitorum, qui in gym-

nasio

nasio Bononiensi profitebantur, Bulgari, Martini, Iacobi, & Hugonis iudicare cœpit. verum multitudine exoptulantium, crucelq. præferentium motus in singulis diœcesibus iudices constituit non ex ipsa diœcesi, ne gratia, aut odio corrumpetur iudicium, sed aut ex conuentu, aut ex alijs ciuitatibus editos, eisq. summum de omnibus rebus statuendi arbitrium dedit. atq. ita omnes lites breui temporis spatio terminauit. Quibus rebus perfectis tum de regni iure constituendo rettulit. eiusq. rei cognitionem eisdem Bononiensibus iurisconsultis, atq. alijs ex Lombardia adiunctis 1x Kal. Decembris commisit. Ab his iudicatum est, Italiam Imperatori iure à Carolo Magno tradito regalia vniuersa debere. Quo factò archiepiscopus, & consules Mediolanenses partum in ciuitates imperium, atq. episcopi, principes, & ciuitates omnes regalia omnia dimiserunt. Hæc vero fuere ducatus, marchiae, comitatus, consulatus, monetæ, telonea, fodra, portus, pedatica, molendina, piscaria, omnis vtilitas ex decursu fluminum proficiscens, & terræ, priorumq. capitum census. Quibus omnibus ad fiscum relatis tantam tamen ille benignitatem adhibuit, vt quicumq. prædium suum legitima regum donatione probare possent, eos in possessione relinqueret; qui secus, spoliaret. ex quibus ad viginti millia talenta in fiscum annuo vectigali redacta. Iudicatum est etiam, in singulis vrbibus prætores, consules, ceterosq. magistratus assensu populi per Imperatorem creari oportere, qui sacramentum ei dicerent, ac ius ciuium, regumq. tueri scirent. Pro his autem recipiendis sacramenta, & vades dati sunt pro arbitrio Imperatoris. Tum de pace stabilienda consultum, statutumq. ne ciuitas ciuitatem, priuatus priuatum oppugnaret iniussu regis. edictumq. additum, vt si qua ciuitas hæc iura violaret, centenas marchas auri deberet, si marchio, quinquagenas, si Comes, quadragenas, si capitaneus, seu alius valuasor maior, vicenas, alij vero denas vsq. ad ternas. Quod si soluendo non essent, per quinquennium quinquaginta millibus passuum longe à patria exularent. Postremò de iure feudorum diligentius sanctum est, de quo nulum dum apud Italos scriptum accuratius erat, resq. ad insignem iniquitatem peruenerat. Feudalium legum proœmium, nam leges ipsæ in promptu sunt omnibus, tale fuit. *Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Imperialem decet solertiam ita reip. curam gerere, & subiectorum comoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta permaneat, & singulorū status iugiter seruetur illasus. Quapropter cum ex prædecessorum more vniuersali curia Roncalia pro tribunali sederemus, à principibus Italicis, tam rectoribus ecclesiarum, quam alijs fidelibus regni non modicas accepimus querelas, quod beneficia eorum & feuda, quæ vasalli ab eis tenebant, sine dominorum licentia pignori obligauerant, & quadam collusionem nomine libelli vendiderant. unde debita seruitia amittebant, & bonorum Imperij*

nostr.

nostra felicitatis expeditionis complementum minuebant. Habito igitur consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, simul etiam Palatinorum iudicum, & aliorum procerum, hac edictali lege Deo propitio perpetuo valitura sancimus, ut nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignora re, vel quomodolibet alienare, vel pro anima iudicare sine permissione maioris domini, ad quem feudum spectare dinoscitur. Vnde imperator Lotharius tantum in futurum cauens, ne fieret, promulgauit. Quin etiam legem tulit eorum, qui studiorum causa publica gymnasia frequentarent, rationibus aptam, quorum numerus post Lotharij edictum vehementissime creuerat. Ne quis aliquam scholaribus iniuriam faceret, nec ob alterius cuiusq. provincia delictum sine debitum, quod aliquando ex peruersa consuetudine factum esset, aliquod damnū eis afferret; si quis fecisset, aut factū vindicare rector ciuitatis neglexisset, is in quadruplū muldaretur, notamq. infamiae ipso iure subiret, ac dignitate in perpetuum careret. Si quis litem scholaribus super aliqua re mouisset, huius rei optione data scholaribus coram domino, seu magistro suo, aut ipsius ciuitatis episcopo, quibus hanc iurisdictionem daret, conueniret. Qui vero ad alium iudicē eos adducere temptasset, etiamsi causa iustissima esset, tali conatu caderet. Ex ciuitatibus autem, quae coram principe disceptarunt, Cremonenses cum Placentinis grauissime contendere. Ad veteres inimicitias illud acceperat, quod Cremonenses ad conuentum venientes Placentini proelio, quod torneamentum vocabant, lacefferant, ac secum decertare coegerunt. ex quo multi ex utraq. parte sauciati, aliquot etiam occisi fuerant. cumq. Cremonenses maiestatem in eo regiam diminutam arguerent, Placentini se iniuriam propulsa, non intulisse dicerent, Fridericus Placentinos, quod causam suam minus probarent, & regno infidi fuissent, condemnauit, ac pecunia multatos, vallos nuper vrbi obiectos discutere, turres altiores deprimere, fossamq. vrbis explere praecipit. Quin etiam in gratiam Cremonensium iussit, ut Cremonenses castri muros deicerent, & decursus aquarum ad riuos suos redire permitterent. De Modœtia inde iure est cognitum, quod Mediolanenses sibi vindicabant, idq., quoniam Modœtia sedes olim regia fuerat, ad regem pertinere ex arbitrorum sententia iudicatum. Dimisso inde conuentu nuncios Conradum episcopum Eistatensem, & Comitem Emichonem in Sardiniam, & Corsicam ad eas constituendas insulas misit, eosq. Pisanis, & Genuensibus commendauit. Verum Pisanis, & Genuensibus insularum retinere possessionem volentibus legati non transmiserunt. Quare iratus Fridericus propius Genuensium finibus mouit, ac Boschum progressus cognito, Genuenses nouo metu exterritos in vrbis munitione persistere, legatos eorum ad se mitti postulauit, & cum eis pacem ita pepigit. Fridericus ciuitatem Genuensem in gratiam, ac tutelam accipit. neq. delationes aduersus eos recipiet, nisi aduersus eos, qui vias infestas reddiderint,

nec

nec possessiones eorum turbabit. Populus Genuensis fidem Friderico iurabit, ita tamen, ut sacramento illo neq. milites, neq. stipendium dare teneatur & regalia remittet, quae iure ad Imperatorem pertinere cognouerit. mille marchas argenti fisco persoluet, & a munienda vrbe cessabit. Atq. his rebus actis, ut exercitum recrearet, in opimis, & nondum bello tactis locis sibi hiemandum decreuit, atq. Albam in hiberna concessit. Bello inter Tudertinos, & Vrbeuetanos exorto Hadrianus, qui adhuc Vrbeueti erat, rem extemplo composuit. Ceterum annus hic ingenti siccitate fuit insignis: nam cum à Kalend. Maijs vsq. ad exitum sequentis Aprilis caelestes aquae nullae fuissent, putei ipsi vix media hieme aliquid humoris suppeditarunt. Initio anni cum Fridericus Albæ Natalem Domini celebraret, nuncios in Tusciam, & Campaniam ad fodrum regium colligendum, & principes ad creandos in vrbibus consules, alium aliò destinauit, chartularijs, qui de regalibus, quae fisco acceperant, certa referrent, adiunctis. Vectigalia quoq., quae fuerant Mathildis Comitissae, à Duce Velfone, seu quo alio dissipata coegit. coactaq. eidem postea reddidit. Interim cum in hibernis ageret, noua inter eum, & pontificem eum coorta dissensio, quae post ingentia malorum concitauit incendia. Fridericus legatum ad Hadrianum miserat, ut Vidonem Vidonis Blanderati Comitissae filium Rauennae antistitem in locum Anselmi mortui lectum confirmaret, neq. id impetrauerat, quod diceret Hadrianus, Vidonem esse Romanae Ecclesiae subdiaconum, nec propterea iniussu suo ad aliam ecclesiam fuisse traducendum, verum Romana in Ecclesia prouehendum. Hadrianus contra offensus, quod Fridericum ad fodrum in vrbibus Ecclesiae subiectis exigendum misisset, & episcopos regalia renunciare, ac sacramentum apud se dicere iussisset, & cardinales legatos ingressu vrbiū Germaniae arcuisset, litteras super ea re ad Fridericum scripserat doloris, atq. acerbitatis plenas. quibus simul, ne controuersiam Brixianorum, & Bergomatium de duorum castrorum proprietate inter se contententium cognosceret, prope per interdicti speciem postularat. quas qui reddidit, illud absurde adiecit, quod confestim se e conspectu Imperatoris, & regiae aulae abripuit. Quo facto indignatus Fridericus graues ad eum litteras rescripsit, ac nomen suum nomini eius praeposuit, & singulari eum numero appellauit. Itaq. incensus, ut deiecit, Hadrianus plurimum mirari se scripsit, quod beato Petro, & S. Ro. Ecclesiae non quantam deberet, reuerentiam adhiberet, ac rerum actarum omnium rationem poposcit. Cui Fridericus respondit, se cum nomen suum pontificio ante posuisset, veterem in eo consuetudinem retulisse, episcopos, aut regalia dimittere, aut quae Caesaris sunt, Caesari tribuere oportere. Cardinalibus vrbes occlusisse, quod eos animaduertisset, non ad praedicandum, sed ad praedandum se contulisse. Interim

Rrr

qui

qui de conuentu optimatum ad singulas ciuitates ad creandoſ conſules miſſi erant, reſ ex Friderici ſententia peragebant. Vnum tantum Mediolani perincōmode cecidit, quo nouo deinde tumultu ciuitas Medionenſis exarſit. Rinaldus cancellarius, Otho Palatinus, Comesq. Gozui-nus Mediolanum, vt conſules deſignarent, petiuerunt. Id vbi popu-luſ ſenſit, rei indignitate permotus, quæ veteris iacturam libertatis affer-ret, & propterea ad ſeditionem conſternatus tanto impetu ad eorum hoſpitia oppugnanda procurrit, vt ne Comitſ quidem Blanderatenſis reclamantis auctoritate deterreri potuerit. Ita illi vix ſalui poſtridie in-fecto negotio diſceſſere. Fridericus re comperta, cum eſſet in villa Antimiaci, proceribus ſuis conuocatis extemplo nouam Mediolanenſium iniquitatem aperit, atq. perfidiam eorum ſe acerrime perſequi in animo habere, & quàm ſanctè legatorum ius colendum ſit, eos docere, oſtendit. atq. ita vniuerſis ac ſingulis ei aſſentientibus edicto propoſito Mediolanenſes apud ſe legitima citatione compellat. Cum ſtatuta die legati Mediolanenſes Marnicæ, vbi erat, præſto aſſuiſſent, neq. proba-bili facti ſui ratione reddita inſuper arrogantius quoq. locuti eſſent, iram Friderici vehementius acuerunt. Itaq. nouo aduerſus eos deſtinato bello Beatricem coniugem, & Henricum Ducem Baioariæ, alioſq. princi-pes Germanos in Italiam nouis cum delectibus reuocauit. ipſe arma ſpe-ctans regionem cum paucis perlustrare inſtituit. Cum Haſtam veniſſet, neq. receptus eſſet, ira percitus urbem, arcemq., qua ciues animos extulerant, diruit. Papiæ Modætiæ proficiſcens obſides Mediolanenſium ſecum quaſi canes adduxit. Seprienſi inde, & Martheſana regio-ne adita caſtra alia inſtaurauit, alia noua conſtruxit. Inde cum Cremonam iter intendiſſet, audito Mediolanenſes Laudè ad opus reſtitutionis impediendum procedere, eò contendere occupauit, atq. urbis munitio-nem, vt celeriter perficeretur, Cremonenſium, Papienſium, & Noua-rienſium opera vſus per ipſum Quadrageſimæ tempus adiuuit. Inde Comum profectus Comenſibus edicto antiquas ſedes, vnde à Mediola-nenſibus moti fuerant, reddidit, ac ſupra urbem arcem, in quam preſſi à Mediolanenſibus confugere poſſent, ædificauit, Inſulanofq. qui Medio-lanenſibus ſtudebant, illato armorum terrore ad ſe traductos reconcilia-uit Comenſibus. Inde Placentiam in die Palmarum progreſſus Placentinos pecunia regia à quibuſdam per ſpeciem latrocinij erepta alienio-res factos retinuit in officio. Paſcha inde Mutinæ egit. quo peracto in agrum Bononiënſem, vbi tunc exercitus erat, proceſſit. Friderici litte-ris acceptis Hadrianus grauiffime eſt irritatus, remq. non per litteras, ſed per legatos tranſigendam ratus quattuor ad eum cardinales deſtinauit, ac grauiffima ad eum mandata edidit. Hi fuere Octavianus, Henricus, Villelmus, & Vido Cremeniſis. qui cum eum apud Bononiam conue-

niſſent,

niſſent, vt pro re maxima poſtularunt, *Ne poſthac nuncios ad urbem ipſo in-ſciētē pontifice mitteret, cū omnes magiſtratus S. Petri ibi cū vniuerſis regalibus eſſent; Ne à populis pōtificia ditioni ſubiectis niſi ſuſcipiēda corona tēpore fodrum exigeret: Ne epiſcopos Italia hominio ſibi obſtringeret; Ne nūcios ſuos hoſpitātū in epiſcopia mitteret; Ut poſſeſſiones Eccleſia Romana, eſq. tributa Ferraria, Maſſæ, Ficaroli, totius terræ Comitſ Mathildis, terra ab Aquapēdētē Romā, Ducatus Spoletani, inſularū Sardinia, eſq. Corſica reſtitueret.* Quibus Fridericus haud mediocriter animo perturbatus reſpōdit, *ſe epiſcoporū Italia ho-miniuū non quaſiturū, ſi illi à ſuis regalibus abſtinuiſſent. quod ſi illi libenter uſur-parent, quid epiſcopo cum rege? ſe quoq. rogaturum, quid epiſcopo cum poſſeſſio-ne? Nuncios ſuos libenter ab epiſcopijs amoturum, ſi probatum eſſet, epiſcopos in ſuo ſolo epiſcopium, non in regio ædificaffe, neq. ædificium ſolo cedere oportere. Quod legatos in urbē mittendos negarent, quia ibi magiſtratus S. Petri eſſent, id longiorē cōſultationem deſiderare. ita enim fieri, vt Imperator Romanus inane ſolum nomen dominātis habeat, ſi Romanā urbem, vnde Imperator Ro. ap-pellatur, in poteſtate nō habeat.* Hoc reſpōſo dato reſ inde ad diſceptationē adducta. Ibi cum legati pacem inter eum, & Eugenium nuper factam repoſcerent, Fridericus neq. eam ſe daturum, neq. ea ſe teneri reſpōdit, quā Hadrianus Gulielmo Siculo iniuſſu ſuo in gratiam recipiendo fregiſſet. proficētē autem Friderico, ſe iudicium & daturum, & accepturum, ſuſce-pere legati, æquum eſſe, vt ſolum acciperet. neq. enim pōtificem hominis vllius iudicio ſubiacere. & cū ſe ſex cardinalium, totidemq. epiſcoporū, aut principum arbitrio uſurum diceret, ſe ad pontificem ſcripturos ſub-iecerunt, pontifex conditione repudiata, ſe pacem cum Eugenio fa-ctam poſtulare reſpondit. Interim Mediolanenſes libertatis detrimen-tum magno dolore ferentes nihil ſibi prætermittendum rati, quod ad eam recuperandam pertineret, bellum omnibus viribus non tam propu-lſandum, quàm, ſi fortuna permetteret, inferendum ipſo auctore archiepiſcopo decreuerunt. & quod Fridericum haud dubie ad oppu-gnandam, aut obſidendam urbem rediturum putabant, ſuburbana om-nia ædificia, ſacra æque, atq. profana, nequid afferre aut hoſtibus vtili-tatis, aut ſibi incommodi poſſent, diruerunt. Ea de cauſa vetuſtum monaſterium, & Sanctorum multorum reſliquijs auguſtiſſimū S. Euſtor-gij euerterunt à fundamentis. & quidquid in eo ſacraſti erat, tranſtule-runt in urbem. in primis autem trium Magorum corpora, qui ad Chri-ſtum infantem adorandum, & myſticis muneribus colendum vena-rant, ſunt inuenta. Hæc olim in adyto templi eius recondita ipſorum quoq. ædituorum notionem fugiebant. verum manifeſtis tum indicijs patefacta, quibus declarabatur, viros eos adorato Saluatore puero in re-gionem ſuam reuerſos illi in crucē acto ſuperuiſſe, & ab Apoſtolis ſa-cro fonte ablutos inde ad eum, quem in cunabulis honorauerant, ad

Rrr ij dextram

dextram Patris sedentem vita functos migrasse. Erant autem corpora ossibus, & neruis compacta, & cute adhuc arida conuestita, vi, vt existimatum est, balsami, quo gentilium more fuerint delibuta, sed circulus aureus ea ambiebat, & inter se constricta tenebat. vt Gulielmus Neubrigensis eorum temporum æqualis memoriæ prodidit. Deinde delictum quàm acerrime habuerunt, ac 11 Nonas Aprilis ad Tricium, quod Germanorum tenebatur præsidio, processerunt, ac machinis, scallisq. admotis valide oppugnare instituerunt. Triduo varia fortuna pugnatum multis vtrinque cadentibus. verum cum præsidarij prælijs, ac vigilijs assiduis fatigati vltra resistere Mediolanensibus integris in vicem pugnae succedentibus nequirent, spatium ingrediendi dederunt. occupato castro in oppidanos omnes acerbe sæuitum. Germani custodiæ traditi, oppidum direptum, atq. incensum est. Sunt qui ingenti vi Cæsareæ pecuniæ quoque potitos scribant. Ea res mirifice ad alienandos totius Lombardiæ animos valuit. Interim Fridericus die tertia Mediolanensibus, vt se in iudicio sisterent, præstituta iudicibus, & iurisperitis, qui multi Bononiæ erant, adhibitis citari eos apud se iussit. & cum die dicta non affuissent, neque aliquis eorum absentiam excusaret, legatis pontificis adhuc præsentibus absentes condemnauit, ac res direptioni, personas seruituti addixit, atq. inde in Roncalias redit. Ibi indictum conuentum agens copias suas ex omnibus locis contrahit, quibus collectis hostili animo in agrum Mediolanensem irrupit, neque aut tectis, aut vitibus, aut arboribus, aut segetibus parcit, omnibus victus subsidijs spoliare ciuitatem volens, antequam admoueret obsidionem, ratus eos aut inopia cibariorum coactos vltro supplices pacem petituros, aut, si diutius in pertinacia perstitissent, plerosque perituros, minoremque labore se eos oppressurum, si interpositis diebus instaret, quàm si assidue premeret. Itaque omnes aditus custodiri iussit, nequid frumenti in urbem importaretur, grauique edicto, ne id fieret, interdixit. Inde lectis equitibus assumptis processit, vt, si posset, ciues ad pugnam eliceret. neque coniecturam fefellit. nam cum ad ostentandas vires inconsulte exissent, ab eo partim cæsi, partim capti sunt. Cum autem ille ab urbe parumper abscessisset, hi eruptione facta cum quingentis equitibus die ipso Pentecostes 11 Kalen. Iunias ad Laudem processerunt, atque ingentem prædam auerterunt, sed tamen clade aliqua ab episcopo Mantuano Carfido, & marchione Anconæ Garnerio infecuta accepta. Ager totus quadraginta dierum spatio peruastatus, castro etiam S. Ioannis, quod inexpugnabile putabatur, euerso. Iisdem diebus Brixiani societate cum Mediolanensibus iuncti agrum Cremonensium populabundi inierunt. verum à Cremonensibus eius rei antè certioribus factis ex insidijs consurgentibus oppressi sunt, multis captis, atque aliquot interfectis. Fridericus

vastatis

vastatis hostium agris Laudem se rettulit. Interim Mediolani crescebat in dies inopia, atque ex inopia fames. neque salutis perfugium vllum ostendebatur. Itaque Mediolanenses ad desperationem conuersi, sicut Radeuicus prodit, scriptor Germanus, de nece Friderici cogitarunt. atque hominem, qui per fraudem illum interimeret, Laudem miserunt. is profectus cum stultitia simulata castra Imperatoris ad Abduam sita intrasset, quodam die summo mane solum egredientem Fridericum de tentorio conspicatus occurrit, & quoniam immani corpore, & robustissimis viribus erat, medium arripuit, vt in Abduam de rupe deiceret. verum dum Imperator renititur, funibus tentorii præpeditus procumbit. ac cubicularijs ad vocem clamantis Friderici aduolantibus comprehenditur, & ex eodem loco præcipitatur. Hoc vbi non processit, Mediolanenses octo homines, qui urbem Laudis incenderent, subornarunt. quorum vnus cum intempesta nocte opus esset aggressus, à vigilibus deprehensus extremo subito supplicio est affectus. Sub eisdem etiam dies venit in Italiam Arabs quidam ex Hispania, homo magicis artibus egregie, vt ferebatur, instructus, ætate senex, facie deformis, quippe altero oculo captus, socios pene viginti secum adducens, eo, vt fama fuit, consilio, vt venenis Fridericum perimeret. Siquidem pretiosa munuscula afferebat, annulos, gemmas, frena, calcaria venenis circumlita adeo præsentibus, vt solo tactu inficere Imperatorem, atque infectum minimo perdere momento possent. sicam etiam latentem gestabat, vt si quo impedimento venenum non profecisset, ferro negocium cogitatum conficeret. Hunc, cum in castra venisset, Fridericus forte venturi hominis multo ante certior factus è vestigio comprehendi, ac diligenter asseruari iussit. & cuius hortatu ad tantum facinus esset impulsus, quæsiuit. si vera dixisset, impunitatem promittens, si falsa, supplicia omnia intentans. Homini omnia constanter inficanti tormenta admota sunt. Quæ ille deridens, denunciauit, se, si necaretur, secum etiam Imperatorem esse tracturum. Fridericus autem vanis territamentis eius contemptis cum de socijs eius nullum communicati sceleris indicium posset elicere, hominem extremo crucis supplicio interemit. 11 inde Idus Iunias Mediolanenses Cremonensibus assumptis Laudem reuerterunt, ac prælium cum Laudensibus, & Comensibus atrox commiserunt. Perturbatus ea re Fridericus, ac simul Germanicis iam aduentantibus copijs excitatus vnà Mediolanum, & Cremonam sibi premendam existimauit. Cremonensis belli causam prætulit, quod præceptis Imperatoris non paruissent, ac Mediolanensibus contra Laudenses auxilium attulissent. verum multo magis voluntas apud eum Cremonensium valuit, qui ingenti vi pecuniæ oblata ipsum ad veteres hostes suos armis vindicandos, quod per Lotharium assequi non potuerant, incitarunt. Hoc con-

filio

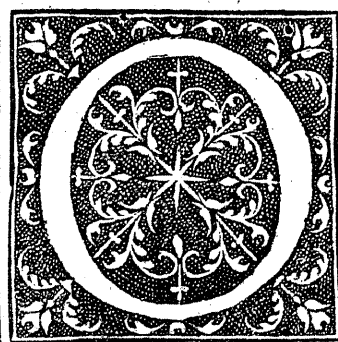
filio capto exercitum in duas partes distribuit, atq. vnam ipse in agrum Mediolanensium duxit, alteram Cremonensibus ad Cremam obsidendam attribuit. Apud Mediolanum autem cum esset, legati eum à senatu, populoq. Romano missi adierunt, orantes, ne paucorum improborum, atq. ignobilium hominum causa multos probos, ac nobiles viros perire permetteret, eosq. praesertim, quorum occasione ipse Romani Imperatoris nomen ferret. Fridericus legatos benigne allocutus, ac magnificis muneribus prosequutus cum Othone Palatii Comite, & Ariberto Aquensi praeposito domum remisit, mandatis editis, vt litem de senatu, & praefecto inter populum, pontificemq. componerent. Hi Romam profecti comiter quidem accepti ab omnibus sunt, verum Romanos veteris adhuc reipublicae spiritus superbe gerentes nacti pari superbia eluserunt, atq. inde re irrita discesserunt. Omnia Fridericus expertus, si qua ratione posset Mediolanenses ex vrbe elicere, proeliumq. conferere, quod res nulla successerat, ad insidias conuersus, Papienses ad moenia populabundos adequitare, ac commisso proelio certo tramite fugam arripere iussit, seq. in eo cum validis cohortibus occultauit. Paruere Papienses edicto, atq. Idibus Iulij insultantes ad moenia processere. Ita Mediolanenses cum ignominiam ferre non possent, ex vrbe cum magna manu egressi, atq. in insidias à Friderico paratas inconsulto delapsi prope omnes aut capti, aut interempti, aut grauib. vulneribus sunt confecti. Ea victoria potitus Fridericus Laudem se recepit. Cremonenses autem Nonis Iulij Cremam militum corona cinxerunt, eamq. acriter obsidere instituerunt. Ceterum Cremenses firmis oppidi munitionibus, & promptis Mediolanensium, & Brixianorum auxilijs fulti omnia obsidionis incommoda contemnebant, seq. vt Lotharium quondam, sic nunc Fridericum elufuros inani iactatione fremebant. Itaq. multis eruptionibus factis, quanquam valide repressi magna tamen hostibus detrimenta dederunt, atq. inter ceteros marchionem Anconae Garnerium occiderunt. Reuersus inde Mediolanum Fridericus, cum pabulum equorum non inuenisset, & ipse eodem die Cremam accessit, ac captiuos Mediolanensium ad terrorem eis iniiciendum produxit. XIII Kalen. Augusti Beatrix Augusta, & Henricus Dux Bauariae cum copijs, comitatibus, & stipendijs ex Germania Cremam accesserunt. neq. ita multo post Velfo Princeps Sardiniae alium exercitum quoq. adduxit. Quibus subsidijs auctus Fridericus oppidum oppugnare constituit. Eius rei gratia Cremonenses turrim altissimam construxerunt, atq. huic mangana inauditae magnitudinis, & petriarias, gattosq. complures adiecerunt. & Fridericus his similia alia quoq. multa ex eorum temporum consuetudine fabrefecit. Hoc cognito Cremenses haudquaquam exterriti animis sunt. verum cum & praesidia, & machinas in

muris

muris idoneas statuissent, haud ægre omnem & Friderici, & Cremonensium impetum pertulerunt. Quin etiam post dies aliquot profecto Friderico, siue, vt scribit Radeuicus, Sambafricanum ad coniugem inuisendam, siue, vt refert Vrspergensis, ad agri Mediolanensis reliquum peruastandum, ex oppido eruperunt, ac cruento cum Germanis proelio conflixerunt. Ea re exasperatis animis varia inde vtrinque edita sunt crudelitatis exempla. quippe cum Germani amputatis Cremensium capitibus foede ludubrij gratia quasi pila lussissent, Cremenses captiuos eorum in muros produxerunt, ac membratim dilacerarunt, & cum illi captiuos Cremensium ijs inspectantibus suspendissent, hi reliquos eorum egerunt in crucem. Quibus rebus crudelitatis libidine exaturata Fridericus rursus machinas admoueri, & excitari turres praecipit. ac remq. oppugnationem instituit. quae haud dubie omnibus summa ope nitentibus aliquem habuisset effectum, nisi Cremenses muscipulis, & foueis occultis intra vallum dispositis, ac machinis incensis, aut auerfis hostes fefellissent, aut crebris manganorum ictibus eos à muris recedere coegissent. qua in re tantum ardoris adhibuerunt, vt neque praesenti filiorum suorum obsidum periculo, quos ad manganorum ictus Fridericus opposuit, deterri ulla ratione potuerint. Quin etiam XIII Kalendas Octobris proscriptionis tabulas in eos haec proposuit. *Cum ob defectionem Cremensium ipsum castrum Crema obsideremus, & cum principibus nostris in tentorio Ducis Henrici nepotis nostri consideremus, consilio, & iudicio Principum nostrorum, & omnium Lombardorum, qui nobiscum aderant, ipsos Cremenses hostes Imperij iudicauimus, & de ipsis talem legem promulgauimus. Quoniam Crema, & omnes Cremenses nostro banno sunt illigati, statuimus, & Imperiali auctoritate confirmamus, vt omnes Cremenses, Mediolanenses & Brixiani, & quicumque hoc tempore Crema sunt, tam feudum, quam allodium totum amittant, & feudum ad dominos redeat. nos enim personas, & bona eorum publicamus. atq. idem de eorum bonis, qui de ecclesijs sunt, fiat.* Interim Mediolanenses, vt Fridericum ab oppugnatione Cremae auerterent, cum multis millibus armatorum Minerbium oppidum ad lacum Comensem adorti sunt. uerum auxilio quingentorum equitum à Friderico summissis ab incepto destiterunt. quin, cum domum repeterent, Gozuino Comite, qui tum Comitatum Sepriensem, & Mathesianum administrabat, à tergo insequente oppressi, praeda amissa, multisq. suorum desideratis, ac faucijs in urbem se receperunt.

CAROLI

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
 Liber Tertiusdecimus.

OMNIVM calamitatum, quas ab exactis Longobar-
 dis Italia pertulit, nullæ aut maiores, aut fœdiores
 fuerunt, quàm quas ipsa sacrorum comitiõrum dif-
 fidia intulerunt. quorum tria perniciosissima pro-
 xima patrum erat adhuc ætas experta, Honorij, Cle-
 mentis, & Anacleti, qui de iure dignitatis cum Ale-
 xandro, Gregorio, & Innocẽtio pontificibus decer-
 tarant. Horum enim singula externa Germanorum arma in Italiam
 non sine maxima ipsius perniciẽ aduocauere; primũ vero, & secundum
 Imperium etiam ipsum parum salutari in futurum exemplo ab Ecclesia
 disiunxere. Ecce autem hærente adhuc non modò in animis, sed etiam
 in oculis penè omnium memoria tertij, quartum exarsit vel omnium, quę
 adhuc scripti, teterrimum. quo Alexandrum tertium Victor quartus in-
 cessit. Hoc enim non omnes solum Occidentales ecclesię, sed etiam re-
 gna inter se, ac prouincię, ciuitatesq. disinctę sunt. quin & Imperator
 propterea tam grauem, tamq. diuturnam cum Ecclesia contentionem
 iniuit, vt non solum in præsens ciuitates inter se vniuersas distraxerit, sed
 etiã in eisdem familias ipsas inexpiabili in multa secula inducta dissen-
 sione diuiserit. Hinc enim Gibellinorum, & Guelforum nominibus ex
 vetere Germanię dissenfione desumptis exitiales Italis factiones mana-
 runt, quę sub Friderico patre exortę, neq. omnino post sub Henrico fi-
 lio oblitteratę, demum sub Friderico nepote effusus erumpentes ingen-
 tes in multos post annos strages in Italia edidere. Quę historia quo-
 niam studijs scriptorum stylo haud secius inter se, quàm illi gladio, de-
 certantium est corrupta, dabimus operam, vt nos restincto demum iam
 illo animorum in causam incendio veritatem ex ipsis potissimum re-
 rum actis eliciamus, eamq. fidei, atq. accurata opera posteritati ad præ-
 cauendum prodamus. ac simul quantas calamitates Mediolanenses, ce-
 teriq. Italię populi pro tuenda libertate pertulerint, enarrare pergamus.

FRIDE-

FRIDERICO omni ope Cremam, vt demonstrauius, oppugnante
 Hadrianus pontifex kalendis Septembris Anagninę moritur. Eo factõ
 Cardinales permoti extemplo cadauer Romę rettulerunt, ac pridie No-
 nas in templo S. Petri sepeliuerunt. postridie vero in eodem conuocati de
 nouo subrogando pontifice consultarunt, verum tertio die diductis in
 diuersa sententijs Cardinales, de quibus supra diximus, duos Rolandum
 Senensem, olim canonicum regularem, & Octauianum Romanum pon-
 tifices designarunt. Rolandus à viginti tribus delectus coccineam chla-
 mydem sibi à suis cupientibus properanter iniici non est passus. Octa-
 uianus à quinq. tantum declaratus raptam auide è manu ministri, vt Ro-
 landum iure præuereret, ipse sibi festinantius induit, atq. Rolando, &
 Cardinalibus eius per armatos ilico intromissos in arcem compulsis, à
 suis in sede S. Petri constitutus Victoris quarti nomen asciuit. inde ad Pa-
 latium populo cui suo haud grauate fauente deductus prompta cleri,
 populiq. obsequia accepit. Rolandus nouem dies cum suis in arce per
 senatores obsessus mansit. demum emissus ad Cisternam Neronis inter
 Ariciam, & Tarracinam processit. ibiq. xii kal. Octobris in magna
 cardinalium, episcoporum, abbatum, cleri, populiq., qui conuenerant,
 frequentia, chlamydem rite induit, ac consecratus Alexandri tertij no-
 men accepit. Ita Victore, qui nondum consecratus fuerat, iure supera-
 to post octo dies, & ipsum cum sectatoribus eius, & si quis manum ei con-
 secrationis gratia admouere ausus fuisset, pœnis inferorum deuouit, atq.
 Anagninam se recepit. Quarto inde nonas Octobris Victor à paucis &
 ipse episcopis consecratus eadem in Alexandrum, & partem eius dete-
 stationis tela retorsit, ac per Othonem Comitem Palatinum Campaniã,
 & Patrimonium S. Petri inuasit, & Signiã substitit. Tum vterque ius
 suum tueri cupiens, Alexander, quod à pluribus creatus, & ante Victo-
 rem consecratus, Victor, quod veste pontificia prius indutus, & tanquam
 pontifex cleri, populiq. solennibus obsequijs esset cultus, litteras ad Fri-
 dericum castra adhuc ad Cremam habentem scripserunt. eumq. vt par-
 tes suas susciperet, obsecrarunt. Erat Fridericus ab Alexandri rationi-
 bus alienus, asperitatis eius in tuendo iure Ecclesię superiore in legatio-
 ne adhibitę non oblitus. quam offensionem non obscura etiam auxerat
 fama, quę percrebuerat, ipsum cum socijs eius cardinalibus viuente Ha-
 driano conspirasse, vt Mediolanenses, & Gulielmum Siculum aduersus
 se defenderent. in Victorem vero animo propendebat, quod præter ce-
 tera facilius aliquid de iure pontificio concessurum confidebat, de quo
 cum Hadriano contendere cœperat. cum vulgò ferretur, Hadrianum, si
 paucos præterea dies superuixisset, Friderico propterea sacrorum com-
 munionem fuisse, nisi sibi satisfecisset, interdicturum. Ea de causã con-
 uentum omnium è regnis suis episcoporum Papię in octauam Epipha-

Sff niã in-

niae indixit, atq. episcopos duos Pragensem, & Ferdensem ad Alexandrum, & Victorem misit, qui dicerent, suarum virium non esse, vtrius iustior causa esset, constituere. episcoporum iudicio ad eam rem opus esse, ac propterea se in octauam post Epiphaniam concilium indixisse. ibi quem iustioribus comitijs creatum esse certus episcoporum consensus statuisset, eum se summo studio veneraturum, atq. armis, si opus fuerit, protecturum. proinde ambo ad diem concilio praestitutam occurrerent. Alexander animi Friderici erga se non ignarus venturum se abnuuit, adiciens, parum æquum esse, vt cui iudicium à Deo in homines esset concessum, is humano iudicio se committeret. Victor vt ad victoriam, nō ad iudicium processurus Friderici voluntati se quacunq. obsecuturum ratione respondit. Initio inde sequentis anni, qui fuit supra millesimum centesimus sexagesimus, Fridericus se per obsidionem Crema potiturum diffusus, cui affatim rei frumentariae foret, vim extremam adhibendam, oppugnationemq. tentandam existimauit, vniuerso praesertim id exercitu comprobante, cuius diutinæ iam tædebat ad id oppidum stationis, & asperimæ, quæ eo potissimum anno sæuierat, hiemis. Itaq. machinas varias, turresq. præparat, easq. fortissimis militibus complet, ac tela, faciesq. in eos, qui intus erant, iacere iubet. Quæ cum Cremenenses quam maximo sui cum detrimento repellerent, demum ad alias artes se contulit. opportune autem ipsius consilium iuuit singularis quidam industriae architectus omnia ipsius machinamenta eousq. leui satis momento ludificatus. qui pecunia, vt Cremenenses scribunt, corruptus ad ipsum transfugit, ac turres ligneas inusitatae altitudinis duarum contabulationum effecit, ac pontes ex ijs in muros proijciendos instituit. Quibus perfectis Fridericus, qui gattorum, briccolarumq. inanes expertus sæpe conatus erat, vt vltimam, sic asperimam oppugnationem inceperit. Gattis quippe remotis diuersis è partibus turres has quam proxime potuit muris admouit, ac milites, qui in superiore contabulatione locati erant, oppidanos omni missilium genere propellere, qui vero inferiores tenebant, pontes, vt demonstratum ab architecto fuerat, in muros proijcere iussit, ac reliquum exercitum circum muros disposuit, & singulos, vbi proiectos sensissent pontes, suam quenque inuadere partem præcepit. Cremenenses vbi oppidum corona circumdatum, turribusq. mœnibus admotis omnia personare tubis, armisq. senserunt, ab animi virtute praesidium sibi petendum existimarunt. Quippe in muros subeuntes ex gattis suis pontes scindere, ac milites muro deijcere, & in extremo periculo fidem, officiumq. suum probare patriæ contenderunt. Primum, qui de ponte in urbem desiluit, quidam subito crudelissime interfecit. cuteq. capiti eius detracta in vsum capillatæ galeæ sese induit; alteri manus & pedes præcisi, & per forum fœdo repere spectaculo est

per-

permissum. Ipsi tamen fortissimo quoq. ex suis aut amisso, aut fauciatō debilitati adeo sunt, vt anteriore murorum munitione relicta in posteriorem se rettulerint, actum primū animis viribusq. deficere, & de salute desperare inceperint. Quod vbi sensit Fridericus, concilium, quod in octauam ab Epiphania indixerat, ne oppugnationis ardorem remitteret, in Quadragesimam distulit, atq. acrius oppugnare perseuerauit. Tum Cremenenses assiduis prælijs, vigilijsq. defessi, ac pleriq. vulneribus affecti, demum extremi periculi metu permoti consilium sui dendi, si tolerabiles ferrentur conditiones, ceperunt, ac v i i Kalend. Februarias Peregrini patriarchæ Aquileiensis, & Baioariæ Ducis colloquiū postularunt. Potestate colloquendi facta primū veniam errori suo petierunt, eo nomine crimen purgantes, quod non Friderico, quem semper ante omnia coluissent, sed Cremonensibus hostibus suis acerbissimis restitissent. deinde postularunt, ne ad noxam libidini Cremonensium traderentur. His ad consilium Friderici delatis placuit, vt his conditionibus venia, paxq. daretur. Vt Cremenenses incolumes exirent cum ijs rebus, quas vno gestatu efferre singuli possent, Mediolanenses, & Brixiani, qui intus essent, arma relinquerent. Postridie omnes egressi, oppidum militibus diripiendum eis datum. Cremonenses, & Laudenses veteribus odijs incitati muros oppidi deturbarunt, ac fossas compleuerunt. Germani, vbi prædæ minus, quàm sperauerant, inuenerunt, igne oppido multis in partibus intulerunt. Reliquis domos suas reuersis Fridericus Papiam se recepit. Cui ciuitas obuiam effusa occurrit, atq. ornatis templorum instar vrbis vijs læta triumphantem excepit. Is templo adito, gratijs Deo actis, votisq. solutis diuertit in Regiam, ac conuentum in ante diem i i i Nonas Febr. qui dies erat Purificationis, indixit. ac litteras per omnes regiones de Cremenensi victoria misit. Vbi dies Purificationis aduenit, episcopos, abbatesq. qui vndiq. ex regnis suis conuenerant, conuocauit, atq. eis iudicium pontificiæ, quæ iactabatur, causæ commisit. Aderat in vrbe Victor, cuius causæ agebatur, aderat aduocatus eius non leuissimæ auctoritatis, Fridericus, nec quisquam ex proceribus conuenerat, nisi aut vtriusq. amicus, aut aliqua ratione illi parti obnoxius. Itaq. cum re in disceptationem adducta, probatum testibus esset, Victorem ante Alexandrum vt pontificem & v este ornatum, & cultum obsequio esse, nemoq. esset, qui contradicere auderet, sine vlla dubitatione Victor, qui praesens aderat, iure, Alexander, qui vocatus non obediuerat, vitio factus pontifex iudicatus est. His postridie Cinerum actis sequenti die Victor solemniter cum pompa ab æde Saluatoris suburbana, vbi hospitabatur, ad templum maius à clero, populo, episcopisq. deductus est. Ibi eum Fridericus pro foribus templi suscepit, & descendens de equo strepam tenuit, & manu vsque ad alta-

Sff ij reper-

re perduxit, & humili pedem osculo contigit, ac post eum Peregrinus patriarcha Aquileiensis, Vido archiepiscopus Rauennas designatus, archiepiscopi, episcopi, abbates, & principes idem fecerunt. postero die sabbati Victor Alexandrum cum parte eius candelis accensis est execratus, ac Gulielmum Siculum, & Mediolanenses, quod ecclesias, & Imperium inuasisse dicerentur, ad satisfaciendum citauit. Quibus rebus perfectis Fridericus litteras ad reges Franciae, Angliae, Hispaniae, ceterosque scripsit, ut acta Papiensis concilij comprobarent, & ut Lombardiam militaribus incommodis alleuaret, principes Germaniae laudibus, muneribusque ornatos cum suis copijs domos dimisit. Haec de Friderico Radeuicus. Reliqua nos ex Italicis ferme eruere monumentis conabimur. His igitur cognitis Alexander Anagninae sacra detestatione Victorem, & Fridericum execratus litteras & ipse ad principes, & ciuitates dedit, ac quibus rationibus id fecisset, exposuit. simulque ut se, causamque suam susciperent, obsecrauit. & ad id episcoporum concilium suorum indixit. praecipue vero ad Mediolanenses Ioannem Anagninum cardinalem legauit. Is foedere cum Mediolanensibus icto v Kal. Aprilis suggestum maioris aedis ascendit, ac concione aduocata Victorem, Fridericum, quique sectam eorum sequerentur, Cremonensem, Laudensem, Comensem, Papiensem, & Mantuanum episcopos, sacris abdicatos pronunciauit, ac ciuitates Cremonam, Papiam, Laudem, Comum, Nouariam, Vercellas, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Seprij, & Marthesij sacris arcuit, & archiepiscopum, ac consules Mediolanenses sacramento fidelitatis obstrinxit. Quibus ex rebus ingens iterum vulnus Ecclesia Dei accepit. bellumque nouum inter pontificatum, Imperiumque susceptum, quo ciuitates Italiae, in primis Lombardiae in diuersas partes diductae prauis inter se certaminibus initis ad extremum prope exitium sunt redactae. Huius autem belli principes fuere Mediolanenses. qui cum veteribus odijs, tum recentibus Alexandri aduersus Fridericum, & socios eius execrationibus incitati bellum ardentiore animo gerere perrexerunt. Itaque, ut amissae Cremae detrimenta sarcirent, Laudem tentandam, quam sibi non parere indigne ferebant, susceperunt, ac firma collecta equitum, peditumque manu per proximos sacrae hebdomadae dies impressionem in eius fines fecerunt. verum egregie occurrentibus ciuibus protinus re irrita discesserunt. Ea re Fridericus permotus copias suas quanquam exiguas Padum traiecit, atque incunte Maio in Mediolanensium agrum ingressus omnia a Lambro amne late populando, atque in segetes, arboresque foede saeuendo percurrit, ac tandem castra ad S. Romanum, quasi urbem obsessurus, locauit. Qua re animaduersa Mediolanenses Placentinis adiunctis aduersus eum cum ornatissimo, atque instructissimo equitatu processerunt, co-

pamque.

pamque pugnae fecerunt. Ex quo Fridericus exterritus per noctem silentio vasa collegit, & se Papiam recepit. Deinde Laudem progressus, Laudenses magnopere collaudauit, quod pristinam virtutem in sua salute defendenda, & fide erga se custodienda retinissent. inde exercitum trans Abduam amnem traduxit. & Pontiolum, pontemque ad id a Mediolanensibus factum occupauit, & Fanum non sine cruento proelio Mediolanensibus in tempore non occurrentibus cepit, ac Papiam, Nouariamque se rettulit. Mediolanenses interea bellum Laudense renouaturi v Idus Maias Laudem cum equitatu repetuerunt, cumque insidiae erumpentibus Laudensibus semel iterumque paratae non processissent, iustum exercitum, ac carrocium ipsum cum magno machinarum apparatu adduxerunt, ac xiiii Kal. Augusti signis e regione portae Imperialis locatis reliquis copijs urbem cinxerunt, atque oppugnare instituerunt. Verum cum per aliquot dies in opere versati essent, mox rei difficultate, & maturo Friderici aduentu permoti destiterunt. Tum Laudenses tumultuario opere munitam adhuc urbem habentes lapideo ipsam muro monente Friderico seperunt. primus lapis ab Alberico episcopo in fundamento portae Cremonensis est positus. Erat in regione lacus Comensis oppidum nomine Carcanum, quod firmo Friderici praesidio custoditum Mediolanensibus, quoties in Laudensium fines irumperent, adhuc semper fuerat infestissimum. Hoc igitur sibi expugnandum antistes ratus eodem mense Brixianorum auxilij, ac trium tribuum iuuentute educa obfidere instituit. Ea re cognita Fridericus sociorum suorum copias subito accersuit, ac postridie Nonas Augusti accessit, & loci peritorum consilio in valle Toxaria castra ita posuit, ut Mediolanenses ab omni re frumentaria intercluserit. Id ubi sensere Mediolanenses, virtute recuperandum, quod loci iniquitate amiserant, rati, se se ad proelium praepararunt. neque id Fridericus detrectauit. Varie vtrinque pugnatum est ingenti animorum ardore alijs pro salute, alijs pro imperio decertantibus. Tandem Fridericus ordines Mediolanensium vi perripuit, atque ad carrocium penetrauit. ac solutis bobus vexillum detraxit, & contumeliae causa currum in proximam fossam deiecit. Brixiani interea ab Vrsicino castro, ubi in praesidio locati fuerant, alijque ab Herba oppidani suorum periculo excitati impigre accurrerunt, ac recentes in defessos incubuerunt. Quorum impetu percitus Fridericus victum se in ipsa victoria clamans fugam capessit, ac Comum se cum paucis recipiens in arcem Baratelli ascendit. Mediolanenses fuis hostibus, castrisque captis ingenti praeda potiti sunt. Haec v Idus Augusti gesta. Archiepiscopus Carcani oppugnatione ommissa, quae longior videbatur futura, xii Kal. Septembris domum reuertit, atque Vrsicinas, & Herbenses, quorum opportuna praecipue

opera

opera parta victoria esset, immunitate Mediolanensi donandos curauit. Fridericus ex Baratello Papiam se recepit, atque amicos, vt quantum quisque contrahere copiarum posset, in insequentem annum pararent, admonuit, atque inde Cremonam se contulit. Incendio Mediolani in tribu Comensi conflato, eoq. ad Vercellinam, Ticinensem, Romanamq. translato magnum multi ciues damnus fecerunt. Id incendiū tectis plerisq. in vrbe consumptis coegit, vt exercitus in proxima loca hibernatum exiret, & cum multa frumenta exusta essent, annona in ciuitate grauior fieret. Mediolanenses ponte ad Pontirolum instaurato in Laudensium fines impressionem fecere, ac multos captiuos abduxere. Velfo marchio in Tusciam cum exercitu inijt, ac conuentu ad S. Genesium habito, cum à ceteris, tum maxime à Pisanis, & Lucensibus benigne acceptus est. Fridericus Cremona Papiam in hiberna se rettulit. Ineunte inde vere ad arma vtrinque reuersum. **III** Idus Martij Placentini, cum Laudense sibi bellum depoposcissent, multos Laudensium equites per insidias oppresserunt. **XVI** Kal. Aprilis Mediolanenses ad Castellonum oppidum in comitatu Seprienfi situm iniurijs eorum prouocati accesserunt, atque omni machinarum genere oppugnare instituerunt. Quas dum qui intus sunt refringere, atque incendere tentant, Fridericus rei nuncio ictus Laudem accurrit, & contracto ex proximis locis exercitu ad Lambrum amnem Castellonum liberaturus processit. Qua re accepta Mediolanenses succensis machinis recesserunt. **III** inde Nonas Aprilis Placentini cum Laudensibus ad S. Mariam in Strata proelium commiserunt, ac præter ceteros Tricafoliam Pusterlam prætorem eorum redegerunt in potestatem. Interea Germani principes, qui post conuentum Papiensem à Friderico dimissi fuerant, siue ab eo acciti, siue vicem eius solliciti cum maximis in Italiam auxilijs redierunt. Quorum aduentu Fridericus erectus, ac simul promptis Italicarum ciuitatum, quæ in fide erant, auxilijs nixus, quod adhuc facere prætermiserat, urbem ipsam Mediolani sibi tentandā decreuit. ratus, dum ea vrbs incolumis staret, se haudquaquam quietam Italiam habiturum. atque ita rebus omnibus necessarijs apparatus **III** Kal. Iunij cum vniuerso exercitu in agrum Mediolanensem procedit, ac segetes, vineasq. toto late percursō agro corrumpit. Inde castris propius urbem admotis in multas partes copias diuidit, atque urbem vndiq. septim intentiore cura obsidere instituit. Contrā Mediolanenses haudquaquam animis defecerunt. verum omnia, quæ ad acrem sustinendam obsidionem pertinerent, tanto studio præpararunt, vt ne si hostes quidem quiescerent, ipsi quietem acturi essent. ac partitis inter se laboribus modò ab hac, modò ab illa parte, vt cuique distributa munera erant, egressi certatim præcipuum sibi fortitudinis, ac fidei patriæ præstitæ decus depoposcerunt.

1161

poscerunt. Clausa vndiq. vrbe omnium rerum pretijs auctis magna ciuitatem caritas primùm, deinde impedita cibariorum inuectione inopia cepit. quæ mala grauiora etiam fecit ingens alieni æris, quo plerique obruti erant, magnitudo. quo ne funditus perirent, ciuitas denos, & octonos viros ad eam rem inspiciendam legit, ex singulis tribubus ternos, qui magna cum cura imminentem multorum perniciem subleuarunt. Fridericus interea agro ad xv millia passuum circunquaq. vastato Germanos in suburbana castra diuisit, ac Cremonenses, & Papienses in ciuitates suas dimisit. ipseq. cum ala equitum Laudem se recepit, quò Victor cum aliquot Cardinalibus **XV** Kal. Iunij venerat. Ibi conuentu altero episcoporum, atque abbatum habito iterum ex eorum sententia Victorem verum, iustumq. pontificem esse pronunciauit, & archiepiscopum cum consulibus Mediolanensibus, & fautores eorum episcopos Placentinum, Brixianumq. cum consulibus à sacris amouendos curauit. Patauinis, qui & ipsi fide decesserant, ad officium redeundi ipsæ Augusti Kalendæ præscriptæ. Conuentu inde peracto oppida hinc inde per mensem Augustum occupata, & captiui vltro, citroq. sunt facti. Quod belli genus quàm inane esset, ac parum coeptis perficiendis idoneum, aliàs satis Fridericus expertus, obsidione iterum urbem sibi premendam existimauit. atque ita **V** Idus Augusti à Meregmano exercitum Mediolanum promouit, ac castra non procul ab vrbe fecit, in omnem rei bene gerendæ occasionem intentus. Missi qui Mediolanenses prouocarent, cum proelium commisissent, & ipse eos subsequi maturauit, ac mox gradum referentes acrius vrgeri instituit, veram esse fugam Mediolanensium arbitratus. cum autem cupidius vsque ad Arcum Romanum esset progressus, equo forte prolapsō corruit, vulnusq. graue accepit. verum à suis in equum repositus periculum mortis euasit. Quare perterritus iterum totum se ad obsidionem conuertit. atque omni ope, ne comneatus in urbem importarentur, prouidere contendit. Eo factō Mediolanenses fame iam vrgente permoti legatos ad Fridericum de pace miserunt, sed in itinere violati à Germanis ad eum peruenire non potuerunt. Appetente inde hieme ipse se cū vxore Laudem recepit, vt Brixianus facultatem comneatum in urbem deferendorum adimeret, reliquas exercitus partes proximis circunquaq. in castris disposuit. atq. vt in eandem intenti curam vigilarent, mandauit. Cremonam inde progressus ibi Decembrem transegit, itineribus custoditis, nequid à Placentinis ad leuandam obsidionem appositum inferretur. Quod si quos ei rei studentes deprehendisset, eos præcisus manibus, aut effossis oculis, aut truncatis naribus domum dimisit, vt tali fœditate supplicij ab eiusmodi conatu reliquos abstereret, aut imbribus die noctuq. obiectos, ac frigore maceratos ad paciscendam quantamcunque pro redemptione-

demptione pecuniam compulit. Eodem anno Ludouicus Francorum, & Henricus Anglorum reges litteris Friderici de Victore colendo sollicitati cum consilium expedire non possent, conuentum episcoporum suorum mense Iulio aduocarunt, eoq. vtriusq. partis fautores cardinales inuitarunt. Ibi cum Vido Cremenfis multa pro Victore aduersus Alexandrum differuisset, Gulielmus Papiensis surrexit, atque omnibus criminibus in Victorem reiectis Alexandri causam adeo regibus ipsis presentibus episcopisq. probauit, vt Victorem, & partem eius episcopi magno consensu sint detestati. Florebat tum ordo Cistertiensis, archiepiscopis, episcopisq. multis, & abbatibus plusquam septingentis, & monachorum multitudine innumerabili praeditus. Hi quotannis concilium apud Cistertium celebrabant, & quae e republica erant, decernebant. Itaque proposita praesenti pontificia causa publico decreto Alexandro se adiunxerunt, atque maximas ei parti vires addiderunt. Quibus rebus Fridericus incensus edictum proposuit, vt omnes Cistertiensis ordinis monachi, qui in regnis suis agerent, aut Victori subscriberent, aut regnis suis excederent. Qua re numerus eorum ingens relictis sedibus suis in Franciam commigrauit. Quin etiam episcopos multos licet sanctitate insignes, quia Alexandro dediti erant, sedibus suis eiecit, atq. alios in eis imposuit, & vt conuentum iam pridem ab Alexandro indictum impediret, eò intentius vias omnes, ne cuiquam episcopo pateret transitus, custodiuit. Quare Alexander cum se concilium in Italia habere aduersus Fridericum, Victoremq. non posse cerneret, simulq. occultas Romanorum fauentium insidias vereretur, ac nimiam Friderici omnia circumquaue tenentis potentiam extimesceret, in Franciam ad conuentum habendum proficisci constituit. Itaque post xiiii Kal. Maij, quo die ipsum Verulis fuisse inuenio, relicto Romae Iulio Cardinali legato Tarracinam se recepit. Inde conscensis Gulielmi Siculi trimibus Genuam adiit, vbi cuncta obuiam effusa ciuitate amplissimum honorem accepit. Per eodem dies Vlricus patriarcha Aquileiensis in locum Peregrini sublectus est. Ineunte inde Ianuario cum nulla ex parte res ad victum necessariae acri diligentia hostium supportari Mediolanum possent, eo inopiae, necessitatisq. redacti sunt, vt canes, equosq. comederent. Qua de re graues in vrbe tumultus, atque acerba passim iurgia audiebantur, cum alter alterum, omnes vero archiepiscopum increparent. quasi ille aut bello temere tanto causam dedisset, aut pacem moram, atque impedimentum afferret. Qua re audita permotus archiepiscopus ad Alexandrum Genuam se recepit. Ciuitas, vt legati iterum de pace ad Fridericum mitterentur, decreuit. Missi tres cum liberis mandatis, Ossa Ossius, & Albertus filius, & Anselmus Ortus, ipsum Laude, quò recesserat, conuenerunt, ac potestate dicendi impetrata pacem pe-

1162

cem petierunt, pollicentes se in honorem eius sex locis muros vrbis deiecturos, fossas completuros, ipsiq. demum dicto audientes futuros. Fridericus Germanicis principibus, sociarumq. ciuitatum consulibus in consilium aduocatis sui se, non eorum, arbitrij deditioem velle respondit. Quam conditionem legati, etsi grauissimam, acceperunt. Itaq. deditio v Nonas Martij hac ratione perfecta est. Consules ex auctoritate Consilij Laudem ad Fridericum profecti strictos gladios tenentes libere se omnia, quaecunq. ille imperasset, facturos, atq. eodem quoq. ciues suos omnes sacramento obligaturos iurarunt. post biduum trecentos equites totius ciuitatis nomine triginta sex vexilla, & clauis ciuitatis detulerunt, ac praecipis eius se parituros iurarunt. Inde mille pedites carrocium adduxerunt, ac nonaginta quatuor alij tubas ciuitatis obtulerunt. Postridie Fridericus edicto imperiali sublato quadringentos obsides postulauit. ex quibus centum, & octoginta sex ex ordine equestri retinuit. reliquos ad numerum conficiendum ex ipsa nobilitate exegit, atq. ad singulas vrbis portas murum disijci, & fossam repleri iussit, quantum exercitui quadrato agmine ingressuro foret satis. postremò iusiurandum à singulis postulauit. atq. ei accipiendo sex principes Germanos, ac totidem Lombardos praefecit, atq. his rebus administratis Papiam se xv Kal. Aprilis cum Beatrice coniuge rettulit. Ibi consilio episcoporum, principum, & magistratuum amicarum ciuitatum coacto immodicam Mediolanensium superbiam alte repetito accusationis initio docet, quemadmodum se aduersus superiores Imperatores gesserint; quibus calamitatibus Laudenses, Comenses, & Papienses nulla regum habita ratione affecerint; vt se demum saepius in ordinem redegerint, ac pacem datam violarint. eos omnium Lombardiae seditionum, omnium bellorum auctores fuisse, eos pontifices in Imperatores acuisse, ac defendisse, & nunc vt cum maxime tueri ostendit. His de causis consilium atrox fortasse, sed sibi necessarium cepisse concludit ad reliquam Lombardiam pacandam, atque in fide & officio continendam vrbis Mediolanensis delendae, populiq. superbiae, ac potentiae comprimendae. Eo consilio ab omnibus, qui aderant, approbato post quadriduum consules Mediolanenses accersit, ijsq. imperat, vt omnes sexus vtriusque ex vrbe intra octo dies emitterent, nam se aedificia euertere omnia velle. Consules grauate, sed quia imperium recusare non poterant, praecipis obtemperarunt. atq. vniuersos abire vrbe iusserunt. Ita v i i Kal. Aprilis Mediolanenses moesti, ac se, fortunamq. suam, quòd non potius armati occubuissent, quàm incolumes ad eam necessitatem venissent, execrantes vrbe exierunt. atque alij Comum, alij Bergomum, alij Laudem, vt quisque necessarios, atq. hospites habuit, abierunt. vulgus ipsum non solum consilij inops, sed parum etiam mentis compos circum

T t t fossas

fossas reititit extremum patriæ casum expectaturum. Erat autem fœdus, ac miserabilis præter ceteros aspectus mulierum, ac puerorum ingentibus omnia clamoribus, eiulatibusq. replentium, atque opem surdis hostium auribus implorantium. Vbi exhausta vrbs incolis fuit, Fridericus cum exercitu victore accessit, & ne fidem fallere videretur, per ruinas murorum, non per portas iniuit. Inde negotio vicinis ciuitatibus id muneris sibi præcipue deposcentibus dato urbem paucis templis seruatis excidit. Laudenses ædificia portæ Orientalis diruerunt, Cremonenses Romanæ, Papienses Ticinensis, Nouarienses Vercellinæ, Comenses Comensis, Seprienses, & Marthesani Noua. Arcus, Theatra, Thermæ, quæ ex antiqua vrbs fortuna adhuc supererant, deletæ. demum profana discussa omnia præter turres aliquot, & partem mœnium, quæ integra propter operis firmitatem remansit. Tempa spoliata, abbatia populata. Brolium, vt aiunt, ad perpetuam sterilitatem sale disseminatum. Quibus rebus perfectis ipse kal. Aprilis in die Palmaram Papiam recessit, ac præ lætitia proximo Resurrectionis die post rem diuinam factam cum vxore coronatus incescit, ac statuis ad ædem Saluatoris locatis splendidum proceribus epulum dedit. Mediolanensibus hunc in modum subactis inde reliquas ciuitates, quæ aut aperte arma aduersus se tulerant, aut obscure defecerant, aut alia ratione cum Alexandro faciebant, armis sibi appetendas, atque ad officium redigendas existimauit. Itaq. post biduum bellum aduersus Placentinos decreuit. idq. principes, atque prætores, & consules amicarum ciuitatum iurare iussit. Eare cognita Brixiani consilio anteuerso legatos ad eum miserunt, qui nudatos tenentes gladios pacem supplices peterent. Data est ea lege, vt muris deiectis, fossisq. completis præfectum à se acciperent, & certam pecuniæ summam persoluerent, ac secum expeditionem Romanam, Apulamq. susciperent. Id vbi sensere Placentini, antequam bello premerentur, consules ad eum suos miserunt, ac vi Idus Maij iisdem se conditionibus obligarunt. Nonis inde Iunijs legati Genuesium aduenere, ac se illius potestati iurato obsequio permiscere. classem se ei ad Kal. Septembris daturus ad Siciliam, Apuliam, & Capuam à Gulielmo Siciliae rege recuperandas, neque iniussu eius pacem facturos, atq. vt hæc ciuibus, & consulibus suis deinceps rata forent, operam daturus, spondere. atq. ab eo omnem oram à portu Monoeci vsq. ad portum Veneris feudi nomine saluo iure vasallorū obtinere. Idib. inde, cū adhuc apud D. Saluatoris sederet, à cōsulibus Cremonensium aditus priuilegium tale sociæ ciuitati concessit. *Si cum consules vobis subrogandi erunt, nos in Lombardia fuerimus, nuncium, si vobis placebit, nostrum mittemus, qui consilio sapientum operam dabit, vt legantur consules ad honorem Imperij, & conseruationem vestrae ciuitatis, quiq. lecti erunt, à nobis*

inuesti-

inuestituram accipient. quod si trans Alpes, aut Apenninum, aut Marchiam Ancona fuerimus, concedemus vobis, vt ad arbitrium vestrum creetis Consules ad obsequium Imperij, & conseruationem vestrae ciuitatis, ita tamen, vt vnus aut duo ex eis ad nos loco omnium inuestiendorum accedant, qui omnia regalia ex imperiali manu recipient tam in vrbe, quam extra per totum episcopatum vestrum siue in aquis, siue in terris, siue in personis, prout nunc habetis, aut ante obsidionē Crema habuistis, in teloneis, pedaticis, ripaticis, fodro, moneta, banno & omni iure regalium; præterea auctoritatem iurisdicendi unicuique in vrbe, & per totum episcopatum ex legibus, & bonis moribus ad concordiam ciuitatis, & nominatim hæc castra Soncinum, Sambasianum, Preuitunum, & Castrum Nouum, quod est in episcopatu Laudensi, ea lege, vt pro his regalibus omnibus vos consules presentes, & futuri nobis, & successoribus nostris regibus, & Imperatoribus ducentas marchas argenti boni in festo S. Martini quotannis persoluat, & ad nutum nostrum nuncijs in Lombardia bona fide representetis. extra quam cum Imperiale fodrum per Lombardiam, & Cremonensem episcopatum exigemus. Pro fidelitate autem uestra fodrum in vrbe uestra, & suburbio eius vobis in perpetuum concedimus, ita ut successores nostri reges, & Imperatores hanc pactionem ratam habeant, & vos ea perpetuo teneamini. Nemo autem à vobis consul recipiatur, nisi iuret, se hanc pecuniam nuncio nostro repetente soluturum, & nobis aut successoribus nostris fidelitatem. Qui vero initio consulatus sacramentum concipiet, hoc nominatim iurabit, se rectorum populum Cremonensem in vrbe, & extra ad honorem, & obsequium nostrum, & conseruationem ciuitatis. & consules aliq. iurabunt, se seruaturus fidem sine fraude, & mandata aut per nos, aut per nuncios nostros iniuncta curaturos bona fide. Volumus etiam, vt cum nulla ciuitate coniurationem iniussu nostro ineatis. & quinto quoque anno sacramentum hoc renouari ab alijs, qui nondum susceperint, curetis. Pro fidei autem opera, quam vos Cremonenses nostro Imperio prestistis, promittimus, nos neque milites, neq. Burgeneses, qui in castro Crema habitabunt, Imperij rebelles, quos proscripsimus, unquam proscriptorum numero exempturos, neq. in gratiam nostram eos, aut heredes eorum recepturos, nisi presentibus nobis, & Consulibus Cremona iurent, se intra Ticinum, & Abduam non habitaturos, neq. in his urbibus, & episcopatibus Bergomati, Brixiano, Mantuano, Parmensi, Placentino, neq. in episcopatu Cremonensi, neq. agro Cremensi, nisi nos permiserimus voluntate consulum Cremonensium, qui nunc sunt, aut futuri sunt. pagos autem, quos tenebant Cremenses, in nostra habebimus potestate, excepto castro, & suburbio Crema, quod vobis concedimus. Quod si episcopus, aut ciuis aliquis Cremonensis de aliquo eorum pagorum exoptularit, ius ei dicemus. Præterea pagani illi omnes iurabunt, se parituros præceptis aut nostris, aut nuncijs nostri ad id destinati. neq. fossam, neque arcem, neq. vicum nouum in toto episcopatu Cremonensium excitaturos, verum personas, & res Cremonensium per totum agrum suum

Ttt ij serua-

seruaturos, neque consilium, aut auxilium duros, ut Crema, aut aliquod castrum, aut arx intra terminos Cremonensium privilegio designatos excitetur, aut reponatur, aut noua edificetur. Quin etiã reliquas ciuitates amicas pari creandorum consulum potestate affecit. Mediolanensium autem, qui per agrum dissipati erant, præfecturam in sex diuisit; & cum singulis præfectum Germanum imponeret, sextæ, quæ urbem complexa est, episcopum Leodiensem præposuit, eumq. maiore, quàm ceteros, auctoritate ornatum summæ rerum præesse Mediolanensium voluit. capitaneos, ualuasores, scribasq. omnes veteres abrogauit, ac nouos instituit, atque apud se sacramentum dicere iussit. Brixia, Bergamo, Placentia, Como Germanos prætores dedit, quas Potestates Imperatorias appellarunt. Papiam inde profectus iustrandi regni gratia mense Iunio Bononiam, quam nouo consilio ab Alexandro cum Mediolanensibus stetisse compererat, minitabundus accessit, eo animo, ut si Bononienses resisterent, perinde in eos, atq. in Mediolanenses animaduerteteret. Bononienses, siue quòd se ad tantam belli tempestatem sustinendam impares, atq. imparatos viderent, siue quòd miserabilem Mediolani cladem ante oculos sibi proponerent, Friderico repugnare non ausi iurisperitos suos, quibus ille plurimum tribuebat, obuiam ei miserunt, ac se in eius auctoritate futuros ostenderunt. Quorum oratione placatus isdem, quibus ceteris, conditionibus ignouit. Muri veteris, qui adhuc stabant, urbis euerit, fossæq. repletæ. Bocius homo Germanus iuri dicundo præfectus. xi Kal. Iulij, cum esset in agro Bononiensi, atq. Vlricus patriarcha Aquileiensis adesset, Ecclesias canonicorum regularium S. Victoris, & S. Ioannis in monte liberauit à collecta, fodro, & mansionatico. Inde Bononia relicta eundem Imolam, Fauentiam, & ad reliquas Italiæ vrbes victoriæ terrorem, armorumq. traduxit, atq. interea in agro Veronensi Turisendum, qui Gardam aduersus se obtinebat, per legatos ad deditioem coegit. atque his rebus gestis cuncta late Lombardia pacata Papiam se rettulit. Interim Alexander Genua profectus in Prouinciam, ac sub Pascha ad montem Pessulanum accessit, magno honore à Theobaldo S. Germani Parisiensis abbate obuiam ei à Ludouico rege misso exceptus, atq. occurrentibus earum regionum episcopis conuentum Claromonte coegit, in quo Victorem, Fridericum, & factionem eorum sacro tandem anathemate perculit. Ea re offensus mirifice Fridericus, ut Alexandrum Francorum obsequio spoliaret, compositis Italiæ rebus, Visontionem in Burgundiam dotalem vxoris regionem cum Victore iter instituit. Cum Taurinum accessisset, Pisanos, & Genuenses nouo inter se bello certantes ad inducias vsq. ad reditum suum paciscendas adduxit. Ceterum nouam eorum populorum discessionem hæc caussa contraxerat. Constantinopoli Pisani mercatores Genuenses inuaserant,

atq.

atq. aliquot etiam interfecerant. Quare comperta Consules Genuensium duodecim triremibus in portum Pisanum euecti turrim in conspectu ciuitatis euerterant, & triremem vnà cum Consule Pisano captam abduxerant. Pisani vero maiore numero egressi naues duas Genuensium onerarias ceperant; & duodecim triemes è portu Veneris exeuntes adepti proelio laceffiuerant, atq. ex Sardinia, & Corsica magnas prædas abegerant. Fridericus inde Visontionem progressus ad Ludouicum regem misit, rognans, ut ad se communis colloquij gratia ad Sagonam annem, is olim Arar fuerat, non longe à Diuionis oppido ad festum Decollationis occurreret. ibi enim se ex communi consilio veterem Ecclesiæ redintegrare concordiam velle. eademq. ratione reges Dania, Vngaria, Boemia, & omnes regnorum suorum episcopos, atq. abbates, ut ad eam diem sibi præsto essent, admonuit. quo factò ingens est celebrissimi omnium concilij expectatio concitata. Ludouicus ad diem venturum se ostendit; verum iter ingressus, vbi accepit, Fridericum, contra, atq. pacto conuenerat, ad concilium armato cum exercitu conuenire, paullulum hæsitauit. & tamen seruandæ fidei causa ad annem die constituto accessit. atq. in medio ponte ab hora diei tertia ad nonam vsq. permansit, & cum Fridericus nondum venisset, manus in flumine lauit, ac se fidem liberasse suam testatus eodem ipso die vespere Diuionem reuertit. Sub noctem inde aduenit Fridericus, cognitoq. Ludouicum abiisse, qui eum reuocarent, honoratos homines misit. uerum, ut rediret, non potuit impetrare. Quare iratus ex Burgundia in Germaniam transijt, atq. in Italiam Victorem, & Rinaldum archiepiscopum Coloniensem legatum ad res moderandas dimisit. Post aliquot inde dies Ludouicus, & Henricus reges ad Ligerim annem apud Tociacum oppidum conuenerunt, atq. Alexandrum eò aduenientem læti eximij honoribus exceperunt. quippe stratorum officio functi pedites dextra, læuaq. frenum equi tenuere, & ad præparatum tabernaculum perduxere. atq. eius auctoritate pacem inter se confirmauere. Vlricus patriarcha Aquileiensis, cum Gradum bello esset adortus, à Venetis vnà cum septingentis nobilibus Foroiuliensibus capitur, & Venetias perductus cum omnibus in custodias conditur. Demum vero pactus, se quotannis duodecim porcos, & duodecim panes Duci in eiusmodi die daturum, ipse cum omnibus liberatur. Institutum inde mansit, ut quotannis ludicrum in foro in eius rei memoriam ederetur. Postero anno 1163 expers ferme armorum Italia fuit. Alexander Parisios profectus concilium Turonum in Pentecosten indixit. rogatusq. à multis, ut Bernardum Clarauallensem in proximo concilio in numerum Sanctorum referret, eorum se voluntati obsequuturum ostendit. verum litteris aliorum eandem rem in alijs prouincijs celebrari postulantium obrutus, cum vi-

deret,

deret, omnium se studijs seruire non posse, rem in aliud tempus distulit. Octo inde post Pentecosten diebus frequentissimum in Turonibus episcoporum, abbatumq. concilium habuit. Ibi vero, & acta concilij Papiensis rescidit, & sacras aduersus Victorem, & Fridericum detestationes redintegravit. & seuerissimis legibus clerum ab effusa licentia ad ecclesiasticam disciplinam formauit. atq. episcopos, vt hæresim Tolosæ serpentem coercerent, admonuit. ea vero qualis fuerit, post loco magis idoneo aperietur. Ex Turonibus inde in Senonas abiit. Interim Rinaldus Lombardia, Marchia, & Tuscia perlustrata episcopos à Victore auersos exautorauit, & amicas ciuitates in officio confirmauit. Cuius diligentiam quanquã probauit, vt qui maxime, Fridericus, tamen multis de caussis sua interesse, vt in Italiam rediret, est arbitratus. Itaque VIII Idus Octobris vnà cum vxore, & Conrado archiepiscopo Moguntino Alpes transgressus Laudem accessit. atq. eodem mox se Cremona quoque Victor recepit. Vtroq. præfente ossa S. Bassiani ex Laude vetere in Nouam iam ædificiorum priuatorum, & publicorum operibus mire nitentem graui cæremonia transportata. XVI. Kal. Octobris Papiam adiit, ciuibusq. petentibus, sed magna accepta pecunia, permisit, vt Derthonam iterum diruerent, quam Mediolanenses velut in communem contumeliam rescississent. Conradus inde oborta simultate à Friderico discessit, atq. ad Alexandrum profectus ab eo in numerum Cardinalium est allectus. Fridericus Decembri mense Modætia, regali, vt appellat, sede in agrum Mediolanensem profectus est. Ibi per dies Natalicios Mediolanensium precibus fatigatus captiuos eorum dimisit. ac Moguntinam Ecclesiam Conrado ademptam Christiano curiæ suæ cancellario tradidit. Inde Ianuario mense in Marchiam Anconitanam progressus in ea per mensem Februarium fuit. Fani eum Genuenses adierunt, rogantes, nunquid Siculæ expeditionis gratia sibi parandum esset. Parmam deinde reuersum rogarunt, vt quattuor millibus marcharum acceptis nouum regni Sardinia titulum institueret, id est Barisonem Arboreæ, quæ pars erat Sardinia, iudicem, appellaret regem; eum insulam ad commoda Imperij obtenturum. Quo audito legati Pisanorum, qui aderant, iniquitatem postulati conuesti sunt. neq. enim regem alienæ terræ institui conuenire. & se rei impedimento fore, professi sunt. Inde Laudem, Papiamq. est ventum. Ibi de motibus Veronensium, Vicetinarum, Patauinarum, & Taruisinorum cognoscit, qui intolerandis iniurijs, quas à Comite Palatino, cui Gardam Fridericus concesserat, irritati, Venetis auctoribus, inter se coniurarant, ac consilia de vetere repetenda libertate inierant. Itaq., ne id malum serperet longius, continuo legatos ad eorum conatus comprimendos misit, atq. amicarum ciuitatum magistratus Cremonæ,

Laudis,

Laudis, Papiæ, Nouariæ, & Mantuæ euocauit, ac blandis verbis appellatos iureiurando, vt secum arma aduersus Veronenses, sociosq. susciperent, obligauit. atq. ita exercitu, vtcunque potuit, comparato contra eos perrexit. Huius expeditionis prospera quidem principia fuere, firmis castellis aliquot in primis eorum finibus expugnatis; verum, vbi in conspectum hostium venit, exiguitate copiarum rem committere pugnae non ausus, simulq. patefacta eorum, à quibus vocabatur, Veronæ coniuratione deterritus Papiam magna cum infamia retrocessit. Ibi ad ius dicendum, & priuilegia amicis populis largienda conuersus v. kalendas Iunias insigni illo Mantuanos affecit. in quo *fodrum*, regalia omnia, expeditionem Romanam, Apulam, Siculam, Veronensem, Venetam, Vicetinam, Patauinamq. remisit. seq. in eorum agro belli his populis faciendi causa moraturum negauit. verum se honorem, statum, rectas consuetudines, & res eorum conseruaturum, & si sua causa superioribus populis bellum intulissent, auxilio affuturum, neq. inuitis, atq. inconsultis illis, pacem, induciasve daturum. Papiensibus porro concessit, vt consules rerum publicarum, & iurisdictionis potentes creare, & fluminibus riuos ad irrigandos agros deriuare ius esset. neve cuiquam pontem in Ticinum Plumbam usq. construere, neve Laumellum oppidum instaurare liceret. Quin etiam Barisonem à Genuensibus adductum pecunia accepta IIII Nonas Augusti in basilica S. Syri regem Sardinia appellauit, ac diademate solemnem cæremonia redimiuit, Pisanis iniuriam in eo sibi fieri frustra exoptulantibus. Quarto vero Kalendas Octobris Guidoni Guerra Comiti in Etruria priuilegium amplum concessit, non solum bona, quæ possidebat, affirmans, nempe castra Mutilianam, Tredotium, Duadulam, Battifollem, & Regiolum, sed etiam omnia iura, quæ ipse habebat in eis, (Regalia ille vocat,) vltro indulgens, *bannum, placitum, districtum, teloneum, pedagium, ripaticum, mercatus, molendina, aquas, aquarumq. decursus, piscationes, venationes, paludes, argentifodinas, ferrifodinas, & quidquid è terra eius erui posset, Alpes, montes, valles, & omnia, qua ad se, atq. ad Imperium pertinerent.* Ceterum hic Guido Guerra à Vidone illo traxit originem, quem Otho Magnus Imperator Comitem, vt diximus, Mutilanæ constituit, familiam vero propagauit eorum, qui in Tuscia Comitum Guidorum cognomen tulerunt. qui post castro Balneo accepto in hunc vsq. diem Comites Balnei dicti sunt. His actis belli, & Lombardicæ coniurationis memor in Germaniam ad novos ea de causa delectus habendos, iustumq. conficiendum exercitum transfijt. ac Mediolani, ceterisq. ferè Lombardia in vrbibus omnibus prætores novos iure dicundo reliquit. Hi profecto Italia Friderico, quod superiores etiam, sed parcius facere præfecti instituerant, inique ius dicere, priuatos nouis iudicijs illigare,

episcopos,

episcopos, ac principes immodicis imperijs fatigare. In primis autem Mediolanenses oppressi, singuli quinis fructuum partibus, & ternis in singulas familias assibus imperialibus singulos in annos multati; molitores, piscatores, venatores, & aucupes, nouis, atq. acerbis tributorum generibus onerati, & nisi paruissent, poenis atrocissimis cruciati. Quin etiam Arnoldus Barbauara Placentiae vndecim millibus marcharum extortis, atq. a de S. Antonini argenteis omnibus ornamentis nudata, ciuitatis offensionem veritus vrbe excessit, ac secum tabulas priuilegiorum publicas exportauit. Ad ceteras calamitates illa quoq. Mediolanensibus est adiuncta, quam ipsi omnium grauissimam iudicauerunt, quod veneranda trium Magorum corpora magna religione ab eis culta Rinaldus archiepiscopus vrbe extraxit, eaq. Italia cedens Coloniam transportauit. Eodem anno Victor Cremona Lucam profectus ibi per mensem Aprilem est mortuus. Quod vbi factionis eius Cardinales viderunt, extemplo creando successori, qui partes aduersus Alexandrum tueretur, comitia habuerunt, atq. ei Vidonem Cremensem Cardinalem S. Calisti substituerunt, qui Victorem non solum suffragio suo pontificem designauerat, sed etiam auctoritate, sententiaq. defenderat. Is Paschalis tertius appellatus, Friderici, ac factionis eius prompta studia est consecutus. Bariso rex in Sardiniam vectus, cum pecuniam soluere non posset, quam a Genuensibus ad regium fastigium emendum mutuo accepisset, ab iisdem Genuam est reuectus, atq. in custodiam, donec penderet, traditus. Alexander apud Senonas egit. atq. inde diplomata Ecclesijs Italiae in fide manentibus dedit. Hiems prodigij in modum seuiissima fuit. nix e caelo lapsa usq. ad kalendas Martias sequentis anni ad immensam altitudinem mansit. Eo anno Fridericus, cum in festo Pentecostes frequentem episcoporum, abbatum, ac principum conuentum Herbipolim aduocasset, ex omnium sententia statuit, vt Paschalis pro iusto pontifice in perpetuum haberetur, & eo mortuo nemo, nisi ex eius parte, sublegeretur, & si contigisset, vt Fridericus ex hac vita decederet, nemo ei substitueretur, nisi se eam partem defensurum iurasset. Iurantibus in hoc decretum ceteris solus Albertus Frisingensis episcopus abnuuit. post autem & ipse coactus iurauit, se Paschali obtemperaturum, quandiu Imperator partem eius foueret, & quandiu ipse regalia possideret. Velfo Dux Spoletanus, marchio Tusciae, Princeps Sardiniae, & dominus, (sic enim se appellabat) domus Comitissae Mathildis concessit Lucensibus omnem iurisdictionem, quam habebant intra sex millia passuum ab vrbe Lucae, qua pertineret ad ius marchiae, & domum Comitissae Mathildis pro mille solidis Lucensibus soluendis quotannis vsq. ad annos nonaginta. Pisani violatis inducijs nauim Genuensium eiectam ad Asinariam insulam compilarunt. atq. apud Fridericum id fa-

ctum

ctum excusarunt, quod Genuenses iniuste in custodia Barisonem tenerent. Cum autem pax per Conradum sacerdotem Friderici in Portu Veneris tractata conuenire non potuisset, res in apertum bellum euasit. Pisani v r r r Kalendas Septembris Albingaunum adorti subdito igne cremarunt. inde in Prouincia, in Sardinia, alijsq. pluribus in locis certamina, praedationes, caedesq. odio inexpiabili promiscue vtrinque commissa. Et hoc anno Lombardia absente in Germania Caesare ab armis vacua immodicis Germanorum praefectorum imperijs, tetrisque rapinis foede est lacerata. Illud autem aerumnis, ac calamitatibus eius optata affulsi lucis, quod Ioannes cardinalis Romae legatus ab Alexandro Iulio mortuo substitutus singulari ingenij dexteritate, ac mira morum comitate populum Romanum ad partes Alexandri traduxit, ac basilicam Vaticanam, pontificiamq. ditionem magna ex parte recuperauit, atque Alexandrum ab eis reuocandum curauit. Quibus rebus cognitis Alexander in Italiam mature sibi redeundum ratus, Sueffione relicta in Prouinciam, & Montem Pessulanum reuertit, acceptisq. a rege Ludouico triremibus ad mare profectus conscendit. Cum Cardinales viris fortibus, qui Hierosolyma contendebant, assumptis dromonem hospitalis Hierosolymitani ingressi pontificem mox sequuturum iactis in alto anchoris expectarent, praeteriens praedonum classis dromonem inuasit. pontifex, cum triremi se ad dromonem vehi iussisset, conspectis piratis nauigationem conuertit, atq. in portum Megalonensem refugit. Cardinales piratis acriter a dromone repulsis pontifice non expectato idoneum nacti ventum abierunt, ac prospere in Siciliam deueniunt. post aliquot dies pontifex alia parata naui conscendit, & secundis ventis eodem peruenit, susceptusq. benigne a Gulielmo rege eius inde triremibus Salernum petijt. atq. inde Romam accessit laetissimis animis exceptus ab vniuersis. Cum Cardinales, & episcopi plerique maritimum iter pertaxi Salerno Beneuentum se contulissent, Vbertus Mediolanensis archiepiscopus morbo, & aetate confectus ibi decessit. Ei Galdinus Sala Mediolanensis ecclesiae archidiaconus x r r r Kalendas Maias successor ab Alexandro est datus. Is habitu peregrini sumpto iter ingressus Nonis Septembris Mediolanum peruenit. Alexander Laterano recepto Decembri mense ipsum, cum cardinales coaptaret, cardinalem S. Sabiniae creauit. Prospero Alexandri reditu tota in spem melioris fortunae Italia excitata continuo omnia sua ad illum studia contulit. Dux Velfo redijt in Germaniam tristi nuncio cladis Velfonis filij a Palatino Rheni acceptae percussus. Postero anno glifcente inter Ducem, & Palatinum bello Fridericus conuentum Vlmam indixit. Quippe secundis Alexandri successibus, atq. ipsa in fide titubante Italia excitus, ne breui totius Italici regni possessionem amitteret, timuit. ac propterea confi-

V u u lijsagi-

lijs agitatis nouam in Italiam expeditionem decreuit. ac statim Rinaldum Coloniensem, & Christianum Moguntinum antistites cum ingentibus copijs in Italiam maturare, atq. studiosas Ecclesiae ciuitates in Marchia, atq. Etruria bello aggredi iussit. atq. ipse tumultus Germanicos, in primisq. bellū ipsum Palatini sedare contendit. atq. inde nouo se contrahendo, quem ipse duceret, exercitui tradidit. Archiepiscopi in Italiam transgressi populos solemni iureiurando adegerunt, fore, vt Paschali dicto audientes essent, neq. eius sacramenti liberationem exposcerent, aut oblatam reciperent, rectaq. in Marchiam Anconitanam progressi Anconem valide oppugnarūt, atq. obsidibus datis Friderici imperium accipere coegerunt. Marchia constituta inde in Etruriam Ecclesiae transiuere, ac pluribus locis captis in primis etiam Sutrium, & Nepes firmissima oppida inuasere, atq. inde in posterrum annum oppugnauere.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Quartusdecimus:

SEQUENTI libro præclarum popularis concordiae, ciuilibusq. consensionis exemplum ad memoriam posteritatis prodetur. Vt enim Italia nunquam acrioribus repetendae libertatis, ac propugnandae Ecclesiae studijs arsit, nec concordioribus aliquando animis, aut firmioribus opibus vtriusq. laudē, dignitatemq. defendit, sic neque fructum laborum suorum vberiorē, nec victoriam illustriorem vllō tempore tulit, quā Friderico & Italiam, & Ecclesiam effusis omnibus Imperij viribus oppugnante ipsa societate ac foedere inter se illigata percepit. vt vnusquisque intelligere possit, quantum ad res magnas gerendas constans concordia, atq. animorum firma conspiratio valeat. Cuius quidem foederis, quoniam vt exitus, sic initia obscurissima sunt, dabimus operam, vt maximam, si quando vnquam aliās, ad huius totius rationis explicationem diligentiam afferamus. id quod tabularijs ciuitatum ipsarum excutiendis, & rerum singularum actis inuestigandis nos magna ex parte consequutos esse putamus. Quod facile vnusquisque cognouerit, qui nostra cum aliorum scriptis contulerit. Verum ad propositum redeamus.

DVM LOMBARDA, atq. adeo etiam vniuersa citerior Italia acerbis, atq. intolerandis, vt diximus, praefectorum Germanorum iniurijs impune vexatur, Fridericus, qui duos archiepiscopos cum vno exercitu ad praemendas ciuitates Ecclesiasticas miserat, Nouembri mense cum altero ad ipsum petendum Alexandrum discessit, ac Tridentino saltu superato in Italiam transgressus primū in Roncalias venit, vt ius populis diceret, deinde bello anteuerso Laudem, vt sedatius de illo inferendo consilium caperet, adiit, atq. ibi conuentum habere instituit. Hoc vero vbi ciuitates Italiae cognouerunt, nihil optatius accidere posse miserijs, calamitatibusq. suis duxerunt. Itaque legatos singulae, quae se indigna putabant opprimi seruitute, siue ad spem leuandae iniuriae, siue ad

solatium defendae miserunt. Qui impetrata dicendi copia praetentis supplicantium more crucibus processerunt, atq. in haec ferme verbalocuti sunt. *Ducenti iam prope anni, Serenissime Imperator, aguntur, cum nos sua Berengarii regis dominatione soluti vitam sub illustri Germanorum imperio agimus. Eorum principatus nihil adhuc accidit, cur nobis paenitentium sit, nisi cum proxime praefectos Germanos iussu in urbibus nostris tuo recepimus. Neq. enim, quod te scire nostra interesse, maxime arbitramur, retores nos ciuitatum, sed euersores, neque legum, iurisq. custodes, sed immanes, impotentesq. pradones adepti sumus. Quod si ciuitates etiam iniquis tantum imperijs premere satis haberent, ne nos quidem causam, cur te adiremus, satis idoneam putassemus. Nunc vero non vniuersis solum superbe, et inclementer insultant, sed singulis iustam etiam seruitutem iniungunt. neq. vnum in nos flagitij genus admittunt, sed diuersis iniurijs, ijsq. intolerandis affligunt. siquidem nouis confictis in criminum speciem causis alijs bona, alijs patriam, alijs vitam eripiunt. Quo fit, ut feda Berengarii tyrannis, qua virtute quondam exempti vestra sumus, si cum praesenti statu conferatur, praecleara omnibus libertas fuisse videatur. Quanquam quid Berengarium nominamus? Pro certo omnes habemus, triginta Duces Longobardos, quorum in his locis fuisse diram quondam immanitatem accepimus, tantum cladum per decem annos, quantum hiper biennium, nostris haudquaquam urbibus attulisse. Nam illos multis pepercisse, quod cum iis vita communicare rationes eximio sedis Italicae capti studio vellet, est uerisimile. hi uero usq. adeo Italici nominis odio flagrant, ut non Italos spoliare, sed Italiam ipsam prope ex suis sedibus euellere, atq. in Germaniam transportare uideantur uelle. Omnia remedia his malis te absente, qua potuimus, conquisiimus. ubi studium nostrum inane sensimus, obstinata ea prope patientia hausimus. ad extremum postquam ipse in Italiam redisti, ac lucem omnibus libertatis, ac salutis proximam ostendisti, ad te, tanquam ad Deum confugimus. opemq. a te tantis acerbitatibus, et miseris supplices imploramus. cuius non minus apud nos clementia, et aequitatis, quam uirtutis, et fortitudinis gloria est illustris; ea omnino mente, atque sententia praditi, ut quaecumque posthac patiemur, ea non praefectorum tuorum libidini sumus, sed tuae uoluntati, atq. iudicio tributuri.* Quibus rebus auditis Fridericus in vnum Alexandrum intentus bellum ex omnium suorum sententia aduersus eum decreuit, legatos, principesq. superbe repudiauit. In eodem etiam conuentu legati Pisanorum, & Genuensium de iure Sardiniae disceptarunt. cumq. Pisani se tredecim librarum millibus ius eius ab antistite Moguntino praesente redemisse assererent, Genuenses vero id in fraudem suam fieri non potuisse contenderent, Fridericus eam causam de integro cognosci mandauit. ac conuentu perfecto ad exercitum in Roncalias, atq. inde Papiam concessit. vbi Aduentum Domini celebrauit. Eo anno Gulielmum regem Siciliae mortuum

Guliel-

Gulielmus filius annum quartum decimum agens excepit. qui Boni cognomen a moribus tulit. qui legatis ad Alexandrum missis eius se, ut beneficiarius, & catholicus, exemplo maiorum suorum, futurum in fide, atq. autoritate ostendit. Tertio inde Idus Ianuarij Fridericus Laudem 1167 repetijt. atq. inde, vbi primum conuenire exercitus potuit, Lombardis in praesens ommissis, infesto agmine ire Romam versus contendit. Aemilia via iter faciens Mutinam cum venisset, Gerardum Rangonum ibi praefecit legatum. Inde in Bononiensium fines transgressus agrum late institit populari. neq. ante vastationis fidem fecit, quam obsides centum, grauemq. pecuniae summam dederunt. obsides Parmam in custodias missi. Exercitu inde in duas partes diuiso vnam per Etruriam Luca ad Paschalem accipiendum, & Romam deducendum misit, cum altera ipse Romaniolae fines intrauit. atque ingentem pecuniae uim populationibus, & maleficijs remittendis ab Imolensibus, Fauentinis, Foroliuensibus, & Foropopilliensibus extorsit, atq. in ijs locis per totam Quadragesimam mansit. in Marchiam inde progressus Anconem, cum ne nunc quidem obtemperaret, iterum oppugnare instituit. Quod opus vbi se frustra tentare sensit, ad obsidionem se contulit. Dum haec ab eo in Romania, Marchiaq. geruntur, Italici indignum esse, Germanicam ultra pati arrogantiam arbitrati de vindicanda libertate, & foedere ad eam rem feriendo egerunt. Hi fuere Veronenses, Vicetini, Patauini, & Taruisini, qui cum veteribus in commodis conflictati, tum recenti Friderici superbia irritati a virtute sibi petendum auxilium, quod eius clementia denegauerat, censuerunt. Itaq. Mediolanenses, Cremonenses, Brixianos, Bergomates, Mantuanos, Ferrarienses, Bononienses, Mutinenses, Regienses, Parmenses, & Placentinos ex Venetorum auctoritate sollicitarunt. missisq. vltro, citroq. occulte nuncijs diem, & locum ad conueniendum, & consilia de communi salute, ac libertate capienda dixerunt. Quibus rebus compositis singularum legati ciuitatum vix Idus Aprilis ad Puntidense monasterium inter Mediolanum, & Bergomum conuenere. Ibi expositis, ut quisque grauissime, ac criminossissime potuit, acerbissimis Germanorum, quibus ad extrema redacti essent, iniurijs, vniuersi in eam sententiam conspirantibus animis descendunt, omnes potius mortis acerbitates perferendas, quam tantas indignitates ultra esse patiendas. Itaq. communi consilio foedus in hanc sententiam percusserunt, se communibus armis libertatem eorum, quos nominavi, singulorum aduersus Fridericum, & praefectos eius defensuros, mutuaq. ad eam rem auxilia, fide Imperatori data incolumi, summissuros, atq. intra certam diem communibus viribus, atq. impensis Mediolanenses in antiquum solum reducturos, & ad eorum urbem restituendam auxilium allaturos. Ac moderatoribus foederis constitutis suas quisq.

quisque domos ad paranda, quae in rem opus erant, ditceuerunt. Ibi constituta die singulae ciuitates praefectos Friderici per tumultum urbi- bus exegerunt. remque publicam creatis consulibus veterem rettulerunt. Bononienses autem Bocij impotentiam indignati globo armatorum coacto ipsum publicis in aedibus agentem inuaserunt; ac de fenestra in forum praecipitarunt. Inde ubi constituta inter eos dies venit, ea vero ante quintum Kalendas Maias fuit, omnes armati praesto Mediolanen- sibus affuerunt, eosque veterem in patriam, quamquam desertam, atque deletam restituerunt. & quoniam, ut inquit Choniata, muris eam nunquam se munituros iurarent, fossis, aggeribusque ingentibus confirma- runt, ita ut egregie defendi aduersus quencunque impetum hostium posset. Addit idem Choniata haec omnia pecunia a Manuele Impera- tore suppeditata esse confecta, qui Friderici potentiae inuidebat, atque Ita- licorum aduersus eum animos irritare non desinebat. Hac re perfecta cum Laudenses maximum coeptis suis impedimentum allaturos viderent, nisi ad suas partes transfirent, placuit eos de iungenda societate so- licitare. Id negotium Cremonensibus propter veterem cum eis neces- situdinem datum. Cremonenses missis publice legatis docent, quid actum esset, quaeque, & quam opulentiae ciuitates conspirassent, & quan- tas copias breui habiturae pro publica libertate tuenda essent; amasse se semper eos vnice, ac pro eis saepe arma cepisse, & cum eorum hostibus proelio decertasse; cupere nunc quoque pro vetere amicitiae iure se vtilis eis socios esse. Quocirca magnopere suadere, ut & ipsi hoc se foedere illigarent, non Friderico aduersaturi, sed communem libertatem aduer- sus immanem praefectorum eius impotentiam tutaturi. rogare praeterea, ne vnus ciuitatis odio toti Lombardiae calamitati, atque exitio vellent esse. hoc vno merito posse cuncta praeterita detrimenta sarciri. non eadem semper tempora esse, neque aeterna inter homines, & maxime vicinos manere odia oportere. Hanc legationem Laudenses repudiarunt, in- numeris se obstrictos beneficijs, ac pluribus adactos sacramentis Friderico dicentes, vsque adeo, ut & primos, & secundos, qui eadem tentaturi missi sunt, legatos irrito responso dimiserint. Ob eam rem foederati, ut qui maxime, incitati communi consilio arma Laudensibus inferre sta- tuerunt, ut eos aut metu ad amicitiam adducerent, aut, si in similitate manere mallent, eorum vires ita debilitarent, ut parum neruorum ad nocendum haberent. Ita III Idus Maias Mediolanenses, Cremonen- ses, Bergomates, Cremenses, Brixiani, Mantuani, & Ferrarienses arma confociarunt, atque exercitum in fines Laudensium induxerunt. partitisque inter se muneribus intentiore cura urbem, & terrestri, & nautico appa- ratu circumfederunt. postridie atrox a Cremonensibus proelium est com- missum, tertius inde dies vastandis agris, & villis depopulandis absum-

ptus.

ptus. Agrestibus sub aduentum hostium turmatim in urbem contra- ctis subito res frumentaria, cui nulla prouisum erat ratione, defecit. Itaque ciuitate fame repente oppressa, & diurnis, nocturnisque proelijs fa- tigata, neque spe vlla maturi subsidij sustentata Laudenses belli consilium abiecerunt, veriti, ne, si vim vltimam expectassent, a Lombardis, & in primis a Mediolanensibus, quorum ipsi praecipua exitij causa fuissent, durius in se, acerbiusque consuleretur. Itaque quarto die, qui fuit Idi- bus Maij, voluntati se foederatorum cessuros dixere. Quamobrem in societatem his accepti conditionibus sunt. *Foederata ciuitates agrum Laudensem ab omnium iniuria tutum praestabunt. urbem, si bellum ingruet, mille amplius armatis proprijs sumptibus tuebuntur. muris attollendis, ac con- struendis auxilio erunt. Mediolanenses posthac decimam ab eis non exigent, libera commercia a vectigalibus ciuitatum, liberam Padi navigationem per- mittent, pacemque eis a pontifice impetrabunt. Contra Laudenses nemini foederatorum nocebunt. Venetos, Veronenses, Vicetinos, Patavinus, Medio- lanenses, Tarvisinos, Mantuanos, Ferrarienses, Parmenses, Placentinos, et si qui alij huic foederi se adiunxerint, bello paceque iuuabunt, salua fide Friderico Caesari data.* Quibus rebus confectis postridie a Laude discessum, bellumque Tricium omne translatum. Hoc enim superioribus annis re- recuperatum Germani muniuerant, atque altissima, quae adhuc extat, turri firmauerant, ibique thesaurum Friderici diligenti cura custodiebant. Arx a Mediolanensibus, & Bergomatibus non obseffa solum acriter, sed etiam ponte super Abdum fabricato diu valide oppugnata est. Con- tendebant adhuc Romani vetere odio stimulati cum finitimis Latij po- pulis, atque ob eam rem licet reclamante Alexandro per mensem Maium Tusculanos tumultuarijs armis inuaserant. Praerat oppido Regino homo Germanus, a Tusculanis, postquam a Rogerio rege Apulia de- turbatus fuerat, accersitus. is, cum Alexandro faueret, Romanorum ta- men nimia in diripiendo agro saeuitia exacerbatus Rinaldum, & Chri- stianum ex Nepefino Sutrinorum agro acciuit. Romani accessione tanti exercitus haudquam exterriti suorum militum numero, quem maximam constat fuisse, confisi cum Germanis, Tusculanisque proelium commise- runt, verum primo statim concursu fusi, fugatique. alij in syluas, alij in urbem trepidi refugerunt, duobus millibus ab hostibus caesis, ac tribus in pote- statem eorum redactis. neque clade per ea tempora maiorem, quam hanc ad montem Porcum, acceperunt. Germani inde fortunae beneficio vsque Albanis, Tiburtinis, aliisque ex Campania populis in praedae societatem accitis impune vsque ad urbis moenia populationibus, atque incendijs omnia permittentes procurrerunt. Quibus ex rebus Alexander vehemen- ter est cum tota ciuitate affectus. Fridericus autem hoc nuncio excita- tus continuo Anconis obsidionem vsque ad Iunium mensem protractam

obsidi-

obsidibus, & pecunia ab Anconitanis exacta dimittit, ac Lombardorum motus contemnens, vnumq. Alexandrum petens Romam versus ire perrexit, ac Viterbium progressus Paschalem excepit ab exercitu suo eò Luca perductum. Romam inde profectus in Pratis Neronianis ad Montem Malum confedit, ac postridie perumpere Vaticanum contendit, neque familiaribus pontificis armatis se se obijcientibus potuit. Tulit ægerrime Fridericus, se in tanta rerum Romanarum iniquitate ab vnis pontificis aulicis suburbio esse exclusum. Itaq. oppugnatione conatu validiore redintegrata pulsus, qui auxilio accurrerant, Romanis Cortinam, vt vocabant, S. Petri cum porticu occupauit, eaq. subiecto igne statim incendit. Quo facto Romani exterriti alij trans Tiberim abierunt, alij basilicam, quæ erat rebus omnibus instructissima, infederunt. Eo cognito Fridericus circumductis ad basilicam copijs parietem eius perfringere est molitus. Quod vbi assequi se nisi sero non posse animaduertit, ignem in proxima ædificia intulit. Quo incendio cum basilica sensim afflaretur, qui eam tenebant, metu perculsi deditionem fecerunt, ac Fridericum cum Paschali receperunt. Id vero vbi sensit Alexander, noua re perturbatus extemplo è Laterano in ædes Frangipanum refugit. Postridie Paschalis rem diuinam in templo fecit, ac sequenti, qui S. Petri festus erat, Fridericum iterum cum Beatrice coniuge coronauit. Tum Gulielmus nouus, Siciliae rex, fideli in amicitia, & obsequio Ecclesiae manens vrbs obsidione comperta de pontificis salute sollicitus duas ad eum triremes, & ingentem pecuniae vim, vt sibi consulere, misit. Alexander pecuniam accepit, eamq. Frangipanibus, alijsq. amicis urbem tuentibus distribuit. triremes cum duobus cardinalibus ad Gulielmum remisit, eumq. quid sibi in tanta rerum asperitate capiendum consilij esset, consuluit. Interim Fridericus legatis ad Romanos missis, si Paschalem reciperent, pacem se daturum, atq. adempta omnia restitutum ostendit. quam cum Romani conditionem datis obsidibus accepissent, subito Alexander Gulielmi consilio nocte intempesta cum familia sua excessit vrbe, atq. Circeios primum, deinde Tarracinam, tum Caietam delatus, postremò Beneuentum accessit. Quæ dum aguntur, quod religionem animis Germanorum obijcere potuit, fœda repente comitatu, exercitumq. Friderici pestilentia per Augustum mensem inuasit, quæ paucis diebus non gregarios solum plerosq. milites, sed ex ipsa etiam nobilitate præstantissimum quemque absumpsit. præter ceteros Rinaldus Coloniensis archiepiscopus, & Dux Fridericus, Conradi quondam regis filius, insigni morte sublatus. Quare Fridericus, vt par erat, permotus Paschali Romæ cum præsidio relicto vrbe discessit, ac Viterbiū profectus obsides ibi Romanorum deposuit. Viterbio inde Lucam, Luca Pontremulum venit. ibi à Pontremulensibus transire prohibitus, ac duo-

bus

bus millibus hominum in itinere morbi grauitate amissis cedere coactus iter ad mare conuertit, ac demum ope Opizonis marchionis Malaspinae Papiam i i i Idus Septembris ægre peruenit. Interim Germani, qui Tricij à fœderatis obsidebantur, refrumentaria deficiente, & deplorato à Friderico prorsus auxilio deditionem fecerant, ac i i i Idus Augusti ipsi cum oppido, & tota pecunia regia in potestatem concesserant. Quibus rebus Fridericus haud prorsus exterritus coniurationem ciuitatum ad rationem reuocauit, atq. eas, quacunque in præsens ratione posset, vlcisci decreuit. Itaq. postridie quàm Papiam accessit, aduocata concione omnes præter Cremonam, & Laudem edicto imperiali proscripsit, ac sexto post die cum ijs, quas habebat, copijs in agrum Mediolanensem ingressus castra eorum varie oppugnare instituit. sed fœderatis, qui in præsidio Laudis & Placentiae erant, promptum, vt cuiq. loco opus erat, subsidium afferentibus parum profecit. inde in Placentinum transgressus tectis agrorum incensis à fœderatis pulsus haud multo meliorem fortunam est nactus. Bergomum inde profectus expugnatione oppidi desperata suburbijs concrematis postridie abiit, ac demum locis earum regionum alijs, alijsq. frustra tentatis exercitum in hiberna dimisit. Rebus Friderici in dies magis, magisq. labentibus fœderati erectiores facti Kalendis Decembris nouo hoc sacramento se deuinxerunt, quod adhuc in tabulario Bononiensium reperitur. *Ego iuro, me adiuturum Venetos, Veronenses, Vicetinos, Patauinos, Taruisinos, Ferrarienses, Brixianos, Bergomates, Cremonenses, Mediolanenses, Placentinos, Parmenses, Mutinenses, Bononienses, & omnes homines, & omnia loca, quaecumq. hoc fœdere tenebuntur, aduersus omnes homines, qui nobis bellum facere voluerint, aut plus facere imperarint, quàm à morte Henrici regis vsq. ad Friderici in Italiam aduentum fecerimus, neq. alicui fœderatorum prodicionem facturum, neq. pacem, neq. inducias, nisi ex communi omnium consensu pacturum. atq. hoc sane integro debito regi obsequio perfecturum.* Veneti præcipuo se sacramento obligarunt, triremibus per Brentam, Padum, & mare auxilio affuturos. Ea res non ciuitates solum in diuersa studia traxit, sed nouas in singulis etiam ciuitatibus seditionum procellas exciuit, vt alij Ecclesiae, alij Imperij partes assererent. Veronæ quidem Monticuli, & Sambonifacij, Ferrariæ, Taurelli, & Adelardi fœda inter se factionum certamina ab hoc tempore miscere cœperunt, ac ciuitates præ potentia sua modò ad hanc, modò ad illam partem traxerunt. Initio inde sequentis anni fœderati Blanderatum oppidum, cuius marchiones in Friderici partes transferant, tantis opibus inuasert, vt Fridericus opem ferre nequiret. Itaq., cum se validis Lombardorum conatibus resistere non posse animaduertit, ne ludibrio eis esset, Italiam relinquere statuit, ac mense Martio de possessione prope Lombardia desperans trans-

XXX

Alpes

Alpes abiit, fœderatis ipsum hostiliter vsq. ad iuga Alpium infectatibus, atq. extremum agmen infestum habentibus, Blanderatum captum ad vicos quattuor est redactum. Galdinus archiepiscopus Mediolanensis legatus Lombardiæ à pontifice constitutus præposito, & clericis Laudensis ecclesiæ, qui in partes Paschalis iurauerant, denunciauit, vt ad Alexandrum verum pontificem se conferrent, & nouum, qui Catholicus esset, episcopum designarent, nisi à sacris arceri, & beneficijs exiuvellent. Cuius illi auctoritati, & si diu magna in vtranq. partem consilij difficultate iactati, cesserunt, atq. Alberico deserto Albertum præpositum Ripæ Altesicæ substituerunt, ipsumq. ingenti gratulatione in urbem introduxerunt. Friderico profecto Nouarienses, Vercellenses, Hastentes, Comenses, Derthonenses, Opizo marchio Malaspina, Comites Seprienses, Belforrenses, & alij rebus eius in Italia deploratis ad fœderatos se contulerunt. Nouis horum auxilijs fœderati firmiores effecti Papienses, & marchionem Montisferrati, qui Friderici adhuc partes tuebantur, statuerunt adoriri. Vt autem impressionem in eos commodius facerent, nouum oppidum inter Hastam, & Derthonem exstruxerunt. idq. ad tempus fossa, valloq. firmarunt, Mediolanensibus in primis, ac Placentinis acriter in eius rei studium incumbentibus. atq. eò subito ingentem ex proximis septem castris populum traduxerunt. ea quindecim millia hominum fuisse dicuntur. Constitutum est etiam, vt in Friderici contumeliam ab Alexandri pontificis nomine Alexandria vocaretur. Papienses tamen, ceteriq. Imperialis partis studiosi eam aut Cæsaream à Friderico Cæsare appellarunt, aut Alexandriam quidem, sed ad firmitudinem eleuandam Palearem dixerunt. quo nomine in hunc vsq. diem vocatur. Inde tertio Nonas Maii Opizo marchio, Consules Cremonæ, Mediolani, Veronæ, Patauii, Mantuæ, Parmæ, Placentiæ, Bononiæ, Brixianæ, Bergomi, Laudis, Comi, Nouariæ, Vercellarum, Hastæ, Derthonæ, & Alexandriæ Laudensi in oppido conuenere, ibiq. consilio habito societatis iura his conditionibus firmare. *Ne quis hominum marchioni, aut predictis ciuitatibus subiectorum contractus, aut maleficij nomine alium pro alio iudicio persequeretur; ne exules reciperentur; ne noua pedagia, & vectigalia exigerentur; nullum pactum contra commune fœdus iniretur. si qua ciuitas ius non reddidisset, alia ius poscenti auxilio essent; ne arx in alterius ditione, inuita illa, construeretur.* Post aliquot inde dies alter Placentiæ conuentus est habitus. Ibi Mediolanenses, Brixiani, & Cremonenses Placentinis promissere, se vrbis eorum fossas quattuor in partibus purgatuuros, ac damnum, si quod belli causa factum esset, præstituros, Inde ante diem xv Kalendas Iulii Fauentini ita iurant. *Nos Fauentini iuramus, seruatuuros ciues Bononienses, Sancassianenses, & Castrimolenses, & res eorum, & bis in anno ad bellum exituros, semel cum*

toto

toto populo nostris sumptibus vsq. ad amnem Scultemnam, ibiq. per octo dies futuros, iterum cum equitibus, & sagittarijs vsq. ad Mutinam. Promittimus etiam & cum Bononiensibus, & sine illis bellum facturos Imolensibus, si inuitati fuerimus à Bononiensibus, aut Sancassianensibus, aut Castrimolensibus, & si inuitati fuerimus ad urbem Imolæ obsidendam, pro Communi post octo dies, quam admoniti fuerimus, accessuros, neq. inducias, aut pacem aliquam inuisu Bononiensium, Sancassianensium, & Castrimolensium facturos, neq. societatem cum aliquo à Fauentia ad Parmam coituuros saluo fœdere Lombardia. Eodemq. die Imolenses hoc sacramento contra se abstrinxerunt. Nos Imolenses iuramus seruatuuros Bononienses, Fauentinos, Sancassianenses, & Castrimolenses, & res eorum. itemq. facturos bellum, & excursions Bononiensium, ac Fauentinorum arbitrio. & conlaturos tributum in nostra urbe, cum illi in suis contulerint. & binas mappas sericas Bononiensibus, binas Fauentinis in singulos annos in festo S. Petri daturos, & si discordia inter nos, ac Fauentinos extiterit, rem ad Bononienses delatuuros, si inter nos, ac Bononienses, ad Fauentinos. Gentenses à Lombardis rogati, vt se hoc quoque fœdere deuincirent, diserte negarunt, atq. Friderici in amicitia remanserunt. In Etruria nouum bellum exortum. Quippe Lucenses impulsu Genuensium castrum Axiani, quod à Pisanis tenebatur, valida manu militum educta circumfederunt, & cum Pisanis occurrentibus prælio congressi multos eorum ceperunt. ex quibus nobiles decem Genuensibus sunt prædæ loco permitti. Eodem anno Romani Alban bello adorti sunt, crimine obiecto, quod Tusculanos, & Germanos aduersus se defendissent, eamq. captam, ac direptam incendio deleuerunt. inde terror idem Tusculum est translatus. Manuel Imperator rebus Italiæ inhians legatos Beneuentum ad Alexandrum misit, promittens, se Ecclesiam Græcam cum Romana iuncturum, atq. ipsum præsentimolestia Friderici liberaturum, & grandi quoq. pecunia donaturum, si se corona Imperii occidentalis, quæ iure Friderico erat adempta, donasset, atq. vtriusq. Imperatorem Imperii exemplo veteri appellasset. Quam postulationem Alexander, vt parum reip. vtilem, ex cardinalium sententia reprobauit. Sequenti anno, dum Fridericus rebus Germaniæ 1169 constituendis vacauit, fœderati Alexandriam munitionibus sepire, tectisq., & templis ad incolarum ornare commodum perrexerunt. Paschalis, qui se pro pontifice in urbe gerebat, est mortuus. Quo facto Imperiales in eius locum hominem Vngarum, Ioannem abbatem Strumiensem, quem Paschalis episcopum Tusculanum effecerat, suffecere, eiq. Calisto tertio nomen imposuere. atq. aduersus Alexandrum & tueri, & colere institere. Alexander autem rebus Ecclesiæ constituendis intentus Beneuenti ordinem Fratrum Cruciferorum S. Mariæ formauit. qui xenodochiorum curam maximo sibi studio pietatis ascuerant, ac ma-

Xxx ij gnam

gnam ob id apud homines gratiam sibi pepererant. Dum autem hæc à principibus agitantur, securi populi res suas quisq. pro arbitrato gerere studuerunt. Cremonenses iram Friderici ob initam cum Italis coniurationem timentes v. i. Idus Martij vrbis moenia firmare cœpere, ac forum inter portam Mosæ, & S. Michaelis instituere. Rauennates cum à Faentinis, socijs Foroliuensibus assumptis, finium causa bello petiti eorum se arma propulsare proprijs nixi viribus posse diffiderent, à Bononiensibus auxilium postularunt. Bononienses opportune Faentinis irati, quia Sancassianum, cui se parafuros iurarant, inuasissent, haud inuiti arma iunxere. Ita ex Consilij decreto Consules cum delecto militum robore egressi ad amnem Senium tribus millibus ab vrbe distantem processerunt. Ibi cum obuios hostes habuissent, prælium commiserunt. Cum per aliquot horas acriter, atq. incerto euentu pugnatum esset, tandem inclinata re Consules Bononienses in fugam se dare coacti ipsi cum quadringentis ciuibus in potestatem hostium peruenerunt. Contra Lucenses Genuensibus adiuuantibus prælio altero factò Pisanos vsq. ad Arnun compulere, atq. alia inde per Aprilem mensē agro eorum incommoda intulere. Genuæ gliscentes in dies tumultus intestini egregie noua Consulū prudentia sunt compressi. Quippe cum in vrbe seditio sæuieret, in agro vero cædes, ac latrocinia ob consularis despectum potestatis impune quotidie patrarentur, Consules, vt hunc morbum sanarent, cohortem trecentorum hominum ascuerunt, & cum valida militum manu in agrum egressi quæstiones de commissis maleficijs sæuerissimas habuerunt. quosq. admissi flagitij conuicerunt, varijs eos suppliciorum, multarumq. generibus affecerunt. Inde ad vrbana mala coercenda conuersi ciues omnes sacramento adegere, se enixe præceptis suis obsequuturos. Ceterum discordias componere ciuiles ingressis magna est illa difficultas obiecta, quòd multi singulari se certamine prouocarant, neq. sine pugne commissione in gratiam redire saluo honore suo se posse asseuerabant. Qua re cognita Consules huic incommodo sic sibi occurrendum putarunt. Quippe aream in platea episcopali parari ipsis in speciem pugnantibus præceperunt, neq. interim precibus propinquorum rogantium, ne tantum effundi ciuilibus sanguinis paterentur, simulata obstinatione cesserunt. postridie vero Consilium vocauere, atq. eò reliquias S. Ioannis Baptistæ ex consensu archiepiscopi pertulere. Ibi cum essent, tum archiepiscopus, & Consules certatim ipsos, qui aderant, principes factionum summis orare precibus instituerunt, vt familias suas simultatibus, ciuitatem dissidijs, vrbem cædibus liberarent. condonarent autem iniurias suas Consulibus, condonarent antistiti, qui totius nomine ciuitatis orarent. Quod si se tanto indigno beneficio existimarent, saltem beatissimi ipsius Ioannis rationem præ-

fentis

fentis haberent, qui nobis Christum ipsum humanæ pacis auctorem, & largitorem digito demonstrasset. cuius sanctissima præcepta viderent, ne cum ipsius exitio corporis, animæq. suæ despicerent. Quibus vocibus ipsi factionum principes victi vsq. adeo iras remiserunt, vt extemplo lacrymantes oscula pacis obtulerint, ac se redire in gratiam succlamarent. Exinde Consulibus debita est auctoritas attributa. Postero anno 1170 qui fuit millesimus centesimus septuagesimus, Fridericus Natalicij Domini in Alsatia celebratis in Purificatione conuentum habuit Norimbergæ. Ibi abbates Cistertiensis, & Claraualensis professi sunt, se ad Alexandrum in Italiam profecturos, & res cum eo composituros, si Fridericus Bambergensem episcopum sibi concederet socium, qui vnus cū Alexandro ex Germanis episcopis sentiebat. Non respuit conditionem Fridericus, vt qui Lombardos ab Alexandro desertos se facilius confideret subacturos, atq. ita omnes ire cum liberis de pace mandatis præcepit. Paschate inde in Alsatia celebrato Henricum filium, annorum quinq. puerum, regem Germaniæ legi, eundemq. per Philippum Coloniensem archiepiscopum coronari Aquis curauit. Per Italiam ciuitates intestinis discordijs, atq. odijs inexpiabilibus sæuere. Bononienses accepto à Faentinis incommodo grauius irritati bellum cum captiuorum recipiendorum, tum pristini decoris recuperandi causa maiore conatu redintegrarunt. & cum cetera accuratius, quàm antè, pararunt, tum carrocium educendum decreuerunt. Erat autem institutum, ne carrocium, nisi decreto Consilij Generalis, ac Credentiæ educeretur, atq. vt ad eius custodiam amplius mille quingenti legerentur, qui in exercitu ab eo non recederent, ac lorica, & ocreis ferreis muniti insignes insuper alabardas gestarent, extra eorum numerum, quibus equi militiæ causa essent imperati. Ad ceteras autem conscriptas copias etiam cohortem validam Lombardorum adiunxerunt ex ijs, qui superioribus annis propter magnas continentium bellorum calamitates Bononiâ commigrarant. qui cum benigne in vrbem accepti, ac multis officijs culti essent, officij contra & ipsi esse sui duxerunt, vt operam suam Bononiensibus offerrent, & se carrocio custodes profiterentur. Cum hoc ergo apparatu Consules Petri Garisendus, & Asinellus, & Rolandinus Ramponus vrbe egressi ad Pontem Senij, qui nunc S. Proculi dicitur, Faentinorum, vt antè, exercitum inuenerunt. Ibi ardentibus vtrinq. animis pugne nulla mora est facta. Primo concursu Faentina superior esse acies visa, postremò incumbente acrius Bononiensi mota loco. atq. in fugam versa ad vrbem se recepit. Ni Consules insidias aliquas composito receptui subesse suspicati suos ab insequendo cohibuissent, eodem tum impetu capi Faentia potuit. Faentinis in vrbem compulsis Consules exercitum moenibus admouerunt, ac vias omnes, quibus commea-

tus im-

tus importari possent, obsederunt. Quo facto tantum Faentinis metum expugnationis iniecerunt, ut post aliquot dies legatos de pace miserint. Consules ex Consilij decreto pacem his conditionibus dederunt, ut captiuos sine pretio redderent, Rauennatibus satisfacerent, ac damna bello accepta refarcirent. Ita captiuus receptis exercitum victorem cum carrocio reduxere. Ferrarienses autem Rauennatibus Argentam oppidum ad Padum locatum illatis armis eripuerunt. Florentini item Arretinos armis adorti proelio superarunt, quosque captiuos fecerunt, eos ea lege, ne quando aduersus se arma ferrent, restituerunt. Pisani, & Lucenses terra mutuis se castrorum oppugnationibus, Genuenses autem, & Pisani naualibus se detrimentis, ac praedationibus varijs afflixere. quae sigillatim enarrare, propter eorum tenuitatem non huius esse videtur historiae. Alexander, ubi legatos ad se de pace a Friderico mitti audiuit, obuiam Beneuento Verulas venit. atque ibi senatu dato Bambergensem publice de compositione agentem benigne audiuit. verum cum rationem pacationis haudquaquam a re foederatorum expedientem videret, re infecta dimisit. Regino, cum se Tusculi sustinere non posse aduersus Romanos incumbentes videret, oppidum Calisto, qui se pontificem afferebat, permisit. atque eius gratia Montemflaconem in Etruria cum Germanis, qui eum tenebant, permutauit. Calisto vero a Tusculanis, & Reginone a Flaconensibus excluso, Regino ad Alexandrum Verulas adiit, atque ei iura omnia, quae Tusculi habebat, dimisit. Quibus acceptis Alexander Tusculum petijt, ac praesentia sua urbem ab impetu Romanorum seruauit. Eodem anno Rauennae in locum Vidonis mortui Gerardus archiepiscopus lectus. Sequenti, in Anglia Thomas Cantuariensis archiepiscopus, vir sanctus, & innocens obiit. quippe cum ab exilio reductus, in quod ab Henrico rege proiectus iniuste fuerat, episcopos aliquot regis amicos auctoritate pontificia insectaretur, a regis satellitibus in festo Innocentium ad aram percussus. idemque sanctitatem vitae ingentibus post mortem editis prodigijs comprobauit. Henricus, cum eius necis causam in se conferri vulgo sentiret, continuo legatos ad Alexandrum, qui talem a se suspicionem auerterent, destinauit. Hi Alexandrum Tusculi conuenere, ac causa regis acta, ab eo, ut legatos in Angliam ad rem cognoscendam mitteret, petiere. Alexander cardinales duos decreuit. Pridie Nonas Februarias Sicilia tetra adeo terrae motu est agitata, ut ruinarum strepitum Calabri quoque procul audiuerint. Catanæ tecta omnia ad vnum procubuerunt, ac quindecim hominum millia cum episcopo, & monachis varijs casibus aedificiorum oppressi sunt. in agro vero castra subuersa. Leontium quoque eodem tremore labefactatum. Multis in locis terra dehiscens, ut novos fontes aperuit, sic veteres nonnullos obstruxit. mons Aetna aliqua ex parte visus est sub-

sedisse.

sedisse. Syracusis fons Arethuse veterum poetarum carminibus nobilis ex liquido turbulentus effectus saporem salsum multa maris admistione contraxit. Taurus vero, qui de crepidine montis iuxta Casale Saracenorum manabat, per duas prope horas aquas continuit, deinde per vnam sanguine fluxit. Messanae mare primum longerecessit, deinde paulatim accedens in eam se altitudinem extulit, ut portas urbis inierit. In Italia inter Lucenses, & Pistorienses foedus ictum est aduersus Pisanos. iurauere Pistorienses, se seruatuos ciuitatem, ciuesque Lucenses, atque eis in bello, quod gererent, auxilio peditibus, equitibusque per viginti dies proprio stipendio summittendis, futuros, & semel quotannis ad eorum arbitrium per mensem vnum centum quinquaginta equites, & ducentos pedites, ac sagittarios totidem praebituros. Mediolanenses optato pacis bono fruente muros urbis latius protulerunt, templa Sanctorum Ambrosij, Laurentij, Nazarij, & Eusebij comprehendentes, quae ante urbis excidium veterum murorum ambitu excludebantur. Consules proprijs impensis fossae emissarium cum turri, archiepiscopus Episcopium magnificentiore, quam antea fuerat, opere aedificauit. Quibus rebus elata ciuitas poena linguae proposita sanxit, ne quis Friderici nomen in sermonibus usurparet, & Comites sustulit, quos ille in castris proximis constituerat. Fridericus compertis Etruriae tumultibus timuit, ne assuetudine bellorum gerendorum, & iungendarum sociatum Etrusci Lombardos imitati deficerent. ac propterea Christianum archiepiscopum Moguntinum in Italiam misit, atque ei, ut Etruriam inuiferet, & pacatam in fide contineret, praecipit. Istraiectis Alpibus Genuam, atque inde Genuensium praesidio Lunam, Senasque processit. Genuenses inde, quod Christianum recepissent, in Lombardorum odium incurrerunt, nec propterea annonae facultatem obtinere ab eis, semestri conflictati penuria, potuerunt. Eodem quoque anno Genuenses Barisonem regem tandem custodia liberarunt, atque in Sardiniam redeunt. Proximo, Christianus omnium Etruriae ciuitatum legatos Senas acciuit. atque apud eos de concordia agere populorum instituit. fuisse autem dicitur homo non tam manu promptus, quam oratione grauis, & copiosus. Ceteris se illius arbitrio remissuros iniurias, litesque dicentibus, Pisani, & Florentini pristina in pertinacia perstiterunt. Itaque ambo tanquam communis ocij hostes ab eo proscripti, & beneficijs Imperialibus spoliati sunt. His actis bellum inde Anconitanum decreuit. quod omnium, quae hoc tempore gesta sunt, fuit grauissimum. Manuel Imperator legatos Anconem miserat, siue ut societatem cum eis iungeret, siue ut alia ratione Friderici conatis impedimentum afferret. atque eos Anconitani non solum receperant, sed etiam de percutiendo foedere pertractantes audierant. Hoc igitur ubi Christianus accepit extemplo exer-

citum

citum Anconem adduxit, & vt sibi legati traderentur, poposcit. atq. illis omnia se potius belli detrimenta perpeffuros esse dicentibus, urbem obsidionis causa militum corona circumdedit. Veneti quoq., quibus Græcorum Anconæ imperium magnopere erat inuisum, Germanis nauale vltro auxilium præbuere, ac sex triremibus quinq. Græcorum cepere. Anconitani terra, mariq. clausi, cum nihil inueheretur, quod crescentem in dies leuare inopiam posset, in eam necessitatem adducti sunt, vt carnes impuras, & coria aqua mollita comederent, & caput a fini quadraginta denarijs emerent. In tanta rerū iniquitate legati concionem aduocarunt, ac populum, vt auxilia accerferet, monuerunt. populo vero studiose facturū, si stipendij facultas suppeteret, respondente, illi vt pecuniam mutuam sumerent, præceperunt, Deum ipsum testantes, Manuelem iacturam omnem benigne resarciturum, pecuniamq. prompte repræsentaturum. His vocibus animati ciues ingentem pecuniam à Comite Gulielmo Adelardo factionis Ecclesiasticæ Ferrariæ principe, & Comitissa Brittonorij vidua fœnore acceperunt, ac magnis cōductis copijs Germanis repugnantibus, comœtus necessarios in urbem intromiserunt. Quo factō Christianus ab obsidione discessit. Manuel summissa pecunia damnum omne Anconitanorū cumulate sarcinuit. Lucenses castrum S. Miniatis, Fuscanum, Viaregium, aliaq. adorti iuris sui fecere. Pisani, & Genuenses mutuis nauium direptionibus inter se colludere perrexere. Fridericus rebus Germaniæ hoc etiam anno ita occupatus fuit, vt ab ea deflectere oculos non potuerit. Alexander, cum adhuc Tusculi esset, urbis, quam tenebat Calistus, repetendæ cupidus, Romanis est pollicitus, se, si in urbem reciperetur, rerum sacrarum procuratione fore contentum. atq. vltro reliqua remissurum. verum præualente Calisti, id est Imperialium, factione ne hoc quidem potuit impetrare. Ibi xv. Kalendas Nouembris monasterium S. Iustinæ Patavinum in clientelam recepit. Tusculo inde Signiam profectus eo in loco legatos suos ex Anglia reuersos excepit. Cum illi legationē renunciarent, in primis ingentia, quæ ad sepulturam Thomæ archiepiscopi quotidie edebantur, miracula rettulerunt. qua re percitus Alexander Thomam Sanctorum in numero collocauit. atq. illius ab Anglis coli Natalicia iussit. Postero, Fridericus rebus domesticis post multos annos compositis, ac re pecuniaria per ocium constituta signa demum haudquaquam obscura dedit, cupere se eos, qui aduersus se in Italia coniurassent, vlcisci. Quoniam vero vehementius Bononiensibus, Mutinensibus, & Regiensibus esse videbatur iratus, moderatores fœderis, Christiano bellum in Ducatu Spoletano gerente, conuentum Mutinam indixerunt, vt de tuenda societate, deq. sustinendi belli rationibus consultarent. Quod cum Alexander comperisset, legatos eò duos Ana-

gnia,

gnia, (nam eò se Signia paullo ante contulerat.) Hildebrandrum Crasum episcopum Mutinensem, & Albergonum, Cardinalem vtrumq., misit. qui iussu eius ita verba fecerunt. *Non debere eos vereri, quin, si opus foret, arma primo quoq. tempore pro sua, atq. Ecclesia salute, ac libertate resumerent. Falli enim, ac vehementer errare, si quis crederet, Friderici animos, atq. opes eas esse, quæ extitissent. cui enim non apparere, feroces eius spiritus vnâ cum ipsa atate iam senescere incepisse. atq. vt in diuturno morbo vires eius domesticis detrimentis afflictas magna ex parte contabuisse? sine dubio, siquid superuenisset incommodi, ipsum non solum de Imperio, sed etiam de salute dimicaturum. Si Itali pristinae libertatis memores virtutem in bellum, & constantiam attulissent, pro certo habere debere, & Deum ipsum causam suam præsentem, vt saepe, numine adiuturū. neq. enim verius vetus illud esse, Fortes fortunam adiuuare, quàm hoc nouum, Deum Ecclesiam suam, fautoresq. Ecclesia non deserere.* Quibus vocibus incitati moderatores vi. Idus Octob. duo sacramenta iurarunt; vnum, se constanter societatis in fide perituros, alterum, se Alexandrinos, & Lombardos inter Parmam, ac Bononiam sitos pro viribus tutaturos. Prioris verba in Actis Mutinensium extant in hunc modum. *Observabo fœdus ietum inter socios Lombardia, Venetiarum, Marchiæ, & si hoc sacramentum susceperit, etiam Romania. Si quis ad Fridericum se contulerit, pro viribus urbe mea eijciam, agroq. eius vastationem inferam, priuatim neq. cum eo paciscar, neq. ad eum scribā, neq. ad filium eius.* Hoc iurarunt Consul, idemq. moderator Brixia, Placentiæ, Mediolani, Parmæ, Mantuæ, Regij, Mutinæ, & Bononiæ. Idem iurarunt Cremonenses alijs ciuitatibus, & ipsæ inter se, exceptis Cremonensibus. Illi vero Cremonensibus se obligarunt. Item iurarunt, si quis castrum Cremæ, aut arcem aliquam inter Abduam, & Ollium extruere vellet iniussu Consulum, aut Creditiæ Cremonæ, qui tum erunt, se Cremonensibus ad eam demoliendam affuturos, & bellum ea de causa suscepturos arbitrio Consulum Cremonensium, & se hanc pacem ad annos xl seruaturus, ac decimo quoq. instauraturus. Posterioris iurifurandi verba in Tabulario Bononiensium hoc pacto scripta sunt. *Iuro, me equites, & pedites pro defensione Alexandria imperatos daturum, multamq. impositam soluturum, & expeditionem obiturum arbitrio moderatoris Mediolanensis, Placentini, Brixiani, & Veronensis. & arma laturum aduersus eos, qui oppugnabunt Bononienses, & Lombardos inter Parmam, & Bononiam sitos arbitrio moderatorum Cremonæ, Bononiæ, Mantuæ, Parmæ ab hinc vsq. ad Quadragesimam, ita tamen, vt proxima quaq. ciuitas equitatu, & peditatu mittat. & si Parmensibus, Mutinensibus, Mantuanis, aliorumq. agris ab Imperatore, aut legato eius vastatio, aut obsidio inferetur, auxilio affuturum.* Definitum est etiam, quot in quæq. præsidia sagittarios singuli dare deberent. Eodem anno Genuenses domesticis vici-

Yyy norum

1174

norum populorum tumultibus exciti aduersus eos castrum Villae francæ constituerunt, nec Pisanos prædationibus premere maritimis destiterunt. Postero, Alexander Bernardum abbatem Clarauallensem monachorum Clarauallensium precibus fatigatus, ac Bernardi sanctitatis pia recordatione compulsus in numerum Sanctorum ascripsit. atq. hac de re literas Anagnia xv. Kalendas Februarias dedit ad proceres Gallicanæ Ecclesiæ, regem Franciæ, abbates Cisterciensis ordinis, & Claraualensis, quæ extant. Christianus cum exercitum ex Marchia in Ducatum Spoletanum duxisset, Interamnã in partibus Ecclesiæ stantem expugnauit. eamq. magna ex parte subuertit. Inter Florentinos, & Senenses nouum bellum exarsit. cuius causam castrum præbuit Axiani. quod vterq. sibi populus infita cupiditate dominationis asciuit. Cum vero vtrinq. non minus parati, quàm irati exercitus concurrissent, Senenses magno victi prælio discesserunt. Romaniam aliquot populi à fœderatis sollicitati, & ipsi in fœderis communionem venerunt. Fridericus autem de Italorum conspirationibus, atq. apparatus monitus ingenti dolore exarsit. *Enimvero tantam insolentiam a quo haud esse animo tolerandam. Si leniter, atq. indulgenter agatur, breui tota sibi Italia fore cedendum. Si Lotharius, & Conradus acriores se, & promptiores in Italia coercenda ferocia præbuisser, haudquaquam sibi tantum ad eam retinendam laborum fuisse, ac periculorum exhauriendum. Italiam hydra instar esse. exciso Mediolano, quod rerum caput esse videbatur, subito Alexandriam, & Bononiam effudisse. nimirum igne non ferro domari oportere. si id fecerit, ut labore, sic gloria, Herculem æquaturum. Agendum igitur, atq. collatis omnibus Germanici regni viribus coniurantes populos ad gloriam, & conseruationem Imperij contundendos.* His cogitationibus excitatus summo inde studio res constituere Germaniæ maturauit. ac traducto toto ad vindicandam Lombardorum contumaciam animo militares delectus maximos habuit. atq. omnia ad grauissimum bellum gerendum necessaria comparauit. inde III. Nonas Septembris Henrico Duce Saxoniam, Henrici Ducis Bauariæ filio assumpto, per montem Cinisum in Italiam transgressus terrore, ac fuga omnia occurrentia loca permiscuit. siquidem constabat inter omnes, Fridericum nunquam aliàs neq. infestiorẽ, neq. instructiorẽ exercitum in Italiam induxisse. vt qui & acerbissimis iniurijs irritatus fuisset, & Lombardorum coactas in vnum opes non nisi firmissimis frangi viribus posse, re ipsa proxime didicisset. Segusio primam impressionem excepit. ea, cum imperium Ecclesiæ studio detrectaret, euerfa est. Hasta inde metu expugnationis exterrita haud ægre concessit inditionem. Cremonenses, Derthonenses, & Comenses conspectum inimici ferre Imperatoris non potuerunt, ac fœderatis ciuitatibus relictis ad eum extem-

plo se

plo se rettulerunt. Ille autem huius belli rationẽ hoc modo disposuit. Christianum archiepiscopũ cum suo exercitu ex Umbria ad oppugnandam accedere Bononiam iussit. ipse cum suo sibi premedam Alexandriam sumpsit, nimirum existimans, diductis in duas longe diuersas partes hostium copijs vires eorum ad resistendum fore infirmiores. Eodem igitur tempore Christianus in agrum Bononiensem duxit, atq. ipse exercitum Alexandriæ admouit. Christianus infestis hibernis, ac fœdis direptionibus hiemem in agro Bononiensi traduxit. Fridericus Alexandriam aggressus omni ope oppugnare instituit. Itaq. cũ medio Octobri assiduis per quattuor dies imbribus effusus super ripas Tanarus late circum loca omnia restagnasset, constanter tamen in opere oppugnationis permansit, ac fortiter sæuientium etiam aquarum, quibus propè obrutus est, tetram luctationem sustinuit. ad extremum, vbi se vi potiri non posse animaduertit, exercitu circumfuso obsidere incœpit. ac tabernacula ad continuandam per hibernum etiam tempus obsidionem locauit. Neq. vero fœderati durissimis Alexandrinorum tẽporibus defuere. Quippe Mediolanenses copijs sociorum assumptis carrocium Alexandrinorum auxilio eduxere, ac castra aduersus Fridericum inter Clastidium, & Vocheriam posuere. Hoc Fridericus ferre non potuit. Itaq. iracundia elatus aduersus eos processit, ac prælio extemplo confligit. verum acie pulsus vix incolumis Clastidium se recepit. Interim res necessariæ Alexandriam ad sustinendam hiemem supportatæ. Fœderatis inde domos suas quoq. profectis Fridericus per hiemem in Alexandriæ obsidione propè obstinate perseuerauit, Alexandrinis omnia incommoda non minore constantia, perferentibus. Ineunte inde vere 1175 Mediolanenses, & Fridericus, occulta consilia, illi liberandæ, hic occupandæ Alexandriæ inierunt. Mediolanenses, vt Fridericum ab obsidione Alexandriæ dimouerent, Papiam aggredi, quæ haud magno admodum tenebatur præsidio, statuere. ac fœderatorum auxilijs aduocatis pridie Paschatis in agrum Papiensem ingressi Bronum, & Sannazarium diruere. postridie vero vrbi exercitum admouere, eamq. confluentibus in dies fœderatorum copijs acriter oppugnare cœpere. Ex altera vero parte Fridericus per multos antè dies opus laboriosissimũ instituerat. quippe cuniculum in vrbe tanto silentio egerat, vt non modò id sentire, sed ne suspicari quidem quisquam posset. verum aperire vsq. ad Paschatis noctem distulerat, ratus, propter solemnem sequentis diei religionẽ eo tempore Alexandrinos ab omni belli cogitatione fore auersos. Vbi vero nox illa aduenit, ducentos strenuos viros in cuniculum immisit, eosq. concubina nocte patefacto cuniculi ostio in vrbe erumpere, ac stationibus portarum oppressis exercitum introducere iussit. Verum conatus eius casu prorsus ad irritum cecidit. Nam Alexandri-

Yyy ij ni de

ni de re per excubitores nocturnos admoniti ad arma conturrexerunt, atque egressos cuniculo milites per tenebras noctis adorti statim foede contrucidarunt. cuniculoque obstructo sub lucem ex portis effusi castra Friderici, quae oppidi instar rebus omnibus erant refertissima, repente ipso nec opinante inuaserunt, ac praeda ingenti potiti castellum ab eo constructum ipsi urbi imminens deleuerunt, atque ipsum demum Imperatorem fuga sibi consulere coegerunt. Is Clastidium primum, deinde traiecto Pado in agrum se se Papiensem recepit. ac castra aduersus foederatos ad Montembellum locauit. atque eò Pisanos, Lucenses, Genuenses, Florentinos, & Senenses acciuit. & quod discordias eorum parum sibi in praesens idoneas esse putabat, ad concordiam, pacemque adduxit. Genuensibus dimidia pars Sardiniae est addicta, propter quam diu cum Pisanis fuerat decertatum. His cognitis Alexander honoris gratia episcopum Alexandrinis concessit, contumeliae vero causa episcopum Papiensem Crucis, & pallij dignitate priuauit. Cum autem Fridericus apud Papiam propè à Lombardis obsessus sederet, magna rerum, consiliorumque difficultate afficiebatur. Videbat enim, vires hostium rebus bene cedentibus in dies magis augeri, suas vero ad caetera incommoda domestica etiam castrorum seditione imminui. Quippe Henricus Dux Saxoniae religione tactus, ac pontificia, ut praese ferebat, detestatione deterritus ab eo discessit, ac secum magnam Germanorum partem abduxit. Quo facto Fridericus attonitus ipsum usque ad lacum Comensem est sublequutus. atque ibi prope ad genua accidens obtestatus est, ne se, remque publicam in tanta rerum iniquitate defereret. neque asperiora in se ipse fratris filius ederet, quam communis nominis hostes Itali exoptarent. Quod cum ille firmato ad discedendum animo concedere nolisset, Fridericus in castra reuertit. Hac re cognita Cremonensium Consules, qui se à belli communione auerterant, pacis sequestres professi verba de concordia intulerunt. Cuius mentionem neque Fridericus, neque Itali respuere, verum utriusque litteris ad Consules Cremonensem missis rem eorum arbitrio permiffere. Itaque sextodecimo Kalendas Martias, ut in Actis Mutinensium reperitur, in agro Papiensi apud Montembellum inter castra Friderici, & Lombardorum res ita conuenit, ut tres viri à parte Friderici, totidemque à parte Lombardorum legerentur, qui inspectis litteris missis à Friderico, & Consulibus ciuitatum foederatarum ad Consules Cremonae de pace, & concordia inter Fridericum, & foederatos concilianda iurarent, se bona fide concordiam inter Fridericum, & foederatos composituros, & se ex utriusque litteris, quae superuacanea, & absurda videntur, dempturos, & quae necessaria, atque idonea, suppleturos, atque intra Idus Iunij arbitrium pronunciaturos. quod si concordēs non essent, ut cuncti Consules Cremonae arbitrium intra dies quindecim ferrent. qua

re per-

re perfecta Fridericus pacem cum omnibus osculo interposito institueret, quam deni ex singulis ciuitatibus à Friderico nominati ratam fore iurarent. Quibus rebus transactis foederati legatos legerunt, qui omnium nomine pacem acciperent, Icilinum à Romano, & Anselmum à Douaria, quorum ille crudelis Icilini, hic Bosonis Cremonensium principis, fuit pater. Postridie Vbertus Clementus Consul Papiæ pro omnibus collegis suis iurauit, se inducias cum Alexandrinis pactas usque ad Idus Iunij seruaturum. In eisdem Actis scriptum est, Fridericum Icilino, & Anselmo post pacem osculo interposito reddidisse. Ceterum Blondus hanc non pacis, sed induciarum pactionem appellat. inducijs vero constitutis coeptum inde agi de pace esse, atque in eam rem Fridericum Papiæ conuentum habuisse. Ibi vero Cardinalibus tribus Alexandri nomine bona Ecclesiae, & Lombardorum legatis iura ciuitatum proxima reposcentibus, & Friderico concedere abnuente rem conuenire non potuisse. Cardinales Anagninam, legatos domos quenque suas re infecta reuersos. Dum autem haec geruntur, Christianus, ut aditum Tuscis in agrum Bononiensem aperiret, Sancassianum oppidum, quod vltimis Idus Februarias Bononienses trecentorum militum praesidio confirmarant, sibi expugnandum suscepit. atque ita Imolensium, & Caesenatum auxilijs septus eò accessit. Verum cum ipsum à Prendiparte Consule Bononiensi cum trecentis equitibus, totidemque peditibus teneri reperisset, difficiliorem, quam putarat, oppugnationem nactus locum instituit obsidere. Interea à foederatis ciuitatibus auxilia missa aduenerant, à Mediolanensibus equites trecenti, à Veronensibus, Brixianis, & Placentinis singulis totidem, à Parmensibus quadringenti, à Ferrariensibus ducenti quadraginta, à Regiensibus, & Patauinis singulis ducenti, à Mutinensibus centum, à Sophia comitissa Veronae sexaginta. Ad haec montani euocati, & omnium, qui arma ferre possent, numerus ingens conscriptus. Cum his omnibus copijs Bernardus Vedrana, & Petrus Garifendus consules auxilio eorum, qui in castro Sancassiani obsidebantur, profecti. Eorum aduentu cognito Prendipartes haud sibi dubitandum putauit, quin eruptionem in hostem faceret, eumque ancipitis praelij fortuna perterrefactum obsidionem soluere cogeret. Neque aliter, quam existimarat, euenit. Nam eruptione repente facta Christianus, ne circumueniretur, veritus non sine aliquo exercitus sui detrimento castra inde mouit, atque ad Casellarum pagum se rettulit. Consules Sancassianum, ne ibi habendum praesidium esset, denuo succenderunt, ac Bononiam versus copias reducerunt. In itinere autem equites quosdam, quos praedatum Christianus immiserat, auidius insequuti, cum ad Claternae vicum venissent, repente praeter opinionem ab equitatu Christiani opprimuntur, quem ille in syluis quibusdam insidiarum causa posuerat. Ibi quan-

quam

quam fortiter pugnantes vsq. ad Idicem amnem se receperunt, multi tamē in potestatem hostium peruenerunt. Christianus castrum Medicinæ occupauit, & vico Vetranae exusto, turriq. vicanorum diruta, cum quidquid inter castrum Brittorum, & pagum Ozanum, & Picciocaluū erat, villis omnibus incensis vastasset, castra ad Idicem posuit. atq. interim inducias ad Papiam transactas esse audiuit. Ceterum re composita Fridericus exercitum studio patriæ reuiscendæ flagrantem domum dimisit, atq. ipse per montem Iouis auxilio Nouariensium, ac Taurinatium in Burgundiam multis afflictatus incommodis transijt. Inde transgressus in Germaniam Henricum de maiestate reum coram iussit a desse. Cum quidam principes negarent, Henricum Ducem, nisi in finibus suis, iudicari ab rege posse, surrexit nobilis quidam, qui quocunque Imperij in loco iudicium constitui de eo licere asseruit, idq. singulari se certamine probaturum, denunciauit. nemine autem se se certamini offerente, Fridericus Henricum sententia lata damnauit, ac Ducatum eius Noricū Othoni, Saxonix Alberto attribuit. ac mox se se in Italiam rettulit. vxoreq. Comi relicta Papiam progressus bellum post exactas inducias redintegrare constituit. atq. ob id occulte exercitum suum è Germania euocauit. Eodem anno Vellelmus marchio Montisferrati, Vellelmi marchionis filius, cognomine Longaspatha à Balduino rege Hierosolymitano, & cunctis regni proceribus aduocatus Hierosolyma prodijt, & sororem regis cum Ioppe, & Ascalona maritimis vrbibus nomine dotis obtinuit. Fuit princeps ea ætate in Italia nobilissimus. quippe cuius pater Philippi regis Franciæ esset auunculus, mater vero Conradi regis soror fuisset, ac Friderici Imperatoris amita esset. Eodem anno Parmenses rem à Consulibus ad prætorem Nigrum Crassum Mediolanensem traduxerunt, atq. eo auctore carrocium construxerunt. Alexander Ricardum archiepiscopum Cantuariensem Anagnix consecrauit. Mediolani Galdinus archiepiscopus, vt hæreticos quosdam tum præter solitum vehementer in vrbe furentes compesceret, in ædem S. Teclæ se contulit, & quoniam ipse effœtis ob senium viribus erat, Algisium Pirouanum Cimiliarcham rem pro se diuinam facere iussit, ac mox confessione rite cum fratribus obita ambonem ante Euangelij recitationem ascendit, ac multis verbis frequenti audiente populo hæreticorum confutare errores instituit. Verum inter agendum viribus, animoq. deficiens corruit. exceptusq. à fratribus in eodem loco post sacra perfecta magno cum omnium desiderio expirauit. Comitij inde nouo creando antistiti institutis pars cleri archidiaconum, pars archipresbyterum legit. Cum autem tale dissidium concordix ciuitatis rei eo maxime tēpore saluari videretur obfuturum, tandem communis omniū consensu Algisius Cimiliarcha est substitutus. Initio sequenti anni cum Frideri-

ci exercitus in Italiam Alexandria exitio diceretur esse venturus, fœderatorum moderatores denuo conuenerunt, ac per mensem Ianuarium nouo hoc se iureiurando inter se deuinxerunt. *Iuro, me recturum ciuitates huiusce societatis ad defensionem Alexandria, neq. pacem, neq. inducias cum Friderico, aut filio, aut uxore eius facturum. Et, si exercitus eius in Italiam venerit, pro viribus exacturum, Et res, atq. homines societatis Lombardia, Marchia, Et Romania seruaturum, atq. Opiſonis Marchionis Malaspi-na. Iuro etiam, me acerbum bellum Friderico, Et filio eius facturum, marchioni Montisferrati, Comitibus Blanderati, alijsq., qui sunt, aut erunt in parte Imperatoris.* Ceterum filius Friderici, de quo loquuntur, Henricus fuit, rex Germanix, vt supra diximus, designatus. qui cum annos vndecim esset natus, facile, quam ætatem agere Fridericus, & Otho post eum nati potuerint, idest quàm minime rebus gerendis idoneam, viderint ij, qui Othonem ante hæc tempora prælio nauali cum fœderatis confixisse scripserunt. Crebrescente inde de aduentu exercitus Friderici rumore fœderati rursus conuenerunt, atq. eum conuocatis in vnum omnibus ciuitatum opibus excipere statuerunt, firmo animi decreto, aut deleto Friderico ab duro se Germanorum imperio in perpetuum vindicare, aut accisis viribus æternum seruitutis iugum non recusare. Mediolanenses autem, in quibus prima ipsius imminere belli tempeſtas videbatur, inusitados etiam sibi adhibendos apparatus putarunt. quippe cohortes firmissimas duas scripsere, vnam nongentorum lectissimorum militum, qui à morte nomen inuenere, quòd antè mori, quàm hosti in acie cedere coniurarent: alteram trecentorum fortissimorum iuuenum, qui carrocium armati custodirent, neq. hostes impune insultare permetterent. Decreuerunt etiam, vt omnes ciues in suas quisq. tribus diuisi, & sub versicoloribus signis instructi exirent afflictæ patriæ aut extremum exitium, aut gloriosam victoriam relaturi. Eundem vero ceteri pro se quisq. populi ad causam animum attulerunt. neq. .n. post Italiam diris exterorum impressionibus afflictatam tempus vllum extitit, in quo Itali veterem Romanæ virtutis, & constantix indolem haud prorsus in animis exoleuisse suis, apertius declararint. Exercitus inde Friderici omnibus rebus instructissimus mense Maio in Italiam transijt. atq. ei Fridericus ex Papiensi agro solis Papiensibus, & Comensibus septus occurrit, eoq. recepto ad vicum agri Sepriensis, nomine Lignanum processit, eo animo, vt, si posset, Mediolanum iterum expugnaret. Quod vbi Mediolanenses cognouerunt, occurrendum antè, quàm castra propius admoueret, rati, ix Kalendas Iunias cum carrocio eo, quo dixi, ordine socijs adiuuantibus exierunt. atq. inde ad Fridericum progressi tertio Kalendas præliū fortissime commiserunt. Is erat dies, quo Sanctorum martyrum Sisinij, Martyrij, & Alexandri Natalicia colebantur. Ceterum ante con-

gressum exercituum tres columbae ab ipsorum Martyrum altari auolauere, ac mirifico visu in malo ipsius Carrocij confedere. quo augurio accepto Mediolanenses victoriam incertis animis ominati maiore studio, atq. alacritate praelium inierunt. Ceterum collatis castris Germani tanto se in eos impetu intulerunt, vt praecipites ad carrocium vsq. compulerint, atq. ex eo vexilla ipsa detraxerint. Ibi vero redintegrata per trecentos iuuenes pugna vtrinq. fortissime dimicatum. Nongenti autem annitentibus ceteris vires interim, atq. animum collegere, ac sese aperto, vt decreuerant, periculo deuouentes valida impressione facta Germanorum aciem impulere, & signifero Imperatoris occiso vexillum aquilae in potestatem adduxere. Fridericus, vbi suam inclinantem aciem sensit, nulli labori ad eam sustinendam pepercit, in appellandis, cohortandisq. militibus ducis, in conferenda manu militis officia praestans. Dum autem modò in hac, modò in illa parte inclamat, solitam in praелиjs suorum constantiam aduersus rebellantes turpiter Italos repetens, ab Italo, qui conferta in acie stans verbi ferre contumeliam nequijt, equo strenue suffosso deijcitur. Qui casus optatam Italis victoriam praebuit. Nam Germani amissa aquila Imperatorem, quia non extabat, cecidisse insuper arbitrati in fugam se pauidi coniecerunt. nec solum campum, in quo pugnabatur, sed etiam castra, quibus se tueri magna ex parte poterant, opulentissima reliquerunt. atq. ignoratione locorum ad oppida inimicorum delati partim capti, partim occisi sunt. multi etiam Ticinù tranare amnem volentes caecis eius gurgitibus hausti. Eo praelio desiderati ex Germanis, & capti multi, sed ex Papiensibus, & Comensibus plurimi. Mediolanenses castris captis praedam ingentem pepererunt, ac clarissimo cum triumpho in urbem se retulerunt. Victoria omnibus rebus, quibus effusa significari laetitia solet, celebrata. & cum se praesenti trium Martyrum auxilio ex propicio trium columbarum augurio vicisse opinarentur, is dies in perpetuum ciuitati festus decretus. Fridericus ab vxore Comi, vt mortuus, comploratus post quadriduum praeter spem omnium incolumis Papiam accessit, ac Christianum cum exercitu ex agro Bononiensi exiuit. qui praelio paullo ante ad Medicinam commisso Bononiensium copias fuderat, ac multos captiuos eorum fecerat. Hæc Friderici clades finem tandem diuturnis Lombardiae calamitatibus attulit, ac verae pacis cum Pontifice, & foederatis ciuitatibus componendae occasionem aperuit. De qua, prout in locupletissimis scriptorum veterum commentarijs inueni, exponam. Fridericus accepto ad Lignanum detrimento, rei pecuniariae inopia, hostium coniuratione, & ingrauescente in dies suorum defectione permotus, mitiora posthac cogitare, & ad syncerae pacis consilia animum inclinare instituit. Occupatum autem his cogitationibus animum facile impulere summi

viri, & summa apud eum auctoritate praediti, qui bellum hoc non cum homine, sed cum Deo geridentidem admonentes, ac praeterita, & praesentia incommoda ex hoc fonte fluxisse omnia suadentes, vt de pace legatos ad Alexandrum mitteret, peruicerunt. Missa est igitur splendidissima legatio, cuius princeps erat Christianus archiepiscopus. Hic Alexandrum Anagninae conuenit, eiq. rite adorato nouum animum, nouamq. mentem Friderici exposuit. iam iram aetatis aestus conceptam omnem deferuisse, iam ipsum praeteritorum omnium poenitere, ac veniam, pacemq. ab eo supplicem vt à vero, atq. catholico pontifice postulare. Ea oratione laetatus maximopere pontifex, quae temporari conuenire sunt visa, respondit. in primis se bonam eius voluntatem accipere, ac petitioni eius assentiri. verum, quoniam in hoc bello duplex causa agatur, vna Dei, quam ille iusto oppugnando pontifice oppugnarit, altera Siciliae regis, & Lombardorum, quos ille sua causa bello vexarit, se non esse gratiam illi suam restitutum, nisi ille regi, & Lombardis suam reddiderit. Quo responso ad Fridericum delato mox per vtriusq. partis sequestres de ratione concordiae componendae agi est coeptum. Resq. varijs postulatis vtrinq. ferendis iactata tandem pridie Kal. Augusti ita conuenit, vt Alexander Friderico pacem, Fridericus Alexandro pacem in perpetuum, Gulielmo Siciliae regi ad quindecim annos, Lombardis inducias in sexennium daret. Pacis tabulae, prout etiam nunc Anagninae conseruantur, haec fuerunt. *Fridericus Imperator Alexandrum pontificem in catholicum, & vniuersalem pontificem recipiet, ac debitam ei reuerentiam adhibebit, perinde ac catholici ipsius antecessores catholicis eius antecessoribus praestiterunt, eandemq. successoribus eius catholice inuentibus exhibebit. Reddet veram pacem Alexandro, & omnibus successoribus eius, & vniuersae Romanae Ecclesiae. Quaecunq. possidet, aut tenet sine praefectura, sine rem aliam, quam Romana Ecclesia habuit, & ipse vel per se, vel per alios abstulit, bona fide restituet, salvo omni iure Romanae Ecclesiae. Quasq. possessiones restituet, ad eas etiam retinendas auxilio erit. Imperator, & pontifex ad honorem, & iura Ecclesiae, atq. Imperij conseruanda se inuicem adiuuabunt, pontifex, vt benignus pater deuotum, & carissimum filium, & Imperatorem Christianissimum, Imperator, vt deuotus filius, & Christianissimus Imperator dilectum Reuerendum patrem, & beati Petri vicarium. Quae à tempore schismatis, vel occasione ipsius aut sine ordine iudiciario Ecclesiasticis ab Imperatore, vel suis erepta sunt, eis restituentur. Beatrix Imperatrix recipiet Alexandrum pontificem in catholicum, & venerabilem pontificem. Henricus rex, filius eorum, similiter recipiet eum, atq. ei, & catholicis successoribus eius debitam reuerentiam adhibebit, & sacramento eodem se obstringet, quo se Imperator obstrinxerit. Fridericus Imperator, & Henricus rex, filius eius, pacem veram reddent Gulielmo regi Siciliae ad annos quindecim, sicut per seque-*

ires pacis est constitutum. Imperatori Constantinopolitano, & adiutoribus Ecclesia Romana pacem reddent, nec mali quidquam referent per se, vel per suos pro opera Ecclesia Romana impensa. De controuersis, quae ante tempora Hadriani pontificis inter Ecclesiam & Imperium versabantur, sequestres ex parte pontificis, & Imperatoris constituent. quibus mandabitur, ut eas pro arbitrio transigant. quod si illi non consenserint, iudicio stabitur pontificis, & Imperatoris, uel eorum, quos ipsi delegauerint. Christiano cancellario Moguntinus archiepiscopus, Philippo Coloniensis concedetur, & plenissimo iure firmabitur. Primus archiepiscopus, qui in Teutonico regno vacauerit, Conrado auctoritate pontificis, & auxilio Imperatoris deferetur, qui idoneus uideatur. Ei, qui se Calistum appellat, abbatia tribuetur. Illi, qui dicuntur eius Cardinales, loca repetent, quae primum habuerunt, nisi ea sponte, & iudicio dimiserint, & in ordinibus, quos ante schisma habuerant, relinquentur. Gero nunc dictus Alberstatensis deponetur, & Ulricus restituetur. Alienationes à Gerone factae, & beneficia data similiter, & ab omnibus intrusis auctoritate pontificis, & Imperatoris delebuntur, & suis Ecclesiis restituentur. De electione Brandenburgensis episcopi, qui in Bremensem archiepiscopum lectus fuerat, cognoscetur, & si rite factum fuerit, ad eam ecclesiam traducetur. & quaecumq. ab Aldeuino, qui nunc praest Bremensi ecclesia, alienata sunt, prout rite factum uisum fuerit, eidem ecclesia restituentur. Quae Salisburgensi ecclesia tempore schismatis adempta sunt, ei plene reddentur. Omnes clerici ex Italia, aut alijs regionibus, quae sunt extra Teutonicum regnum dispositioni, & iudicio Alexandri pontificis, & successorum eius relinquentur. Si uero Imperator rogari pro ordinibus aliquorum, usq. ad decem, uel duodecim exaudietur. Garsidonus Mantuanus episcopus quondam suo restituetur, ita ut ille, qui nunc est episcopus Mantuanus, ad episcopatum Tridentinum traducatur. nisi forte inter pontificem, & Imperatorem conuenierit, ut alius ei episcopatus indulgeatur. Archiepiscopus de Saou in archipresbyteratum quondam suum, & alia beneficia, quae ante schisma habuit, restituetur. Omnes ordinati à quondam catholicis in Teutonico regno restituentur ordinibus suis ita perceptis: De Argentinensi, & Basiliensi dictis episcopis, qui ordinati fuerunt à Vidone Cremonensi, in eodem regno praedicti sequestres rem committent decem, uel octo hominibus, quos ipsi elegerint, qui iureiurando affirmabunt, se illud consilium pontifici, atq. Imperatori duros, quod se iuste dare posse sine anima sua, atq. ipsorum detrimento statuerint. & pontifex, atq. Imperator eorum consilio obtemperabit. Pontifex, & omnes cardinales recipient Beatricem uxorem Friderici Imperatoris in catholicam, & Romanam Imperatricem, eamq. aut Alexander pontifex, aut legatus eius coronabit: & Henricum filium eorum in catholicum regem. Pontifex, & Cardinales pacem reddent Friderico Imperatori, & Beatrici Imperatrici, & Henrico regi, filio eorum, & omnibus adiutoribus eorum Pontifex, & omnes Cardinales promittent, se obseruatuos hanc pacem in uerbo ueritatis, & pri-

uilegium

uilegium condent subscriptione omnium Cardinalium. & Cardinales scriptum praedictae confirmationis condent sigillis suis appositis. Pontifex subito aduocato concilio, prout subito aduocari potuerit, cum Cardinalibus, episcopis, & alijs religiosis hominibus, qui interfuerint, excommunicationem statuet in omnes, qui hanc pacem violare uoluerint, deinde in generali concilio. Pleriq. nobilium Romanorum, & capitaneorum Campaniae hanc pacem firmabunt. Imperator pacem cum Ecclesia, & pacem cum rege Sicilia ad quindecim annos, & inducias cum Lombardis à proximis Kalendis Augusti usq. ad sex annos firmabit iureiurando suo, principumq. suorum, mandabitq. Lombardos, qui in parte sua sunt, prout in tabulis induciarum communibus est descriptum, eas inducias confirmare. Si quis uero ex parte Imperatoris has inducias iurare noluerit, Imperator praecipiet omnibus, qui in parte sua sunt, pro officio fidelitatis, & gratia sua, ut nullum praestent auxilium, & uolentibus offendere, ne impedimento sint. Siquis offenderit, culpa uacuus sit. nec mandatum hoc reuocabit Imperator, donec induciae stabunt. Henricus rex, filius eius, pacem cum Ecclesia, & cum rege Sicilia ad xv annos, & inducias cum Lombardis ad sexennium scripto confirmabit, ac sui, principumq. suorum subscriptione. Si uero, quod absit, pontifex praemoriatur, Fridericus Imperator, & Henricus rex, filius eius, hanc formam pacis, & compositionis firmiter obseruabunt successoribus eius, & uniuersis Cardinalibus, & toti Romanae Ecclesiae, & regi Sicilia, & Lombardis, & ceteris, qui secum sentiunt. Et si, quod absit, Imperator praemoriatur, pontifex, & Cardinales, & Ecclesia Romana praedictam pacem firmiter obseruabunt successoribus eius, & Beatrici uxori, & Henrico filio eius, & omnibus ex Teutonico regno, & ceteris adiutoribus eorum. & successoribus pontificis similiter obseruabunt. Induciarum uero tabulae, quae adhuc in tabulario Bononiensium extant, haec sunt. Pridie Kal. Septembris MCLXXVI inter Imperatorem Fridericum, & partem eius Cremonam, Papiam, Genuam, Derthonam, Comum, Hastam, Albam, Aquas, Taurinum, Eporediam, Albitimillium, Saouam, Albingaunum, Casale Sancti Euaui, Montemuellij, Imolam, Fauentiam, Rauennam, Forum Liuij; Forum Popillij, Casenam, Ariminum, Castrocarum, Marchionem Montisferrati, Comites Blanderati, Uasti, marchiones Boschi, Comites Laumelli, & ab altera parte societatem Lombardorum, nempe Venetias, Taruisium, Patauum, Vicetiam, Veronam, Brixiam, Ferrariam, Mantuam, Bergomum, Laudem, Mediolanum, Nouariam, Vercellas, Alexandriam, Casinum, Belmontem, Placentiam, Bobium, marchionem Malamspinam, Parmam, Regium, Mutinam, Bononiam, Sanafricanenses, Ducianos, & cetera loca societatis Lombardiae, Marchiae, Romaniae induciae constituta sunt à Kal. Augusti usq. ad annos sex. Iurabit Imperator, & filius eius, & singuli in suis ciuitatibus se has inducias obseruatuos, nec offensuros Cremonenses, aut Papienses, aut alios ex parte Imperatoris. idem iurabunt consules, & credentia ciui-

LZZ ij tatura

tatum federatarum, aut homines quinquaginta, ubi non erunt credentia, aut prætore, ubi non erunt consules, & si offensio inciderit, eam emendaturos. Imperator autem iurabit, se per sex annos neminem sacramentum fidelitatis apud se dicere coacturum. His ita constitutis, quia rem ad exitum perducere non posse apparebat, nisi Fridericus, & Alexander in congressum venirent, placuit, ut ille Mutinam, hic Bononiam communis colloquij causa procederent. Ita Alexander principio sequentis anni comitantibus Gulielmo Siciliae rege, Romualdo archiepiscopo Salernitano, & Rogerio Comite Andriæ, & plerisque cardinalibus, aulico equitatu Bononiam terrestri itinere contendere iussu, Anagnia, vnde x Kalendas Februarias diplomata data Bononiæ apud canonicos S. Saluatoris leguntur, Benentum, Benevento Troiam, ac Sipontum, & postremo Vesticem petijt, quæ ad Gargani montis radices sita est, qua parte orientem solem, & mare Adriaticum spectat. nec multo post vii kalendas Martias triremibus à Gulielmo ad id per Ionium mare transmissis cõscendit, ac Venetias versus cursum intendit. quem cum sæua oborta tempestate tenere non posset, ad Dalmatiæ littus delatus Iaderam adijt. Tempestate inde lenita reliquam Dalmatiæ, Istriæq. oram præteruectus nono die, quàm ab Italiæ littore soluerat, Venetias appulit, atq. ad monachos S. Nicolai diuertit. postero die Sebastiano Ziano Duce, Henrico patriarcha Gradeni, & senatu ipso cum tota in omnem magnificentiam effusa ciuitate occurrentibus exceptus, inq. urbem ad Riualtum ad ædes Patriarchæ ea tempestate Venetias incolentis deductus est. Prima inde, quæ imminēbat, Quadragesimæ dominica rem diuinam in basilica S. Marci peregit, ac sacram concionem ad Ducem, & Senatum astantem habuit. quarta vero, cum rosam de more sacrasset, præsentem Duci donauit. in Paschate, quod celebratum est iiii Nonas Aprilis, omnibus, qui eo die ædem S. Mariæ Caritatis visissent, benignam in perpetuū humanarum noxarum remissionem indulxit. Interim cum Friderici oratores Mutina missi suspectam colloquio Bononiam arguerent, & locum alium ad conueniendum postularent, Alexander Ferrariam se iturum ostendit. atq. eò ipso Duce, & vniuersa prope prosequente nobilitate Aprili exeunte contendit. Itaq. legi diplomata ab eo kalendis Maij Ecclesijs Bononiensi, Parmensi, & Veronensi, & pridie Nonas capitulo Bononiensi, & vii Idus præposito Mutinensi Ferraria data. Ceterum nouis subortis super futuro colloquio loci ipsius gratia controuersijs, demum vtriusq. dignitati, & securitati magis conuenire est visum, ut Venetiarum in vrbe congregarentur, atq. ibi senatu ipso præstantissimo astante, atq. auctoritatem suã interponente discordijs modus imponeretur. Exeunte igitur Maio Alexander secundo Pado Venetias est reuectus. siquidem rescriptum extat iiii kalendas Iunij Venetijs ab eo eidem

præposito

præposito Mutinensi concessum. Constituto loco inde sacramētis accipiendis est opera data. Itaq. xii kalendas Augusti filius marchionis Alberti, Friderici cubicularius, præsentem Alexandro pontifice, atq. vtriusq. ordinis ex Germanico regno principibus tactis sacrosanctis Euangelijs iussu Friderici ita iurauit. *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipsum, postquam Venetias venerit, omni quaestione seposita daturum pacem Ecclesie, sicut per Cardinales, & principes suos tractata, & transacta est, pacem Gulielmo regi Sicilia ad xv annos, & inducias Lombardis ad sexennium, & eam iure iurando confirmari iussurum à principibus suis Magdeburgensi, Colonien-si, & Moguntino archiepiscopis, ut in tabulis Pacis, atq. induciarum continetur.* Ix vero kalendas Fridericus, ut constitutum fuerat, Rauenna digressus Clodiam, atq. inde ad monasterium S. Nicolai accessit. Ibi ipse, archiepiscopi, episcopi, & alij principes Germanici regni schismati renunciarunt, ac per episcopos, & cardinales iussu Alexandri expiationem ab Ecclesia receperunt. Quo facto benigno Ducis, ac totius ciuitatis occursum exceptus ad Palatium Ducis, vbi hospitaturus erat, accessit. atq. ad basilicam S. Marci Palatio continentem progressus, vbi ex cõposito Alexander Cardinalibus, episcopisq. circumfusis sedebat, solemnem, quæ pontifici ab Imperatore debetur, reuerentiam, atq. obedientiam ad pium pedum osculum inclinatus exhibuit, atq. ab eo pacis osculum rettulit. inde dextrum tegens Alexandri latus ædem inuuit, ac clero Deum solemniter Ambrosij canticò collaudante, cum eo ad maximam arã peruenit, ac præcationem rite adhibuit. Inde hospitij causa in Palatium Ducis diuertit. Postridie eius diei, quo S. Iacobi apostoli natalicia celebrantur, Alexander rogatus à Friderico sacrificium facturum ad basilicam S. Marci accessit. atq. ei aduentanti Fridericus obuiam extra basilicam prodijt, & à dextra receptum in eam introduxit, ac perfectis sacris ad fores prosequutus palafidum ascendenti strepam tenuit. atq. omnem ei honorem, ac reuerentiam habuit, quam prædecessores eius prædecessoribus pontificis habere consueuerant. Hæc ita rettulimus, prout Alexander ipse litteris mandauit, quas vii kalendas Augusti ad abbatem Cassinatem ex Riualto dedit. v kalendas Calistus ad pedes Alexandri venit, & se honore abdicauit. Kalendis inde Augusti in ædibus patriarchæ principibus, & cardinalibus plurimis præsentibus, pax, & induciæ hoc modo iurata sunt, Henricus Dedens Comes iussu Friderici sic locutus est. *Juro in animam Friderici Imperatoris, ipsum pacem cõ Ecclesia in perpetuum seruaturum, & cum Gulielmo rege Sicilia ad annos xv, prout in tabulis pacis continetur.* Item: *Juro in animam Friderici Imperatoris ipsum obseruaturum inducias societatis Lombardia, Marchia, & Romania, prout constituta sunt per sequestres vtriusq. partis, & ut in tabulis continetur, quæ apud Lombardos, & cardinales seruantur, & sacramento*

in eas

in eas principes Teutonicos adacturum. Receptiq. tum Fridericus Alexandrum in catholicum pontificem, & Alexander Fridericum in catholicum Imperatorem, & uxorem eius in catholicam Imperatricem, & Henricum filium eorum in catholicum regem. Atq. hæc ipsa ex litteris Alexandri ad eundem abbatē Cassinatē Kalendis Augusti datis, & ex tabulario Bononiensium sumpta sunt. His actis concilium inde generale ab Alexandro Romam omnibus episcopis est indictum. Mansit inde per multos etiam dies Venetijs Fridericus. siquidem ix Kalendas Septembris anno regni sui xxvi, Imperij xxiii, Venetijs Gerardo episcopo Patauino iurisdictiones quasdam indulgit. Demum xv kalendas Octobris pacem epistola hac ad Alexandrum data firmavit.

Cum Imperatoria maiestas à Rege regum ad hoc in terris instituta sit, ut eius opera omnes homines pacis bono fruantur, nos, quos Deus in solio Romani Imperij collocavit, eam diligenter amplecti, & studiose conservare debemus.

Ob id pacem Ecclesie, atq. Imperij, prout à Principibus nostris, & à Cardinalibus S.R.E. composita, & instituta est, & in scripto Principum nostrorum sigillis eorum signato continetur, quemadmodum per interpositam personam, ex formula in scripto contenta, iurari iussimus, sic presenti scripto firmiter observare promittimus, confirmamus, & ratam manere in posterum volumus.

Data Venetijs, in Palatio Ducis, xv Kalendas Octobris. Postridie vero Venetijs abiit, ac Rauennam, Rauennaq. Parmam accessit. atq. inde has tabulas ad Alexandrum Venetias misit. *Nos Fridericus Imperator interuentu venerabilis patris D. Alexandri pontificis, & fratrum eius cardinalium promittimus Lombardis, Marchianis, & Romaniolis, & reliquis de societate ipsorum, vasallis nostris, & ijs, qui debent esse vasalli nostri, nos pro fidelitate nobis non prestata, uel opera non nauata, uel inuestitura non petita, quandiu inducia manebunt, neminem de societate iudicaturum, aut iudicari iussurum, nec feudum alicui adempturum.* *Actum Parmæ.* Has tabulas deinde Alexander sigillo Imperatorio obsignatas ad magistros societatis misit vi Idus Octobris Venetijs ex Riualto. Nec multo post, cum Ducem muneribus multis ad dignitatem eius cohonestandam amplissimis exornasset, xvii Kal. Nouembris Venetorum vectus triremibus abiit, ac Sypontum se deuehi iussit. Sypono inde Troiam, & Troia Beneuentum cum processisset, demum Cassinate monasterio visitato sese Anagniam rettulit: neq. enim Romam continuo adire æquum esse in explorata Romanorum erga se voluntate putauit. Ceterum Romani turpe rati, se sublato Ecclesie dissidio Alexandro resistere, cui Fridericus Imperator altissimo animo præditus se ad pedes prostratus obedientem exhibuisset, septem ad eum legatos de compositione miserunt. Hos benigne Alexander accepit. verum, cum senatores, quos tolli Alexander instabat, pertinacius retinerent, in urbem re infecta dimisit.

Decembri

Decembri autem mense cum Tusculum prodisset, iterum cum nouis mandatis legati uenerunt, ciuitatis nomine postulantes, ut sibi legere senatores liceret, ita tamen, ut antequam magistratum inirent, concepto sacramento iurarent, se Ecclesie Romanæ fidem præstituros, neq. aduersus dignitatem eius aliquid molituros. Qua accepta cōditione Alexander singulari omnium voluntate urbem ingressus est. Alexandro Romam reuerso tum demum pristinum Ecclesie decus, auctoritatemq. restitutam Deo gratulans Italia iudicauit. Eodem anno Ioanna, Henrici regis Angliæ, filia ad Gulielmum Siciliae regem, cui collocata in matrimonium fuerat, proficiscens Genuam uenit, atq. à Genuensibus honestissime excepta est. Huic tantæ lætitiæ, quam Italia hoc anno parta demum pace affecta est, illud molestiæ grauioris aspersum est, quod rei frumentariæ inopia laborauit. frumentum solidis argenteis triginta duobus in singulos sextarios stetit. Proximo, Fridericus Parma Genuam cum Beatrice uxore, & Henrico filio sese contulit, ac per aliquot ibi dies moratus, & pro eximia ciuitatis liberalitate donis amplissime cultus Mediolanum perrexit. aduentus eius à Mediolanensibus omnibus in speciem oblitteratis iniurijs incredibili honore concelebratus est. Inde Comensi itinere in Germaniam transijt, Christiano archiepiscopo ad res Italiae moderandas, & populos in fide continendos relicto. Alexander basilica Lateranensi recuperata omnibus urbis ecclesijs, quæ cura egere pontificia uidebantur, subuenit, ac ciuitates Ecclesie ad pristinum redigere obsequium institit. præsertim uero cum uideret, Christianum exercitum habentem, quasi id mandatum à Friderico haberet, enixe nimis factioni Imperiali studere, neq. populis liberum, utram sequi uellent partem, arbitrium facere. atq. ita episcopos, abbatesq. ex toto Occidente nominatim ad Concilium euocauit. Itaq. ex regno Hierosolymitano accersiti Octobri mense discesserunt Vilelmus Tyri archiepiscopus Sacræ historiae scriptor, Heraclius Cæsariensis archiepiscopus, Albertus Bethleemita, Rodulfus Sebastenus, Iotius Acconensis, Romanus Tripolitanus episcopi, Petrus prior ecclesie sepulchri Domini, & Rinaldus abbas ecclesie montis Sion. Dum autem induciæ Lombardis cum Friderico fuerunt, pleræq. ciuitates aut uetera inter se fœdera confirmarunt, aut noua iunxerunt, aut proxima castra in deditionem acceperunt, aut armis inter se ciuilibus decertarunt. Præcipue autem Bononienses hoc anno uetus cum Fauentinis fœdus aduersus Imolenses redintegrarunt. Consules Saxoli iureiurando sanxere, se non tradituros Saxolum cuiuspiam in fraudem Mutinensium. Florentiæ intestinis laborari seditionibus cœptum. Nemo erat paullo opulentior ciuis, quin domesticam turrim Italico instituto haberet. Harum turrium, quanquam pleræq. deiectæ sunt, nō obscura adhuc multis in urbibus uestigia inspiciuntur.

tur.

tur. Florentini vero eas inter se similitates contraxerant, ut quotidie vicini cum vicinis proelia ex turribus facerent, seq. tragulis, & lapidibus, quantum possent, incesserent. ac priuatæ quisq. non tam iræ indulgerent, quàm virtutis periculum facerent. Hæc pestis per aliquot menses ciuitatem infecit. procedente inde tempore consuetudo mitis obtinuit, ut dimisso certamine mira comitate conuiuia inter se colerent, eaq. ferè sermonibus de rebus à se gestis in proelio celebrarent. Christianum archiepiscopum iussu Friderici bellum ciuitatibus Ecclesiasticis faciètem Conradus marchio Montisferrati aduersus eum profectus equestri proelio fudit, captumq. in custodiam dedit. Conradum autem Manuel ad eum vliscendum suppeditata occulte pecunia impulit, Friderico iam pridem Italici imperij æmulatione infensus. Proximo anno, vbi tempus Quadragesimæ aduenit, Alexander cardinalibus nonnullis allectis concilium trecentorum episcoporum, abbatumq. plurimorum Lateranensi in basilica instituit. ad eosq. de Christiana religione, ac republica rettulit. atq. ut omnes laborantis Ecclesiæ labes diligenter discuteret, & pro viribus remedia ad singulas idonea reperirent, admonuit. Quare summa cum cura perfecta concilium est dimissum. Cum autem de hæresi Gallicana ingrauescente mentio esset illata, Petrum legatum ad eam cognoscendam, & comprimendam continuo destinauit. Hi Cathari, Publicani, & Patarini dicti præcipue in Vasconia, Albegezio, & partibus Tolosanæ emerferant, eucharistiam, coniugium, aliaq. Ecclesiæ sacramenta labefactantes. In Italia Mediolanenses vbi per ocium excolendæ intenti emissarium ex Ticino amne iam multo antè deriuatū, ac Ticinelli nomine Papiensium agros irrigans nouo alueo iuxta Albiatum effosso Gozanum, & Corsicum deduxere, ac mox ad urbem vsq. nauigabile reddidere. quo facto duo maxima commoda consequuti sunt; vnum, quòd agros suos vberiores fecerunt, alterum, quòd rationem opum ex Verbano, Alpibusq. deuehendarum inierunt. Bononienses Imolensibus, & Monbelliensibus nouum mouere bellum, causa prælata, quòd pro Friderico aduersus se steterant. neq. aliud, quàm eorum fœde depopulati agri sunt. Genuenses filiam Ludouici regis Franciæ ad se aduectam honorifice receperunt, ac triremibus suis Constantinopolim deuegere ad Alexium, cui desponsa erat, Manuelis Imperatoris filium.

1180

Anno inde, qui insequutus est, millesimo centesimo octogesimo, Alexander concilij superiore anno perfecti decreta in primis salutaria diulgauit, quorum hæc ferme summa fuit. *Licet ad vitandam discordiam in electione Romani pontificis prædecessores nostri instituta multa ediderint, tamen quia post sepe per improba ambitionis audaciam grauem Ecclesia passa est scissuram; nos etiam ad hoc malum euitandum ex consilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione Concilij aliquid decreuimus adiungendum. Statuimus*

igitur,

igitur, ut si inter Cardinales de pontifice deligendo conuenire nō potuerit, pontifex à duabus partibus eligi possit. quicumque vero tertiæ partis suffragijs fulsus se se potificem gesserit, communionem priuatus sit. Quod à prædecessore nostro Innocentio factum est, innovantes ordinationes ab Octauiano, & Vidone hæresiarchis, nec non & à Ioanne Strumiensi, qui eos sequutus est, factas, & ab ordinatis ab eis, irritas esse censemus. Ne quis episcopus eligatur, nisi annos triginta natus, & legitimo matrimonio ortus, & sciētia commendatus. Nec minores ordines quis suscipiat, nisi viginti quinq. annos attigerit, & doctrina, moribusq. probatus sit. Hæreticos, qui in Vasconia, Albegezio, Tolosa, & alijs in locis emerferunt, quos alij Catharos, alij Publicanos, alij Patarinos, alij alijs nominibus vocant, anathemati subdimus, & ne quis cum eis congregiatur, interdiciamus. Rectoribus, consulibus, prætoribusq. ciuitatum, qui grauia ecclesiis tributa imponūt, ne faciant, indicto anathemate prohibemus. Ne laicus possessiones ecclesiasticas distribuatur, presbyter, siue clericus, qui receperit, ordine moueatur. Ne quis ferrum, aut ligna ad Saracenos afferat, aut eis contra Christianos auxilium præbeat. Qui Christianos negotiantes captiuos fecerint, anathemati subiecti sint. Ne monachi mercede recipiantur. Si quis exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines nō ascēdat. Testimonio Christianorum aduersus Iudeos recipiantur. Si Iudei ad fidem Christianam se contulerint, ne possessionibus excludantur. Ne quis diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures ecclesias parochiales contra sanctorum canonū instituta accipiat. Innocentij, & Eugenij prædecessorum nostrorum vestigijs insistentes detestabiles nundinas, quas vulgo Torneamēta vocant, vetamus, in quibus milites ex cōdicto conuenire solent, & temere congregi. vnde cades hominum, & pericula animarum saepe proueniunt. Eodem anno Imperator Manuel moriens Alexium filium annos tredecim natum tutore Alexio Protosebasteo instituto reliquit. Alexio vero tutore Latinos immodicis honoribus prosequēte Græci indignati vetera contracta ob sacrorum differentiam odia incitarunt, atq. Andronico Manuelis patruelis ex Ponto euocato, ipsum Alexium adorti de medio sustulerunt, atq. inde sæuientes animis impetum in omnes Latinos, qui apud se versabantur, fecerunt. Ceterum primæ iniuriæ monachis, & sacerdotibus factæ. Ioanni subdiacono legato pontificio caput abscissum, atq. ad contumeliam caudæ immundæ canis appensum. mortuorum cadauera sepulchris impie violatis per vias crudelissime, ac fœdissime tracta. omnibus, qui in xenodochio S. Ioannis ægri cubabant, vita ferro adempta. Pauci, quibus vitam concesserant, infidelibus pecunia ad seruitutem addicti. Harum rerum Choniata, & Gulielmus archiepiscopus Tyrius auctores existunt. Eodem anno Bononienses bellum Imolensibus, & Monbelliensibus facere perrexerunt. Badianenses se turrim in castro Badiani ad nutum Gerardi Rangoni prætoris Mutinæ

1181

constructuros promissere. atq. eo nomine omnium onerum à Mutinensibus remissionem obtinuerunt. Amnes, Tarus, Parma, Entia, assiduis imbribus prodigiose inflati agrum Parmensem ita obruerunt, vt portas ipsius vrbs obsederint. Ex archiepiscopi Mediolanensis auctoritate constitutum est, vt Placentini pontis super Padum prope Placentiam integrum ius haberent, si monasterio S. Iuliae Brixiae viginti libras Imperiales quotannis persoluerent. Rege Francorum Ludouico mortuo excepit regnum filius eius, Philippus. Postero anno Fridericus conuiuio apparatus Moguntiae celebrato, quo omnes regni principes inuitarat, Henricum, & Fridericum filios accinctis gladijs exornauit. Ciuitatum Italiae varia, eaq. obscura fortuna fuit. Genuae pestilentia, atq. incendio grauissime laboratum. Bononienses bellum susceptum cum Imolensibus, maiore, quam ante, mole gessere. Mutinenses se eis obligauerunt, auxilio futuros in tota dioecesi contra omnes homines praeter Parmenses, & foederatos populos, nominatim autem contra Monbellenses, & si Sancassianum reficere uoluissent, se equites suos per quindecim dies pro Communi suis sumptibus summissuros. Imolenses ad Castrum Imolae, vbi belli summa constiterat, proelio profligati pacem à Bononiensibus petierunt. ea vero his conditionibus data est. *Ut serua-
rent Bononienses, Fauentinos, Sancassianenses, Castrimolenses, & res eorum. restituerent captiuos. quaternas mappas sericas, binas Bononiensibus, & binas Fauentinis in festo S. Petri darent. pedestres, equestresq. expeditiones, ac tributorum collationes utrisq. conficerent. fossas vrbs antiqua complanarent quaternos pedes, qua parte murus non esset, vbi esset, quattuor pedes molirentur: & binas vrbs valuas Bononiam, binas Fauentiam mitterent. obsides darent, dum bellum esset cum Imperatore.* Actum ad Castrum Imolae prope ripam amnis. Idem annus insignis morte Alexandri pontificis fuit. is vicesimo secundo pontificatus sui anno v. Kalendas Septembris est mortuus, & in basilica Lateranensi sepultus. vir acer in primis, & in suscepta Ecclesiae defensione constans, inimicitijs Friderici, quas non tam moderate exercuit, quam fortiter superauit, virtutis, memoriaeq. insignis. Iustis perfectis cardinales ex lege eius proxime lata comitia habuerunt, ac post biduum Hubaldum episcopum Ostiensem, virum vt aetate, sic prudentia grauem, pontificem sublegerunt, qui vt erat patria Lucensis, sic se Lucium tertium appellauit. Mediolani item Algisio archiepiscopo vita functo clerus Lambertum Cribellum archidiaconum subrogauit. Lucius pontifex, vt ciues suos Lucenses eximio aliquo beneficio insigniret, tantam sibi dignitatem sibi missa ad se legatione honestissima gratulantes, ius Friderico assentiente indulgit, vt pecuniam cuderent Tusciae, Marchiae, Romaniae, Campaniaeque communem. Idem postero anno cum audisset, Christianum archiepiscopum non longe ab vrbe morbo

1182

implici-

implicitum in magno vitae discrimine esse, iniuriarum, quas Ecclesia fecerat, prorsus oblitus ad illum adiit, ac noxijs per solemnem confessionem remissis viaticum praebuit, atq. ipsum animam agentem reliquit. Nouo interim pontificatu nouum Romani bellum mouerunt. quae reliquiae veteris ipsorum cum pontifice dissensionis fuere, atq. aliquot post per annos ipsam haud mediocriter Ecclesiam turbauere. Quippe cladis à Tusculanis acceptae, nec dum siue pro merito, siue pro libidine vindicatae recordati rursus exercitum ad Tusculum adduxerunt, ac sese, ni deditio fieret, oppugnaturus oppidum ostenderunt. Quod vbi Lucius cognouit, vt saluti Tusculanorum, dignitatiq. suae consulere, eam sibi rem displicere, & se pro viribus vlturum esse, denunciavit. Romani tamen vetere superbia incitati, ac vindictae cupiditate accensi mandatis, siue terramentis eius neglectis oppugnationem oppido admouerunt, ac Tusculanos omnibus premere incommodis institerunt. Quare per motus Lucius, cum se Romanis odio, & contemptui esse animaduertiret, ne manens in vrbe iacturam dignitatis pontificis faceret, praedecefforum exemplo Roma exiit, ac Velitris, proximisq. in locis confedit. Insequenti, orta est inter Mutinenses, Regiensesq. discordia, quae post in graue bellum erupit. Amnis est Siela media inter Mutinam, & Regium via, à Plinio Gabelli nomine appellatus. cuius integrum ius se Mutinenses habere Henrici secundi Imperatoris concessione profitebantur. Itaq. cum Regienses emissarium ex eo ad rei naualis vsu deriuare pararent, Mutinenses ei rei se impedimento futuros, iusq. suum armis tenturos, denunciarunt. Quare audita Parmenses veteris foederis memores ineunte Martio frequenti in concione per publicum cursorum iurarunt, se praecipis consulum Mutinensium aduersus Regienses parituros, neq. pacem, neq. inducias cum eis iniussu Mutinensium pacturos, & haec obseruaturus, donec pax conciliaretur inter Mutinenses, Regienses, atq. Parmenses. Monachi Cistercienses quadraginta iam ante annos in agrum Mediolanensem profecti in Ticini ripa cum coenobio templum fundarunt, atq. à proximi vici nomine Merimundum vocarunt. Bellum Tusculanum à Romanis Lucio pontifice vrbe absente continuatum. Idem annus pace à Lombardis cum Friderico facta fuit nobilitatus. Ea res quemadmodum acta sit, pluribus videtur esse docendum. Affectabat eximio studio Italici regni coronam Henricus, Friderici filius, vt qua omnes affecti fuissent, qui ante se regnum Germaniae obtinuissent. neq. bello cum Lombardis, atq. adeo etiam cum Mediolano manente rationem ullam inibat, qua ad decus eiusmodi perueniret. Itaq. Fridericum patrem Constantiae conuentum Martio mense agentem rogauit, vt, quando induciae Lombardorum in fine essent, rerum suarum statum stabilire integra pace praestanda Italiae vellet. id cum sibi ad animi voluptatem

1183

Aaaa ij iucun-

iuicundum, tum vero ad tutam regni possessionem fore firmissimum. Cui Fridericus, Si animum, inquit, inducere Itali poterunt, ut pacem æquis conditionibus poscant, haud inuitus faciam, ut tuo rogatu concedam. Tum Henricus, Atqui si legatos, inquit, in Italiam cum liberis super hac re mandatis miseris, noli vereri, ne non ciuitates pacem vltro sint petituræ. Quare audita Fridericus Gulielmum episcopum Hastensem, marchionem Henricum Guercium, fratrem Theodoricum, & Rudolfum camerarium Placentiam eo nomine misit. Id vero postquã ciuitates cognouerunt, extemplo legatos, prætoresq. suos eodem & ipsæ destinarunt. Ibi pridie Kalendas Maij colloquio constituto legati Friderici tabulas eius protulerunt, in quibus scriptum erat, se arbitrium pacis inter se, & societatem Lombardia redintegranda eis permittere, quæq. ipsi statuisent, ea se rata in perpetuum habiturum. Quibus recitatis fœderati pacem his verbis postularunt: Societas Lombardia, Marchia, Verona, & Venetiarum cupit habere pacem Friderici in hunc modum. Ut Fridericus pacem habeat cum Ecclesia Romana; & nos ciuitates Cremona, Mediolanum, Laus, Bergomum, Ferraria, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Patauium, Taruisium, Venetia, Bononia, Rauenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Derthon, Alexandria, Vercella, Nouaria, Opizo marchio Malaspina, Comes de Brenone, & omnes castellani, & homines, qui sentiunt cum Ecclesia Dei, & nobiscum accepta ab eo pace volumus facere omnia, quæ antecessores nostri à morte posterioris Henrici Imperatoris antecessoribus suis sine molestia fecerunt. Hæc autem sunt, quæ intelligimus Imperatorem habere debere, & antecessores eius habuisse, fodrum regale, & consuetum, consuetam paratam, cum tendit Romam coronæ causa, & pacatum transitum, & comeatum idoneum. Pacate transeat, & sine maleficio, sacramentum à vasallis accipiat, omni offerensione remissa. Vasalli expeditiones pro eo suscipiant, ut solent, cum tendit Romam coronæ causa. Quibus postulatis cognitis Kal. Maij legati iurarunt, se duros operam, ut Fridericus, & filius eius pacem his conditionibus facerent. atq. his rebus in tabulas relatis postridie kal. ipsi prætores ciuitatum tale sacramentum inter se conceperunt. Ego iuro omnibus ciuitatibus fœderatis Lombardia, Marchia, & Romania, & Opizoni marchioni Malaspina, me pacta omnia seruaturum, quæ in tabulis pacis continentur inter legatos Imperatoris, & ciuitatum fœderatarum conscriptis. neq. auctorem futurum, ut aliquod eorum minuatur, & præcepta moderatorum obseruaturum à presentibus Kal. Maij usq. ad xxx annos, & hoc quinto quoq. renouaturum, & Consules, aut prætores, ac Credentiam meæ ciuitatis hoc iureiurando obligaturum. Quibus rebus transactis protinus iidem prætores cum legatis Constantiam perrexere, remq. cum Friderico, atq. Henrico præsentibus vtr Kalen. Iulias confecere. Ibi Fridericus tabulas pacis in hæc verba conscripsit.

Fridericus

Fridericus Imperator, & filius eius Henricus, rex Romanorum, Lombardos, ac societatem, & fautores eorum in gratiam nostram recipimus, iniurias omnes, quibus nos prouocarunt, libere remittentes. Itaq. pacem, quam eis libenter concessimus, præsentis pagina iussimus subscribi, & auctoritatis nostræ sigillo communi. cuius hæc summa est. Nos Fridericus Imperator, & filius noster Henricus, Romanorum rex, concedimus vobis ciuitatibus, locis, & hominibus societatis regalia & consuetudines vestras tam in urbe, quam extra urbem, nempe Verona, & castro eius, ac suburbis, & alijs urbibus, ac suburbis, locis, & hominibus societatis in perpetuum, videlicet ut in ipsa urbe omnia habeatis, sicut adhuc habuistis, aut habetis, extra vero omnes consuetudines nostræ voluntate exerceatis, quas ab antiquo exercuistis, aut exercetis in fodro, nemoribus, pascuis, pontibus, aquis, & molendinis, sicut ab antiquo habuere consueuistis, aut habetis, in exercitu, munitionibus urbium, in iurisdictione tam in causis criminalibus, quam pecuniariis intus, & extra, & in ceteris, quæ ad commodam urbium pertinent. Volumus, ut regalia, quæ vobis nos concessimus, in hunc modum cognoscantur. per episcopum loci, & homines tam de episcopatu, quam de ciuitate legantur viri bonæ existimationis, & qui ad hoc idonei esse credantur, quiq. neq. in ciuitatem, neq. in nostram maiestatem odio priuato ferantur, qui iurent se bona fide inquisituros, & inquisita consignaturos ea, quæ præcipue ad nostram excellentiam spectant. si autem huic inquisitioni super sedendum esse putauerint, censum duum millium marcharum argenti in singulos annos poscimus. Si quis autem super his, quæ vobis concessimus, siue in urbe, siue extra urbem querelam apud nos detulerit, eam non accipiemus. Quod nos, aut noster antecessor rex, aut Imperator episcopis, ecclesiis, ciuitatibus, aut alijs quibuscumq. personis, clericis, aut laicis ante bellum dedit, firmum, & ratum habebimus, saluis superioribus concessionibus, ut pro ea solita nobis obsequia præbeantur, sed non census soluantur. Concessiones, quas pro bono pacis ciuitatibus concessimus in urbibus, aut extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat solui. Præuilegia omnia, & data, & concessiones, quæ in præiudicium, aut damnum urbis, aut locorum, aut personarum societatis occasione belli ad alicuius iniuriam à nobis, aut à nuncijs nostris indulta sunt, deleantur. In ea urbe, in qua episcopus præuilegio Imperatoris, aut regis comitatum habet, si consules per ipsum episcopum consulatum solent recipere, ab ipso recipiant, sin minus, à nobis. Eadem ratione in singulis urbibus consules constituentur à nuncio nostro, qui sit in urbe, aut episcopatu, & inuestituram accipient, & hoc usq. ad quinquennium, eo transacto unaquæq. ciuitas à nobis recipiet, & intra quinquennium à nuncio nostro, sicut dictum est, nisi nos in Lombardia fuerimus. Eadem obseruentur in successore nostro, omnes inuestiturae gratis fiant. Cum autem nos Imperator discesserimus, aut regnum filio nostro tradiderimus, simili modo à filio nostro, aut eius successore inuestituram recipietis. In causis appellationum si summa viginti quinque librarum imperialium excefferit, appellatio ad nos fiat, sal-

uo iure

uo iure, & moribus Brixiana ecclesia in appellationibus, ita tamen, ut non cogantur in Alemanniam ire, sed nos habebimus proprium nuncium in urbibus, aut episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & iuret, se bona fide causas examinaturum, & definiturum ex legibus, & moribus ciuitatis intra duos menses à contestatione litis. Consules, qui constituentur in ciuitatibus, tales sint, qui fidelitatem iurauerint nobis, vel iurent, antequam consulatum ineant. Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem iurent, ut vasalli. reliqui omnes ut ciues à sexdecim annis vsq. ad septuaginta, nisi eiusmodi sint, quibus debeant, & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli, qui tempore belli, aut induciarum non postulauerint inuestituram, aut debita nobis officia non praestiterint, hac occasione feudum non amittant. Libellaria, & precaria in suo statu permaneant ex consuetudine cuiusq. ciuitatis. Moram superfluum in urbe, aut episcopatu damno ciuitatis non faciemus. Vrbes muris cingere, aut exteriores munitiones construere eis liceat. Societatem, quam habent, retinere, & cum voluerint renouare eis liceat. Pactiones timore nostro factae sint irritae. Pacta Placentinorum, nempe pactum pontis Padi, & fictum eiusdem pontis, & regalium, & datum, & pactum, quod episcopus Hugo fecit de Castro Arquato, & si qua facta sunt similia ab ipso episcopo, aut a Communi, aut ab alijs hominibus societatis nobiscum, aut cum nuncio nostro ipso ponte remanente remaneant cum omnibus suis utilitatibus Placentinis, ita tamen ut teneantur persolvere fictum abbatissa S. Juliae Brixiae. Sententiae, quae ex iure, & legibus, & consuetudinibus contra aliquos de societate latae sunt occasione belli aut discordiae irritae sint. Possessiones omnes, quas quisq. de societate belli tempore tenebat iuste, si per vim ablatae sint eis, qui de societate non sint, sine damno restituantur, aut si eas recuperauerit, quiete possideat, nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignentur. Opiuzoni marchioni omnem iniuriam, quam nobis, aut alicui partis nostra fecerit, postquam in societatem venerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate, in gratiam recipimus. Iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueuerunt in comitatibus Seprij, & Marthesana, & Burgaria, & in alijs comitatibus, exceptis locis, quae Bergomates nomine nostro tenent inter Abduam, & Ollium, excepto Romano ueteri, & Bariano, & eam, quam nunc exercent, libere, & quiete habeant, & possideant uoluntate nostra saluis pactis & datis, & concessionibus, quae Mediolanenses pro Commune fecerunt ciuitatibus Bergamo, Nouaria, & Laudi. Pacta inter ciuitates, & societates quondam facta firma permaneant. nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi praeter dictas concessionem, salvo iure aquae Lambri, si quod habent, aut in pedagio. Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento adycent, se seruaturus possessiones, & iura, quae habemus in Lombardia, & possidemus: extra societatem iurabunt nos seruaturus bona fide, si opus fuerit, & cum super hoc à nobis, aut à certo nuncio nostro fuerint requisiti, & si amiserimus, recuperatu-

ros,

ros, ita tamen, ut proxima quaeq. ciuitas hoc officio maxime teneatur, & si opus fuerit, aliae ciuitates quae sunt in finibus Lombardiae similiter teneantur. Si qua ciuitas has constitutiones non obseruauerit, reliquae teneantur bona fide ad obseruandum compellere pace integra permanente. Nobis intrantibus Lombardia fodrum consuetum, & regale, qui solent, & debent, & quando solent & debent, praestabunt, & vias, & pontes bona fide reficient, in eundo, & redeundo commeatum idoneum, & nobis & nostris praebunt. decimo quoque anno fidelitates renouabunt. si qui ex parte nostra ex suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur. Restituumus stratam Veronensibus, & Icilinum in gratiam recipimus. Nomina urbium, quibus gratiam nostram restituumus, & praescriptam concessionem fecimus, haec sunt. Uercella, Nouaria, Mediolanum, Laus, Bergomum, Brixia, Mantua, Verona, Vicetia, Padua, Taruisium, Bononia, Fauentia, Mutina, Regium, Parma, Placentia. His autem ciuitatibus, & locis pacem, & gratiam nostram reddimus, verum concessionem non facimus, uidelicet Imola, Sancasiano, Bobio, Plebi de Grabadonna, Feltria, Belluno, Caneta. Ferraria autem gratiam nostram reddimus, & concessionem facimus, si intra duos menses post reditum Lombardorum à curia nostra de pace praescripta cum eis concordet fuerint. Legati autem ciuitatum hanc pacem receperunt, & in praesentia nostra iurarunt, Mediolani, Brixia, Placentia, Bergomi, Verona, Vicetia, Padua, Taruisii, Mantua, Fauentia, Bononia, Mutina, Regij, Parma, Laudis, Nouaria, & Uercellarum. Haec uero sunt ciuitates, & loca, quae pacem praescriptam sub iuramento Lombardorum nobiscum receperunt, & eandem per se iurauerunt, Pavia, Cremona, Comum, Aqua, Derthona, Hasta, Casarea, Genua, Alba, & aliae ciuitates, & loca, & persona, quae sunt, & fuerunt in parte nostra. Haec autem sunt nomina ciuitatum, quarum legati inuestituram consulatus à nobis nomine ciuitatum receperunt, Mediolanum, Placentia, Laus, Vicetia, Padua, Taruisium, Mantua, Fauentia, Bononia, Mutina, Regium, Parma, Nouaria, Uercella, Bergomum. Acta anno incarnationis MCLXXXIII. Data apud Constantiam in solemni curia v 11 Kal. Iulij. Quo facto ciuitates ita iurarunt. Juro ego me posthac fidelem fore Friderico Imperatori, & filio eius Henrico regi, neq. in consilio futurum, ut ipsi vitam, aut regnum amittant, & si quem id moliri comperero, me aut Imperatori, aut regi, aut legato eorum indicaturum, auxilioq. futurum, ut regnum teneant, & si amiserint, recuperent, & pacem ab ijs, & sua parte cum societate Lombardorum factam obseruaturum, & omnes mecum habitantes mares à xv 1 annis vsq. ad septuaginta hoc sacramento obligaturum. Has inde tabulas singuli domum rettulerunt, nequidquam ex eis à successoribus detrahi summa posthac semper ope contenderunt. hodieq. in omnibus fere ciuitatum Tabularijs multis exemplis descriptae reperiuntur. eaq. vulgò Pax Constantiae nominatur. Postero Alexandrini legatos ad Fridericum in Germaniam miserunt con-

uentum

uentum Norimbergæ habentem, atq. eum allocuti v Idus Martias hoc
foedus impetrauerunt. *Ut ciues Alexandrini omnes pro arbitrio Friderici
vrbe exirent, & tandiu extra eam morarentur, quoad per ipsius legatum so-
lemni more introducerentur, ut actu isto, & ille dare, & hi accipere de manu
Imperatoris patriam viderentur. ut urbem posthac constanti nomine Casaream
appellarent. annui consules honorem à Casare, cum in Italiæ esset, acciperent. sin-
minus, ab eius legato, aut quinto quoq. anno legatos in Germaniam ad eum
petendum mitterent. bellum & pacem arbitrati Friderici facerent.*

*Fridericus eos ab alieno imperio defenderet, Legatum in vrbe collo-
casset, qui cum consulibus litium grauiorum iudicia exerceret,
reipublicæ curam gereret, portorium pontis Tanari,
ac reliqua vectigalia exigeret, & si auxilio ege-
ret, id à proximis ciuitatibus peteret,
Papia, Derthona, Hasta, Alba,
Aquis, Casali, & marchioni-
bus Vasti, & Boschi,
& Ocimiani.*

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Quintusdecimus.

ACE Lombardiæ restituta, non tamen aut Ecclesia,
aut Italia ipsa prorsus suam est tranquillitatem ade-
pta. Quippe Saladinus, princeps Sarracenorum,
homo non acumine solum ingenij, quo ceteros illa
ætate principes superauit, sed opibus etiam, ac multis
rebus fortiter, ac prospere gestis vniuerso Orienti iam
formidandus, occupata Aegypto, demum se in Sy-
riam intulit, atq. ipsis Christianorum urbibus infestius, Christiani no-
minis ardens odio, insultauit, haud dubie breui omnia impiorum in po-
testatem iterum redacturus, nisi vniuersis, vt ante, armati Occidentis
opibus esset repressus. Romani vero cum Tusculanis bellum gerentes
vsq. adeo ipsum etiam fautorem eorum pontificem habere odio instite-
runt, vt contumeliæ causa omnes amicos eius non grauibus solum iniu-
rijs, sed acerbis etiam cruciatibus ad dolorem inurendum afficerent.
Quin etiam Fridericus Imperator cum multa ex ditioe Ecclesiæ oppi-
da in Marchia, Umbria, Etruria, & Romaniola occupata teneret, non
modò non ea restituebat, sed proxima quoq. affectare se, ostendebat.
Italici vero populi partes Ecclesiæ, Imperijq. per belli tempus asserere
consueti eosdem etiam pacatis rebus animos inter se retinebant, ita vt,
quasi alter alterius temporibus inhiaret, vicinos sibi quisq. populos sa-
cramento ad sui conseruationem, alterius vero perniciem obligaret.
Neq. vero solum prouinciæ hac peste erant infectæ, sed singulæ ciuita-
tes eiusmodi adhuc odijs, familijs inter se eo nomine dissidentibus, la-
borabant. Ardebat præterea in plerisq. consularis inter suos potestatis
cupiditas ita, vt eius adipiscendæ causa perniciosos ciere tumultus non
vererentur. ea vero vulgo à priuatis, & maxime potentibus ita contem-
nebatur, vt cædes, latrocinia, ac grauissima quæq. flagitia impune se
patrare posse confiderent. Cuius coercendi mali causa prætorem pe-
grinum pleræq. asciscere, eiq. summum in se imperium committere

perrexerunt. eaq. vna via inuenta est ad eos puniendos, qui aduersus remp. aut per libidinem, aut per scelus, aut per seditionem aliquid commississent. Quibus de rebus, crescente iam in molem opere, quam distinctissime poterimus, deinceps, vt coepimus, differemus.

CETERVM tumultuantibus in vrbe Romanis, atq. exitium pontifici, ni imperio cederet, intentantibus Lucius tandem Latio egredi stauit, ac, concilio Veronam indicto, cum cardinalibus plerisq. eo iter instituit. Per Etruriam transiens Lucam patriam adiit, atq. ibi basilicam S. Martini plurimis priuilegijs honestauit. Inde VIII Idus venit Bononiam. ibi Ioannis episcopi rogatu basilicam S. Petri, quae restaurata ex incendio fuerat, consecrauit, atq. aram maximam aureo stragulo, multisq. sanctis reliquijs insignita reliquit. Mutinam inde IIII Idus progressus postridie precibus Gerardi archiepiscopi Rauenatis, & Ardicionis episcopi, & consulum Mutinensium, & foederis moderatorum adductus basilicam S. Geminiani ea forte tempestate perfectam magna caeremonia dedicauit, ac corpore ipsius Confessoris populo id in primis cupienti osteso in perpetuum quadragenariam peccatorum remissionem ijs, qui noxijs suis expiati sancte illius Natalicia coluissent, indulgit, postridie sub lucem, ciuitati salutem, atq. incrementum à Deo precatus, vrbe exijt. &, cum ad mille circiter passus esset progressus, quod adhuc non senserat, inusitato se comitatu stipatum animaduertit. Erant autem hominum amplius duo millia, quae honoris, ac pietatis gratia ipsum ab vrbe pedibus prosequuta cum accensis cereis praecedebant. Itaq. ad eos conuersus his verbis dimisit. *Gratias agimus vobis de honore, quem nobis tam insignem adhibuistis. ac signans eos addidit: Benedicta sit terra, quam incolitis, & benedicti vos, & posteri uestri in perpetuum.* Cuius rei monumento Mutinenses tabulam in pariete basilicae in forum vergente hanc historiam continentem, vt nunc quoq. est, posuerunt. Inde traiecto Pado Veronam peruenit. nec multo post Fridericus quoq. rebus Germaniae per conuentum in Pentecoste habitum constitutis pridie Kalendas Augusti accessit. Concilio conuocato, cui raro exemplo pontifex, & Imperator intererant, de ijs potissimum rebus, quae Christianam ea tempestate premebant Ecclesiam, est relatum, nempe de contumacia Romanorum, bello Sarracenorum, & Romanae Ecclesiae ditione. Romani, vt hostes Ecclesiae, diro senatusconsulto notati. Christianis laborantibus auxilia summittenda, omnesq. ad eorum, qui quondam Hierosolyma receperunt, virtutem, pietatemq. imitandam excitandos esse, decretum. plus nimirum dedecoris contracturos esse Christianos, si partam forte Sepulchri possessionem amittant, quam gloriae adepti sint, cum pepererint. Lucio postulanti, vt Fridericus Mathildis haereditatem, ceteraq., quae Ecclesiae iuris teneret, restitueret, ille abnuuit.

Eidem

Eidem vero petenti, vt Henricus filius rex insignibus Augustalibus ornaretur, diserte item à Lucio denegatum. atq. ita exulceratis vtrinq. animis concilium est dimissum. Lucius Romanos auersatus Veronae sibi subsistendum putauit. Fridericus III Nonas Nouembris, adhuc in villa S. Zenonis prope Veronam fuit. Verona inde digressus Mediolanum accessit. atq. ibi magno rerum apparatu Henricum filium, qui se subsequutus aduenerat, per Lambertum archiepiscopum regem Italiae fauentibus Mediolanensibus coronauit.

I DEM FRIDERICVS IMP. CVM HENRICO
FILIO REGE.

FRIDERICO in Italiam reuerso Imperiales in Etruria sustulere animos, atq. ecclesiasticis vrbes tenentibus sese negarunt obsequuturos. Quod cum Vrbeueti praecipue contigisset, Ecclesiastici, amicis ex proximis oppidis aduocatis, Imperiales vrbe cum suis familijs extrudere. Expulsi ad Fridericum confugerunt, seq. ab Ecclesiasticis vrbe exactos, quia parti ipsius fauerent, docuerunt, &, vt reduceret, obsecrarunt. Fridericus, qui Vrbeuetanos Alexandro studuisse, atq. aduersus Imperium libertatem asciuisse meminerat, se non defuturum respondit; atq. Henrico, vt cum exercitu exules, si opus esset, restitueret, imperauit. Henrico exercitum Vrbeuetum ducete Vrbeuetani rebus suis diffisi Romanos proceres Roma, atq. ex aula pontificia vocauere, atq. vrbem firmare omni munitionem genere insistere. Affuerunt etiam Perusini, Florentini, Lucenses, Eugubini, Asinatenses, Spoletani, Umbri, & Marchiani. Henricus autem exulum Vrbeuetanorum, Cornetanorum, aliorumq. Imperialium auxilijs circumfusus ingentem Germanorum exercitum in Etruriam duxit. ac Montem Politianum, Clusium, Aquampendentem, Vulsinios, Balneoregium, & alia obscuriora loca primo aduentu cepit. ac demum Vrbeuetum, exercitu admoto, obsidione circumdedit. Eodem anno VII Kalendas Septembris Balduinus, rex Hierosolymorum, apud Ramam exercitum Saladini in fugam dedit, atq. occisione occidit. & Gothifredus Ecclesiam Aquileiensem accepit. Postero Fridericus regnum de more lustrare, populorumq. erga se voluntates explorare contendit. Mediolano Cremam, Crema Placentiam, atq. inde Parmam, & Parma Regium ventum. Vbiq. iura populorum recognita. Regi ab illustri Mediolanensium legatione conuentus roganti ciuitati concessit, vt saluo Paratae tributo iurisdictionem antiquam à Ticino ad Abduam obtineret cum Transabduanis oppidis ad Ollium pertinentibus, &, ne ipse impulsu Papiensium posthac bellum faceret Mediolanensibus, nec Mediolanensium Papiensibus, sed controuersias iudicio dirimeret, neq.

Bbbb ij societatem

societatem cum vlla ciuitate Lombardiae, Romaniae, & Marchiae Mediolanensibus inconsultis iniret. Alij pactum adiungunt, vt Mediolanenses ipsi opem ad repetenda iura Lombardiae, Romaniae, & Marchiae & nominatim ad Mathildis ditionem recuperandam afferrent. Promississe etiam Mediolanenses alibi inuenio, consules cum Consilio Credentiae, itemq. omnes ciues ab aetate octodecim annorum vsq. ad septuaginta iuratos, se opem laturos Imperio. illum vero donasse ciuitati regalia, quae habebat in archiepiscopatu Mediolanensi, siue in Communibus Seprij, Marthesij, Burgariae, & alijs. Regio inde Mutinam, ac Mutina Bononiam Kalendis Aprilis processit. atq. inde animis Romaniolae pertentatis Fauentiam parere recusantem nactus obsedit, ac tandem obedire per Bertoldum Cancellarium suum coegit. In Etruriam inde per Iulium mensem transgressus omnibus ciuitatibus praeter Pisas, & Pistorium, quia superiore bello cum Ecclesia senserant, totius agri iurisdictionem ademit. atq. ibi legatos suos ad ius dicendum praeposuit. Interim Henricus Vrbeueti continuauit obsidionem, verum Ecclesiasticis omnibus difficultatibus impigre occurrentibus, minus opinione profecit. Hoc anno Saladinus cladem ante a Christianis illatam rettulit. Nam, exercitu Christianorum cum magistro militiae Templi deleto, Caesarea, Tiberiadem, & Neapolim occupauit. Hanc cladem insuper Balduino quoq. regis onerauit interitus. Balduino vero sororis eius filio nouenni puero ad regnum euecto patriarcha, & magister Hospitalis ad Lucium pontificem perrexerunt, eoq., quo in periculo res Orientis essent, edocto acceptis ab eo litteris ad Henricum Angliae regem auxilium imploratum iuerunt. Septimo inde kalendas Decembris Lucius pontifex Orientalibus curis oppressus Veronae est mortuus. Iustis persolutis Cardinales conuenerunt, ac Lambertum Mediolanensem archiepiscopum, eundemq. Cardinalem presbyterum suffecerunt, ac mox consecratum Urbanum tertium appellarunt. Is Lucij exemplo Romanorum odio, ac tumultibus excitus Veronae sibi manendum putauit. Extremo anno moderatores foederis Placentiae conuenere, ac decimo kalendas Ianuarias pacem inter foederatas ciuitates compositam hoc suscepto sacramento confirmare. *Ego iuro omnibus ciuitatibus societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, & Opij omni marchioni Malaspinae, & omnibus hominibus praedictae societatis pacta seruaturum bona fide, prout in tabulis pacis inter legatos Imperatoris, & moderatores, ac legatos ciuitatum societatis Lombardiae compositis continetur, & omnia praecepta, quae moderatores ediderint, seruaturum, & omnia praedicta custoditurum a Kal. Maij presentibus vsq. ad annos triginta, & quinto quoq. renouaturum, & in hac omnia iureiurando adacturum ciues meos a xviii annis ad Lxx, & consules, aut praetores, & Credentiam meae ciuitatis vsq. ad eum terminum, qui mihi praescriptus fuerit*

fuerit

fuerit per moderatores societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae in hoc colloquio. Eodem anno Milo Cardanus ad archiepiscopatum Mediolanensem, & Gulielmus ad Rauennatem ascendit. Italiaq. ingenti adeo terrae motu contremuit, vt eius impetu exterior pars amphitheatri Veronensis corruerit. Fridericus post pacem cum Gulielmo Siciliae rege conciliatam animum quoq. ad iungendam affinitatem adiecit, atq. ab eo Constantiam vxorem Henrico filio postulauit. Haec erat Rogerij regis aui eius filia. quae Gulielmo sine prole moriente regnum secum erat Siciliae adductura. Hanc igitur Gulielmus, postquam ipse de filijs ex Ioanna vxore suscipiendis desperauit, haud grauate iam grandiore natu Henrico regi despondit, eumq. in spem regni post excessum suum obtinendi erexit. Itaq., cum esset magno comitatu in Lombardiam sequenti ineunte anno adducta, Fridericus eam Mediolani excepit, ac sexto Kalendas Februarias splendidissimo apparatu sponsalia in hortis S. Ambrosij celebrauit. Hoc quia vulgari scriptorum, populorumq. opinioni repugnat, placet veterum historicorum auctoritate fulcire. Gottifredus Viterbiensis, qui ad ipsum Henricum scripsit, & in ipso historiam terminauit, sic inquit: *De domino rege Henrico, filio Domini Friderici Augusti adhuc adolescente gesta non tenemus. videmus autem eius elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam, & largitatem, beneuolentiam, pietatem, iustitiam, atq. omnes regias virtutes, quas ex aetate adolescentum possumus optare. anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione quarta, v. i. Kalendas Februarij rex Henricus sextus cum regina Constantia, filia Rogerij regis Siciliae, nuptias gloriosas celebrauit apud S. Ambrosium, anno aetatis suae vicesimo primo, anno autem regni sui decimo septimo. & Abbas Vrspergenensis, qui per haec tempora vixit: Fridericus desponsauit Henrico, filio suo, Constantiam, filiam Rogerij quondam regis Siciliae, quam tunc in potestate habebat Gulielmus, qui eam nutriuit, & ipsum nomine regnum gubernauit. & Gulielmus Neubrigenensis Anglus, qui hoc tempore floruit: Gulielmus, rex Siciliae, mortuus est anno Domini millesimo centesimo octuagesimo nono. Eius consobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hereditas, regi Longobardiae Teutonici Imperatoris filio nupsit.* v. i. i. inde Idus Februarias Fridericus Papiæ (nae eo se Mediolano contulerat) & quidem apud S. Saluatoris basilicam fuit. Sponsalibus Henrici honestandis cum omnibus e Lombardiae ciuitatibus legati adessent, Cremona non affuerunt. Eam rem vsq. adeo iniquo ille animo tulit, vt primo quoq. tempore Cremam oppidum ad dolorem Cremonensibus faciendum iusserit reparari. Quod opus cum impedire conati Cremonenses essent, ira feruidus carrocium Mediolanensium eduxit, & aduersus eos, Placentinorum, Brixianorum, & Bononensium, aliorumq. copijs vsus, processit, castellaq. eorum Soncinum, & Man-

fredum

fredum armis occupata evertit. demum urbem ad ortus moenia magna ex parte difecit, ac multos eorum captiuos abduxit. Quibus malis Cremonenses adducti pacem per episcopum suum Sicardum, summam auctoritatis hominem, petierunt, eamque impetrarunt. Crema ipsa fossis, & vallis intra tres menses munita Frixorium inde est Cremonensium appellata. Cremonensibus in gratiam receptis captiuo redditi, insula Fulcheriae, & castrum Manfredi concessa, & ius pecuniae signandae, qua omnes ciuitates Italiae vterentur, indultum. Fridericus inde iurisdictionem Mediolanensibus auxit, concessis castris omnibus, quae ab Abdua ad Ollium pertinebant. & filiam Gulielmo marchioni Montisferrati in matrimonium collocauit. atque Italia Henrico regi commissa sese in Germaniam rettulit. Profecto Italia patre Henricus regnum administrare pro suo iudicio institit. Itaque, cum castra ad Vrbeuetum adhuc Iulio ineunte haberet, Odonem de Comite, & Diaconum de Perfico nomine ciuitatis Cremonensis agentes recepit in gratiam, iurauitque se nunquam molestum fore Cremonensibus propter damna, aut iniurias patri suo, aut sibi illatas. Mediolanensibus autem ius praetoris pro arbitrio creandi concessit, qui Comes esset, & ius vitae, necisque haberet. Quo facto apud eos antiquum ius Vicecomitis exoleuit. Primus hoc honore Vbertus ex Vicecomitum familia Placentinus affectus est. Vrbeuetani summis rerum ad victum pertinentium angustiis conflictati peregrinorum, puerorum, senum, foeminarumque inutilem bello turbam, & res pretiosiores ex vrbe, porta a castris hostium maxime auersa emiserunt, vsu auxilio Romanorum, & Perusinarum, qui eos firmo admoto equitatu exceperunt. atque inde moenia defendere nullam aliam sui copiam facientes statuerunt. Qua re comperta exules, qui bellum trahi deficientibus in dies pecunijs cognoscebant, ad pacem animos inclinarent. Germani vero, quos adhuc urbanae spes praedae fouerat, ad agri vastationem, illa deturbati, se conuerterunt. Albericus Sala praetor Cremonae urbis portas ex lateribus struxit, pontes imposuit, fossas repurgauit, & foedus cum Parmensibus icit, quo se mutuis officijs adiutores, vsu postulante, iurarunt. Sequenti anno Henricus frustra se ad Vrbeuetum sedere animaduertens cum Vrbeuetanis pepigit, ut exulibus bona sua possidere, & Balneoregij, Aquapendente, & Vulfinijs esset liceret, atque inde ab obsidione discessit. Per Augustum inde mensem Bononiam cum venisset, ciuitati patris priuilegia confirmauit. Inde, ut gratum Mediolanensibus faceret, Comiti Sabaudiae, a quo multa se illi accepisse detrimenta, praese ferebant, arma mouit. atque eorum carrocio, militibusque eductis Villianae castrum, quod est supra Taurinum, obsedit, idque captum solo aequauit. Mediolanenses in Vallem Tari profecti Carbonariam, Dezelatum, & Fastigium, castra marchionis Ma-

roelli

roelli Malaspinae diruerunt. Saladino in Syria laeuente, ac regibus Occidentis in subsidijs submittendis segenibus, Urbanus pontifex, ut aliquid in Italia ageret, consilium Venetias eundi cepit, ut Ducem ad classem primo quoque tempore in Orientem emittendam vgeret. ac noua urbis basilica Veronae xvii Kalendas Octobris consecrata Ferrariam versus ire perrexit. Ibi cum ad festum diem S. Lucae esset, tristem ecce nuncium ex Oriente accepit: post Tiberiadem a Saladino captam exercitum Christianum, qui frequens ad faciendam damna concurrerat, ineunte Iulio esse occisione occisum, in primisque milites Templi, & Hospitalis insigni probata virtute sua delectos; Saladinum hac re bene gesta elatum Ptolemaidem inde cum alijs urbibus, atque in primis exeunte Septembri urbem ipsam sanctam Hierosolymorum adduxisse in potestatem; crucem Domini in manus impiorum peruenisse, & Vidonem Lusignanum regem nouum captum in custodiam esse coniectum. Qua ex re tantum ille doloris hausit, ut sustinere non potuerit, ac Ferrariam xiiii kalendas Nouembris mortem obierit. Hac clade consternati Cardinales haudquaquam tamen animo defecerunt, verum extemplo comitia nouo creando pontifici habuerunt, ac Deo bene iuante Albertum, Cardinalem presbyterum, Urbani cancellarium, ciue Beneuentanum postridie eius diei substituerunt. is Gregorij Octauo nomine insignitus viii kalendas est consecratus. Neubrigensis prodidit, Urbano mortuo, & Gregorio vix dum suffecto nuncium acceptae cladis in aulam, quae adhuc Ferrariam sedebat, esse perlatum. Nemo creati Gregorio acrior, ac diligentior potuit. is virtute, & pietate recuperandum, quod humana iniquitate amissum erat, existimans post quattuor dies epistolam ad omnes Principes, populosque Christianos dedit. cuius haec sententia fuit: *Nuncio cladis Hierosolymitanae accepto nos cum fratribus nostris tanto dolore oppressi sumus, ut nec quid dictum, nec quid factum opus esset, suppeteret. Quid enim atrocius audiri, aut miserius potuit, quam per dissensionem nostrorum Christianorum exercitum esse concisum, crucem Domini captam, Templarios, Hospitalarios, atque episcopos trucidatos, urbem regiam cum ipso rege in potestatem hostium concessisse? Hac vero quamuis grauissima sint, non tamen adeo despondendi animi sunt, ut credatur, Deum, quod ira percitus ob communia peccata euenire permisit, non eundem placatum per misericordiam poenitentiae correcturum, & post lacrymas latitiam inducturum. potuit ille quidem sola eam terram voluntate seruare, sed nos consilij eius rationem non debemus exquirere. voluit is forsitan experiri, num qui sit, qui oblatum tempus poenitentiae complectatur. Quamobrem hortor omnes, ut se, & sua custodienda dent ei, a quo se, & sua omnia receperunt, nec dimittant, sed permittant in caeleste horreum, quae habent, & reponant apud eum, apud quem erugo, aut tinea non demolitur, nec fures suffodiunt, ac furantur, laborantes*

rantes

rantes pro recuperatione terra illius, in qua pro salute nostra Veritas de terra est orta, & sustinere pro nobis crucis patibulum non despexit. Nos eis, qui corde contrito, & humiliato spiritu laborem itineris huius susceperint, & in poenitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam aeternam pollicemur. Bona quoque, ex quo crucem assumpserint, sub S. R. Ecclesia protectione erunt, episcoporum, atque abbatum in sua cuiusque ciuitate fidei commendata. neque ipsi ullam interim de ijs, qua in susceptione crucis possederint, donec redierint, controuersiam patientur. Moneo uero, ne eant in uestibus pretiosis cum canibus, atque auibus, aut alijs, qua ostentationi potius, aut lasciuia, quam necessarijs uideatur usibus inseruire, sed modesto apparatu, & habitu, in quo poenitentiam potius agere, quam inanem affectare gloriam uideantur. Neque ita multo post, ut Pisanos cum Genuensibus iungeret, Pisas ire intendit. Ceterum Pisani superioribus mensibus violata pace mercatores Genuenses ex iudicatu Caralitano Sardiniae deturbarant, eosque bonis suis exuerant. Genuenses autem, & si terrestres, maritimasque copias ex itinere Henrici regis rogatu reuocarent, tamen triremes decem deinde ex improviso in Corsicam miserant, ac Bonifacium Pisanis ademerant. Hos igitur populos maximum ad bellum Orientis momentum afferre posse Gregorius persuasus Parmensi, & Bononiensi itinere Pisas, ut eos inter se conciliaret, processit. verum ubi eod accessit, morbo & ipse interpestiue oppressus xviii Kalendas Ianuarias obiit. Eodem anno Conradus marchio Montisferrati in Syriam voti causa profectus, cum Ptolemaidem, & Hierosolyma teneri forte ab hostibus inuenisset, Tyrum inijt, eamque aduersus hostes defendere institit, & insignem inter Sarracenos virum captiuum factum cum patre, qui maxime superiore proelio captus fuerat, permutauit. Foedus nuncius Hierosolymitanæ calamitatis, ac pia optimi pontificis ad suscipiendam Crucem hortatio cum alios principes Occidentis, tum in primis ipsum, ut decuit, Fridericum Imperatorem commouit. Itaque Orientali bello decreto conuentum principum apud Nurimbergam coegit, ac leges de pace in Germania se absente seruandas xxi Kalendas Ianuarias per tulit. atque inde magno toto regno delectus indixit. Eodem anno Vido in locum Gulielmi demortui Rauennas est archiepiscopus lectus. Postero ineunte Cardinales Pisis comitia pontificia habentes Paulum Scholarem, Cardinalem, ciuem Romanum vii Idus Ianuarias sufferunt. eodemque die consecratum Clementem tertium appellarunt. Hic pontificatu inito primum omnium Romanam controuersiam, propter quam Lucius, Urbanus, & Gregorius ab vrbe propè in exilio ab fuerant, componendam putauit. ac re cum Romanis agitata haud ægre, ut, qui ciuis Romanus erat, ut ad obsequium Ecclesiae redirent, euicit. Ceterum res ita conuenit, ut Romani Patricium subrogarent, Senatores

autem

autem, & praefectum urbis ita crearent, ut à pontifice inuestituram permanentum acciperent. Qua re composita ipse Romam ingressus cum Cardinalibus ingenti omnium lætitia est receptus. Atque hunc in modum seditioni, quæ omnes post Innocentium pontifices agitauit, felix tandem est finis impositus. Discordia Romana sedata, animus inde ad res Orientales, quæ omnium occupauerant curas, applicuit. Itaque exemplo Gregorij Genuenses, & Pisanos ad compromissum in se faciendum adduxit, atque autoritate sua omnem diffidij materiam sustulit. ac protinus legatis ad diuersas terrarum partes dimissis rursus Crucem indixit. Nunquam aliàs maior in Occidente armorum ardor, nunquam alacritas animorum pro re Christiana recuperanda uehementior, quam tum, Clemente Crucem denunciante, conspecta est. Nam præter Fridericum Imperatorem Philippus rex Franciæ, Henricus Angliæ, & Gulielmus Siciliae, reges, Dux Burgundiæ, multique præterea Comites populos suos excitarunt, ac se sequi ad opus omnium pulcherrimum impetrarunt. Italia uero huius laudis principatum appetens frequentissima cruces archiepiscopo Rauennate, legato pontificio, ministrante, accepit. Veneti, Genuenses, & Pisani classes maximas adornarunt. Mediolanenses, Cremonenses, Veronenses, Bononienses, Florentini, Romani, & singuli Italiae populi cohortes plenissimas conscripserunt. Præcipue uero Florentiæ Rauennas archiepiscopus, cum xiiii Nonas Februarias ad S. Donatum sederet, infinitam nobilium, ignobiliumque manum uitro nomina profitentem sacris Crucibus insigniuit. Quo studio audito Fridericus rogatu Clementis Florentinis iurisdictionem agri sui paullo ante ademptam restituit. Quæ dum eximio studio, pietateque constituuntur, Henricus à patre profectioem parante in Germaniam euocatus Italia cessit, ac Trusardum in ea legatum reliquit. Eo profecto Lombardi magnificos ex superiore bello gerentes spiritus studijs, ac commodis suis indulgere, societates confirmare, castra condere, atque arma tractare pro arbitrio perrexerunt. In primis autem hoc anno Mutinenses uetere murorum suorum ambitu non contenti mœnia prolatarunt, fossisque sepserunt, ac portarum potestatem nobilibus ademerunt, de quibus cum popularibus sæpe contenderant. foedus etiam cum Parmensibus renouarunt, quo se mutuis auxilijs aduersus Regienses adiuturos iurarunt, ita tamen, ut cum Bononiensibus societatem iungere iniussu Caramensium possent. Cremonenses, cum Sicardus episcopus ad Fridericum de castro Manfredi reficiendo missus nihil impetrasset, castrum alterum inchoarunt, quod superbo nomine Leonem dixerunt. Sed præter cetera per hos annos insigne fuit bellum Parmensium, & Placentinorum. Parmenses, cum litem, quam Placentinis de Burgo S. Domnini apud Henricum intenderant, obtinere non potuissent, armis agendum illo

Cccc profe-

profecto rati socijs Cremonensibus assumptis in agrum Placentinum hostili imperu excurrerunt, ac castrum Seni, Castrum nouum Vicecomitum, & Casale Albinum ceperunt, eaq. diruerunt. Quibus rebus per moti Placentini auxilia & ipsi Mediolanensium acciuerunt, atq. ex Cremonensium agro Castrum nouum ad os Abduæ occupatū exciderunt. Hac re cognita moderatores foederis Placentiæ conuenere, atq. hanc discordiam componere, vt communi concordia inuilem, decreuerunt. Quippe decimo kalēdas Septembris in concione pro templo maximo coacta Deotefaluus Aduocatus Bergomas aliorum moderatorum, qui aderant, voluntate mandauit moderatori Bononiensi, Regiensi, & Parmensi, vt Parmam irent, & moderatoribus Parmensibus denunciarent, vt Veronæ ad conuentum ibi indictum coram moderatoribus adessent, parati omnia facere, quæ à moderatoribus ad negotium Placentinorum pertinentia imperarentur, neq. eos offenderent, neq. transitum alicui ad eos violandos concederent. item eadem præcepit Placentinis, vt aduersus Parmenses seruarent. Præcepit inde moderatoribus Mātuano, Veronensi, Taruisino, ac Vicetino, vt Cremonam procederent, eisq. mādarent, ne Placentinos offenderent. Moderatoribus vero Mediolanēsi, Nouariensi, ac Vercellensi, vt Papiensibus conuentum à moderatoribus Veronæ indictum denunciarent, eoq. eos inuitarent; item ne Placentinis nocerent, neq. eis aut terræ, aut aquæ usum interdicerent. Siminibus, similiter moderatores suis se eis interdicturos. Quod si Parmenses plene præcepta non expleuissent, denunciauit moderatoribus, se eos proscripturos, & Placentinis auxilio futuros. atq. hoc idem Bonapax Brixianus ex reliquorum moderatorum autoritate firmavit. Veronenses Fractam, quam in finibus suis Salinguerra Taurellus Imperialis factionis, Ferrariæ princeps, construxerat, eductis cum prætorē copijs receperunt. Annona eo anno, ac pestilentia pariter grauissime laboratum, multis vulgo morientibus, alijs itirpium radicibus vix se præ victus inopia sustentantibus. Postero, dirum bellum inter Philippum Franciæ, & Henricum Angliæ, reges, dum sacram expeditionem adornant, est ortū. quod vbi animaduertit Iacobus Auenius, vir in Francia nobilitate, ac fortitudine princeps manu militū haud exigua sumpta maritimo itinere in Syriam properauit. ac statim Ptolemaidis obsidionem cum Templarijs, & Hospitalarijs intulit. Ex altera vero parte Fridericus Imperator Friderico filio, Sueuorum Duce, ascito 1x kalendas Maij in festo S. Georgij Germania per Vngariam abiit. neq. oraculum Ioachimi abbatis in Calabria apud monasterium Floris eximia vaticinij laude florentis audiuit. qui ab eo de euentu expeditionis Hierosolymitanæ consultus, nondū tempus venisse, quo Hierosolyma à Christianis recuperarentur, respondit. Eadem etiam ratione archiepiscopus Rauennas Veneta classe cum

Italicis

Italicis signis decessit. cui se archiepiscopus Pisanus cū quinquaginta Pisanorū triremibus iunxit. eosq. subsequutus est Vido Spinola Genuensiu consul secum paratam militum manum, ac magnam nobilitatis partem patria cum classe adducens. Dum autem hi in itinere sunt, Henricus rex Angliæ pridie Nonas Iulij mortem oppetit. cuius locum cum Ricardus, filius eius, inisset, pace cum Philippo rege composita sacrae cum eo expeditionis communibus armis suscipiendæ consilia contulit. atq. ita annus in adornado vtrinq. itinere est consumptus. Per eosdem etiam dies Gulielmus Siciliae rex, qui maria custodienda, comiteatufq. exercitui Christiano suppeditandos susceperat, morte alienissimo tempore est absumptus. Cum nulla stirps eius superesset, regnum Gulielmi voluntate ad Costantiam, Henrici regis Germaniæ vxorem, perueniebat. Verum Siculi extemplo suffecere Tancredum, Rogerij Ducis Calabriae filium, Rogerij regis nepotem ex concubina susceptum, vt Hugo Falcandus scribit, qui ipsum vidit. Eos vero ad hoc consilium tribus de causis adductos inuenio; vna, vt extemplo regem Sarracenis obijcerent, qui multi adhuc in insula manentes ad arma repente mortuo Gulielmo surrexerāt; altera, ne Henricum regem haberent, à quo Germanicæ nationis odio animos auersos gerbant; tertia, vt pontifici gratum facerent, qui & ipse ab Henrico animo alieno erat ob ea, quæ pater aduersus Ecclesiam, & post pacem factam ipse eius mandato patrarat. Hæc autem vbi audiuit Henricus, extemplo Siculos bello se persecuturum regni repetendi causa denunciauit. atq. omnes eò cogitationes suas intendit. Atq. hæc quidem, quoniam à vulgari recentiorum scriptorum aliena sententia sunt, placet veterum testimonio confirmare. Neubrigensis: *Gulielmus rex anno millesimo centesimo nonagesimo nono nulla sobole relicta decessit. Porro eius consobrina, cui eo mortuo regni competere videbatur hæreditas Regi Longobardia, Teutonici regis filio, nupsit. Verum Siculi, Apulij, Alemanicæ execrantes ditionem, virum nobilem de stirpe regum priorum Tancredum cū fauore sedis apostolica regem sibi creauerunt. vnde motus rex Longobardia bellum eis indixit.* Falcandus vero defleta morte Gulielmi regis, deplorat vastitatem inferendam à Germanis, ita demum inquit: *Atq. utinam Constantia cum rege Teutonico Sicilia fines ingressa perseuerandi constantiam non haberet.* quibus verbis significat, iam tum Constantiam Henrico coniugio copulatam regnum ad illum traduxisse. & paullò post loquens ad Siciliam: *Sic Constantia primis à cunabulis in deliciarum tuarum affluentia diutius educata, tuisq. instituta doctrinis, & moribus informata tandem opibus tuis barbaros ditatura discessit, & nunc cum ingentibus copijs vicem improbam tibi repensura reuertitur, vt pulcherrima nutricis ornatus violenter diripiat, & munditiam tuam, qua regnis omnibus antecellis, barbarica feditate contaminet.* Eodem anno Italicæ copiae in Syriam secunda nauigatione

Cccc ij prouectæ

proiectæ se se Francis, qui Ptolemaidem obsidebant, iungere, ac magno eis ad victoriam adiumento fuere. In Italia cum Cremonenses adiuuantibus Parmensibus Castrum nocium ad os Abduæ repararent, Placentini eum tumultuaria manu accurrerunt, atq. vt opus impedirent, signa cum Parmensibus, & Cremonensibus contulerunt, fusisq. hostibus castrum iterum diruerunt. Post Lotharij Imperatoris decretum, cū ius Romanum toto fermè Occidente celebraretur, multæ ciuitates eius sibi interpretandi negotium asciuerunt, sed nullo loco aut illustriore doctorum cum laude, aut maiore studiosæ iuuetutis celebritate, quàm Bononiæ. Nam Bononienses primi Pandectas inuentas ex loco superiore exponere, primi glossas, quas vocant, in eas scribere instituerunt, Irnerius, Bulgarus, Hugo, Iacobus, & Martinus. ijdemq., vbi sui non supererunt, peregrinos ingenio, doctrinaq. florentes stipendio conduxerunt. Placet autem veterem conductionis formulam, quæ sub hoc anno in Tabulario ciuitatis seruat, afferre, vt eorum in hac emulanda laude industria declaretur. *Nos Consules ex autoritate, et consensu totius Consilij Lothario Cremonensi promittimus, neq. nos, neq. successores nostros ipsum aliquo sacramento adacturos, quo plus Communi Bononia obstringatur, neq. coacturos, vt scholam in vrbe Bononia regat. Ego vero Lotharius iuro, me nusquam, nisi Bononia, legum scholas rectorum, neq. auctorem futurum, vt schola Bononia minuatur, et si quem comperero ei rei studere, me primo quoq. tempore indicaturum consulibus, aut pratori, qui pro tempore fuerint, eisq. auxilio futurum.* Quam verborum formulam Bononienses, qui professorum conducendorum tum fuisse non attenderunt, verbo Regendi, decepti, quod pro publice profiteri tum vsurpabant, Lotharium gymnasij rectorem creatum esse tradiderunt. Nondum autē fuisse gymnasiarchas aut legum, aut artium institutos, qui postea fuerunt, ex superiore Friderici constitutione cognoscitur, in qua scholares non à gymnasiarchis, sed à magistris suis, quos illi dominos vocabant, vult iudicari. Huc accedit, quod primi gymnasiarchæ non aut legum, aut artium existerunt, sed nationum, siquidem post annum millesimum ducentesimū duo Bononiensi in gymnasio rectores inueniuntur, vnus Transmontanorum, alter Cismontanorum, qui res vtriusq. vniuersitatis gesserunt. Ceterum confluentē quotidie magna in urbem litterarum gratia multitudine, cum nouæ quotidie controuersæ super domibus à scholaribus conducendis existerent, sequenti anno, qui fuit millesimus centesimus nonagesimus, Clemens pontifex decretum edere coactus est, de ædibus scholaribus Bononiæ locandis, qui adhuc in libris Decretalium legitur. Hoc autem tempore Albericus de porta Rauennate tanta auditorum celebritate profitebatur, vt Odofredus auctor sit, ipsum in Palatio Communis profiteri coactum. Hoc anno Fridericus Imperator multis per

hiemem

hiemem in ditone Græcorū detrimentis affectus tandem in die Paschatis Bosphorum transijt, atq. Iconio in Asia expugnato in fausto itinere transijt in Armeniam. Nam castris ad amnem Serram positis, cum esset refrigerandi causa per æstum inconsyderate illū ingressus, III Idus Iunias est submersus. Ingens in exercitu comploratio facta, querente pro se quoq., in tanto rerum conatu omnis memoriæ fortissimum Imperatorem non pugnantem in prælio cecidisse, sed abluentem aqua corpus extinctum esse. Fridericus Germanos Imperatores omnes virtute, ac gloria superasset, si Othones potius in tuenda, quàm Henricos in oppugnanda Ecclesia sibi æmulandos putasset. Vnicum autem Imperij vindicem merito &, dum vixit, Italiçi timuerunt, & illo extincto omnis se quasi tristioris seruitutis metu solutos putarunt. Fridericus filius cadauer secum in Syriam vexit. quò vbi accessit, illud Tyri sepulturæ mandauit, atq. inde se reliquo Christianorum exercitui, qui Ptolemaidem obsidebat, adiunxit. In Italia Genienses, vt contentionum, quæ in petitione consulatus exarserant, materiam tollerent, rem ad prætorem peregrinum detulerunt, ac Manigoldum ciuem Brixianum spectatæ virtutis, atq. prudentiæ virum acciuerunt. Mediolanenses fœdus cum Laudensibus percussere. in quo societas renouata, & libera eis iurisdicatio in quibusdam castris concessa est. Pax etiam in cōuentu Veronensi iussu pontificis per cardinales quosdam inter Parmenses, & Placentinos conciliata. Mutinenses mirificis Bononiensium incrementis permoti castrum in finibus Sancæsarium muniuere. Eodem anno Philippus, rex Franciæ, & Ricardus, rex Angliæ, cursu in Syriam intento Masyliam nauibus aduenerunt, ac rationibus ibi rei gerendæ communicatis Philippus prior discessit, ac Genuam progressus post viginti dies ibi actos in festo S. Bartholemæi Siciliam petijt, ac Messanæ à Tancredo rege benigne cum omnibus suis acceptus ibi hiemare decreuit. Ricardus inde vnum Genuæ diem moratus eodem nauigationem intendit, & cum prægrauante insulam multitudine à rege excluderetur, armis hibernorū sibi hospitium peperit. Vtrumq. octuaginta naues sequutæ legiones militum fortissimas deferentes è portu Genuensi soluere.

HENRICVS REX, ET IMPERATOR.

ENRICVM autem bellum ad repetendum regnum Siciliae in Germania molientem primū mors patris, deinde seditio Germanorum oppressit. Nam fama de obitu Friderici allata Colonenses, & quidam alij principes res nouare, & regnum ei adimere voluerunt. verum postquam Leodiensem episcopū truculentius ceteris se gerentem de medio sublaturū viderunt, statim in-

ceptum

1191

coeptum omiserunt, & venia petita ad Henricum se contulerunt. Itaq. Henricus rebus omnibus breui compositis exercitum conuocauit, atq. extremo anno cum vxore Constantia Alpes traiecit. ac postero ineunte Cremonam aduenit, vbi Cremonensibus proximum ius signandæ pecuniæ confirmauit, eosq. cum Bergomatibus iunxit. Pridie inde Idus Ianuarias Bononiam prodijt, atq. in Episcopio hospitatus nouum ius ciuitati cudendæ monetæ concessit. Extant adhuc illæ tabulæ. *Nos Henricus, rex Romanorū, studio Bononiensium incitati ius concedimus pecuniæ signandæ in vrbe Bononia, atq. Agnellum prætorem huius concessionis munere inuestimus, ut, prout expedire putauerit ciuitati, pecuniam percutiendam curet, modò ne monetæ Imperiali sit aut forma, aut pondere par.* Primus nummus excusus ab vna parte Henrici, ab altera Bononiæ nomen habuit, à qua etiam appellationem accepit, vt Bononiensis dictus sit. In eadem etiam vrbe Ecclesiæ Regiensis possessiones veteres affirmauit. inter ceteras Plebem Carpi, & Plebem Arbariæ nominans, itemq. Gerardo episcopo Patauino suas. Apennino inde superato prodijt Pisas. Ibi Kalendis Martij foedus cum Pisanis aduersus Tancredum iniuit, & legatis Genuam missis nauale ab eis auxilium postulauit. Genuenses, cum confirmationem beneficiorum Friderici patris, & noua alia obtinissent, classem se subministraturos promiserunt. Clemens inde pontifex v i i i Kalendas Aprilis est mortuus, & post dies quattuor Iacynctus Cardinalis archidiaconus, ciuis Romanus, suffectus, ac Cœlestinus tertius appellatus. Lucio, Gregorio, Clementiq. haud obscura cū Friderico, & Henrico simultas, vt diximus, intercesserat, quòd non solum bona Ecclesiæ occupata non reddidissent, sed ijs, beneficij nomine alienatis proxima quoq. sibi appetenda putassent. Sed Lucium, Gregoriumq. vitæ breuitas, Clementem vero res Orientales, & Siculæ ab eiusmodi ineundis consilijs auertere. Clemens certe ab Henrico Augustalibus honoribus post mortem parentis ornando abhorruit. Quod cum Henricum non lateret, ne ipse quidem in eo postulando, quod agrè impetraturus esset, pertinacior fuit. Vbi vero Clementem mortuum, ac Cœlestinum suffectum audiuit, siue priuata hominis gratia, siue opportuna pontificis nouitate confisus in spem facile omnia obtinēdi, quæ cuperet, est erectus. Itaq. propensioris Cœlestini voluntatis per legatos ad eum extemplo gratulatum missos admonitus Romam ad Augustalia accipienda insignia maturauit. Gerebant adhuc bellum atrox Romani cum Tusculanis, vt qui ad veteres iræ causas cladem proximis annis ad montem Porcum acceptam animo acerbissimo ferrent, nec Tusculani assiduis contentionibus agitati spei plurimum in pontificio amplius auxilio reponebant. Itaq. postquam Henricum præter spem ad urbem aduentare fenserunt, legatis obuiam missis ei se tradiderunt. atq. in fi-

dem

dem ab eo recepti Germanicum præidium intra oppidum susceperunt. Ea re offensi Romani ad pristinam, qua erga Fridericum vsi fuerant, ferociam rediere. atq. ei castra ad Vaticanum ex instituto habenti nuncijs missis denunciauere, se, nisi sibi Tusculum traderet, ingressum Vaticanum prohibuit, atq. ei coronam Augustalem interdicturos. Hac re audita Henricus magna est consilij difficultate affectus, neq. enim Tusculanos hostibus prodere suæ esse dignitatis putabat, & arma cum Romanis conferre, bello Siculo, quod in manibus habebat, inutile existimabat. demum media illa sententia placuit, vt Tusculum in manibus pontificis poneret. Quod cum sibi quoq. placere Romani significassent, tum omni in præsens remoto certamine Cœlestinus x v i i i kalendas Maij in die Resurrectionis consecratus postridie Henricum Imperatorē recepto Tusculo consecrauit. Proximæ omnes memoriæ scriptores tradiderunt, Constantiam hoc demum tempore è monasterio Siciliae eductam iam quinquagenariam Henrico esse coniugio sociatā. quod perspicue falsum esse, facile ex ijs, quæ sunt dicta, conuincitur. Post quindecim inde dies Henricus exercitum in Ducatum induxit. Eo vrbe profecto Romani Cœlestinum aggressi Tusculum postularunt, seq. ni dederetur, armis recepturos denunciarunt. idq. Cœlestinus, ne aut vetus discordia instauraretur, aut noua aliqua ipsius cum pernicie Ecclesiæ inchoaretur, concessit. Romani demum Tusculum post tot ancipites bellorum contentiones adepti iram cohibere non potuerunt, ac veterum multorum annorum odio in Tusculanis opibus ea tempestate florescentes effuso oppidum cum testis omnibus euerterunt. neq. per hæc tempora, quæ secum ingentia Italicarum excidia urbium attulerunt, urbis clades, aut tectorum disturbance atrocior, aut acerbo inimicorum sæuentium odio indignior fuit. quippe lapides etiā oppidi Romam translati, atq. in Capitolio ad exsatiandam quotidiano hostilis ruinæ aspectu iracundiam positi sunt. quin etiam pleriq. nobilium aut membrum multati, aut per sæuissimos cruciatus necati sunt. Reliqua turba aut in vicina castra migravit, aut patriam amore soli nouas sibi sedes in eisdem locis, sed angustiores, humilioresq. parauit. Henricus in Principatū ingressus omnia oppida Neapolim vsq. modico certamine cepit. Neapolis, vt quæ situ, opereq. munita, nec præsidio inualido esset firmata, fortiter omnem incumbentium Germanorum molem excepit. Quare permotus Henricus urbem toto circumfuso exercitu circumsedit, atq. omni exitu, adituq. obstructo acriter obsidere instituit. Itaq. nono kalendas Iunias, in castris cum esset, Guidoni Guerræ, Tusciæ Comiti, bona, iuraq. à Friderico patre concessa virtutis, ac fidei eius gratia confirmauit. Per Iunium inde mensem cœlo propter immensos calores grauiore, atq. insalubriore effecto sæua exercitum pestilentia est adorta. quæ

cum

cum maiorem partem militum absumpsisset, Henricus est in maximam rerum consiliorumq. difficultatem adductus. Auxit etiam terrorē Sol, qui ix kalendas Iulias furente pestilentia per aliquot horas mirifice est obscuratus. quam rem insignem aliquam principibus plerunq. portare calamitatem, vulgari hominum obseruatione compertum est. Quibus rebus percussus Henricus post tres menses Neapolis ab obsidione recessit. Fama etiam haudquaquam obscura tenet, ipsum graui fuisse morbo tentatum. Genuenses in die Assumptionis cum classe triginta trium triremium è portu euecti, secundum nacli ventum breui Castellum maris (loci id in Campania nomen est.) tenuere. Ibi falso rumore decepti, Henricum apud Neapolim vi pestilentiae esse extinctum, consilium redeundi cepere, ac sequenti nocte Circeios venerunt. Eo in loco Margaritus Tancredi, classis praefectus, cum maiore nauium numero superuenit, ac Genuenses proelio prouocauit. Genuenses licet viribus impares, audacter sese ad subeundam pugnae aleam accinxere. quod vbi Margaritus cognouit, opinione sua frustratus sese conuersa navigatione Isclam recepit. Genuenses autem Ciuitatem veterem, atq. inde Henrici iussu Genuam recesserunt. Post aliquot dies Henricus Constantiam uxorem ad res quasdam procurandas Caietam, & Caieta Salernum misit. Ea Caietae multis à latronibus contumelijs onerata, demum Salerni à Salernitanis est comprehensa, & à Tancredo Panormum traducta, ibi est in regia custodita. Henricus his de rebus animi anxius cum Germaniam repetere statuisset, Diepoldum, qui bellum cum prouincialibus continuaret, reliquit. atq. ipse Genuam sub solempne S. Martini recessit. vbi varia de renouando Genuensium ope in tempore bello consilia volutauit. Eodem anno bellum alterum inter Lombardos est ortum, principio à Brixianis, & Bergomatibus, qui contentionem de finibus instaurauerant, instituto, Brixianis Mediolanenses, Bergomatibus Cremonenses studebant. Ceterum Cremonenses cum pro Bergomatibus ad Ciuitatem castrum Bergomatium cum carrocio constitissent, magnum incommodum acceperunt. Nam cum Idibus Iulij traiecto amne Ollio agrum Brixianum populabundi inissent, ab hostibus oppressi proelio dimicare coacti sunt. hostium autem multitudine superante in fugam compulsi non solum carrocium amiserunt, sed etiam vna cum Bergomatibus partim capti, partim flumine Ollio mersi, multi etiam ferro foede occisi sunt. Ea victoria ingentis speciem triumpho victricibus ciuitatibus praebuit. Carrocij corpus Mediolanum rei gestae monumento translatum. Brixiani malum, & nolam Brixiam deportarunt, atq. ad perennem trophaei de vicinis hostibus parti memoriae malum in templo maximo suspenderunt, nolam vero in turrim populi subdixerunt, atq. vt in diebus Carnispruij publicae laetitiae gratia pul-

saretur,

saretur, instituerunt. Extremo anno Henricus Placentiam venit, ac duobus millibus librarum acceptis Burgum S. Domnini Placentinis attribuit. Quo facto Placentini Burgenses apud se sacramentum dicere coegere. Cremonam inde progressus captiuos Cremonenses carceribus Mediolanensium, ac Brixianorum eduxit, atq. eis Roncarolum, & Ponteucum attribuit, & cum Papiensibus, Laudensibus, Bergomatibus, Comensibus, & marchione Montisferrati sociauit. Inde, cum Brixiam venisset, Brixianos insigni priuilegio decorauit. *quippe magistratum iura superioribus ab regibus concessa sancit, agri iurisdictionem per fines designauit exceptis ijs locis, quae à patre suo alienata fuissent. Fodrum sibi reseruauit, quod dabatur regibus corona caussa Romam euntibus, & appellationes caussarum, prout in Tabulis Pacis excipiebantur. Promisit, se seruaturum Brixianos contra omnes ciuitates, & homines Lombardia, Marchia, & Romano la exceptis Papiensibus, neq. foedus, aut societatem cum ijs initurum iniussu consulum Brixianorum.* Contra Brixianos voluit quotannis Kalendis Martijs pro censu duas puri auri marchas persolvere, eosq. bona fide iurare, se seruaturum Imperium in supradictas ciuitates, & terram Comitis Mathildis: item consules, & Credentiam ciuitatis iurare, se bona fide consilium sibi poscenti duros. atq. his actis in Germaniam transiit. Eodem anno, ineunte vere reges ex Sicilia decesserunt. Philippus aliquot diebus ante Ricardum profectus ad octauam Paschatis in Syriam venit, seq. exercitui Christiano Ptolemaidem obsidenti adiunxit. Ricardus aduersa tempestate vsus in Cyprum adire compulsus est. cuius cum à littoribus à quodam tyranno, Christiano illo quidem, sed Saladini amico, repelleretur, impetu facto ipsum exegit, atq. insulam in potestatem adduxit. Inde digressus paucis ante solempne S. Ioannis Baptistae diebus ventum secundum nacli ad exercitum Ptolemaidem obsidentem peruenit. atq. eius potissimum auxilio Ptolemais quinto Idus Iulij in ditionem Christianorum reuertit. Post quindecim inde dies Philippus cum magna omnium admiratione decessit è Syria, à Ricardo sacramento obstrictus, se terris, & hominibus eius vsq. ad reditum eius parsurum. ac Romam aduectus pontificem adiit, & iurisiurandi, quo se Ricardo adegerat, liberationem poposcit, sed non obtinuit. Ricardus Ptolemaide operibus, praesidioq. firmata Septembri mense cum reliquo Christianorum exercitu ad alias maritimas vrbes contendit, atq. ad Assur v 11 Idus Septembris secundo proelio cum occurrente Saladino conflixit, in quo Iacobus Auenius cecidit. Inde Ioppem ab hostibus desertam instaurauit. Res videbatur felicem satis exitum habitura, sed oborta in castris Christianorum seditio, ac Conradus, marchio Montisferrari, Princeps Tyri, per dolum sicarij cuiusdam manu occisus omnia perturbauit. ita hiems multis incommodis, dissidijsq. tradu-

D d d d eta.

1192 *sta.* Eodem anno Rauennae Gulielmus alter archiepiscopus factus. Proximo, Henrico se in Germania continente, ac bellum Siculum animo magis, quam viribus moliente Diepoldus in Campania multis rebus ex sententia gestis etiam Salernum recepit. In Lombardia vero valde tumultuatum. Brixiani superbia rei bene gestae elati adiunctis Mediolanensibus, Cremonensibus, Placentinis, & Mantuanis in agrum Bergomatem se intulerunt, & castra Romanum, & Curtem nouam diruerunt, ac fines omnes Bergomatium promiscuis incendijs deformarunt. Inde in Laudensem agrum transgressi fossam factam à Laudensibus à Laude ad Lambrum replere conati sunt. Quibus rebus exciti Cremonenses, Bergomatibus, Laudensibus, Comensibus, & Papiensibus aduocatis armati cum nouo Carrocio exierunt, ac Laudem veterem progressi in fines Mediolanensium irruerunt, eosq. vastare instituerunt. Cum autem pridie Kalendas Iulij Mediolanenses cum valida sociorum manu praesto fuissent, atrox pugna commissa est, qua victi iterum Cremonenses fuga salutem petere contenderunt. Mediolanenses Carrocio item in potestatem adducto Cremonensium alios in Abduam compulere, alios captos in custodias Mediolanum misere, quosdam etiam in acie interemere. Inde libero campo euecti ex agro Laudensi Zouenengum, & Cauenagum, ex Cremonensi Caruaasium, & Soncinum igne subdito combussere. In Syria Ricardus rex munitionibus Christianis Henrico Comiti traditis, tribus partibus exercitus Christiani morbo, ferro, inedia, & laboris intolerantia iam consumptis in Cyprum discessit, ac mox ad Ioppem, quam Saladinus inuaserat, liberandam recurrit. atq. inducijs in triennium cum Saladino pactis, & Cypro Vidoni modo Hierosolymorum regi donata maritimo itinere domum repetijt. Verum sauioribus ventis vsus cum inter Aquileiam, & Venetias naufragium passus aegre cum paucis elapsus esset, Decembri mense terrestri itinere se commisit, atq. habitum, ne agnitus detrimenti aliquid pateretur, mutauit. Agnitus tamen in Austria ab Humboldo Duce contra omnia & pietatis, & humanitatis exempla est captus, atq. in custodiam traditus. Fridericus etiam, Dux Sueviae, cum maiore Germanici exercitus parte pestilentia periijt. Hunc finem tertia Christianorum in Syriam expeditio habuit. Memorabile autem illud in tantis calamitatibus extitit. Germani aliquot, qui in vrbe restiterunt, Italicorum, atq. Francorum pietatis gloriam aemulati, & ipsi Hospitale S. Mariae ad Teutonici generis homines recipiendos aedificarunt. eiusq. curam militibus, qui Teutonici dicti sunt, tradiderunt. Is tertius sacrae militiae ordo ad Hospitalarios, & Templarios additus aduersus Sarracenos est institutus. Sequenti anno res nulla, quae memoriae prodita sit, in Regno Siciliae gesta est. Coelestinus Vrbeuetum adiijt, & ditionem ferme omnem, quam ademerat

Henricus

Henricus, recepit. ita Clusium, & Mons Politianus ad fidem cum suis finibus redierunt. extorribus exilium iustum esse, sancitum. praesidio vrbe equestris militia restituta. Viterbium episcopo decoratum Tuscanella, & Ciuitate veteri ei ecclesiae contributis. Genuae rebus ciuitatis per perditos homines seditiose turbatis consules reip. sponte abdicarunt, & qui iurisdictioni praerant, metu se domi continuerunt. Mediolani in locum Milonis archiepiscopi Hubertus Terziagus suffectus est. Veronae Gulielmus Ossa praetor Praetorium Communis construxit. Bononienses societatem cum Ferrariensibus pepigerunt, iuribus Ferrariensibus, se seruaturos Bononienses, ac res eorum, & si quae offensa incidissent, satisfacturos, neq. portorium vllum ab eis exacturos rerum, quae Ferrariam veherentur, quae vero aliò transferrentur, id tantum, quod esset ex communi sententia constitutum. Bononiae quoq. magna seditio concitata. Gerardus episcopus, qui proximo anno praetor ciuitatem sancte administrarat, continuato in hunc annum honore rebus studere nouis, ac plebem aduersus optimates fouere instituit. Quare animaduersa nobilitas consulum potestatem restituit, ac duodecim principes ciuitatis declarauit, qui extemplo magistratum inirent. His rebus actis Gerardus huius consilij certior factus accurrit, ac magna clientum caterua stipatus minitari optimatibus institit, si quid extra ordinem ageretur, in quo dignitas, auctoritasq. sua minueretur. Quare consules accensi praesenti nobilitatis auxilio ipsum reluctantem e praetorio, foroq. cum suis satellitibus exegerunt, atq. infesta persecutione in Episcopium compulerunt. ac mox cum suis armatis se defendere molientem inuaserunt, ac multis ex vtraq. parte desideratis Episcopium expugnarunt. quo facto ille se per cloacam ex Episcopio, ac mox mutata veste, ne agnosceretur, ex vrbe proripuit. Henricus Imperator Ricardum Anglum ab Austriae Duce captum audiens Ducem terrore armorum illato ad eum sibi dedendum induxit. Ita Ricardus sub certa pecuniae conditione dimissus Henrici in conspectum in Palmarum festo peruenit. Philippus quoq. Francus occasionem Ricardi laedendi nactus in Normaniam eius ditionem inuasit. & Ioanes frater eius provincias Angliae ad defectionem sollicitauit. Henricus inde pridie Natalicia Apostolorum iurauit, se Ricardum libris centum millibus argenti solutis, quarum tertia pars Duci Austriae destinabatur, liberaturum. Ea pecunia rebus etiam sacris diuenditis in Anglia est exacta, & Imperatori representata. In quo ille grauiam pontificis, & piorum hominum omnium conuicia subiit, quod regem optime de Christiana rep. meritum, & ab expeditione sacra reuertentem contra pontificia scita non solum in vinculis habuerit, sed etiam non nisi grauiter multatum sibi dimittendum putarit. Ianuario inde mense Ricardus dimissus Martio Angliam inco-

Dddd ij lumis

1194 lumis attigit. Eo anno Rogerius, Tancredi regis filius, postquam Irenem, Isaacij Imperatoris filiam, duxerat, vita migravit. Cuius rei dolorem Tancredus adeo acerbe tulit, ut non multis post diebus & ipse finē viuendi fecerit, Gulielmo puero relicto, quem mox Sibiliam mater regem Siciliae coronandum Panormi curauit. Horum funeribus perceptis Henricus idoneum tempus repetēdi regni sibi oblatum complexus omnia parare ad expeditionem Siciliae necessaria coepit. Itaq. nuncijs in Italiam missis Trufardo legato mandauit, ut discordias inter Lombardiae ciuitates componeret, Marcoaldo verò dapifero suo, ut Pisanos, & Genuenses rem naualem, prout promiserant, expedire curaret. Trufardo agente pax inter ciuitates conuenit. extant adhuc tabulae concordiae inter Brixianos, & Cremonenses, socioq. eorum, conciliatae in tabulario Cremonensium. Genuenses impulsu Marcoaldi consulibus abdicare iussis rei summam praetori commiserunt. Praetoris auctoritate & factionum ciuiliū contentiones compressae, & triremes, quas se duros Henrico sponponderant, omnibus necessarijs rebus instrui coepit. Idem etiam à Pisanis est factum. Henricus rebus omnibus, quae opportuna videbantur, in Germania comparatis in Italiam venit, ac liberatis Sicardi episcopi Cremonensium rogatu captiuus mense Iunio Genuam, emensus Apenninum, peruenit. Ibi Genuenses blandis verbis appellati, & promissis amplissimis, si eorum tenuisset ope Siciliam, onerati ad classem ornandam omni studio ipso praesente incubuerunt. Interim Bononiae seditio Gerardina reuoluit. Nam factio episcopi ipsum praetura, atq. vrbe deiectum dolens kalendis Iulij, principio tumultus ab altercatione sumpto, in nonnullos aduersae partis fautores inuasit. in qua rixa multi vulnerati, nonnulli etiam caesi sunt. Quibus rebus impulsu consules rursus in Gerardum arma ceperunt, cuius potissimum voluntate haec geri arbitrabantur, ac Gulielmo Malauolta consule duce Surefanum castrum, quod ille multorum praesidio obtinebat, circumfoderunt, ac leui negotio potiti, Gerardo emisso, iniecto igne delerunt. Xiiii kalendas Augusti Henricus Gerardum hunc episcopum, ac principem, (sic enim vocat,) suum ab sacramento calumniae liberauit. cui rei testis Gulielmus archiepiscopus Rauennas interfuit. Inde circa Idus cum Genuensium ornatissima classe è portu Genuae soluit, atq. assumptis in itinere Pisanorum triremibus prospero vento breui Caietam appulsus est. Qua sine certamine in deditioem accepta Neapolim inde decimo kalendas Septembris processum. Neapolitani, ubi classem terrae admo- ueri, atq. in ea Henricum esse, audiuerunt, statim se imperata eius facturos sponponderunt. Neapolitanos inde omnes circumiectae insulae imitatae fidem, quam arma, experiri Henrici maluere. Kalendis inde Septembris in Siciliam prouectus Messanam tenuit. Eo in loco Pisani cū

Genuen-

Genuensibus vetere stimulante odio perniciosissime decertarunt. verum res subito per inducias Marcoaldi auctoritate compositae. Catana inde, & Syracusae petita, ac demum admoto exercitu expugnatae. Sibiliam regina cum se viribus imparem ad resistendum videret, una cum Gulielmo filio, & filiabus, atq. archiepiscopo Salernitano, & fratribus eius se se in castellum situ, opereq. munitum recepit, legatisq. ad Henricum missis ostendit, se regno cessuram, si Gulielmum filium Principem Tarenti relinqueret. Qua conditione Henricus accepta eos omnes in fidem deditioemq. recepit. ac deinde Panormum exercitum ducere institit. atq. eam modico certamine expugnatam in potestatem adduxit. Panormus integrae praemium victoriae fuit. Siquidem ea recepta, & Constantiam uxorem è custodia liberauit, & regem se Siciliae cum ea coronari maximo totius regni concursu iussit. Haec pridie kalendas Decembris administrata. Itaq., quod ex eius diplomatis liquet, is annos regni Siciliae ab hoc die instituit. Hanc tam insignem victoriam, tantaq. demum felicitate diuino beneficio partam, nimia inde perfidia, atq. sauitia deformauit. Primum enim Genuensibus, per quos regnum erat magna ex parte adeptus, non modò promissa non praestitit, sed eos etiā beneficijs à patre tributis non dauit. Sibiliam vero cum filio, & filiabus, & archiepiscopo, ac fratribus 111 kalendas Ianuarias comprehendit. In exitu eiusdem anni Bononienses foedus cum Fauentinis renouarunt, illo adiecto, se gratia cum Imolensibus acturos, ne Castrum Imolae diruant, aut etiam pecunia, si vtriusq. voluntas ciuitatis accesserit. 1195 Sequenti anno Henricus conspirationes aliquot aduersus se populorum compertas caussatus, quasi iustam irae, ac crudelitatis materiam esset nactus, durissime in omnes Tancredi amicos consuluit. Nam Sibiliam, & archiepiscopum perpetuo carceri destinauit, Gulielmo virilitatem ad spem stirpis adimendam exemit. aliquot obsides ex ipsa regni nobilitate luminibus exuit, reliquis in vincula traditis, multis Siculis bona eripuit. Ecclesiae aut grauissimis tributis, aut foedissimis direptionibus laceratae, episcopi vero, clericiq. vsq. ad mortem excruciat. Quin etiā Romanae in detrimentum Ecclesiae Philippum fratrem, cui Iremem Rogerij uxorem collocauit, Ducem Tusciae, ac Terrae Mathildis, Marcoaldum vero Ducem Rauennae, & marchionem Anconae, & Conradum Spoleti Ducem constituit. Quibus rebus actis praepositis Apuliae Diepoldo, Siciliae vero Conrado in Germaniam cum Sibiliam, filio, filiabus, archiepiscopo, fratribus, Siculisq. obsidibus decessit. ac mense Maio in Lombardiam traiecit. Extat enim diploma, quo Henricum Mutinensem episcopum, eundemq. principem, ut vocat, suum sacramento calumnia liberat, datum v 11 kalendas Iunias apud Burgū S. Domnini, anno Domini millesimo centesimo nonagesimo quinto, regni anno xxv 11,

Imperij

Imperij quinto, regni Sicilia primo. Papiam inde progressum Genuenses adierunt, atq., vt promissa praestaret, rogarunt. verum nihil aequi obtinuerunt. Tertio kal. Augusti legati ciuitatum foederatarum apud Burgum S. Domnini conuocati sacramentum hoc conceperunt. *Ego iuro omnibus ciuitatibus Lombardia, Marchia, & Romania, me concessiones, promissiones, & pactiones, qua in tabulis Pacis inter legatos Imperatoris, & moderatores, legatosq. ciuitatum foederatarum composita continentur, ratas habiturum.* Eodem anno Pisani transactis inducijs, munito Bonifacio, insignibus Genuenses iniurijs affecere. quibus irritati Genuenses non solum Bonifacium, sed multas etiam eis naues eripuerunt. Veronae Athesis assiduis imbris auctus magna vrbi detrimenta dedit. Quin etiam, vt D. scribit Antoninus, foedis coeli tempestatibus laboratum. nam praeter tonitrua, imbres, fulminaq. quibus horribiliora homines non meminerant, lapides instar ouorum e caelo cum pluuia deciderunt, qui arbores, vitelq., & nonnullos etiam homines affligerunt. corui quoq., aliaq. aues per aera volantes, ac carbones accensos rostro ferentes, eosq. tectis inferentes conspecti. Isaacio Angelo Imperatori vita functo Alexius Angelus suscepit Imperium. Sequenti inde ineunte anno Constantia, quae grauida in Sicilia manserat, in festo S. Stephani Fridericum puerum peperit, qui post Imperator euasit. Henricus III kalendas Martij Templarijs militibus praedia quaedam donauit. cui donationi testes interfuere Conradus Dux Spoleti, & vicarius regni Siciliae, Bonifacius marchio Montisferrati, & Marcoaldus marchio Anconitanus. Eam vero donationem non ita multo post Constantia in Sicilia confirmauit. Apponam indicem, & subscriptionem diplomatis, quia mire valere res eius modi possunt ad multos errores ex hac historia euellendos. *Constantia, Romanorum Imperatrix, & regina Sicilia. Datum Panormi anno Dominicae incarnationis MCXCVI, mense Martio, XIII Indictione, regnante Domino nostro Henrico VI, Romanorum Imperatore, & rege Siciliae potentissimo, anno regni eius XXVI, Imperij quinto, Regni vero Siciliae secundo.* Henricus inde in Germaniam transijt. Eo profecto Philippus Dux in Tuscia ciuitates, quae in fide Ecclesiae erant, oppugnare, ac suae adiungere ditioni instituit. Itaq. a Coelestino piorum societate summotus est. Quo minus idem in Henricum, ceterosq., quorum opera captus archiepiscopus erat, statueretur, legati Henrici breui solutum iri archiepiscopum asserentes prohibuerunt. Gliscete inde inter Pisanos, & Genuenses bello Coelestinus mense Martio Pandulfum cardinalem Genuam misit, vt eos ad concordiam, pacemq. redigeret. Is adhibitis Pisanis, & Genuensibus verba de reconciliatione gratiae in Eryce fecit. Interim Pisani occulte miserunt, qui Bonifacium occuparent. Quare coperta Marcellinus Drudus praetor triremes aliquot

aduersus

aduersus eos eduxit. illis autem inde profectis copias ad Caralim exposuit, & cum marchione Gulielmo, qui Caralitanum iudicatum occuparat, proelio decertauit, eoq. superato domum repetijt. Pisani inde ad Bonifacium oppugnandum reuersi primo occurrentibus Genuensibus cesserunt, deinde collecto animo conuersa nauigatione proelium commiserunt. ex quo magna vtrinq. clade discessum est. Genuae iussu praetoristurres priuatorum depressae, quae altius fuerant, quam per leges licebat, sublatae, & ad altitudinem octoginta pedum redactae. Ea mensura custodiendae libertati idonea visa. Cum Mediolanenses cum Comensibus de quattuor plebibus contendere instituisent adactis arbitris, plebibusq. diuisis xv Kalendas Octobris concordia iniuerunt. Cremonenses in contumeliam Cremensium educto carrocio castrum munire Leonem coeperunt. Quo cognito Mediolanenses Cremensium impulsu aduersus eos & ipsi cum carrocio exierunt, signisq. collatis Cremonenses fugarunt, atq. eis tertium iam carrocium ademerunt. Ferrariam Gulielmo Adelardo principe factionis Ecclesiae mortuo, ac virili stirpe eius gentis extincta, Marchesella, Gulielmi fratris filia, magnarum fortunarum haeres relicta, auctore Petro Trauersaria Rauennate rem Ecclesiam Rauennae tuente, Azoni marchioni Atestino matrimonio copulata est. Azo Adelardorum haereditate adita principem se factionis Adelardorum, & Salinguerrae Taurelli inimicum praetulit, grauiaq. cum eo certamina factionis tuendae causa, vt erat vir acer, & promptus, contraxit. Florentiae quoq. a consulibus ad praetorem rerum est summa translata. Mediolani Philippus Lampugnanus archiepiscopus lectus. In Germania Henricus cum se omnium concidi maledictis sentiret, quod Ricardum a sacra redeunte expeditione captiuum habuisset, neq. nisi grandi multatum pecunia dimisisset, vt eam maculam deleret, & ipse statuit, afflictis Syriae rebus auxiliu ferre. Itaq. exeunte mense Nouembri concilio procerum laicorum, sacerdotumq. Vormaciae habito sensum animi sui nudauit, atq. omnes Germanos ad eiusmodi emulandum decus accendit. Quin, cum Germani pleriq. Crucem, legato pontificio praebente, susciperent, & ipse accipere voluit. verum consilio suorum deterritus abstitit, qui multo plus profuturum reip. assererent, si ipse domi mansisset, & quae exercitui proficiscenti necessaria fuissent, opportunè subministrasset. Ineunte Martio iure archiepiscopus Moguntinus, Duces Saxoniae, Austriae, Brabantiae, Lantgrauus Turingiae, episcopi, Comitesq. innumeri, qui in Syriam progressi Ioppem obsidere coeperunt. Dum autem Germani sacra se in expeditione probant, Henricus omne studium ad statum familiae suae constituendum traduxit. Itaq. Conrado fratre Duce Sueviae mortuo Ducatum ad Philippum Ducem Tusciae detulit, eumq. ad se ex Italia euo-

cavit,

cavit, & ad spem Imperij in Friderico filio stabiliendam, ut principes ipsum Germaniae regem declararent, ac iurata fidelitatem ob signatis ad se litteris mitterent, operam dedit. atq. inde in Siciliam transgressus eundem Panormi regem Siciliae coronari, ac sacramenta apud eum dici curavit. Tum vero Salinguerra Taurellus Azonis Estensis opibus territus eum adiit, ac, ni opem ferret, partem Imperialem Ferraria pulsum iri denunciauit. Per autumnum inde morbum ex labore venationis Messanae contraxit. quo ingrauescente, ac perniciem ultimam minitante filij memor Philippum absentem tutorem eius instituit. atq. inde in festo S. Michaelis IIII Kalendas Octobris decessit à vita. Cadaver Panormi deuectum sepulturae mandatum est. Constantia cum Friderico puero regni administrationi successit.

NEMINE REGNANTE, AVT IMPERANTE.

SEQVUNTUR anni decem, quibus quae acta sunt, ea in nostris tabulis nemine regnante, aut Imperante acta scribuntur. Huius autem rei haec causa fuit, quod neq. Philippum, neq. Othonem, qui interim de regno Germaniae inter se decertarunt, legitime, iusteque regnasse Itali iudicarunt. Ea vero cuiusmodi contentio fuerit, deinceps demonstrare pergamus. Henrici morte audita Ecclesiastici in Ducatu Etruriae animos usque adeo extulerunt, ut cum Philippus Dux per eos forte dies Montemfasconem ex Germania reuersus adisset, manu milites eius aggressi sint. Philippus autem morte fratris accepta Italiam sibi negligendam in praesens, atq. vni studendum Imperio ratus extemplo in Germaniam rediit. Eo anno Mediolanenses carrocium, quod erat summæ expeditionis signum, eduxerunt, atq. in agrum Bergomatem profecti castrum Ghisalbæ ceperunt, idque funditus euerterunt. & per quindecim dies Bergomatium fines nemine resistente vastarunt, Cremonensibus propter aduersa praelia sociorum accedere auxilio negligentibus. Placentini Burgeneses nouo sibi fidei iureiurando iunxere. Genuæ Nicolaus Doria in Siciliam aduersus praetoris mandata progressus, cum ab eo multaretur, seditionem grauem conciuuit, ac demum ad eius auctoritatem reuertit. Philippus Imperium sibi eo nomine vindicabat, quod penes se Imperij insignia à fratre accepta habebat. Itaque Natalicia Domini Haginouiae celebrantem multi principes, atque

1198

episcopi adierunt, atque ei operam suam in eam rem obtulerunt. Sexto inde Idus Ianuarij Coelestinus pontifex migravit à vita. Eo sepulto Cardinales secesserunt, ac diuino implorato auxilio summo omnium consensu Lotharium Anagninum ex canonico regulari Cardinalem susceperunt, hominem eximia doctrinae, ac prudentiae laude praestantem, neque

magni-

magnitudine animi inferiorem, eumque Innocentium tertium appellarunt. Is postridie litteras ad omnes Christianos principes de sua dignitate misit, ac statim de praesentis Ecclesiae labibus opportuna inire consilia coepit. Primum autem omnium, cum per id tempus episcopi, & consules ciuitatum Etruriae communis aduersus Philippum tuenda gratia libertatis foedus inter se percussissent, atque exemplo Lombardorum foederis ipsius magistratos, moderatoresque legissent, talem ipse societatem improbauit, quod neque uilis, neque honesta Ecclesiae esset, Immo uero, inquit, cum Ducatus Tusciae adius, & dominium Ecclesiae Romanae pertineat, ut privilegijs contineri perspeximus, nullam eos inter se societatis nomine foederis facere pactionem oportuit, nisi saluo per omnia iure, atque auctoritate Romanae Ecclesiae. Consecratus est inde VIII Kalendas Martias in cathedra S. Petri. quo facto Petrus praefectus urbis accessit, atque in consistorio Palatii Lateranensis publice iurauit, se ei, & successoribus eius, & Romanae Ecclesiae fidelem contra omnes homines fore, & inuestituram ab eo praefecturae per mantum recepit, atque in manibus eius ligium, ut vocabant, hominum fecit, poculo ab eo aureo insignis beneuolentiae monumento donatus. Inde, quoniam mirifice angebatur animo, quod archiepiscopus Salernitanus, reliquique captiui, obsidesque Siciliae adhuc in custodia in Germania tenerentur, scripsit ad Argentinensem, & Spirensem episcopos, ut Vecilum Bercensem monerent, archiepiscopum Salernitanum à custodia mitteret, atque episcopo Sutрино, & abbati S. Anastasij legatis ad id in Germaniam missis mandauit, ut, si ille auctoritati suae non paruisset, execrationis in eum sententiam explicarent. Monitus porro ab episcopo, Philippum Ducem, cui ob occupatum S. Petri patrimonium piorum interdicta communio fuerat, in gratiam redire cum Ecclesia cupere, rescripsit, si archiepiscopum carcere liberandum curasset, ut ipse illum expiaret, sin minus, Romam venire ad piaculum accipiendum iuberet. Monuit etiam episcopos, abbates, principesque Germaniae, ut Sibiliam, & filium, & filias, & ceteros, qui de regno Siciliae in Germania seruabantur, solutos ad se transmitterent; si non fecissent, praecipit episcopo Sutрино, ut eos piorum communione depelleret. Quibus rebus actis animum inde conuertit ad Patrimonia Ecclesiae, quae occupata, ac beneficij, siue feudi nomine donata à Friderico, atque Henrico fuerant, repetenda. cui laudi seruire superiores pontifices vel morte immatura oppressi, vel curis Orientalibus, ut diximus, occupati nequieuerant. hoc & officio pontificio conuenire praecipue duxit, ut pia veterum regum beneficia tueretur, & ad lapsam constituendam Ecclesiam vnum pertinere maxime existimauit, ut bona ei sua recuperaret, quae per eos adempta fuerant, qui potissimum conseruare debuerant. Erant autem Marcoaldus, qui Romaniam, & Marchiam Anconitanam, Philippus,

Eeee

qui

qui Tusciam, Conradus, qui Ducatum Spoletanum tenebant. Misit ergo exercitum in Romaniam, præcepitq. Rauennati archiepiscopo, & suffraganeis eius, vt Carfidonio legato adessent in Exarchatu Rauennæ, & Brittonrij comitatu recipiendo. ad Marcoaldum autem, qui Ecclesiasticorum agros in Marchia fœde populabatur, cardinales destinauit duos, rogatum, vt desisteret, & execratum, si perrexisset. Cardinales præfæcti mandata ediderunt, & cum is nulla sui ratione ducta in populatione persisteret, etiam communione priuarunt, ea subscriptione, quòd & fidem fefellisset, & Patrimonium Ecclesiæ inuasisset, neq. repetitas res restitueret. Quod vbi pontifex audiuit, eam sententiam iustam esse pronunciauit, atq. eadem in Conradum intenta populos sacramento, quo se illis obligarant, absoluit. Carfidonius autem in Romaniam cum exercitu ingressus difficiliorem opinionem expeditionem est nactus. nam cum ceteri populi, tum maxime Cæsenates, qui primi Romaniam ineunti occurrerunt, in pertinacia sua se persturos, ostenderunt. Itaq. cum eos sacrorum interdicto notasset, neq. quidquam profecisset, auxilium Bononiensium aduocauit. Bononienses siue vt à pontifice gratiam inirent, cui semper maxime studuerunt, siue vt Marcoaldum à se procul arcerent, subito arma pararunt, ac delectu quàm maximo habitò carrociū emiserunt. Dux aderat strenuus, atq. vt ijs temporibus, rei militaris in primis peritus, prætor vrbis, Vbertus Vicecomes Placentinus. Is omnibus copijs eductis statim Corbariam, Saxatellum, Montemcatinum, Arborum, Duciam, & Flagnanum, Imolensis agri castra, quòd infirmis munitionibus essent, primo impetu cepit, atq. singula certa pecuniæ summa multauit. Quo terrore perculsi Cornetani, qui se paullò ante dediderant, sponte in fidem, cum defecissent, reuerterunt. Inde in fines Imolensem, Foroliuensem, Foropopillensem, & Brittonoriensem exercitus est inductus. In primis Foroliuensium infame facinus erat. Hi enim Robertum, vrbis præfæctum, rem ad Ecclesiam retrahentem populari in foro concitato tumultu miserè interemerant. Vniuersi tamen vastatione agris illata ad pacem petendam, & obsequium Ecclesiæ recipiendum adducti. ad extremum iunctis exercitibus Cæsenates quoq. petiti, atq. ad auctoritatem Ecclesiæ reuocati. Ciuitatibus in fidem reuersis interdictum est relaxatum. Contrà vero Conradus, cum se diris à pontifice deuotum execrationibus cognouisset eo nomine, quòd bona Ecclesiæ repetita non redderet, religione tactus longius sibi procedendum in contumacia non putauit. verum coram populo Narniensi sacramentum solemne concepit, se vniuersam terram, quæ erat Ecclesiæ, redditurum, ac statim Fulgineum, & Interamnam restituit. atq. omnes populos sacramento sibi præstito liberauit, & in potestate esse, arbitrioq.

— pontificis

pontificis iussit. cum autem vellet arcem Asisij reddere, Asisiatibus, Perusinisq. repugnantibus, nequijt. inde profecto in Ducatum per mensem Augustum Innocentio in manibus eius Ducatum dimisit, atq. ita ad obsequium Ecclesiæ redijt. Innocentius præfæcto Ducatui cardinali legato Spoletanos, Reatinos, Fulginates, Asisiatas, Eugubinos, Perusinos, Castellanos, & Tudertinos, vt dicto audientes essent, mandauit. Quibus rebus vulgatis, Innocentius omnibus esse in ore, atq. oculis cœpit, vt qui solus post tot annos Ecclesiam in pristinum locum dignitatis, ac potentiae restitueret, remq. non vi magis, quàm pontificia auctoritate conficeret. Dum hæc in Romania, Marchia, Umbriaq. geruntur, Lombardia varijs ciuitatum tumultibus arsit. Burgenses à Placentinis ad Parmenses defecerunt. Hoc Placentini æquo animo non potuerunt ferre. Itaq. Brixianis, Comensibus, Vercellen-sibus, Nouariensibus, Hastensibus, Alexandrinisq. copijs ex fœdere aduocatis ad Burgum processerunt, idq. arcta obsidione circumdederunt. Contrà vero Parmenses, cum Cremonenses, Regienses, ac Mutinenses socios sibi præsto adesse suos iussissent, aduersus eos mouerunt, & sub lucem incautos, ac semisomnes adorti ita conterruerunt, vt armorum, ac pugnae oblitum spem salutis in fuga ponerent. Quos Parmenses longius insecuti alios occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Neq. vero magis quietæ res trans Padum fuere. Veronenses Hostiliam reædificare cœperunt. Hoc vbi sensere Mantuani, ad opus impediendum armato milite occurrerunt. Verum proelio ad Pontem Molinum cum Veronensium manu conferto terga dare coacti sunt. Veronæ conuentus à septem ciuitatibus Transpadanis est habitus. Mediolano, Brixia, Mantua, Vercellis, Nouaria, & Verona. fœdusq. omnibus belli, pacisq. communicatis rationibus ictum est aduersus omnes, qui præsentem conuellere statum tentarent. Comensibus Kalendæ Septembris præfinitæ, quibus se hoc obstringere fœdere possent. Ferrarienses quoq. cum Mutinensibus societatem prætoris Salinguerra iungere, iurantes, se seruaturus esse Mutinenses, nec portorium ab eis aliquid exacturos. Per Nouembrem inde mensem Innocentius Constantiam Imperatricem, & Fridericum filium, Siciliae reges instituit, litteris ad vtrumq. in hanc sententiam datis. *Quoniam regnum Sicilia in apostolica sedis fide adhuc permansit, & Rogerius quondam pater tuus, & Villelmus frater, & Villelmus nepos, reges apostolicam sedem, & prædecessores nostros summa constantia coluerunt; simul etiam, quia ea opinione imbuti sumus, Serenitatem vestram eorum vestigia firmiter sequuntur am: ob has res uobis, atq. heredibus uestris, qui, prout Villelmus frater uester Hadriano prædecessori nostro, nobis, & successoribus nostris, & Ecclesiæ Romanæ fidelitatem, & hominum uoluerint exhibere, & quæ subscribuntur, obseruare,*

Eeee ij concedimus

concedimus regnum Sicilia, Ducatum Apulia, & principatum Capua, Neapolim, Salernum, Amalfim, Marsiam cum ijs, quae ad horum singula pertinent, & alia, quae tenentis à praedecessoribus vestris, hominibus S. R. Ecclesia, iure detenta, pro quibus omnibus coram Ostiensi episcopo, apostolica sedis legato, quem ad sacramentum tuum accipiendum misimus, fidelitatem nobis, & successoribus nostris iurasti. Cum autem tu, fili, rex ad legitimam aetatem perueneris, nobis, ac successoribus nostris, & Ecclesiae Ro. fidelitatem, & ligium hominum exhibebis. censum vero sexcentorum squifatorum de Apulia, & Calabria, quadringentorum vero de Marsia vos, & haeredes vestros statuistis Ecclesia soluturos. Electiones autem in regno canonice fiant. Huius vero beneficii fructum haud ferre Constantia potuit. Siquidem morbum naeta haud ita multo post v. Kalendas Decembris vitam reliquit, cum ipsum Innocentium Friderici pueri tutorem testamento instituisset. Morte Constantiae nouo in Regno bello est occasio patefacta. Rerum turbator Marcoaldus extitit. Ille vero per causam iuris pueri conseruandi ex Marchia exercitum in Apuliam introduxit, ac principes, qui parere recusarunt, exilio, fortunis, membrisque multauit, & castro S. Germani capto Cassinum obsedit. Quare accepta Innocentius, tanquam tutor pueri legitimus, & ipse aduersus eum exercitum destinauit. Dum haec in Italia, Siciliaq. geruntur, in Germania graues tumultus ob regia comitia concitati. Nam quidam principes Andernaci conuenientes Bertoldum Ducem Zaringiae, regem delegerunt, neq. sacramentum, quo se Friderici obligarant, curarunt. Alij vero in oppido Milhuseno coacti Sueui, Saxones, Bauari, Boemi, & principes plures Rhenenses Philippum Ducem crearunt. ex quo saeva inter eos est armorum contentio nata. Cedente inde Bertoldo Colonenses, & Argentinenses cum episcopis suis, & alij quidam Othonem Ducem Saxoniae ex Anglia reuocarunt, eumq. aduersus Philippum regem designauerunt. Cum autem Philippus Aquas venisset, easq. praesidio occupatas teneret, tamen superueniente cum suis Othone, atq. Aquas obsidione premente, cedere est coactus. Ita Adolphus Colonensis archiepiscopus regem coronauit Othonem, eum vero rite coronatum legatus pontificius approbauit, ac Philippum Ducem iure repudiatum pronunciauit. Hoc autem cum iniuste factum principes quidam contenderent, Innocentius legati partes sui suscepit, atq. ita Zaringiae Duci conquerenti respondit. *Obiectioni Principum respondentes asserimus, quod legatus noster approbando regem, & reprobando Ducem, nec electoris gessit personam, ut pote qui nec fecit aliquem eligi, nec elegit; nec cognitoris, cum neutrius electionem, quo ad factum eligentium, confirmandam duxerit, aut etiam infirmam. Exercuit autem denunciatoris officium, quia personam Ducis eiusdem indignam,*

& per-

& personam regis pronunciauit idoneam, quo ad Imperium obtinendum. Eos igitur duximus commonendos, ut à praefato Duce iusto quidem à nobis iudicio reprobato recedant, & praefato regi non abnuant adherere. Sunt enim notoria impedimenta Ducis, scilicet excommunicatio publica, periurium manifestum, & persecutio diuulgata, quam progenitores eius, & ipse praesumpserunt in apostolicam sedem, & alias ecclesias exercere. fuit quoq. à praedessore nostro excommunicationis vinculo inodatus. quod postmodum recognouit, dum per nuncium suum absolutionis beneficium postulauit. unde patet, quod ipse fuit excommunicatus electus. Item contra proprium iuramentum, super quo nec consilium à sede apostolica requisit, & ambitionis vitio regnum sibi usurpare praesumpsit, cum super illo iuramento prius Ecclesia Romana consuli debuisset. Quibus rebus cognitis Philippus, ut fauorem sibi pontificis in adipiscendo Imperio compararet, Ducatum Tusciae praeter Montemfalconem dimisit, ac captiuos Siculos custodijs liberandos curauit. Ij cum in aulam pontificiam peruenissent, quod luminibus capti essent, foedum omnibus Germanicae crudelitatis exemplum, & parum Philippi rebus accommodatum exhibuerunt. Eodem anno duabus ecclesijs metropolitanis vacantibus antistites dati, Adelbertus Rauennati, & Peregrinus Aquileiensi. Non praetereundum silentio existimo, haec tempora, quae tetrus hominum flagitijs, diris populorum inimicitijs, ac nefandis haeresibus prope fuisse infamia, hoc vno bono Dei beneficio floruisse, quod viros aliquot cum doctrinae magnitudine, tum vitae integritate praestantes tulerunt. Nam Franciscus Assisius in Italia, & Dominicus Calaguritanus in Hispania per hoc tempus insigni asperitate vitae, rerum humanarum contemptione, & verbi diuini praedicatione, hominum in se ora, oculosq. vertere inceperunt. Verum postero anno Cremonae praecipue lux ingens sanctitatis eluxit. Quippe Homobonus quidam simplicitate morum magis, quam eruditione in ciuitate conspicuus ex hac vita decessit. ac sanctitatem suam post obitum tam multis miraculis ad sepulturam editis confirmauit, ut Sicardus episcopus, homo grauissimus, ea re permotus Romam sibi contendendum, atq. Innocentium de omnibus diligenter edocendum putarit. Quibus rebus cognitis Innocentius religione perfusus ipsum in numerum Sanctorum ascripsit, ac Cremonenses ad eius colenda Natalicia scriptis, quae adhuc extant, litteris incitauit. Eo vero anno omnes opes suas ad Marcoaldum, qui vnus infestam habebat Ecclesiam, contulit. Itaq. misso in Campaniam exercitu ipsum à Cassini obsidione auertit, atq. Apuliae, Calabriaeque populos sacramenta Friderico dicere iussit. & cardinalem S. Mariae in Porticu in Siciliam ad caput eius custodiendum misit. neq. officium vllum optimi aut domini, aut tutoris, aut patris erga illum

omittit.

omisit. Inde in Marchiam conuersus nouum exercitum ex Lombardia, Tuscia, & Marchia euocauit, moderatoresq. Tusciae Romam ad ea consultanda, quae opus essent, acciuit. atq. ita Marchiam aduersus haud magno admodum certamine vniuersam ad Ecclesiae auctoritatem post tot annos adduxit. Quibus rebus, ac simul etiam metu religionis Marcoaldus adductus, demum ad officium redijt. ac per episcopum Ostiensem legatum pontificis Verulis expiatus in gratiam Ecclesiae est receptus. Innocentius recuperata aliquando tandem Ecclesia omnes inde curas suas ad res Orientales in dies vehementius collabentes sibi statuit conferendas. Dum autem Marchia à pontifice magna totius cum Italiae approbatione pacatur, Lombardi inter se accensis ad intercessionem animis contendere. Quippe Placentini acerbe ferentes, se à Parmensibus non solum Burgi possessione nudatos, sed etiam in fugam actos, captosq. fuisse, cum Mediolanensibus ad Burgum oppugnandum venerunt. sed Parmensibus cum socijs suis subito accurrentibus propositum tenere non potuerunt. ceterum collatis signis, proelioq. valido facto ita vtrinq. discessum est, vt satis appareret, ea congressione non extinctum ardorem esse pugnandi, sed auctum. Prava percrebuerat tum in Italia consuetudo, vt non solum priuati priuatos, sed etiam populi populos ad contractas controuersias dirimendas indicto certamine inuiterent, quod illi torneamenti nomine appellabant. quae, vt mortaliu generi exitiosa, tribus fuerat iam decretis ab Ecclesia condemnata. Tanta vero tum siue tractandorum armorum, siue virtutis experiendae cupiditas Italicos acuit, vt contemptis legibus alter alteri eiusmodi certamen indixerint, seq. inter se ad rem summo disceptandam discrimine prouocarint. ratus vterq., se vno proelio Italis ostensurum, non solum, quantum iure controuersiae superaret, sed etiam, quod generosos populos vehementius incitabat, quantum bellica virtute, gloriaq. militari praestaret. dieq. tantae, ac tam memorabili pugnae indicta interim suas quisq. vires, copiasq. rebus instruere necessarijs institit. Haec vero vbi Innocentius comperit, intimis animi sensibus doluit, imminentem nimirum populorum calamitatem prospiciens. Itaq. vt tanto malo, quoad posset, occurreret, litteras v. Kalendas Maij, quae adhuc leguntur, ad abbatem Locedensem scripsit in hanc sententiam. *Quot ex dissensione, qua super Burgo S. Domini vertitur, inter Placentinos, & Parmenses mala contigerint, & quam multa impendeant, nemo non videt. Nam inuicem sanguinem suum sitiunt, nec proprijs damnis, cladibusq. contenti sunt. quin etiam totam Lombardiam ad arma sollicitarunt. atq. inter se in vniuersi proelii aleam certamen improbum indixerunt. Quamobrem, vt & clades imminens arceatur, & si ventum ad consuetum fuerit, immortales ciuitatum inimicitia amoveantur, mandamus vobis, vt cum archiepiscopo Mediolanensi,*

episcopis

episcopis Vercellensi, Bergomati, Laudensi, Brixiano, Cremonensi, Regiensi, Placentino, & Parmensi, ad quos nos hac quoq. de re scribimus, per te, & eos, quos ad hoc officium idoneos, ac necessarios esse duxeris, hos populos ad pacem, & concordiam redigas. Quod si illi in auctoritate vestra non fuerint, per sacrorum interdictionem in praetores, consules, consiliarios, & fautores intantum tam Placentinos, quam Parmenses ad subeundum iudicium nostrum astringas, curesq., vt Burgum in manibus tuis nomine nostro assignent tenendum, donec a nobis eis restituatur, quibus visum iure fuerit conuenire. Haec, vtcunq. curata sint, parum momenti ad conceptam populorum animis rabiem comprimendam, & impendentem ciuitatibus cladem auertendam habuerunt. quam cladem Deus caelestis prodigij nouitate prudentibus, & diuina non negligentibus aperte portendisse est visus. Siquidem niue per Augustum mensem prodigiose è caelo lapsa frigus per triduum hiemali simile sauijt. Spretis igitur pontificijs, caelestibusq. praecipis Parmenses, & Placentini, socijs vtriq. suis stipati IIII Idus Octobris, vt conditum fuerat, apud S. Laurentium conuenerunt, ac dato extremi proelii signo magno vtrinq. animorum, atq. armorum ardore congressi sunt. Pugnatum est æquo Marte à prima diei hora vsq. ad vesperam summa non virtute solum, sed etiam pertinacia, censentibus singulis, qui loco cessissent, eos non Burgum, sed vniuersam bellicae virtutis laudem, ac gloriam amissuros. Itaq. superueniente nocte defatigatione magis, quam fatietate pugnandi ingenti vtrinq. clade ex acie recesserunt. Per eosdem dies Veronenses quoq. ad Padum progressi inuitis Mantuanis Hostilium munierunt. Mediolani vero Vbertus Pirouanus ad archiepiscopatum est euocatus. In exitu inde anni pax inter Placentinos, & Parmenses apud Cremam Mediolanensibus, & Brixianis sequestribus est transacta.

HAEC VSQVE ad annum millesimum ducentesium in Regno Italiae euenisse memoratu digna comperiebat, eaq. anno demum millesimo quingentesimo septuagesimo quarto è tenebris eruta in lucem, conspectumq. prodebat Carolus Sigonius Mutinensis, cum in gymnasio Bononiensi studia profiteretur humanitatis.

F I N I S.

V E N E T I I S,

Ex officina Stellæ Iordani Ziletti.

M D LXXIII.

Librariorum errata, quæ lectori hæsitationem afferre aliquam
possunt, ita corrigantur.

Pagina 42. versu 1. vrbæ vrbis. Pagina 48. versu 6. sublegendo sublegendo 51.39 sopitam sopitum 52.24 secundi Secundi 58.37 Constans constans 61.2.
postquam cum postquam eum 61.31 Horniella Horniella 62.16 constans Constans 65.1. aperte aperta 67.23 definitio definitos 70.5. ne paucos vt
paucos 78.35 Nonis Leo Nonis Aprilis Leo 82.7. examinatus examinatus 86.36 Rotharorio Rothario 87.24 restitui restituit 83.32. accogitatur aut
cogitatur 89.32 tantum rarum tam rarum 93.12. possit, in terque teret possit interque teret. 95.5. scholastico Scholastico 97.9 char. ulanum char. ulanum
98.18 me templum me hic templum 99.11. Spathano Spathario 100.9 tamen in primis tam in primis 102.9. concremarunt conflagraturunt 108.1.
Romani Romana 108.12. aborta oborta 108.17. quiete quieti 109.21. deliui deliuium 109.29 attonis attonos 109.34. Marcellus Martellus 110.13.
in iustitiam iustitiam 110.35. abilitationem abilitationem 117.6. perculit perculit 119.19. Francus Francorum 124.19 vt Idus vt Idus 124.23. vtrunq. vtrunq.
124.40 restituro restituro 127.24. vixi vixi 129.1. Picoles Picoles 139.3. quenquam quenque 143.33. stabili stabili 136.5. Soebe Sabæ 136.27. nefarijs ne-
farijs 137.37. cincta cincta 142.33. dimiserunt dimiserunt 143.18 vt quidquam vt quidque 143.33. Francia Francia 144.11. cæcra tum arma 144.26.
dederant dederant 158.14. defuerunt defuerunt 158.16. comendauerunt comendauerunt 159.40. Italia Italia 165.33. tantum tantum 169.31.
quererant quererant 171.10. portum portum 172.10. Lombardum Lombardum 179.40. Italia Italia 173.16. Hac autem Hoc autem 173.18. papæ manus propria
manus 174.22. Beneuentanum Beneuentanum 175.38. Ruedemius Ruedemius 179.40. Ruedemius Ruedemius 179.40. Ruedemius Ruedemius 179.40. Ruedemius Ruedemius 179.40.
honestate honestate 179.37. Lothremo Lothremo 183.18. conceffit conceffit 183.18. conceffit conceffit 183.18. conceffit conceffit 183.18. conceffit conceffit 183.18.
182.29. certum ventum 183.4. sic cum secum 183.6. in. nisi iniussu 183.35. custod a custodia 185.35. pretio pretio 186.26. quærente quærente 186.
18. xxxvi xxxvi 196.37. Saraceni Saraceni 201.5. legitime legitime 220.20. detineatur detineatur 303.31. sconomachorum sconomachorum 220.31.
temporibus se futurum temporibus futurum 221.7. Elia filio 222.14. Normannorum Normannorum 223.31. viridicundo iuridicundo 223.12. nullia
millibus 227.1. simplicis Simplicis 227.15. fruentibus fruentibus 227.18. cum alterum cum alterum 230.10. simplex Simplex 230.36. rarum Tarum 232.
5. postus positus 233.28. marchionem marchionem 234.3. celebratum celebratum 243.1. custodibus custodibus 246.17. aduersus aduersus 248.
32. regno regni 250.6. Gileberto Gileberte 254.30. Papiæ index Papiæ Valperius index 256.36. uenus Hugo veritus Hugo 257.12. sagitta sagitta 258.22.
multis multi 259.5. in sequenti Insequenti 259.23. abduxera abduxerunt 259.3. sed per montem lovis sagiens Hermannum. per montem lovis sagiens
ad Hermannum 260.20. Landianus Candianus 260.25. beneficiæ beneficia 262.32. adducere adducere 270.18. tuo consilio tuo consilio 270.31. Falden-
sem Fuldensem 274.15. conciliis conciliis 286.24. atq. adeo inter atq. adeo etiam inter 305.4. talio affectu adhuc talio adhuc 309.11. & episcopum vt
episcopum 323.20. Drogonem Drogonem 326.1. Rogenus Rogerius 330.7. milleimo quinquagesimo milleimo centesimo quinquagesimo 333.31.
MLXX MLXX 336.19. quam ipsa quem ipsa 349.24. quorum ipse quocum ipse 361.26. om. nia officio omni officio 376.22. Mathilde Mathilda 385.
27. nocumento documento 387.40. Constantinopolitani Alexandrini 392.12. vlg. adeo atq. adeo 396.38. Germaniam, quo Germaniam iret, quo 398.
39. vadato traicito 400.39. præstabit præstabit 401.18. Hac ita Hac ita 401.30. confirmat confirmat 405.14. vnus vnus 409.3. Burgundis Burgun-
dio 410.37. excitatis excitatis 414.15. Kalendas Kalendis 414.32. Comachi Comachi 422.31. præfedi præfedi 425.39. nouum abbat. m. nouum abbatem
440.30. quinque quatuor 456.29. filijs alijs 457.36. populo ipso populo ipso 489.9. multitudinem multitudinem 491.24. magna principis magna in prin-
cipis 496.22. coegerunt coegerunt 533.14. subacturos subacturos 537.3. veteri veteri 544.38. Lignarium Lignarium 545.7. atatis atatis 553.
13. iusticius 553.19. Testimonio Testimonio 554.38. dignitatem sibi missa dignitatem missa 555.1. Ecclesia Ecclesia 555.16. pontificis pontificis
555.23. tenturos tuturos 556.11. tabulas eius & cet. vlg. ad. postularunt, hæc literis maioribus sunt scribenda. 567.10. delectos delectos 568.15. &
si effi 568.16. reuocarent reuocarent 568.26. maxime maximo 569.15. imperarunt imperarunt 569.34. Clementis Florentinis iurisdictionem. hæc ma-
ioribus literis scribenda sunt. 569.35. Carmen sum Patmenium 572.3. Castum noium Castum nouum 572.38. qui adhuc quod adhuc 575.23. Tu-
fculanis Tufculanos 581.32. Iremem Iremem 582.30. eius xxv i eius xxv 588.33. Friderici Friderico.

Numeri annorum in margine aut addendi, aut tollendi.

pagina 12. versu 11. adde 572. 12. 13. adde 573. 139. 35. adde 774. 143. 40. tolle 775. 208. 25. tolle 867. 309. 34. adde 1016. 269. 1. adde 1079. 497. 11. adde 1159

Errata orthographiæ, & interpunctionis ita corrigenda.

pagina 7. versu 4. progressus pagina 41. versu 8. sustulit. A deo dato pagina 48. versu 12. erat Longobardorum, sederunt pagina 57. versu 33. Hierosolyma.
59.17. Ariperto. 60.5. conferentur 760.6. vindicatis 760.33. subiectæ, Alpes. 60.35. Cotias. 61.12. nominarunt. Agrestes. 62.14. staturus, neq. 66.
35. fediatem. Sic alibi fedus non fedus. 66.37. sanctitate, & 69.11. posthac. 70.46. consilium. 71.30. Laterano. 71.40. Sabbato. 72.10. equitrem 73.6. Fla-
minia. 73.18. adortus. 75.38. Apollinaris. 78.4. Pythi. 78.30. Arrianis 79.25. vita postero. 82.20. femoralia 84.11. protospathatum 84.15. suspitionibus
86.5. Luiper to. 88.17. Exarcho. 90.3. cepit. 92.40. imagines 96.37. Baratellum Spoleitanus 97.15. incolumem 98.8. pretio. 100.21. Quia 104.2. Narnia
109.10. Transmundus 112.8. sylua. 114.35. caremonia. 117.19. iniuriæ 118.10. sepeliendorum 121.24. cepit. 122.19. ceperat. 124.32. cepit. 126.5. defuit.
Itaq. 126.29. eadem. 128.19. pramijs. 13.1. 13. cadentes. 134.30. decreuit. 140.3. secuta venerunt. 158.32. Christianis, atq. 158.33. pararet, ipsumq. 160.
28. cepit. 162.15. cepit. 162.38. Christianorum pectora. 171.22. Cænam. 171.37. Aquinum. 175.19. abbatum. sic saepe alias. 177.5. ibi sedens vt. 179.4. 1
Victiæ 184.35. Aquitaniam. 184.36. Pentecosten 196.37. Saracenis. 205.16. metropolitibus. 205.22. geffiens Guntharium. 209.25. læti 210.41. Luca. 212.
30. sui custodibus 220.20. distinebatur. 233.4. delixisset. 237.8. perorauit. 24.1. 37. vna. 244.38. eorum 246.14. Vngaris. & sic alias. 259.6. Villæ. 261.36. A de
lardi 261.41. Regiones 265.21. Magnum. 274.1. Centumcellas. 278.6. Sacrum. 295.2. Capitis. 301.10. Floriacensem 311.13. Bambergæ 329.4. hærefeos.
345.4. magistrum. 369.35. Septemfolia 380.2. abdicatus. Itaq. 382.40. ascensionis. 401.1. recipit. 405.4.1. in fide 422.11. Honorius autem, cum ne ita.
425.26. Norimbergæ 426.16. iaciendis 431.23. equitres. 434.21. mundi 436.29. scripsit ad 439.38. Meliam 441.37. distulit. Apuliæ 442.41. Stabulensis
445.19. Vrspergensis. 452.11. Etruria. Vt. 452.14. exornati. Florentini. 457.31. seditionem redintegrantes 465.34. defendendam. fortuna. 478.18. Frideri-
cium. 512.8. rogans. 519.17. iurisdictionis. 519.33. Mutilianæ. 523.34. premendas 524.7. in teresse maxime. 525.22. in cõmmodis 528.21. nouus Sicilia
530.2. habentibus Blanderum 530.13. Belfortensis. 531.9. obstrinxere. 532.24. feueriffimas. 534.17. dimisit. 538.4. Claruallensium 538.25. equaturum
Agendum. 546.40. eorum. Pontifex. 560.6. Italia. 570.25. auctoritatem. sic læpissime pœtelium non pralium, faculum non seculum, moctus non mæctus
pretium non præitium, heres, & hereditas non hæres, & hæreditas, ceterum non cæretum.